C 6094/56

TINLIB

HLÍDKA

REDAKTOR

P. VÁCLAV J. POKORNÝ

SPOLUPRACOVNÍCI

Dr. Frant. Cinek, dr. Rudolf Col, Frant. Falkenauer, dr. Jaroslav Hloušek, F. S. Horák, dr. Jos. Jančík, dr. Lev Kavalier, dr. Jos. Kratochvil, Vlad. Kryštovský, dr. Ant. Kříž, Em. Masák, dr. Jos. Miklík, Vilém Peřina, dr. Aug. Neumann, Jiří Sahula, dr. Ant. Salajka, dr. Ant. Štursa, dr. Frant. Tomášek, dr. Aug. Uher.

ROČNÍK LVI

V BRNĚ 1939

TISKEM A NÁKLADEM OBČANSKÉ TISKÁRNY V BRNĚ

OBSAH:

Strana

Dr. Frant. Cinek: Dějiny Odboru pro zakládání venkovských knihoven v olomouckém semináři 1870—1899 1, 41, 73, 105, 137, 169, 218, 265, 297, 329, 361
Dr. Rudolf Col: Biblické společnosti 201
F. S. Horák: Pohostinství poskytnuté za Velké revoluce francouzskému duchovenstvu ve Španělsku 9, 46
Dr. Josef Jančík: Předloha některých traktátů Tomáše ze Štítného 79, 110
Dr. Lev Kavalier: Listy z Lachisu 336
Dr. Ant. Kříž: Prospěch ve škole, úspěch v životě a střední škola 14
— Několik poznámek k Aristotelově etice 143, 173, 233
Dr. Josef Miklík: Apoštol Pavel v Soluni 225, 270, 302
Dr. Aug. Neumann: Příspěvky k dějinám hudby a zpěvu při olomoucké katedrále (1614—1780) 51, 83, 115, 147, 179, 245, 280, 311, 347
Jiří Sahula: Následky záboru církevního jmění . . 238, 274, 306, 343, 372

PÍSEMNICTVÍ:

Aristoteles: Politika 355.
Dr. Jarosl. Beneš: Rozumem ke zdroji pravdy 358. — Bibliografický katalog Česko-Slovenské republiky 57. Vilém Bitnar: Postavy a problémy českého baroku literárního 89. — E. B. Brněnská: Hana 152. — Th. Dr. Vojtech Bucko: Reformné hnutie v arcibiskupstve ostrihomskom do r. 1564 151.
Frant. Dohnal: Poutníci a trosečníci Absolutna 56. — Karel Doskočil: Listy a listiny z dějin československých 90.
Marie Glabazňová: Země ve stínu 152.
MUDr. Ignác Horníček: Kniha o rodopisu 328. — Dr. Jan Hořejší: Jak studovat 387.
Bohdan Chudoba: O dějinách a pokroku 388.
Kořán-Rezek-Svátek-Prášek: Dějiny Čech a Moravy nové doby 387.
Zofje Kossaková: Z lásky 152. — P. Ant. Krajča: Základy úcty Mariánské 22. — Dr. Josef Kratochvíl: Rukověť filosofie 19. — Dr. Václ. Kubíček: Katechetika 119.
Lumír 360.
R. I. Malý: Marx a Řím ve světle živé skutečnosti 90. — Dr. Jan Merell: Papyry a kritika novozákonního textu 119. — Boh. Mráz: Blahosl. Anežka Česká 91.
Dr. Aug. Neumann: K dějinám husitství na Moravě 357.
Dom. Pecka: Tvář člověka 387. — Poselství 89.
C. F. Ramuz: Míra člověka 328.

Karel Slezák: Tiché srdce 152. — Dr. Otto Schmidt: Národy na rozcestí 386. — P. Jos. Schrijevers: Dobrá vůle 22.
Vavřinec Vodička: Chesterton čili filosofie zdravého rozumu 359.
Ed. Winter: Tausend Jahre Geisteskampf im Sudetenraum 56.
Knižní trh v Sovětech 120. — Průkopnické dílo české bohovědné literatury 200. — Knihopis 328, 360.

ROZHLEDY:

NÁBOŽENSKÝ:

Oktáva za sjednocení křesťanů 23. Růst katol. církve v průběhu staletí 24. Církev v Albanii 24. Pohanství rasy a krve 58. Církev v Italii a postavení Vatikánu 58. Nový portret Kristův 121. Náboženské poměry v Sovětském svazu 121. Protestantský hlas o katol. církvi 153. Postavení křesťanství v dnešní době 183. 500. výročí florentského koncilu 185. Styky mezi církví západní a východní 249. Kde byla pokřtěna ruská kněžna Olga? 283. Pravoslavná církev v Německu 284. Náboženské vyznání na německých školách 295. Přirozené poznání Boha 377.

VĚDECKÝ A UMĚLECKÝ:

Duchovenské knihovny v zabraném území 25. Ústřední knihovna v SSSR 26. Vlad. Kryštovský: Hudba u minoritů v Brně poč. XVIII. stol. 27. K životopisu dra Pavla Vychodila 40. K původu jména „Vyskočil" 40. Achille Ratti a RK 60. Věda a stáří 92. Pius XI. jako vědec 122. Knižní nemoc 135. Ke sporu o rodiště Husovo 153. Jarosl. Hloušek: O t. zv. filmovém vkusu 164. K národnostním poměrům na Moravě a ve Slezsku kol r. 1680 187. Čeština na statcích kláštera Hradiska 187. Dr. Jos. Kratochvil: Význam filosofie věků v dnešní době 285. Vilém Peřina: Poznámky k českému baroku 323. František Sušil a rajhradský opat Viktor Schlossar 325. Paběrky z kapitol. archivu olomouckého 60, 102, 135, 166, 198, 263, 295, 326, 353.

VYCHOVATELSKÝ:

Úvahy o cílech a nových cestách ve výchově 28. Ideový ráz naší výchovy a pedagogiky v prvém dvacetiletí republiky a vývojové tendence československé pedagogiky 30. K reformě střední školy 32. Návrh na úpravu přijímání žáků nár. škol do I. tř. škol středních 34. Počet středních škol a učit. ústavů v novém Česko-Slovensku 67. Mládež v Třetí říši 68. Láska a problém autority a kázně 69. O poslání a reformě střední školy 100. Ze školství v cizině 133. Dr. Frant. Tomášek: Radost ve výchově 162, 193, 258. Cíl výchovy a organisace školství v Německu 255. Ze školství a výchovy 62, 94, 127, 154, 189, 250, 288, 318, 350, 380.

HOSPODÁŘSKO-SOCIÁLNÍ. POLITICKÝ:

Nové směrnice komunistické propagandy 35. Mapa střední Evropy během 150 let 36., Otázka hranic Československa r. 1919 37. Posice Slovanů v Evropě 38. Svatováclavská tradice 39. Třetí ruská pětiletka 70. Hospodářská pomoc anglo-francouzská Česko-Slovensku 70. Ze státního hospodaření 71. Úsilí o konsolidaci 71. Dlouhý mír 72. Čísla z nejnovějšího zeměpisu 125. Německá říše a její národní skupiny 127. Počet židů na světě. 166. Frant. Falkenauer: „Komunistické" kázání P. Josefa Srovnalíka 195.

Hlídka

V Brně 31. ledna 1939 • ročník LVI. • číslo 1.

Dějiny Odboru pro zakládání venkovských knihoven v olomouckém semináři 1870-1899.

(In memoriam šedesátiletého jubilea Stojanovy literární jednoty 1878—1938).

Dr. Fr. Cinek.

Druhé údobí obrozeného proudění v olomouckém semináři (od konce šedesátých let minulého století[1]) stopoval jsem dosud dle dlouho neznámých dokumentů rušné historie bohoslovecké časopisu „Cyrill a Method" (založeného 1. prosince 1868 a násilně potlačeného 15. července 1870), hlavně však dle pramenného materiálu bohoslovecké „Jednoty Velehrad" (1869—1886).[2])

Šťastný objev nových cenných dokumentů, jež mnozí pokládali za ztraceny, umožňuje dokreslit obraz buditelského ruchu bohoslovecké v této etapě novým směrem ve významném díle osvětovém, dosud z největší části neznámém a kulturní historií moravskou neprávem pomíjeném.

Při shledávání pramenných dokladů z let 1870—1880 u posledních pamětníků i v kusých archivaliích bohoslovecké Slovanské knihovny a Literární jednoty, dopátral jsem se mimo jiné rukopisných Zápisků bohoslovecké odboru pro zakládání venkovských knihoven od r. 1870.[3])

[1]) Historii prvního údobí obrozenského procesu pokusil jsem se dokumentárně zachytiti v studii „K národnímu probuzení moravského dorostu kněžského 1778—1870" (vyd. nákladem Družiny literární a umělecké v Olomouci 1934).

[2]) „Jednota Velehrad v olomouckém semináři 1869—1886" (Obrozenské proudění cyrilometodějské v olomouckém dorostu kněžském před velehradským jubileem 1885) v Hlídce 1935, 1936, 1937. Vyšlo též jako separát (Brno 1937). Ve světle dějin velehradských doplnil jsem tento úsek cyrilometodějské aktivity bohoslovecké ve „Velehradu víry" (Olomouc 1936) str. 265—407.

[3]) Zápisky objevil jsem už při zjišťování dokumentárního materiálu k vlastenecké činnosti bohoslovce Stojana. Teprv však po pozdějším vysledování celkové duchovní situace o probuzenském prostředí seminárním a hlavně po přezkoušení dokumentů o Jednotě Velehrad ukázala se plná hodnota tohoto pramenného materiálu pro sledování druhého proudu, jímž rozvíjel buditelský ruch cyrilometodějský v arcidiecésním mor. semeništi.

Kvartový, značně rozedraný, nevázaný a nestránkovaný sešit obsahuje v první části kronikářské vypravování o vzniku odboru a jeho činnosti do r. 1879 (celkem 28 stran). V druhé části (po tříleté přestávce) vykazuje stručné zprávy knihovníků Slovanské knihovny (k níž byl odbor r. 1878 připojen) od r. 1882/3 do r. 1899, kdy byla činnost odboru zastavena. Po sedmileté přestávce končí dodatkem o posledním vzmachu aktivity v letech 1906/7 a 1907/8 (celkem 29 stran).

Cenný nález je dokumentem značně nesourodým a též nestejně kritickým. V první části má ráz pamětní knihy neb spolkové kroniky, v níž pisatelé pokoušeli se soustavně zachytit rozvoj celkové činnosti odboru. Po statích zachycujících dvě první údobí líceň se značně roztéká a přechází místy v tříště údajů a poznámek, dosti těžkopádně pospojovaných. Vidět, že pisatelé pracně zápasili (po časových mezerách) s řadou dokumentů, chronologicky nedostatečně vymezených. Od r. 1882 objevují se jednolitější relace jednotlivých hlavních činitelů, kteří po další nemilé pause (1888—1891) zapisují svá sdělení vlastnoručně (s podpisy) ve formě spolkových jednatelských zpráv s přesnými výkazy. Tak se původní pamětní kniha po několika přerušeních mění v jednatelský protokol.

Statě, líčící dějiny odboru do r. 1881, vyžadují kritické přezkoušení a bedlivé ověření všech údajů.

Je to především úvodní partie se zprávou o prvním náběhu k založení spolku pro zakládání venkovských knihoven r. 1870. Na štěstí nechybí nám k tomu dostatek potřebných dokumentů pro zjištění a zpracování pramenného materiálu k dějinám bohosl. Jednoty Velehrad.

Druhá partie o založení odboru a jeho činnosti pod vedením bohoslovce Ant. Cyr. Stojana (1873—1876) je mnohem hodnotnější. Hlavně zpráva o r. 1873—74 je kriticky velmi cenná, ježto je zřejmě svědectvím z autopsie. Opírá se o záznamy nejmenovaného staršího spolužáka Stojanova, který měl k horlení Stojanovu vřelý vztah a patřil asi k hlavním Stojanovým spolupracovníkům.

Další stati, hlavně zprávy o rozkvětu spolku v dvouletí 1877—1879 jsou značně neúplné a též chronologicky roztříštěné, ale mají za podklad záznamy, které zůstavil a dodatečně doplnil hlavní pokračovatel v díle Stojanově a reorganisátor spolku ve formální odbor Slovanské knihovny, Jan Strachota Ondroušek.

Právě však pro tento úsek našel se nový hodnotný dokument, který umožňuje kritické ověření údajů obsažených v Zápiscích. Je to bohatý korespodenční materiál, který šťastně uchránil pamětník bohosloveckých cyrilometodějsko-vlasteneckých akcí z let osmdesátých, prelát Msgre Josef Vyvlečka[1]) (knihovník bohosl.

[1]) Monsignore Josef Vyvlečka nar. 15. srpna 1861 ve Štípě. Gymnasium studoval ve Val. Meziříčí a v Olomouci, theologii v Olomouci. Na kněze vysvěcen 23. prosince 1883. Téhož dne jmenován expeditorem arcib. konsistoře. Od 9. září 1884 byl též sup. katechetou na slovan. gymnasiu v Olomouci. Dne 18. prosince 1889 jmenován dómským vikářem, 26. května 1920 druhým čestným vikářem. Arcib.

Slovanské knihovny 1882/83). Korespondence vykazuje řadu žádostí představenstev obcí, místních školních rad, farních úřadů a správ škol, jakož i jednotlivých kněží a učitelů o zřízení venkovských knihoven v nejrůznějších krajích Moravy a Slezska, ojediněle i Čech a Slovenska (ba i v krajanském zahraničí) z let 1877—1882. Skýtá neobyčejně hodnotné doklady o bědné soudobé situaci národní i náboženské na našem venkově a o celkovém žalostném duchovním a národním ponížení, v němž strádal hlavně náš moravský a slezský lid. Ukazuje též, jaký odraz měla v široké naší veřejnosti buditelská akce bohoslovecká.

Cenný objev vedl k usilovnějšímu hledání další korespondence v neurovnaném listinném materiálu Slovanské knihovny. Pátrání nezůstalo bez výsledku. Našel se značný zlomek korespondence Odboru z let 1883—1899 spolu s účetní knihou Odboru (od r. 1878).

Tyto pramenné dokumenty s drobnějšími novými nálezy v archivu velehradském ověřují, opravují a doplňují zprávy Zápisků v nejdůležitějších obdobích a zjednávají hlavnímu pramenu o dějinách osvětové akce bohoslovecké kritickou průkaznost.

Potvrzují domněnku, že kronikářská část Zápisků je pozdějším elaborátem na základě podstatně spolehlivých (byť místy kusých) záznamů hlavních pracovníků neb jejich druhů.

O shledání a zpracování těchto záznamů ve formě kronikářské má nepochybně největší zásluhy mimořádně čilý knihovník Josef Vyvlečka (1882—83), který nám též svou bdělou péčí uchoval nejstarší zápiskové dějiny Slovanské knihovny.[1]) Byl asi hlavním redaktorem prvního dílu Zápisků. Zcela jistě se též o Zápisky velmi zasloužil knihovník František Zapletal.[2])

Stojan ustanovil jej direktorem a kancléřem konsistoře. R. 1924 jmenován praesesem konsistoře, r. 1926 papežským prelátem. R. 1933 stal se sídelním metropolitním kanovníkem. Od prvních let kněžských zúčastnil se národní i kulturní práce v Olomouci. Od založení Vlasteneckého musejního spolku stál v předních řadách jeho pracovníků (byl několikrát i v předsednictvu). Uplatnil se jako znalec dějin města Olomouce, hlavně chrámových památek olomouckých. Vydal „Příspěvky k dějinám kostela Panny Marie Sněžné v Olomouci“ (1917). Menšími statěmi přispěl do časopisu musejního spolku a do „Našince“. Známost uměleckých chrámových památek šířil i přednáškami a proslul jako odborně vzdělaný průvodce po olomouckých chrámech. Po dlouhá léta byl kustodem numismatických sbírek a platí v tomto oboru za vynikajícího znalce. Uveřejnil z toho oboru řadu statí v časopisu Vlasteneckého spolku musejního (pod značkou J. V.). Byl též hojně činný v Podporovacím spolku sv. Theodora. Dlouhá léta působí v Apoštolátu sv. Cyrila a Metoděje. Jako horlivě vlastenecký uvědomělý učitel náboženství na slovanském gymnasiu žije dosud ve vděčné paměti svých žáků.

[1]) Viz „K národnímu probuzení moravského dorostu kněžského 1778—1870“ str. 218 a n.

[2]) František Zapletal nar. 14. června 1856 ve Vilémově, vysv. 5. července 1882, kooper. v Kunčicích u Dvorců, od 18. X. 1882 v Berouně, od 1. X. 1884 v Hradečné, od 30. VI. 1886 II. koop. v Třebovicích, od 21. III. 1888 administrátorem v Pustých Žebřidovicích, od 6. VI. 1888 kooper. v Třebové, od 11. III. 1891 kaplanem tamtéž, od 21. XII. 1898 farářem v Piňovicích, od 1. XI. 1911 farářem v Dolanech. Tam zemřel 15. II. 1931. Bratr vynikajícího biblisty prof. dra Zapletala, O. P. ve Frýburku.

Mezi třemi pisateli, respektive spisovateli zpracovaného materiálu v letech 1870—1879 lze bezpečně zjistiti knihovníka Josefa Vévodu,[1]) který vepsal do Zápisků dějiny odboru za léta 1875 (zčásti) a 1876 dle rukopisu Josefa Vyvlečky. Od r. 1882 známe už všechny autory dochovaných záznamů.

Z takto revidovaného pramenného materiálu lze sytě doplnit historii buditelského úsilí cyrilometodějské generace bohoslovecké, jejíž dílo je významnou a dosud plně nedoceněnou složkou obrozenských i kulturních dějin Moravy.[2])

NÁBĚH K ZALOŽENÍ SPOLKU PRO ZAKLÁDÁNÍ VENKOVSKÝCH KNIHOVEN 1870.

Myšlenka veřejné národně-náboženské buditelské akce ve formě zakládání venkovských knihoven vynořuje se v prostředí bohoslovecké počátkem r. 1870.[3])

V obou moravských bohoslovecких seminářích nabývá tehdy cyrilometodějské horlení stupňované dynamiky. Živé národní uvědomení, vzněcované stále prohlubovaným chápáním duchovního odkazu apoštolů slovanských, pudí k aktivitě, která proniká i za zdi seminární.

Mohutnějící proudění liberalismu zmnožuje buditelský zápal o úsilí čelit náboženskému indiferentismu, hájit křesťanskou osvětu a pracovat o obrod praktického křesťansko-katolického života dle příkladu a v intencích díla sv. Cyrila a Metoděje.

Též v alumnátech českých (i v Litoměřicích) vlní se to podobným dynamickým ruchem.

---

[1]) Knihovník Slov. knihovny 1886—1887. Z autopsie zůstavil v Zápiscích zprávu o dvouletí 1885/6 a 1886/7. Životopisná data v dalším (u r. 1886/7).

[2]) Umožňuje též docelení studie Václava Kosiny o souběžné akci v brněnském alumnátě „Odbor brněnské ‚Růže Sušilovy' pro zakládání venkovských knihoven". (V sborníku „Brněnští bohoslovci po stopách Sušilových", Brno 1936.)

[3]) Stopujeme tuto akci jen pokud byla organisovaným počinem bohoslovců v době seminární přípravy na kněžství. Neběží o otázku, pokud kněžstvo, odchované v olomouckém semináři, budovalo v duchovní správě, ať vlastním nákladem, ať organisovanými sbírkami české knihovny školní, obecní a farní. To je kapitola pro sebe, která žádá ještě zvláštní studie. Osvětově-vlastenecká činnost kněžstva, projevující se zakládáním knihoven, je mnohem staršího data. Tak z tištěného provolání olomouckého knihkupce Eduarda Hölzla v dubnu 1864 (v němž nabízí 10% slevy pro zakládání venkovských knihoven) se dovídáme, že moravské kněžstvo bylo vedoucím průkopníkem při zakládání národních školních knihoven. Doslovně se tam praví: „To (potřebu zakládání českých školních knihoven) u nás na Moravě velmi dobře uznalo především velebné duchovenstvo, a protož nelitujíc obětí z lásky k lidu a národu, školní knihovny zařizovati se jalo, jak toho důkaz máme v Bozkovicích, Břesti, Brumově, Buchlovicích, Charvátech, Chudovíně, Dřevohosticích, Droždíně, Dubě, Hluku, Hulíně, Hustopeči, Kojetíně, Kokorách, Kyselovicích, Lesnici, Lošticích, Malenovicích, Měrotíně, Místku, Napajedlech, Přemyslovicích, Prostějově, Protivanově, Šelešovicích, Štěpánově, Šumvaldě, Tovačově, Troubkách, Troubelicích, Vežkách, Věrovanech, Vlkoši, Všechovicích, Vyzovicích atd."

Bohoslovci olomoučtí vnášejí koncem let šedesátých do obrozenského cyrilometodějského proudění nové impulsivní tempo. Dne 15. srpna 1868 při svěcení nového hlavního oltáře na Velehradě rozhodují se vydávat bohoslovecký časopis „Cyrill a Method". Činí tak za souhlasu bohoslovců brněnských i zástupců seminářů z Čech. List, výrazně upomínající na stejnojmenný měsíčník olomoucký z r. 1849 (první cyrilometodějský kněžský časopis, zaniklý za útisku Bachova 1850), započíná vycházeti jako čtrnáctideník 1. prosince 1868. Jak titulem, tak programem a povšechným duchem hlásá, že olomoučtí bohoslovci uvědoměle chtějí pokračovat v snahách starší buditelské generace kněžské. Od prvního čísla patrno, že ideovým vůdcem mladých horlivců je zbožňovaný Sušil jako nejvlivnější interpret cyrilometodějství. Právě toho roku (31. května 1868) umřel pod posv. chlumem hostýnským, ale duše i program jeho žije v olomouckém semeništi.

„Cyrill a Method" svěží iniciativností kříší zápal pro buditelskou a obrodnou aktivitu v duchu cyrilometodějském. Je sympaticky přijímán v duchovenstvu. I v moravském vlasteneckém tisku jsou jeho myšlenky a náměty „čackého a mnohoslibného časopisu" radostně registrovány. S povděkem se konstatuje, že list kněžského semeniště, „v němž zcentralisována je celá arcidiecése", tak iniciativně horlí pro sv. Cyrila a Metoděje a „svého sobě daného jména důstojným a hodným státi se usiluje". Časopis je odbírán ve všech českomoravských seminářích a má v každém semináři přispěvatele. Tklivo čísti, jak zřejmě přelévá lásku k sv. Cyrilu a Metoději do seminářů v Čechách. (R. 1869 žádají veškeré semináře českých diecésí, aby byl oficiálním orgánem všech bohoslovců českomoravských.) Proniká i na Slovensko. Je v úzkém, srdečném vztahu k slovenskému „Cyrillu a Methodu" (téměř souběžně r. 1869 vzkříšenému po tříleté přestávce). Útisk pobratimského kleru i lidu slovenského, zaníceně sledovaný olomouckým „Cyrillem a Methodem", rozdmychává lásku k trpícím bratřím a sílí vědomí jednoty československé. Už první ročník olomouckého listu bohoslovecké skýtá bohatě dokumentů, jak oživené cyrilometodějství zpevňovalo duchovní vazby mezi zeměmi koruny svatováclavské a utištěným Slovenskem. S neumdlévajícím zápalem zdůrazňována idea „velkodiecese cyrillomethodějské". Čechy, Morava, Slezsko a Slovensko jsou „cyrillomethodějským duchovním celkem", který jednotně spjali naši slovanští apoštolé se Srdcem Církve.

Zvlášť horlí bohoslovecký časopis pro ideu unionistickou, v níž vidí hlavní programovou složku odkazu cyrilometodějského. Sleduje unionistickou literaturu a má rubriku církv. rozhledů po slovanském světě, propaguje Slomšekovo misijní Bratrstvo. S mimořádným zápalem horlí o dokonalé vzkříšení Velehradu, v němž vidí v budoucnu duchovní základnu všech úsilí o dobudování díla sv. Cyrila a Metoděje jak u nás, tak ve veškerém Slovanstvu.

Velkých zásluh si zjednává o důstojnou oslavu tisícího výročí smrti sv. Cyrila 1869. Snad ze žádného časopisu nevyšlo tolik podnětů

k praktickému prohloubení cyrilometodějského uvědomění v jubil. roce 1869, jako z bohosl. „Cyrilla a Methoda".

V horlení, rozníceném netušeně vroucími a spontánními oslavami jubil. výročí smrti sv. Cyrila 14. února 1869 a v rušných přípravách na oficiální slavnosti jubilejní na Velehradě (5.—12. července a 15. srpna) rodí se v olomouckém semináři myšlenka intensivněji podpořit činnost posledního velehradského spolku „Matice velehradské".

Dne 31. května 1869 oslavují bohoslovci olomoučtí první výročí smrti svého milovaného Frant. Sušila. Při této oslavě zakládají „Jednotu Velehrad", samostatný podpůrný spolek velehradský jako odnož a filiálku „Matice velehradské". Běží jim o „duchovní podnik, z něhož se vyvinouti a v brzkém čase vykvésti může velkolepý, trvalý, ss. apoštolů důstojný pomník, jímžto se krásným způsobem oslaví tisící ročnice úmrtí sv. Cyrilla."[1]) Měsíčními příspěvky chtějí napomáhat „Matici velehradské", „kteráž vzavši r. 1863 původ, vytkla sobě velebný úkol, povznésti svatyni velehradskou z rumu k staré kráse a slávě a opatřiti ji tak, aby Velehrad co nejdříve byl s to vyplnit naděje v něj kladené."[2]) Touží „hmotně i mravně dopomáhat „Matici velehradské" k vytčenému cíli, dokud nezableskne se Velehrad novou září, dokud z něho nezapočne nanovo blaho a spása rozlévat se po žírných vlastech našich: v Čechách, na Moravě, ve Slezsku a Slovensku, jejichž půdu zasvětily kročeje ss. Cyrilla a Methoda, ano dokud slunce víry z Velehradu nebude vycházeti jako za dob našich ss. apoštolů."[3]) Tak vzniká v olomouckém semeništi významný velehradský spolek, jenž po dvě rušná desetiletí je bohatým napajedlem buditelského horlení, živeného láskou k Velehradu a zápalem pro odkaz apoštolů slovanských.

Mnoho ohně odnesli si bohoslovci z velehradských ofic. jubilejních slavností svatocyrilských 1869, jež vydatně přispěly „k vnitřnímu stmelení národa svatováclavského v duchu cyrilometodějském".[4]) Jubilejní vzpomínky v „Cyrillu a Methodu" žhnou posvátným zápalem. Bohoslovci jsou ohnivě rozhodnuti s vypětím všech sil pracovat v úkolech vytčených. A aktivita jejich rozvinuje se živým spádem po jubileu, hlavně počátkem r. 1870. Láska k utištěnému národu a zvroucněné chápání odkazu cyrilometodějského utěšeně se rozvinuje do hloubky. Cyrilometodějské uvědomení je stále bohatší a plodnější.

V úmrtní den sv. Cyrila 14. února 1870 zakládají si čeští bohoslovci hudební sbor„ Cyrill". A šlechetný vlastenecký mecenáš a podporovatel „Cyrilla a Methoda", kanovník hr. Pötting, dává novému spolku 20 zl. Dne 16. března posílají vlastenečtí bohoslovci vroucí blahopřání s albem semináře B. M. Kuldovi k abrahamovinám. Pilně se zabývají tehdy myšlenkou intensivnější propagace „Matice velehradské" a cyrilometodějského Slomšekova Bratrstva v širší veřejnosti.

A za tohoto činorodého ruchu objevuje se v 10. čísle „Cyrilla a

---

[1]) Cyrill a Method 1869, č. 11.
[2]) Zápisky Jednoty Velehrad (v mé stejnojmenné studii str. 45).
[3]) Tamtéž 54.
[4]) Tamtéž 42.

Methoda“[1]) výzva k šíření osvěty a národního uvědomení zakládáním venkovských knihoven. Iniciativní návrh vychází od nepodepsaného bohoslovce z Čech. „Spojme síly své... Je nás českých bohoslovců ve všech šesti seminářích přes 500. Kdybychom každý jenom dvacet krejcarů za rok uložili na oltář Církve a vlasti, činilo by to za jediný rok 100 zl. Za tuto dosti slušnou sumu by se zajisté deset knihoven dalo založiti. Knihovny ty zakládati a podporovati bylo by nejprospěšnější v obcích, které hraničí s obcemi německými. Knihovny ty zajisté činily by předně jakousi hráz proti poněmčování, jelikož by tak lid přicházel k vědomí svého postavení národního a začal si svého jazyka, své vlasti a jejích práv vážiti a jich se domáhati, jakož by též v ohledu náboženském neméně prospívaly tím, že dobrými spisy zamezujíce průchod liberalismu, utvrzovaly by lid u víře ryzí a mravech vpravdě křesťanských...“[2])

Výzva vyvolala živý ohlas. „Cyrill a Method“ přináší v 11. čísle zasláno bohoslovců z Čes. Budějovic:

Návrh v C. a M., abychom skládali malé příspěvky a zakládali z nich knihovny v chudších vesnicích, čten veřejně a od velké většiny s radostí přijat a schválen. Uvolili jsme se činiti měsíčně sbírky a zasílati výboru ústřednímu. Myslím, aby utvořil se jeden v Praze pro Čechy a druhý pro Moravu v Olomouci. Bude blíže větším knihkupectvím a antikvářům a snáze může vyjednávati o snížení cen a také kterés dary. Snad by též prospělo, kdyby postavil se v čelo některý z p. t. pp. profesorů neb představených každého ústavu. V jednotlivých seminářích zvolil by se výbor nižší, jemuž by bohoslovci té diecese navrhovali vesnice, v kterých je knihoven nejnutněji potřebí, a on, prozkoumav návrh, odeslal by ho výboru do Prahy neb Olomouce. Dobrá věc najde zajisté i jinde hojně podporovatelů. A až, dá-li Bůh, po kratším či delším čase octneme se ve správě duchovní, budeme tím nadšeněji zasazovati se o to, oč v seminářích jsme horlili. Než pomoci naší potřebují také vzdálení bratří, kteří vyhledali si novou vlast v Americe. V. p. farářové Mikota a Hesoun prosí o knihy. Na našem ústavě již dějí se sbírky, a co se sejde, zasláno bude s 800 výtisky nového kalendáře „Poutník“, o nějž žádali.[3])

I bohoslovci litoměřičtí vyslovili souhlas s návrhem „Cyrilla a Methoda“. „S pochvalou uvítali jsme návrh v čís. 10 ‚Cyrilla a Methoda‘, jsouce toho přesvědčení, že takovým způsobem jednak docíliti lze ještě užšího spojení bohoslovců českomoravských společným působením na venek, za druhé pak, že účel dotyčného spojení je krásný, velezáslužný, za dob nynějších zvláště žádoucí a zajisté snadnými prostředky dosažitelný... Protož vyslovujeme souhlas,

[1]) R. 1870 a nikoli 1869, jak se píše v almanachu „Brněnští bohoslovci po stopách Sušilových“ (Brno 1936) str. 6.

[2]) V doslovném znění přetiskl jsem výzvu v životopise arcib. Stojana.

[3]) Hodno pozornosti, jak v prostředí bohosloveckém krystalisuje se myšlenka zahraniční krajanské péče, později tolik fedrované v akcích cyrilometodějsko-velehradských. Bohoslovci olomoučtí zdůrazňovali už r. 1869 (v Cyrillu a Methodu č. 5): Jubileum svatocyrilské nechť podnítí obětavější a účinnější péči o naše krajany v Paříži, ve Vídni a v Berlíně.

svůj s návrhem a voláme všem pp. spolubratrům ohledně společného působení k cíli vytknutému: ‚S v o r n ě v p ř e d!‘ . . .“

*

Těmito třemi projevy, otištěnými v „Cyrillu a Methodu“, počínají Z á p i s k y o d b o r u p r o z a k l á d á n í v e n k o v s k ý c h k n i h o v e n.[1]) Vidět však, že pisatel této partie nepsal z autopsie. O prvním náběhu k realisaci buditelské akce zakládáním venkovských knihoven r. 1870 píše zřejmě jen podle doslechu. Nemá po ruce než dva ročníky „Cyrilla a Methoda“ (1870). A přepisuje pouze uvedené tři projevy. Nedovede říci, zda se odbor ustavil a nějakou činnost zahájil. Přechází to jen povšechnou poznámkou, že nadšení pro buditelskou akci brzy utužilo, podobajíc se meteoru, který na chvíli zazáří a pak zmizí. Netroufá si označit příčinu této truchlivé změny. „Věru těžko udati příčiny ochablosti tak náhlé. Možná, že pro stísněné poměry národní v semináři olomouckém, kde přece veškera činnost soustřediti se měla, společek, sotva se vyvíjející, udržeti se nemohl. Známo zajisté, že už r. 1871[2]) pro třenice národní časopis „Cyrill a Method“ na druhé pouti roční padnouti musil. S ním zanikl také pěvecký spolek „Ohlas“ (v krajích našich třetí čestné místo zaujímající) a ostatním zájmům vlasteneckým v semináři olomouckém hrozilo tehdy všem nebezpečí veliké. Možná také, že podnikatelům nedostávalo se energie a vznešené vytrvalosti . . .“

Toť vše, co zaznamenává pisatel Zápisků v první kapitole (druhou započíná až od šk. r. 1872/73).

*

Co pisatel jen neurčitě naznačuje, známe zevrubně a dokumentárně z historie Jednoty Velehrad.[3])

Za dva měsíce po uveřejnění první výzvy k zakládání venkovských knihoven byl časopis „Cyrill a Method“ německým představeným olom. semináře Ig. Haasem trvale zakázán. (Poslední, 14. číslo vyšlo 15. července 1870.) Tímto tvrdým zásahem započala neblahá éra útisku, jímž krutě postiženo bylo buditelské horlení napojené cyrilometodějstvím. S „Cyrillem a Methodem“ potlačen byl ještě téhož roku český pěvecký spolek „Ohlas“, jenž byl zvlášť intensivním ohniskem obrozenských snah (soustřeďoval od šedesátých let průbojné úsilí o vydobytí rovnoprávnosti českého jazyka v oficiálně německém semináři). S „Ohlasem“ padl i hudební spolek „Cyrill“. (P. d.)

[1]) Předesílají jen stručný povšechný úvod o obrozenském poslání v olomouckém semináři od r. 1830. Povšimnutí zasluhuje tvrzení, že na Moravě hned od počátku „národního rozvoje“ byl olomoucký seminář střediskem vlasteneckého uvědomení a zčásti též ruchu literárního. „Když zajisté všechny vrstvy lidu našeho moravského v tuhý ještě pohříženy byly spánek, doutnala již jiskra neuhasitelného sebevědomí národního v bohoslovcích olomouckých. Když pak červánky života jařejšího po nivách moravských rozlévati se počaly, tehda plamen nadšení bodrých předchůdců našich růžovým žárem svým zaplavoval již netoliko rodnou půdu naši, nýbrž i sousední kraje koruny Svatováclavské.“

[2]) Buď se pisatel přepsal nebo prozrazuje povrchní informace. „Cyrill a Method“ byl potlačen r. 1870.

[3]) Viz moji studii „Jednota Velehrad v olom. semináři 1869—1886“, str. 57—77.

Pohostinství poskytnuté za Velké revoluce francouzskému duchovenstvu ve Španělsku.

F. S. Horák.

Hledáme-li v dějinách zjevy podobné nynější občanské válce španělské, najdeme stěží podobnější nad Velkou revoluci francouzskou z konce 18. století. Obě revoluce se vyznačují zvláště protinábožen-ským bojem, jehož obětí se stává především katolické kněžstvo. Je známo, že počet utracených kněží ve vládním Španělsku jde do tisíců. Ve Francii se jim nevedlo za Velké revoluce lépe, vždyť na př. jen v Paříži kleslo za jediný den tři sta duchovních pod guillotinou. Kněží, kteří se nechtěli podrobiti nespravedlivé a nezákonné přísaze, musili hledati útočiště v sousedních zemích, především ve Španělsku. Mnoho se jich uchýlilo do pohraničních krajů, do Katalonie, Aragonie, Navarry a Biskajska, velmi četní dali přednost nitru Španělska, dokonce značně vzdálená Valencie jich přijala na sedm set.

Je to téměř neznámá kapitola církevních dějin, kterou se snaží osvětliti v posledním čísle salamanské revue „La Ciencia Tomista" dominikán P. Luis Getino podle záznamů, chovaných v archivech toledských. Není bez významu, že ji věnuje „našim bratřím, kněžím francouzským".

P. Getino, obíraje se rozsáhlou činností kardinála Františka Antonína L o r e n z a n y, arcibiskupa toledského, již rozvinul v oborech nejrůznějších, v správním, charitativním, školském, vědeckém a uměleckém — přišel také na „knihy licencí" a v nich objevil na sta takových, které byly uděleny francouzským kněžím k vykonávání kněžských úkonů v jeho arcidiecési. Prohlížeje pak účty arcidiecése od r. 1792 do r. 1800, kdy kard. Lorenzana opustil Toledo, aby se stal oporou nově zvolenému papeži Piu VII., dočetl se o velkých částkách, kterými byli podporováni kněží z Francie uprchlí. Také se v epištolářích shledal s celými odděleními korespondence, týkající se francouzského kněžstva a svěřené zvláštnímu sekretariátu, zřízenému pro tento nový, nákladný a bolestný úkol.

Mezi prvními dokumenty tohoto druhu, jež P. Getino nalezl v arcibiskupském archivu, jsou dva dopisy z června r. 1791, adresované toledskému kardinálu, jeden od francouzského biskupa z La Rochelle a druhý od biskupa z Aix. První je psán z Pamplony, kam se pisatel prozatím uchýlil. Děkuje v něm arcibiskupovi za přízeň, kterou projevil francouzským biskupům a kněžím, pronásledovaným bezbožníky a buřiči, již zvrátili trůn a oltář. Dodává, že tuto bolest může zmírniti jen křesťanské přátelství, založené na téže víře, které nalezli ve ctihodném kněžstvu španělském. Pisatel druhého dopisu prosí snažně o ochranu pro duchovenstvo své diecése.

Ú č e t n í z á z n a m y od jara r. 1792 do podzimu roku následujícího: Mezi 300 zápisy částek věnovaných francouzské kněžské emigraci v této době je nejstarší zápis v Účetní knize správy arci-

biskupských statků (Libre de Mayordomía) z června r. 1792: 1000 realů, které z nařízení Jeho Eminence odevzdal sekretář francouzským kněžím, doprovázeným dvěma kanovníky. Jiná pozoruhodná částka byla určena na vyhledání „pronásledovaných vyznavačů křesťanské víry a věrnosti k nejvyššímu pastýři".

V prvních dvou letech pronásledování (1791—1792) se nevzdalovali uprchlí kněží a biskupové tuze od hranic francouzských, držíce se poblíž svých příbuzných, kteří jim pomáhali, aby snadněji přestáli nedlouhé (jak mysleli) vyhnanství.

Teprve v r. 1793 zasáhla záplava emigrantů diecési toledskou. Až do srpna t. r., kdy se končí první řada účtů, vzrostly výdaje vydržování francouzského kněžstva na dvě stě tisíc realů. V druhé polovině roku, kdy se ustálila poněkud výše výdajů, ukazuje se obraz vydání v těchto 6 záznamech nové knihy účtů:

1. V září vydáno na vydržování kněží, ubytovaných v hospitálech a soukromých domech, 13.168 realů.

2. V říjnu placeno obchodníku Michaelu de Vasualdo 100.000 r. na účet 261.000, na něž stouplo zboží, odebrané z jeho krámu, určené na ošacení francouzského kněžstva.

3. Mimo to stálo vydržování jich v tomto měsíci 14.600 r., jak vysvítá z 31 stvrzenek hospitálů a domů, kde jsou oni kněží ubytováni.

4. V listopadu vyplaceno 6790 r. Josefu Suňerovi Katalonci za boty, které dodal pro francouzské duchovní od poč. března do 17. října t. r.

5. Kromě 114 r., vydaných téhož měsíce za práci pro různé kněze, vyplaceno 14.145 r. za byt a vydržování francouzských kněží, které umístil Jeho Eminence v hospitálech a domech toledských, jak vysvítá z 31 stvrzenek.

6. Konečně vydáno v prosinci na obsluhu a vydržování týchž kněží 15.106 r.

Emigranti byli ubytováni nejprve v hostincích, krčmách a hospitálech, ale brzy se pro ně upravily byty v klášterech a bylo jim dokonce zakázano bydleti v soukromých domech. Než záhy byly zase kláštery přeplněny, i bylo připuštěno, aby osoby duchovní, které mají vlastní přístřeší, mohly do svého bytu vzíti jednoho emigranta.

Jak se vyvíjela situace kněžské emigrace francouzské v následujících letech? — Rok 1794 byl velmi bouřlivý a obtížný, jak pro emigranty, kteří v klidu vyčkávali vývoj událostí blízko hranic, tak pro preláty, kteří vzali na sebe starost umístiti uprchlíky uvnitř země. Nesnáze byly tak velké, že mnohde nebylo možno dodržeti vládní ustanovení. Generální kapitán valencijský předešel dokonce královské nařízení, a protože měl nějaké mrzutosti s francouzskými emigranty, rozkázal, aby se všichni vystěhovali z území jeho pravomoci. Proti gubernátoru v Almerii, který vydal podobné nařízení, ujal se emigrantů tamní prelát, přes to, že na něm spočívala všechna tíha jejich vydržování, a prosil za ně, protože jsou duchovní ctnostní a vzorného chování, takže jejich další pobyt v tamních klášterech nebude nikomu na škodu.

Dvacet záznamů, nalezených v arcibiskupských účtech r. 1794, ukazuje, že bylo t. r. vydáno v Toledu a jeho okolí na uprchlíky přes

dvě stě padesát tisíc r., v letech 1795—1796 ještě o nějaký tisíc více, pak v dalších čtyř letech výdaje o něco klesají, až v r. 1798 činí jen sto šedesát tisíc. Když se náboženské poměry ve Francii poněkud uklidnily, začínají se mnozí uprchlí kněží vracet ze Španělska do vlasti, těm pak, kteří se obávají návratu do Francie, dovoleno vládou španělskou usaditi se na Baleárech nebo na ostrovech Kanárských. Mnozí z těch, kteří se ubírali zpět do vlasti, vraceli se z poloviční cesty, když zvěděli, že se náboženská situace ve Francii zase zhoršuje. V arcibiskupských účtech z r. 1799 nalézáme položku 30.000 r., rozdělených francouzským duchovním na cestu. Mnozí kněží asi v Toledu a jeho okolí ještě zůstali, protože částku asi stejné výše shledáváme ještě v účtech následujících dvou let.

Jak drahé bylo živobytí v Toledě na sklonku století osmnáctého? — Kolik kněží mohlo býti vydržováno z částek, uváděných v arcibiskupských účtech? — Abychom to aspoň přibližně mohli určit, musíme znát hodnotu tehdejšího realu a co za něj bylo možno tehdy koupit. Real platil více než dnešní peseta, a co se dalo za něj tehdy koupit, o tom nás poučují denní účty za stravu, zachované neporušené v arcibiskupském archivu. Dělník tehdy vydělával 2—6 r. denně, řemeslnický tovaryš 4—7, mistr v dílně částku dvojnásobnou. Mešní stipendium činilo v Toledě 3—4 r., v Madridě více, na venkově méně.

Kardinál toledský platil na celé zaopatření jednoho emigranta 5—6½ r., 3—4 realy činil příspěvek klášterům, které jim dávaly zaopatření. Počítáme-li tedy průměrný příspěvek na každého uprchlého kněze na 4 r., byl by počet duchovních, vydržovaných a takořka přijatých do diecése kapitulou toledskou, 100, nepočítaje v to kněze ubytované v paláci v Alcalá a ty, kteří se v Madridě jinak protloukali (bude o nich řeč) nebo dostali zdarma zaopatření v klášterech. Těchto posledních byla většina. Je faktum, že měsíční částky, věnované na vydržování francouzských duchovních v letech 1792—1801, jsou velmi značné, pohybují se kolem 20.000 a dosahují mnohdy až 27.000 (kromě měsíce března v r. 1794 a 1799).

Částky, vydané na vydržování francouzské kněžské emigrace a uvedené výslovně v účetních knihách kardinála Lorenzany, páčí se asi na dva miliony r. V těchto položkách však nejsou zahrnuty výdaje na ošacení (až na r. 1793). Mimo to nevíme přesně, kolik vydala na franc. kněze majordomie v Madridě, jejíž účty jsou neúplné, a také účty z paláce arcibiskupského v Alcalá nebyly nalezeny. Nebudeme si tedy počínati pošetile, zdvojnásobíme-li počet franc. duchovních, diecési toledskou po deset let vydržovaných, a částku na to obětovanou.[1]) Paralelně se správou diecésní jdou výdaje klášterů, tehdy velmi četných, jež přijímaly francouzské duchovní buď na prosbu arcibiskupovu neb z vlastního popudu nebo konečně z nařízení svých provinciálů. (Některé z nich, jak bylo uvedeno, dostávaly od arci-

[1]) Pro celé Španělsko, vydržující — jak bude uvedeno — 7000 francouzských kněží, je třeba částku tu zmnohonásobiti. Tak docházíme k číslicím, na tu dobu závratným. Při tom se nemohli tito hosté odvděčovati za pohostinství, ani v oboru hospodářském, ani duchovním — pro neznalost jazyka.

biskupa příspěvek k tomu účelu.) Také nemožno stanoviti v číslech výši dobrodiní, které poskytovali svým francouzským spolubratřím jednotliví kněží, kteří je přijímali do svých vlastních domů na celé zaopatření. Nechyběla ani tu výzva kardinálova, které následovali i jiní biskupové, nabádajíce své faráře, aby se ujali francouzských kněží.

Jak faráři, tak i superiorové klášterů měli podávati o stavu a chování svých francouzských hostů zprávu kardinálu nebo jeho zvláštnímu, k tomu cíli ustanovenému sekretáři. Byl jím Manuel Martinez Nubla, který větší část této korespondence uchoval v archivu. Tak píše prior dominikánského kláštera v Quesadě, jemuž připadli na starost kněží z franc. diecése Limoges (3. III. 1793): „Umístil jsem je v celách a poskytl jsem jim stravné a některé náčiní, příslušející jejich stavu, přes to, že se tento klášter vydržuje pravidelně z almužen věřících, než když jde o věc tak spravedlivou, přispěji vším, co mi moje skrovné možnosti dovolují k ulehčení a potěše těchto duchovních." Z dopisů farářů budiž také aspoň jeden citován.

Farář z Alcazaru odpovídá na starostlivé volání kardinálovo, aby faráři buď ve svých vlastních domech nebo v domech jiných vážených osob svých osad ubytovali některého z francouzských kněží, na ten účel nechť vynaloží, co jim jen bude možno, když už Jeho Eminence nemůže vydržovati větší počet, než vydržuje z příjmů své mensy v celém arcibiskupství. Z tohoto důvodu a pak velkými příspěvky, poskytnutými koruně na vedení tak spravedlivé jako nutné války, se dostala J. E. do finančních nesnází. Je však nutno bráti zřetel na tyranské pronásledování, jež trpí francouzští kněží, naši bratří jen proto, že jsou služebníky našeho náboženství a kazateli pravdy proti nepravé filosofii, materialismu a bezbožnosti francouzského konventu, rozběsněného samým peklem k pronásledování dobrých lidí. Nezapomínejme také, že kněžství je jedno, že církev celá je jedno tělo a že je nutno, aby si její údové vzájemně pomáhali. Tito nešťastní kněží, mnozí z nich faráři, zakusivše nevyslovitelné potupy nebo byvše bičováni a vězněni, museli utéci, zanechávajíce bez ochrany své ovečky, své domy a všechny výhody tohoto světa. Bloudili po zemích mezi neznámými národy, plni úzkosti a zármutku, trýzněni hladem a žízní procházeli pustými kraji a nehostinnými horami, měli mezi sebou starce, pokryté šedinami, jichž není hoden svět, přišli konečně do katolického Španělska, aby poprosili o přístřeší a nocleh, i není slušné, aby jim to odpíral, kdo jen může, třebas musel omezovati své vlastní pohodlí a nedbati ohledů na příbuzné nebo jiné osoby . . ." Tento dopis je odrazem pastýřského listu, jímž se arcibiskup obrátil na toledské kněžstvo 6. II. 1794.

Je pravdě podobno, že za arcibiskupem nezůstávala pozadu ani toledská kapitula, zvláště když mezi francouzskou kněžskou emigrací byli četní kanovníci. Vždyť i kapitula v Compostelle se v tomto ohledu činila, jak jen mohla.

Jiné podpory se dostalo vypuzenému francouzskému kněžstvu tím, že se mu poukazovaly peníze za sloužení mší. Sotva se najde dopis, ve kterém by se nemluvilo o nich a ve kterém by se nehledělo na

mešní stipendium jako na jednu z basí pro pomoc vystěhovalcům. Zdá se, jako by celá tak zvaná colecturia byla věnována tomuto účelu. (Colector byl kněz, který přijímal „mešní almužny" a rozděloval je mezi ostatní kněze. Jeho úřad slul colecturia.) Když příjmy colecturie byly vyčerpány, sloužili francouzští kněží mše sv. na úmysl J. Eminence. Tak daleko šla starost o nešťastné kněze, že byly vytvářeny nové intence, jen aby nebozí kněží nezůstali bez podpory.

Jaké pomoci se dostalo vypuzenému duchovenstvu francouzskému v Madridě a jaké potíže vznikly při jeho ubytování v provinciích?

Položky uvedené v účetních knihách majordomie toledské nepředstavují ani polovic pomoci poskytnuté francouzské kněžské emigraci diecési toledskou, k níž tehdy náležel i Madrid (zvláštní diecése madridská byla zřízena až v druhé polovině století XIX.). Madrid, kam se uchýlilo nejvíce francouzských duchovních, měl zvláštní účtárnu. Majordom toledský také ve většině případů výslovně poznamenává, že jde o částky, určené pro francouzské kněze, kteří bydlí v tomto městě nebo v nejbližším okolí, nezaznamenává tedy výdaje učiněné v Madridě.

Vznešené rodiny madridské si na tom zakládaly, že přijaly francouzského kněze jako domácího kaplana, aby učil jejich děti francouzsky. V Madridě také byly hojnější obvyklé mešní intenci a lépe byly odměňovány, než intence placené colecturií. V Madridě žili bohatí lidé, mající styky s francouzskou aristokracií, jíž se takřka hemžilo okolí Puerty del Sol (střed Madridu a jeho života).

V účetních knihách majordomie madridské nenajdeme tak velkých položek na vydržování francouzské emigrace, že by se daly srovnati s toledskými. Přes to nebyla pomoc, zde jí poskytovaná, menší. Velké a bohaté kláštery madridské nevyžadovaly příspěvků od arcibiskupa toledského, proto o nich nebyla vedena korespondence jako s chudými kláštery okolí toledského. S počátku se ovšem myslelo, že jde jen o přechodné ubytování francouzského kněžstva, vyštvaného z vlasti, ale když se objevilo, že se pobyt emigrace protáhne na dlouhá léta, pociťoval sám kardinál toledský tíhu závazků, jež na sebe vzal.

S mnohem většími obtížemi než kard. Lorenzana, jehož arcidiecése byla bohatá, zápasili ostatní biskupové španělští, kteří otevřeli brány uprchlíkům. Nemůžeme tu uváděti obšírné výtahy z jejich korespondence s primasem španělským, v níž vysvětlují své nesnáze s ubytováním velmi početné emigrace. Biskup salamanský na př. píše, že nemůže ve svých klášteřích umístit víc než 34 francouzských duchovních, na něž vynakládá ročně 40.000 realů, protože kláštery, v nichž jsou ubytováni, jsou chudé. Biskup z Teruelu měl jich 140 a byli podporováni z mešních stipendií, almužnami, veřejnými sbírkami a příspěvky klášterů, ale když vypukla válka s Francií, přestaly mešní intence, osady se naplnily obyvatelstvem uprchlým z hor, ceny za potraviny se zdvojnásobily, takže Francouzi, zprvu skvěle přijatí, museli také zakoušet bídu. Biskup z Calahorry si stěžuje kardinálovi, že mu posílají totik uprchlíků ještě k těm, které už přijal, že jeho diecése je postižena nejvíc ze všech, kromě toledské. (P. d.)

Prospěch ve škole, úspěch v životě a střední škola.

Dr. Ant. Kříž.

Není jeden rok, aby se v časopisech a novinách nestalo předmětem úvah, bývá-li prospěch ve škole provázen také úspěchem v životě. Uvádějí se pro to také statistiky. Jedni s jakýmsi zadostučiněním uvádějí, že vynikající lidé bývali špatnými žáky na střední škole; tak slavný Pasteur propadl z chemie, o slavném přírodozpytci A. Humboldtovi učitel prohlásil, že se na studie nehodí. Velký botanik Karel Linné učil se již ševcovskému řemeslu, prý pro nedostatek schopností a vědomostí, které projevoval ve škole. Podobných příkladů je možno z historie uvésti více. O Wallensteinovi pedagog Trotzendorf prohlásil, že nemá schopnosti pro nic vyššího, ani pro matematiku, ani pro vojenství. Takové příklady bývají útěchou pro rodiče špatně prospívajících žáků, ale horší jest, že se z toho stala pedagogická pověra; ukvapeně se generalisuje, v špatném prospěchu ve škole a v pozdějším úspěchu v životě se vidí příčinná souvislost, čili okolnost špatného prospěchu se činí podmínkou úspěchu v životě. Na druhé straně se dokazuje, že muž, který v životě vynikl, ale ve škole byl špatným žákem, je zjev tím nápadnější, že je to výjimka a výjimka potvrzuje pravidlo. Tak nedávno švédští pedagogové sledovali běh života absolventů gymnasia v Götheborgu od roku 1910 a porovnávali jejich zdar s jejich vysvědčeními. Výsledek ukázal, že úspěch ve škole bývá provázen také úspěchem v životě a že žáci s nedostatečným prospěchem to ani v životě nepřivedli daleko.

Takové zjišťování ovšem nepostačí škole a učitelům, ani ne rodičům. Ale jest se třeba také tázati po příčinách, proč hoch je dobrým nebo špatným žákem a proč dobrý žák se mnohdy v životě neosvědčil, zrovna jako špatný žák měl v životě úspěch. Tu je více činitelů, kteří působí. Úspěch ve škole, který se obyčejně projeví známkami, je jistě výslednicí tří, resp. čtyř činitelů: žáka, školského systému (učiva, osnov, metod), prostředí, v němž žák žije, a klasifikujícího učitele. Žák musí míti pro studium nadání, které je podmínkou. Tam, kde není nadání, není léku ani lékařského předpisu. Proto je příkazem, aby na střední školu šly děti, které skutečně mají potřebné nadání. Tím by se i negativně pomohlo střední škole, když se na ni nepřipustí děti, které na ni nepatří pro malé schopnosti. Trpí tím pak i ti nadanější a nadaní. Neboť učitel ve třídách, dnes obyčejně přeplněných, je nucen zabývati se převážně těmi slabšími, čímž zase ti zdatnější trpí, jak se říká, podvýživou; nakonec je i pro ně učení ve škole nezáživné, mnozí otupují, pozbývají zájmu a upadají. Tak je tu dvojí zlo: nižší průměr a přeplněné třídy. Tomuto druhému zlu by se snadno dalo předejíti snížením počtu žáků, zejména ve vyšších třídách. Jaký je rozdíl v práci, v prospěchu i kázni, je-li v takové septimě a oktávě 20 žáků nebo 50, ví jen učitel. Ale dříve

se říkalo, že snížit počet žáků není možno z důvodů finančních, a což teprve dnes za zhoršených poměrů! A jak předejíti prvnímu zlu? Míníme-li nadáním slibné vlohy pro všechny obory, jak je poznáme? A jak i poznáme talentované dítě, t. j. které má nadprůměrné nadání speciální, omezující se na jeden určitý obor, matematiku, přírodní vědy, malířství atd., když u dítěte jsou jen skryté disposice, ne vynikající výkony jako u dospělých? Hned v začátcích budování osvobozeného státu bylo oživováno heslo: „Pravý muž na pravé místo." To chtěl už Platon a Aristoteles, kteří hlásali, že jednotlivé úkoly ve státě mají zastávat lidé, kteří mají pro ně schopnosti a mravní charakter a ne kdokoli má jen široké lokty. Stavba nového státu národního a na zmenšené ploše jistě vyžaduje, aby ono heslo nabylo plného významu, aby se určitého vzdělání dostalo každému, t. j. podle směru a výše jeho schopností. Existuje však metoda, podle které by bylo možno určiti nadání, jeho směr a výši již v dětském věku a určit, který hoch vynikne a který zanikne? Je tu jednak pozorování rodičů a učitelů, osobní archy, jednak se tím zabývá psychotechnika. O této bylo již mnoho psáno. Ač se uznává jako pomocná složka, není to přece všemocný prostředek, jak se hlásalo. Velmi důležité je pozorování dětí, jejich činností a zálib; talentované dítě se pozná podle živého, spontánního zájmu pro určitý obor, ale je tu nutno dávati pozor na prostou nápodobu, a musí to býti trvalý a vážný zájem, nejen chvilková záliba. Ovšem i tu možno vysloviti jen naději, ne jistou prognosu. Výběr je nesnadný, ba někteří psychologové myslí, že do 13 let je nemožný, ano že i v 18 letech je úsudek v té věci často riskantní, ježto život ukáže často opak toho, co bylo prorokováno, a to na obě strany, zvláště když u některých dětí jde jen o zrychlené tempo vývoje. A příliš rychlý vývoj bývá mnohdy i předzvěstí nesamostatné inteligence, podléhající jen cizímu vlivu, jež mu vtiskuje svůj ráz. Věc je tedy složitá a je i delikátní otázka zřizování zvláštních škol a zavedení zvláštní výchovy pro mimořádně nadané děti.

Neprospěch ve škole nemusí vždy spočívati v duševní méněcennosti dítěte. Někdy je to spíše jeho lhostejnost k práci, především školní, která bývá buď vrozená nebo souvisí s chorobným tělesným stavem (neuropsychická labilita). V úvahu přichází také citový vztah žáka k učiteli a k předmětu. Dívky a menší studenti se dovedou učit k vůli učiteli, když ho mají rádi, a naopak nepříznivě působí nesoulad, napjatý poměr, tíseň, strach. Citový vztah k předmětu se projevuje zálibou a zájmem o předmět a tím ovšem zájmem o učení. Zdánlivě malé nadání nemusí býti povšechné, nýbrž může se týkati jen některých oborů. Proto se říká, že se má tato okolnost podchytiti a pěstovati v žáku ten obor, který se mu zamlouvá, protože tak se mu zalíbí pobyt ve škole a učení, a alespoň povolnost, když ne záliba, se přenese i na předměty ostatní. A tak se dostáváme zase k otázce, má-li se rozhodování o směru studia posunouti k vyšší věkové hranici. Je známo, že tato otázka působila při reformě středních škol a projevila se posunutím latiny do tercie a ulehčením studia v prvních dvou třídách, čímž bylo dosaženo jakéhosi kompromisu s těmi, kdo

chtěli nižší střední školu ztotožniti se školou měšťanskou, nepřihlížejíce k různému jejich účelu. A odtud také vyplynula myšlenka jednotné diferencované školy; ústupkem této myšlence jsou vlastně již reálná gymnasia a ref. reál. gymnasia. Myšlenka o posunutí do vyššího věku volbu studia je jistě v jádře dobrá, ale slyšeli jsme, že výběr do 13. roku je nesnadný, ba někteří psychologové tvrdí, že rozlišování individuálních schopností začíná se až po 20. roku, tedy v době, kdy dnes téměř každý má již za sebou maturitu.

Nás ovšem zajímá otázka školního prospěchu a úspěchu v životě. A tu přece je zase možno, že poměr tu nemusí býti přímý ani tehdy, když by každý studoval jen obor podle směru svého nadání. Neboť úspěch v životě předpokládá i individuální schopnosti, které se velmi často projevují až po 20. roce s rozšiřující se oblastí rozumovou. To ovšem nemluví proti tomu, aby se každý podle možnosti věnoval tomu, pro co se u něho projevují aspoň náznaky nadání a zájem; tak tomu má býti, neboť jistě každý pracuje lépe v tom, pro co má zálibu a zájem, a vždy máme větší zájem o to, co nám „jde", protože máme pro to patrně větší vlohy a schopnosti. Jen tolik se musí říci, že v jedné věci nelze vždy vidět universální lék. Nesmí se také zapomínati, že střední škola není ještě škola odborná, že ona teprve připravuje k vyššímu odbornému studiu, dávajíc základy obecného vyššího vzdělání. V důsledku svého dosavadního poslání nemůže se střední škola státi jen laboratoří, dílnou. Dnes, za změněných poměrů, se s mnoha stran žádá, aby střední škola vedla i k tělesné práci, aby naši studenti nebyli tak neobratní, i když mají doma třebas spravit pojistku a nevědí prý si s tím rady. Něco na tom je, ale ne všechno. Jsou známé případy, že absolvent klasického gymnasia, tedy typu nejméně „praktického", dovede si doma spravit všechno od té pojistky až po elektrickou žehličku, radio a poruchy ve vodovodu. A jsou zase absolventi reálek a techniky, že se ničeho takového netknou, ba někdy prý si ani netroufají. Jistě i k tomu je potřebí kus jakési vrozené dovednosti, jak se dovede k práci postavit. Ale dokud střední škola vedle praktických odborných středních škol bude míti své vlastní poslání, bude asi muset zůstat především „dílnou lidskosti", bude připravovati sice, bude vésti i k vzdělání praktickému, ale ne k vzdělání především odbornému, nýbrž bude vésti k vzdělání rozumovému a mravnímu, bude klásti základy k metodě myšlení, nejen práce. A tak střední škola vyžaduje u svých žáků všestrannějšího zájmu a nadání než škola odborná, která jest již přizpůsobena nadání jen pro určité obory práce. Poněvadž ani dnes se patrně na struktuře státu mnoho nezmění, t. j. bude to stát zemědělský a průmyslový, bude asi, v důsledku záboru některých průmyslových krajů, potřebí pečovati o nižší i střední školy odborné, aby byl dostatek odborných pracovníků vedoucích, ale i kvalifikovaných dělníků a řemeslníků.

Mluví-li se o zájmu, je otázka, jak zájem budit, neboť aktivní zájem je opěrný bod a zůstane vždy ústředním didaktickým a pedagogickým požadavkem výuky i výchovy, i když se chceme vyhnouti výstřelku pedocentrismu. Pedocentrismus, který hlásá, že se musí

vycházeti od žáka, od jeho zájmu, je zdravou reakcí proti výlučnému materiocentrismu, kde cílem je jakýsi živý naučný slovník, a za spasitelnou se pokládala jen metoda. Ale pedocentrismus se zas začal utápěti v anarchismu pokusnictví a přiřaďoval se k naturalistickému, biologicko-hedonistickému směru výchovy. Často chce hověti jen zálibám a zájmům mládeže. Proti tomu po stránce mravní psal již Platon v Ústavě, když prostě věci, z nichž člověk má radost, se nazývají dobrými, a které se mu příčí, zlými. A naopak zdůrazňuje: zdržuj se a snášej! Čili na místě jest i sebezápor a cvik (askésis). Nejde jen o to, aby se dítě učilo a zvykalo si pracovati jen to, co má rádo; v takové pedagogice je velké nebezpečí pro člověka i národ a stát, protože je to nebezpečí mravní, neboť je třeba, aby si dítě zvykalo míti rádo to, co pracuje. To je škola pro život, který nezná hovění osobním libůstkám, ale požaduje odříkání a tvrdou práci. Učiti se přece bolí, prohlásil Aristoteles v Politice, a to vede k sebekázni a zoceluje vůli; vůle náleží k intelektu (logos). Prospěch ve škole vyžaduje tedy i volních kvalit, tak jako úspěch v životě. Je to vytrvalá pozornost, píle a houževnatost při domácích přípravách, cvik a opakování. Upřílišený pedocentrismus se hrozí nucení, doporučuje cvik, píli, pozornost, ale jen aby prý to nepřecházelo v nucení, což prý je na újmu tělesného vývoje. Ale výchova se bez jakéhosi nucení (nátlaku) neobejde, třebas sebe mírnějšího. Žák se právě má přiměti, aby se podrobil vedení školy a řádu — pedagogika má ráz normativní, ať kdo chce nebo nechce. Ovšem je věcí pedagoga, aby ten nátlak činil co nejméně znatelným a aby čelil těkavosti, která je tak charakteristická pro mládí. Mladý člověk ještě necítí a nechápe tvrdé nutnosti, jež bývá vnitřním ostnem, který podněcuje k vzestupu; teprve v dospělém věku se dostaví i touha po sebeuplatnění, po sebezdokonalení a uplatnění na předních místech. A odtud také pochází, že mnohý ve škole zvlášť nevynikal, ale v životě vynikl. Jest i dost vynikajících lidí, kteří se velmi neradi ve škole podrobovali učebné osnově a překypovali různými citovými revolucemi (zvláště v době puberty), takže ani nebyli pokládáni za zvláště nadané. Tu škola nesmí zapomínati, že žák ve všem a vždy poslušný nemusí v životě vyniknouti, protože se možná později nenaučí samostatně myslit a pracovat.

Dále na žáka, na jeho prospěch působí také prostředí, v němž žije, předně prostředí rodinné, má-li k práci klid. Tu přicházejí v úvahu poměry sociální, hospodářské a mravní (děti z rozvrácených manželství), a na druhé straně, jak se pro něho utvářejí poměry v životě. Jest také rozdíl v prostředí velkoměsta a venkova, tam je více rozptýlení, tu možnost většího soustředění, ale tam zas větší příležitost k sebevzdělání, k rozšíření duševního obzoru.

Jako třetí příčinu jsme uvedli školu, její osnovy a metody, a učitele. Mnoho velkých lidí bývalo špatnými žáky, vzpomeňme na příklad na sv. Augustina, který sám se později stal učitelem. To proto, že jsou špatné metody školy, resp. učitelů, když se nedovedou přizpůsobiti a pochopiti rozličnou inteligenci a různosti individualit. Vada školy bývá i v tom, že se příliš pěstuje paměť, že se jen reprodukuje,

mechanisuje, a to pro mnohé nadané žáky bývá trýzní. V posudcích žáků bývá často mnoho náhody, když žák je a při přeplněných třídách může být vyvolán jen jednou za období. Mnohdy se k známce snad namátkou připočetlo i něco, za co žák nemohl, tak třebas i politické a náboženské přesvědčení rodičů, zvláště na venkově, kde se lidé dobře znají. Někdy zas učitel k známce připočte snahu anebo přidá pro povzbuzení. V úvahu také přichází, že posudky učitelů nebývají stejné, ani ne u téhož učitele v různých dobách. V tom by asi byla také častá závada pro objektivní posouzení při t. zv. korporativní klasifikaci, totiž, že by učitelé ve třídě zaměstnaní místo známek z jednotlivých předmětů pronášeli posudek celkový známkou jedinou, nehledíc k tomu, že by špatnější celkový posudek zastřel někdy, že v některém předmětě žák dobře prospívá.

Je tedy patrno, kolik tu působí různých složek a vlivů na prospěch ve škole a na úspěch v životě a že tu může býti nesouhlas. Úkolem vzdělání a výchovy však především jest, vyvolati k životu vlohy, které v duši dítěte dřímají, a je pěstovati. A tu je nutno osvědčiti k dětem lásku; atmosféra teplé lásky odstraňuje i chyby a nedostatky a tím také usnadňuje rozvoj vrozených vloh. U méně nadaných nezbývá než věnovati jim zvýšenou péči a pozornost, aby dostály své školské práci větší pílí a častějším cvičením a opakováním; a nezastrašovati jich a nebuditi v nich pocit méněcennosti předčasnou prognosou, že z nich nic nebude, hledět vystihnouti, je-li tu vskutku menší nadání a pak jich nenutit k práci, na niž jejich síly nestačí, ale neironisovat je pro to. A je-li slabší prospěch zaviněn lhostejností, hledat prostředky k jejímu odstranění; ovšem u některých žáků je to velmi nesnadné, u nich lhostejnost k učení, k práci mizí teprve věkem. Ale jest třeba šetřiti také nadaných a talentovaných dětí, t. j. spíše je zdržovati a dbáti o jejich tělesné a nervové zdraví, aby nedočkavostí na slibné začátky později třebas nedoplácely. Je třeba vystříhati se obdivu a ješitné okázalosti a přepětí útlých sil, za čímž následuje vyčerpanost. Opět to byl již Aristoteles, který zjistil, že z jinochů, kteří vynikli, byli vítězi v olympijských hrách, byl jen zcela nepatrný počet vynikajících mužů, protože se vyčerpali přílišným vypětím v mládí. Také tu platí, že ten, kdo chce vykonati mnoho práce, potřebuje oddechu. Ale ve všem je nutno vystříhati se přemršťění. Někdy nadaný hoch ve škole dobře prospívá, nadání mu umožňuje dobrý prospěch, ale poněvadž učení vyžadovalo u něho velmi málo práce, nenaučil se pracovat, zrezavěl a otupěl. A tak, když potom vysoká škola a život žádají od něho práci, zt oskotá. Obráceně hoch, který vytrvalou prací přemáhal překážky, vítězí i tam. Vidíme tedy složitost problému. Proto jest potřebí správné výchovy charakterů, nejen zdůrazňovat zásobu vědomostí. Také, jak se v poslední době konečně připomíná, nemá se dítě odvádět z rodiny, zbavovati je výchovy rodinné, neboť tam se má učit odpovědnosti a tam zvláště péče matčina vede dítě na správné cesty. K tomu jest ovšem potřebí reformy dívčí výchovy, která v duchu emancipace — emancipovat se i od mravního řádu — v posledních dobách velmi utrpěla.

Dr. Josef Kratochvil: Rukověť filosofie. Úvod do filosofie. Filosofické discipliny, problémy a směry. Dějinný vývoj filosofického myšlení. — V Brně, Občanská tiskárna, 1939. Str. VIII, 638 vel. 8°. Cena brož. Kč 80.—, váz. v plát. 100.—.

K početné řadě svých záslužných spisů připojil právě dr. Kratochvil dílo, jež lze právem považovati za jeden z největších kulturních činů poslední doby. Je to „Rukověť filosofie", první český spis, jenž uvádí do filosofie nejen historicky, nýbrž i s hlediska systematiky, což znamená, že vedle objasnění základních filosofických pojmů a přehledu dějin filosofie podává také výklad jednotlivých filosofických disciplin a rozbor všech filosofických problémů a směrů.

O opravdové potřebě nového díla Kratochvilova svědčí už okolnost, že jsme si pro nedostatek vhodných pomůcek musili před několika lety přeložit populární Külpův „Úvod do filosofie". Podobná nutnost v budoucnosti už nenastane, protože naše česká „Rukověť filosofie" je po všech stránkách dokonalejší, než všechny cizojazyčné příručky. Toto tvrzení není žádnou nadsázkou, uvážíme-li, že všechna podobná díla cizí trpí už předem — i když jsou jinak zpracována sebe lépe — závažným nedostatkem; nejsou objektivní, protože podávají jenom názor svého autora, řídící se příslušenstvím k té či oné filosofické škole. Naproti tomu je autor „Rukověti" povznesen nad každé učení, jehož trvání je dočasné, protože znamená jenom názor jednotlivce. Kratochvil nepodává a nechce podávat ve své knize svůj osobní názor a svůj vlastní poměr k jednotlivým záhadám, nýbrž snaží se vybrati ze všech nauk, jež měly kdy nějaký význam ve vývoji lidského myšlení, pravdy věčné, pravdy trvalé hodnoty, jež ve své synthese představují skutečnou filosofii věků, filosofii, jež je pravdivá sama o sobě, bez zřetele k osobnosti svých vyznavačů. Je příznačné, že k tomuto nejsprávnějšímu pojetí filosofie dospěla právě filosofie křesťanská, která tak proti všem tvrzením, jež tuto skutečnost popírají, ukazuje, že její stanovisko je nejobjektivnější.

Druhá přednost, jíž „Rukověť filosofie" značně vyniká nad díla cizojazyčná, je podmíněna národní příslušností autorovou. Dr. Kratochvil jako příslušník malého národa netrpí velikášstvím, které cizince zbavuje autokritiky a zaviňuje, že jejich díla důsledně ignorují práci příslušníků menších národů, pokud ji neznají z překladů. Tak se stává, že i ve velkých německých, francouzských, anglických nebo italských dějinách filosofie nenajdeme kolikrát ani jediné jméno filosofa českého nebo jihoslovanského, polských pak, švédských a pod. jenom hodně pořídku. Ostatně snad nikde jako ve filosofii není tak důsledně cizinou prováděno heslo „slavica non leguntur". Proti tomu může se „Rukověť filosofie" pochlubiti, a to zejména ve slovanských

věcech, úplností, jež přímo udivuje; výmluvně o tom svědčí ukazatel jmen, připojený na konci díla, s nímž co do obsáhlosti nemůže soutěžit žádné dílo přibližně stejného rozsahu.

Ještě jednu přednost má naše česká práce, kterou jí může závidět takřka každé cizí nejen filosofické, ale vědecké dílo vůbec. Dr. Kratochvil má vzácný dar, podávati i nejobtížnější výklad způsobem tak jasným a srozumitelným, že z jeho knih může čerpati poučení nejen odborník, nýbrž každý člověk s normální chápavostí. Nepotřebuje prostě své výklady zahalovat do neprostupných mlhovin, nýbrž je může napsat jasně a přístupně, protože svou věc dokonale ovládá a ví, co chce říci. Z tohoto důvodu se hodí „Rukověť filosofie" zejména jako studijní pomůcka. Těžko bychom v celé světové literatuře hledali knihu, která by na 638 stránkách tak dokonale vyčerpávala celý vědní obor tak úžasného rozsahu, jako je filosofie.

Své dílo rozdělil autor na čtyři velké oddíly: Základní pojmy filosofické, Filosofické disciplíny, Vývoj filosofického myšlení a Filosofické problémy a směry. První oddíl pojednává o pojmu a výměru filosofie, jejím úkolu a významu, potom vysvětluje její původ a podává její rozvrh a metodu; na konec probírá poměr filosofie k náboženství a jednotlivým odborným vědám. Ve filosofii vidí autor základní vědu, jež hledá poslední a nejvyšší příčiny a důvody jsoucna.

V oddíle druhém podává autor výklad jednotlivých filosofických disciplin, jež dělí na nauky základní: metafysiku, logiku a noetiku, a na nauky zvláštní: kosmologii, psychologii, přirozenou theologii, filosofii náboženství, etiku, filosofii právní, filosofii sociální, filosofii dějin, estetiku, pedagogiku a dějiny filosofie. Každá kapitola, stejně jako všechny ostatní kapitoly díla, je zakončena bohatým výborem z novější literatury české i cizojazyčné.

Třetí, největší oddíl knihy (který vyšel také samostatně pod názvem „Příručka dějin filosofie") podává hutný a výstižný přehled vývoje filosofického myšlení od nejstarších dob až po naše časy. Dějiny filosofie rozděluje dr. Kratochvil na pět údobí, z nichž první zahrnuje filosofii orientální (v jiných dějinách filosofie bývá toto období zpravidla vynecháváno), druhý filosofii řeckou a římskou, třetí filosofii středověkou, čtvrtý filosofii novověkou a poslední filosofii nejnovější (od Kanta).

V historickém oddíle ukazuje dr. Kratochvil přesvědčivě, že filosofie věků má své hluboké kořeny už ve filosofii indické a čínské, jejíž učení dokazuje věčnost pravdy. Zvláštní pozornost je věnována filosofii řecké, zejména jejím hlavním představitelům Sokratovi, Platonovi a Aristotelovi. Velmi důležitý je oddíl o filosofii středověké, a to zejména proto, že toto významné údobí bývá v jiných pracích neprávem přezíráno. Kratochvil správně pokládá křesťanství nejen za mezník světových dějin, nýbrž i za mezník lidské kultury. Křesťanství vrhlo svou naukou lásky,

postavenou proti antickému egoismu, nové světlo na všechny filosofické záhady. Přes to, že první období křesťanské filosofie, doba sv. Otců, nerozlišuje ještě přesně filosofii od theologie, může se pochlubiti vynikajícím představitelem, sv. Augustinem, jehož filosofie shrnuje v nádhernou synthesu antickou spekulaci s mystickou vroucností křesťanskou.

Novověkou filosofii charakterisují podle Kratochvila dva hlavní proudy: empirismus a racionalismus. Protože se novověká filosofie na rozdíl od středověké synthesy stává čiře osobní, subjektivní, vznikla z ní pestrá směs názorů a teorií bez zvláštní vnitřní souvislosti. Pečlivým rozborem odmítá autor zejména Kantův kriticismus, jenž po jeho soudu rozleptal filosofii tak, že v nejnovější filosofii marně hledáme nějakou řídivou soustavu. Teprve strastiplná doba světové války a poválečného rozvratu si vynutila aspoň na vrcholcích myšlení snahu po zduchovění života a jednotné synthese pravdy.

Poslední oddíl knihy je věnován rozboru filosofických problémů a jednotlivých směrů, jimiž jsou tyto problémy řešeny. Hned v rozboru problému poznání ukazuje autor názorně smírné stanovisko filosofie věků, která stojí sice na půdě empirické, ale uznává i poznání rozumové, čímž se povznáší z tohoto hmotného světa do výšin ideálních, nazírajíc tu na pravdu ideální, v níž duch lidský dospívá k poznání sebe sama, svého původu i svého cíle. Rovněž tak v nejobtížnějším problému filosofickém, problému bytí, zaujímá křesťanská filosofie stanovisko prostředkující; její učení obsahuje v sobě stejně platonskou ideologii, přeformovanou křesťanským učením o Bohu-stvořiteli, jako aristotelskou nauku o Bohu jakožto hybateli světa a duchu naprosto blaženém; ale je nadto ještě doplněno učením o transcendentní, osobní a svobodné bytosti, jež je nejen nad světem, nýbrž se od něho i podstatně liší. Nejvíc vyniká správnost filosofie věků v řešení problému etického, kde odstraňuje nejistoty a nesnáze všech etických směrů tím, že spatřuje normu mravnosti v lidské přirozenosti jako takové a v jejích podstatných vztazích. Tato norma obsahuje obecný požadavek života přirozeného s ohledem na specielní podstatu člověka jako bytosti rozumové. Ukazuje se tu řada povinností, jež vyplývají jak z nepomíjející hodnoty osobnosti, tak z úkolů sociálních a ze závislosti jedince a společnosti na Boha.

Své filosofické kredo vyhlašuje autor těmito krásnými slovy: „V posledních letech se stále jasněji a otevřeněji uznává, že filosofické poznání nesmí ulpívati ani na zevních faktech, ani na formální stránce idejí, nýbrž že musí vésti k filosofii životní, jež dovede ladně sloučiti plnost platonských idejí s aristotelskou přesností pojmovou, Augustinovo prožívání pravdy s thomistickým jejím usoustavňováním, objektivní metafysiku středověku s moderním kritickým posuzováním filosofických záhad. Obnova filosofie sv. Tomáše Akvinského v katolicismu,

novoidealistické snahy Newmanovy, Solovjevovy, Euckenovy, Blondelovy atd. připravují jistě ve všech zemích půdu velké synthese filosofické. Upřímnou tuto snahu, zladit veškeru myšlenkovou činnost dob předchozích i doby dnešní v mohutnou harmonii, jež by zazněla jako kosmický hymnus nejvyšší pravdy a lásky v duších všech, nazval jsem na počátku své činnosti novoidealismem, chtěje tím naznačiti ideální snahu lidskou dostoupit až k Pravdě absolutní, jež značí plnost myšlení i bytí."

Je zřejmé, že dílo, prodchnuté takovým duchem, je dílo vzácné, které by si měl pročísti nejen každý, kdo se ze studijní povinnosti zabývá filosofií, nýbrž vůbec každý vzdělanec, který chce proniknouti k opravdovému poznání všech záhad, jež zmítají lidskou duší.

Na konec malou poznámku: Na některých našich bohosloveckých učilištích se užívá jako pomůcky při vyučování dějinám filosofie německé knihy Stöcklovy; nebylo by příkazem prosté spravedlnosti, aby místo této učebnice byla zavedena kniha Kratochvilova?

Dr. Ant. Š.

*

P. Josef Schrijevers C. Ss. R.: „Dobrá vůle". Přel. P. dr. Stanislav Špůrek C. Ss. R., Praha, Vincentinum, 1938, str. 94, cena Kč 4.90.

Jako ve všech svých knížkách ukazuje P. Schrijevers i v této o „Dobré vůli", že duchovní život a dokonalost jsou na dosah všech duší, jen když mají opravdovou „dobrou vůli". Učí, jak možno zvládnout celý život ve všech jeho rozmanitých jevech a dáti mu přímočarý směr k Bohu: v práci, v bolesti, v povolání atd. Spisek o „Dobré vůli", jenž se dočkal dosud 18. vydání buď v řeči původní nebo v překladech, je také hodnotným přínosem v naší duchovní literatuře a bude radostně uvítán všemi, kdo mají smysl pro hlubší život duše. — Zakoupením knížky vykoná se také dobrý skutek ve prospěch mrzáčků Vincentina.

*

P. Ant. Krajča C. Ss. R.: Základy úcty Mariánské. Praha 1938, Mariánská družina od sv. Voršily, Praha II, str. 216, cena Kč 15.—.

Autor nárysu dějin milostného obrazu „Matky ustavičné pomoci" podává v přítomné úhledné knížce poutavým způsobem základy mariánské úcty. Je to první svazek s nových hledisek vypracované Mariologie, jež slibuje se státi cenným obohacením naší náboženské literatury.

Oktáva za sjednocení křesťanů.

18. ledna byly zahájeny v celém křesťanském světě, katolickém, protestantském, anglikánském i pravoslavném osmidenní modlitby za sjednocení všech křesťanů. Původcem této pobožnosti je americký protestant Francis, který před 40 lety založil u Nového Yorku ženský klášter, jehož členky měly za povinnost prosit za Unii. Pius X. a po něm Benedikt XV. uložili i katolíkům konati tuto oktávu modliteb od 18. do 25. ledna (Stolice sv. Petra v Římě a Obrácení sv. Pavla). Ve druhé polovici XIX. stol. hnutí pro sjednocení církví, zvané unionistické, se začalo rychle šířit a velikou zásluhu o ně měl Lev XIII., který ve svém Okružním listě o našich věrozvěstech, sv. Cyrilu a Metoději, vytyčil přesně povinnost úsilí o sjednocení všech křesťanských církví, a katolickým Slovanům zvlášť kladl na srdce, aby o ně pracovali. Ale neběží jenom o unii katolické církve s pravoslavnou. Již koncem XIX. stol. se ozývaly i u protestantů a anglikánů hlasy pro unii, a to z toho důvodu, že obě tyto církve nábožensky stále více klesaly, jsouce rozděleny na mnoho sekt, a věřící, kteří s bolestí pozorovali ten úpadek, se tázali, zda příčinou není odtrhnutí od církve katolické a nejednotná víra. V Anglii od 40 let vlivem velikého učence Newmana, který se stal katolíkem, knězem a kardinálem, mohutnělo hnutí Oxfordské, pojmenované tak, poněvadž na universitě v Oxfordě vzniklo, a to studiem historie prvých křesťanských dob dospělo k přesvědčení, že katolicismu je původní církví Kristovou. Mnoho anglikánů se vracelo do církve, a ti, kdož zůstali anglikány, utvořili t. zv. Vysokou církev, zvanou též anglokatolickou, snažící se o pokatoličtění anglikanismu. Dnes má nejvíce členů v řadách inteligence a duchovenstva. Jejím nejvýznačnějším představitelem byl lord Halifax, který spolu s nezapomenutelným belgickým kardinálem Mercierem svolal po světové válce 4 malinské konference, na nichž anglikánští věřící (dr. Gore, biskup yorský a Halifax) a katoličtí myslitelé (Portal a Batiffol) spolu s jinými jednali o odstranění neshod mezi oběma církvemi. Anglikánský primas a hierarchie byli těmto snahám velice příznivi. Oktáva modliteb je konána anglokatolíky velice slavnostně. Mezi protestanty měla Unie první pracovníky ve Spojených státech. Za světové války biskup episkopální církve přijel do Říma a prosil papeže, aby vše vynaložil na sjednocení, doufaje, že by to bylo nejvyšší nadějí na skončení hrozného válečného napětí. Po světové válce byly svolány všekřesťanské konference do Stokholmu, Lausanne a Oxfordu, jichž se zúčastnili zástupci církví pravoslavných, protestantských i anglikánských, ale výsledky nebyly valné. Vidí se stále zřetelněji, že jednota všech křesťanských církví není možná bez jediné viditelné hlavy a jednotného kreda. U nás se pracuje na unii velice intensivně a za 20 let od r. 1918 bylo vykonáno veliké dílo. Na unionistických kongresech na Velehradě se scházejí katoličtí a pravoslavní kněží a myslitelé a

jednání se dějí v duchu upřímného přátelství ve snaze odstraniti předsudky, které se stavějí sjednocení v cestu. Je nutno se navzájem poznat, poznati nauku víry i zvyky, aby mohla zavládnout mezi křesťanskými národy láska. A bez modlitby by nadlidské dílo, mající tak vznešený cíl, nebylo uskutečněno. Dr. J. Krlín.

*

Růst katolické církve v průběhu staletí.

V revui „Stimmen der Zeit" uveřejňuje P. Jakub Overmans S. J. výsledky svých dlouholetých historicko-statistických studií o růstu církve od dob prvních počátků až po naše dny. Ke konci prvního století po Kristu neměla církev víc než jeden tisíc věřících, avšak již koncem druhého století čítal počet katolických věřících asi 30.000 a ke konci třetího století hlásilo se ke katolické církvi na 2 miliony duší. Ačkoli během čtvrtého století počet obyvatelů západních zemí v důsledku válečných tažení velmi poklesl, církev vzrostla na 4 a konečně až na 6 milionů příslušníků. Kolem roku 500 lze odhadnout počet katolíků číslicí 7 milionů a roku 600 měla církev 8 milionů věřících. Toto číslo se velmi měnilo až do roku 700, neboť to byla doba, kdy bylo katolictví v severní Africe úplně vytlačeno islamem, neboť Arabové tu politicky zvítězili a učinili konec rozkvětu křesťanské kultury. Za to však získává církev na západě, neboť hlavně Gallie se soustavně pokřesťaňovala. V 8. století se zmocnili Arabové i Španělska, a to znamenalo novou velkou ztrátu pro církev. Tato ztráta však byla postupně mnohonásobně vyvážena pronikáním křesťanství do střední a východní Evropy, takže celkový počet katolíků kolem roku 900 může být určen při nejmenším číslem 10 milionů. Do roku 1000 vzrostl počet katolíků na 15 milionů, což je na tehdejší dobu ohromná cifra, uvážíme-li, že celá Evropa neměla víc než 18 milionů obyvatel. Tedy celá katolická církev neměla kolem roku 1000 víc než 15 milionů věřících, ačkoli se k ní hlásily všechny latinské kulturní národy evropské. Dnes ovšem jest církev zastoupena ve všech světadílech a jest početně nejsilnější ze všech církví. Dlouho do středověku zůstávala církev omezena pouze na Evropu, hlavně však od 16. století slova Kristova „Jděte a učte všechny národy" jsou plněna tisíci misionáři, kteří obětovali svoje životy a podstupovali mučednickou smrt ve všech světadílech. Zásluhou nadlidských obětí přinesených misionáři čítá dnes katolická církev 400 milionů věřících a teprve na druhém místě za ní jest islam se 306 miliony vyznavačů. Velmi přeceňován býval počet budhistů, avšak nejnovější badání ukázala, že jich není víc než 221 milionů. Východní, od Říma odtržené církve mají 163 milionů věřících, protestanti všech vyznání čítají 207 milionů. Nynější papež Pius XI. věnuje velkou péči a lásku misiím, a proto doba jeho pontifikátu jest velmi požehnaná pro soustavný růst církve v zámořských krajích.

*

Církev v Albanii.

Albanie patří k nejstarším kulturním územím katolické církve a ona jediná zůstala z balkánských zemí věrna Římu až do doby

velkého církevního rozkolu. Svědkem vyspělé kultury chrámové, která kvetla v této zemi po celý středověk, jsou četné ruiny chrámů roztříštěných měst. Benediktinská opatství byla středisky duševní a hospodářské obrody země, která byla též křesťanskou baštou Evropy proti rozpínavosti turecké, avšak přece podlehla mnohonásobné přesile. Křesťanství bylo bezohledně potlačeno vyvražděním kněží, takže teprve po 200 letech za rakouského protektorátu nad Albanií, t. j. v poslední třetině 19. století, přišli opět kněží do věrných horských vesnic. Dnes jest asi pětina obyvatelstva katolická. Severní část spravují františkáni, ve středních částech a v několika jižně položených městech pracují kněží, kteří jsou vychováváni v jesuitském semináři ve Skutari.

*

Py. — Duchovenské knihovny v zabraném území.

Známý katalogisátor dr. Boh. Lifka uveřejnil ve vánočním čísle Lidových Listů obšírnou informativní stať „Knihovny v okupaci". Podle bibliografických příruček (z r. 1932) mohl sestaviti ovšem dnes jen přibližný obraz ztrát, jež nás v tomto ohledu tak krutě postihly. Význačnějších knihoven historických, vědeckých, studijních, odborných, ať veřejných nebo ústavních, zámeckých a klášterních, ztratili jsme na okupovaném území v Čechách 242. Obsahují nejméně 1,211.833 tiskových svazků, vedle nich 2612 prvotisků a 29.430 rukopisů. Na Moravě a ve Slezsku je v zabraných oblastech 120 knihoven nejméně s 429.521 svazky, 96 prvotisky a 196 rukopisy, na Slovensku 41 knihoven s 281.242 svazky, 108 prvotisky a 436 rukopisy, na Podkarpatské Rusi 11 knihoven s nejméně 40.637 svazky, 17 prvotisky a s neznámým počtem rukopisů. Pro celý stát vyplývala by tudíž ztráta 414 významnějších historických a vědeckých knihoven s nejméně 1,963.233 svazky, 2833 prvotisky a 30.062 rukopisy, celkem 1,996.128 knižních jednotek, nepočítaje v to cimelie neknižní, grafické a fotografické sbírky.

Z duchovenských knihoven je to ztráta 48 knihoven klášterních (Čechy: Bohosudov, kolej řádu Tovaryšstva Ježíšova 20.000 sv.; Vyšší Brod, klášter cisterciáků 70.000 sv.; Broumov, klášter benediktinů 37.000 sv.; Falknov, klášter kapucínů 900 sv.; Filipov, kolej redemptoristů 15.000 sv.; Hostinné, klášter františkánů 1400 sv.; Nové Hrady, klášter servitů 500 sv.; Cheb, klášter dominikánů 6800 sv.; františkánů 2600 sv.; Kadaň, klášter františkánů 2000 sv.; Český Krumlov, klášter minoritů 10.000 sv.; Liberec, klášter kapucínů 2760 sv.; Česká Lípa, konvent augustiniánů 4000 sv.; Litoměřice, klášter dominikánů 10.000 sv., kapucínů 350 sv.; Most, klášter kapucínů 4000 sv.; minoritů 3000 sv.; Osek, klášter cisterciáků 63.314 sv.; Rumburk, klášter kapucínů 200 sv.; Tachov, klášter františkánů 1200 sv.; Teplá, klášter premonstrátů 76.000 sv.; Horšův Týn, klášter kapucínů 510 sv.; Ústí nad Labem, klášter dominikánů 2000 sv.; Vrchlabí, konvent augustiniánů 3000 sv.; Zákupy, klášter kapucínů

3000 sv.; Žatec, klášter kapucínů 3000 sv. — Země Mor.-slezská: Čtyřicet Lánů, kolej redemptoristů 6800 sv.; Frývaldov, klášter voršilek 3022 sv.; Fryšava, klášter oblatů NPM. 1500 sv.; Fulnek, klášter kapucínů 1280 sv.; Krnov, konvent minoritů 2300 sv.; Mikulov, kolej piaristů 10.000 sv.; Opava, klášter minoritů 8100 sv.; konvent řádu Německých rytířů 6500 sv.; kolej řádu jesuitů 3000 sv.; Příbor, kolej piaristů 4000 sv.; Mor. Třebová, klášter františkánů 3000 sv.; Valtice, konvent Milosrdných bratří 1600 sv.; Stará Voda, klášter oblatů NPM. 2200 sv.; Znojmo, klášter dominikánů 3000 sv.; kapucínů 2450 sv. — Slovensko a Podkarpatská Rus: Fiľakovo, klášter františkánů 1500 sv.; Kláštor Sv. Anton, františkáni 1860 sv.; Košice, klášter dominikánů 2000 sv.; Levice, kolej piaristů 1500 sv.; Rožňava, klášter františkánů 3215 sv.; Nové Zámky, klášter františkánů 1500 sv. — Černeča Hora u Mukačeva, klášter basiliánů 8000 sv.) a 16 význačných knihoven farních a duchovenských (Čechy: Německé Jablonné, děkanství 200 sv.; Český Krumlov, kaplanská knihovna 250 sv.; Litoměřice, biskupská residence 8200 sv.; Horšův Týn, děkanství 300 sv.; Ústí nad Labem, arciděkanství 452 sv. — Země Mor.-slezská: Fryšava, fara 500 sv.; Hustopeče, býv. piaristická knihovna při něm. reálce 312 sv.; Mikulov, býv. piaristická knihovna při německém reálném gymnasiu 3271 sv.; Mikulov, kolegiátní kapitula 1500 sv.; Pouzdřany, fara 1277 sv.,; Vidnava, arcib. kněžský seminář 16.525 sv.; Znojmo, býv. jesuitská knihovna při stát. něm. reál. gymnasiu 9360 sv.; Znojmo, proboštství křižovníků s červenou hvězdou 1000 sv. — Slovensko: Košice, řím.-kat. biskupství 29.000 sv.; Rožňava, biskupství 11.000 sv.; biskupský seminář 10.000 sv.).

*

Ústřední knihovna v SSSR.

Mezi četnými budovami, zřízenými na základě rekonstrukčního plánu v Moskvě, zaujímá význačné místo Státní Leninská knihovna. Sestává ze 6 obrovských budov, zřízených podle návrhů akademiků Ščuka a prof. Helfricha. Průčelí nové budovy, vypínající se na nároží ulic Machovské a Kominterny, je ozdobeno sochami největších myslitelů a spisovatelů. Na bronzových výběžcích průčelí, obráceného do ulice Kominterny, stojí busty Archimeda, Galilea, Kopernika, Newtona, Lomonosova, Darwina, Mendělejeva, Timirjasova a Pavlova, druhou stranu průčelí v Machovské ulici zdobí busty Rustaveliho, Puškina, Gogola, Lermontova, Tarase, Ševčenka, Nekrasova, Saltykova-Ščedrina, Turgeněva, Bělinského, Dobroljubova, Černyševského, Herzena, Lva Tolstoje, Gorkého a Majakovského. Široké granitové schody vedou k hlavnímu vchodu. V hlavním vestibulu je poštovní a telegrafní úřad, za ním šatny. Z vestibulu vede široké schodiště do druhého poschodí. Podlaha i stěny jsou obkládány mramorem. Zde se nacházejí také výstavní místnosti, v nichž se čtenář seznámí s novinkami knižního trhu. Hlavní čítárna má 580 míst; zaujímá plochu 1200 čtverečních metrů a je téměř 14 metrů vysoká. Mimo to je ještě

10 speciálních čítáren pro jednotlivá odvětví vědy a určená pro 30 až 150 čtenářů. Vedle hlavní čítárny a 10 speciálních čítáren je v knihovně ještě 20 kabinetů pro individuální čtenáře a skupinovou práci čtenářů. Pro přednášky bude zřízeno auditorium pro 500 osob, dále konferenční síň pro 120 osob. Hlavní i vedlejší čítárny a kabinety pojmou najednou 2000 osob. Nová knihovna bude míti 12 milionů svazků. Seřaděny vedle sebe, dosahují téměř 250 km délky. Hlavní čítárna a některé ze speciálních čítáren mají vlastní sbírky knih. Ústřední knihovna disponuje nesmírnými literárními statky a je neustále doplňována všemi knižními novinkami Sovětského svazu i nejcennějšími zahraničními edicemi. Jsou zde i ojedinělé exempláře knih, dokumentů a rukopisů. Knihy, představující nesmírnou cenu, nutno uložiti tak, aby byla zachována jejich maximální trvanlivost. K tomu účelu bylo zřízeno zvláštní ústřední topení a ventilace, jež obstarává stejnoměrnou teplotu a vlhkost vzduchu ve všech místnostech. Stará budova dřívější knihovny bude s novostavbou ústřední knihovny spojena podzemní chodbou, po níž budou dopraveny knihy do nové budovy.

*

Hudba u minoritů v Brně počátkem XVIII. stol.

Rozvoj hudby, který přinesla doba barokní, nezůstal bez ohlasu ani u brněnských minoritů, kteří počátkem XVIII. stol. prožívali dobu svého největšího rozmachu. Minorité používali hojně hudby při svých bohoslužbách, aby je učinili lidu přitažlivějšími.

S počátku neměli však brněnští minorité svého vlastního hudebního souboru, v jejich chrámě působil sbor z kostela sv. Jakuba. To však mělo nemalé těžkosti, protože minorité mohli mít slavné služby Boží jenom tehdy, když byla hudba od sv. Jakuba volná, a mimo to „hudebníci od sv. Jakuba vysoko cenili svoje umění" a dle toho žádali honoráře. Minorité jim totiž platili za každou funkci 1 zl., v roce 1725 žádali dokonce 1 zl. 30 kr. Proto jim dal kvardián Štěpán Christ výpověď (14. června 1725) a minorité byli bez hudby až do 2. února 1726, kdy si vzali hudbu vlastní, která byla levnější. Ředitel kůru dostával od nich ročně 400 zl. Kromě vokalistů, které konvent živil a kteří byli oblékáni na útraty kostela, musel si ředitel kůru obstarat jiné nezbytné hudebníky sám a vydržovati je ze svého platu. Účinkoval-li na kůru některý minorita (jako na př. varhaník), strhlo se to poměrně řediteli kůru z jeho platu.[1]) I když byla tato hudba levnější, přece dosti zatěžovala. Konventu se ulevilo, když byly na kapitule r. 1733 sjednoceny příjmy obou kostelů (sv. Janů a loretského), odkud byla potom hrazena všechna kostelní vydání i vydání na figurální hudbu.[2])

Plat ředitele kůru nebyl stále stejný. Konvent brněnských minoritů uzavřel 1. ledna 1730 smlovu s ředitelem kůru Ignácem Antonínem Lukášem Beerem, v níž stanoven jeho roční plat na 350 zl.

[1]) Kronika brněnských minoritů od Štěpána Christa z r. 1733 (Archiv konventu minoritů v Brně) str. 278. — [2]) Tamtéž, str. 281.

ročně. Avšak již po třech letech (1733) přidal konvent sám od sebe řediteli kůru 50 zl., takže dostával opět 400 zl., splatných čtvrtletně.[1])

Brněnští minorité nebyli ve svém úsilí o vydržování hudby osamoceni. Jako dovedli získat mecenáše pro stavby svých chrámů, tak dovedli také získat příznivce pro svoji hudbu. Svědčí o tom řada fundací, založených na udržování hudby. Dne 1. ledna 1727 založila takovou fundaci členka III. řádu sv. Františka Marie Anna Dankowská ve výši 2000 zl.[2]) Roku 1735 (1. května) založila Dankowská novou fundaci ve výši 1000 zl. na stejný účel.[3]) 1300 zl. dalo na fundaci na hudbu Bratrstvo sv. Antonína Padovánského a sv. Františka dne 1. ledna 1735.[4]) Ze své fundace ze dne 3. července 1734 na slavnou mši sv. s figurální hudbou ve výši 2500 zl. dal na vydržování hudby celých 1500 zl. František Xaver z Hochu.[5])

Na hudbu v Loretě pamatovali příznivci minoritů zvlášť a na její udržování bylo založeno také několik fundací. Jsou to tyto: fundace Kateřiny Millerové ve výši 250 zl. ze dne 30. června 1728;[6]) Jana Říkovského z Dobrčic ve výši 500 zl. ze dne 25. září 1728;[7]) Jiřího Ignáce Mesitzkého ve výši 500 zl. ze dne 1. července 1730;[8]) Bratrstva P. Ježíše, P. Marie a sv. Josefa ve výši 500 zl. ze dne 1. července 1730;[9]) Heleny Muslerové ve výši 4000 zl. ze dne 28. listopadu 1730.[10])

Je přirozené, že minorité se sami o hudbu také zajímali. Ze smlouvy s ředitelem kůru Beerem je patrno, že byli hudebníci i mezi minority. V seznamu členů provincie[11]) a zemřelých minoritů[12]) nacházíme alespoň několik jmen. Významným varhaníkem a skladatelem hudebních děl byl Marianus Welscher, Slezan „Randensis" (nar. 14. srpna 1677, zemř. 8. března 1742 v Brně), který se těšil ve svém řádě velké vážnosti pro své umění, takže byl r. 1720 poctěn titulem „Vicarius festivalis musicus cum praecedentia". Varhaníkem a houslistou byl Jakub Altmann z Brna (nar. 26. prosince 1695, zemř. 12. ledna 1748 v Brně) a Altmannus Valšuba z Jevíčka (řádovou profesi složil r. 1722). Varhaníkem a basistou byl Olympius Böhm z Jívové (prof. r. 1725). Také Vitalián Rosatius byl dlouhá léta varhaníkem (nar. 21. září 1674 v Ostravě, zemř. 13. července 1744 v Brně). „Význačným basistou" byl Venanc Kupec (prof. r. 1731), tenoristou Kašpar Kober z Hustopeč (prof. r. 1738).

P. Vlad. Kryštovský.

*

ak. — Úvahy o cílech a nových cestách ve výchově. O úpravě české školy národní v novém státě, zejména po stránce vnitřní, uvažuje ve Věst. pedag. VI, č. 7—8, dr. Jos. Keprta. Bude

[1]) Archiv konventu minoritů v Brně. Smlouva s ředitelem kůru je velmi obsáhlá. I s dodatkem z r. 1733 (o přídavku 50 zl. ročně) má celkem 14 stran. Jsou v ní podrobně vypočítány všechny bohoslužby a pobožnosti, při nichž bylo hudby používáno. Z instrumentů jsou jmenovány trubky, bubny a klarinety. Tympanů a trubek používáno o dnech nejslavnějších. Ačkoliv jsou ve smlouvě jmenovány některé latinské hymny (Alma Redemptoris Mater, Si quaeris miracula a j.) a německá píseň „Freut euch, ihr liebe Seelen", česká píseň není jmenována žádná. — [2]) Kronika brněn. min. str. 414, fundace 50. — [3]) Tamtéž, str. 416, fundace 82. — [4]) 77. — [5]) 76. — [6]) 58. — [7]) 61. — [8]) 67. — [9]) 68. — [10]) 69. — [11]) str. 112 až 150. — [12]) str. 59 až 88.

třeba propracovat národní výchovu a upravit ji podle životních potřeb a kulturních zájmů národa. Je třeba nejen soustavně mládež seznamovat s národní historií a literaturou a uváděti ji do národní kultury vůbec, ale je nutno vésti ji ke skutečné a obětavé práci pro národ, navykat ji obětem a odříkání, cvičit ji v národní kázni a podřizování osobního zájmu prospěchu a blahu národního celku. Je třeba úzkého spojení a praktické součinnosti školy s lidem: tu mají velký význam rodičovská sdružení. Správně chápaná a vykládaná idea demokracie zůstane i dále jednou z hlavních zásad. Jejich praktické užití se projeví v samosprávě žactva, v kroužcích, při hrách a školních slavnostech a podnicích, v poměru učitele k žactvu atd. Výchovu k demokracii je nutno založit na mravním základě; mravní výchova tedy zůstane vždy pilířem naší školní výchovy bez ohledu na politické poměry; při tom prý je vedlejší, zdali se mravní zákony opírají o náboženství nebo o vědecký základ! Veškerou výchovou bude pronikat idea práce, žactvo se musí vychovávat k samostatné práci, k samostatnému myšlení a podnikání. V pracovní škole musí mládež ochotně a horlivě konat i nepříjemnou práci nejen pro sebe, nýbrž i pro jiné. Tak se nejlépe připraví na tvrdost života a na překonávání překážek. Bude se nejvíce užívat školních pracoven, dílen, laboratoří, kuchyní, čítáren, příručních knihoven, cvičišť, hřišť, zahrad, pokusných polí. Neboť i sama mládež je dychtiva samostatné práce a touží po činnosti a pohybu a rušná pracovní škola prý bude ji velmi zajímat. K tomu je ovšem možno poznamenat, kdo asi všechny ty pěkné věci na všech školách zařídí.

Tedy výchova v české škole národní v novém Česko-Slovensku bude vedena v národním a demokratickém duchu, bude založena na práci a bude směřovati k národním a mravním ideálům. Výběr a zpracování učiva bude přihlížet k potřebám praktického života. Tento utilitarismus však nebude míti ráz hrubého materialismu, je jen nutný pro nynější těžkou dobu; bude se přihlížeti k tomu, co souvisí s praktickým životem a zaměstnáním občanstva. Větší úsilí se musí věnovati i vyučování cizím řečem, zvláště němčině, dále vyučování psaní strojem a těsnopisu, ručním pracím chlapeckým i dívčím a domácím naukám. Školství každého kraje vytvoří něco původního, svého. Více času a místa bude třeba popřát tělesné a branné výchově, která bude doplňována mimoškolními institucemi a organisacemi. Bude třeba doplnit síť újezdních měšťanských škol, aby všechna mládež mohla nabýti vzdělání v měšťanské škole. Měšťanky by byly čtyřtřídní a učebnými osnovami by se přiblížily nižším třídám středních škol. A bylo by výhodnější obecnou školu rozdělit na dva stupně o čtyřech postupných ročnících místo dosavadního rozdělení na pět postupných ročníků na nižším a středním stupni a tří na vyšším stupni. Tak by žáci vstupovali o jeden rok dříve na střední a vysokou školu anebo do praktického života. I jinak prý bude cílem, abychom dospěli k jednotné škole druhého stupně, a to si vyžádá také úpravu učitelského vzdělání na střední škole a na dvouleté pedagogické akademii vysokoškolského rázu. Pro mládež po dokončení školní povinnosti by byly

zřízeny pokračovací kursy. Co tedy nemohlo býti uskutečněno dříve, má se splniti v druhé republice.

Starosta ÚSČP B. Voda (Věst. čsl. prof. 46, č. 2—3) do snah o vybudování cest vedoucích k lepší budoucnosti chce zapojiti české profesorstvo. A tu za první a hlavní cíl pokládá výchovu generací mužných a tvrdých, schopných snésti a překonati zlé doby příští. Tvrdost, sebekázeň, odříkání, s jediným cílem: zachovat národ. Vůdcem musí být idea národní, nikoli ideologie, jimž národ tak dlouho věřil. Druhým cílem je výchova k odpovědnosti, které jsou schopny jen charaktery; tedy výchova charakteru! Další cíl: činorodost a výkonnost. Cesty k těm cílům jsou: kázeň a práce; kázeň otcovská, dobrotivá, ale kázeň; lepší je kázeň vojenská a strohá než žádná. Práce musí býti každodenní, soustavná, přiměřená silám a věku. Mládež studující se musí seznamovat i s prací tělesnou, neboť kdo nepoznal práci tělesnou, nepoznal plně život a je člověk neúplný, nehotový. Idea národní se bude pěstovat návratem ke kořenům národní bytosti, k lidu, k básníkům, spisovatelům i umělcům, kteří nejlépe vyjádřili jeho podstatu, k dějepiscům, kteří byli jeho oporou v dobách nejhorších. Tu je třeba revise učebnic, naplněných různými ideologiemi a —ismy. Výchova činorodé, iniciativní a odpovědnosti schopné generace bude se díti tím, že se žák musí naučit samostatně myslit a nebude-li toho schopen, musí býti odstraněn z vyššího studia. Účelem střední školy nebude vychovávat polyhistory, chodící naučné slovníky, proto se z učebnic musí odstranit vše nepodstatné a ponechají se jen věci základní, ale ty se musí neúprosně vyžadovat a mají vésti k tomu, aby jich mladý člověk uměl účelně užít.

*

ak. — Ideový ráz naší výchovy a pedagogiky v prvém dvacetiletí republiky a vývojové tendence československé pedagogiky.

Ve Věstníku pedag. XVI, č. 7—8, prof. Hendrich uvažuje o tom, že vznik republiky Československé byl zároveň triumfem naší národní výchovy. Proto po převratě nebylo důvodů k hledání nové orientace a k přezpytování svědomí, jak tomu bylo ve státech poražených, kde nastalo nejčilejší reformní úsilí, že u nás to budilo až závist. Ale na př. demokratická éra rakouských a říšskoněmeckých škol jasně ukázala, jak málo zmůže škola, není-li v plné shodě s ideovým životem svého národa. Boj o novou orientaci se nevybojuje ve škole, ten se musí provésti mezi dospělými. A zároveň je zřejmo, že rozkvět odborné pedagogické literatury neznamená současně bohatší žeň ve výchově. U nás tedy převrat neznamenal zároveň přelom ve směru výchovy. Ale právě ta samozřejmost, s jakou jsme přijali nový stát, způsobila, že jsme si neuvědomovali vždy dostatečně, co nového na nás žádá československý stát a že jsme příliš setrvávali v obzorech předpřevratových. Prof. H. ukazuje předně na poměr mezi Čechy a Slováky, kde jsme se nechopili s dostatečnou vážností úkolu vzájemného poznávání. Dále jsme nehleděli dostatečně ke konkretnímu

úkolu, k výchově občana Československé republiky, ale kladli jsme si cíl všeobecněji, výchovu dobrého republikána vůbec. Tím na začátku republiky nevyvstal pro nás problém, jaká má býti pro budoucnost naše národní výchova. Z historických vzpomínek na náboženské boje vystoupil problém revise poměru státu k církvím a k náboženství vůbec a nastalo hnutí pro zavedení laické morálky. Vzorem byla Francie, ale nestudovány poměry na Slovensku. Úplná svoboda ve věcech náboženských však způsobila, že ani v zemích historických nenašel boj o novou orientaci mravní výchovy dostatečný ohlas v kruzích mimoškolských. I tu se ukázalo, že každé význačné hnutí v oboru výchovy musí míti oporu ve výrazném přání veřejnosti. Zdemokratisování výchovy se hledalo spíše v organisaci školství než v metodách výchovy. Vzor tu podávaly Spojené státy americké, voláno po jednotné diferencované škole. Učitelstvo přeneslo svůj zájem na pedagogický výzkum a zřejmě se klonilo k positivismu. Bližší mu byl prof. Krejčí než Drtina, který se učitelstvu stával cizí i pro svůj náboženský rys; učitelstvo s jistými rozpaky stálo i před náboženskou složkou Masarykova učení, ač je jinak bezvýhradně přijímalo. Ráz popřevratové pedagogiky byl dán jen positivismem s užíváním metod věd přírodních, kvantitativních. Upřílišněně se doufalo v bezpečné výsledky experimentální pedagogiky. A tu se projevil atomismus, specialisování, znak to positivismu. A tak bez plánovitého výběru a bez zřetele na celek vyvolán vědecky se tvářící diletantismus. Zisk byl jen z induktivního způsobu práce a zdůrazňování faktů. Ale nedbalo se hlasů, radících přezkoumati pedagogickou ideologii, protože nastoupená cesta se pokládala za jistou a správnou. Než politické události názorně ukázaly, že nelze vychovávati pro nějakou republiku in abstracto, nýbrž pro republiku Československou. Je nutno říditi se potřebami národního a státního života. Výchova má býti uvědomělým vedením k cíli a je tu třeba uvažovati o potřebě větší ukázněnosti; pedagogická beletrie vykládající, že vychovatel má přisluhovati jen přáním dítěte, záhy po převratě zahynula.

Autor připomíná, že úvahu psal o prázdninách, kdy jsme ještě netušili, jaké bude míti zakončení prvé dvacetiletí republiky, ale že nemá co měniti. Přehlíží-li minulost a nalézá některá pochybení, vidí v úvaze v témž čísle Věstníku právě v některých zárodky pro další vývoj v druhé republice neúnavný hlasatel amerických metod, jednotné diferencované školy a laické morálky doc. dr. V. Příhoda. Vypočítává tendence československé pedagogiky od převratu 1918: 1. rostoucí snahu po vědeckosti pedagogické činnosti, 2. snahu po větší světovosti, 3. zvýšený zřetel k svobodě žáka i učitele a 4. větší pochopení sociálních úkolů školy a vzdělání. V pedagogice vyzdvihuje positivismus jako objektivní, vědecké řešení pedagogických otázek. Ukazuje na vliv pedagogiky americké a tím prý na snahu po světovosti české pedagogiky. Boj proti amerikanismu byl prý bezvýsledný a katastrofální zmenšení státu prý vyřadilo námitky proti mimoněmeckým vlivům z diskuse. Chválí národní školu, která se více otevřela proudům nové školy než střední škola, která prý je vinna tím, že jednotná škola dru-

hého stupně jen živoří, poněvadž prý její absolventi nemají práva svobodně přejíti na školu třetího stupně. Přervání státního vývoje nemůže znamenat přervání vývoje školského. A tak prý lze přehlédnouti pravděpodobný vývoj české pedagogiky. Budou to: 1. Snahy po zvědečtění učitelské práce, které povedou k provedení zákona o vysokoškolském vzdělání všeho učitelstva, zvláště když je teď vhodná doba k zrušení učitelských ústavů. 2. Učitelstvo neupadne do prázdného a omezeného nacionalismu. Stát se bude krýti s národem, takže výchova bude národní. Vedle toho snaha po světovosti bude udržovati orientaci západní a kulturní styk se zeměmi anglosaskými, s Francií a s menšími germánskými národy. 3. Bude větší svoboda učitele, aby se jeho energie uvolňovala k tvůrčí práci. Pracovní metody mají žactvo vést k samostatnosti. A konečně 4. bude důsledná demokracie, t. j. soustava jednotné diferencované školy. A právě teď prý je vhodná doba k jejímu zavedení. Vzdělání pro všechny stejné je prý program, který si český národ volí za hlavní školskou zásadu.

O několik stránek dále referuje opět prof. Hendrich o knize „Educational Freedom and Democracy", v níž několik autorů píše o svobodě výchovy a demokracie v prvé řadě se zřetelem na poměry americké. A tu se dovídáme, že svoboda učitele je tam daleko menší, poněvadž mu hrozí propuštění, kdykoli se octne v konfliktu s představenými neb s institucí, která školu vydržuje. Jeden z autorů zamítá módní názor, že pro vyučování má býti směrodatný jen zájem dítěte. Hlavním problémem však je, jak spojiti svobodu dětí s moudrým vedením, jehož nelze postrádati. Nejde jen o to, aby se dítě volně projevovalo, nýbrž aby bylo vedeno k projevování správnému. Myšlení musí býti základní metodou všeho učení. K tomu referent podotýká: „Není na škodu připomenouti si tuto pravdu, když právě pod vlivem Ameriky se začal u nás příliš do popředí stavěti mechanismus učení."

*

— as — K reformě střední školy.

Bolestné události, které postihly ČSR v září až listopadu, nutí celou naši veřejnost, aby hledala příčiny této katastrofy a při budování nové republiky Čechů, Slováků a Karpatorusů se ubírala novými, lepšími cestami. A není tedy divu, že zraky mnohých se upírají též na školu, zvl. střední, a přicházejí s návrhy různých reforem. — O tom, jakými cestami se mají dále ubírati profesoři střední školy, píše se ve „Věstníku čsl. profesorů" (roč. 46, č. 2—3, 19. XI. 1938), kde za první a hlavní cíl střední školy se staví výchova generací mužných a tvrdých, schopných překonati zlé doby příští. Na druhé místo klade pisatel výchovu k odpovědnosti v soukromém a veřejném životě. Toto scházelo dosud národu nejvíce. K tomu se druží další cíl: výchova charakteru. Jako poslední cíl se uvádí činorodost a výkonnost. — Zajisté, že nelze žádný z těchto cílů zamítati. Všimněme si však též, které cesty se uvádějí k dosažení naznačených cílů, které jsou považovány prozatím za nejdůležitější. Soudí se, že kázeň a

práce jsou nejlepší cesty, jak vychovati tvrdý a mužný charakter. Zajisté. K pěstění ideálů národních musí býti provedeno mnoho návratů v osnovách, učebnicích a čítankách ke kořenům národní bytosti, k lidu. Je třeba vychovati činorodou, iniciativní generaci. Za tím účelem musí býti celá výuka činnou, musíme naučit žáka samostatně myslit i a získati těch vědomostí, kterých by uměl užíti. — Nemůžeme rovněž popírati těchto několik pouze nahozených cest k nápravě, ale myslíme, že celému článku chybí ten hlavní předpoklad veškerého obrození střední školy, totiž postaviti všecku výuku a výchovu na náboženssko-mravní základ. Nestane-li se tak cílevědomě, je všecko úsilí marné!

K reformě střední školy samé uvedeme několik námětů z tisku. Tak týdeník „Zlín" jí věnoval několik čísel (21. X., 28. X., 2. XI. a 9. XI.). Škola má podle těchto článků přihlížeti více k praktickému životu. Vyučování jazykům, dějepisu, zeměpisu, fysice atd. musí býti postaveno na jiný, praktický základ. Příklad: Z přírodních věd se naučí naši absolventi spoustu formulek, ale málokterý z těch, kteří mají nejlepší známku, umí si spraviti prasklé pojistky. Nutno tedy osnovu dnešního g a rg tak upraviti, aby škola dávala již lidi připravené. Navrhuje se, aby na střední škole po 5. třídě se studenti rozhodli, co má býti jejich budoucím povoláním a podle toho zařídili své další vzdělání. Několik stručných námětů podává tamže Jan Rovina: 1. Zvýšiti důraz na technické znalosti a dovednosti. 2. Zařídit od počátku příštího roku mezi šestou a sedmou třídou zvl. zkoušku, bez které by nebyl povolen vstup do sedmé a osmé. 3. Sedmou a osmou třídu rozděliti na 3 skupiny: a) matematicko-přírodovědeckou, b) filosoficko-historickou, c) filologickou. 4. Zvýšiti požadavky pro přijímací zkoušku na střední školu. 5. Profesory učiniti osobně odpovědnými za každý přehmat (Zlín 2. XI.). S. Vrána (Zlín 9. X.) navrhuje tuto soustavu školskou v ČSR: Od 6 do 14 (15) let budou žáci choditi do jediné školy, která má 2 stupně: nižší stupeň (4—5 let) je škola obecná, vyšší stupeň (3—4 léta) je škola měšťanská, kde se bude žactvo pozvolna rozlišovat pro zvolené povolání. Toto bude uděleno na školách odborných, dosavadní střední škola zanikne, zbude jen vyšší střední škola jako příprava pro universitu. Čtvrtý stupeň školy tvoří universita a technika. — V týdeníku agrárního hnutí „Brázda" (roč. I., č. 44, 9. XI.) vyšel článek: „Jak budovat druhou republiku", kde se také mluví o škole. Druhá republika bude zdravá a silná, bude-li nově naplněna zdravým duchem křesťanské služby a činorodého vlastenectví. K tomu musí vésti vedle tisku atd. především škola, která musí vychovávat národ v náboženství, v úctě k práci fysické a duševní. Žádá se, aby se na školách národních, občanských a středních vyučovalo povinně náboženství. Povinná docházka do škol má býti prodloužena do 16 let. Po národní škole (5—6 let) přijde žák do školy měšťanské. V posledním roce své školské výchovy projde žák pracovním táborem. Střední škola bude jednotná. Žactvo bude ome-

zeno přísnějším výběrem při přijímacích zkouškách. Maturitní zkouška bude vysvědčením o zralosti pro studium na vysoké škole. Všichni učitelé a profesoři budou o prázdninách po určitou dobu v pracovních táborech jako instruktoři. Odborné školy budou vychovávati v prvé řadě pro praktické povolání a nikoliv pro úřadování. — I když připouštíme, že k provedení všech navrhovaných reforem střední školy nepřijde, přece v mnohém se musí d n e š n í střední škola přizpůsobiti novým poměrům d r u h é r e p u b l i k y, jak s hlediska duchovního, tak hmotného.

*

ak. — N á v r h n a ú p r a v u p ř i j í m á n í ž á k ů n á r o d n í c h š k o l d o p r v n í t ř í d y š k o l s t ř e d n í c h.

Ústřední psychotechnický ústav československý navrhuje úpravu výnosu Mšo z 10. IV. 1930 (VM XII-27). Podle návrhu dosavadní způsob přijímání žáků z obecných škol do I. třídy středních škol zůstává v platnosti, přidává se jen ještě psychotechnická zkouška a všichni přihlášení žáci mají na střední škole vykonati zkoušku písemnou. Rodiče, kteří hodlají dáti dítě na střední školu, mají svůj úmysl oznámiti správě národní školy nejdéle do 7. ledna běžného školního roku, spolu se žádostí o napsání frekventačního vysvědčení a osobního listu, při čemž vyplní přihlášku a zaplatí poplatek za příslušné tiskopisy a 20 Kč za psychotechnické vyšetření. Přijetí by pak záviselo na stupni známek na frekventačním vysvědčení a na výsledku písemné zkoušky z jazyka vyučovacího a z počtů a z psychotechnického posudku; a po případě i na výsledku zkoušky ústní. Ale tuto by nekonali žáci, kteří mají na frekventačním vysvědčení obě známky (z vyučovacího jazyka a z počtů) prvého nebo nejvýše jednu z nich druhého stupně a kteří by písemnou zkoušku z obou předmětů vykonali s prospěchem alespoň dobrým a v psychotechnickém posudku byli označeni nejméně za způsobilé ke studiu. Psychotechnický posudek by totiž měl pět stupňů: velmi způsobilý, dobře způsobilý, způsobilý, méně způsobilý, nezpůsobilý. K psychotechnické zkoušce by se musili rodiče dostavit v určený den na místo, jež označí ÚPÚ. Výsledek by pak byl písemně sdělen rodičům a opis střední škole, na kterou rodiče žáka přihlásili. V mimořádných případech (indisposice v den vyšetřování, velký rozchod výsledku s posudkem školy a pod.) mohli by rodiče požádati ÚPÚ o individuální přezkoumání žáka, což by se ovšem dálo na jejich útraty.

Psychotechnická zkouška se má konat testovým souborem, sestaveným na základě zkušeností ústavu s testem Yerkesovým, Kuhlman-Andersonovým a s některými jinými testy. Celé vyšetření by trvalo přibližně 4 hodiny. Účelem by bylo zjistit obecnou inteligenci žáka, ale i nadání pro řeči a matematiku. A také prý se ve většině případů zjistí, zda se dítě hodí na gymnasium, reálku či reálné gymnasium.

Má se tak tedy uskutečnit dávné přání psychotechniků, aby psychotechnické vyšetření doplňovalo posudek obecné školy při přijímání

žáků na střední školu. K návrhu mají zaujmout stanovisko také prof. sbory. Tu asi budou některé námitky. Předně otázka, má-li ÚPÚ dosti řádně zapracovaných sil, aby mohl zvládnout množství vyšetřovaných žáků. Za druhé, má-li zásobu spolehlivě ověřených testů pro ten věk. Za třetí ÚPÚ slibuje, že by výsledek svého šetření sdělil rodičům a střední škole nejdéle do konce května. Ale na přesnost bývalo někdy žalováno; na př. abiturienti, kteří se dobrovolně přihlásili k psychotechnickému vyšetření, byli již zapsáni na vysokých školách a posudek ještě nedostali, ač by byli rádi něco slyšeli o směru svého nadání. Pro rodiče by to dále znamenalo nové výlohy, připočteme-li k taxe ještě cestovné a stravování; a možná, že by se to připočetlo zase střední škole, o níž se stále píše, že je jen pro bohaté. A konečně nic by nepomohlo doporučení, aby rodiče dali dítě na př. na gymnasium, když by v místě jejich bydliště byla jen reálka. Jinak se však bude zamlouvat možnost, že by střední škola měla o přijatém žáku plnější obrázek, když by kromě posudku národní školy a jejího popisu měla ještě výsledek psychologického šetření. Kromě toho několik zapracovaných sil z řad profesorských mohlo by nalézti uplatnění.

*

as. — Nové směrnice komunistické propagandy. Podle nejnovějších zpráv ze Sovětského svazu rozhodl se Ústřední výbor komunistické strany reorganisovati propagandu komunistické strany. Jedná se o doktrinu Marxe a Lenina. Sovětské společnosti má býti vtisknuta pečeť bolševismu, která jí dosud chybí. Praví se, že jednou z chyb této propagandy bylo, že komunistická strana se nezajímala o veřejné vyučování komunistických intelektuálů a že se omezovala hlavně na působení mezi dělnictvem. Následkem toho velká část sovětské inteligence se přiklonila k trockismu, bucharinismu a nacionalismu. Ústřední výbor soustředil nyní ve svých rukou vše, co se týká propagandy. Byla při něm zřízena „Vysoká škola marxismu a leninismu“ se studijní dobou tří let, ve které mají býti vzděláni učitelé teoretické nauky komunistické strany. Ve všech velkých městech mají býti zřízeny jednoroční kursy pro vzdělání žurnalistů. Hromadné ústní vyučování dosavadní ustupuje nyní písemnému individuálnímu vyučování, k němuž byl vydán „Zkrácený kurs dějin ruské komunistické strany“. Ústřední výbor také nařídil, aby „Ústav Marxův a Engelsův“ opravil mylné výklady a překlady v ruských překladech těchto dvou spisovatelů, rovněž tak poznámky k dílům Leninovým.

Při oslavách ruské revoluce na podzim 1938 sešla se exekutiva komunistické internacionály v Moskvě a uvažovala o různých akcích protikomunistických, hlavně v totalitních státech, politických změnách v Evropě a jinde atd. Bylo usneseno zesíliti revoluční agitaci v Evropě, hlavně však v koloniích, neboť Sovětský svaz se obává nového útoku fašistických států proti SSSR. Soudí se, že Stalin podporuje nyní více činnost kom. internacionály, neboť pokládá za jisté, že když bude posílen vliv kom. strany mezi dělnictvem a budou tak zvětšeny obtíže

jednotlivých států, vzroste prestiž Sovětského svazu ve světě. Propagační služba v cizině má býti prý svěřena sovětskému novináři Radkovi, který byl sice obžalován v trockistickém procesu r. 1937, ale dnes už prý dlí v Moskvě. — Samozřejmě, že ve státech, kde je kom. strana rozpuštěna, je kom. propaganda do jisté míry omezena a zůstává více skryta anebo pod firmou různých společností, kroužků atd., je však naprosto nutno si jí všímati a ji sledovati, hlavně však proti ní a komunismu vůbec bojovati dle směrnic papežských encyklik o komunismu a stavovském řádu, které udávají cesty, kterak možno dospěti k spravedlivému sociálnímu řádu.

*

Mapa střední Evropy během 150 let.

Hranice střední Evropy byly uvedeny do pohybu rozhodnutím konference čtyř velmocí v Mnichově a tento proces, který probíhal výhradně na účet našeho státu, byl prozatím ukončen 2. listopadu ve Vídni, kde rozhodčím výrokem diplomatických zástupců Italie a Německa byly určeny nové hranice mezi východní částí Česko-Slovenské republiky a Maďarskem. Poměry, jež prožíváme a které jsou pro nás přímo revolučního dosahu, jsou jen jednou z etap stopadesátileté proměny, kterou prožívá podoba evropského světadílu.

Před 150 roky začala ve Francii známá velká revoluce, v níž uplatnil svůj nárok na spoluvedení státu třetí stav, měšťanstvo, a vyhlášena byla zásada rovnosti, svobody a bratrství. Tehdy byl Napoleon dvacetiletý jinoch, který snad již snil o velké své budoucí moci, avšak ani v nejodvážnějších představách nemohl myslit na to, že on bude povolán k tomu, aby likvidoval „velkou revoluci" a dále, že on bude určovat nový tvar evropské mapy. Roku 1799 vrátil se Napoleon z egyptského tažení, sesadil direktorium a dal se zvolit za prvého konsula, prakticky za pána Francie a tím započal onen kruh patnáctiletého údobí napoleonských válek, které měly sloužit velké myšlence utvoření Spojených států evropských pod vedením Francie. Francie byla tehdy velkou kontinentální mocí a Napoleon krok za krokem diktátorsky připravoval předpoklady pro světovou její hegenomii. Vedl války proti Prusku, Rakousku a roku 1812 se ocitl na vrcholu své moci, neboť i Habsburkové uznali za nutné spojit Napoleona manželským svazkem s rakouskou císařskou dcerou Marií Luisou. Napoleon smazal hranice všech malých evropských států, existovalo jen několik velmocí, nad nimiž se stále vznášel jeho meč.

Francie, Napoleonova Francie, která řadou vítězství stala se velmocí všem nebezpečnou, sjednotila pozvolna proti sobě celou Evropu. Roku 1813 se utvořila koalice Pruska, Rakouska, Ruska a Anglie proti Francii a jejím výsledkem byl Napoleonův pád. Mírová konference, která likvidovala napoleonskou éru, byla konána r. 1814—1815 ve Vídni. Francie byla zatlačena za rýnskou hranici. Německé státečky byly spojeny s Rakouskem v jediný svazek, jediné Prusko si uhájilo nezávislost. Všude zavládl monarchistický, absolutistický princip. Spojené státy evropské patřily minulosti.

Následujících sto roků přineslo mnoho změn v Evropě. V letech 1853—1856 byla krymská válka, ve které kontinentální mocnosti zvítězily nad Ruskem. V celé řadě válek a revolucí se utvářela moderní Italie, Balkán se oddělil od Ruska a Turecka a vznikla zde celá řada malých samostatných státečků. Francie ztratila ve prospěch Německa Alsasko-Lotrinsko, Rakousko okupovalo Bosnu a Hercegovinu, krátce v kruhu větších a malých bojů a změn vznikla mapa předválečné Evropy, s německou říší Wilhelmovou, s Rakouskem, carským Ruskem na východě a s republikánskou Francií na západě, na jihu vyrůstala nová italská velmoc, sever a jihovýchod Evropy byl rozdroben v řadu drobných, bezvýznamných státečků. Evropa v této podobě prožívala dosti dlouho stav jakési prosperity. Vynález parního stroje a elektřiny přinesl zprůmyslnění Evropy a s tím souvisí vznik sociální otázky, světem počínají hýbat nové revoluční síly a ideály.

Světová vojna 1914—1918 byla v posledních svých údobích ventilem silného tlaku nových myšlenek, jež spolurozhodovaly při utváření nové Evropy, tak jak byla určována na mírových konferencích ve Versailles, St. Germainu, Trianonu. Pouze severské státy a Pyrenejský poloostrov nezúčastnily se na teritoriální přeměně v Evropě. Italie dobyla jižních Tyrol po Brenner a terstského pobřeží po Fiume. Rakousko-Uhersko se rozpadlo. Zůstal zubožený státeček, jenž se nazýval s počátku Německé Rakousko, také Maďarsko bylo okleštěno. Naproti tomu vznikly nové státní útvary: republika Československá, Polsko, Rumunsko vzrostlo na úkor Maďarska, ze Srbska se stala velká královská říše jihoslovanská a na východě Evropy vyrostl ruský sovětský obr, který se isoloval od ostatní Evropy malými státy Estonskem, Litvou a Lotyšskem. Turecko bylo z Evropy vytlačeno. Panující myšlenkou byl národní princip, representovaný Společností národů.

Ženevská Společnost národů selhala. Spočívala na fikci o bezmocném Německu a nepodařilo se jí získat ani Rusko, ani Ameriku, jež více méně stály mimo vlastní poválečný vývoj v Evropě. Idea fašismu, jež ovládla Italii a pod jménem nacismu Německo, ukula novou osu Berlín—Řím, kolem níž se otáčí, jak ukázala mnichovská konference, celá Evropa. V Evropě působí nové dynamické síly, jež roztočily kolo dějin, pod nímž jsme se dnes ocitli my, snad již zítra je řada na druhých. Proto by se nenašel tak odvážný prorok, jenž by nám mohl říci, jak bude vypadat Evropa na rozhraní druhého a třetího tisíciletí.

D.

*

Otázka hranic Československa roku 1919.

Spojenci usnesli se již začátkem roku 1917 na osvobození Československa z cizí nadvlády. Jeho zástupce, dr. Beneš, formuloval tehdy požadavky našeho státu na mírové konferenci a promluvil k Nejvyšší radě (Clemenceau, Wilson, Lloyd George a Orlando) takto: „Požadujeme Čechy, Moravu, rakouské Slezsko a Slovensko. V těchto oblastech máme deset milionů krajanů. Jsme přední stráží slovanství a byli jsme

stále ohrožováni vlnou germanisace. Náš požadavek dotkne se problému Němců v Čechách. Avšak naše argumenty jsou nejen historické, ale i hospodářské povahy. Většina průmyslu bývalého Rakouska je koncentrována v krajích Československé republiky, a to v sousedství českých hranic. Kdybychom byli oloupeni o tyto oblasti, ztratili bychom svoji nezávislost." — Dne 27. února 1919 zabývala se pak komise pro československé záležitosti touto otázkou a došlo k takové debatě: Jules Carbon (Francie): „Náš úkol je velmi obtížný. Avšak pokud jde o Čechy, ulehčuje nám příroda náš problém. Nemyslím, že by v celé Evropě bylo ještě jedné země s tak markantními hranicemi, danými samou přírodou... Bylo by neslýchané, kdybychom chtěli pomýšleti na korekturu přírodních hranic v té části Evropy, kde jsou zakresleny nejlépe." — Sir Joseph Cook (Velká Britanie): „Přijímá pan italský delegát nynější hranice jako hranice Československa?" — Marquis Salvago Raggi (Italie): „Domnívám se, že na otázku britského delegáta mohu odpověděti tím, řeknu-li, že by bylo užitečno rozhodnout otázku hranic s hlediska strategického, abychom Československo v tomto směru posílili. Máme-li vycházet z nějaké zásady, pak jsem rozhodnut pro hranice, které se dají co nejlépe chránit." — Seymour (Spoj. státy): „Rádi akceptujeme hranice z roku 1914." — Jules Laroche (Francie): „Domnívám se tedy, že jsme zajedno v určení těchto hranic, ačkoliv uzavírají značný počet Němců v Čechách." — Jules Carbon (Francie): „Návrh Larochův se přijímá, a tím je také otázka Němců v Čechách vyřízena." — V Radě Čtyř bylo pak stanoveno dne 4. dubna 1919 toto: Clemenceau: „Je nejlépe, zachovat hranice Čech a Moravy takové, jaké byly před válkou." — Lloyd George: „Jsem srozuměn s tím, aby se dodržely bývalé hranice mezi Čechy a Německem." — Ustanovení mírové smlouvy o sudetoněmecké otázce — tehdy tak řečené české otázce — patřilo také k těm málo problémům, proti nimž Německo neprotestovalo. V německém memorandu o podmínkách míru ze dne 18. června 1919 jsou výtky pokud jde o sebeurčení národů v Belgii, Lucembursku, Sársku, Alsasku a Rakousku, dále se tam jedná o problémech východních, o Šlesvicku, Helgolandu, koloniích, Rusku a Číně — ale není tam zmínky o sudetských Němcích. Je tedy více než jisto, že řešení z roku 1919 obstojí jednou v posudku historie lépe než dnešní stav, neberoucí ohled ani na strategické, ani hospodářské podmínky. Evropská jistota nemůže být posílena zkomoleným a okleštěným útvarem.

*

Posice Slovanů v Evropě.

Nacionálněsocialistický časopis Volk und Rasse podává tento přehled o početním stavu tří hlavních ras v Evropě (v milionech): v roce 1810 Románi 63, Germáni 59, Slované 65; v roce 1910 Románi 108, Germáni 152, Slované 187; v roce 1930 Románi 120, Germáni 149, Slované 226. Bude-li vzrůst Slovanů pokračovat takovým tempem jako dosud, bude jich v roce 1980 právě tolik jako Románů a Germánů

dohromady. V roce 1810 představovali Slované jednu třetinu evropského obyvatelstva, dnes činí již skoro polovinu a za necelých sto let budou tvořit tři čtvrtiny evropského obyvatelstva.

*

nn. — Svatováclavská tradice.

Byla dána do vínku nové Čs. republice. Protože se touto tradicí míní katolictví prostoupené národním a státním duchem českým, nechtěla se hned s počátku jistým kruhům líbiti. Zaráží, že se o tuto vznešenou tradici otřel i spisovatel rázu Čapkova, jenž dokonce se odvážil tvrditi, že o sv. Václavu toho víme jen velmi málo a že celá tato tradice je (prý) čerpána z Mikuláše Aleše a j. Čapkovi na to vtipně odpověděl v olom. Našinci profesor Šumšal, jenž ironisoval toto nemožné tvrzení dotazem, zdali starý kronikář Vidukind a spisovatelé legend od Krišťana až po Karla IV. čerpali svou svatováclavskou tradici také z Mikuláše Aleše . . . ? Po Čapkovi musela ovšem přispěchati i čs. církev, která si zaútočila proti ní těmito „důvody": 1. Kdo prý dnes věří v nějaké přimlouvání sv. Václava za český národ? 2. Prý se tato tradice nehodí do našich poměrů, neboť český stát za sv. Václava byl v jiných poměrech nežli dnešní. Na to jest odpověď zcela jednoduchá. Ad 1. V přimlouvání sv. Václava za český národ před trůnem Božím věří všichni katolíci, jichž je více nežli je počet pochybovačů z čs. církve. Tato církev, ohánějící se husitstvím, zapomněla asi, že i husité ve zlých dobách zpívali chorál svatováclavský. Píseň Vavřince z Březové o bitvě u Ústí nad Labem zná tajemného jezdce, jenž prý byl v čele husitských vojů, z čehož patrno, že husité, zamítající víru v pomoc svatých, vzpomněli si na ni v dobách pro sebe nejhorších. Možná, že jsme dospěli k těmto koncům částečně i proto, že část národa odhodila od sebe tu mocnou vzpruhu a posilu ze svatováclavského podání pramenící. Stačí jen připomenouti slova pronesená primátorem Baxou u přítomnosti episkopátu v r. 1929 před sochou sv. Václava: „Co se nepodařilo Václavovi, Karlovi a Poděbradovi, to se podařilo Masarykovi. A my si to již pro příště dovedeme zaříditi tak, abychom nemuseli do světa škemrati: ‚Nedej zahynouti nám ni budoucím'!" Dnes vidíme, jak se to vše „zdařilo", a proto uznává značná část veřejnosti za záhodno vrátiti se zase k této posvátné tradici národní. — Ad 2. Je sice pravda, že stát za sv. Václava byl v jiných poměrech, ale církev čs. snad zapomněla na tuhle věc, když doporučovala národu rozkladnou tradici husitskou: V 15. století byl český stát rovněž v jiných poměrech! Nechť si tato náboženská společnost vezme výstrahu na tom, kam došla první republika bez sv. Václava!

FOTO- a KINOPŘÍSTROJE, PROJEKTORY, ZVĚTŠOVACÍ PŘÍSTROJE
pro školu, spolkovou neb domácí potřebu dodává odborný závod
FOTOCENTRUM • **Lubomír Zapletal, Brno, Nám. Svobody 17.** Tel. 14.170.
Práce foto- a kinoamatérů provádíme spolehlivě a levně v našich laboratořích.

K životopisu dra Pavla Vychodila.

Ve 12. čísle minulého ročníku bylo uvedeno několik oprav k Hýskovu nekrologu dra P. Vychodila v Listech filologických. K tomu podávám některé dodatky. Byl jsem snad jediný, který s dr. Vychodilem byl ve styku až do konce jeho života a proto o jeho známé zatrpklosti mohu říci toto:

Dra Vychodila nikdy nemrzelo, že se nestal opatem rajhradského kláštera, naopak, výslovně mi prohlásil, že by té hodnosti nikdy nepřijal, věda dobře, kolik starostí a odpovědnosti takový úřad sám sebou nese. Nikdy nezmínil se ani slovem, že by mu v klášteře v jeho vědecké činnosti nějak byli překáželi. Nad čím ale byl zatrpklý, jsou tyto věci: Stěžoval si na inteligenty, kterým pomohla Hlídka v jejich vědecké kariéře a pak již nikdy se k ní nehlásili. Proto byl k novým přispěvatelům krajně nedůvěřiv, říkaje, že Hlídka není na to, aby se jí tak zneužívalo. Byl velmi zatrpklý z toho, když pozoroval, jak někteří lidé, kdysi katolickými předáky protěžovaní, stali se po dosažení svého cíle úhlavními nepřáteli katolictví. Byl zatrpklý nad tím, když viděl, jak vysoké školy přímo chrlí inteligenty-neznabohy a děsil se pomyšlení, kam tito lidé národ zavedou. Byl konečně roztrpčen nad některými zjevy v lidové straně a neznaje kompromisů, brojil proti nim v Hlídce, i když jí to bylo na škodu.

Co se týče profesury na bohoslovecké fakultě v Praze, budiž řečeno tolik: Realistická klika se mylně domnívala, že Vychodil jest jí smýšlením blízký, proto ho učinila členem České akademie a jak mi výslovně pravil, bez jeho vědomí zařídila již věci tak, že se měl dostati na fakultu do Prahy za profesora dogmatiky. Dr. Vychodil však místo nepřijal a tím zklamal naděje těchto kruhů, očekávajících, že na bohosl. fakultu bude nasazena „realistická" buňka. S těmito kruhy se později Vychodil nejenom rozešel, nýbrž se i utkal v boji. Tím byl ovšem učiněn konec rozmanitým členstvím a titulům a také i vědecké kariéře, ale na to dr. Vychodil nedbal.

Dr. Aug. Neumann.

*

nn. — K původu jména „Vyskočil". V diariu kláštera Hradiska z r. 1693 (k 26. červnu) se dočítáme, že klášter se tázal z právnických důvodů starého pamětníka, zdali bylo klášterní pivo v Droždíně čepováno před švédskými válkami. Stařec přisvědčil s úsměvem, že ano; neboť jeho klášterní pivečko prý ho několikráte tak rozehřálo, že se pobil. Jednou, vida nezbytí, vyskočil oknem ven, aby unikl výprasku, a proto od té doby mu říkali „Vyskočil", ačkoliv se dříve jmenoval jinak (... ex eo tempore sibi nomen impositum Wyskozyl, usque in hodiernum diem, cum antea alio vocaretur cognomine). Pěkný příklad tvoření jmen.

Hlídka

V Brně 28. února 1939 • ročník LVI. • číslo 2.

Dějiny Odboru pro zakládání venkovských knihoven v olomouckém semináři 1870-1899.

Dr. Fr. Cinek. (Č. d.)

K potlačení ohnisek „nacionálního partikularismu" došlo po vleklém napětí, jež v květnu 1870 netušeně prudce propuklo na venek (veřejnými stížnými listy bohoslovců v „Mor. Orlici").

Myšlenka buditelské akce zakládáním venkovských knihoven objevila se tedy v olom. semináři za krajně rozbouřených poměrů (10. č. „Cyrilla a Methoda" vyšlo 15. května za nejprudší roztrpčenosti). V červnu 1870 druhým memorandem v „Mor. Orlici" (14. června) octla se situace na ostří nože.

Za tohoto napětí v semináři stěží došlo k realisaci nového buditelského podniku. A pokusili-li se o to někteří horlivci, tvrdý útisk vlasteneckých spolků vše smetl.

ZALOŽENÍ SPOLKU PRO ZAKLÁDÁNÍ VENKOVSKÝCH KNIHOVEN R. 1873.

Dílo bohoslovce Ant. Cyrila Stojana.

V škol. roce 1872/73 nastává v olomouckém semináři uvolnění po éře útlaku. Potuchá snaha podvazovat probuzenské snahy živené cyrilometodějstvím. Nejspíš přímý pokyn arcib. Fürstenberga přiměl superiora Haasa, že přestává zasahovati do podniků vlasteneckých horlivců cyrilometodějských. Z prostředí seminárního mizí napětí. A obrozenský ruch znovu mocně ožívá. Hlavní zásluhu o to má nevídaně agilní a iniciativní bohoslovec Ant. C. Stojan. Tento bledý, vytáhlý, téměř souchotinářsky vyzáblý, ale hanácky ramenatý mladík, s typicky venkovanským vzhledem, obrací na sebe pozornost od svého vstupu do semináře. Předchází jej pověst, že v Kroměříži na piaristickém gymnasiu stál v popředí vlasteneckého ruchu studentského. O prázdninách v rodišti svém Beňově soustřeďoval kolem sebe vlastenecké studentstvo z celého kraje přerovského. Už jako student

konal četné vlastenecké přednášky a založil v Beňově knihovnu. Napsal též svému rodišti pamětní knihu. Do semináře přichází počátkem šk. roku 1872.

Zápisní kniha bohosl. Odboru pro zakládání knihoven na venkově zaznamenává vstup Stojanův do semináře jako událost dalekosáhlého významu pro rozvoj vlasteneckého cítění a oživení cyrilometodějských snah. Autor druhé kapitoly Zápisků (první to cenné zprávy psané z autopsie) bezděky zachycuje profil budoucího velkého iniciátora a organisátora:

„Dvě léta nato (po rušném údobí, kdy vlastenecký ruch spolkový prožíval v semináři těžkou krisi), v říjnu 1872, objevil se v semináři olomouckém mezi četnými posluchači výhradně studiu se věnujícími jinoch vyspělý, tichý, širšímu rozhledu ve vzdělání přející a zvláštní podnikavostí vynikající, A. C. Stojan." Všecek byl zaujat snahou „touhu po národní uvědomělosti vzbuditi, lásku k drahé vlasti, jakož i církvi utvrditi, a takto dle sil svých přispěti, aby neustala zaznívati mluva česká po požehnaných nivách koruny svatováclavské. Pro snahy své šlechetné snažil se získati též nejbližší okolí: pročež se zápalem poučoval soudruhů svých o významu posv. Velehradu pro dějiny Moravské, vzbuzoval lásku k památnému Hostýnu a takto v době krátké mezi bohoslovci mladšími celou stranu si utvořil. Hodlaje pak heslu od Sušila přijatému ‚Církvi a vlasti' působiště co největší upraviti, pojal znova a energicky myšlenku, lidu venkovskému četbu přiměřenou bezplatně poskytnouti." Od prvních chvil v semináři zanášel se tedy plánem uvést v život akci ve prospěch venkovských knihoven. I pro bohosl. Jednotu Velehrad začal houževnatě pracovati, byv hned v I. roč. zvolen členem výboru.[1]) Jak svědčil jeho spolužák Frant. Snopek, rozvinoval takovou horlitelskou činnost, že tím budil obecný údiv. Tempo jeho horlení mělo do sebe cosi nevídaně originálního, až podivínského. V I. ročníku byl však nadměrně přetížen. Konal tehdy současně jednoroční vojenskou zkoušku. Odvedeným bohoslovcům bylo tenkrát podle známého liberálního zákona podrobiti se ročnímu aktivnímu vojenskému výcviku. Současně však navštěvovali theologické přednášky na fakultě, aby nepozbyli frekvence dvou semestrů. Jakžtakž bylo jim to umožňováno vojenskou správou hlavně po základním šestinedělním výcviku a pak za zimní vojenské školy. Bohoslovci-jednoročníci přicházeli denně po cvičení z kasáren do semináře, studovali mezi ostatními a účastnili se dle možnosti přednášek i společných pobožností. Vojenská služba však těžce na ně doléhala. Nemohli se úplně věnovati svému duchovnímu povolání. Byli jen polovičními alumny. R. 1872 šířily se vedle toho poplašné pověsti, že bohoslovci-vojáci nebudou moci (pro dvanáctiletou brannou povinnost) býti vysvěceni. Tyto zprávy, jež nebyly z kompetentních míst náležitě vyvráceny, vyvolaly hodně poplachu a způsobily, že mnoho bohoslovců z ročníku Stojanova odešlo si hledat jiného povolání. Poplašné

[1]) Viz Jednota Velehrad v olomouckém semináři 1869—1886, str. 106 a n.

zprávy, vytrvale v semináři udržované, tísnily i Stojana. Autor Zápisků poznamenává, že Stojan se obával, „že pro nepříznivé zákony branné nebude moci na kněžství vysvěcen býti". I připravoval se v I. ročníku vedle studia bohosloveckého pro všechny případy s několika druhy ke zkoušce učitelské (ač před vstupem do semináře rozhodně odmítal radu některých příbuzných, aby volil dráhu učitelskou). Důvěrný jeho druh Snopek však tvrdí, že přese všechny obavy stran vysvěcení byl Stojan neochvějně odhodlán věnovat se kněžskému stavu, i kdyby byl nucen několik let býti učitelem. (V tom případě chtěl býti co nejpronikavěji činným buditelsky, jak výslovně svědčí Zápisky.) Od záměru státi se knězem ani přes největší překážky nechtěl popustit. Psalť r. 1874, že je hotov i 12 let čekat, až by mu branná povinnost nepřekážela, a pak se dáti vysvětiti.[1])

První ročník byl pro bohosl. Stojana úsekem velmi tuhé práce. Vojna zabírala mnoho času a vedle toho bylo dohánět hojně látky z přednášek theologických. Souběžně se úporně připravoval ke zkoušce učitelské. Semestrální zkoušky theologické skládal jako voják částečně koncem šk. roku a částečně po prázdninách. Současně podrobil se zkoušce učitelské na olomouckém učitelském ústavě (v dubnu 1873). Též důstojnickou zkoušku složil (30. září 1873).[2])

Přes tolikerou zaneprázdněnost našel si však chvíle k houževnatému apoštolátu vlastenecko-cyrilometodějskému a vytvořil si už v I. ročníku „v krátké době celou stranu" (jak svědčí Zápisky) nadšených horlivců, z nichž zápalem svým šikoval kádr uvědomělých Sušilovců.

Po skončení vojenské služby zahájil v II. ročníku (po prázdninách r. 1873) ještě širší činnost. Hlavně mu běží o aktivování spolku pro zakládání venkovských knihoven. Hárá v něm touha připojiti se k buditelské činnosti veřejné a šířením dobrých knih napomoci k národnímu a náboženskému uvědomení. Je přesvědčen, že tato akce rozdmychá nové činorodé obrozenské horlení i v řadách bohosloveckých. Pouští se do věci po svém, v prostotě svého typického optimismu. Začíná to svým způsobem a na svou pěst. Opatrnější a zkušenější jistě by mu byli radili po neblahých zkušenostech posledních dvou let jiný postup. Ale to by nebyl Stojan.

Zápisky vypravují:

Jsa bohoslovcem II. ročníku, počal sbírati mezi bohoslovci svého a prvého roku peněžní příspěvky, jakož i knihy poučno-zábavné, bez nichž soudruzi snadno obejíti se mohli, aby jimi podaroval obce na venkově moravském. Knihy, jež nebyly vhodny pro lid (jako různé učebnice), rozprodal zase mezi bohoslovci a za peníze vytěžené na-

[1]) Dr. F. Snopek, Ze života nového arcibiskupa. V publikaci „Slavnost svěcení a nastolení arcibiskupa Stojana", Olomouc 1921.

[2]) Německý představený semináře, superior Haas s uznáním kvituje velkou píli, zbožnost a horlivost Stojanovu. V superiorském katalogu z r. 1872/73 připsal si poznámku: Im Studium unermüdlich, Kapelle pünktlich besucht trotz Krankheit, wirkt gut auf seine Kollegen. A k tomu poznamenal si úsudek Stojanova katechety z kroměřížského piaristického gymnasia P. Schmida: In jeder Beziehung sehr zu empfehlen.

koupil spisů přiměřenějších. Takto povstala na podzim roku 1873 v semináři olomouckém Jednota soukromá, všelikých stanov i styku s ostatními semináři postrádající, jež za účel si obrala zakládati knihovny venkovské, a hlavou její se stal přirozeným způsobem původce myšlenky té, ctih. p. Antonín Cyrill Stojan.

Když se do sta knížek sebralo (při čemž nelze opominouti, že tehda bohoslovci III. a IV. ročníku velmi málo o podnik ten se starali), vydáno bylo v č. 51 „Hlasu" r. 1874 následující provolání:

Z a s l á n o . — Asi 100 (stem) kněh poučných a zábavných zvláště pro mládež vhodných, obdaří se š k o l a. Přihlášení budiž opatřeno adresou: Národní učitel v bohosloví v Olomouci.

Učitelstvo národní dobře si všimlo vyzvání tohoto. Žádostí a dotazů sešlo se tolik, že knih pro tak mnohé daleko nestačilo. Pročež bohoslovci, uváživše závažné a pravdivé důvody, o něž žádosti se opíraly, v e s m ě s skutečnou potřebu, ano nutnost Jednoty podobné uznali.

Obnoveny tudíž sbírky na knihy, a když chudí bohoslovci nabyli přesvědčení, že z nepatrných příspěvků svých neuživí národa velikého, že s úlohou svou sami nejsou, usnesli se hledati pomoci, kde nejvíc nadíti se jí mohli, u katolických dobrodinců vlasteneckých. I rozeslali v červnu 1874 po známých příznivcích zájmů národních, především po knihkupectvích a Dědictvích, provolání, jež pro zajímavost v plném znění předkládám:

„Veledůstojný Pane! Slova Spasitelova ‚Proste a bude vám dáno', jakož i četné důkazy Vaší Veledůstojnosti lásky dodaly nám srdce — Vaši Veledůstojnost o něco vroucně poprositi. Se všech stran Moravy byly zaslány olomouckým bohoslovcům prosby, aby nad tou a onou školou se ustrnuli a ji knihami nějakými obdařili. Mnoho bohoslovců věci té se ujalo a dle možnosti prosbám oněm vyhověno; zároveň se odhodlali i nadále příspěvky k tomu cíli věnovati, aby knihovny směru katolického se zařizovaly. Avšak podnik ten přesahuje síly naše.

Známa jest Vaší Veledůstojnosti snaha pravou osvětu rozšiřovati, pročež osmělujeme se nížepsaní ve jménu ostatních Vaši Veledůstojnost vroucně poprositi: Vaše Veledůstojnost račiž k účelu udanému něčím přispívati.

V Olomouci 7. června 1874. V úctě oddaní Frant. Dobiáš,[1]) Ant. Stojan, Antonín Zbořil.[2])

Na vyzvání toto nejšlechetněji odpověděla: Dědictví Maličkých, Dědictví Svatojánské a Dědictví Cyrillo-Methodějské, mnoho knih na rozdanou, buď zdarma nebo v ceně značně snížené bohoslovcům poslavše.

Takto umožněno bylo aspoň nejnuznější obce knihovnami obdařiti.

---

[1]) F r a n t i š e k D o b i á š zemřel jako bohoslovec IV. roč. 1. února 1876 v Lešné.

[2]) A n t o n í n Z b o ř i l, nar. 11. 6. 1852 v Pustiměři, gymn. studoval v kroměříž. semináři, vysvěcen 5. 7. 1877, koop. v Konici, od 5. 11. 1884 administrátor ve Skřípově, od 25. 2. 1885 farářem ve Skřípově, od 10. 7. 1889 farářem v Brodku, od 27. 12. 1893 farářem v Konici, od 1901 viceděkanem. Zemřel 1. 8. 1919.

Byly pak roku 1874 založeny a rozmnoženy (pokud mi lze bylo sebrati) knihovny v těchto obcích:

1. Ve Hrachovci u Val. Meziříčí. — V „Hlasu" 1874 č. 6 děkuje Jos. Bauer za všechny „Dědictvím Maličkých" vydané knihy, jež bohoslovci olom. základem položili knihovně školní.[1])

2. V Jeříně (diec. brněnská). — V „Hlasu" 1874 č. 6 díky vzdává Mat. Novotný, starosta obce, za 59 knih, totiž za veškery spisy Kr. Šmída, jež olom. bohoslovci na založení knihovny darovali.[2])

3. V Želechovicích. — V „Hlasu" 1874 č. 8 děkuje Jan Halda, ředitel školy, za veškery spisy Šmídovy, jimiž bohoslovci olom. založili knihovnu školní.[3])

4. V Salaši u Velehradu. — V „Hlasu" 1874 č. 12 děkuje Ant. Weiss, učitel, za spisy Šmídovy, jež bohoslovci olom. na založení knihovny školní věnovali.[4])

5. V Němčicích. — V „Hlasu" 1874 č. 19 děkuje J. Vacha, učitel, za více knih, jež bohoslovci olom. na založení knihovny školní darovali.[5])

6. V Oboře[6]) na Boskovsku. — V „Hlasu" 1874 č. 20 děkuje

---

[1]) Pisatel Zápisků omezil se jen na stručné (leckde i neúplné) registrování veřejných poděkování z „Hlasu" z r. 1874. Nebude na škodu, přezkoušíme-li a doplníme-li jeho údaje.

Poděkování z Hrachovce („Hlas" 1874 č. 6) zní: Ctihodným pp. bohoslovcům olomouckým, kteří naši školu všemi „Dědictvím Maličkých" posud vydanými spisy obdařili a tím základ ke školní knihovně položili, vzdávám za krásný tento dar jménem dítek a rodičův srdečné díky. Zaplať Pán Bůh! V Hrachovci dne 4. února 1874. Josef Bauer, mlynář a úd místní školní rady. (Byl to bratr dra Frant. Sal. Bauera, pozdějšího biskupa brněnského, arcibiskupa olomouckého a kardinála.)

[2]) Poděkování. Velectění pánové bohoslovci olomoučtí darovali zdejší škole 59 kněh „Veškeré spisy Krištofa Šmída" k zařízení knihovny. Za tak značný dar vzdávají nížepsaní šlechetným dárcům srdečné díky a volají upřímné: Zaplať Pán Bůh! — V Jeříně u Měřína dne 28. ledna 1874. Matěj Novotný, představený, Ján Vítek, učitel („Hlas" 1874 č. 6).

[3]) Díkůvzdání. P. T. ctpp. bohoslovci v Olomouci darovali národní škole v Želechovicích „Veškeré spisy Šmídovy", kterýmžto spanilomyslným darem mnoho ku založení „školní knihovny" v Želechovicích přispěli; nížepsaní považují to za svou milou povinnost šlechetným dárcům ve jménu školní mládeže srdečným srdcem provolati: „Zaplať Bůh!" — V Želechovicích dne 13. února 1874. Jan Halda, řídící školy. Pan Novák, učitel. Ant. Přikryl, katecheta.

[4]) Díkůvzdání. P. T. ct. pp. bohoslovci v Olomouci darovali národní škole v Salaši u Velehradu „Veškeré spisy Šmídovy", kterýmžto spanilomyslným darem mnoho ku založení „školní knihovny" v Salaši přispěli. Nížepsaní považují to za svou milou povinnost, šlechetným dárcům jménem školní mládeže ze srdce provolati: „Zaplať Pán Bůh!" — V Salaši dne 8. března 1874. Antonín Veiss, učitel. Frant. Patrman, t. č. předseda místní školní rady.

[5]) Díkůvzdání. P. T. ct. pp. bohoslovci v Olomouci darovali národní škole v Němčicích více knih, kterýmžto spanilomyslným darem ku založení školní knihovny naší značně přispěli. Dole podepsaní považují to za svou povinnost šlechetným dárcům ve jménu mládeže školní vysloviti nejsrdečnější díky a zvolati: „Zaplať Pán Bůh!" — V Němčicích 29. dubna 1874. Josef Šnédar, předseda místní školní rady. Jan Vacha, učitel.

[6]) Díkůvzdání. P. T. ct. pp. bohoslovci v Olomouci darovali národní škole v Oboře okresu boskovického více knih, kterýmžto spanilomyslným darem ku zvelebení školní knihovny naší velmi přispěli. Nížepsaní za čestnou považují povinnost, těmto šlechetným dárcům jménem mládeže školní nejsrdečnější vysloviti díky. „Zaplať Pán Bůh!" — Dáno na Oboře dne 11. května. Jan Havíř starosta. Jan K. Mrázek, učitel.

J. Mrázek, učitel, za více knih, jež bohoslovci olom. knihovně školní darem poslali.

7. V Třebčíně[1]) u Vel. Slatěnic. — V „Hlasu“ 1874 č. 23 děkuje A. N., učitel, za více knih, jež bohoslovci olom. knihovně školní darem poslali.

8. 20. listopadu posláno do Jeřína po druhé několik knih z „Dědictví Maličkých“, „Zlat. lístků“ a „Děd. sv. Jana Nep.“, celkem 27 knih v ceně 15 zl., jakož jde z poděkování od učitele Jos. Vítka redakci „Hlasu“ zaslaného a v č. 48 r. 1874 otištěného.[2])

9. V Bílovicích. — V „Hlasu“ 1874 č. 48 děkuje Halfác za knihy, jež bohoslovci školní knihovně v ceně 20 zl. zaslali.[3])

10. V Hutisku. — V „Hlasu“ 1874 č. 49 děkuje Št. Šubert, učitel, za knihy, jež bohoslovci na rozšíření školní knihovny darovali.[4])

Na okraji pozdější poznámka: V žádosti, kterou poslal P. Lud. Koncer r. 1888, praví, že bohoslovci olomoučtí již r. 1873 darovali knihy a r. 1874 knihovnu rozmnožili ve Velké na Uherskobrodsku. — Zapletal, knihovník 1888/89. (P. d.)

Pohostinství poskytnuté za Velké revoluce francouzskému duchovenstvu ve Španělsku.

F. S. Horák. (O.)

Všichni zkrátka byli zahrnováni nově poslanými uprchlíky z periferie, kde už takřka zdomácněli. Biskup segovijský, odmítaje nové přistěhovalce, podotýká: Totéž jsem řekl, když jsem podával zprávu o nařízené internaci a dnes je mi tuze obtížno přijmouti někoho, protože přišli francouzští řeholníci, a podle prelátů jsou na prvém místě mnichové, i chtějí, aby světské duchovenstvo odešlo. Vidím,

---

[1]) Díkůvzdání. P. T. ct. pp. bohoslovci v Olomouci darovali pro školní knihovnu v Třebčíně více krásných knih poučného a zábavného obsahu, za kteréž tuto nížepsaní ve jménu žáků téže národní školy spanilomyslným dárcům vzdávají srdečné díky a P. Bůh zaplať! — V Třebčíně dne 30. května 1874. Aug. Fr. Nesňal, učitel. Frant. Smička, předseda místní školní rady.

[2]) Poděkování. Ctihodní pp. bohoslovci olomoučtí, kteří v únoru t. r. věnováním „Veškerých spisů Krištofa Šmída“ knihovnu při zdejší škole založiti ráčili, daroval jí opětně veškeré „Dědictvím Maličkých“ posud vydané knihy, pak několik svazků „Zlatých Lístků“ a z „Dědictví Svatojanského“ — celkem 27 kněh v ceně 15 zl. Za tento vznešený dar vzdávají podepsaní ctihodným pp. dárcům jménem obce a dítek nejsrdečnější díky a volají z hloubi duše „Zaplať Pán Bůh!“ — V Jeříně u Měřína 20. listopadu 1874. Matěj Novotný, představený. Jan Vítek, učitel.

[3]) Zasláno. P. T. pp. bohoslovcům v Olomouci! Nížepodepsaní vzdávají ve jménu mládeže školní upřímné díky za poslané knihy v ceně 20 zl. — V Bilovicích 24. listopadu 1874. Frant. Halfár, farář. Antonín Dolák, kaplan. Karel Berger, kaplan.

[4]) Díkůvzdání. Srdečné díky vzdáváme P. T. ct. pp. bohoslovcům olomúckým, kteří ku rozmnožení zdejší školní knihovny darováním znamenitého počtu kněh obětavě přispívali. Bůh zaplať! — V Hutisku dne 1. prosince 1874. Štěpán Šubrt, učitel. Frant. Koutný, administrator.

že jsem velmi vyčerpán, abych je mohl umístiti. — Příchod mnichů ztížil ubytování světského duchovenstva. Ježto nebylo možno ubytovat všechny v klášteřích, podal Lorenzana návrh, přijatý i vládou, aby je směli u sebe přechovávat kněží ve vlastních domech, ba i laikové. Na starce a nemocné byl brán láskyplný zřetel. Umísťování se mnohdy dálo velmi rychle, i nemohlo být vždy nejlepší, také nesmělo být měněno, leč se schválením vlády. Španělští preláti i ti, jimž královské nařízení o internování emigrantů přineslo výhody, pozdvihovali svého hlasu na obranu ubohých vyhnanců a dosáhli toho, že nařízení bylo za měsíc odvoláno.

Hlavní tíha péče o francouzské uprchlíky z řad kněžstva připadla arcibiskupu toledskému, kardinálu Lorenzanovi. Především nesl náklady stěhování, na povozy, které rozvážely emigranty na určená jim místa. Najdeme v jeho účtech položky 15, 17, 18 tisíc na převezení francouzských kněží. Štědrý kardinál, který nešetřil nákladů, aby zmírnil vyhnancům obtíže nedobrovolného stěhování, nezůstával pozadu, když šlo o to, aby je, jak se patří, ošatil. I lůžka jim byla opatřována na jeho náklad. Nemalé výdaje způsobily léky nemocným. Mnozí francouzští duchovní přicházeli do Španělska rozedraní, hladoví s nohama do krve rozedřenýma, byliť opustili žaláře, kde je o všechno obrali. Kardinál jim i breviáře opatřoval, jak svědčí příslušné položky v účtech. Za deset let vyhnanství mnoho jich ovšem též pomřelo. V klášterech, kde byla jich většina ubytována, byli pohřbíváni jako domácí mnichové. Na pohřbení ostatních, kteří bydleli mimo klášter, věnována částka ve výši dosavadního měsíčního příspěvku.

Není divu, že ubozí francouzští uprchlíci byli vděčni ušlechtilému prelátu španělskému, který o ně s takovým pochopením pro jejich těžký úděl pečoval, a nazývali jej „náš nejlaskavější a něžný otec, opravdový otec a ochránce vyhoštěných Francouzů, nesmírně laskavý dobrodinec, jehož pověst se nese přes hranice této říše," a pod.

FRANCOUZŠTÍ UPRCHLÍCI SE CHYSTAJÍ K NÁVRATU.

Již v r. 1795 se domníval kardinál, že se poměry ve Francii v brzku urovnají a že se francouzští kněží budou moci navrátiti do vlasti. Nastal tedy v následujícím roce velký pohyb směrem k hranicím, ale uprchlíci jich ještě ani nedosáhli a vraceli se zklamáni, neboť se cestou dověděli, že se hesla „rovnost, volnost, bratrství" na ně nevztahují. R. 1798 se opět zdálo, že se situace ve Francii vyjasňuje, a proto vydala španělská vláda nařízení, aby se emigranti chystali k odchodu ze Španělska. Vzhledem k tomuto nařízení rozdala majordomie francouzským kněžím peníze na cestu, jak vysvítá z položky (30.000) v jejích účtech. Ale odchod se zase odložil pro nemožnost jeho provedení. A tak poukazuje majordomie v Toledě částky 11 až 17 tisíc měsíčně až do r. 1800 pro ty francouzské kněze, kteří zůstali v Toledě. Kolik jich bylo ještě tehdy zde a v nejbližším okolí? Číslice účtů majordomie ze sklonku tohoto roku nám to osvětlují. V listopadu

vyplaceno 15.000 realů 84 kněžím, v prosinci jich bylo už jen 72 a tak se jejich počet zmenšuje, až mizí v červnu 1801.

Tehdy už kardinál Lorenzana nebyl ve Španělsku. Byl totiž nepohodlný všemohoucímu ministru Manuelu Godoyovi, kterého chtěl jako velkoinkvisitor obžalovati u inkvisice z dvojženství. Godoy jej poslal s nějakým nedůležitým posláním do Italie a pak už mu nedovolil se vrátiti do jeho residence. A tak tento ušlechtilý prelát, který svou štědrostí tolika francouzským duchovním ulehčil vyhnanství, sám nebyl ušetřen jejich smutného osudu. Ale Prozřetelnost, která ho podrobila tak těžké zkoušce — odloučení od vlastních oveček — určila mu slavnější úkol v dějinách církve: stal se těšitelem papeže Pia VI., zarmouceného nad těžkými ranami církve a vypuzeného dokonce z Říma; po jeho smrti, vzav na sebe veškero vydání, umožnil kardinálům cestu do Benátek ke konklave, z něhož vyšel Pius VII. jako papež, kterého nazývali mnozí posledním.

Kolik se celkem francouzských duchovních uteklo za Velké revoluce do Španělska? Počet jejich se udává různě. Z korespondence chované v archivu toledském se jenom dovídáme, kolik jich bylo na př. v Huesce (140), v Salamance (69) a pod., že jich Bilbaem za jeden rok prošlo víc než dva tisíce, že se jich usadilo nejvíce v diecési calahorrské, kromě arcidiecése toledské, ale celkový počet tu není uveden, zato ročenka diecése toledské (Los Anuarios Eclesiásticos de Toledo) nás ujišťuje, že v r. 1794 rozdělil kardinál Lorenzana 7000 francouzských duchovních po různých diecésích španělských, kromě toho uvádí Libro de Licencías pro diecési toledskou 350 francouzských kněží, kteří tam dostali dovolení přisluhovati svátostmi. Z těchto číslic si můžeme učiniti přibližnou představu o celkovém počtu francouzských kněží, usazených po dobu revoluce ve Španělsku. Mimo ně tu nalezly dočasný útulek také nesčetné francouzské řeholnice v celých komunitách. K nim pak připočtěme nespočetné francouzské šlechtice, kteří nemohli zůstati v revoluční výhni, v níž jim hrozila zkáza. Pro ně byly reservovány domy laiků, když španělská vláda nařídila, aby uprchlé duchovenstvo bylo umístěno v klášterech nebo v domech domácích kněží.

Většina emigrantů, jak kněžských, tak laických byli lidé dobří. Přece však se vyskytly případy povážlivé, zvláště mezi laiky. Tak si stěžuje biskup kartagenský kardinálovi, že mu tam přišlo několik Francouzů z Toulonu, načichlých doktrinami revolučními. Poněvadž se jim také nedostalo vůbec vzdělání náboženského, jest se obávati jejich špatného vlivu na nové okolí, v němž se octli. I mezi kněžími nechybějí zjevy pohoršlivé: jde na př. o jednoho kanovníka z Bordeaux, na jehož mši prý se věřící zpěčují chodit. Také biskup avilský podává zprávu o jednom vzpurném knězi, který jistě neopustil Francii z lásky k náboženství. Kardinál byl ovšem dalek toho, aby pro jednoho nebo dva kněze trestal všechny ostatní. Světští místodržící si počínali mnohem bezohledněji, vypuzujíce v takovém případě všechny kněze ze svého obvodu. Duchovní hodnostáři nehleděli na to, že se mezi tolika hodnými vyskytli někteří nehodní a že to byli Francouzi, ačkoli

tehdy Španělsko válčilo s Francií. Jen na to brali zřetel, že většina emigrantů byli opravdoví křesťané, nevinné oběti revoluční zběsilosti, k tomu poslušni krále, jemuž přisahali věrnost. Jejich hledisko bylo jistě spravedlivé. Ministr Godoy a jeho napodobitelé z řad gubernátorů různých krajů svou přísnost k francouzské kněžské emigraci odůvodňovali sice okázalým vlastenectvím, ale při tom byli sami smýšlení revolučního a protišpanělského.

Jak třeba posuzovat přijetí, kterého se dostalo za Velké revoluce francouzskému kněžstvu ve Španělsku?

Poněvadž po něm nezbyla viditelná památka, je dnes zapomenuto. Zapomněli na ně především ti, jimž bylo poskytnuto. Nevědí o něm ovšem ani dnešní Španělé. Když přišel P. Getino v archivu toledském na dokumenty, k němu se vztahující, byl sám překvapen neočekávaným nálezem. Poněvadž jsou živým svědectvím duchovní tvářnosti španělského národa, obrací se s nimi na veřejnost. Praví sám: „Byli jsme chudí a konali jsme skutky křesťanského milosrdenství, nehledíce než na křesťanský ideál. Hmotně jsme se ovšem víc a více ochuzovali." O tom svědčí obsáhlá korespondence španělských biskupů, řádových superiorů a farářů s arcibiskupem toledským, z níž jen něco málo tu můžeme uvésti. Čteme tam o velké tísni, která byla následkem neúrodných let 1792/93, kdy se francouzští emigranti hrnuli do Španělska. „V mé arcidiecési", píše arcibiskup granadský, „je nemožno jich více umístiti." Kvardián kapucínů z Esquivias, jemuž dali na starost dva duchovní, provinciála a arcibiskupa, přijímá je rád, ale podotýká, že jsou nesnesitelným břemenem této komunitě, která nemá z čeho žíti, leda z péče Boží Prozřetelnosti. Jiní představení ubezpečují, že museli dát několik řeholníků do jedné místnosti, aby zbylo místa pro francouzské hosty, jiní, že žijí z půjčky, jiní že nemají, kdo by za ně ručil, a opět jiní, že přepustili hostům postel a sami spí na zemi.

Ze všech těch zpráv je patrno, že umístění velmi četné francouzské kněžské emigrace bylo spojeno se značnými obětmi se strany španělského duchovenstva.

K tomu všemu vypukla mezi Francií a Španělskem v á l k a (1793/95). Tato okolnost ozařuje teprve velikost oběti, neboť byla poskytována za poměrů, kdy pud sebezáchovy spojený s vlasteneckými city jistě cele zaujaly mysli hostitelů. Jen ryzí víra mohla tu podepříti lidskou obětavost, která daleko převyšuje dnešní humanitu. Španělé první rok zvítězili a dostali se až k Toulonu, ale potom se válečné štěstí obrátilo, že museli couvnouti až na vlastní území, jehož částku drželi Francouzi až do sjednání míru basilejského.

V této pohnuté době francouzská emigrace ve Španělsku nebyla sice nebezpečím pro vnitřní klid země, ale zajisté pro utajení válečných operací při její velké početnosti. Ve Valencii dalo neprozřetelné jednání některých emigrantů podnět místodržícímu, že je vykázal z celého svého obvodu. Stejně potom nařídila Královská rada, aby byli cizinci v pohraničí nebo na pobřeží mořském internováni ve vnitrozemí, nechtějí-li se vrátit do své vlasti. Bylo projevem ne-

malého soucitu, jestliže za takových okolností nebyli vypovězen všichni cizinci ze země. Že se tak nestalo, je právě zásluhou španělských prelátů. Kardinál Lorenzana napsal francouzským biskupům, ubytovaným v klášteře montserratském, že se internování všech francouzských duchovních stalo proto, aby nemuseli pak pykati vinní s nevinnými jako ve Valencii. „Všichni budou přijati", končí, „do klášterů nebo do bytů kněží světských." To ukazuje, že se považovalo za otázku cti, aby žádný duchovní nezůstal opuštěn.

Duchovenstvo toledské, jež neslo největší břímě s ubytováním francouzské emigrace spojené, přispělo také největšími částkami na vedení samotné války. V květnu r. 1795 — dva měsíce před uzavřením míru — zaplatila arcibiskupská pokladna na válku 629.000 realů a při tom poukázala v témž měsíci na vydržování francouzských kněží 27.000 realů (t. j. největší položku za 106 měsíců, po které byla podpora na francouzské kněze vyplácena).

Je možno bez odporu tvrditi, že podpora poskytovaná tolika tisícům francouzských kněží po tak dlouhou dobu a za těžké situace válečné i za neúrody oněch let, kdy obyvatelstvo a kněžstvo španělské samo strádalo, svědčí o bezpříkladné obětavosti, která nemá v dějinách sobě rovné. Můžeme tu mluvit také o velkém vlasteneckém sebezapření, tím větším, že válka s Francií vznítila vlastenecké nadšení i vášnivý odpor k příslušníkům znepřáteleného národa. Vlastenecký ruch strhl i španělské kněžstvo, ochotné k největší oběti pro vlast, a tento zápal se projevuje i v pastýřském l stě primasa, jenž prohlašuje boj proti nepříteli nejen za národní, ale i náboženskou povinnost. Čteme tam: „V tomto konfliktu jsme se snažili s veleslavnou kapitulou přispěti značnou podporou na zlomení nepřátel a ještě chybějí prostředky na krytí ohromných a nevyhnutelných výdajů válečných, oni buřiči používajíce všech statků, uchvácených a uloupených vlastním králům, královské rodině, urozeným knížatům a pairům, obchodníkům, arcibiskupům, biskupům, světskému i řeholnímu duchovenstvu, všem chrámům, nešetří v boji ničí krve a síly, i není příkladu takového boje ani v církevních, ani světských dějinách... Ujišťuji se své strany kapitulu a veškero kněžstvo své arcidiecése, že jsem hotov přispěti svými důchody a omeziti se ve všem možném, abych ulehčil státní pokladně... Tuto nabídku, kterou činím upřímně, zaručím svými skutky, pokud potrvá válka, třebas půjdu prosit ode dveří ke dveřím, třebas na hlavním oltáři mého arcibiskupského dómu zůstane jen několik svícnů bronzových a třebas všechny zvony budou roztaveny na děla proti nepřátelům církve a státu."

Takové je tedy opravdové Španělsko:

Že se v hořejším pastýřském listu snoubí vřelá láska k náboženství a k vlasti, není divu. Ale nezaznamenalo se v letopisech, že to byl také ušlechtilý a křesťanský lid španělský, který nejen přinášel oběť na oltář vlasti, ale utrhoval si od úst i potřebný chléb, aby jej rozdělil z pohnutek nejideálnějších mezi nevinné nepřátele, které přijal k sobě jako hosty. Ano, to činil po dlouhých deset let národ, který byl vykřičen jako barbarský těmi, kteří směšují španělství, jež jej cha-

rakterisuje, s nešpanělskostí, již naočkovali cizí národové některým jeho členům.

Ryzí Španělsko katolické odevzdalo své zlaté plody, jejichž seznam je navždy zvěčněn v aktech archivu toledského.

Jen část Španělska, otrávená marxismem, vzbudila krvavou revoluci, podobnou protikřesťanským rázem Velké revoluci francouzské. Skrývali-li se dotud v lůně Španělska pohané, židé, mohamedáni, duchové pofrancouzštělí, liberálové, zednáři, socialisté a marxisté, nebylo a není to opravdové Španělsko, třebas je trpělo u sebe dlouhou dobu. Když však přišel okamžik, kdy poslední jeho traviči sahali na sám kořen jeho, tu už bylo třeba se ozvat, nechtěli-li se opravdoví Španělé zříci samotné vlasti.

Národní profil Španělska je křesťanský. Křesťanské jsou jeho tradice. Křesťansky se zachovalo Španělsko k trpícímu duchovenstvu francouzskému za Velké revoluce. Křesťanské zásady lásky k bližnímu uplatňují i dnes Španělé na území, osvobozeném národním vojskem Francovým, vůči rodinám rudých, zatím co na vládním území hynou jejich rodinní příslušníci hladem a zimou, nejsou-li dokonce zabíjeni. Křesťanské Španělsko zůstává stále svým. Dokazuje to dnes, jako ukazovalo před sto padesáti lety. Nechť si to uvědomí zvláště francouzští katolíci, když mohou oplácet španělským spolubratřím za situace stejně svízelné, jakou prožívali jejich předkové na konci století osmnáctého! Viděli jsme však za občanské války ve Španělsku, že postoj francouzských katolíků a jejich vůdců nebyl vždy příznivý k zapyrenejským trpícím bratřím. Nebylo tedy zbytečno vytáhnout zaprášená akta toledského archivu, aby se ozvala hlasem srozumitelným.

Příspěvky k dějinám hudby a zpěvu při olomoucké katedrále (1614—1780).

Dr. Augustin Neumann.

Úvodem.

Archiv metropolitní kapitoly olomoucké jest fond, jehož historické doklady pro starou část našich dějin byly již důkladně probadány různými badateli, mladší jeho doklady však dosud čekají na obětavého milovníka, jenž by je nejprve objevil a pak zpracovával za pomoci řady spolupracovníků. Kolik nepřebraného a cenného materiálu v něm ještě čeká na své historiky, toho nejlepším důkazem jest přítomná skromná práce, vytěžená z nepatrného zlomku dokumentů tam uložených.

Laskavostí pana kanovníka dra Tomaštíka bylo mi umožněno probírati se v kapitolních protokolech, v nichž na první pohled mně bylo nápadno, že z kulturně-historických zpráv nejvíce se týká hudby a zpěvu při olomoucké katedrále. Věnoval jsem proto věci pozornost

a když jsem náhodou přišel na sakristiánské účty a kvitance, hledal jsem dále skoro výlučně círk. hudbu a byl jsem potěšen bohatými nálezy. Lakonicky znějící položky prozrazovaly sestavení dómského sboru po stránce vokální i instrumentální, jakož i sociální postavení hudebníků a jejich odborné rozvrstvení. Šťastnou náhodou jsem nalezl doklady o sporu svatomořických muzikantů s dómskými, které tak výmluvně i zajímavě doplnily dosavadní nálezy. Mimořádný význam měly i kvitance, neboť jejich podpisy byly doplňovány bezejmenné položky v účtech. Mimo to však kvitance obsahovaly i údaje, které by tam odborník nehledal. Smlouvy s nově nastupujícími členy chrámového sboru, jejich žádosti o zlepšení platu s cennými odůvodněními. Posledním důležitým nálezem byly konečně „Libri distributionum", dva to objemné rukopisy, z nichž první pochází z XV. století, druhý (rozšířená kopie prvního) ze XVI. věku. Jimi bylo možno vystopovati hmotné zajištění zpěváků a hudebníků při olomoucké katedrále, o jejímž hospodářském obrození po válce třicetileté tak výmluvně svědčily kapitolní protokoly a kopiály korespondence.

Pravil jsem, že kapitolní archiv teprve čeká na milovníka minulosti, jenž by jej probadal. Proto jsem dal své práci pouze nadpis: „Příspěvky k dějinám hudby a zpěvu při olom. katedrále", jsa sobě jist, že se snad podaří nalézti ještě další doklady při systematickém zkoumání v kapit. archivu. Na konec vzdávám své nejsrdečnější díky vdp. kanovníku dru Tomaštíkovi, že mi jako kapitolní archivář umožnil hledání v bohatých archivních fondech.

I.

Přehled dějin hudebního života při olom. dómě.

(1614—1780).

Pokud se dalo zjistiti, sahají nejstarší zprávy o církevním zpěvu a hudbě v olomoucké katedrále do 16. století. Seznam porcí v t. zv. Libri distributionum uvádí u starých fundací kantora jako ředitele zpěváků, mezi nimiž jsou dvě skupiny: Žáci katedrální školy a vikáři. Zpěv byl chorální a vztahoval se na mši sv., účast při hodinkách a mimo to ještě na některé mimořádné pobožnosti, jak ještě níže poznáme. Po roce 1600 pozorujeme změnu. Vlivem hudebního vývoje nezůstává pěvecký sbor sám v sobě uzavřený, nýbrž přibírá instrumentální doprovod, a to vždy na velké svátky, takže jako jinde, tak i při olomoucké katedrále jest zpěv doprovázený hudebními nástroji výrazem slavnostního rázu bohoslužeb. Tento první instrumentální doprovod dál se dechovými nástroji a byl provozován městským turnéřem čili trubačem na věži a jeho pomocníky. Po prvé se o něm dočítáme v sakristánských účtech z roku 1614[1]). Z těchto účtů, jakož

[1]) Archiv olom. kapitoly, sakristánské účty z r. 1614.

i z účtů z roku 1633 poznáváme, že městský turnéř býval přibírán vždy jenom na velké svátky a jiné veliké církevní slavnosti. V roce 1614 potkáváme se po prvé s výpomocnými silami, se čtyřmi diskantisty.

Doklady vztahující se na církevní hudbu při olomoucké katedrále označují jednomyslně za jakýsi mezník v jejím vývoji švédské války. Bylo tomu tak proto, že doba švédských vojen byla dobou hlubokého kulturního úpadku v Olomouci, zvláště po jeho obsazení Švédy. Proto po ukončení třicetileté války brali si při olomoucké katedrále předválečné bohoslužby za vzor, jemuž se chtěli dle možnosti přiblížiti co nejvíce.

Dle svědectví z roku 1661 byly před švédskými válkami denně slouženy při katedrále tři chorální mše sv. Jedna ke cti P. Marie, druhá za zemřelé a třetí konventní.[1]) Dle jiných zpráv byly při katedrále konány slavnostní zpívané roráty s hudebním doprovodem (figurálně), o čemž možno říci, že se tak dálo již před rokem 1617.[2]) Na každý pátek při hlavní mši sv. zpíval sbor „Tenebrae (factae sunt)", potom kantikum „O, Maria" a po něm veršík „Christe, qui passus es."[3]) Zvláštní bylo, že asi po vzoru pražské katedrály měli v Olomouci své mansionáře pějící církevní hodinky ke cti P. Marie. Zpráva o těchto mansionářích pochází již z roku 1519.[4]) Kromě toho zpívali čtyři studenti hodinky o sv. Kříži v kapli sv. Anny.[5]) Sem dlužno ještě připojiti některé církevní oslavy zavedené kolem roku 1600 olomouckými kanovníky a vikáři ke cti různých světců, o čemž níže.

Za švédské okupace uprchl administrátor olomoucké diecése do Vídně, aniž by se vůbec býval nějak postaral o konání bohoslužeb při katedrále, ba dokonce nedal v tomto směru ani žádných rozkazů.[6]) Tak se stalo, že v městě obsazeném protestantskými vojsky byly omezeny katolické bohoslužby pouze na kostelíček u sv. Cyrila a Metoděje, zatím co svatomořický obsadili luteránští kazatelé švédští. Tato protestantská invase asi vzpružila mysl katolíků, neboť nelze si v oné právě době vysvětliti konání slavnostních bohoslužeb, které bez určitých nákladů nebylo přece možné. Kvardián olomouckých františkánů Žatkovič totiž zaznamenal ve svých pamětech,[7]) že katolíci olomoučtí mívali často slavné služby Boží, dokonce nejednou i s instrumentálním doprovodem. To prý bylo trnem v oku Švédům, kteří proto vypudili katolíky ke sv. Michalu; však i tam měly své místo varhany s hudebními nástroji a jak se při tom výslovně dočítáme, byla prý zbožnost věřících tím velmi povznášena. I vypudili Švédové katolíky k fran-

[1]) Tamže; Korespondence z let 1651—1665, fol. 185b—186a. List z 8. 10. 1661.
[2]) Seznam porcí z doby před r. 1617, Distributiones, I, 446. (Rkp. olom. kap. archivu.)
[3]) Tamže, 450.
[4]) Distributiones, II, 225a.
[5]) Tamže, I, 450.
[6]) Korespondence z let 1649—1659, fol. 119a—120b. List z 3. 12. 1650.
[7]) Dudík, Chronik des Minoriten-Quardians des St. Jacobs-Klosters in Olmütz P. Paulus Zaczkowic, AOG, LXII (Vídeň 1881), str. 19.

tiškánům, kde zůstali až do konce války třicetileté. Jak patrno, snažili se věřící udržeti, pokud bylo za válečné bídy možno, bohoslužby na své výši. O bohoslužbách a tím i o církevní hudbě při stoličním chrámu z té doby nedovídáme se nic. Ze zmíněných již účtů z roku 1633 jsme již poznali, že u sv. Václava byly v té době konány na velké svátky figurální bohoslužby. Dále víme jenom tolik, že v době tak veliké bídy byla snaha udržeti pokud možno příjmy k udržování bohoslužeb potřebné. Vysvítá to z dvojího soupisu požitků. Jeden pocházel z roku 1632 a obsahoval seznam všech porcí z doby před rokem 1617 čili před českým povstáním, druhý byl z roku 1629. Později, kdy kapitolní děkanství a k němu přilehlá katedrála se staly předmětem krvavých bojů císařských se Švédy, byl stoliční kostel zpustošen, kněží a zpěváci u něho zbylí se rozprchli, takže na delší dobu nelze o nějaké církevní hudbě vůbec ani mluviti.

V jakém stavu byla olomoucká katedrála a vše, co s ní souviselo po odchodu Švédů (1650), o tom si možno učinit představu na základě dvou dopisů kapitoly biskupovi. První, daný ve Vyškově (kde tehdy kapitola sídlila) 13. června 1650, oznamuje biskupovi, že v Olomouci není ani jediná kanovnická nebo vikářská residence, kde by bylo možno bydleti, rovněž tam není žádného domu pro varhaníka. Také není prostředků k jejich vydržování.[1]) V druhém, blíže nedatovaném listu, vyličuje kapitola stav katedrály. Varhany jsou zničeny, hudební nástroje rozchváceny. Při kostele jsou jen čtyři vikáři a ti živoří, nemajíce býti z čeho živi. Jejich majetek jest zničen, takže není ani pro ně, ani pro hudebníky žádného pramene výživy. Kanovníci proto prosili biskupa, arcivévodu Leopolda Viléma, by přispíval nějakým obnosem na jejich výživu do té doby, než se poměry poněkud zlepší.[2]) Konkretněji byla prosba kapitoly vyslovena dopisem z 3. prosince 1650, kterým prosila biskupa, by ročně přispíval na vydržování vikářů a chrámového sboru obnosem 1000 zlatých.[3])

Jak tato žádost kapitoly dopadla, nelze přesně říci. Odpověď biskupovu se mi nepodařilo nalézti, ale jelikož kapitola se později starala o obnovu církevního zpěvu a hudby, možno se domnívati, že vikářům a pěveckému sboru byla existence aspoň poněkud umožněna. Jak ještě poznáme, dostávalo se těmto drobným zaměstnancům vedlejších příjmů, které jim umožňovaly žíti. První starostí kapitoly bylo, aby katedrálnímu kostelu se dostalo dobrých sopranistů a altistů. Proto navrhla (24. 7. 1654) biskupovi zřízení jakéhosi studentského internátu, v němž za vedení některého vikáře by žilo šest až dvanáct studentů, kteří by účinkovali v chrámovém sboru a po přestálé mutaci by mohli býti zařaděni mezi zpěváky.[4]) Nemůžeme ani o této žádosti říci, jak byla vyřízena. Sakristánské účty, počínající se nepřetržitě rokem 1654, dokazují, že kapitola se snažila, aby zpěváci a hudebníci, či jak byli zváni „muzikové", měli zajištěné a pravidelné příjmy.

[1]) Korespondence z let 1649—1650, vložená kapit. akta.
[2]) Tamže.
[3]) Tamže.
[4]) Korespondence z let 1651—1665, fol. 101b—102a.

Otázka ovšem byla, jaké ty příjmy byly. Jak ještě níže poznáme, dostal v r. 1654 předem vyplacený kvartál jeden zpěvák za to, že chtěl i v příštím roce zůstati při katedrále.[1]) A co tato zpráva jenom napovídá, to zcela jasně prozrazuje záznam o pět let mladší, dle něhož většina dómských zpěváků jsou chudí studenti a ani ti již nechtějí choditi, nebude-li plat za zpěv zlepšen.[2]) Potom se dovídáme až při roce 1661 o novém pokusu kapitoly stran obnovy chrámové hudby a zpěvu. Žádala, by v katedrále mohly býti konány ony obvyklé každodenní tři mše sv. jako před švédskými válkami, protože však výnos příslušných fundací jest po válkách mnohem menší nežli před nimi, tedy nemohou býti tyto mše sv. konány chorálně, naproti tomu zádušní bohoslužby konané ve výroční dny, jsou konány figurálně.[3]) K tomu všemu bylo zase potřebí podpory. Tak psala kapitola biskupským komisařům a možno říci, že biskup jí vyšel ochotně vstříc. Tento žádal asi na kapitole seznam příjmů všech prebendistů, však kapitola mu odpověděla, že nemohla nic takového nalézti a že všichni členové chrámového sboru jsou živeni ze sakristánské pokladny. Pouze podařilo se zjistiti nějaké malé příjmy varhaníkovy, ty však se v přítomné době již nevyplácejí. S radostí proto uvítali olomoučtí kanovníci biskupův vzkaz po komisařích jim učiněný, dle něhož biskup souhlasí s obnovením oněch tří chorálních mší sv. denně zpívaných, zvláště však s úmyslem přispěti k tomu cíli obnosem 400 zlatých. Kanovníci se radovali z toho proto, že tím byl zabezpečen každodenní chorální zpěv a figurální mše aspoň na velké svátky. Mimo to je těšila biskupova štědrost i proto, že jeho darem bude umožněno vydržování účinkujících, jež jest možno v tehdejších současných dobách jen těžko nalézti. Bylo by zajisté velkým ponížením pro biskupský kostel, kdyby byl nucen omezit bohoslužby pro nedostatek prostředků.[4])

Jiné doklady dokazují, že kapitola měla vážnou příčinu, aby obnovená chrámová hudba se udržela. Jeden z hlavních činitelů, varhaník Zindel, nemohl se svému povolání věnovati úplně, neboť měl varhanictví při kathedrále pouze jako výpomocnou funkci, jsa varhaníkem u sv. Mořice.[5]) Přijatý (1661) basista Paiger nám pak prozradil, v jakém stavu tehdy chrámová hudba byla. V prosebném přípise ke kapitole praví, že musel teprve vše shledávati a opisovati (mše a nešpory), neboť jeho předchůdcové skoro všechno rozchvátili, takže z celého hudebního archivu zůstalo jenom šest skladeb opsaných Antoniem Castratem. Tyto nejsou mu však příliš platné, neboť jsou to veliké skladby, jež možno provozovati pouze na větší svátky, kdy (jak píše) sejde se trochu více muziků.[6]) (P. d.)

---

[1]) Účty z r. 1654, 15. 8.
[2]) Korespondence z let 1651—1665, fol. 162a, datum 19. 9. 1659.
[3]) Tamže, fol. 185b—186a. List k bisk. komisařům z 8. 10. 1661.
[4]) Tamže, fol. 199a. Kapitola biskupovi, 17. 12. 1661.
[5]) Účty z let 1661—1669. Položky z r. 1661.
[6]) Paigerova suplika vložená ke kvitancím za r. 1661. Snad jest možno se domnívati, že příjmění Antonínovo svědčí, že i v olom. katedrálním sboru byli t. zv. kastrati, zlo souvěkých ital. oper. (Srov. Helfert, Hudební barok, 96.)

Písemnictví

Frant. Dohnal, Poutníci a trosečníci Absolutna. Essaye. Vydala Družina lit. a uměl. v Olomouci 1939. S. 293. C. 28 K.

Nová kniha Dohnalova, myšlenkově i slohově plně vyzrálá, podává v 11 studiích synthetický obraz náboženssko-filosofických snah, bojů i zmatků, jež charakterisují duchovní vývoj vzdělanců 19. století a doznívají přirozeně i v prvních desítiletích století nového. Již titulem své knihy vystihl autor dvojí směr či výsledek této cesty z bludiště filosofických i citových a mravních zmatků k poznání nejvyšší Pravdy a dosažení absolutního štěstí: mnozí zbloudili „ve stínech transcendentna", kde jim zhasl jediný maják — Kristus, nebo ztroskotali v kultu falešných model, před nimiž moderní člověk zapálil své lampy, když povýšil na oltář lidský rozum, vědu, kulturu a umění, ba i nižší idóly, moc, bohatství, slávu a požitek, nebo dokonce postavil se vzdorně proti Bohu, upadnuv v pyšný titanismus či obludný satanismus. A skoro souběžně s těmito trosečníky jde řada jiných duchů, ne menších, kteří nejen úsilně hledali Boha, ale také jej spíše či později nalezli jako pokorní poutníci, poslechli volání jeho milosti a jdou za ním i do hor nejvyšších. Tak pevně jednotnou myšlenkou semkl autor volnou stavbu svých essayí. Sleduje ty stopy a cesty lidského ducha především tam, kde se projevují nejvýrazněji: ve spisech básníků a filosofů, romanopisců i dramatiků. Spolehlivým podkladem byla mu podivuhodná opravdu znalost naší i cizí, světové literatury v jejích vrcholných dílech, až do nejnovější doby. Z každé stránky knihy cítíme, jak hluboce je autor, sám básník, pronikl, jak intensivně prožil jejich problémy a proto také podal jejich synthesi s takovým zanícením. E. M

*

Winter Ed., Tausend Jahre Geisteskampf im Sudetenraum. (Salzburg-Leipzig, 1938, Otto Müller.)

Ve vzrušených dnech konce května m. r. byla naše vědecká veřejnost překvapena prací profesora církv. dějin na něm. fakultě bohoslovecké v Praze, dra Ed. Wintra. Autor jest známý svým loyálním poměrem k českému hnutí a proto jeho kniha, třeba německy psaná a německým duchem proniknutá, byla v oněch dnech první etapy vzrušeného zápasu příjemným překvapením. Kniha ona jest psána tak, že ji může čísti každý český člověk, jak patrno nejlépe z toho, že (dle tiskových zpráv) má vyjíti v českém překladu. Jak již titul díla nasvědčuje, jest úkolem autorovým vylíčiti dějiny duchovního vývoje našich zemí. Tento vytknutý cíl se W. celkem zdařil.

Zdá se, že W. přehlíží výsledky slovanských věrozvěstů na počátku našich dějin, neboť nám předvádí naši zemi jako duchovní úhor,

který teprve čekal, aby němečtí misionáři na něm vykonali svůj úkol Dále autor přehlíží i český nacionalismus, a to někdy i na škodu lepšího poznání věci, na př. při Janu IV. z Dražic a Karlu IV. Zcela správně však vyličuje husitství tak, že není předváděno jako nejslavnější doba českých dějin, naproti tomu však Husa líčí na některých místech nadmíru příznivě. Při následující době humanistické opomíjí některé důležité doklady pro národní význam tohoto hnutí, za to však při protestantismu XVI. stol. možno z líčení W. konstatovati význam německého luterství pro náš národní život, i když to autor nepřiznává přímo. Dobu českého baroka vylíčil W. tak všestranně, že zabíhá nejen do oborů duchových, nýbrž i do čistě profánních, takže tuto část W. knihy možno považovati za dosud nejlepší úhrnné popsání českého baroka. Ovšem, nejzdařilejší kapitolou W. díla jest t. zv. biedermaierovská doba, v níž jest p. spisovatel známým specialistou. Poslední část jest věnována událostem po r. 1848, jejich vlivům na celou strukturu našeho duchovního života a konečně liberální érou od r. 1861 počínaje a hnutím „Los von Rom" konče.

Věci v tomto stručném referátě vytknuté nemohou býti nijak na újmu ceny díla. Jako první vypsání dějin našeho intelektuálního vývoje jest to dílo průkopnické, jež položilo k badání v tomto směru základ, na němž budou pokračovati pracovníci další. Nutno také uvážiti i okolnost, že W. se uvázal vypsati tento druh českých dějin sám, zatím co za dnešních poměrů pracuje zpravidla celé kolegium historiků, z nichž každý má svůj časový úsek. Proto i po této čistě pracovní stránce zaslouží W. a jeho dílo plného uznání.

Dr. Aug. Neumann.

*

Bibliografický katalog Česko-Slovenské republiky. Literární tvorba z roku 1937 vyjma díla periodická. Vydala Národní a universitní knihovna v Praze, 1938. Str. 494, cena 90.— K.

Tento IX. ročník Bibliografického katalogu, uspořádaný redakcí dr. Václava Focha, jest počtem bibliografických záznamů jen o 225 knižních jednotek slabší než ročník předcházející (1936). Katalog zaznamenává úhrnem 10.304 publikace, z toho připadá na literaturu 8710, na mapy 148, na hudebniny 1446 čísel. Knih a knížek českých a slovenských je registrováno 6511 (s dodatky ke spisům, jež vyšly před r. 1936) 6673, německých 1437, maďarských 206, knih v různých slovanských jazycích (podkarpatoruské 31, velkoruské 44, ukrajinské 38, polské 19, srbochorvatské 7, slovinské 2, lužickosrbské 2) 143, v jiných jazycích (latinské, francouzské, italské, španělské, švédské, norské, litevské, finské, hebrejské, esperantské) 250. Přidán seznam přeložených spisů do češtiny nebo slovenštiny, seznam přeložených spisů do jiných jazyků a seznam překladatelů s odkazy na autory přeložených spisů.

as. — Pohanství rasy a krve

je předmětem pastýřských listů význačných církevních hodnostářů. V Belgii se zabýval těmito ožehavými otázkami dnešní doby kardinál Van Roey, ve Francii kard. Verdier, v Italii kard. Schuster, v Portugalsku kard. Cerejeira a v Německu kard. Faulhaber. Jejich společný hlas má důležitost historickou. Jedná se o věc theologickou. V jejich projevech nenalézáme pouze odsouzení nových bludů, nýbrž i objasnění katolických článků víry. S nového hlediska promlouvají o základních katolických dogmatech, o hříchu dědičném, všeobecnosti vykoupení Kristova, o bratrství lidí v Kristu a o jednotě církve. Nově objevující se bludy dávají církvi příležitost, aby znovu zdůrazňovala a objasňovala staré základní pravdy. Všichni kardinálové mluví ve svých listech o pohanství rasismu, jehož materialismus odhalují a poukazují na zhoubné následky, totiž popření práva, mravnosti a náboženství (kard. Van Roey). Ukazují následky těchto nauk pro jednotlivce a společnost (kard. Verdier), nauk, které odporují i zásadám pohanského Říma (kard. Schuster), zdůrazňují rozdil mezi vírou a krví (kard. Faulhaber). Je to neúprosná kritika těchto falešných nauk, střízlivý popis jejich následků pro společnost. Kard. Van Roey mluví o „vykupitelské krvi předobrazené ve Starým zákoně". Krev je symbolem osvobození, jednoty s Bohem a očištění. Dokazuje tuto nauku četnými citáty z Písma sv. Vykoupení však bylo zjednáno „předrahou krví Kristovou". Hřích dědičný spočívá na všech lidech. Dogma o hříchu dědičném se protiví rasismu. Obdoba mezi krví Adamovou, sdělovanou generacemi a krví božskou, kterou jsme byli „znovuzrozeni k životu věčnému", je veliká. Kristus dal všechnu svou krev za spásu pokolení lidského, jsou vykoupeni Jeho krví a proto Mu náležejí. Tato krev je přivlastňována duším, hlavně v nejsv. oběti mše svaté a svátostech. Věřící jsou sjednoceni v církvi krví Kristovou. Církev nepěstuje politiku, ani národní hospodářství. Neuznává ani rozdílnost ras, neboť Kristus nemůže býti rozdělen. Mezi tímto novopohanstvím a katolickou akcí nemůže býti shody, zdůrazňuje kard. Cerejeira. Nemůžeme čísti bez pohnutí tyto stránky, praví „Lettres de Rome" (1—15 février 1939, p. 52—55). Církev, učitelka pravdy, pozvedá zde svého hlasu, i když ví, že snad její slova zdvojí zuřivost jejích pronásledovatelů.

*

Církev v Italii a postavení Vatikánu.

Z pozoruhodných církevně-politických článků, které v poslední době často přináší Horkého revue „Fronta", zvlášť čtenáře upoutá v č. 38 stať G. Kamzíka: „Politika osy a Vatikán". Po protižidovských opatřeních v Italii, která jsou říšskoněmeckým tiskem velmi oceňována, chystá italská vláda po vzoru z druhého

konce osy další opatření rázu proticírkevního. Nasvědčují tomu hlasy tisku, podle kterých je vláda odhodlána súčtovati s Katolickou akcí a rozšířit zákazy, podobné protižidovským, i na členy řečené akce. Ponenáhlu dochází k odstraňování exponovaných katolíků z vedoucích míst fašistické strany, k vylučování jich z pokračovacích škol „Dopo lavoro" a ze sportovních sdružení. Ano v poslední době projevily se v radikálním tisku snahy založiti i v Italii národní církev po německém vzoru, která by se jmenovala „Chiesa nationale". V programu jejím by bylo především rozvázání lateránských smluv, obsazení Vatikánského Města, vyvlastnění církevních statků, zábor jmění katolických organisací. Byl dokonce učiněn pokus, získat pro novou církev osobnost z kardinálského prostředí, ovšem že marně.

I když radikální křídlo fašistické (Ciano-Farinacci-Starace) se všemožně stará o souhlasnou politiku osy, přece jen, podle všeobecného mínění, k zápasu podle německého vzoru v Italii nemůže dojít. Oficielní styk italské vlády s Vatikánem je totiž naprosto korektní, podporují se katolické projevy všeho druhu, připravuje se mezinárodní sjezd katol. ženských spolků, Mussolini schvaluje plán na nejvyšší kostelní věž světa, okázale vítá amerického kardinála Mundeleina, jehož upřímné přátelství s presidentem Rooseveltem a nesmiřitelné stanovisko vůči nacionálnímu socialismu vytyčují německé listy — královský dům římský má k Vatikánu srdečný vztah a zvláště drobný italský lid je církvi neochvějně oddán. Tak na př. o výchovu misionářského dorostu pečuje v Italii 150 ústavů, v padesáti zemích všech světadílů působí nyní na 9000 Italů-misionářů (jen za rok 1937 přibylo 735 nových pracovníků).

Jak reaguje Vatikán na snahy, směřující k oslabení vlivu církve? Vatikán, zachovávaje důstojný, zdrženlivý a korektní postoj, nezameškává žádné příležitosti k odpovědi. Činí tak v nejjemnějších rukavičkách, ale pohotově, obratně. Nikdy při svém odmítavém stanovisku k rasismu neopomene připojiti slova bdělosti, aby vatikánské smlouvy nedoznaly poruch. Kněžstvo nižších hodností, které je u lidu velice oblíbené, reaguje na proticírkevní jevy formou lidovější, povzbuzujíc věřící, aby byli především oddanými vojáky armády Kristovy. Podle okolností volí Vatikán účinnější prostředky (odřeknutí oficielní účasti diplomatického sboru při uvítání říšského kancléře Hitlera — telegram lordu Rothschildovi). Katolická akce, kulturní katolická sdružení a ženské organisace dostávají pravidelné rozkazy, které jsou svědomitě plněny.

V poslední době za časté churavosti Pia XI. objevoval tisk přerozmanité nápady a návrhy ohledně volby příštího papeže. Nakonec každý takový plán ukázal se „dějinně předčasný". Vůči reformám vůbec zaujímá Vatikán vždy rozvážný a vyčkávací postoj. Kdyby celý svět měl na kvap, církev má čas. Je-li nějaké opatření označeno za nutné, Vatikán, i když je téhož názoru, zpravidla nutnosti neustoupí, nýbrž ji nechává „zráti a pozvolna přistupovati". Co není naprosto naléhavé, může být řešeno během příštího století. To už náleží k politickému stylu kurie.

Článek G. Kamzíka, psaný na samém sklonku minulého roku, končí pěknými slovy: „Celý kulturní svět si přeje s věřícími, aby otázka volby příštího papeže byla ještě na mnoho let oddálena, čili aby Prozřetelnost navrátila sv. Otci zdraví, neboť na jeho útěšná slova čekají dnes statisíce věřících."

*

Achille Ratti a RK.

Vědecký svět český vzpomíná u příležitosti skonu papeže Pia XI. jeho bezděčného zásahu do jedné ze stěžejních otázek české vědy před světovou válkou. Jedná se o známý posudek Královédvorského rukopisu, o jehož starobylosti a tím pravosti měl se Msgre Achille Ratti, tehdejší prefekt Ambrosiánské knihovny v Miláně, vůči prof. Píčovi nápadně příznivě vyjádřiti. Z českých vědců, pochybujících o věrohodnosti posudku, jejž Píč uváděl jako autentický, obrátil se přímo na slavného milánského paleografa prof. pražské university Jos. Šusta. Achille Ratti odpověděl Šustovi 4. ledna 1912 dopisem ceny dokumentární:

„Pamatuji se velmi dobře na návštěvu ubohého prof. Píče a na rukopisy, jež měl s sebou. Pamatuji se také na dojem, který od počátku mi způsobil, dojem člověka poněkud podivného a velmi rozčileného. Tomuto dojmu snažil jsem se přizpůsobiti své odpovědi k jeho naléhavým dotazům. Snažil jsem se zůstati v mezích pravdy, ale nepodrážditi ho, ježto vskutku mi působil dojem trapný. Pamatuji se velmi dobře, že hledě k nazrzlé barvě inkoustu jsem se vyjádřil, že inkoust barvy podobné jsem viděl již v některých rukopisech dolnorýnských nebo lépe řečeno také v rukopisech dolnorýnských, ježto vskutku barvu podobnou lze nalézti také jinde. Konečně a především prohlásil jsem prof. Píčovi, že nehodlám naprosto pronášeti jakýkoliv úsudek o věci, nemaje zkušenosti a znalosti českých rukopisů. Jest možno, že ubožák neporozuměl úplně mým slovům, ať již pro nedokonalou znalost jazyka nebo pro své předpojetí a utkvělou myšlenku." (ČČH, XVIII. 129.)

*

nn. — Paběrky z kapitolního archivu olomouckého.

Úvodem.

Již skoro před 150 roky napsal Dobrovský v jednom svém listu, že v kapitolním archivu olomouckém dá se ještě leccos nalézti. Od té doby byly probadány nejstarší listiny, sbírka rukopisů, však mladší doklady kapitolního archivu čekají teprve na svého historika. Laskavostí ndp. kanovníka dra Fr. Tomaštíka, jemuž tuto za vzácnou ochotu, s jakou mi v mých snahách ráčil vyjíti vstříc, vyslovuji nej-

srdečnější díky, bylo mi umožněno hledání v této dosud nepřebrané kulturní pokladnici. Čtenář se přesvědčí, že se tu jedná vesměs o důležité příspěvky k nejrůznějším událostem a údobím našich dějin.

Věci jazykové.

Poukázal jsem již před rokem (Pobělohorská Olomucensia, otisk z Hlídky 1937, str. 32—33) na odpor, jaký byl vyvolán zásahem papežské Kurie proti obsazení místa uprázdněného smrtí prel. Karase z Rhombštejna. Odpor proti dosazování cizozemců byl při této příležitosti vysloven zcela nepokrytě a co jest zvláště zajímavo, pisatel se ve své argumentaci opíral o samostatné postavení zemí koruny české vůči říši římsko-německé.

Nyní mohu uvésti nový doklad českého vědomí našeho duchovenstva v době p skončení války třicetileté z roku 1654. Podnětem ke srážce o práva domácího duchovenstva bylo odmítnutí žádosti faráře u sv. Mořice Adama Moř. ze Šternfelsu k přijetí za sídelního kanovníka do olom. kapitoly. Šternfels si před rokem vyzvedl na místní universitě absolutorium tříletého studia filosofie zakončeného udělením hodnosti magistra. Jelikož ani tento akademický gradus nestačil k dosažení kanonikátu, protestovali proti tomu akademičtí hodnostáři olomoučtí u biskupa Karla z Liechtenštejna, uvádějíce mimo jiné: 1. Zakladatel vysokého studia olomouckého chtěl v první řadě pomoci Moravě. Nyní však poměry jsou takové, že žádný Moravan se nemůže státi olomouckým kanovníkem, byť byl sebe více zasloužilým knězem. 2. Olomoucká kapitola jest založena pro Moravany, jest proto porušením vůle jejích zakladatelů, když nyní (1654) jest mezi 31 sídelními kanovníky pouze jediný Moravan! 3. Jak dobře známo, jest olomoucká kapitola bohatě fundována. Ale proč má tato korporace živiti jen samé cizince a žádného domácího člověka? Vždyť cizinci jazyka lidu neznalí jsou diecési naprosto neužiteční a mimo to i domácí šlechta jest touto praxí zbavena možnosti dostati své syny do kapitoly.

Odpověď na tento protest napsal kapitolní děkan Klaudius de Sorina, jenž kdysi fundoval při katedrále každoroční oslavné bohoslužby na památku vítězství na Bílé hoře.[1]) Dal si při tom na čas, neboť na protest olom. university datovaný 1. srpna 1654 odpověděl až 16. dubna 1655. Kapit. děkan sděloval biskupovi, že: 1. Jeho právům se nijak neškodí, neboť na základě papežského indultu může přijati kohokoliv za sídelního kanovníka. 2. Není pravda, že olom. kapitola jest založena jen pro Moravany. Vždyť úplným podrobením Čech a Moravy císařem stala se česká koruna součástí říše římsko-německé, takže Rakušané i Němci mohou býti právě tak považováni za krajany (pro patriotis) jako Moravané a mohou tedy požívati kapitolních důchodů. Poukaz na jediného kanovníka domácího původu v přítomné době prý nestačí. Vždyť jich bývalo

[1]) Olom. kapit. archiv, Libri distributionum, I, 224.

dříve více a může jich býti několik i v budoucnosti. 3. Není pravda, že domácí šlechta jest dosazováním cizozemců zbavena práva dostati své syny do kapitoly. 4. Nestačí poukaz na to, že kapitola jest v nesnázích tím, že nemá dosti lidí znalých moravské řeči. Vždyť na zem. sněmu i u zem. tribunálu se již úřaduje vesměs německy.

Právě tímto posledním „důvodem" prozradil kapit. děkan svou nenávist k češtině, neboť přípis císaře i mor. tribunálu z r. 1642 jasně kapitole nařizoval, aby v úředním dopisování používala místo latiny buď češtiny anebo němčiny. Jak patrno, kapit. děkan češtinu vyloučil úplně. Kdo se probírá kopiály olom. kapitoly, pozná za těchto okolností zcela lehce, proč až k roku 1659 se v nich držela čeština s latinou a proč od roku 1660 čeština náhle a definitivně zmizela . . .

Jestliže kapitola zaujímala po Bílé hoře méně přátelský postoj k českému jazyku při přijímání nových svých členů, pak nelze něco podobného říci stran kázání. Vysvětlujeme si to tím, že požitky z určitých fundací byly určeny pro české a německé kazatele, takže tomuto účelu muselo se učiniti zadost. Dokazují to soupisy požitků v Libri distributionum jak za dobu před českým povstáním, tak i z roku 1628. Dovídáme se z nich, že německý kazatel kázal na katedrálním hřbitově,[1]) český v kapli sv. Anny.[2]) Německý kazatel dostával plat ze statku Kralického,[3]) český byl vydržován statkem ve Velké Bystřici[4]) a v Koryčanech[5]). Oba kazatelé dostávali plat ve dvou starobylých lhůtách, na sv. Jiří a na sv. Václava. Mimo to vydržovala kapitola ještě i německého kazatele při kostele sv. Mořice,[6]) nelze však se dopíditi dokladů o kazateli českém při tom chrámu. (P. d.)

*

ak. — Ze školství a výchovy.

Ve volání po změně naší školy a výchovy se pokračuje. Není třeba opakovat program strany Národní jednoty, ovšem vnitřní náplň musí býti teprve vytvořena. Nutná podmínka je dána, totiž svoboda, náboženská svoboda, svoboda přesvědčení a svědomí, jak prohlásil pan předseda vlády v Brně 29. ledna. Bude svoboda a proto „nebude trpěno, aby náboženství mohlo býti zlehčováno a posmíváno". „Škola", podle téhož prohlášení, „musí býti základem života. Méně polovzdělání, více učit mladé lidi obecnému a praktickému, vychovávat je k povinnostem a k pravdě." Tu vnitřní náplň dají předně učitelé, vychovatelé a učebnice. Proto při ministerstvu školství a národní osvěty byla zřízena komise, která má provésti revisi učebnic, z nichž má býti vymýceno všechno, co bylo

[1]) Libri distributionum II, 366 a I, 449.
[2]) Účty sakristanátu (archiv ol. kapit.) z r. 1655 k 1. lednu.
[3]) II, 366.
[4]) I, 450.
[5]) Účty z r. 1656.
[6]) Tuto položku lze pravidelně, každoročně sledovati, právě jako položku za vedení procesí od sv. Mořice do mikulovské Lorety.

pokřiveno a neřídilo se pravdou. Učebnice mají být přepracovány ze základů a mají učiteli dávati pevný ideový program nejen po stránce vyučovací, nýbrž hlavně výchovné. V důsledku toho, že základem má býti morálka křesťanská, má býti kladen důraz na mravní odpovědnost. A to znamená, že je potřebí výchovy svědomí, odpovědnosti k sobě i k jiným, aby se správně jednalo, nikoli jen ze strachu před zákonem. — Mluví se o zavedení národního hospodářství na středních školách, resp. i na školách měšťanských. K tomu R. J. v Lid. listech (29. I.) píše, že pak je potřebí vytvořiti jiné příručky, na základě křesťanském. Národní hospodářství se totiž neskládá ze zboží nebo z přírodních zdrojů, nýbrž z lidí a má předmětem svého badání lidské vztahy. A tyto jsou povahy mravní, i nemohou býti studovány metodou pseudomatematickou. Národní hospodářství je v základě disciplinou normativní a etickou, i když popisná metoda se tu uplatňuje v části historické nebo statistické. — Dále škola má býti odpolitisována, t. j. škola a dítě nemá vědět o tom, jakého politického názoru je učitel. Jako stát nesmí trpět politickou agitaci v armádě, tak ani ve škole. Učitel před vstupem do školy má odložiti své třídní nebo politické předsudky, aby nezaséval do mladých duší stranickost a nenávist. Ukazuje se totiž na to, že dříve, řečeno po salesiánsku, nebylo míry a míru, že lidé se dělili na dva tábory, v jednom že byli leví, t. j. pokroková, v druhém lidi s občanským názorem, t. j. reakční. A že zvláště bez míry a míru bylo usměrnění náboženské či lépe protináboženské. Píše se, že učitel může splniti ideál Komenského, povede-li své žáky k vzájemné úctě, k obětavé práci a lásce k našemu národnímu celku, ač schází doplnění, že Komenskému centrem výchovy byl Bůh. — Dr. E. Chalupný v přednášce v extensích Čs. Akademie Zemědělské (podle ref. Venkova z 21. I.) žádá reformu národního a politického vzdělání, zvláště na střední škole. Jestliže prý se střední škole vytýká, že nepřipravuje žactvo dostatečně pro život, musí prý tuto výtku, jde-li o výchovu politickou, ještě zmnohonásobiti; pro život politický prý totiž střední škola nepřipravuje vůbec. Její absolventi prý si neodnášejí žádné vzdělání politické, novinářské, sociální, ethnologické a národně psychologické, tedy střední škola nepodává všeobecné vzdělání. Uvádí také doklady: Povšechně vzdělaný absolvent prý si nedovede najmout byt, neví, kdy může koupenou věc vrátit, kdy je třeba písemnost kolkovat atd. I žádá, aby se mládež na střední škole vychovávala a vzdělávala v oboru právním, hospodářském, politickém a sociologickém. Připomíná, že v roce 1928 pokus o svobodnou školu politických nauk setkal se s nepochopením v kruzích politických a novinářských, protože politická výchova na základě vědeckém znamená ohrožení upřílišněného stranictví, ježto vědecká pravda je stejná pro každého a nemůže tedy speciálně sloužit žádné straně. K tomu je možno říci: Všechno by to bylo dobré, co se tu i jinde navrhuje, jest se jen obávati, aby se všechna přání a návrhy nerozrostly do příliš velkých rozměrů.

Tak to bylo také po prvním převratě. Když se všechny návrhy spočetly, byli by žáci museli sedět ve škole od rána do pozdního večera. A dnes je naopak snaha, aby počet týdenních hodin nepřekročil 30 hodin. Neboť je nutno pamatovati na to, aby student měl čas na vlastní práci a aby mu zůstal i čas přiměřený k rekreaci. Je jen možná úprava učebné látky, aby se studentovi dostalo potřebných základů, na nichž by mohl dále budovati na vysoké škole nebo v životě. Ke každému povolání je potřebí také zkušenosti, i v politice, když jí rozumíme správu života ve státě. Odborník v politice jistě potřebuje důkladného vzdělání theoretického a toto má pro něho tím větší užitek, má-li také zkušenost. V antickém starověku to dělali také tak, že kdo se chtěl státi politikem, přidružoval se k některému vynikajícímu politikovi a učil se také z rozhovoru s ním, přímým osobním stykem a názorem (ostatně v tomto smyslu srovnejme i dnes některé politiky jako žáky svých učitelů). Je známo, že tak se získává nejvíce v každém oboru. Proto asi dříve, dokud se nerozhodovalo na základě stranické legitimace, která všechny proposice dělala zbytečnými, v úřadech, kde byli svědomití přednostové, byli přibíráni schopní úředníci k různým pracím, aby je vedli a zapracovávali se; tito pak byli navrhováni na vedoucí místa. Heslem dne se stalo „mladí vpřed". Bylo to již povolanými místy korigováno v ten smysl, že schopní mladí vpřed. Vzpomeňme na Platonův ideál v Ústavě. Ti, kdo se měli státi vládci, měli býti nejschopnější a jejich vzdělání mělo trvat do padesáti let. Ale bylo také dobře napsáno, že jsou staří mladíci a mladí starci, čili „qui bene distinguit".

Stále se zdůrazňuje t ě l e s n á p r á c e pro studenty na střední škole. Bylo tu již o tom referováno. Mluví se i o řemeslech, o té správě poškozené pojistky, o pilné návštěvě dílen, továren atd., aby studenti byli přímo uváděni v život a jej poznávali. Tu ovšem jednak, jak bylo řečeno, záleží i na tom, jak se každý dovede k práci postavit a jaký má na ní zájem, jednak studenti, kteří zajisté mají zájem o ta všechna přání a návrhy, řekli: „Ale pojistky přece nemá nikdo spravovati sám a při poruše ve vodovodu musí si nejprve objednat instalatéra a potom zavolati vodárnu, aby poslala zřízence zastavit vodu." A jiný namítal: „A co potom budou dělat řemeslníci, když si každý bude všechno dělat sám?" K tomu ještě vzpomínka: Brzy po prvním převratě, kdy se také naříkalo na nepraktičnost a neživotnost střední školy, začal na jednom venkovském ústavě profesor učit studenty vazbě knih. Zřejmě, že museli vázat knihy, ne lavice. A účinek toho? Místní knihaři poslali ředitelství ústavu stížnost, že jsou poškozováni ve své živnosti, že musí platit daně atd. A s návštěvami na příklad továren mívali profesoři často tu zkušenost, že často ředitelství továrny nevidělo příliš rádo takovou návštěvu, ba často ji i odřeklo, protože prý ruší dělníky v práci. Anebo to hlavní, co si profesor přál, aby studentům bylo ukázáno, bylo vynecháno s poukazem, že je to zakázáno. Když se mluví o tělesné práci, uvádí se důvod, že to zpevní povahu, dá zkuše-

nosti a vytvoří jiný, lepší názor na nestudovanou část národa (J. P. Blažek v Lid. nov. 20. I.). Je nesporné, že znalost i tělesné práce pro studované vrstvy může býti jenom ku prospěchu, zejména že se tak vštěpuje úcta ke každé práci a ke každému pracujícímu člověku. Neboť to je křesťanský názor. Nejde jen o to, práci a lidi poznávat, ale míti je také rád. Ovšem nelze říci, že by střední škola nevedla k úctě k práci tělesné. Její cenu naše studované vrstvy většinou znají, i těžkosti lidu pracujícího rukama, ježto jsou většinou z něho. Ale neměla by se podceňovat ani práce duševních pracovníků. Byli jsme už i svědky, že tato práce byla znehodnocována, poněvadž prý se nerentuje. Když se zamete ulice, je to vidět, ale učí-li na př. učitel ve škole, jeho práce není viditelná, hmatatelná. A tak spravedlnost na obě strany. Každý národ je silný, je-li silný v práci tělesné i duševní, je-li bohatý hmotně i kulturně. Dnes je zvlášť přece potřebí vzájemného pochopení a lásky. Neboť to, co řekl tak krásně J. B. Foerster v rozhlase 14. I. o České koledě, platí vůbec: „Všechno veliké na této zemi v životě, vědě i umění zrodilo se z lásky. Jen z pokladů lásky žijeme."

Střední školy proti nespravedlivým výtkám se ujal dr. Stan. Nikolau v Národ. pol. (19. I.). Píše, že výkřik o změně školy a učitelů by byl velkým zadostučiněním, kdyby nebyl tak nespravedlivý vůči dnešní střední škole, profesorům i mnohým středoškolským úřadům. Střední škola bude vždy narážeti na těžké obtíže a možno říci, že v žádném státě nejsou se střední školou spokojeni. Neboť úkol střední školy je velmi obtížný, působí tu více činitelů často protichůdně (mládí proti stáří, žáci, učitelé, rodiče, politika). Dále praví, že se nejvíce z různých zájmů potíral názor, že střední škola musí zůstat školou výběrovou. Také se mluví jen o špatném učiteli, jeho chyby se generalisují pro celou střední školu, ale o dobrých učitelích že se mluví velmi málo. Článek končí slovy: „Nespokojenost se střední školou bude stálá, i kdyby ji dělali národohospodáři a praktičtí lidé nejrůznějších oborů." — „Střední škola musí zůstati školou výběrovou," píše i prof. B. Němec v Národ. listech (30. I.). Měl prý vždy dojem, že reformní snahy v prvních dvaceti letech našeho státu trpěly hlavně snahou po nivelisaci vzdělání, zvláště když se nižší střední škola chce nahraditi školou měšťanskou. Vzpomíná, kam vede bezduché rovnostářství, na př. myšlenka prof. Fr. Krejčího, že by se vlastně všem občanům mělo dostati vysokoškolského vzdělání. Střední škola má býti určena opravdu jen pro nadané, protože studium střední školy a pak vysoké pro mladé lidi ne dosti schopné je trýzní, před dosažením cíle často ztroskotají a s roztrpčeností pak na školu vzpomínají a jsou jejími nepřáteli. Střední škola prý má býti osmitřídní jednotná, s větví duchovědnou a reální na vyšším stupni. Vzpomíná-li se na tvrdá slova, která byla jednou pronesena: „Kdo nemá peněz, ať nestuduje," je stanovisko prof. Němce takové: „Potřebujeme vynikajících jednotlivců pro všechny obory, aby v nich byli vůdci národa. Je úkolem školy, aby je vynašla, a je úkolem státu, aby

jim nedal zahynouti. V tom je úkol sociální pomoci studentstvu. Nikoli podporovati jen proto, že běží o sociálně slabého, nýbrž podporovati sociálně slabého, když je spolu mimořádně nadaný."

Dobu za vhodnou k uskutečnění reformních snah pokládá zlínský návrh na reformu školy, o němž se koncem ledna rokovalo ve Zlíně. Podle toho návrhu školství má býti rozděleno na čtyři stupně. I. stupeň tvoří obecná škola (od 6—10 nebo do 11 let), II. stupněm by byla občanská škola, t. j. nynější měšťanská škola s nižší školou střední (4 roky). Na tento stupeň by navazovala škola III. stupně, t. j. vyšší střední škola nebo odborná. Prý po ukončení fáze puberty, kdy nastává určitá stálost jak charakterová, tak i v zálibách, rozhodnutí dítěte pro další studium bude již uvážené a když odejde na vyšší střední školu (4letou), prý také studium skutečně dokončí. Kdyby se žák nerozhodl pro studium na vyšší střední škole, odešel by na školu odbornou. Odborné školy by byly zemědělské, průmyslně živnostenské a obchodní se stupněm nižším a vyšším. Po úspěšném studiu na vyšším stupni, který by byl dobrovolný (nižší by byl povinný), mohl by žák vstoupiti na techniku. Tato s universitou, na niž by se vstupovalo z vyšší střední školy a na níž by se vychovávali i učitelé obecných a měšťanských škol (po 4 semestry), a s ostatními vysokými školami by tvořila školu IV. stupně. Hlavní zásadou odborných škol by bylo, že žáci by současně byli výdělečně činni. Pro dívky, které by nebyly výdělečně zaměstnány, by se zřídily povinné školy rodinné. Docházka školní by tak byla prodloužena do 17 let. Neboť mládež, která by studovala po ukončení občanské školy na střední nebo odborné škole a nebyla tedy v učňovském poměru, navštěvovala by do 17 let školu pokračovací, která by tedy byla určena hlavně pro děti rolnické a kde by se vyučovalo večer. A konečně by byla zavedena povinná jednoroční výdělečná práce pro studující žáky vyšších středních škol nebo odborné školy. Teprve po absolvování tohoto roku by byl žák připuštěn k maturitě. Této reformy prý není potřebí se bát, protože prý byla již vyzkoušena ve Zlíně a také v USA, podle jejichž vzoru je to děláno. Znamená prý to zdemokratisování naší školy. Všichni budoucí občané budou chodit do školy jednoho typu a všechny děti bez rozdílu pohlaví (koedukace) a patrně i bez rozdílu vloh budou míti občanskou školu. Ale budou patrně nesnáze s tím, jak umístiti studenty středních škol, aby mohli býti výdělečně činni; v pracovním táboře, který by snad byl zřízen, by jí nebylo. — Tento návrh byl prý vypracován i za účasti dra Bati, který v lednu ve „Zlínu" psal také o učitelstvu, jaké má býti. Byla to vlastně odpověď na dotaz Ústředního spolku jednot učitelských v zemi Moravskoslezské. Mluvil o dřívější jednostranné politické orientaci učitelstva a myslí, že učitel vlastně míval několik funkcí nanešených na něho politickými stranami, čímž měl naději na větší kariéru, než když měl ctižádost státi se odborníkem ve výchově. I myslí, že je třeba zlepšiti učitele, má-li se zlepšiti škola. Učitel má býti 1. národně cítící, 2. světového rozhledu, 3. jazykových zna-

lostí, 4. životních zkušeností, 5. podnikavý, 6. hospodář, 7. obratných rukou, 8. ženatý s dětmi, 9. dobře placený, 10. hledající svou čest ve cti a výkonech svých žáků. Za ten projev se mu dostalo odpovědi v bývalém Nár. osvobození (20. I.). Na jeho požadavky odpovědělo, že první a poslední z těch požadavků jsou zcela splněny a ostatní že mohou býti podepřeny a splněny vydáním tří zákonů: 1. o reformě učitelského vzdělání, 2. o reorganisaci školství a 3. o platových poměrech učitelstva, a že dr. Baťa by tu měl uplatniti svůj vliv. Zanedlouho pak byla ona konference o návrhu reformy školství, podle něhož by tedy zas ty první dva požadavky byly splněny a tak i na třetí by se patrně dostalo současně s realisací reorganisace školství, poněvadž s uskutečněním vysokoškolského vzdělání by byl spojen i vyšší plat. — Psal-li dr. Baťa, že na mnohé učitele byly nakupeny různé funkce, má pravdu. Na druhé straně se zas některým lidem zdá toho málo, co učitel koná, a rádi by viděli, aby byl zaměstnán ještě mimo školu. Tak aspoň vyprávěla zvěst, vyplývající z toho, že se často v novinách mnoho píše a naváději se vlastně jedni proti druhým. Učitelé teď musí bydlet v místě svého působení. Rádi jsou asi někteří řídící učitelé, kteří zejména v blízkosti větších měst po skončeném vyučování zůstali v osadě sami pro ty různé práce v obci.

*

as. — Počet středních škol a učitel. ústavů v novém Česko-Slovensku se podstatně zmenšil. Podle statistiky „Věstníku čsl. profesorů" (roč. 46, čís. 6—9, str. 112 dd.) byl stav středního školství v Čechách a v zemi Moravskoslezské tento: v Čechách bylo českých středních škol (gymnasií, reál. gymnasií, reform. reál. gymnasií a reálek) celkem 116, německých škol téhož druhu dohromady 46; školy ostatních národností celkem 4. V zemi Moravskoslezské bylo českých střed. škol 73, německých 24, ostatních 2. Bylo tedy ke dni 10. září 1938 v obou těchto zemích celkem *265* středních škol všech národností, na nichž bylo celkem 3398 tříd. Odstoupením okrajových území Čech a země Moravskoslezské se počet těchto škol i tříd zmenšil, některé střední školy pak byly přesunuty na jiná místa, kde dosud nebylo takových ústavů. Vyjádřeno číselně byl stav středního školství v uvedených zemích ke dni 1. prosince 1938 takto změněn: V Čechách zůstalo českých střed. škol celkem 103, německých pouze 5, ostat. 4, v zemi Moravskoslezské zůstalo českých škol 58 a německých 8. Máme tedy v obou zemích dohromady 178 středních škol všech národností, t. j. celkem o 87 ústavů méně (32.8%), a to o 28 ústavů českých, 57 německých a o 2 ústavy polské. Počet tříd řečených ústavů klesl na 2576, t. j. zmenšil se o 822 tříd (24.2%). Poměrně nejvíce bylo postiženo střední školství polské (4 ústavy), které zmizelo úplně z organisace našeho školství. Německé školy byly postiženy absolutně nejvíce, zůstaly z největší části v odstoupeném

území. Dosud je tu zastoupeno 16 ústavů, které čekají na konečnou úpravu, odpovídající počtu německého obyvatelstva. Velmi citelně bylo poškozeno české střední školství. Jeho rozvoj v pohraničí byl úplně zastaven.

V Čechách ubylo z českých škol 9 státních reál. gymn., 3 spolková rg a 1 spolková reálka, v zemi Mor.-sl. zaniklo 10 st. rg, 1 st. rrg, 1 městské rg, 2 spolková rg a 1 spol. reálka. Z odstoupeného území bylo 7 stát. ústavů přemístěno dovnitř pohraniční čáry (6 st. rg a 1 vojenské rrg). Německých středních škol ubylo v Čechách 41, v zemi Mor.-sl. 16. Obě polské školy zůstaly na území obsazeném Polskem.

Přihlédneme-li k učitelským ústavům, byl jejich počet ke dni 10. září 1938 tento: v Čechách a v zemi Moravskoslezské bylo českých ústavů 55, německých 18, polské 2. Celkem bylo tedy v obou zemích 77 učitelských ústavů všech národností se 195 třídami. K 1. prosinci byl jejich počet zmenšen takto: V Čechách a v zemi Mor.-sl. zůstalo českých ústavů 49, německých 3, polské zmizely, celkem tedy 52 učitel. ústavů se 153 třídami. Zmenšil se tedy počet učit. ústavů o 23 ústavů (30.7%). V odstoupeném území zůstalo 6 českých ústavů, v zemi Moravskoslezské 4 ústavy, 2 byly přeneseny k nám. Německých ústavů ubylo celkem 15. — Ubylo tedy celkem v Čechách a v zemi Moravskoslezské 87 středních škol, 23 učitel. ústavů, dohromady 110 škol s 864 třídami. V obou zemích nám zůstalo celkem 230 škol (178 škol středních a 52 učitel. ústavy) s 2629 třídami. Domníváme se, že když ne počet škol, tedy aspoň počet tříd bude v nové republice podstatně zmenšen.

*

tšk. — Mládež v Třetí říši.

Každé hnutí, které si chce zabezpečiti budoucnost, hledí stůj co stůj získati především mládež. Tak jsme svědky toho, kterak totalitní režimy se vší vehemencí pracují na získání mládeže. Podívejme se do dnešního Německa. „Boj o duši dítěte začíná v kolébce. I dětské pohádky musí býti naplněny nacistickým duchem. Vůdce je ‚muž seslaný nebesy', zvítězil nad jistým zlým lidem, zvaným Dohoda, a pustil se do dlouhého zápasu, aby zabil zlého netvora, bolševika, který se pokouší požírat nevinné německé dětičky." (Roberts, Hitlerovo panství, p. 226.)

Hoši od 10—14 let tvoří Jugendvolk. Hnědou košili si musí koupiti za vlastní ušetřené peníze. Jen velmi chudým vyberou kamarádi mezi sebou na tuto košili. Od 14—18 let tvoří Hitlerjugend. Analogicky je také utvořena organisace dívek. Mezi školou a těmito organisacemi jsou úkoly přesně rozděleny. Škola poskytuje vzdělání, učitel může býti stár. Oficielním organisacím mládeže patří vlastní výchova, vůdce mládeže musí býti mlád. Uniforma odstranila rozdíly mezi studovanými a nestudovanými, mezi bohatými a chudobnými. Prvním zákonem je pro ně naprostá poslušnost. Je to opravdu zvláštní! Hnutí mládeže jsou obyčejně usměrněna proti

autoritě. Avšak „nynější hitlerovské mládeži je vštěpována naprostá poslušnost autority. Vzpouru si nelze představiti, ba ani samostatné myšlení ne." (L. c. 230.) Organisace této mládeže „ohromuje zevnějškem, uvnitř je však duševní poušť". (L. c. 231.) V roce 1934 bylo organisováno již 6 milionů Hitlerovské mládeže.

A jak to vypadá ve škole? „Jakmile dítě vstoupí v šesti letech do obecné školy (Grundschule), je stále pod vlivem nacismu. Dítě počítá úderníky, vyšívá hrubé obrazy černých gard, vyprávějí se mu pohádky o nacistických rytířích, kteří vysvobodili civilisovanou pannu z rukou ruských trpaslíků, hotoví vlajky a hákové kříže. Po čtyřech letech přejde do školy občanské (Volksschule) nebo do školy střední (Mittelschule), a to už smýšlí o Hitlerovi a jeho vládě tak, jak se my díváme na Krista a jeho učedníky. Školní práce ustupuje před činností v organisacích mládeže, zvláště ve škole druhého stupně." (L. c. 274 n.) — Pracovní povinná služba dovršuje pak tuto výchovu u mladých mužů mezi 18—26 rokem. Teď se zavádí tato pracovní povinnost i pro dívky. Co přinesou tyto generace v budoucnosti?

*

tšk. — L á s k a s p r o b l é m e m a u t o r i t y a k á z n ě.

Láska, která by dětem všechno dovolovala a promíjela, není již pravou láskou, nýbrž slabošstvím, jest hrobem autority, kázně a veškeré výchovy. — „Semper punire ferocitatis est, semper parcere pusillanimitatis." (Sv. Bernard.)

Superior semináře J. Blouet radí adeptovi katechetského povolání: „Ano, miluj děti; právě proto, poněvadž je miluješ, chop se všech prostředků k zabezpečení veškerého potřebného vlivu, abys mohl na ně dobře působiti. — Musíš imponovati důstojností svého chování a svých způsobů... Využitkuj proto bázně, kterou si vynucuje neznámý... Ať není ve tvém chování ani nedbalosti, ani okamžité důvěrnosti se žáky. Taktéž se varuj s počátku žertování ke vzbuzení veselosti ve vyučování náboženství... Buď velmi dobrý a velmi shovívavý ke každému dítěti, pokud s ním jednáš mezi čtyřma očima, avšak uzavřený a spíše chladný před shromážděním svých žáků. K d y ž t v á a u t o r i t a b u d e j i ž d o b ř e u p e v n ě n a, t e h d y s e m ů ž e s t á t i v í c e u s m ě v a v o u. A v š a k p ř e d č a s n ý ú s m ě v j i v y d á v š a n c s n a d n a v ž d y." (Blouet, La Sanctification des Enfants, p. 17n.)

K d y ž j e a u t o r i t a v y c h o v a t e l e p o š r a m o c e n a z m ě k č i l o u l á s k o u — s l a b o š s t v í m, p a k o p o ž d ě n á p ř í s n o s t a e v e n t u e l n í v ý b u c h y h n ě v u m a j í ú č i n e k o p a č n ý.

Vychovatel má býti jako archa úmluvy, v níž vedle neúprosného desatera byla sladká manna. — „In boni rectoris pectore, si est virga discretionis, sit et manna dulcedinis... Sit amor, sed non emolliens; sit rigor, sed non exasperans; sit zelus, sed non immoderate saeviens." (Sv. Řehoř Vel.)

*

as. — Třetí ruská pětiletka
byla vyhlášena, jak sděluje „Tass“ z Moskvy, na XVIII. sjezdu komunistické strany Sovětského svazu. Obšírnou zprávu podal o třetím pětiletém plánu na rozvoj národního hospodářství předseda rady lidových komisařů Sov. svazu Molotov. Třetí pětiletka je určena na léta 1938—1942. Má se v ní jednati především o vytvoření nových zásob státu, zvláště pohonných látek, elektrické energie, rozvoj některých odvětví výrobních, určených obraně státu, a rozšíření dopravní sítě. V r. 1942, tedy posledním v třetí pětiletce, má celková průmyslová výroba Sov. svazu dosáhnouti hodnoty 180 miliard rublů (proti 95.5 miliard rublů v r. 1937). Je to tedy 88% zvýšení. Produkce výrobních prostředků se má zvýšiti o 103% a výroba předmětů spotřeby o 69%. Tak na př. má býti vyrobeno podle plánu třetí pětiletky v r. 1942: automobilů 400.000, elektrické energie 75 miliard kWhod., dále 230 mil. tun uhlí, 34 mil. tun petroleje, 22 mil. tun litiny, 5 mil. tun oceli. Má býti také zbudována nová základna pro těžbu nafty mezi Volhou a Uralem. Rovněž produkce v zemědělství se má v r. 1942 zvýšiti na 30.2 miliard rublů (proti 19.8 mil. rublů v r. 1937). Je to tedy vzestup o 53%. Nákladní doprava železniční dosahovala r. 1937 celkem 355 miliard tun/km, r. 1942 má dosáhnouti 510 miliard tun/km. Doprava říční má stoupnouti z 33 miliard na 58 miliard tun/km, doprava námořní z 37 miliard na 51 mil. tun/km. Lokomotivní park má býti zvýšen o 7.370 jednotek a park vagonový o 190.000 jednotek. Nových železničních tratí má býti zbudováno celkem 11.000 km. Kromě toho má býti na 8.000 km železničních tratí položena druhá kolej a 1.840 km trati má býti zelektrisováno.

*

Hospodářská pomoc anglo-francouzská Česko-Slovensku.

O povaze půjčky Velké Britanie a Francie Česko-Slovensku z titulu mnichovské katastrofy přináší „Přítomnost“ (č. 7) podle anglických novin tato přesná data:

Celková částka 16 milionů liber (něco kolem dvou a čtvrt miliardy K) se rozpadá na část francouzskou a britskou a na dar. Co se týká francouzské části, Francie nám nedává vůbec žádné hotové peníze. Jak známo, půjčila nám Francie za krise r. 1932 postupně 700 milionů zl. franků. To jsou ty 4 miliony liber. Nyní je Francie přebírá na sebe a bude za nás platit úroky a úmor. Jenže ušetřené úroky a amortisace — 35 milionů franků, nezůstanou Česko-Slovensku. Musíme je dáti k disposici na zvláštní účet a z něho se budou poskytovat cizí valuty uprchlíkům, kteří se hodlají z Česko-Slovenska vystěhovati. To znamená, že vláda bude musit tyto devisy opatřit a dát pak svolení k jejich vývozu. — Z 12 milionového příspěvku Anglie dávají se naší republice 4 miliony liber darem. Ale tyto 4 miliony je povinna republika rozdat za britsko-francouzské kontroly uprchlíkům ze sudetského území, kteří se budou

vystěhovávat. Na jednu rodinu připadne 200 liber, které dostanou vystěhovalci jako dar. Zámožní si zaplatí, chudí je dostanou zdarma. Zámožným se počítá vyšší kurs, a z toho se pomáhá zase tomuto fondu, aby měl více prostředků k vystěhování dalších uprchlíků. Celkem se za ty peníze může vystěhovati asi 10.000 lidí, protože někteří dostanou více než 200 liber (jinak při nezvýšeném příspěvku by mohlo odejít do ciziny 15 až 20 tisíc vystěhovalců). Je ovšem velmi dobré, že tyto peníze jsou zde, protože na př. do Australie se nemůže přistěhovat nikdo, kdo nemá aspoň 200 volných liber v cizině. Nebýti toho daru, nemohli by tito lidé emigrovat, protože my bychom prostě nemohli zásoby valut takto rozdávat, neboť jich potřebuje náš průmysl na kupování nezbytných surovin v cizině. Nesporně se republice ulehčí, také politicky, protože převážná většina emigrantů jsou němečtí židé.

Zbývá tedy z celé půjčky již jen 8 milionů liber — a to je skutečná půjčka. Asi třetina této částky padne na nevyhnutelné stažení státovek. Další 2 miliony liber bude nutno postoupit vystěhovaleckému fondu a bude nutno mu je přidělit v librách, protože totiž nám již vyplaceny nebudou. Jak známo, poukázala Anglie v prvních dnech po Mnichovu 10 milionů liber jako zálohu na větší půjčku, o které se tehdy mluvilo. Jelikož teď dostali jsme vlastně jen 8 milionů liber, tedy 2 miliony bylo ve skutečnosti předplaceno, musí tedy 2 miliony liber býti dány do onoho 4milionového vystěhovaleckého fondu, na který poukazuje Anglie už přibližně nižší částku. Pro vlastní půjčku zbývá tedy 6 milionů liber, čili necelá jedna miliarda K.

Původně se očekávala půjčka asi 30 milionů liber. Celá „hospodářská pomoc", která nám byla slibována Anglií a Francií, když nás nutily, abychom přijali mnichovské rozhodnutí, se tedy končí redukcí našich exportních kvot do Francie na polovinu a touto půjčkou.

*

Ze státního hospodaření.

V prvých sedmnácti letech státní samostatnosti měli jsme v českých zemích na 11 miliard přebytků, jež jsme bratrsky dosazovali na Slovensko a Podkarpatskou Rus, kde měli v té době 19 miliard schodku. V roce 1937 vybralo se v Čechách na daních přímých s daní obratovou 3648 milionů K, t. j. 65.1 %, v zemi Moravskoslezské 1310 mil. K, t. j. 23.4 %, na Slovensku 589 mil. K, t. j. 10.5 % a na Podkarpatské Rusi jen 50 mil. K, t. j. 1 % všech těchto daní. V zemích českých vybralo se celkem na všech státních daních v r. 1937 6.469 mil. K, t. j. více než 85 %, na Slovensku 1.013 mil. K, t. j. přes 13 % a na Podkarpatské Rusi jen 109 mil. K, t. j. necelých 1.5 %. Tato střízlivá čísla ukazují výmluvně, že převezmou-li naše východní země s autonomií nejen práva, ale také všechny své povinnosti, budou jejich prostředky značně omezené.

*

au. — Úsilí o konsolidaci.

Všechno úsilí vládních činitelů se upíná k úsilí o konsolidaci. K tomuto mimořádnému úkolu je potřeba mimořádné pravomoci.

Váha státního ústrojí se přenesla z moci zákonodárné na moc výkonnou. Tato dalekosáhlá změna se u nás provedla v klidu a bez otřesu. Není to maličkost.

Zášť k vítězům a odpor k představitelům moci, kteří bezprostředně „zavinili" porážku, to je první a nejsilnější citová reakce národa ve chvíli katastrofy. Měříme-li sílu dnešní vlády podle toho, jak dovedla tyto afekty potlačit, musíme uznat, že máme vládu pevnou a odhodlanou k positivní výstavbě.

Nechybí nám pracovního elánu. Heslo „Druhá" republika, „nový" režim, „mladí vpřed" je psychologicky užitečné. Je to útěk od poraženectví, předstírání, že je tu tabula rasa. Aspoň lidsky se nám tím ulehčuje. A dělají se smělé plány, jimž obecenstvo nadšeně tleská. Budeme stavět silniční a železniční magistrály, díla, jaká nebylo dopřáno budovat jen tak leckteré generaci, třebas žila i v blahobytu a ve větších poměrech. Musíme mít naději, že velikost díla dá vyrůst — jak to tak v historii bývá — nějakému velikému geniovi finančnímu, který na to opatří prostředky.

Co je s naším náhradním průmyslem? Bylo mnoho rozletu a mnoho plánů. Přišla také v zápětí studená sprcha v kampani tisku jednoho nyní spřáteleného státu, který se spravedlivě rozhorloval, to že není hospodářské zapojení do hospodářského prostoru Třetí říše. A tak se teď u nás nic o tom nepíše.

Konsolidační úsilí se týká ovšem také samé politiky a jejích forem. Vypadá to u nás tak, jako by se usilovně z bujně vzrostlého parku anglického dělal lineárně zastřižený park francouzský. Všechno musí do řady, do jedné fronty, aby nikde nebylo nepřehledné zátočiny nebo tajného zákoutí. Musí to být a je marné litovat některých stromů, že byly užitečné, krásně a přirozeně rostlé. Okolo naší zahrádky je velký park a ten má velmi energické zahradní architekty.

*

au. — Dlouhý mír.

Slova kancléře Hitlera o dlouhém míru rozradovala západoevropské státníky. Pan říšský kancléř mluvil ze zkušenosti a z hlubokého přesvědčení. Aby byla válka, musejí k ní mít odvahu dva. A toho druhého v Evropě nevidět. Schyluje se ke konfliktu ve Středomoří. Tento konflikt bude jistě s virtuosním uměním lokalisován. Všude jinde bude hluboký a ničím nerušený nadějný mír. Proč by se za takový krásný a obecný mír neměl obětovat řekněme Tunis? A po druhé kolonie?

Věříme v dlouhý mír, neboť je ještě tolik místa na světě, jež lze si rozděliti bez války. V Evropě jsou sice dva, kteří se války nelekají, ale na dlouhou dobu jim bude prospěšnější, aby byli spolu a ne proti sobě.

FOTO- a KINOPŘÍSTROJE, PROJEKTORY, ZVĚTŠOVACÍ PŘÍSTROJE
pro školu, spolkovou neb domácí potřebu dodává odborný závod
FOTOCENTRUM • **Lubomír Zapletal, Brno, Nám. Svobody 17.** Tel. 14.170.
Práce foto- a kinoamatérů provádíme spolehlivě a levně v našich laboratořích.

Hlídka

V Brně 31. března 1939 • ročník LVI. • číslo 3.

Dějiny Odboru pro zakládání venkovských knihoven v olomouckém semináři 1870-1899.

Dr. Fr. Cinek. (Č. d.)

Zápisky pak pokračují:

Ačkoliv se bohoslovcům knihovny venkovské zařizujícím do r. 1878 stanov nedostávalo — šlo jim zajisté jen o prospěch všeobecný — přece z kratičkých zpráv těchto, jakož i z pamětí kněží, již v té době v alumnátě žili, můžeme poznati, jakým řádem, jakou praxí hned od prvopočátku se spravovali:

a) Správa a hlavní zásluha příslušela ct. p. Antonínu Stojanovi, jemuž předními rádci byli Frant. Dobiáš a Ant. Zbořil.

(Poněvadž pak ct. p. Stojan až do r. 1876 též ve správě „Slovanské bohoslovecké knihovny" byl, zdálo se, jako by činnost jednoty jmenované formálně z výboru knihovního vycházela, ale odbor náš de facto byl hned od prvopočátku samostatný a spravován býval několika soudruhy, jež obětavost k jedné práci svedla.)

b) Bohoslovci hleděli si zprvu jen knihoven školních, a sice katolických, jež buď zakládali anebo rozšiřovali. Chtěli asi průchodu zjednati nařízení ministeriálnímu ze dne 20. srpna 1870, jež věru blahodárně účinkovati by mohlo, kdyby knihovny školní byly řádně vedeny.

c) Činnost ta nebyla omezena pouze na arcidiecési, nýbrž pamatováno též okolí vzdálenějšího.

d) Bohoslovci jiných seminářů neúčastnili se činnosti Olomučanů ve příčině této.

e) Knihy byly zasílány buď na požádání písemné, buď na základě doporučení bohoslovců rodáků.

f) Z knih posílány nejvíce: spisy Krišt. Šmída, knihy Dědictví Maličkých a Dědictví sv. Jana, vydané pak Zlaté lístky, Zlaté klasy, Hlasy katol. spolku tiskového, konečně různé mezi dobrodinci sebrané knihy.

g) Počet knih darovaných býval různý podle potřeby místní a dle zásoby nastřádané.

h) Jen vázané knihy byly na venkov posílány.

Při této příležitosti nelze ovšem opomenouti též obětovné píle pp. bohoslovců Mlčocha[1]), Fr. Fučíka[2]), Jos. Němce[3]), J. Hudečka[4]) a Zbořila[5]), kteří knihy pro venkov určené v museích III. a IV. roku vlastnoručně vázali.

Toť v úzkém rámečku obrázek prvého ročníku nově zřízené jednoty.[6])

*

Tento záznam v Zápiscích osvětluje dosti sytě zrod prvního činného[7]) útvaru spolku pro zakládání venkovských knihoven i první fázi jeho působnosti. Bezpečně patrno, že vznikl na podzim r. 1873 (na počátku škol. roku 1873/74) jako „soukromý" podnik bohoslovce Stojana (tehdy v II. ročníku), který se pokusil realisovat zmařený plán cyrilometodějských horlivců z r. 1870. Je to akce nadšeného a houževnatého jednotlivce, který nezačíná zakládáním a organisováním spolku, ale rychlými peněžními a knižními sbírkami, jejichž výtěžky rozesílá neprodleně na nejpotřebnější místa. Má už z I. ročníku kolem sebe svou „stranu" Sušilovců, z nichž šikuje si řadu spolupracovníků. Do vyšších ročníků se zatím nepouští, ale omezuje sběrací akci pouze na svůj II. ročník a nováčky v ročníku prvním (proto III. a IV. ročník stojí s počátku mimo). Zato však obrací se záhy písemnými prosbami na vlastenecké katolické dobrodince mimo seminář. Volné sdružení bohoslovecký horlivců, seskupených kolem Stojana, nabývá už ve škol. roce 1873/74

---

[1]) František Mlčoch nar. 3. 2. 1850 v Březovicích u Osvětiman, vysvěcen 1877, kooperatorem v Krásensku, od 12. 6. 1878 v Ostrožské Nové Vsi, od 13. 8. 1879 administratorem tamtéž, od 1. 7. 1880 kooperatorem tamtéž, od 20. 2. 1880 kooperatorem ve Spytinově, od 25. 10. 1882 administratorem v Tlumačově, od 7. 3. 1883 kooperatorem ve Spytinově, od 15. 12. 1886 farářem v Pozděchovicích, od 25. 7. 1895 farářem v Rymicích. Zemřel 30. 10. 1916.

[2]) Msgre František Fučík nar. 11. 1. 1852 v Kostelci u Prostějova, gymn. studoval v Olomouci (1.—2. tř. na německém, 3.—8. na slovanském gymnasiu), 30. 9. 1874 vstoupil do olom. semináře. Vysvěcen 5. 7. 1877. Kooperatorem v Bergstadtě, od 3. 4. 1878 v Kojetíně, od 28. 5. 1884 farářem v Měrovicích na Hané, od 1. 1. 1914 farářem v Kojetíně, od 1. 4. 1922 kanovník koleg. kapituly v Kroměříži. Mecenáš Matice Cyrilometodějské.

[3]) Josef Němec tehdy bohoslovcem II. ročníku (nar. 1853 (?) v Babicích). Po r. 1875 není už veden v Katalogu. Asi téhož roku opustil seminář. V konsistorní matrice duchovenstva chybí.

[4]) Jan Hudeček nar. 19. prosince 1854 v Bedihošti u Prostějova; studoval a maturoval na slov. gymnasiu v Olomouci. Do bohosloví v Olomouci vstoupil r. 1875. Jako bohoslovec-voják prodělal okupaci Bosny v hodnosti feldwebla (u vojáků byl velmi ctěn pro své vzorné chování a ušlechtilou povahu). Vysvěcen byl teprve 5. 7. 1882. Nejprve byl kooperatorem na Vsetíně, pak od 6. 8. 1884 fund. kaplanem v Ivanovicích. Od 20. 3. 1895 byl farářem v Rychtářově u Vyškova. Byl nevšedně vzdělaný. Zemřel v Rychtářově 27. května 1914.

[5]) Antonín Zbořil viz shora.

[6]) Dle pozdějšího záznamu knihovníka Slov. knihovny Josefa Vyvlečky 1882/83 založeny byly v r. 1873/74 ještě knihovny v Cetechovicích, v Novém Rousínově a v Lidečku. Bližší neudáno. Tento záznam nepodařilo se ověřit.

[7]) Byl-li spolek v jakés takés formě konstituován v rozbouřených poměrech seminárních r. 1870, stěží rozvinul jakou činnost. Nikde (ani v tisku, ani v dochovaných dokumentech seminárních) nelze zjistit nejmenší stopy jeho působnosti.

formy jakési Jednoty, jejíž samozřejmou hlavou, hybnou pružinou a zároveň výkonnou silou je bohoslovec Stojan s dvěma hlavními spolupracovníky Dobiášem a Zbořilem. Sdružení nemá stanov. Pojítkem Jednoty je — jak pěkně praví se v Zápiscích — obětavost, jež k jedné práci svedla. Že toto sdružení se rychle rozrůstalo, patrno z toho, že už v prvním roce svého trvání mělo 5 dobrovolných vazačů knih. Činnost zahájilo už r. 1873. Rychlým spádem ji však rozšiřovalo r. 1874. Seznam založených neb rozšířených školních knihoven za rok 1874 jistě však není úplný. Není pochyby, že pisatel této kapitoly Zápisků (psané jistě po r. 1876) neměl po ruce záznamů Stojanových ani prosebných dopisů škol, ani písemných díkůvzdání (jež se dochovaly teprv z let pozdějších). Zřejmě vypisuje jen veřejná poděkování z „Hlasu". A veřejně všichni obdarovaní neděkovali, jak uvidíme z dalšího. Přesto vidět, že už v prvním roce zahájila se činnost velmi obětavá a úspěšná. A hodno povšimnutí, že se započíná se zakládáním a rozšiřováním š k o l n í c h knihoven.

*

Školní rok 1873—74 je vůbec rozmezím nového rozvoje horlení cyrilometodějského v olomouckém semináři. Jednota Velehrad, jež přečkala údobí národnostního útisku, rychle znovu rozkvétá. Jako obětavá pomocnice a spolupracovnice Matice Velehradské je v semináři olomouckém hlavním napajedlem lásky k Velehradu a ideji k němu upjaté. Pozdější neúnavný horlitel velehradský, Jan Vychodil, je ve šk. r. 1873/74 ředitelem Jednoty (jako bohoslovec IV. ročníku). Tento jemně ušlechtilý, hanácky rozvážný, ale houževnatý bohoslovecký vlastenec cyrilometodějský vydatně se zasloužil, že Jednota Velehrad za tvrdého národnostního útlaku v letech 1870—72 proplula tolikými úskalími, vnitřně se zkonsolidovala a přes všechny rušivé zásahy zůstala pevně přimknuta k cyrilometodějským zdrojům ryzího vlastenectví. Po boku Vychodilově objevuje se nový horlivec Ant. C. Stojan. Od I. ročníku je členem výboru Jednoty Velehrad a vnáší do ní nový oheň. Dva horlitelé cyrilometodějští se setkávají na líchách duchovní kněžské štěpnice. Jeden je na odchodu ze semináře, druhý se vrhá do počáteční práce. Lampada sibi tradunt.

Láska k odkazu cyrilometodějskému v olomouckém bohosloveckém semináři nepotuchne. Cyrilometodějství zůstane na výši svého duch. poslání v nejstarší moravské škole kněžstva.

*

Stojanovu „soukromou" Jednotu pro zakládání venkovských knihoven lze pokládati za jakousi odnož Jednoty Velehrad. Vyrostla z téhož ideového kořene. Byla prvním novým výhonkem na nově bujícím stromě Jednoty Velehrad po bouřlivém a kritickém dvouletí 1870—72. Dokumentovala životnost myšlenky cyrilometodějské v prostředí olomouckého semeniště. Ožívá v ní, oč usiloval násilně potlačený „Cyrill a Method" i „Ohlas". Vždyť aktivuje plán, pro nějž nejohnivěji horlil cyrilometodějský časopis bohoslovecký před svým

zánikem. Třebas není s počátku v organisačním spojení s Jednotou Velehrad, je živena týmž duchem a zápalem, který ovládá jediný cyrilometodějský bohoslovecký spolek, přečkavší útlak persekuce. A zakládá a vede ji přední z nejagilnějších pracovníků v Jednotě Velehrad, který měl velehradský bohoslovecký spolek přivésti k největšímu rozkvětu a zapsat se do dějin jeho jako nejzasloužilejší jeho ředitel a reorganisátor.

*

Intence akce Stojanovy, jakož i vůbec prudce vzestupnou linii činorodého horlení vlastenecko-cyrilometodějského v semináři olomouckém za této éry, plně zhodnotíme a pochopíme, přihlédneme-li pozorněji k dobovému ideovému vlnobití, jež doráželo i do ústraní duchovní kněžské štěpnice olomoucké.

Léta 1873 a 1874 jsou údobím prudkého náporu liberalismu. V Prusku probíhá tehdy velmi divoce kulturní boj po květnových zákonech r. 1873. Současně zvedá se i na říšské radě vídeňské (vyšedší r. 1873 po prvé z přímých voleb) silná vlna proticírkevní. Se stupňovanou intensitou útočí se na katolický klerus, sloužící „einer auswärts stehenden vaterlandslosen Macht". Dne 21. ledna 1874 předkládá ministerstvo kultu poslanecké sněmovně dlouho připravované konfesijní předlohy o úpravě poměrů mezi církví a státem (o nichž příznivé dobrozdání podali rakouskému ministru kultu Stremayrovi: smutně proslulý dr. Döllinger, protestantský berlínský profesor dr. Gneist, jakož i Bismarckovi dvorní kanonisté prof. dr. Friedberg a starokatolík dr. Schulte). Rozpoutává se ostré tažení proti katol. duchovenstvu, jež ještě se stupňuje po odhlasování liberálních konfesních zákonů v dubnu a květnu 1874 (císařské schválení vydáno 7. a 20. května 1874).

Liberální proticírkevní kurs ve vládních kruzích rakouských (od r. 1870), projeviv̌ší se ostře zvláště r. 1872 výnosy „proti zneužívání kazatelen" a pak setřením katolického rázu universit za prudké tiskové kampaně proti církvi, zapůsobil na počet bohoslovců v olomouckém semináři. V šk. roce 1873/74 byl úbytek až zarážející. Zvlášť Němců ubylo přímo křiklavě. Celkem bylo v šk. roce 1873/74 v olomouckém semináři pouze 123 alumnů (z nich jen 20 Němců, z těch 5 z vratislavské diecése). Do I. ročníku se přihlásilo jen 24 bohoslovců, z nich pouze 3 Němci (16 Čechů a 5 vratislavských „utrakvistů").

Proticírkevní tažení nezůstává tedy bez odezvy v studenstvu, hlavně německém. V semináři samém působí neblaze i nejistota stran odvedených bohoslovců, kteří jsou nuceni konat jednoroční vojenskou službu. Vytrvale se udržují poplašné zprávy, že bohoslovci-vojáci nebudou vysvěceni. R. 1873 mnoho nejmladších bohoslovců opouští nejistou dráhu duchovního povolání. Do I. ročníku bylo zapsáno na počátku šk. r. 1872/73 51 alumnů. V šk. r. 1873/74 zůstává z nich v II. ročníku pouze 32. V Poznani právě tehdy za prudce zvířeného kulturního boje začínají bezodkladně vřazovat do vojska všechny du-

chovní, kteří se nechtějí podrobit nařízené státní zkoušce z filosofie, dějepisu a německé literatury (jsou to pověstná „kulturní examina“).

Hodno zvláštní pozornosti, že vlivům souběžného státního liberalismu rakouského podléhají té doby u nás hlavně Němci. Úbytek německých studentů mezi kandidáty kněžství plní bolestným údivem. Do I. ročníku hlásí se pouze 3 Němci. Rozsáhlá arcidiecese olomoucká má v šk. r. 1873/74 ve všech ročnících svého semináře pouze 15 domácích německých alumnů. Je to přímý útěk od duchovního povolání.

A při tom nic se neslevuje z německého kursu v semináři moravské arcidiecése. Německý režim se udržuje setrvačně dál. Vše je oficiálně německé. Tak tak že se přestalo s persekucí národních spolků. Před 3 roky, kdy už začínal silný nápor liberalismu, pilně se probuzenské horlení cyrilometodějské v semináři podvazovalo. Vidělo se nutným tvrdě potlačovat ohniska národního cítění, napájeného cyrilometodějstvím. Uboze úzkoprse a tragicky krátkozrace se myslelo, že toho vyžaduje zájem řádné kněžské výchovy. Čeští studenti, přicházející tehdy do semináře, zápolili už v nitru svém s vlivy liberalismu. Liberální proud dorážel shora ze zákonodárství vídeňských vlád a podporován byl myšlenkově i s druhé strany proticírkevním kursem mohutnícího ideového liberalismu v prostředí českém. Inteligentní dorost český, volící duchovní povolání, procházel už značnými vnitřními krisemi. A bylo to právě cyrilometodějství, křížené od třicátých let v prostředí bohoslovecké, jež nejúčinněji paralysovalo necírkevní vlivy a burcovalo k obětavé národně buditelské aktivitě kněžstvo uhněteného, ale mocně se probouzejícího národa. Cyrilometodějství popředně napomáhalo českým adeptům kněžství probít se už na počátku duchovní dráhy k zdravé činorodé synthesi duchovního poslání i češství.

A pro to nebylo ještě r. 1870 v semináři olomouckém náležitého porozumění. Německé představené strašilo pořád „panslávství“ a „nezdravý nacionalismus“. A bylo třeba mnoho obětí, aby si bohoslovci uhájili, čím právě v stísněných poměrech duchovně pružněli a vyšinovali se jako synové utištěného národa na plnou výši svého poslání.

A tehdejší generace bohoslovecké to dovedly.

Byla to mládež výbušně vznětlivá v otázce národní, ale za dobové svízelné situace též zvyklá na přechodné neúspěchy. Po výbuších dovedla se zas trpělivě vpravit v těžkou skutečnost a drobnou houževnatou prací se lopotit za lepší budoucnost.

Tak tomu bylo v olomouckém semináři po éře národnostního útisku v letech 1870—72. A právě z údobí, jež sledujeme, patrno, co odolnosti, síly a nezlomné houževnatosti čerpalo se z cyrilometodějství. Čeští bohoslovci, kteří čelí náporu liberalismu a nedávají se odstrašit ni zviklat národnostními poměry v semináři, žhnou dojemnou láskou k cyrilometodějství. A proticírkevní proudění i svízelná situace národní jen stupňuje v nich činorodý zápal pro myšlenku

cyrilometodějskou, v níž vidí prozřetelnostní záchranný buditelský i obrodný prostředek v ohledu náboženském i národním.

Jediný cyrilometodějský spolek, který přečkal údobí útisku (Jednota Velehrad) i Slovanská knihovna vykazují právě r. 1873/74 mohutný vzmach činorodého horlení v duchu cyrilometodějském. Ještě nikdy neměla Jednota Velehrad relativně tolik členstva, jako za nejvypjatějšího kursu liberalismu. Nikdy před tím neprojevila se obětavost členstva tou měrou, jako r. 1873/74. A totéž platí o Slovanské knihovně.

A právě v té době pronikají buditelsko-obrodné snahy ze zdí seminárních a zahajuje se vlastenecko-osvětová činnost zakládáním venkovských knihoven.

A dlužno ještě dodati, že v téže době dochází též k počinu, který má dalekosáhlý význam pro rozmach cyrilometodějství v bohoslovectvu. R. 1874 (3. srpna) pořádají bohoslovci památnou velehradskou pout, jíž položeny základy potomních každoročních bohoslovecký pouti a sjezdů bohoslovecký na Velehradě.

ROK 1875.

O zakládání knihoven r. 1875 referuje se v Zápiscích stručně a podivně povšechně:

R. 1875 pokračovali bohoslovci směrem začatým. Jejich snaha však nebyla korunována výsledkem tak skvělým jako r. 1874, kdy v prvém nadšení se zjevila, dílem že příspěvky bohoslovců málo vynášely, dílem že dobrodinců stále obtěžovati lze nebylo.

Připomenouti dlužno, že roku tohoto bohoslovci pozornost obraceti počali na knihovny farní. Seznáváme tak z druhého provolání, jež dne 30. března 1875 některým příznivcům opět rozesílali. Přiměl je k tomu asi strohý poněkud poměr mezi učitelstvem a kněžstvem, jejž nové zákony školní zavinily.[1])

Které knihovny r. 1875 založeny byly, nelze bohužel pro nedostatek zpráv udati.

*

Tato povážlivě málomluvná, obsahově hubená a příliš povšechná relace udivuje a zaráží. Naprosto nezapadá do situace, jak ji známe z dokumentární historie Jednoty Velehrad. Úplně se kontrastuje s prokázanými fakty, že tempo probuzenského horlení vlastenecko-cyrilometodějského v škol. r. 1874/75 v olom. semináři nesláblo, nýbrž naopak prudce mohutnělo. Stojan jako bohoslovec III. ročníku stupňoval své horlení. Pracoval arci toho roku nejvíce a popředně

[1]) Tento pasus nutno poopravit. Je pravda, že liberální kurs v školském zákonodárství velmi zhoršil vztah učitelstva k duchovenstvu. Bohoslovci však neodvrátili r. 1875 svého zřetele od školních knihoven. Jak bude v dalším prokázáno, založili neb rozšířili r. 1875 celkem 8 školních knihoven a pouze 4 farní knihovny. Ve svých prosebných listech prosí r. 1875 o příspěvky na školní a farní knihovny. Teprve r. 1879 přestávají zakládati školní knihovny, když liberální učitelé a školní inspektoři počali odstraňovat ze školních knihoven, založených bohoslovci, knihy náboženského obsahu.

v Jednotě Velehrad, kde našel mnohem širší a plodnější působiště (po prázdninách r. 1875 jako bohoslovec IV. roč. byl zvolen za starostu Jednoty Velehrad). Ale akce pro zakládání knihoven jistě nezanedbával. Byl to podnik zvlášť drahý jeho srdci a horlil pro něj i po odchodu ze semináře.

Relace Zápisků o r. 1875 je zřejmě nekritická. Pisatel (z let pozdějších) neví, které knihovny byly r. 1875 založeny, „bohužel pro nedostatek zpráv". A z toho kombinuje, že akce oslábla. Nedal si ani práci, aby nahlédl do „Hlasu" z r. 1875. Doklady, které nám skýtají veřejná poděkování v „Hlasu" r. 1875, svědčí, že úsudek jeho je nesprávný. (P. d.)

Předloha některých traktátů Tomáše ze Štítného.

Dr. Jos. Jančík.

Staročeská mravoučná literatura nebyla příliš hojná a neměla také velké ceny odborné. Byly to většinou spisy psané lidově. Teprve Tomáš ze Štítného (1331—1401) odvážil se ve svých spisech podati v českém rouše mravouku podle vzoru, jak byla tehdy pěstována na universitách. Byl to pokus na tehdejší dobu jistě smělý. Štítný musel sám upravovati si názvosloví a mimo to bylo mu bojovati i proti předsudkům, že věda se může pěstovati jen latinsky.[1]) Odvaha, ale také zásluha Štítného byla tím větší, když uvážíme, že Štítný byl laikem, který sice pobyl nějakou dobu na studiích v Praze, ale v době, kdy psal své Knížky, byl vzdálen kulturního střediska.

Je zřejmé, že se nemohl odvážit ihned samostatně tvořit. Volil cestu jistější. Vybral si pro své práce vzory, které mu byly vodítkem. Knížky Štítného nebyly pouhými překlady, nýbrž více méně samostatnými zpracováními. V tehdejší době nebylo to nic divného. „Originalitu středověkých spisů nesmíme posuzovat podle nynějších názorů."[2]) S podobným zjevem setkáváme se také u Husa.[3])

Předlohami drobnějších spisů Štítného byla díla sv. Augustina (neprávem mu v té době přičítaná), sv. Bonaventury, Richarda a Sancto Victore, Hugy a Sancto Victore, Holkota, Gerarda z Lutychu, Jindřicha Suso, Bertholda Řezenského, sv. Bernarda, portugalského arcibiskupa Martina řečeného Dumiensis, Jakuba de Cessolis, Pelagia a konečně bosáka Davida z Augšpurku.[4])

Mnohé spisy Štítného jsou dosud pokládány za samostatné práce, protože se nepodařilo zjistit jejich předlohy. Za takové jsou považo-

[1]) Ant. Vřešťál, Katolická mravouka I., Praha 1909, str. 31.
[2]) Jan Jakubec, Dějiny literatury české I., Praha 1929, str. 247.
[3]) Jan Sedlák, M. Jan Hus, Praha 1915, str. 372n.
[4]) Jakubec l. c., str. 246n.

vány jak u Gebaura,[1]) tak u Jakubce Štítného spisy: „O šlechetnostech, jenž slovú, ‚summa virtutum" a „O sedmi šlechetnostech, jenž jsú proti sedmi hlavním hřiechóm." Než neprávem. Oba tyto spisy — první zčásti, druhý celý — nejsou Štítného práce vlastní, nýbrž zpracováním knihy bosáka Davida z Augšpurku „De septem processibus religiosorum", a to části „De sexto processu, qui in virtutibus puris consistit". Také v traktátu „O trojiem stavě, panenském, vdovském a manželském," jsou některé kapitoly převzaty z knih bratra Davida.

Dříve, než si dokážeme toto tvrzení, bude dobře všimnouti si spisovatele předlohy. Bratr David z Augšpurku patří k předním mystikům františkánským 13. století.[2]) Přesné datum jeho narození není známo. Udává se první desítiletí 13. století. Rodištěm byl Augšpurk. O rodinných poměrech bratra Davida se nám nedochovaly žádné zprávy. V době jeho mládí začínal se v Německu šířiti řád františkánský. První provinciál německý Caesar ze Špýru přijal i bratra Davida do nového bratrstva. Řád posílal některé své členy na vzdělání na university v Paříži a v Oxfordě, ale hned v r. 1230 zřídil si vlastní studium v Magdeburku. Zde studoval i David z Augšpurku a jeho druh, pozdější slavný kazatel Berthold Řezenský.

Nedlouho potom kolem r. 1240 stal se bratr David vychovatelem řádového dorostu v Řezně. Tehdy ještě povinnosti a úřad novicmistra nebyl tak přesně vymezen jako v dobách pozdějších, ale právem můžeme usuzovat, že k tomuto úkolu zvláště v začátcích řádu byli povoláváni lidé opravdu schopní, proniknutí myšlenkou a snahou po dokonalosti a také lidé znalí lidských povah. Měli vést své svěřence v duchovním životě a tu víc, jak kde jinde, platí zásada: Nemo dat, quod non habet. Byl-li tedy bratr David vybrán k tomuto úřadu, svědčí to jen o dobré pověsti, které se již tehdy těšil.

Pod jeho vedením vyrůstal také Berthold Řezenský. Bratr David byl jeho duchovním otcem a učitelem, ač věkem se mnoho nelišili. Těšil se z úspěchů, kterých později získával Berthold svými kázaními. Na misijních cestách byl často jeho společníkem.

Ještě za pobytu v Řezně byl r. 1246 jedním z papežských visitátorů tamních ženských klášterů. Nedlouho potom však odešel do rodiště do Augšpurku, odkud podnikal misijní cesty. Na nich seznámil se i se sektou Valdenských a při této příležitosti napsal traktát De inquisitione haereticorum. Zemřel 15. listopadu 1272 a pohřben byl v klášterním kostele v Augšpurku.

Bratr David byl již za svého života ve veliké vážnosti pro svou zbožnost. Ale slávu jeho jména založily jeho spisy. Vyrostly z praktické potřeby. Jsou to: De compositione hominis exterioris, De compositione hominis interioris, De septem processibus religiosorum, De officio magistri novitiorum, Qualiter novitius se praeparet ad

[1]) Jan Gebauer, O životě a spisích Tomáše ze Štítného, Praha 1923, str. 56n.

[2]) Dagobert Stöckerl, Bruder David von Augsburg. Ein deutscher Mystiker aus dem Franziskanerorden. München 1914, str. 7—41.

horam, Tractatus de oratione, Septem gradus orationis, Expositio regulae a zmíněný již Tractatus de inquisitione haereticorum, který však v poslední době není již považován za jeho vlastní. Některé knížky Davidovy byly mylně připisovány sv. Bonaventurovi. Bratr David však nepsal pouze latinsky. Tak jako u nás Štítný začal psáti česky, tak bratr David psal mnohá ze svých děl německy, což v jeho době bylo ještě něčím nezvyklým. Traktátů a rozjímání německy psaných je u něho víc než latinských.

Díla bratra Davida stala se učebnicemi tehdejší klášterní askese. Stöckerl je charakterisuje slovy: „Žádné přehánění, žádný rigorismus, jak se s ním dost často shledáváme u asketických spisovatelů, nýbrž praktické křesťanství, upřímné následování Krista: To je cíl, pro nějž žil a k němuž se snažil nadchnouti své žáky.“[1]) Jeho askese spočívá na hluboké znalosti lidského srdce, na lásce k Bohu a na touze přispět spáse bližních. Je opřena o scholastickou theologii, stejně jako u jeho duchovního učitele sv. Bernarda. Mnoho čerpal ze spisů sv. Augustina, sv. Bernarda, sv. Řehoře Vel., sv. Anselma, ale použil také Ovida, Catona a Seneky. Ideálem bylo mu spojiti theoretické vědění s praksí křesťanského života. H. Lang O. S. B. pokládá bratra Davida za prvního německého mystika a osměluje se tvrdit, že je snad i největším mystikem řádu františkánského.[2])

Pro svou jasnost byly spisy bratra Davida hojně vyhledávány a opisovány. Zvláště první tři: De compositione hominis exterioris, De compositione hominis interioris, De septem processibus religiosorum. Kritické jejich vydání uvádí na 370 rukopisů většinou ze 14. a 15. století v knihovnách 95 míst. (V Olomouci ve Studijní knihovně 9, v kapit lní 1. V Praze v universitní knihovně 7, v kapitolní 4.)[3])

Ze spisů bratra Davida čerpali pozdější spisovatelé. Tak na př. Blosius, asketický spisovatel 16. stol., přepracoval mnohé jeho modlitby a převzal je do svého díla Sacellum animae. Gerard (Zerbold) z Zutphen v Holandsku, kazatel a theolog 14. stol., jenž byl učitelem Tomáše Kempenského, ve svých pracích někde doslovně přebírá myšlenky Davidovy. Gerardovy spisy byly přeloženy do španělštiny a dostaly se do rukou také sv. Ignáci z Loyoly.

U nás spisů Davidových užil zpracovatel „Ráje duše“ sv. Alberta Velikého a nezávisle na něm v mnohem větším měřítku Tomáš ze Štítného. Učinil tak hned na počátku své spisovatelské činnosti. Vybral si spis připisovaný tehdy sv. Augustinovi[4]) De conflictu vitiorum et virtutum a spis bratra Davida De septem processibus religiosorum. Psal pro své děti, jak vyznává v úvodě: „Tyto knihy vám sem zpořiedil, mé dietky! ne sám jich skládav. A jsúť prvé sv. Augustina

[1]) Stöckerl l. c., str. 27.

[2]) Buchberger, Lexikon für Theologie und Kirche, III. Bd.

[3]) Fr. David ab Augusta O. F. M., De exterioris et interioris hominis compositione secundum triplicem statum incipientium, proficientium et perfectorum libri tres castigati et denuo editi a PP. Collegii S. Bonaventurae, Ad Claras Aquas (Quaracchi) 1899, Praefatio.

[4]) Podle Migne, Patrologia latina XL, str. 1091, napsal jej sv. Ambrož Autpertus, opat kláštera sv. Vincence na Volturnu u Beneventa.

o bojování hřiechóv s šlechetnostmi; druhé jednoho bosáka, ten jest slul bratr David, o sedmi duchovnieho stavu vstupních."[1])

Nebyly to překlady ve smyslu nynějším, nýbrž vzdělání velice volná, jak jest patrno z vlastních slov Štítného: „Již pak o tom, ješto sě přihází duchovním, ten, jenž jest latině psal tyto knížky, také jest psal. Ale já méně toho dotknu, a snad sě také k některému sám přimluvím viece než dřieve. A však i dřieve někde také sem své řeči přičinil k úmyslu jeho, ne proto, by mi proň věřili tiem lépe, ale že mi sě jest zdálo hodné tak svým dětem psáti. A protož i tuto též učiním."[2])

Štítný v pozdějších pracích častěji odkazuje na traktát O sedmi vstupních, tak na př. na počátku Knížek pátých opakuje stručně jeho obsah. Než spis bratra Davida se mu tak zalíbil, že ho užil jako předlohy svých traktátů „O šlechetnostech, jenž slovú ‚summa virtutum' ",[3]) „O sedmi šlechetnostech, jenž jsú proti sedmi hlavním hřiechóm"[4]) a částečně i „O trojiem stavě, panenském, vdovském a manželském,"[5]) při tom však již pramene neudal, takže byly pokládány až dosud za původní práce Štítného.

Látku poskytlo mu pojednání bratra Davida o šestém stupni: De sexto processu, qui in virtutibus puris consistit. V úvodu ke Knihám pátým takto podává jeho obsah: „Šestý kór jsú Panující. K těm bude člověk podoben, když již obraňovav se pokušení, jsa v nevině, nad to bude panovati; maje rozličné šlechetnosti, vládna jimi, tociš sebú v nich; když chtě, tehdy užívaje, kteréž chtě, ne s prací ovšem těžkú, ale přemohv pýchu; jsa milostiv a dobrotiv, přemohv závisť a hněv; jsa štědr, přemohv lakomstvo; jsa nepilen rozkošného jedenie neb pitie, přemohv lakotu; jsa poslušen, přemohv lenosť; jsa čist, přemohv smilstvo; a tak i o jiném. Ó kak jest to blažený člověk, ktož jest podoben tomu kóru! toj' pravý pán; neb se nic nebojí, jen zle činiti, pro něž by své panstvo ztratil. Toj' šestý prospěch člověčí, o tom sem také v týchž knihách o sedmi vstupních viece mluvil."[6])

Zbývá ukázat, kterak Štítný užil jmenované předlohy.

I. — „Knížky o šlechetnostech, jenž slovú ‚summa virtutum' " jsou jen zčásti zpracovány podle bratra Davida, a to tam, kde se pojednává o ctnosti vůbec.[7]) Část o božských

[1]) Tomáše ze Štítného Knížky šestery o obecných věcech křesťanských. Vydal Karel Jaromír Erben, Praha 1852, str. XIII.

[2]) Erben l. c., str. XIII.

[3]) Thómy z Štítného Knihy naučení křesťanského. Vydal Ant. Jaroslav Vrťátko, Praha 1873, str. 164—200.

[4]) Vrťátko l. c., str. 208—227.

[5]) Vrťátko l. c., str. 5—52; Erben l. c., str. 60—96.

[6]) Erben l. c., str. 179.

[7]) Toto faktum bude snad důležité i pro určení doby vzniku strahovských zlomků Štítenských, a to zlomků první složky. Frant. Ryšánek ve své studii: Strahovské zlomky Štítenské List Pelagiův Demetriadě v překladě Tomáše Štítného, Bratislava 1930, str. 11, píše: „Není také možno se domnívati, že by druhý zlomek byl nějaké přechodní zpracování spisku O šlechetnostech, jejž by byl Štítný teprve někdy později, t. j. pro sborník z r. 1400 rozhojnil zvláštním úvodním pojednáním o šlechetnostech vůbec [co jest šlechetnost (ctnost), k čemu se přirovnává, o květu šlechetnosti], nežli

ctnostech víře, naději a lásce je asi převzata odjinud. Na některých místech této části projevují se shody s jiným traktátem Štítného „O vieře, o naději a o milosti" z Knížek šesterých o obecných věcech křesťanských. (P. d.)

Příspěvky k dějinám hudby a zpěvu při olomoucké katedrále (1614—1780).

Dr. Augustin Neumann. (Č. d.)

Kapitola se však nestarala pouze o obnovu církevní hudby a zpěvu při katedrále, nýbrž věnovala pozornost i jejím směrům. Zdá se, že v tomto případě nesouhlasila příliš s novými hudebními proudy a že jejím přáním snad bylo udržeti zvláště zpěv chorální. Dává nám to tušiti právě citovaný její děkovný přípis k biskupovi a zřetelně to dokazuje kapitolní usnesení z 30. září 1662.[1]) Kapitola tedy rozhodla: Jelikož vikáři zpívají různými hlasy, usnesla se kapitola na jednotném liturgickém zpěvu. Proto se nařizuje zvláště mladým vikářům, aby se naučili novému zpěvu, a ustanoveno, by jeden kanovník je tomu naučil. Zatím měl býti u knihkupce objednán nový žaltář. Patrno z toho, že kapitola si přála, by zpěv zůstal jednohlasý, chorální, počítala ale s tím, že staré vikáře bude těžko tomu navykati a proto se obracela především k mladým členům vikářského kolegia. Na tom trvala kapitola i později, neboť v roce 1666 rozhodla o třech klericích doporučených arcijáhnem místo vikářů, aby chodili nejen do kůru, nýbrž i aby se zaučovali do gregoriánského zpěvu u P. Lukáše Paigera, vikáře, basisty a regenschoriho.[2]) Usnesení kapitoly z 30. září 1662 možno porozuměti bližším seznáním, jak byl tehdy obsazen chrámový sbor. Dle účtů z roku 1661 byli v pěveckém sboru dva diskantisté, jeden altista, dva tenoristé a čtyři až pět vikářů. Od roku 1654 byli ve sboru zastoupeny smyčcové nástroje. V roce 1661 účinkovali (vedle turnérů) ve sboru dva violinisté. Protože však od roku 1654 i přes toto usnesení

---

přikročil k vlastnímu výkladu o jednotlivých ctnostech, nejprve křesťanských (víra, láska, naděje) a stěžejních známých již pohanským filosofům. Některé okolnosti ukazují, že písař i tuto věc si vybral z hotového třetího zpracování sborníku Štítného (t. j. Musejního). Sborník, jehož zbytkem jsou naše zlomky, nebyl tedy správným opisem celého sborníku Musejního, když písař jeho opsal napřed Desatero, které je v Musejním vzadu, a teprve potom část spisku O šlechetnostech (o víře), z něhož vynechal celou úvodní část." Než právě ta okolnost, že pojednání: „Co jest šlechetnost, k čemu se přirovnává, o květu šlechetnosti", jež je vynecháno ve zlomcích strahovských, bylo Štítným převzato ze spisu bratra Davida, opravňuje k dohadu, že Štítný těmito výklady doplnil svůj d ř í v ě j š í spis o ctnostech božských a stěžejních a zařadil jej takto doplněný do sborníku Musejního, pojednání o Desateru pak od traktátu O šlechetnostech oddělil a zařadil poněkud dále. Pak by ovšem sborník, jehož zbytkem jsou zlomky strahovské, nebyl opisem sborníku Musejního, jak soudí Ryšánek, nýbrž jeho vznik bylo by klásti před vznik sborníku Musejního.

[1]) Kapit. protokoly z let 1660—1664.
[2]) Tamže z let 1665—1672, 19. 2. 1666.

kapitoly zůstává sestavení hudebního sboru stále takové, jak jsme je právě předvedli, nezbývá nežli se domnívati, že kapitola svým usnesením nedovedla zastaviti vliv vývoje na církevní hudbu, jak se jevil právě v zavedení smyčcových nástrojů.

Co bylo dalším mezníkem ve vývoji chrámové hudby, to byla obnova prebendistů v roce 1668 biskupem-mecenášem Karlem z Liechtenštejna. Poznali jsme již, že členové chrámového sboru při olomoucké katedrále byli vydržováni ze sakristánských příjmů. Zjistili jsme mimo to, že v roce 1628 a 1632 byly sepisovány příjmy z fundací. Ve zmatcích za třicetileté války byly asi tyto záznamy někam založeny, takže kapitola (jak již zmíněno) musela se v roce 1661 biskupovi přiznati, že fundačních zápisů není. Však někdy kolem roku 1665, t. j. záhy po nastolení biskupa Liechtenštejna (asi po uspořádání kapitolního archivu) byly potřebné doklady, jakož i obě knihy „Distributionum" znovu nalezeny a proto mohly býti prebendátní požitky znovu sepsány a zase obnoveny. Pod jménem prebendistů jest rozuměti jednak choralisty, t. j. laiky, a ty členy vikářského sboru, kteří jako dobří zpěváci mohli působiti v pěveckém sboru biskupského kostela. Z dokladů o sporu zpěváků svatomořických s katedrálními (1683) se totiž dovídáme, že od vyklizení Olomouce Švédy, t. j. od roku 1650 až do roku 1667, nebylo při katedrále žádných prebendistů. Ti byli obnoveni až v roce 1668, a to pouze v počtu čtyř.[1]) Můžeme si tuto důležitou hudební událost vysvětliti asi tím, že olomoucké biskupství a kapitola se již aspoň poněkud mohla zotaviti z hrozné bídy po třicetileté válce, takže bylo možno přistoupiti k úplné obnově církevní hudby. Že tomu tak bylo, o tom nás poučuje na pohled bezvýznamný příběh z léta následujícího (1669). Z katedrálního sboru olomouckého přeběhli dva diskantisté k zámecké kapele hr. Salma na Tovačově. Kapitola proto dopsala Salmovi a výslovně pravila, že je dala vzdělati v hudbě „mit grosser Mühe, Sorg und Unkosten zu Ehren und Ruhm der Cathedral". Kapitola dala oba diskantisty hudebně vzdělati proto, že (jak přiznává) má málo hudebních sil.[2]) Patrno z toho, že při této hudební obnově na olomouckém dómě trpěli nedostatkem školených zpěváků a hudebníků, takže kapitola musela vlastním nákladem dávati je vzdělávati. V tom nás utvrzují některé osobní údaje o členech pěveckého sboru, z nichž vysvítá, že tehdy (kromě regenschoriho a varhaníka) byli v něm pouze tři školení členové. První z nich byl Ital, Antonín Roncone z Neapole, přijatý v prosinci 1658, druhým Lukáš Paiger, vikář, jenž byl v červenci 1661 pověřen úřadem kantora, a konečně Jakub Jindřich Scobaeus působící při katedrále od října 1660 jako tenorista.[3]) Úsilím kapitoly vzrostl

[1]) Kapit. archiv. St. Mauriz-Kirche, Musiken. Nedatovaný list katedrálních zpěváků olom. biskupovi (z r. 1683).

[2]) Korespondence z let 1666—1682, fol. 89b, kapitola Salmovi 9. 8. 1669. Jedná se o Karla Julia Salma, pána na Tovačově a Kojetíně (1650—1697), velkého pěstitele hudby. (Srov. Rackův článek: „Inventář hudebnin tovačovského zámku z konce 17. století", Musikologie I [Brno 1938], 46—47.) Datum dopisu ol. kapitoly jest již samo o sobě výmluvné, svědčíc, že teprve devatenáctiletý Salm měl již svou zámeckou kapelu!

[3]) Všechny tyto reversy nových členů hudeb. sboru jsou v kvitancích z r. 1661.

časem pěvecký a hudební sbor, takže v roce 1683 čítal již dvanácte zpěváků, a to: osm prebendistů, tři diskanty a jednoho altistu.[1])

Spor mezi pěveckým sborem při katedrále a u sv. Mořice v roce 1683 vedený umožňuje nahlédnouti poněkud do hudebních poměrů olomouckých. Oba tyto sbory činily sobě nárok na působení při farním kostele P. Marie. Ponechávajíce vylíčení sporu kapitole o choralistech, vybíráme z jeho akt jen doklady o církevním zpěvu a hudbě při katedrále. Mořičtí zpěváci a hudebníci vyčítali biskupským, že prý svým účinkováním u P. Marie zanedbávají povinnosti u sv. Václava. Na důkaz toho sdělují mořičtí muzikanti biskupovi, že při nedávné sedmihodinné pobožnosti na dómě scházeli se tam právě zpěváci, a to po celé čtyři hodiny! Za takových okolností bude nutno, aby se dómským choralistům přizpůsobil buď děkan u P. Marie anebo (bude-li u P. Marie pohřeb) budou muset choralisté přerušiti svou účast na církv. hodinkách, aby mohli zpívati při zádušních bohoslužbách. Za daných okolností musí děkan u P. Marie vždy s pohřbem čekati, až přijdou zpěváci z dómu. Zvláště mrzuté však jest toto čekání na den Božího Těla.[2]) Katedrální zpěváci se však snadno vymluvili. Ujistili biskupa Liechtenštejna, že od 1. ledna 1683 zařídili se tak, aby jejich funkcemi u P. Marie nebyly poškozovány bohoslužby na dómě. K tomu apodikticky dodali, že když zpěváci od sv. Mořice mohou míti vedlejší příjmy, tedy zpěváci od sv. Václava[3]) chtějí je míti též. Biskup se dal informovati kapitolou a po jejím nepříznivém vyjádření nařídil zpěvákům při svém stoličním chrámu, aby sloužili jenom jemu.[4])

Nelze pochybovati, že zpěváci uposlechli svého nejvyššího pána, tím však není řečeno, že výše církevního zpěvu a hudby byla trvale zajištěna. Kolem roku 1682 dostali vikáři přísnou důtku, že docházejí do kostela pozdě, z čehož chápeme, proč všichni v letech 1658—1661 nastupující noví členové dómského sboru se písemně zavazovali, že budou vždy zavčas choditi do katedrály a kdykoliv by nemohli, že vždy pošlou místo sebe schopného zástupce. K hotovému úpadku však došlo po roce 1700 za regenschoriho Tomáše Albertiniho. Přípisem ze dne 6. března 1705 mu kapitola nepokrytě sdělila, že figurální církevní hudba při katedrále poklesla tak, že jest ze všech v Olomouci nejslabší, místo aby byla na prvním místě. Při tom se dovídáme o příčinách tohoto stavu. Byl to nedostatek dobrých zpěváků, neboť Albertini dostal pokyn, aby se postaral o dobré altisty a diskantisty. Že kapitola byla nad smutným stavem církevní hudby na dómě velmi roztrpčena, jest nejlépe viděti z toho, že mu pohrozila propuštěním, nezjedná-li v naznačeném směru nápravu.[5])

Z dalšího vývoje hudby a zpěvu při olomoucké katedrále můžeme uvésti jen dvě věci: Hudba se přizpůsobovala i v pozdějších dobách

[1]) Nedatovaný list katedrálních zpěváků biskupovi z r. 1683.
[2]) Kap. archiv. St. Mauriz-Kirche, Musiken.
[3]) Tamže.
[4]) Tamže. List dat. na Mírově 13. 8. 1683.
[5]) Korespondence 1698—1706, str. 787.

povšechnému vývoji, jak viděti z užívání tympanů v chrámovém orchestru. Dočítáme se o nich sice až v roce 1772, ale nelze pochybovati, že již dávno před tím (za příkladem jiných chrámů) působili při olomoucké katedrále tympanisté. Účet za prosebnou pout na Sv. Kopeček toho roku za odvrácení války nám předvádí následující stav dómského sboru: Regenschori, varhaník, osm choralistů, pět mladých zpěváčků (vokalistů), pět trubačů a jeden tympanista.[1]) Oněch pět zpěváčků představuje jejich rozmnožený počet na základě závěti olomouckého biskupa Leopolda Fridr. Egkha z roku 1760.[2])

V takovém stavu byl dómský sbor až do císaře Josefa II., jehož chladně rozumářská vláda byla pohromou pro všechny větve umění, nevyjímaje ani chrámovou hudbu a zpěv. To však se již vymyká rámci této práce.

II.

Hmotné zajištění.

Provozování církevní hudby a církevního zpěvu při olomoucké katedrále bylo (jako všude jinde) zajištěno různými fundacemi. Dobrodinci sami anebo kapitola určovala blíže, čemu fundace mají sloužiti, a zajišťovala je trvale tím, že nenechávala ležeti kapitál v pevné dómské sakristii, nýbrž že za něj zakoupila úrok na některém velkostatku, z jehož výnosu měl býti na věčné časy každoročně vyplácen úrok sloužící účelům oné fundace. Takových zdrojů k vydržování (mimo jiné) dómských bohoslužeb jest v prastarých „Libri distributionum" celá řada. K bližšímu poznání, jak byli zpěváci a hudebníci při olomouckém dómu hmotně zajištěni, uvádím je na tomto místě v časové posloupnosti.

V roce 1505 zakoupila kapitola u Kryštofa z Liechtenštejna na mýtě v Loděnicích úrok splatný na sv. Jakuba a na Hromnice po 2 zl. 13 gr. za složený kapitál 32 hřiven grošů širokých.[3]) Úrok tento měl býti vyplácen kantorovi.

Roku 1513 koupen byl od Hynka z Kornic na Tlumačově za 700 zl. úrok, jímž měl býti vyplácen úrok na sv. Jiří a na sv. Václava. Do tohoto kapitálu byla zahrnuta i fundace z testamentu Schtelmacherové, obnášející 11 kop 20 grošů, z něhož plynoucí úrok 42 grošů měli dostávati dómští prebendáti za zpívání „O. Maria".[4]) Později tento kapitál byl předán Janovi z Holešova na statku Bystřici pod Hostýnem.[5])

O šest let později (1519) byl zakoupen úrok 21 zl. za 400 zl. na Biskupicích a Chvalkovicích, jejž dostávali „mansionáři zpívající hodinky ke cti P. Marie."[6])

V roce 1535 koupila kapitola úrok za 1402 zl. 25 gr. (se souhlasem biskupa Stanislava Thurza) od Prokopa Podštátského na Hulíně.

[1]) Kap. archiv, sakristánské účty, kvitance za rok 1772.

[2]) Kap. archiv, pozůstalost biskupa Egkha. Biskup tento byl asi milovníkem hudby, neboť po jeho smrti prosila jeho domácí kapela, by jí kapitola darovala z pozůstalosti hudební nástroje. Žádost podepsali (15. 2. 1761) tito biskupští hudebníci: Jan Michal Pumm a Karel Frantz, hráči na lesní roh, Antonín Fernier a Frantz Fogenauer, klaristé a Ignác Spalled, fagotista. Žádosti jejich bylo vyhověno.

[3]) I, 367. [4]) I, 381. [5]) 383. [6]) I, 385.

Z něho dostávali prebendisté každoročně 200 zl. na společnou kuchyň a na dřevo. Odkaz ten učinil kanovník Hamlburk a až do r. 1535 vázl na domě Matěje Breslera.[1])

Roku 1540 složila kapitola u Petra Šedíka z Kunčiny v Jevíčku 800 zl. (100 zl. ve zlatě a 700 grošů širokých), z čehož měl dvakráte ročně dostávati činži kantor.[2])

V roce 1542 koupen v Ostravě úrok 90 zl. za 1500 zl., kterýž důchod měl býti vyplácen na sv. Václava a na sv. Jiří. Účel této fundace nebyl blíže označen, ale z našeho pojednání poznáme, že skutečně s dómským kůrem byl v souvislosti.[3])

Dvojí zákup nacházíme v roce 1549. První složila kapitola u Jaroslava z Pernštýna na jeho statku lipenském. Základní kapitál obnášel 1600 zl., z nichž měl býti vyplácen ve dvou lhůtách (sv. Jiří a sv. Václava) úrok v úhrnném obnosu 96 zl.[4]) Z něho měli dostávati mansionáři olomoučtí 8 grošů za anniversarium Zuzany Hykepascheinové.[5])

Druhý úrok zakoupila kapitola se svolením biskupa Jana Dubravia na statku mohelnickém. Ze složených 800 zlatých mělo býti na sv. Václava a na sv. Jiří vždy vypláceno po 45 zl., a to hejtmanem z Mírova. Z této činže dostával školmistr dvakráte ročně po 2 zl. 8 gr. Prebendáti do kuchyně rovněž dvakráte po 1 zl. 11 gr. Žáci na svatopostní stravu dvakráte po 18 gr.[6])

V roce 1552 zajistila si kapitola úrok 180 kop gr. z obnosu 3000 kop gr. na statku plumlovském u pana Vojtěcha z Pernštejna. Z něho určeno pro kantora v jedné lhůtě 8 zl. 10 gr., v druhé 11 zl. 12 gr. 6 d. Školmistr měl dostávati dvakráte po 3 zl. a kuchyň prebendátů dvakráte po 1 zl. 15 gr.[7]) Tento zákup byl v roce 1599 přenesen z Tovačova na Litovel.[8])

Výjimku činilo pořízení opata z Hradiska z roku 1556, z něhož (pokud se dalo zjistiti) nebyl úrok zakoupen. Z něho určeno prebendátům 16 grošů a „větším i menším žákům zpívajícím vigilie“ a zároveň i Requiem 1 zlatý.[9])

Roku 1563 složila kapitola 2000 zl. Přemkovi z Vickova na všech jeho statcích v Bystřici pod Hostýnem, z něhož měla dostávati ročně 120 zl. 3 gr. Z něho připadalo Petrovi varhaníkovi dvakráte po 2 zl., kuchyni prebendátů dvakráte po 8 gr. 1 d. a nemocným žákům ve dvou terminech po 5 gr.[10])

Z odkazu arcijáhna olomouckého a kanovníka brněnského Zikmunda Scultellana koupila (1588) kapitola úrok na Ostravě (60 zl. z 1000 zl.). Z něho připadlo prebendátům na přilepšení 3 zl.[11])

Z fundace Urbana Gemrata koupila (1593) kapitola úrok 102 tolarů za 1700 tolarů zajištěných „na Helfštýně čili Lipníku“. Z něho měli dostávati prebendáti za zpívání „Salve regina“ při Requiem.[12])

Významná fundace byla z odkazu kanovníka olomouckého Jana Sterniska, z níž odevzdal Arnošt Dittelsteiner na Přestavlkách kapitole 1200 zl. Fundace pocházela z roku 1611, neboť první úrok z ní byl

---

[1]) I, 418. [2]) I, 431. [3]) I, 427. [4]) 437. [5]) 439. [6]) 289. [7]) 442. [8]) 430. [9]) II, 249a. [10]) II, 248. [11]) I, 430. [12]) II, 253a.

vyplacen na sv. Václava 1611, druhý na sv. Jiří 1612. Z toho dostávali prebendáti 6 zl. na pití, a to na výroční den úmrtí dobrodincova, na sv. Cyrilla a Methoděje, na sv. Pankráce a na sv. Šimona a Judy.[1])

V téže době vznikly dvě hudebně důležité fundace. Olomoucký kanovník Jáchym Roubal učinil dotaci na sloužení slavných rorátů, která byla zajištěna ročním úrokem 30 zl. na Velké Bystřici. O jeho rozdělení nařídil Roubal takto: Kantorovi 3 zl., témuž na svíčky 1 zl., varhaníkovi 12 zl., prebendátům 10 zl. Tato fundace byla téměř současně rozmnožena odkazem olomouckého kanovníka Jana Konupky obnosem 200 zl., jejichž výnos byl zajištěn na panství kralickém u Karla Haugvice. Z toho kantor měl dostávati 1 zl., na svíčky 15 gr., tolikéž na svíčky varhaníkovi a prebedátům 2 zl.[2])

Kanovník Konupka pořídil kromě toho (25. dubna 1616) ještě jinou fundaci. Odkázal 1000 tolarů, jež byly zajištěny na velkostatku v Mírově. Úrok 60 zl. z nich plynoucí měl sloužiti za roční plat varhaníka.[3])

Jak níže poznáme, byly tyto fundační příjmy nejen před válkou třicetiletou, ale i za ní a po ní hlavní oporou provozování hudby a zpěvu při olomoucké katedrále.

III.

Regenschori.

Ve starší době se nepotkáváme s tímto titulem, nýbrž se jménem „kantor". Jako jinde, tak i při olomouckém dómu byl kantor vlastně ředitelem kůru. Již prastaré „Libri distributionum" jsou toho jasným dokladem. Kantor se v nich předně jeví jako osobnost nepoměrně lépe finančně postavená nežli varhaník. Zatím co tento dostával na svíčky při rorátech pouze 15 grošů, kantor dostával po jednom zlatém.[4]) Rovněž důraz kladený na kantorova zástupce ukazuje, že běželo o nepostradatelnou hudební sílu. Nejlépe však jeho význam vysvítá ze slov: „. . . cantori ecclesiae, qui regit chorum in Rorate."[5]) Zde tedy vidíme zcela jasně, že kantor řídil pěvecký sbor.

V době, kdy nám počínají zprávy o řediteli kůru, nepotkáváme se však již s titulem kantora, nýbrž jen regenschoriho. Prvním nositelem tohoto titulu jest v roce 1661 Lukáš Jeroným Paiger, kterého kapitola přijala (20. května) za vikáře a basistu.[6]) Po dvou měsících byl jmenován kantorem.[7]) To však je naposled, kdy tohoto titulu bylo použito. Z Paigerovy pravomoci poznáváme jasně, že řídil celý pěvecký a hudební sbor na dómě. Kapitola mu svěřovala k dobrozdání žádosti podávané o přijetí do dómského sboru, on referoval kapitole o nově přijatých silách, jindy si u kapitoly stěžoval na nedbalé zpěváky a muzikanty.

Na tomto prvním známém regenschorim vidíme, jak mu kapitola pomáhala živiti se. K regenschorství mu přidala vikářskou prebendu[8]) a mimo to ho ještě ponechala farářem u sv. Petra.[9]) (P. d.)

[1]) II, 270a. [2]) II, 268. [3]) Tamže, 272a. [4]) I, 366. [5]) U. m.
[6]) Kapit. protokoly z let 1660—1664. [7]) Tamže, 1. června. [8]) U. m.
[9]) Protokoly z let 1665—1672.

Písemnictví

Bitnar Vilém, Postavy a problémy českého baroku literárního. Praha 1939. Nákl. G. Francla. 225 stran. Cena brož. 28 K, váz. 35 K.

Známý literárně-historický badatel, který jest zvláště osvědčený jako specialista z oboru barokní literatury, překvapil naši vědeckou veřejnost novým přínosem v tomto oboru. Charakteristickým tahem nové Bitnarovy knihy jest, že rozšiřuje dosavadní naše vědomosti o osobnostech již nám známých anebo nás obeznamuje s osobnostmi až dosud zapomenutými. To platí zvláště o autorech z řádu premonstrátského. Při tom se opětovně vrací ke svým oblíbencům Bridelovi, jemuž věnuje vstupní studii, a Rozenplutovi, jímž se zabývá v závěrečné kapitole. Neopakuje při tom své dosavadní poznatky, nýbrž předvádí výzkumy nové. Tak při Rozenplutovi nás příjemně překvapuje důkazem o moravském původu duchovních písní o Nanebevzetí P. Marie, u Bridela obohatil Bitnar dosavadní vědomosti o tomto básníku pojednáním o anafoře jeho lyriky. Jistě že se příštím badatelům o Bridelovi zavděčil velmi pracným číselným diagramem, z něhož jest na první pohled patrno, jak Bridel čerpal ze své předlohy při skládání básně „Slavíček vánoční". Důležitá jest i kapitola o periodisaci dějin baroku. Bitnar při tom sice přistupuje celkem na Pekařův názor, ale odmítá jej potud, pokud tvrdí, že povaha barokního člověka sestávala ze živlů gotických a renesančních. Autor proti tomu dokazuje, že zde neběželo o pouhou synthesu, nýbrž o pokatoličtění duše českého člověka, jež bylo provedeno přehodnocením, t. j. pokřesťaněním pohanských prvků renesance. Byla to jakási regotisace. Nelze pochybovati, že práce Bitnarova je novým a cenným přínosem k dějinám českého baroku a že jistě se potká se zaslouženou pozorností v odborných kruzích. Nn.

*

Poselství. Almanach k 25. výročí DLU v Olomouci. Redakcí Oldř. Svozila a Stan. Vrbíka vydala Družina lit. a umělecká v Olomouci 1938. Str. 409. Cena 50 K.

Samostatná organisace katol. spisovatelů Družina literární a umělecká byla založena hlavně na podnět redaktora Zamykala dne 29. října 1913 v Olomouci, ustavující valná hromada po schválení stanov konala se však teprve 28. května 1914 — tedy již těsně před světovou válkou. Tak dostala DLU do svého vínku neblahý dar, který značně zabrzdil její počáteční činnost. A zrovna když se chystala na podzim r. 1938 oslaviti své 25. výročí, hrozila nová světová válka a přišla naše národní katastrofa. Proto místo jiných oslav vydala objemný almanach „Poselství", přes těžkou dobu a nesnáze spojené s mobilisací velmi pěkně vypravený a vkusně uspořádaný péčí dvou mladších agilních členů. Jejich společným dílem a jádrem celého silného svazku jest

Index členů DLU, jenž zaujal přes 200 stran. Tento seznam 125 literárně, umělecky nebo jinak kulturně činných osob, obsahující spolehlivá, většinou autentická životopisná data a úplnou bibliografii i zjištěné pseudonymy, zůstane navždy bezpečným pramenem každému literárnímu a kulturnímu historiku, ale i jiným čtenářům poskytne hojně zajímavých vědomostí o našich pracovnících. Jistá neúměrnost v rozsahu jednotlivých životopisných statí dá se vysvětliti jednak dvojí redakcí sborníku, jednak snad skromností některých autorů, kteří se omezili skutečně jen na sdělení nejnutnějších dat. Dokumentární historickou cenu má take první vypsání dějin DLU z pera prof. Oldř. Svozila, doplněné přehledem dosavadní vydavatelské činnosti. Přední část almanachu přináší dlouhou řadu literárních příspěvků různé hodnoty; vedle básní, drobných próz nebo ukázek z větších celků zaujmou čtenáře i zde některé práce životopisné nebo kulturně historické. Je to zvláště stať Sigm. Boušky „Pravda o K. Dostálu-Lutinovu", vzpomínka dra Fr. Cinka na Lad. Zamykala „Za mrtvým přítelem" a studie o cyrilometodějském buditelském horlení v olomouckém semináři od r. 1870, esay Fr. Dohnala „Plavby nadvětrné", vzpomínka J. Svítila-Karníka na vstup do literatury a do „Nového života" a ukázka z hist. studií dra Aug. Neumanna „Z dějin znojemského františkánství". Jako ukázku členských prací z jiných uměleckých oborů přináší almanach skladbu Stan. Vrbíka a kresby Arn. Hrabala, K. Němce a Břet. Štorma. Pěkný sborník dává naději, že Družina literární a umělecká, obnovující se přílivem nových mladých sil, zahájí ve druhém svém čtvrtstoletí novou, úspěšnější a pronikavější činnost.

M.

*

Doskočil Karel, Listy a listiny z dějin. Praha 1938. Vydalo Státní naklad. Stran 147, cena brož. 13 K.

Mladý a nadějný historik vydal v této publikaci 77 nejdůležitějších dokladů z dějin od roku 869 až k r. 1938. Kniha má propagační význam, neboť Doskočil otiskl všechny dokumenty v českém překladě a tím velmi vhodně (v době tak pohnuté) podal každému českému čtenáři příležitost, aby se mohl obeznámiti s tisíciletou tradicí našich dějin. Překlady pořídil vydavatel buď sám anebo otiskl překlady jiných čelných českých historiků. Možno o nich říci, že jsou vesměs velmi zdařilé. Této vědecko-propagační knize budiž přáno co nejvíce zdaru.

*

R. I. Malý, Marx a Řím ve světle živé skutečnosti. Praha 1939. Nakl. A. Neubert. Str. 133, cena 10 K.

Obsahem této nové knihy R. I. Malého „Marx a Řím" je rozbor marxismu s hlediska autorova „křesťanského realismu". Není to kniha jen informativní, nýbrž dílo, které především chce ukázat, jak by bylo třeba se dostat z bludiště Marxovy nauky, v níž záludně se mísí smysl pro realitu s obludnou ideologií — na zdravou cestu reálného

života sociálního i kulturního. Křesťanské hledisko autorovo je tu dokumentárně podloženo zejména encyklikami zesnulého papeže Pia XI., kterého autor pokládá za nejjasnějšího vykladače a obhájce křesťanství právě i po stránce nového realismu. Proti Marxovu materialismu staví tedy R. I. Malý křesťanský spiritualismus a totální realismus. V jedenácti kapitolách (Marxismus není kravata — Vlivy a omyly — Podstata marxismu — Marxistický imperialismus — Socialismus a náboženství — Papežské encykliky — Křesťanství není idealismus — Marxova realističnost — Realismus křesťanský — Bludiště a cíl — Víra a politika) konfrontuje oba tyto směry, aby nakonec v kapitole dvanácté „Na zdraví všem!" doporučil v zájmu národního zdraví křesťanský realismus proto, že tento nový realismus znamená život v duchu celé a úplné skutečnosti právě lidské: skutečnosti chleba i kultury, duše i těla, skutečnosti „přirozené" i „nadpřirozené". Marxova nauka je mu špatná právě proto, že Marxův rozbor života velmi hrubě nesouhlasí s pravou lidskou skutečností, neboť z této skutečnosti vždy něco velmi podstatného vynechává: vynechává vlastně víc než polovinu, neznaje a nechápaje právě ty duchovní hodnoty a síly, pro které lidský život především stojí za to, aby byl žit. „Člověk bez Boha a bez víry", píše v tomto směru R. I. Malý, „není celým člověkem. A život jenom tělesný a hospodářský bez prvenství duchovního jest jen karikatura a škleb, ne život skutečný. Marxismus zbavuje člověka jeho vyšší důstojnosti a ponechává mu jen smysl biologický a hospodářský: je pro člověka nedůstojná urážka a lež." — Z těchto slov slyšíte znova zase dávno známý způsob argumentace filosofa R. I. Malého, který již od své první knihy (Jasnýma očima, 1920) vždy všecky zjevy života kulturního i praktického hodnotil podle toho, jak hluboko a jak úplně zabírají a dovedou obsáhnout skutečný lidský život biologický i duchovní a věčný. Velmi zajímavá je proto po této stránce také čistě filosofická kapitola „Křesťanství není idealismus", v níž se ukazuje, jak Marx si plete křesťanství s idealismem, přehlíže hojnost odtažitého a plytkého idealismu ve vlastní nauce. — Kniha „Marx a Řím" je novým dokladem, jak R. I. Malý přesně a rázovitě myslí, nedávaje se zlákat ani svůdnou jednostranností a povrchností, ani snadnou navyklostí běžných formulí. Je to kniha zároveň originální a zajímavá i velmi užitečná a právě dnes mnoho vysvětlující.

*

Mráz Bohumil, Blahoslavená Anežka Česká. Čes. Budějovice 1938. Nákl. vlast. Str. 38.

Výpravná báseň oslavující českou světici, v lehkém slohu, vhodná zvláště k recitacím a spolkovým slavnostem.

*

Věda a stáří.

Na toto téma rozepsal se (v Č. Sl.) doc. dr. Frant. Běhounek o jednom z prvních zákonů Beranovy vlády, týkajícího se časnějšího pensionování vysokoškolských profesorů, ve snaze, aby mladší vědecký dorost dříve se dostal k samostatné tvůrčí práci. Tento zákon narazil na neobyčejně tuhý odpor u postižených. Dříve mohl vysokoškolský profesor sloužiti až do 70 let a na návrh sboru dostal ještě prodloužení o t. zv. čestný rok. Nyní má jíti do pense v 65. roce, příštím rokem již v 64. roce a rok na to v 63., kterážto hranice už zůstane definitivní. K tomu připomínáme, že jiný státní úředník smí jen zcela výjimečně sloužiti do 62 let a mohli bychom tedy odtud dedukovati, že vědecká práce je cosi osvěžujícího, co konservuje mozek daleko lépe než běžná administrativní činnost státního úředníka. Jeden z obranných článků tvrdil doslovně, „že se zde odstraňuje průběhem tří let řada zdatných vůdců a umělců, ještě daleko dříve, než úbytek sil se normálně dostaví (!), čili propustí se z vědeckého života ještě mužové v plné tvůrčí síle". Fysiologové, kteří nám stále tvrdí, že u duševně pracujícího člověka nastává úbytek sil už v 40 letech věku, budou si tedy musiti svoje teorie hezky opraviti. Jiný odpůrce nového zákona operoval důvodem, že školení vědce je cosi velmi nákladného a zdlouhavého, a když se konečně vědecká individualita náležitě vyvine, má jíti do pense! To je důvod, nad nímž je nutno se zamysliti. Nutí k tomu, abychom se po té vědě skutečně trochu rozhlédli a zjistili si, jak to vlastně s tím stářím a vědeckou prací vypadá.

Vezměme jako příklad fysiku a z ní práce základní důležitosti, které znamenaly vždy určité mezníky v jejím vývoji. Dostaneme asi 60 prací, spojených asi se 45 jmény. A když si zjistíme, jak byli autoři staří, máme tento obraz: ve věku mladším než 20 let byly vykonány 2 práce, ve stáří 20—30 let 16 prací, mezi 30. a 40. rokem 23 prací. To je maximum, pak to začne ubývati; ve věku 40—50 let máme už jen 13 prací, mezi 50. a 60. rokem 6 prací a po 60. roce ani jednu!

Z konkretních případů uveďme Newtona, který dožil se 85 let, svůj gravitační zákon definoval ve 24 letech. Principie napsal, když mu bylo 42 let a přestal pracovati v 62. roce. Avogadro se dožil 80 let, avšak ze všech jeho prací jej přečkala jen jediná, kterou vytvořil, když mu bylo 35. Dalton dožil 78 let, vytvořil však díla trvalé hodnoty jen ve stáří 18—37 let. Coulomb zemřel, když mu bylo 70, avšak přestal pracovati už o 10 let dříve a jeho zákon o přitažlivosti elektrických nábojů pochází z jeho 49. roku. Carnot podal svůj tepelný zákon, který je dodnes podkladem teorie tepelných strojů, když mu bylo 28, Arrhenius vypracoval iontovou teorii,

když mu bylo 28 a po 40. roce přestal experimentálně pracovati, Bohr uveřejnil atomovou teorii ve stáří 28 let. Moseley objevil atomové zákony ve stáří 26 let a za dva roky nato padl jako dobrovolník u Dardanel, Volta dožil se 82 let, ale významné práce končí s jeho 56. rokem. Lorentz vypracoval elektronovou teorii když mu bylo 30, Maxnell elektromagnetickou teorii světla ve stáří 34 let, Plankův zákon, podklad moderní nauky o energii, je z jeho 42. roku, Petru Curie bylo 39 a jeho choti 31, když objevili radium, jejich dcera a zeť nebyli ještě 40 let staří, když se jim podařilo objeviti umělou radioaktivitu, Hess objevil kosmické záření, když mu bylo 29. Rutherford prozkoumal atomové jádro, jsa stár 40 let a jeho slavné rozbití atomu se mu zdařilo v 48. roce a tak to jde neustále.

Snad někdo namítne, že je to zvláštní shoda okolností a že konec konců nelze jen hodnotiti práce velikého dosahu, nýbrž nutno uvažovati i práce menšího významu. To je jistě správné, nelze však počítati něco, co nemá trvalé ceny. Práce trvalé ceny jsou jistě takové, které přejdou do učebnic. V tom směru můžeme tedy statistiku velmi snadno rozšířiti. Ve fysice dostaneme tak asi 120 jmen a když vypustíme všechny badatele mladší než 70, zbude nám jich 52, tedy dosti vysoké procento. Z těch najdeme právě tři osoby, které pracují ještě po 60. roce. Je to Američan Michelson, který měří ještě ve stáří 67 let průměry hvězd, ovšem přístrojem, jehož teorii vypracoval, když mu bylo 28 let. Pak je to Angličan lord Kelvin, který dožil 83 let a ještě v 71. roce pracoval. Konečně máme jiného Angličana, lorda Rayleigha, který publikoval ještě po 70. roce. Naproti tomu máme jiný extrém, Le Châteliera, který vytvořil jedinou významnou práci, když mu bylo 34 a s tou vystačil do požehnaného stáří. Crookes, objevitel katodových paprsků, se odmlčel v 54. roce, ačkoliv zemřel, když mu bylo 87, atd.

Zastánci tvůrčí práce ve zralém věku bývají často citována dvě jména: Galilei a Tesla. Galilei uveřejnil 4 pojednání, když mu bylo 48 až 74 let, avšak moderní historikové se shodují v názoru, že práce, v pojednáních líčené, jsou daleko mladšího data. Dnes je prokázáno, že Galilei definoval zákony o pohybu těles, když mu bylo 35 až 40 let, a někteří historikové dokonce tvrdí, že objevil zákony o kyvu, když byl 19 let stár! Tesla má své nejvýznamnější práce rovněž z mladšího věku: o třífázovém proudu z 30. roku (1887) a o vysokofrekventních proudech z 36. roku. Dnes je Teslovi 82 let a čas od času se dočítáme v novinářských zprávách, že pracuje na zužitkování kosmické energie a pod. To však jsou jen nedoložené zprávy žurnalistické, oficielně nic uveřejněno nebylo. Tolik, co se týče fysiky. V jiných vědních oborech sotva bude to jiné. Závěr je zcela jasný a v naprosté shodě s tím, co říkají biologové. Po 50. roce stáří nastává rapidní vyčerpání duševních sil a v 60. roce není již mozek schopen tvůrčí práce, leda zcela výjimečně.

*

ak. — Ze školství a výchovy.

Jakou školu? Školství v pohybu. Nová škola. Výchova ve zmenšeném státě. O reformě naší školy. Tak a podobně znějí nadpisy článků a referátů v časopisech a novinách. V Akordu (2. čís.) se píše, že uskutečnění křesťanské výchovy bude dílo katolíků a nikoli dílo úředních nařízení. Nemůže to býti výchova bezbarvá, neurčitá, připouštějící stejně všechno, jak vyplývá z části tisku, který píše jen o „výchově v duchu křesťanské snášelivosti". Proto nabádá k bdělosti, neboť část tisku píše úmyslně o křesťanské škole proto, aby se zdálo, že o ni není třeba již bojovat, kdežto zatím se musí teprve stavět. Podotýká, že neběží o zavádění křesťanství do škol diktované s bezduchým formalismem povinných náboženských úkonů, nýbrž o pravdivého a jasného ducha školy a výchovy, o kterého musí jíti všem, kdo mají na mysli záchranu národa. — Prof. Fr. Müller (Filos. revue, čís. 1) píše o úkolech katolické pedagogiky. Tato má v nové situaci chránit křesťansko-latinskou kulturu a lidskou osobnost a svobodu obhájit integrálním humanismem a integrálním křesťanstvím. Cílem katolické pedagogiky jest anima naturaliter christiana, integrální, dokonalý člověk, který jest předpokladem dokonalého křesťana. Od psychologisování jest se třeba vrátiti k hodnocení pedagogickému, jež jest dáno cílem a smyslem výchovy. Nelze zatajovati nebezpečí, které jest v zavádění křesťanského symbolu do školy; aby totiž nezůstalo na několika viditelných formalitách. Ani povinné vyučování náboženství nepřetvoří školu, zůstane-li jenom na tom. Křesťanský duch školy musí býti katolický, nikoli ymkařský. Bude třeba vybudovati katolické pedagogické akademie a školskou strukturu přizpůsobiti hospodářskému životu. Školské úřady také nesmějí býti bez odpovědnosti za osud absolventů škol. A má-li býti zavedena osobní odpovědnost ve veřejném životě, musí býti na školách zdůrazněna výchova k odpovědnosti.

Velmi zajímavý a nabádavý jest článek dra Jos. Kachníka ve Vychovatelských listech (čís. 2). Pojednává v něm o národní výchově, po níž se v druhé republice volalo, protože se hledají zásady pro nové úkoly výchovy. Dr. K. připomíná Komenského Didaktiku, její ryze české zásady, třebas i čerpané z prostředí, v němž žil a se vyvíjel. Byl to křesťanský názor, který nás i německý národ spojoval v oblasti bývalého království českého. Nikoliv tedy anglický spencerismus, ani francouzský světový názor, ani americký pragmatismus. Není hanbou učiti se od sousedů; Římané se učili od Řeků, Němci od Francouzů atd. Příklad nám dal i sv. Václav. Řecko a Řím však zahynuly na rasismus; spočívaly na přirozené etice. Říman jen Římana, Žid Žida pokládali za hodna lásky. Zvítězilo křesťanství s jednotným názorem etickým a se společným jazykem latinským. Ale ježto latina se přepínala, vystoupil Komenský s učením, aby latina zůstala jednotícím poutem učeného světa, ale v národě aby jednotícím byl jazyk mateřský. Záchrana tkví jen v návratu ke křesťanským zásadám a ve zpevnění národního charakteru vlastenectvím, jaké vzniklo

z našeho prvního národního obrození. Ale naše škola a kultura zapomínaly na tyto dvě složky, které je vytvořily a které se spojovaly v pedagogických zásadách Komenského. A tak dr. K. zdůrazňuje, že volání po výchově národní není, leč výzva, aby se národ vrátil k zásadám Komenského, vysloveným v jeho Velké didaktice; že totiž „základy vzdělání, mravnosti a zbožnosti jsou nám dány od přírody či od přirozenosti (hl. V.), která jest česká a slovanská, a že tudíž i ducha, směr a metodu školy jest bráti z tradice české a slovanské." Charakter mládeže se vytváří a zpevňuje k á z n í a výukou. A tu se dr. K. dotýká zajímavého zjevu; že totiž na českých školách proti německým jest uvolněnější kázeň. Jistě by stálo za úvahu, zda příčinou jest na jedné straně směr k výboji a smysl pro militaristickou disciplinu a na druhé směr k demokratickému uvolnění a zpohodlnění. Profesor, který vyučoval na škole české a německé, svými zkušenostmi by dal za pravdu zkušenostem dra K., i kdybychom snad z různých vnějších projevů soudili jinak. Patrně tu působil také vliv t. zv. činných škol a jejich metod, které samy sebou vedou k volnější kázni. Ale jest třeba zdůrazniti, že zkušenosti mohou v té věci býti různé a že nelze říci, že všeobecně kázeň na německých školách by byla lepší než na školách českých; jsou tam totiž stejné případy volnější kázně jako na českých. Potvrzují to vypravování německých studentů, ač tito bývají na slovo skoupější než naši studenti. Proto si dávají mnoho záležet na př. na pochodových cvičeních, jež bývají konány s pravou vojenskou kázní.

Předmětem úvah jest důležitá otázka o poměru r o d i n y a š k o l y. Bližší spolupráce školy a rodiny byla míněna zřizováním rodičovských sdružení. Jest však nutno přiznati, že zájem rodičů o školu se zpravidla omezoval jen na všední prospěch dětí. Ovšem rodičovská sdružení vykonala mnoho pro školu, zařizovala rozhlasy, svým nákladem zdokonalovala vnitřní zařízení školy, zřizovala hřiště atd. a podporovala chudobné žáky. Úmyslem bylo také, aby škola vykonávala vliv na rodinu, na rodiče, aby děti správně vedli, vychovávali. A tu za změněných poměrů na kořen věci jdou Nár. listy (19. II.), kde se píše: Má-li výchova mládeže býti národní a křesťanská, nelze spustit z mysli, že tato snaha by nemohla býti korunována plným úspěchem, kdyby taková výchova byla omezena jen na školu a nebyla stejně vyžadována také v rodině. Škola sice rovněž vychovává, ale především učí a připravuje na budoucí život po vědní stránce. A tak zvláště rodina musí v dítěti vyvolati národního a náboženského ducha. Škola by tu málo pořídila, kdyby nebylo pro tuto výchovu základu již z domova. Proto rodiče musí jíti příkladem. Musí tudíž jíti o povznesení národního a křesťanského ducha v rodinách a manželstvích leckdy rozvrácených a chladných. Ale jistě také, aby rodina mohla spolupracovat se školou, jest třeba, aby děti nebyly učeny něčemu, co jest v rozporu s jejím křesťanským názorem a morálkou. — V témž čísle Nár. listů A. Čermáková připomíná, že dosud se ve školství a výchově obrážel doznívající positivismus, v kterém nebylo místa pro Boha, dále socialismus a kolektivismus, v němž se ztrácela

osobnost a který znevažoval duchovní hodnoty; byla tu nesprávně chápaná mezinárodnost a světovost. Ale myšlenkové proudy změnily se v celé Evropě, a tak i u nás. Především jest pozorovati příklon k náboženství; národní neštěstí tento návrat k Bohu jen zdůraznilo. Proto také ve školní výchově bude náboženství a náboženskomravní výchově vyhrazeno místo a mravní (náboženskomravní?) výchova bude prostupovati všechno vyučování. Neboť vypěstění mravní osobnosti — charakteru, které zasahuje celou vnitřní bytost člověka, jest nesnadné, i musí se díti od mládí a záměrně. Musí se tedy začíti hned v rodině a v mateřské škole. Zvýšenou pozornost jest třeba věnovati také mládeži v poškolním věku; nemá býti ponechána sama sobě a vydána na pospas často velmi nepříznivého vlivu filmu, tisku, četby a tance. V rodině se děti nesmějí vychovávat k změkčilosti a k požitkářství. Vyzdvihuje se, že nelze držet heslo: Vyučování buď individuální, výchova kolektivní. Provinilé dítě se nesmí schovávati za kolektivum, za skupinu nebo třídu. Kolektivní odpovědnosti není. Proto dítě musí býti vedeno k individuální odpovědnosti a musí se v něm pěstovati citlivé svědomí.

Poněvadž se zdůrazňuje návrat k svatováclavské tradici, vykládá její ideu dr. A. Fuchs v čas. „Rodina a škola" (č. 1). Význam její jest v křesťanském obsahu a v národním vědomí. Také v časopise rodičovských sdružení „Rodiče a škola" (čís. 9) píše dr. Jos. Štěpánek o výchově dětí v tradici svatováclavské; to jest vychovávati děti podle příkazu Kristova k vroucí lásce k Bohu, k bližnímu, k vlasti a národu. V tom „prospívá stavěti dítěti před oči světlý vzor našeho mladého knížete svatého Václava". Patrně se tedy o té tradici přece něco ví, ač podle jednoho časopisu kterýsi prý dobrý křesťan si stěžuje, že se o té tradici stále píše a mluví, ale neví prý, v čem jest její podstata.

Reformy mateřského školství u nás se týká článek Lid. L. (5. III.). Podle prohlášení ministra školství prof. Kaprase se na úředních místech na reformě tohoto důležitého druhu škol již pracuje. Tu běží o výchovu všech smyslů, o výchovu pohybovou a zdokonalení představivosti a obrazivosti dítěte, na niž pak navazuje výchova rozumová. Velmi důležitá jest výchova mravní a náboženská. Jest třeba, aby co nejdříve byla svolána anketa odborníků, kteří by pomohli řešiti dnešní problémy mateřského školství u nás a aby mateřské školství bylo jednotně organisováno.

Nejvíce zájmu soustředilo na sebe konferování ve Zlíně ve dnech 19.—23. února, kam na pozvání továrníka dr. Bati sjelo se přes 200 školských odborníků k poradám o úpravě našeho školství. Poradám byl přítomen také ministr školství a národní osvěty JUDr. J. Kapras a ministr veřejných prací Dominik Čipera. Ministr učinil projev, v němž zdůraznil, že naše školství musí vésti k úctě duchovních hodnot a k práci na zvelebení naší země, k národní tvořivosti. Znovu vyzdvihoval, že význačným rysem naší národní tradice jest křesťanskost ve smýšlení. Lidská společnost pro lepší zítřek musí býti naplněna pravou křesťanskou láskou. Jest nutno, aby se dobře oddělo-

valo to, co si odnese do života jako nezbytnou podstatu, od toho, co si vyžaduje od něho doba. Oboje jest třeba zasaditi v mladého člověka již ve škole, aby měl i v dalším životě vnitřní potřebu po dalším zdokonalování sebe sama. Vždy bude třeba člověka dychtivého, ukázněného a usilovného. Proto škola musí též vésti a raditi mladému člověku, v čem může býti jeho budoucnost, aby jednou byl každý na svém místě. Zvláště pak zdůraznil, aby škola ve všech vychovávala smysl pro skutečnost a aby škola řádně hodnotila význam jazykového studia, ježto příslušník malého národa musí znáti mnohem více jazyků než příslušník národa velkého. Továrník dr. Baťa chce, aby se od ztrnulého myšlení přešlo k poznávání života a službě životu ostatních. Nová škola má vychovati v člověku silný pojem soběstačnosti; má vychovat dárce místo žebráka, učinit mu drahým pojem cti, míru v braní, ošklivost k almužně a rozkoš v dávání. Škola musí býti podnikatelská, živitelská. — Jak jest známo, vůdčí myšlenkou školské reformy jest otázka jednotné školy na II. stupni. Zlínský návrh, k němuž se druží návrh dr. Příhody a za nímž stojí učitelské organisace, přesvědčuje obecenstvo o praktických výhodách jednotné školy. Odpor proti ní se soustřeďuje kolem Ústředního spolku čs. profesorů, který odůvodněně jest pro celou osmitřídní střední školu. — Rovněž v únoru ministr školství přijal předsednictvo sdružení školských pracovníků strany Národní jednoty. Delegaci vedl předseda prof. O. Hradil, který zdůraznil, že školští a osvětoví pracovníci N. j. nechtějí uvádět školu a učitele v neklid překotnými reformami. Škola musí vychovávat lidi podnikavé a tvořivé, schopné soutěže ve tvorbě materiálních i kulturních hodnot; duchovní hodnoty dávají národu právo na svobodu a samostatný život. Především pak jest obrátiti zřetel k metodickým a didaktickým otázkám, ke schopnosti učitele, což souvisí s otázkou vzdělání učitelstva všech stupňů školských. Co do organisace poukázal prof. H. na nutnost vybudování jednotné nižší střední školy humanitního typu a na dělení vyšší střední školy v typy reálný a humanitní; ve velkých městech jest nutno zachovat klasická gymnasia. V VIII. tř. je aktuální požadavek větvení na typy administrativní a akademický. (Podle referátu Národních novin 15. II.). O zlínském návrhu píše se v Lid. listech (12. II.) v tom smyslu, že jest prosycen amerikanismem a jako se americká výroba nedá přenésti na naše poměry, stejně nemůžeme i zaříditi všechno naše školství po americku. Ač se nepopírá význam odborného školství, přece střední škola nemůže býti nahrazena nějakou školou odbornou, průmyslovou. Střední škola musí zůstati všeobecně vzdělávací. Proto zajisté vedle přiměřeného počtu středních škol musí býti dostatečný počet škol odborných. — Proti úplnému ovlivnění našeho školství psychologií a pedagogikou americkou vyslovuje se velká část školských pracovníků. Ukazuje se k tomu, že i povahově jsme blíže duševnímu složení národů na evropské pevnině, než velmi smíšenému lidu americkému, praktickému a utilitárnímu. Prof. K. Domin v Nár. listech (26. II.) prohlašuje, že reforma školy jest nutná, ale nesmějí to býti novoty pro novoty, nic zbytečného a ukvapeného, nic, co neodpovídá české po-

vaze a české duši. Připomíná, že přípravný výbor školských pracovníků při Nár. jednotě volá po zřízení státního výzkumného ústavu, na němž by se vyzkoušely všechny navrhované novoty a reformy a pokud by byly uznány za dobré, byly by pak přezkoušeny na pokusných ústavech a teprve pak by se případně zavedly všeobecně. Ve zlínském návrhu prof. D. uznává zdravou tendenci, aby se škola zbavila přítěže zbytečných učeností, ale varuje před jednostranností; nemá za účelné zrušení nižší střední školy. Nesmíme připustit, aby u nás poklesla úroveň vzdělanosti, neboť kvalitní ruce i kvalitní hlava jsou řízeny jedním mozkem. Proto jest pro zachování střední školy s jednotným základem a na vyšším stupni rázu výběrového. — Kompromisní řešení navrhuje v Lid. nov. (18. II.) dr. Šefrna. Myslí, že první skupina (zlínský návrh + dr. Příhoda) a druhá skupina (školský program kulturních pracovníků při straně nár. jednoty a návrh Ústředního spolku čs. profesorů) daly by se sblížiti starým a prostým způsobem, odstraněním latiny z celé nižší střední školy. Takového něco ovšem již máme v pověstném typu ref. reál. gymnasia. Ta latina! Mezinárodní konference školská v červenci 1938 prohlásila o klasických jazycích: Podmínky moderního života činí humanitní výchovu čím dále tím více naléhavější, aby zajistily správnou rovnováhu našich schopností a našich zájmů. Když se po převratě r. 1918 horečně debatovalo o reformě středního školství, viděl se všelék v odstranění latiny vůbec anebo aspoň v radikálním omezení jejího studia. Tehdy ironicky kdosi v Lidových novinách navrhoval, aby se místo latiny raději ihned zřídily kursy, v nichž se žáci naučí několika latinským citátům, jako Quousque tandem nebo Caveant consules, a tím že zmizí nedemokratický rozdíl mezi člověkem klasicky vzdělaným a ostatními lidmi. A i tehdy se volalo: Činnost, činnost, aktivita! Prakse, podnikatelství! Ale i tehdy se ukazovalo k tomu, že i národohospodář nemůže býti jednostranně „praktický", že musí míti rozhled i po oblastech duchových. A že čím více lidský duch soustředí svou energii jedním směrem, tím méně ji bude moci uplatniti jinde. F. X. Šalda tehdy v „České kultuře" psal, že zdánlivě „praktická" orientace kultury jest v podstatě velmi nepraktická. Dobrý politik neodstrkuje ani literáta, ani učence, nýbrž staví každého na takové místo, kde může nejlépe prospěti. V tom jest problém moudré vlády. Postaviti každého na jeho místo.

Praktičnost či nepraktičnost vede k otázce, zda f o r m á l n í v z d ě l á n í jest nutné nebo není; to jest takové vytříbení ducha, vyškolení jeho sil, gymnastika ducha, že se rychle vpraví do každé situace (Paulsen, Gesch. d. höheren Unterrichtes, II.)). Za dnešních vzrušených chvil béře formální vzdělání v ochranu dr. A. Dratvová (Národ. listy 5. III.). Velmi pěkně praví, že jest na čase zdůraznit, že vycvičený duch má klíč ke všem činnostem praktickým. Prakse jest klíčem zase jen k té praksi, v které byl člověk vycvičen. Jest se velmi obávati, aby zřetel k praksi nepotlačil to, co na střední škole žádáme, totiž výchovu k systematickému, logickému myšlení a formální obratnosti ve vyjadřování, při stálém zřeteli k podstatě věci. Výchova

ducha jest nejpřednějším úkolem naší školy střední a vysoké. Formální vzdělání musí začínat brzy, protože trvá dlouho. O té praktičnosti a nepraktičnosti vypravuje zajímavou historku o matematikovi, astronomu a filosofu Thaletovi Aristoteles v I. knize své Politiky. Když se mu lidé smáli, že jeho umění jest nepraktické a nevýnosné, vyzrál na ně. Při svých astronomických vědomostech předpovídal velkou úrodu oliv, i skoupil v městě (Miletu) všechny lisy a potom je pronajímal, zač chtěl. Tak jim dokázal, že by dovedl býti také praktický, podnikavý a že by právě ze svého „nepraktického" a nevýnosného umění dovedl také těžiti, kdyby c h t ě l. Jest to tedy otázka již velmi stará. (Thales žil v 6. stol. př. Kr.) Byli a budou vždy lidé, kteří budou zdůrazňovat jenom vnější činnost, produktivnost. Ale zapomínají, že jen taková vnější činnost nečiní lidi opravdu šťastnými, že je činí spíše otroky práce, která se jim nakonec stává břemenem. A jsou-li zdůrazňovány jen a nejvíce statky vnější a hodnoty biologické, nutně vědy i pedagogika klesají na nižší úroveň. A sloužiti jiným neznamená sloužiti pouze jejich choutkám, nýbrž vésti je k tomu, aby žili tak, jak žíti mají. Při tom ovšem nikdo nebude popírati, že jest potřebí lidí energicky podnikavých a obratných praktiků. Život ve státě potřebuje těch i oněch. Běží tedy o to, vyhnouti se jednostrannosti. Dr. Dratvová ještě vhodně připomíná, že máme osnovy, které daly mnoho práce a že by nebylo správné celou tuto práci zničit a chtít ji nahrazovati prací jinou. Lépe by bylo použíti z ní toho, co jest použitelné. Vskutku na př. poznámky k jednotlivým předmětům jsou velmi dobré. Zdůraznil to i prof. Fr. Novotný na jaře 1938, kdy se v Praze konal sjezd profesorů filologů, historiků a filosofů a jednalo se o osnovách. Podle dr. Dratvové musela by se ovšem změniti směrnice, která, to jest liberalistický duch 19. století, ji činí ne dost použitelnou v našich dobách.

Když se mluví o reformě střední školy, hlásí se o slovo také h u d b a. Ta prý musí býti první mezi předměty, potom teprve bude matematika, fysika a potom jazyky a latina. Střední škola prý nám musí vychovat nové Dvořáky, Smetany atd. Jistě hudbu každý anebo skoro každý miluje a o jejím významu při výchově mládeže poučuje nás již řecký starověk (za nevzdělaného byl pokládán ten, kdo neuměl hrát na některý nástroj) a jeho myslitelé, na př. Platon a Aristoteles, a nezlobili bychom se třebas na čes. rozhlas, kdyby nám každý den zahrál z Jakobína „Jen ve zpěvu, jen ve zpěvu", ale předně Dvořák sám na střední škole nestudoval a za druhé těžko říci, zda jen střední škola by nám vydala takové skladatele. Soudíme totiž, že k tomu jest tu spíše hudební konservatoř.

V souvislosti s návrhy na reformu střední školy stává se aktuální také r e f o r m a p ř í p r a v y p r o f e s o r s k é. Neboť jest třeba míti především lidi, kteří by podle nových zásad pedagogických dovedli žactvo vychovávati. Reformu vzdělání profesorů středoškolských ohlásil též ministr školství prof. Kapras současně s ohlášením prodloužení právnického studia na universitě z osmi semestrů na devět. Byl-li by uskutečněn návrh komise při ministerstvu školství,

zřízené r. 1937, jejímž předsedou jest ředitel J. Čeněk a jednatelem prof. Šerackỳ, byli by kandidáti profesoři školeni především v psychologii a sociologii mládeže, v didaktice středoškolské, a dostalo by se jim i metodického výcviku s poradami, náslechy a pokusy. To by ovšem vedlo k zřizování zvláštních cvičných středních škol nebo cvičných tříd. — Reforma učitelského vzdělání by souvisela s uskutečněním jednotné školy. Učitelstvo žádá vzdělání vysokoškolské. Ústřední spolek čs. profesorů byl pro ponechání učitelských ústavů, ale zreformovaných a rozšířených, jejichž absolventi by měli přístup na universitu, kdyby chtěli na ní studovati. S pedagogickými akademiemi, které byly zřízeny v hlavních městech republiky, mnozí také nebyli spokojeni, ježto krátká doba studia na nich nestačila ani pro řádné teoretické vzdělání, ani pro výcvik praktický. Zatím ovšem asi k reformě nedojde, protože podle poslední zprávy zavírají se i pedagogické akademie i u učitelských ústavů první ročník na dva roky. Patrně z důvodu, že jest nemožno umístiti velký počet učitelů, který neúměrně vzrostl počtem učitelů z odstoupeného území. Či bude to i příprava pro reformu učitelského vzdělání?

*

as. — O poslání a reformě střední školy

píše ve „Věstníku čsl. profesorů" (roč. 46, č. 10—11, 6. února 1939, str. 132 dd) dr. J. Fiala, který se nejdříve táže, proč reforma Dérerova-Bydžovského, daná „Návrhem osnov" z r. 1933, se nesetkala s uspokojivým výsledkem. Praví právem, že přece tato reforma vyšla vstříc těm, kteří byli nespokojeni se střední školou po Rakousku zděděnou, že latina byla dána až do tercie, rozšířena četba literatury latinské a francouzské, rozšířeny vědy exaktní, do filosofie zahrnuty i dějiny filosofie a sociologie atd. Odpovídá, že v kvantitě podávaného vědění nespočívá zdar a poslání střední školy. Bylo-li by tomu tak, bylo by přece rozumější provésti specialisaci, rozšířiti školy odborné a střední školu vůbec zrušiti.

Přesto však vidíme v širších vrstvách touhu po střední škole. V čem však vězí nezdar dnešní střední školy? Patrně v tom, že uvedená reforma potlačila kvantitou látky něco významného, co je vlastním posláním střední školy. Obecenstvo čeká od střední školy něco jiného než od absolventa jiné školy. V „Návrhu osnov" se praví kuse: „Prací svého ducha sloužiti společnosti a býti oporou státu." To je však povinností každého ústavu. V uvedené definici chybí podstatný znak, bez něhož se pojem střední školy stává příliš širokým a tím je otevřena brána oné kvantitativní rozložitosti práce na střední škole.

Úkol střední školy má však svůj zcela konkretní znak, který jí dává svébytnost a vůbec právo na existenci. Už samo slovo střední škola naznačuje, že toto odvětví školské není definitivním ukončením školského vzdělání žáků pro život. Značí, že po této škole má přijíti jiná, kde teprve bude školení žákovo dokončeno pro praktický

život. Nejpřirozenějším zakončením studií na střední škole je přechod na školu vysokou. I když absolvent střední školy jde do úřadu, aby se tam uplatnil, nikdo od něho nečeká, že ihned zapadne do pracovního procesu. Musí se zde napřed zaučovati. Střední škola dala pouze předpoklady pro všemožnou činnost, odsunujíc specialisaci co nejdále. I to souvisí s opuštěným v Návrhu znakem střední školy, totiž i její výběrovosti. To se zdálo něčím nedemokratickým podle hesla: vzdělání všem. Výběrovost střední školy však nespočívá jen na výběru žactva, t. j. aby žactvo střední školy bylo elitou mládeže. Výběrovost s. šk. značí, že jednou i absolventi střední šk. mají býti elitou, t. j. iniciativními duševními vůdci ostatních vrstev národa. To se právě čekalo od absolventů střední školy, zvláště od těch, kteří středoškolské studium dovršili studiem vysokoškolským. A tento zásadní znak, uznávaný cizinou demokratickou i autoritativní, cítěný i našimi širokými vrstvami lidovými, chybí v reformním „Návrhu osnov" z r. 1933.

Je to však osudná chyba! S tímto znakem souvisí i postoj střední školy k zpracování látky učebné, určované životem. Jde tu o základní otázky methodické práce na střední škole. Aby absolventi střední školy byli tou iniciativní elitou, musí je střední škola vésti k schopnosti zaujmouti stanovisko k dané životní situaci, uměti se účelně a odpovědně rozhodovati a tak býti vůdcem spoluobčanům. Musí je vésti ke kriticismu cestou analyse a synthese. Musí je vésti k samostatnému úsudku rozborem jevů a vyrovnáváním důsledků z nich.

Tento ráz methody je zásadní přehradou mezi školou střední a ostatními školami téhož věkového stupně. Na škole obecné a měšťanské je methoda dogmaticko-receptivní, na tuto pak navazuje střední škola s methodou kriticko-konstruktivní. Už v primě, která věkově spadá v jedno s první třídou školy měšťanské, musí se jeviti rozdílnost methody. Dokladem toho je vyučování latině v primě. Tato byla zkušebním kamenem, je-li žák schopen analyticko-synthetických úkonů, jimiž se formulovalo jeho myšlení v mateřštině. Latině se neučíme pro latinu, nýbrž pro mateřštinu. Latinou se zjišťovala hned v primě schopnost ke studiu. Bylo proto pochybením, že latina byla odsunuta z primy až do tercie, čímž se střední škola otevřela materiálu méně vhodnému. A podobně je tomu i v jiných předmětech, na př. přírodopisu, matematice, kde není možno se spokojiti na střední škole methodou dogmaticko-receptivní. Je omylem usilovati o vybudování jednotné školy II. stupně, III. stupně jen podle věkového stavu žactva bez ohledu na rozdílný typ škol. Je jisté, že na jedné straně školství obecné a měšťanské, dogmaticko-receptivní, musí vyzbrojiti žactvo pro praktický život — na druhé straně pak methoda střední školy musí býti zaměřena na intensitu práce s daným materiálem, třebas kvantitativně omezeným. Nikoliv kvantita vědomostí, ale kvalita jejich propracování je podstatou práce na střední škole. Na takové propracování je však zapotřebí času. Návrh osnov způsobil však pravý opak: spěch, „Ani snadno, ani rychle,"

je jediná zásada, která může střední školu postaviti na zdravý základ a vrátiti ji jejímu určení: vychovávati duchovou elitu. Těm, kdož volají po rychlém zapojení mládeže do praktického života, vybudujeme síť škol odborných, ale učiňme vše, aby střední škola mohla vychovat generaci skutečně elitní. Bez takové střední školy se obejíti nemůžeme. Celé školství a tedy i střední škola musí dostati páteř uvědomělého vlastenectví, t. j. činorodé lásky k vlasti a národu. Bez tohoto žulového základu ani methody sebe promyšlenější, ani cíl sebe vtipněji postavený nebudou než stavbou, postavenou na písčině. — K tomuto pozoruhodnému článku dodáváme to, co bylo námi naznačeno v jednom z posledních čísel „Hlídky", že je třeba postaviti střední školu na náboženskomravní základ, který bude oporou též pravému vlastenectví.

*

nn. — Paběrky z kapitolního archivu olomouckého. (Č. d.)

Leden, 2. 1642. Vídeň. Císař kapitole. Sděluje, v jakém jazyce má korespondovati. „Undt weilen dan auch bey uns mehr besagte Thumbcapitel bereith zu unterschidtlichen Mahlen Ihro Anbringen in Lateinischer Sprach thue, solches aber wider die Verfassung diesen unseren Ländern, so allein auff die Beheimbische undt deutsche Sprach gewiesen, lauffen thut. Als ist unser gnädigster Befehl, daß ihr demselben ferner mitgebet, dass wan bey uns sie künfftig ichtwas anzubringen haben, sie solches in Böheimbisch oder deutscher Sprach thun sollen."[1]) (Tamže, fol. 298b—299a.)

Leden, 16. 1642, Brno. Mor. tribunál ke kapitole stran úředního jazyka. „Undt demnach auch vor allerhöchstmellte kays. Mayestät wie dero Rescripts weisset allergnädigst verordtnen, dass die Herrn ihre Anbringen hieführ nicht in lateinischer Sprach, massen bishero zu undterschidlich mahlen beschehen, sondern nach Verfassung dieser Länder deutsch oder böheimbisch einreichen sollen. (Tamže, fol. 229a—b.)

Duben, 1. 1683. S. l. Hr. (biskup?) Liechtenštejn oznamuje kapitole, že kterýsi řeholník přeložil 16 aktů z češtiny do němčiny a za to dostal 6 zl. (Koresp.)

Březen, 22. 1766. Brno. Mor. tribunál nařizuje, aby za olom. rychtáře byl volen „ein der böhmischen Sprach kündiges Subjectum ... Obwohlen man nun von selbsten einsiehet besser zu seyn, wann zur Verwaltung des Stadtrichter-Amts ein der teutsch und böhmischer Sprach kündiges Subjectum erwählet wird, weilen jedoch derley von dem Magistrat erwählende Subjecta nicht von hieraus bestättiget

[1]) Týž konflikt měl Ferdinand III. i s arcibiskupem pražským Harrachem a to téměř současně, neboť 8. listopadu 1641 jej žádal, aby mu dopisoval česky nebo německy, nikoliv ale latinsky. Viz Muk, Po stopách národního vědomí české šlechty (Praha 1931), str. 84. Srov. též Krásl, Arnošt hr. Harrach, 601.

werden pflegen". Doporučuje se tedy Olomouckým, aby město „in Zukunft bey Erwählung eines Stadt-Richters caeteris paribus vorzüglich auf einen Utraquisten den bedacht nehmen solle". (Sankt Mauritz, varia.)

Doklady o stavu kapitoly.

Jsou velmi důležitými příspěvky k poznání poměrů na konci 30leté války. Residence, katedrála, statky byly všechny zpustošeny tak, že kapitola neměla vůbec z čeho žíti. Ale při tom při všem kanovníci byli si vědomi své vysoké hodnosti, jak patrno z boje o titul „würdig" atd. Z pozdější doby (1736) jest výmluvným dokladem stavovského sebevědomí zasáhnutí olom. kapitoly do sporu o vymalování znaků při výzdobě zasedací síně moravské sněmovny. Po stránce právní jest velmi důležitým dokladem nařízení, jak provésti revisi kapitolních urbářů (1669).

Červen, 13. 1650. Vyškov. Na kapitolním zasedání zjistila kapitola v plném počtu shromážděná, že již po osm let nemohou kanovníci sídliti při katedrále (pro obsazení města švédským vojskem), nýbrž jsou nuceni žíti ve vyhnanství ve Slezsku, Polsku, Prusku, Rakousku nebo v Italii a snášeti všechny útrapy vyhnanství a prositi o stravu a příštřeší. Děkanská residence byla vypálena, když Švédové vypuzovali císařské v ní usazené. Kanovnické a vikářské domy jsou všechny zničeny, okna, vrata, střechy jsou buď rozchváceny anebo dokonale zničeny. Pole nejsou obdělávána, poddaní vyssáti a ožebračeni rozprchli se a žijí rozptýleně v zemi i mimo ni. Statky jsou prázdné anebo zcela opuštěné, vypálené nebo dokonce srovnané se zemí, porostlé trním a křovím, takže se podobají lesům. Proto nelze na 2—3 roky po návratu kapitoly doufati v nějaké příjmy.

Chrámový poklad jest celý rozchvácený (i s ostatky svatých) a rovněž i příslušenství sakristie, takže při katedrále není jediného kalicha. Ani pro kanovníky, ani pro vikáře a varhaníka není domu, který by nepotřeboval přestavby. Ještě nesnadněji lze opatřiti živobytí pro kanovníky (tím méně pro vikáře), takže jest nutno uvažovati, jak by bylo možno zajistiti denní stravu pro kanovníky, vikáře a ostatní kostelní personál a rovněž jest i nutno uvažovati o obnově kapitolního hospodářství. Jest proto si vzpomenouti na poměry, v jakých kapitola žila před 30 roky. Tehdejší pohroma se podobala přítomné, byla však horší po stránce osobní, neboť kanovníci byli ve vězení, lepší však po stránce hospodářské, neboť statky nebyly tak pustošeny, domy ničeny a poddaní rozháněni. Tehdy (4. května 1621) se kapitola usnesla na statutu, „ne ullus illorum canonicorum, quibus nundum (sic) erat quaesitum ius ad resistentiam, ad eam per triennium admitteretur et residentium numerus tunc duodenarius (post illum triennium in perpetuum) retineretur".

Prosinec, 3. 1650. Vel. Bystřice. Kapitola biskupovi. Oznamuje mu vyškovské usnesení stran obnovy kultu při katedrále. 1. Protože ornáty, kalichy a jiné náčiní je zcela ztraceno, knihy, varhany a

hudební nástroje zničeny a ztraceny, stavby na mnoha místech v rozvalinách, tedy kapitola prosí biskupa, aby všechny věci, jejichž seznam předloží mu sakristán, byly opraveny. 2. Některé, méně cenné stříbrné věci byly uschovány u olom. měšťanů, kteří jsou ochotni je vydati. Kapitola tedy žádá, aby biskup (bez jehož svolení nesmí býti použito posv. nářadí k profánním účelům) zakročil. 3. Z vikářů zůstali jen čtyři, což nestačí k bohoslužbám při katedrále. Kapitola tedy prosí biskupa, aby regens konviktu je doplnil z počtu alumnů. Protože však statek vikářů je zničen, takže nestačí k výživě jak jich, tak i hudebníků, tedy se biskup prosí, aby k jejich vydržování povolil něco ze svých příjmů až do zlepšení poměrů. 4. Vikář. residence jsou skoro v rozvalinách, kapit. lesy jsou od Švédů velmi poškozeny, takže není potřebného stavebního dřeva. I prosí se biskup, aby potřebné dřevo daroval z nedalekých bělkovických lesů a aby biskupští poddaní je přivezli. Ačkoliv žádala kapitola, aby za biskupova pobytu v Belgii byl jeden kanovník gen. vikářem, přece se tak nestalo. Následek toho se jeví v úpadku vedení diecése a církv. disciplíny a v poklesnutí vážnosti autority církv. vrchnosti. Proto prosí kapitola: 1. Aby jeden kanovník byl gen. vikářem. Nechť se tak stane ihned a nečeká se až Švédi vyklidí Moravu. 2. Gen. vikáři budiž dána k ruce konsistoř složená z kanovníků a jiných zkušených kněží, jak tomu bylo dříve. V konsistoři nebudiž žádný laik. 3. Po odtáhnutí Švédů má se gen. vikář vrátiti s konsistoří čili církv. tribunálem do Olomouce.

Podobně jest se starati o temporália. I když jest biskup knížetem se svým zvláštním územím, přece má stále mnoho co činiti se státem a proto potřebuje právního zástupce a správce majetku. Za jeho čtyřletého pobytu v Belgii se však dosud nestalo nic v tomto směru, proto práva a privilegia olom. biskupství tím trpí, na sněmě postrádá biskupství a vůbec duchovenstvo potřebného zastání, poddaní biskupští jsou utiskováni tak, že není toho pamětníka, budovy pustnou, lesy jsou pustošeny, statky zadlužovány. Tak cisterciáci činí si nároky na 13.000 nebo 14.000 mor. tolarů na Chropyni, na podobnou sumu činí si nárok i jesuité, císařští výběrčí požadují na 6000 zl. moravských, zjistit se to však nedá, protože nejsou vedeny účty, takže olom. biskupství je skoro zcela zničeno. Kapitola tedy žádá: 1. Aby co nejdříve se vrátil do diecése administrátor hr. de St. Hilaire. 2. Aby stran hranic nebyly konány žádné komise bez vědomí a svolení kapitoly. 3. Budiž pořízen přesný soupis biskupského archivu. K rychlému vyřízení všech naléhavých žádostí nechť se biskup radí s olom. kanovníkem Petrem de Requesens, který s ním prodlévá v Belgii. (P. d.)

FOTO- a KINOPŘÍSTROJE, PROJEKTORY, ZVĚTŠOVACÍ PŘÍSTROJE pro školu, spolkovou neb domácí potřebu dodává odborný závod
FOTOCENTRUM • **Lubomír Zapletal, Brno, Nám. Svobody 17.** Tel. 14.170.
Práce foto- a kinoamatérů provádíme spolehlivě a levně v našich laboratořích.

Hlídka

V Brně 30. dubna 1939 • ročník LVI. • číslo 4.

Dějiny Odboru pro zakládání venkovských knihoven v olomouckém semináři 1870-1899.

Dr. Fr. Cinek. (Č. d.)

Tak v lednu 1875 rozšířili bohoslovci olomoučtí školní knihovnu na Oboře.[1])

V témž měsíci bohatě obdarovali „farní školní knihovnu" v Pitíně.[2])

Počátkem února přináší „Hlas" poděkování za 20 zl. 40 kr., jež bohoslovci olomoučtí věnovali na zbudování soch sv. Cyrila a Metoděje na Radhošti.[3])

Z dalšího čísla „Hlasu" se dovídáme, že bohoslovci olomoučtí založili farní knihovnu ve Strání (poslali knihy za 30 zl.).[4])

Brzo nato děkuje se v „Hlasu" bohoslovcům olomouckým za knihy pro farní knihovnu na Ostrově u Žďáru.[5])

[1]) Díkůvzdání. P. T. pp. bohoslovci olomoučtí darovali školní knihovně oborské druhou část „Krištofa Šmída veškerých spisů", začež jim tuto srdečné jménem dítek vyslovujeme díky a Zaplať Pán Bůh. — Na Oboře 9. ledna 1875. Jan Havíř, starosta. Jan Mrázek, učitel. („Hlas" č. 6. 1875.)

[2]) Zasláno. Ctih. pp. bohoslovci olomoučtí darovali farní školní knihovně v Pitíně veškeré „Sebrané spisy Krištofa Šmída" a 10 čísel „Zlatých Lístků", jakož i čtyři ročníky „Hlasů kat. pol. tisk. spolku v Praze". Za vzácný tento dar volá nížepsaný ctih. pp. dárcům: Srdečné díky a zaplať Pán Bůh! — V Pitíně dne 21. ledna 1875. Josef Lužný, cooper. a knihovník. („Hlas" č. 8. 1875.)

[3]) Zasláno. P. T. ctih. pp. bohoslovcům v Olomouci vzdává nížepsaný vroucí díky a vřelé „Zaplať Pán Bůh" za příspěvek 20 zl. 40 kr., který nížepsanému k účelu vybudování soch ss. Cyrillu a Methoději na Radhošti zaslán byl. — V Mor. Ostravě dne 3. února 1895. Jan Kubla, měšťan a tesařský mistr. („Hlas" č. 11. 1875.)

[4]) Ctihodní pp. bohoslovci olomoučtí pomohli podepsaným znamenitým svým darem knih za 30 zl. zaraziti farní knihovnu. Buď jim za to dík a hojná ať jest radost jejich ze žně jimi zasetého semena — dobrého čtení. Dobrý zajisté skutek učinili nad námi. — Strání 1. února 1875. Innoc. Střelec, farář. Fr. Kohn, kostelní hospodář. „(Hlas" č. 12. 1875.)

[5]) Z poděkování se dovídáme, že bohoslovci olomoučtí věnovali na zřízení farní knihovny veškeré spisy K. Šmída, 10 čísel „Zlatých Listků" (vesměs vázané) a pak 4 jiné knihy a 2 „sešitečky". Podepsán: Josef Načeradský, farář. Na Ostrově u Žďáru dne 4. února 1875. („Hlas" č. 16.)

Národně-náboženský význam tohoto bohosloveckého obrozenského díla v duchu cyrilometodějském podtrhuje úvodník „Hlasu“ „Po dni úmrtí sv. Cyrilla“.[1])

V dubnu děkuje se bohoslovcům olomouckým za 30 svazků zábavných knih, darovaných školní knihovně v Nové Dědině u Konice.[2])

V tomtéž čísle „Hlasu“ děkuje se zvlášť tklivě bohoslovcům olomouckým za obdarování chudé školní knihovny v Střížově u Třebíče.[3])

Jak usilovně a úspěšně vyprošují si bohoslovci pomoc pro zakládání knihoven na kněžských dobrodincích, patrno ze seznamu dárců v „Hlasu“ 19. května.[4])

Dne 19. listopadu doplnili bohoslovci novou zásilkou knih školní knihovnu v Jeříně, kterou r. 1874 založili.[5])

Současně obdarovali školní knihovnu v Otinovsi knihami v ceně 20 zl.[6])

---

[1]) Č. 17, 27. února 1875.

[2]) Zasláno. Ctihodní páni bohoslovci olomoučtí darovali škole v Nové Dědině u Konice 30 svazků zábavných spisů Krištofa Šmída, zároveň již nadvázaných. Knihy ty sobě již mládež obce této s velkou radostí vypůjčila a čerpá z nich pravou vzdělanost, což nejkrásnější odměnou za obětavost jejich. Bůh jim zaplať a posilňuj je v šlechetné snaze této. — J. Polák, učitel. Fr. J. Svoboda, katecheta. („Hlas“ č. 30.)

[3]) Zasláno. Knihovna IItřídní nár. školy ve Střížově u Třebíče, podnes bohužel skrovná, byla obdařena velkým darem. Velectihodní páni bohoslovci olomoučtí zaslali veškeré spisy Kr. Šmída, totiž 44 svazků, polovici nevázanou, druhou pak polovici krásně svázanou, této střížovské knihovně. Z té příčiny vzdáváme ve jménu celé obce, místní škol. rady a školní mládeže štědrým dárcům srdečné a vroucné díky a voláme mnohokráte „Zaplať Pán Bůh!“ Zároveň obracíme se s uctivou prosbou na jmenované pány dobrodince, aby i nadále knihovnu naši (ovšem velmi chudou) měli v paměti, aby štědrá ruka jejich i nadále nám i naší chudé knihovně otevřena zůstala. Neboť sebe menší dar jest pro naši velmi skrovnou knihovnu i pro nás darem velikým, za který se jináče odměniti nemůžem jen vroucnou a upřímnou modlitbou! O kéž by tyto laskavé a předobré dárce následovali i jiní, kteréž Bůh všemohoucí potřebnými prostředky k tomu obdařil, pak by zajisté naše knihovna školní i velkým velkého užitku přinesla. „Zdař Bůh!“ — Fabian Krejčiřík, farář. Jan Kučera, národní učitel. Josef Doležal, starosta a předseda.

[4]) Zasláno. Bohoslovcům olomouckým na školní a farní knihovny zaslali: Dp. Fučík, farář štěpánovský, 5 zl.; vp. Fr. Bezloja, kaplan dřevohostický, a vp. Kubíček, kaplan ejvanovický, knihy; dp. Bumbala, farář val.-meziříčský, 2 zl.,; dp. Černý, farář staroveský 10 zl.; dp. Navrátil, farář tištínský, 1 zl.; dp. ředitel a vpp. prefekti kroměřížského semináře 7 zl. 50 kr.; dp. Vysloužil, farář ruclavický, 2 zl.; vp. Věrný, kaplan vlkošský, 2 zl.; dp. V. Demel, farář chudobínský, 5 zl.; vdp. hr. d'Orsay, farář kojetínský, vp. Kubánek a Seký, kaplani kojetínští, vdp. Gregr, kanovník kroměřížský, dp. Sokol, farář nákelský, a dp. Prucek, farář veselský, knihy. — Za všechny tyto dary vroucí „Zaplať a nahraď Bůh!“ („Hlas“ č. 40.)

[5]) „Hlas“ č. 94: Poděkování. Ctihodní páni bohoslovci olomoučtí, kteří v únoru r. 1874 darem „Veškerých spisů Krištofa Šmída“ knihovnu při zdejší nově zařízené škole založili a tuto v podzimu r. 1874 knížkami z „Dědictví Maličkých“ a „Zlatými Lístky“ rozmnožili, darovali opětně zásilkou ze dne 19. listopadu t. r. 14 pěkně vázaných kněh „Spisů Ehrenbergrových“ a „Nové knihovny pro mládež“ v ceně 15 zl. Knihovna naše čítá nyní 91 kněh, vesměs ctihodnými pány bohoslovci darovaných. Za tento tak velkomyslný dar vzdávají podepsaní jménem obce a školních dítek nejsrdečnější díky a volají z hloubi duše mnohonásobné „Zaplať Vám to Pán Bůh!“ — V Jeříně u Měřína dne 20. listopadu 1875. Matěj Novotný, představený. Jan Vítek, učitel.

[6]) Totéž číslo „Hlasu“: Díkůvzdání. Ctihodní bohoslovci olomoučtí obdařili školní knihovnu v Otinovsi knihami v ceně 20 zl., za kterýžto velkomyslný dar nížepsaní

V listopadu 1875 posílají bohoslovci další část knih školní knihovně v Nové Dědině u Konice.[1])

V prosinci posílají 46 vázaných knih školní knihovně v Okrouhlé u Boskovic.[2])

ZALOŽENÍ CYRILOMETODĚJSKÉ KNIHOVNY NA VELEHRADĚ 1875.

Hlavním počinem družiny Stojanovy v r. 1875 bylo zřízení obsáhlé farní knihovny cyrilometodějské na Velehradě o úmrtním dni sv. Cyrila.

I pisatel Zápisků o tom referuje dle záznamu ve farním archivu velehradském. Je to jediné, co ví určitě o zakládání knihoven r. 1875. Píše:

Nahlédše do farního archivu Velehradského, doznati musíme, že toho roku (1875) bohoslovci olomoučtí pomník nehynoucí si postavili, ani založili na posv. Velehradě knihovnu Cyrillo-Methodějskou v objemu dosti značném. Nebude asi od místa, uvedeme-li z pamětní knihy Velehradské některé úryvky, jež pro stať naši nemálo jsou zajímavy.

Dne 14. února 1875 zaslali bohoslovci olomučtí na Velehrad 127 knih, jež tímto dopisem doprovodili:

P. b. J. K.!

Chvála Bohu v svatých Cyrillu a Methoději!

Veledůstojnému p. p. J. Vykydalovi, děkanu na Velehradě.

Opět se přiblížila výroční památka úmrtí sv. Cyrilla, našeho duchovního Otce, jenž nesčíslná nám dobrodiní proukázal. Nechť tedy zařízení farní knihovny na posv. Velehradě, prestolu to sv. Methoděje, v Betlémě, v němž nám světlo křesťanské osvěty vzešlo, v den tento památný alespoň poněkud tlumočí city naše vděčné, jež k Otci svému chováme.

K účelu tomu posíláme: Veškery spisy Kr. Šmída, knížky „Dědictví Maličkých", knížky „Dědictví sv. Ludmily" č. Zlaté Knihy", knihy „Matice Rolnické", knihy „Zábavné Biblioteky", více kněh z „Dědictví ss. Cyrilla a Methoděje", jakož i z „Dědictví sv. Jana", „Hlasy katol. spolku tiskového" a více spisů malých. Dejž Bůh na přímluvu našeho apoštola, aby knihovna ta hojného a požehnaného ovoce přinášela. Vše dobré na Pánu Bohu Vaší Veledůstojnosti přejí Vaší Veledůstojnosti oddaní

bohoslovci olomúčtí.

(Následuje 51 podpisů bohoslovců všech ročníků.)

V Olomúci dne 13. února 1875.

---

těmto šlechetným dárcům ve jménu školních dítek vyslovují srdečné díky a upřímné „Bůh zaplať!" — V Otinovsi dne 22. listopadu 1875. Čeněk Piňos, předseda místní školní rady. Josef Koutný, katecheta. Josef Studnář, nadučitel. Josef Procházka, představený obce. J. Rautenkrancová, učitelka.

[1]) „Hlas" č. 97: Zasláno. Ctihodní páni bohoslovci olomoučtí darovali pro školní knihovnu v Nové Dědině u Konice druhou polovici spisů Krištofa Šmída. Za krásný dar ten vyslovují jim podepsaní díky a „Zaplať Bůh!" — V Konici dne 28. listopadu 1875. J. Polák, učitel. P. Frant. J. Svoboda, katecheta.

[2]) „Hlas" č. 1. 1876: Díkůvzdání. P. T. pp. bohoslovci olomoučtí darovali školní knihovně v Okrouhlé u Boskovic 46 kněh vkusně vyvázaných v ceně 25 zl. Všechny knihy jsou obsahu poučného a zábavného, pro naši milou mládež vhodné. Spanilomyslným dárcům za dary tyto a vůbec známou obětavost ve vlastech našich vyslovujeme ve jménu dítek nejvděčnější „Pán Bůh zaplať!" — V Okrouhlé dne 19. prosince 1875. Blažej Parolek, předseda místní školní rady. Antonín Přikryl, místopředseda míst. školní rady. J. A. Sedlák, učitel.

Pisatel Zápisků poznamenává: Nejsou-liž řádky tyto nejvýmluvnějším svědectvím, že bohoslovcům olomouckým nejpřednější zásluha přísluší o rozvoj idey cyrillomethodějské, jakož i že vznešená idea tato posilňovala je v činnosti pro blaho církve i vlasti?[1])

*

P. Jan Vychodil (po vysvěcení 1874 kooperator na Velehradě) dodává v pamětní knize velehradské:

Ctěným pp. bohoslovcům-zakladatelům a dárcům dík a vděk! Přípis tak četnými podpisy opatřený sám svědčí, za jakým účelem nesla se mysl štědrých dárcův.

Křesťanské osvěty světlo národům slovanským rozníceno sv. Cyrillem filosofem. Křesťanské osvěty světlo svěť a rozšiřuj se u téhož národa slovanského a oblaž ho v životě tomto pozemském i v onom nadpozemském. Toť výraz vděčnosti, toť i ředidlo a směr neumorné činnosti. Výraz znamenitý. Kéž mnozí přijali za své heslo: „Křesťanská osvěta." Kéž zdaří se šlechetný ten záměr . . .

Věru platnějších služeb bohoslovci olomoučtí nemohli prokázati vznešené idei Cyrillo-Methodějské, než snažíce se v prvé řadě Velehrad k novému životu duchovnímu probuditi.

A odtud nadšení také?

Jistě zlatým písmem vepsali v nitra svá duchaplná slova, jež k nim r. 1874 u příležitosti zádušní mše sv. za † dra Sušila p. děkan Vykydal byl promluvil:

„Z Velehradu přišla spása pro národ Slovanský. Velehradem má se národ Slovanský obroditi. S Velehradem stojí, s Velehradem klesá Církev sv. i národ náš. Pokud byl Velehrad slavný, slavný byl i národ věrou, zbožností a osvětou.

K Velehradu se poutají nejkrásnější doby minulosti vlasti naší. Velehrad jest posvěcen drahými a slavnými upomínkami dějepisnými a má se státi střediskem všelikých našich snah a činů k rozkvětu Církve a ku blahu národa Slovanského. Nemůže zajisté nikdo jiného středistě ani utvořiti . . ."

*

Na okraj pak P. Vychodil připisuje: V semináři, pokud jsem byl (1870—1874), účastnil jsem se příspěvkem svým k zařizování dobrých knihoven po venkově, kteryž úkol chvalně a se zdarem podnikli bohoslovci olomoučtí, majíce v čele mladého, ale nad míru přičinlivého soudruha, ctih. Ant. Stojana.[2])

Několika řádky oznámil jsem bývalým soudruhům tíseň svou, žádaje o pomoc.[3]) A ejhle, jak skvělá došla pomoc, že do budoucna tvoří základ při opatrnosti a rozumném hospodaření.

Od čísla 1—127, 170—181 pořadem v seznamu uvedené knihy, jakož i tato kniha zápisní dostaly se nám od štědrých dárcův. Od štědrých, dím ještě jednou, neboť knihy darované vesměs byly nové a vkusně svázány.

---

[1]) Slova pisatelova jeví se nadsázkou. Vytryskla však ze srdce bohoslovce, který věděl, jak se v olom. semináři pro Velehrad pracovalo a jakými intencemi byli bohoslovci ve své obrodné činnosti vedeni. Z dalšího se prokáže, že vskutku olom. bohoslovci stáli v 70. letech v popředí snah o vzkříšení d u c h o v n í h o Velehradu a že i akce pro zřizování venkovských knihoven byla živena ideou cyrilomotodějskou.

[2]) Zajímavé svědectví pamětníka let 1870—1870 v olom. semináři. Patrno, že akce pro zakládání venk. knihoven byla aktivována teprv bohoslovcem Stojanem 1873/74. O činnosti r. 1870 Vychodil nic neví.

[3]) Vidět, že podnět k založení velehradské knihovny dala prosba kooperatora velehradského P. Vychodila.

Později doplňuje k tomu P. Vychodil poznámku:

Sbírku knih pro Velehrad doplnili bohoslovci olomoučtí téhož roku ještě 4 svazky Ehrenbergových „Sebraných Spisů", jež o svátcích vánočních po svém soudruhu Frant. Snopkovi, bohoslovci IV. roč. z Kunovic byli poslali.

*

Strážce Velehradu, děkan J. Vykydal, veřejně kvitoval v „Hlasu"[1]) vzácný počin olomouckých bohoslovců obsáhlým přípisem z Velehradu, nadepsaným „E j h l e, c o s v o r n á s n a h a z m ů ž e!"

Dne 17. září 1846 čtena jsou tato pamětihodná slova našeho velezasloužilého Fr. Palackého ve sboru musejním pro řeč a literaturu českou: „Čemu zajisté jeden sám neodolá, odolají mnozí, když dle úmluvy svorně jednati budou: bude-li se každý svéhlaviti, zahynou jeden po druhém všichni. Ve svornosti a jednotě jest tedy život, v rozdrobení smrt." Přidáme-li ke slovům těmto ještě to, že „vznešené myšlenky jsou zárodkem velkých činů", můžeme postoupiti o krok dále a potěšiti se ze skutku, jakým poctěn a vyznamenán jest Velehrad posvátný, všem Slovanům milý a vzácný.

Ani rok s rokem neminul se ještě, co přinesl „Hlas" v č. 27 ze dne 3. července 1874 zprávu, že darem velikým, darem věru knížecím osvědčili lásku svou k sídlu apoštolů slovanských bohoslovci olomúčtí,[2]) již zaznamenati nám jest skutek nový, neméně veliký, šlechetný, bohatý a vzácný. Místo slov našich stůjž zde přípis sám, vlastní slova vděčných horlivých dárců. (Následuje dopis uvedený shora.)

Prostinký zajisté, ale veleupřímný list průvodní připojen k daru, jehož cena, ne-li více, tedy ještě 70 zl. obnáší, any knihy vesměs slušně vázány jsou a zcela novy. Skrovná fialka v tichém úkrytu libou vůni dýchá: buďtež, statní jonáci, i příště fialce té rovni, vděk pravých ctitelů Cyrillo-Methodějských Vám neujde, šlechetný skutek s výsledkem kýženým se nemine, ke skutkům podobným snad i jiné pobídne.

Nato uveřejňuje dopis, jímž bohoslovcům poděkoval:

Chvála Bohu v ss. Cyrillu a Methoději! Slabým jen tlumočníkem citů jesti mluva, slabším ještě písmena mrtvá! Protož asi bylo by i nezáhodno pokusit se o to, aby vylíčily se Vám celé díky naše vřelé za bohatý a štědrý dar, jímž prospěli jste četným rodinám pro nynějšek, daleko i do budoucna. Tím však ještě není vyčerpána daru cena veškerá. Dobrý skutek Váš a blahoplodný zdobí snaha šlechetná: uctit a oslavit památku blahověsta, sv. Cyrilla, jemuž děje se pocta upřímná za to, že nám rozžal světlo víry, vědám též že základ pevný dal. Za to budiž od nás povždy ctěn a milován, zvláště v půli únorové, kdy povznešen jest od nás k nebes blahým končinám. — Vy pak, bratří, nadějná a statná Cyrillova mládi, přijmětež díky naše nelíčené, že nám Velehradu posvátného strážcům i vší obce sbratřené — 14. února — stal se nyní dvojnásob památným a milým: přijmětež i blahopřání naše, aby Bůh ráčil dáti Vám, byste v duchu Cyrillově ozdobou i chloubou byli církvi a vlasti, byste lásku svoji vděčnou vštěpovati jednou Cyrillovu stádci, učili ho zříti ku původu osvěty a spásy, ku Betlemu moravskému, Velehradu královskému. — Strážní duchové ss. Cyrille a Methoději, nedejte zahynouti vděčnému pokolení!

Na posv. Velehradě 8. dne po výročí smrti Cyrillovy 1875. Josef Vykydal, farář. Jan Vychodil, kooperator. Fr. Lenhart, starosta obce Velehradu. Václav Zemánek, starosta obce Salaše. Josef Gavenda, starosta obce Modré. (P. d.)

---

[1]) Č. 21 ze dne 13. března 1875.

[2]) Bohoslovecká Jednota Velehrad věnovala tehdy basilice velehradské vzácná bohoslužebná roucha (kasuli a dalmatiky v černé barvě) v ceně 405 zl. „ku blahé upomínce na zvěčnělého moravského pěvce národního Dr. Fr. Sušila". Bližší o tom v mé studii „Jednota Velehrad v olom. semináři 1869—1886", str. 112 a n.

Předloha některých traktátů Tomáše ze Štítného.

Dr. Jos. Jančík. (O.)

Shoda mezi traktátem Štítného a bratra Davida je v těchto odstavcích:

a) Co je květ šlechetnosti a co sami y. Vrťátko l. c. 167.

Ale jakož ovoce pod květem sě zarozuje a jádro v ořechu pod skořepinú, tak šlechetnosti držie sě a rostú v některých zřejmých činech a obyčejích, a ačkoli bývá ovoce na některém dřevu bez květu, však málo je toho . . . Neb nebylo-liť by v srdci pravé šlechetnosti, a byli by jen ti bohobojných a šlechetných lidí obyčejové zřejmi oku tělesnému, ješto, jakož sem řekl, ač nejsú sami v sobě šlechetnostmi, avšak potřebni jsú k šlechetnostem, toť by bylo jako ořech bez jádra.

a) De sexto processu, Cap. XXVIII n. 4. Krit. vyd. 217.

Sicut nucleus in testa vel cortice sic est virtus interior ceteris observantiis in Religione. Omnia enim, quae in observantia Religionis apparent, inventa et statuta sunt propter obtinendas et conservandas virtutes. Cetera sine virtute sunt sicut testa sine nucleo.

b) Že je šester květ šlechetnosti. Vrťátko 168.

1. Prvý ten květ chudoba v rúchu, vlasóv ustřiženie.

2. Druhý květ do kostela v určené časy neb do kóru zákonníkóm choditi, na páteřích, na modlitbách bývati, klekati, pokloňovati sě před oltáři.

3. Třetí květ jest tichosť v obyčejích, v chodu, v obracení, jenž světsky mravitý slove. A duchovním, bohobojným, nábožným ovšem to slušie, aby nebyli plachých obyčejóv v chechtání, v mluvení daremné řeči, u vrtkosti očí, v pachtění rukama, v chodu, v obrtání ikakžkoli. Nebo taková tichost jest krásný květ, a pod tím květem ovoce jest, zralost a počestnost mysli, jemuž latiník řieká maturitas.

4. Čtvrtý květ šlechetných, bohobojných jest puost, utrpenie zdržeti sě od světských a od tělesných libostí. . . . ktožť leží v kterém smrtedlném hřieše: post sě, jakž chce, a buď v kterémž chce utrpení, móžť ten květ mieti, ale ovoce květu toho nemá.

5. Pátý květ jest k nekázané řeči nemilost mieti . . . Toho květu ovoce má býti stud pravý, srdečný, aby dobrý člověk styděl sě tím býti, jimž nechce slúti, styděl sě toho před bohem i pomysliti, jehož by sě styděl před lidmi promluviti.

b) Cap. XXIX: Sex virtutis tegumenta ad decorem et custodiam virtutis ordinata sunt. — K. v. 218.

1. . . . habitus exterior in vestibus et tonsura.

2. . . . exteriores caerimoniales observantiae, ut inclinationes, geniculationes in horis, pulsationes et omnes gesticulationes, quibus claustrales utuntur in divino Officio.

3. . . . mores exteriores compositi et exteriorum morum disciplina in loquendo, in gradiendo, in totius corporis gestu, qua etiam curiales saeculares sunt commendabiles, et saecularis virtus appellatur, sed Religiosis magis competit, licet humiliori et planiori modo.

4. . . . opera poenitentiae, ut ieiunia, vigiliae, flagella et aliae corporales exercitationes et castigationes . . . non sunt purae virtutes, quia ea hypocritae possunt habere, et in mortali peccato positi, saepe in talibus exercent se ipsos.

5. . . . studium familiare ad expugnanda vel mortificanda vitia et virtutes usitandas: ut semetipsum humiliare, irae motus reprimere, luxuriam domare, et ceteris vitiis impugnantibus resistere et operibus caritatis et aliarum virtutum insistere.

Obsah tohoto bodu jest poněkud jiný než v předloze. Rovněž tak i

6. Šestý květ jest štědrota, ochotnost, přívětivost; toho květu ovoce jest pravá milost družce . . .

6. Sextum est ipse nucleus affectualis virtutis, quae est perfectio vitae activae et ingressus ordinatus contemplativae . . .

c) Co je šlechetnost. Vrťátko 169.

1. Pravá šlechetnost jest zpósobná mysl podle súdu pravdy, kdy totižto ji bude tržeti, ješto v pravdě má ji tržeti, a tak jakož má a tolik . . .

2. Bázeň neb stud bude tržeti člověka v mysli pro něco, a bude-li to podle súdu pravdy, že sě proto stydí neb bojí, pro něž má sě báti neb styděti, a tolik: tehdy tą bázeň neb stud ten je šlechetnost. A též o milosti, o radosti, o naději, o žalosti, o nenávisti. Neb to sedmero trží mysl člověčí.

c) Cap. XXVII n. 2.: De virtute, de bono et malo, de affectionibus. K. v. 214.

1. Virtus est ordinatus secundum veritatis iudicium mentis affectus.

2 Cap. XXVIII: Septem sunt affectiones mentis communiter: spes et timor, gaudium et moeror, amor et odium et pudor.

d) Že rozličné jest milovánie. Vrťátko 198.

Z těch milování jedno jest duchovnie milovánie, druhé je přátelské, třetie tovařišské, čtvrté pro užitek, páté tělesné.

d) Cap. XXXIV n. 2.: De dilectione proximi et eius distinctionibus. K. v. 233.

Unde notandum, quod est dilectio carnalis et est dilectio cupiditatis et dilectio naturalis et dilectio socialis et est dilectio spiritualis.

e) Zakončení. Vrťátko 206.

I to v těchto čtyřech ctnostech znamenajte, že jsú někdy tak, jakož mají, v lidské bytedlnosti zde s lidmi sě obierajíc, v zdejšiech věcech býti, aby ctna člověka mezi lidmi učinily. Takť jsú o nich mluvili mudrci, a když jsú na tom vstupni, slovú ve škole virtutes politice; někdy jsú tak, aby mysl učistily, a někdy již učistilé mysli. Na druhém stupni slušejí těm, kteříž počínají slúžiti bohu; neb mají opatrně jsúc v smiernosti a v silné mysli a v spravedivosti čistiti sě všelikých poškvrn a slovú latině virtutes purgatorie. A na třetiem stupni těm slušejí, kteříž táhnú k svrchování, neb i těmt je třeba opatrnu býti, směrnu, silnu myslí a spravedlivu, a na tom stupni slovú virtutes purgati animi. Jsú pak ještě na čtvrtém stupni, ale tak nejsú zde v lidech, tak jsú v bohu, že jsú pravidlo k těm ctnostem, ješto sú zde v lidech na prvém neb na druhém neb na třetiem stupni, a slovú virtutes exemplares. O tomť nebudu mluviti, nebť mi jest vysoko přieliš.

e) Cap. XXVIII, n. 3. K. v. 217.

Multae sunt aliae virtutum artificiales divisiones . . . item, aliae politicae, aliae purgatoriae, aliae animi purgati, aliae exemplares, quas, sicut rudis rudibus loquens, praetereo; solum illum ordinem sequar, quo virtutes principalibus septem vitiis opponuntur, cum virtus secundum hunc sensum non aliud sit quam vitiorum carentia, et quanto quisque ab omni vitio purior fuerit, tanto virtuosior est et perfectior.

II. „Knížky o sedmi šlechetnostech, jenž jsú proti sedmi hlavním hřiechóm“, jsou úplně převzaty z knihy bratra Davida: De septem processibus religiosorum. Někde se Štítný přidržuje předlohy věrně, někde přebírá pouze rozdělení a obsah vyplňuje svými úvahami. Poněvadž závislost traktátu Štítného

na Davidovi je hned při zběžném srovnání zřejmá, podávám pouhý přehled. (Čísla znamenají stranu jednak vydání Vrťátkova, jednak krit. vydání spisu bratra Davida.)

1. Úvod. 208.	1. De sexto processu cap. XXX, n. 3, 222; pro definici lásky cap. XXXIII, n. 2, 228.
2. Proč má buoh milován býti. 209.	2. Cap. XXXI, n. 2: De caritate et eius distinctione. 223.
3. Že jsú tři stupně milování. 211.	3. Cap. XXXIII, n. 3, 4, 5. 229: Caritas, sicut et aliae virtutes, tribus gradibus distinquitur.
4. O milování bližnieho. 213.	4. Cap. XXXIV: De dilectione proximi et eius distinctionibus. — 232.
5. O stupních bližnieho milování. 213.	5. Cap. XXXVI: Dilectio proximi tribus gradibus dinstinquitur. — 240.
6. O pokoře. 214.	6. Cap. XXXVII: De humilitate et eius distinctione. — 243.
7. Že jsú také stupňové pokory. 216.[1])	7. Cap. XXXVII, n. 4 — 244; cap. XXXVIII: Tres sunt gradus humilitatis. — 247.
8. O trpělivosti. 217.	8. Cap. XXXIX: De virtute patientiae eiusque distinctionibus. — 251.
9. O stupních trpělivosti. 219.	9. Cap. XLI: De tribus gradibus patientiae. — 257.
10. O poslušenství. 220.	10. Cap. XLII: De obedientia eiusque distinctionibus — 261
11. O stupních poslušenstvie. 221.	11. Cap XLIII: De gradibus obedientiae — 265.
12. O netbánie sbožie. 222.	12. Cap. XLIV: De virtute paupertatis eiusque distinctionibus. — 268.
13. O štědrotě. 223.	13. Cap. XLV.: De tribus gradibus in contemptu divitiarum. — 272.
14. O skrovnosti. 224.	14. Z Cap. XLVI: De sobrietate převzata jen definice, ostatní z cap. XLVII: De gradibus sobrietatis. — 279.
15. O čistotě. 225.	15. Cap. LI: De gradibus castitatis. — 289.
16. Že je vše vhod dobré. 227.	16. Začátek cap. XLVIII: Virtus vitiorum medium tenet. — 282; cap. XLIX: Vitia quandoque se esse virtutes mentiuntur et virtus quandoque pro vitio despicitur. — 284.

Srovnáme-li předlohu se zpracováním Štítného, vidíme, že Štítný přidržoval se dosti věrně rozdělení předlohy, ale ne úplně. Vybíral, co se mu líbilo, a také aplikace na mnohých místech jsou jiné než v předloze. Postupoval tu mnohem samostatněji než v původním zpracování díla „O sedmi vstupních", pokud můžeme soudit z ukázky ve Výboru z literatury české I. (Praha 1845), kde na str. 779—786 je otištěno pojednání o pátém stupni. Tam zachovává věrně postup předlohy i když někde zkráceně. (Pátý stupeň v originále obsahuje kapitoly XVI—XXVI, Štítný zpracoval jen kapit. XVI—XIX. Úplně vynechal kap. XX—XXVI: Septem exercitia ad proficiendum utilia.)

[1]) Kapitoly O pokoře a Že jsú také stupňové pokory opakují se jen poněkud obměněny v Štítného řeči na Květnou neděli, vydání Strakovo str. 278—280.

III. Štítný čerpal ze spisů bratra Davida i ve svém traktátu: „O trojiem stavě, panenském, vdovském a manželském“, který je dosud považován také za původní jeho dílo.

a) Z knihy De septem processibus zařadil do svého traktátu (Vrťátko l. c., str. 23) z šestého stupně kapit. XXXV, str. 236: De septem indiciis carnalis amoris. Totéž opakuje i v řeči na čtvrtou neděli po sviečkách.[1])

Znamenie tělesné milosti.

1. Prvéť jest rozeznánie tělesné milosti od duchovnie, že když ta spolu sběřeta sě, mezi nimaž jest duchovnie milovánie, ne mnoho pósobie světských novin, ale spasitedlným a k duchovenství užitečným přemlúváním chvíli krátíta. Ale ktož sě tělesně milují, ti málo mluvie, když sú spolu, o potřebném; a mnoho o marném, a kak sě milujeta a věrna jsta sobě.

2. Druhé, když spolu jsta, ješto sě tělesně milujeta, oplzle vzhledáta na sě, usmievajíc sě k sobě, ruce sobě ohledujíc, pásky, pateříky,[2]) rúšky i což buď, ješto mají, a rádi by, by ižádný nehleděl na ně... Ale ktož sě duchovně milují, daleci jsú všie oplzlosti, ač by i žádného nebylo při nich, a kdež mohú střehú sě kútov.

3. Třetie, ktož sě tělesně milují, túžie po sobě bezpřémně, když spolu nejsú ... Ale ktož sú sobě mili duchovně, jsú-li rózno, nemají toho nepokoje, než boha za sě prosie v svých modlitbách, aby pán buoh svú milostí pomněl na ně.

4. Čtvrté, ktož sě tělesně milují, závidie, kdyby milý miloval také jiného. Ale tu, kdež sě duchovně milují, té závisti nenie, nébrž většie utěšenie mají z toho, čím viece jich bude v té milosti.

5. Páté, mezi tělesnými milovníky bývá neskrovný hněv; když potuchne ta milost mezi nimi... Ale ne tak jest nemúdra duchovnie milost: dobrotiva jest, strpí milému pro čáku polepšenie, ač by co i protivné sě přihodilo.

De septem indiciis carnalis amoris.

1. Primum ergo indicium carnalis amoris est, quod cum spiritualis dilectio spiritualibus tantum eruditionibus et aedificatoriis collationibus pasci soleat et nugas et otiosas fabulas fastidiat: ista e converso pauca de spiritualibus et plurima de inutilibus confabulationibus, et maxime de mutua dilectione insatiabiliter ruminat...

2. Secundum carnalis amoris indicum est insolentia gestuum et morum, quando sunt pariter se taliter amantes, amorose se mutuo respiciunt... manus manum tenet et comprimit... Econtra spiritualis dilectio tantam disciplinam servat in occulto sicut in publico, quae nec angulos quaerit, sed fugit, nisi quando secum habitare desiderat et soli Deo vacare...

3. Tertium est inquietudo cordis quando sunt absentes cogitando de invicem... Spiritualis hoc non curat, sed quiescit in Deo et amicum suum Deo fideliter in oratione commendat...

4. Quartum est impatientia vel invidia condilecti, scilicet si aliquam secum diligat... inde dolet et tristatur. Spiritualis atem vult, omnes secum diligi, et in hoc gaudet, quia caritas est sui communicativa, et quanto magis dilatatur, tanto amplius augetur, sicut ignis, quo plura fomenta accipit, eo magis crescit.

5. Quintum est ira et conturbatio... Spiritualis vero amor pacificus est, tractabilis, ignoscens errori et infirmitati proximi, et in spiritu lenitatis instruens aliquo praeoccupatum delicto.

[1]) Řeči nedělní a sváteční. Vydal Josef Straka. Praha 1929, str. 186. — Jos. Straka již v Listech filolog., roč. 35, 1908, str. 228, pozn. 1) upozornil na to, že toto místo je převzato z Davida Augšp., poněvadž je i v nejstarším Štítenském překladu „O sedmi stupniech“.

[2]) Pateříky = korále.

6. Šesté vycházejí v tělesné milosti neužiteční a nepotřební dárkové, marně okrášlení a nepotřební listové s řečí přieliš pochlebnú a sladkokusnú. Ale milost duchovnie nepotřebuje těch marných okras a drží sě upřiemé věci, a v potřebu pomóž milému, jelikož móž.

7. Sedmé ti, ktož sě tělesně milují, i zlé v sobě chválé, a před jinými omlúvají, že zlé nenie; ale ktož sě duchovně milují, kakžkoli ve všech mrzí je hřiech, však v tom zvláště, kohož milují mimo jiné.

6. Sextum est munuscula et dulces litterae amatorii dictaminis ... Purae orationes, aedificatoriae in spiritu instructiones et piae in necessitate subventiones sunt spiritualis amoris fulcimenta.

7. Septimum est inordinata dissimulatio vitiorum ad invicem, scilicet quod ita diligunt se mutuo, quod etiam vitia sua diligunt et fovent et excusant et astant sibi mutuo contra arguentes et corrigentes ea ... Spiritualis autem dilectio, cum omnia vitia detestetur, singulariter tamen odit ea in specialiter dilectis ...

V prvém zpracování traktátu O trojiem stavě, které je v Knížkách šesterých o obecných věcech křesťanských, tato kapitola ještě není.

b) Z knihy De reformatione hominis interioris vybral si Štítný kapit. L: Septem sunt remedie luxuriae (kr. vyd. 151) a zpracoval ji v starší recensi pod názvem Čeho se slušie střieci pannám, ješto nechtie za muž, a co jmají do sebe jmieti (Erben I. c. str. 76), v pozdější recensi pod názvem: O pěti zvláštních nepřietelech čistoty (Vrťátko l. c. str. 19). Cituji podle Erbena.

1. I jest prvý nepřietel a veliký panenské čistoty častý obyčej ženám s mužmi a mužóm s ženami ...

2. Druhý nepřietel ... jest túlanie po krajích cizích, po ulicích neb po domiech, ať pravdu řku, i po odpustciech ...

3. Třetí ... tovařistvie s těmi, jimž čistota jest lacina ...

4. Čtvrtý nepřietel čistoty jest: rozkoš v jedení, v pití, v léhání neb v posteli krásné, v nožíkách nebo lžičkách okovaných, v páteříčkách, v měšéčkách, v čepečcích ...

5. A pátý nepřietel jest prázdň ...

1. Primum est, ut vir feminarum et femina virorum incautam familiaritatem devitet ...

2. V předloze není doslova, ale podle smyslu: Quintum est exteriores sensus ab illicitis custodire ...

3. Secundum est vitare societatem et contubernium luxuriosorum, ne eorum exemplo ad similia pertrahantur ...

4. Tertium est corpus non delicate nutrire ...

5. Quartum est otium fugere, quod est praecipuus animae inimicus ...

Poněvadž však Štítný uvádí u jednotlivých bodů jiné citáty z Písma a také dovolává se jiných sv. Otců než David, je možno, že nečerpal přímo ze spisu De reformatione hominis interioris, ale z jiného, který traktát Davidův zpracoval po svém. Tu bude třeba ještě dalšího badání.

Příspěvky k dějinám hudby a zpěvu při olomoucké katedrále (1614—1780).

Dr. Augustin Neumann. (Č. d.)

Paiger zemřel 24. září 1667[1]) a s jeho nástupcem se potkáváme v účtech od 14. dubna do 14. července, kde se uvádí „p. t. regenschori" vikář Jan Fr. Pospěch. Jak dlouho Pospěch v této funkci působil, nelze přesně říci, však dle kvitancí z roku 1681 byl tehdy již zase nový ředitel kůru, čestný vikář Filip Jakub Ridler. O Ridlerovi sahají záznamy v kvitancích až k rokům 1685 a 1686, však v březnu 1690 dočítáme se o vykonavatelích závěti regenschoriho, která se patrně týkala regenschoriho Ridlera.

Ridlerovým nástupcem byl pravděpodobně Tomáš Albertini, jenž při olomoucké katedrále působil skoro tak dlouho jako kdysi varhaník Zindel. Albertini jest první regenschori, jenž jest nazýván kapelníkem (Kapellmeister nebo magister capellae). Oba tituly (regenschori a kapelník) se pak vyskytují v pramenech promiscue. O Albertinim se po prvé dočítáme v roce 1693, kdy jest nazýván prebendátem.[2]) Naposledy se o něm dočítáme v roce 1729.[3]) Jak již jsme v první kapitole, při hist. vývoji hudby u olomoucké katedrály poznali, poklesla za jeho vedení církevní hudba a zpěv na dómě tak hluboce, že kapitola mu (6. 3. 1705) pohrozila propuštěním.[4]) Okolnost, že Albertini se na svém místě udržel až do roku 1728, nenechává nás v pochybnostech o nápravě a povznesení církevní hudby.

Při vydržování regenschoriho není již vše tak pravidelné jako u varhaníka. Plat jeho byl komplikován tím, že regenschori přijímal i peníze na živení svých strávníků a mimo to i peníze pro choralisty. Položky za léta 1681—1689[5]) svědčí, že ředitel kůru dostával svůj osobní plat čtvrtročně po 12 zl. 30 kr. V letech 1693—1702 byl mu zvýšen plat na 25 zl. V roce 1720 dostal vyplacené příjmy za ¾ roku, později (1762)[6]) dostával měsíční plat, jenž mu byl vyplácen vždy v poslední den měsíce. Peníze regenschorimu vyplácel menší sakristán,[7]) jímž byl vždy některý vikář. Příjmy ředitele kůru byly tím spletitější, že mu bylo kromě peněz ještě dáváno pivo z pivovaru ve Velké Bystřici. Pěkně to lze viděti na účtech za rok 1720. Regenschori bral po devět měsíců bystřické pivo, pročež dostával pouze po 17 zl. 30 kr. měsíčně. Po další tři měsíce pivo nedostával i počítalo se 18 věder piva po

[1]) Volný, Kirchl. Top., Erzdiöz. Olm. I, 271.

[2]) Kvitance z roku 1693. [3]) Kvitance z roku 1728.

[4]) Korespondence z let 1694—1706, str. 787. Racek ve studii o hudbě na zámku tovačovském (U. d., 49) píše o T o m á š i A., kapelníku při olom. kathedrále v r. 1694, což je v rozporu s našimi prameny. Kromě Tomáše však uvádí ještě Ignáce A., to rovněž v Olomouci. Patrně tedy bylo několik nositelů toho jména, kteří se v hudbě dobře uplatnili.

[5]) Kvitance 1681—1689. [6]) Kvitance z r. 1762.

[7]) Tak na př. dle kvitancí z r. 1780 dostal regenschori Josef Puschmann plat od vikáře Juříčka.

5 rýnských, což mu bylo připočteno k příjmům. Od roku 1682 stravoval regenschori diskantisty, na jejichž vydržování dostával peníze čtvrtročně. V roce 1693[1]) obnášel kvartál na dva diskantisty 39 zl. V roce 1709[2]) stravoval Albertini dva diskantisty a jednoho altistu, na které mu bylo čtvrtročně vypláceno 49 zl. 40 kr. V době josefinské (1783) dávala kapitola regenschorimu ještě přídavek na byt, jenž obnášel půlročně 30 zlatých, a mimo to ještě kvartální „Musik-Adjutum" 50 zl. 30 kr.[3])

Do pravomoci ředitele kůru spadalo i nakupování a opravování hudebních nástrojů, při čemž vždy potvrzoval správnost účtů podaných příslušnými řemeslníky kapitole. Bohužel, jest těchto položek velmi málo, takže si nemůžeme učiniti na základě nich bližší představu o sestavení instrumentální hudby. Nejčastější vydání jsou za nové struny, která byla regenschorimu vždy hrazena při výplatě kvartálu. V roce 1772 koupil ředitel kůru pár lesních rohů, za něž zaplatil 15 rýnských,[4]) a o osm let později (1780) dal nově potáhnouti kotly.

Budiž nakonec učiněna zmínka o dómském kapelníkovi Gureckém. O něm píše Helfert,[5]) že byl kapelníkem v brněnské kapele biskupa Schrattenbacha a dokazuje na základě Marpurga, že byl kolem roku 1756 dómským kapelníkem v Olomouci. Účty a kvitance kapitolního archivu skutečně kapelníka toho jména znají, nesnáz však spočívá v tom, že Gurecký u Helferta jest Václav, kdežto v kapitolních účtech jest Josef. Gurecký (jenž se také píše někdy Guretzkius, jindy zase Kurentzky) vyskytuje se v účtech v letech 1760—1769. Pro nás má značný význam kvitance z roku 1762, v níž jest nazýván kapelníkem a zároveň i sakristánem. Dle této podružné funkce soudím, že běží asi o jinou osobu nežli Gureckého, jenž dával v Brně oratoria. Za své sakristánství dostával Gurecký ročně 258 zl. ve 12 lhůtách vždy na konci měsíce.[6]) Za řízení kůru měl ročně 300 zl. Za roráty měl přídavek 7 zl. 36 kr. Zdá se, že v roce 1769 Gurecký přestal býti regenschorim, neboť vedle něho se po prvé při vedení kůru představuje pomocník Neumann, titulovaný v účtech za rok 1772 „Capell-Meister". V r. 1769 dostával Gurecký a jeho pomocník Neumann půlročně po 150 zl.

Posledním dokladem o regenschorim jsou statuta olomoucké kapitoly z r. 1772.[7]) V závěrečné části je věnována celá zvláštní kapitola řediteli dómského kůru. Nařizuje se mu toto: Má býti dobře znalý jak zpěvu, tak i komponování, má pilně navštěvovati kostel a dávati zbožností a dobrým chováním příklad ostatním muzikům. Jest povinen cvičiti a říditi sbor a starati se o jeho dobré sestavení jak co do zpěvu, tak i po stránce instrumentální. Svěřené sobě zpěváčky má důkladně vzdělávati ve zpěvu i v hudbě a starati se otcovsky, aby prospívali též i ve studiích a mravech a poskytovati jim i náležité ubytování a stravování. Hudební nástroje, které přejal dle inventáře, má opatrovati a udržovati. Nesmí jich vydávati nikomu mimo katedrálu bez vědomí kapitolního děkana nebo preláta-cholastika, ani

[1]) Účty z r. 1693. [2]) Účty z r. 1709. [3]) Kvitance z r. 1783.
[4]) Kvitance z r. 1772. [5]) Hudební barok, str. 198, p. 6.
[6]) Kvitance z r. 1762. [7]) Stud. knihovna, Rkp. II, 251.

jich bráti domů k soukromé potřebě, ledaže by se u něho konala zkouška. Po ní však jest povinen vrátiti nástroje na místo. Jinak nechť se ve všem poslušně řídí nařízeními scholastika a věrně plní vše, co spadá do jeho oboru, aby takto zjednal domu Páně čest a slávu, sobě pak chválu a lidu duchovní vzdělání a útěchu.

IV.

Varhaník.

Souvislé zprávy o varhanících můžeme stopovati od roku 1654 čili od doby, kdy město Olomouc a s ním i kapitola a biskupství začínaly se po vyklizení města Švédy vraceti k normálnímu životu. Jak již řečeno, měl varhaník i regenschori v oněch těžkých dobách vedlejší příjmy, neboť kapitole nebylo prostě možno je uživiti. Tak varhaník Eliáš Jeroným Heen byl v roce 1656 zároveň i ředitelem dómského kůru a mimo to ještě i kapitolním amanuensem, t. j. jakousi výpomocnou silou při správě kapitolního majetku. Přesto však se mu nijak zvláště nevedlo, což pochopí každý, kdo si dovede učiniti představu o bídě, jaká u nás byla po třicetileté vojně. Po této stránce jest velmi poučnou Heenova kvitance z roku 1656. Heen se totiž obrátil na kapitolu a poukazoval, že již před půl druhým rokem žádal odměnu za řízení dómského kůru, kapitola mu tehdy vyhověla, však od té doby nedostal zase nic. Aby své žádosti dodal důrazu, tedy ještě dodal, že musí obstarávati i hudební skladby, protože hudební archiv nemá vlastně nic kloudného. Postavení Heenovo bylo tím trapnější, že za dané situace byl nucen píti na dluh pivo z kapitolního pivovaru ve Velké Bystřici. Útraty za pivo vzrostly za tu dobu již na 13½ rýnského. I prosil varhaník, aby mu kapitola onen dluh odepsala. Kapitola v řádném zasedání dne 7. července 1656 konaném prominula Heenovi dluh za pivo a ještě mu mimo to poukázala u sakristanátu tutéž sumu, jakou jí byl dlužen.[1]) Aby si kapitola (vlastně sakristanát) aspoň poněkud ulevila, tedy se kapitola usnesla (26. března 1657), aby odměnu za službu amanuense mu nevyplácel sakristán, nýbrž scholastik.[2]) Protože mimo vši pochybu byli olomoučtí kanovníci s varhaníkem spokojeni, tedy se usnesli (10. října 1659),[3]) aby mu byl poskytnut nějaký přídavek z milosti, avšak nejprve mělo býti zjištěno, kolik dluží za pivo do Velké Bystřice. Kromě toho se kanovníci ještě i usnesli na opravě varhaníkova domu. Dolní část měla býti důkladně opravena, horní měla dostati nové klenutí. Asi pro zlé poměry nebylo možno vše provézti, takže Heen byl nucen zřeknouti se místa a odejíti.[4])

Heena vystřídal v roce 1661 Samuel Zindel. Jak jsme již poznali, byl Zindel varhaníkem u sv. Mořice. Protože tedy byl na dómě pouze jako výpomocná síla, byla s ním zjednána smlouva, že bude dostávati měsíční výplatu. Touto dohodou se zavázal, že bude u sebe živiti dva dómské diskantisty, začež měl úhrnem dostávati 14 rýnských a 9¼

[1]) Kvitance z r. 1656. [2]) Kapitolní protokoly z let 1660—1664. [3]) Tamže.
[4]) Prozrazuje to jeho nástupce v suplice ke kapitole ze dne 1. 2. 1669, o níž viz níže.

krejcaru. Z účtů však poznáváme, že někdy dostal Zindel plat až po dvou měsících.[1]) Kapitola byla s výpomocným varhaníkem spokojena a proto 19. září 1663 jej přijala za svého řádného varhaníka. Ze smlouvy (či jak tehdy v Olomouci říkali „Spannzettel") se dovídáme, že Samuel Zindel pocházel ze slezské Nisy. Podmínky byly takovéto: Zindel se zavázal, že bude vždy své povinnosti konati svědomitě, že bude vždy včas docházeti na kůr a kdyby nemohl, že pošle místo sebe náležitě kvalifikovaného zástupce. Kdyby snad chtěl odejíti ze služby, jest povinen dáti čtvrtroční výpověď. Příjmy měl vyměřeny v penězích a v naturáliích. Na penězích měl dostávati ročně 80 rýnských, z deputátu 4 měřice pšenice, tolikéž i žita a 8 sáhů dříví. Na stravování dvou diskantistů bylo mu poukázáno týdně za každého po jednom zlatém, na deputátě 8 měřic žita. Deputát měl dostávati z kapitolního statku ve Velké Bystřici.[2])

V Zindelovi získala olomoucká katedrála znamenitou hudební sílu, neboť hudebně-theoretický spis „Musica choralis" v r. 1666 vyšlý má tištěnou aprobaci od Zindela s tímto pro něho lichotivým textem: „Aprobatio peritissimi musici Samuel Zindel in cathedrali ecclesia olomucensi organista 1666."[3])

Takto se dostal do služeb kapitoly varhaník, jenž ze všech působil při katedrále snad nejdéle. Neuplynul ani rok a Zindel žádal kapitolu o zvýšení svého platu. Kapitola mu vzkázala, by ještě nějakou dobu posečkal.[4]) I podal svou žádost po Novém roce 1663. Kapitola jí však nemohla vyhověti ani tentokráte, bezpochyby pro značná vydání proti tureckým bandám, jež tehdy počínaly povážlivě ohrožovati Moravu. Aby však viděl Zindel dobrou vůli, tedy mu kapitola povolila aspoň dva sudy piva z bystřického pivovaru. Zindelovu žádost za odměnu za hraní o rorátech a na jitřní odkázala kapitola na sakristu.[5])

Roráty byly starou bolestí Zindelovou. Již v květnu 1661 jako výpomocný varhaník žádal za odměnu za hraní v uplynulém adventě. Poukazoval na to, že jeho předchůdce dostával za to 12 zlatých moravských, spoluúčinkující muzikanti dostali 8 zlatých rýnských. Jelikož muzikanti onu remuneraci již dávno dostali, tedy žádal varhaník, aby i on ji dostal. Kapitola se usnesla, by za svou píli odbržel 6 rýnských, však pouze pro tentokráte.[6]) Za několik dní[7]) je již dostal. Domlouvání se za rorátní odměnu se opakovalo i v roce 1664.

Možno říci, že se kapitola držela (vzhledem k varhaníkovi) původního rozhodnutí z roku 1661. Na rorátní pobožnosti pořídil fundaci kanovník Roubal a zajistil ji na statku ve Velké Bystřici. Z jeho dotace mělo býti každoročně vyplaceno za roráty 12 zlatých moravských. Jelikož dle úsudku kapitoly byl tehdy dómský varhaník již mnohem lépe postaven nežli jeho předchůdcové, tedy kanovníci olomoučtí rozhodli v tom smyslu, že (v rýnských zlatkách počítáno) měl varhaník dostati 6 rýnských a ostatní členové sboru 8 rýnských.[8]) (P. d.)

[1]) Sakristánské účty za r. 1661. [2]) Kvitance z r. 1661 (při účtech).
[3]) Racek, U. d., 55. [4]) Protokoly z let 1660—1664. [5]) Tamže. [6]) Tamže.
[7]) 4. června. Viz kvitance 1661. [8]) Kvitance z r. 1664.

Písemnictví

Dr. Václav Kubíček, Katechetika. Návod k duchovní správě školní mládeže katolické. II. vyd. Nakl. Matice cyrilometodějské v Olomouci 1939. Str. 340, cena 32.— K.

Dílo, vyšlé v krátké době v II. zdokonaleném vydání a vzorné úpravě, je výsledkem 45leté praxe ve škole a na CM. bohovědné fakultě v Olomouci, kde autor po řadu let přednášel pedagogiku, didaktitku a katechetiku. V 89 článcích obsahuje kniha vše, co může učiteli náboženství posloužit, aby svůj úřad náležitě zastával. Jsou to zejména základní směrnice didaktické, teorie skladby různých druhů katechese, dále metodické poučky o tom, co pro život zvláště potřebno, pravidla školní kázně a konečně speciální návody pro učebnou osnovu, pro normální hodinu katechese, pro nejmladší katechumeny, pro nerozdělenou jednotřídku, pro sv. biřmování a pro vedení před odchodem ze školy. Všechno to je podloženo vhodnými příklady, s hojnou citací odborné literatury k dalšímu sebevzdělání, s podrobným rejstříkem k snadnému vyhledání pouček a s přílohou náčrtů pro kreslení na tabuli. Po všech těchto stránkách razí vůdčí senior katechetického hnutí u nás dr. Václav Kubíček, stoje konservativně na starých osvědčených základech tradice, nové cesty, nabízí nové způsoby, kterak školní práci za dnešních těžkých poměrů usnadnit, učinit zajímavou a radostnou i životodárnou. Kubíčkova „Katechetika", dílo veskrze původní a podnětné, jest pro učitele náboženství pomocníkem a rádcem vskutku nepostradatelným a neocenitelným.

*

Dr. Jan Merell, Papyry a kritika novozákonního textu. V Praze 1939. Nákladem Dědictví svatého Prokopa. Stran 148 a XI reprodukcí. Cena neudána.

Po kratší studii „Papyrologie a Nový zákon" (Praha 1938) vychází obsáhlá kniha. Bude pro mnohé velikým překvapením — a řekněme to hned — milým překvapením.

Již vnější úprava zasluhuje, abych se o ní zmínil. Dědictví sv. Prokopa nelitovalo nákladu a česká věda mu toho nezapomene. Nová kniha Merellova bude trvalou ozdobou naší literatury.

Obsahově dělí se na dvě části. Spisovatel objasňuje především pojem papyrologie a poutavě načrtává zajímavé dějiny této nejmladší vědy (str. 1—39). Následuje podrobný soupis všech papyrů, které nám dochovaly novozákonní text (40—63). Dr. Merell se nespokojil s údaji cizích spisovatelů, pracoval samostatně. Mnoho papyrů sám prozkoumal, jinde aspoň hleděl dostati přesné fotografické snímky; jeho soupis a popis je proto nejpodrobnějším katalogem novozákonních papyrů, jaký byl kdy uveřejněn. Ani nepřekvapuje láska, s jakou píše o papyru P^4; stal' se jeho bezděčným objevitelem.

Druhá část knihy všímá si všeho, čím obohatily papyry kritiku novozákonního textu. Aby jeho vývodům rozuměl i neodborník, vypisuje napřed původ novozákonního textu a dějiny novozákonní textové kritiky (71—100). Teprve po této průpravě oceňuje jednotlivé papyry a udává jejich odchylná čtení (101—126). Tuto část pokládám z celé knihy za nejdůležitější.

Dochované papyry jsou jenom drobty starokřesťanské literatury a přece nám pověděly velice mnoho. Jsou to lidové opisy posvátného textu, často se hemží pravopisnými chybami, ale potvrzují celkovou věrnost a spolehlivost našeho Nového zákona. Objevem papyrů přiblížili jsme se o celé století biblickým originálům; u evangelia sv. Jana činí časový rozdíl již jenom 50 roků. Z papyrů se dovídáme, jak velice byly biblické spisy rozšířeny již ve 2. stol. po Kristu: racionalistická domněnka o „úředních interpolacích" — sr. Mat. 16, 18 — patří jistě do říše bájí.

Podrobnějším studiem dochovaných památek bylo možno osvětliti vznik jednotlivých „recensí"; nebyly zaváděny násilně, vyvíjely se ponenáhlu, často působily místní okolnosti.

Ani pro historii knihy nejsou bibl. papyry bez zajímavosti. Dokázaly, že to byli křesťané, kteří dali přednost praktičtější formě k o d e x o v é před obvyklým závitkem.

Kniha dra Merella namá význam jen pro odborníka, prospěje velice i katechetům. Pohled na zdařilé reprodukce četných papyrů umlčí snad již navždy námitku nevěrecké theologie, která chtěla upříti hodnověrnost katolických tradic odkazem na „pozdní" dobu, v které prý vznikly.

Knihu vřele doporučuji. Mladému učenci přeji hodně zdaru na dráze, kterou tak slibně nastoupil. Dr. Jos. Miklík.

*

K n i ž n í t r h v S o v ě t e c h.

„Frankfurter Zeitung" uveřejnila reportáž svého moskevského dopisovatele o sovětském knižním trhu. Přijde-li někdo — píše dopisovatel — do sovětského knihkupectví a žádá knihu od Tolstého, Dostojevského nebo Gogola, je mu odpovědí jen soucitný úsměv. Za to se však doví, že právě vyšla Leninova kniha „Imperialismus jako nejvyšší stadium kapitalismu" v novém vydání (náklad 2.2 mil.) nebo od téhož autora „Co činiti?" (náklad 1.08 milionu). V 15 letech, která uplynula od Leninovy smrti, bylo vydáno v Sovětském Rusku 3171 Leninových knih, v různých sestavách a výtazích, v celkovém nákladu 108 milionů výtisků. Nová historie komunistické strany, zpracovaná za Stalinovy účasti, byla uvedena loni v létě státním nakladatelstvím na trh ve 12 mil. výtisků. Za to však z patnáctisvazkového díla Maxima Gorkého vyšly dosud jen dva svazky, tři slibované svazky Shakespeara nevyšly vůbec, rovněž tak dva svazky Schillera a tři svazky Anatola France. Také ze sebraných spisů Čechovových vyšel doposud jen jediný svazek a ohlášené nové vydání spisů Gončarovových nebylo ještě vůbec zahájeno.

Rozhledy

Nový portret Kristův.

Italskými novinami prošla zpráva, že se podařilo objevit nový portret Kristův, který byl dopraven koncem února do Brindisi na palubě parníku Galilea. Ve zprávě, která uvedla přirozeně v úžas archeologický svět, bylo omylem uvedeno, že nález byl učiněn na hoře Carmel, kdežto ve skutečnosti byl vzácný objev učiněn v Syrii. Nález, bronzový relief, byl konfrontován s Kristovou podobou na otisku na šátku sv. Veroniky a podle dosavadních zpráv byla zjištěna dokonalá podobnost. Relief bude ovšem předmětem dalších podrobných studií, neboť 3. května t. r. sejde se v Turině mezinárodní kongres odborníků, kteří se budou zabývat především dosavadními výsledky zkoumání historické autentičnosti Kristova portretu na šátku sv. Veroniky. Je zajímavé, že zmíněný bronzový relief nemá vůbec obvyklých symbolických znaků Kristova božství. Na reliefu je Kristova podoba znázorněna s profilu. Nejstarším obrazem Kristovým, nám známým, je obraz na slavném antiochijském kalichu (je chován ve Španělsku), jehož bylo podle ústního podání použito při poslední večeři Páně.

*

as. — Náboženské poměry v Sovětském svazu.

Náboženské pronásledování v Sovětském svazu dále trvá. V poslední době byli popraveni někteří církevní hodnostáři, na př. metropolita Josef (Petrovič) z Leningradu, biskup Dimitrij (Ljubimov) a biskup Alexis, s nimi četná řada duchovních. Důvod: Protisovětská tajná činnost. Metropolita Josef býval často v opposici k moskevskému metropolitovi Sergijovi, hlavě pravoslavné církve v Sovětském svazu. Také z jiných míst jsou hlášeny podobné přísné zákroky, na př. z Taškentu a Novosibirsku (biskup Eutychij a celá řada kněží). Ruský časopis Vozrožděnie (10. února 1939) přináší zprávu, že arcibiskup kijevský Esipenko byl uvězněn v Moskvě proto, že žádal zástupce cizí mocnosti o zákrok ve prospěch pronásledované ruské církve. Byl odsouzen na 20 let do vězení v krajových oblastech Sov. svazu. Je však vystupováno i proti obyčejným věřícím. Tak na př. v okolí Leningradu sedm mladých zemědělců se shromažďovalo pravidelně k četbě Písma svatého. Bylo s nimi zavedeno soudní řízení. Soukromá četba bible nebyla až dosud zakazována, pouze veřejné čtení Písma sv. nebylo dovoleno, vyjímaje ovšem místa bohoslužebná. Také byli stíháni soudně někteří rabíni a mullahové, kteří prováděli obřízku. Komisariát spravedlnosti však rozhodl, že tyto obřady mohou býti volně prováděny a že je třeba proti nim vystupovati spíše poučnou propagandou (Poslědnija novosti z 8. ledna 1939). Bylo rozhodnuto likvidovati skupinu „sabbatistů" v kraji krasnojarském na Sibiři, která se tam udržovala přes 150 let, přijala různé obyčeje

židovské a smíchala je s křesťanskými. Vytýká se jim četba bible, kritické stanovisko k zemědělskému plánu vlády atd. Byla vydána také nařízení proti chrámovým žebrákům a hledání mezi nimi nepřátelé bolševického režimu. Nalézají se mezi nimi bývalí služebníci kultu, mniši a jiné osoby zchudlé. Jejich počet se nezmenšil, jsou stále v předsíni chrámové, natažená jejich ruka prosí o almužnu a rty šeptají modlitbu.

Ze 137 katolických kněží, kteří byli v Rusku, zůstali pouze dva na svobodě, jeden v Moskvě, druhý v Leningradě. Osud moskevského metropolity Sergija je nejistý. Za nástupce Ježovova, kterým se stal Berija, prohlášený za „čestného bezbožníka", se pokračuje v protináb. boji. Podle F. Oleščuka, který píše různé brožurky o náboženství v Sovětském svazu, náboženství tam není pronásledováno jako náboženství, nýbrž naopak podporováno zákony sovětskými (Antireligioznik č 11, 2). Věř si tomu ovšem, kdo chceš! Propaganda protinábožensk á je tam dovolena, vládou podporována. R. 1939 byla zavedena jedna hodina vyučování protináboženského do všech škol a zřízena speciální pedagogická fakulta za tím účelem. Protináboženská propaganda má však nízkou kulturní úroveň, jak prohlašují sami členové této fakulty. Zvláště při volbách r. 1938 její výsledky zklamaly. Je neúčinná zvláště na vesnicích, u dětí pak zeslabována věřícími učiteli. Úspěch má pouze v tisku, neboť na př. Antireligioznik vzrostl ze 12.000 na 60.000 výtisků.

Letošní boj proti vánocům byl prováděn podle směrnic vydaných „Svazem bojujících bezbožníků". Měl býti ukázán protirevoluční a hanlivý charakter náboženství. Vánoční stromky měly býti ozdobeny sovětskými odznaky, obrazy vůdců atd. Zbylé kostely byly naplněny věřícími. V některých městech bylo uvězněno mnoho osob, které z nedostatku místa v kostele stály na ulici. Výsledky sčítání z ledna 1937 byly potlačeny prý z toho důvodu, že odpovědi byly příznivé náboženství. Proto při sčítání ze 17. ledna 1939 byla na formulářích zmínka o nábož. vyznání vypuštěna.

Protináboženská propaganda má také následek, že věřící chtějí uniknouti vládní kontrole a sdružují se tajně v kroužcích. Jsou na různých místech a bezbožníci jsou proti nim bezmocni. V některých skupinách se projevují i nesprávné směry, na př. očekávání druhého příchodu Kristova. Návštěva kostelů je dosud veliká! Obyvatelstvo zachovává dosud nábož. obyčeje, často pověrečné (čas. Pravda ze 7. prosince 1938). Ani u vojáků, ani u mládeže se nepodařilo náboženské smýšlení odstraniti.

*

Pius XI. jako vědec.

V nejnovějším (dubnovém) svazku ČČH (str. 201—204) skvělou statí daleko přesahující rámec obvyklých pohrobních vzpomínek, hodnotí dr. B. Jenšovský zesnulého papeže Pia XI. jako vědce. S Piem XI. odešel se svatopetrského stolce papež v posledním století z největších; velikost i význam jeho sedmnáctiletého pontifikátu způsobily, že při jeho úmrtí dne 10. února 1939 bylo daleko

více vzpomínáno papeže slavných encyklik Ubi arcano Dei nebo Quadragesimo anno, papeže, který po dlouhé době lateránskými akordy z roku 1929 provedl smír kurie s italským královstvím, že bylo více vzpomínáno hlavy církve, která právě v této době musila zápasiti nejen v bolševickém Rusku a v anarchickém Mexiku, ale i ve střední Evropě a na půdě katolického Španělska, velikého organisátora a příznivce misií, než bývalého knihovníka a historika Achille Rattiho. Historikové však nezapomněli na tuto jeho činnost, tím spíše, že i po svém vstupu do vatikánského paláce projevil se Pius XI. vždy jako podporovatel vědy vůbec a starých kulturních institucí vatikánských, museí, knihovny, archivu a pinakoteky zvláště. Achille Ratti narodil se v lombardském městečku Desiu, v lombardském hlavním městě Miláně působil také zvláště jako dlouholetý úředník a prefekt slavné Ambrosiany, lombardské historii platil především jeho zájem, a i když od počátku února 1922 po svém zvolení papežem nikdy již neuzřel svého rodného kraje, jeho láska platila Lombardii až do smrti. Po studiích v milánském semináři a v lombardské koleji v Římě dosáhl r. 1882 doktorátu církevního práva na Gregorianě a doktorátu theologie a filosofie na římské Sapienze. Ještě téhož roku povolán byl do Milána, aby na svém někdejším ústavě vyučoval theologii a homiletice. Když se pak r. 1888 uprázdnilo místo v Ambrosianě, stal se tu úředníkem a zdatným spolupracovníkem tehdejšího prefekta, významného orientalisty Antonia Cerianiho, po jehož smrti r. 1907 stal se jeho nástupcem. V té době měl již za sebou několik desítek vědeckých článků a monografií, věnovaných zejména církevní historii milánské. Je to především veliké čtyřsvazkové dílo Acta ecclesiae Mediolanensis, přinášející listinné doklady k dějinám Milána, zvláště v době velikých Borromeů, sv. Karla a kardinála Federica, vlastního zakladatele Ambrosiany. Pro tuto edici vykonal na počátku let devadesátých mladý Ratti výzkumné cesty do knihoven ve Vídni, v Paříži a v Londýně a v roce 1890 zastavil se též v Praze. Z četných článků, uveřejňovaných v lombardských vědeckých časopisech i samostatně, nutno se zmíniti o jeho studiích o rukopisech Petrarkových, o Leonarda da Vinci Codice Atlantico, jež vesměs ukazují jeho znalost ambrosianské knihovny, která pak jest dokumentována zvláště průvodcem po knihovně „Guida della Biblioteca Ambrosiana e collezzioni annesse". Z doby svého výzkumu v Paříži zachoval si přátelské styky s četnými francouzskými učenci a zvláště Chatelaina pokládal za jednoho ze svých učitelů. Roku 1910 přispěl do sborníku Chatelainova článkem „Manoscritti di provenienza francese nella Biblioteca Ambrosiana". Zakladateli Ambrosiany věnoval pak ve sborníku Cerianiho téhož roku článek „San Carlo negli scritti del cardinal Federico". Historické spisy Msgre Rattiho byly vydány r. 1932 ve Florencii s předmluvou P. Bellezzy.

Mimo knihovnu Ambrosianu upoutal však pozornost Achille Rattiho také archiv starého kláštera v Bobbiu, jehož poslednímu období věnoval studii r. 1901. S tímto archivem přešel do Ambrosiany po-

věstný třetí rukopis papežského formuláře Liber diurnus. I tomuto důležitému prameni, jehož vatikánským kodexem se obíral prof. Theodor Sickel, věnoval Msgre Ratti mimořádnou pozornost a spolu s Cerianim a Peitzem vydal o něm několik monografických studií. K souhrnnému vydání se však sám již nedostal, když byl r. 1912 odvolán papežem Piem X., aby vypomohl ve správě vatikánské knihovny učenému jesuitovi P. Ehrlemu, který byl tehdy stižen těžkou oční chorobou. Od r. 1914 byl pak prefektem vatikánské knihovny až do r. 1918, kdy byl povolán do diplomatické papežské služby v Polsku. Když se však r. 1921 vrátil do svého rodného kraje jako nástupce na arcibiskupském stolci sv. Karla Borromejského v Miláně, vrátil se také svým zájmem k Liber diurnus. Za auspicií arcibiskupa Rattiho vydali r. 1921 jeho nástupci v ambrosiánské knihovně L. Gramatica a G. Galbiati faksimile ambrosiánského kodexu Liber diurnus o 80 tabulích. Edice vyšla jako VII. svazek publikace Analecta Ambrosiana. Msgre Ratti zapracoval se brzy i ve vatikánské knihovně, kde za přísné správy Ehrleho právě v těchto letech bylo pracováno o několika svazcích katalogů různých oddělení knihovny. Také Msgre Ratti účastnil se těchto prací a rukopis jeho katalogu, chovaný dnes mezi indexy knihovny ve studovně, je opatřen poznámkou, že byl napsán vlastní rukou papeže Pia XI.

Vedle Cerianiho, tehdy již kmeta, byl Msgre Ratti hlavním úředníkem knihovny Ambrosiany (Dottore della Ambrosiana se mu říkalo) na přelomu XIX. a XX. stol., tedy právě v době, kdy Rakouský ústav historický v Římě připravoval své edice z pontifikátu velikého lombardského papeže Pia IV. a jeho nástupce Pia V., akta koncilu tridentského a nunciaturu Delphinovu a Bigliovu. Je pochopitelno, že nemohla tu býti opomenuta knihovna ambrosiánská; mimořádné důležitosti nabyl pak nález Msgre Rattiho, který ve zbytcích knihovny Trivulziany v archivu rodu Trotti a Bentivoglio, jež získal pro Ambrosianu, objevil originální registrum korespondence nuncia Biglii z let 1565—67. Jednalo se i o spolupráci dr. Rattiho při vydávání této nunciatury. Od té doby datuje se také přátelská známost Msgre Rattiho s vydavatelstvem čtyřsvazkové publikace o koncilu tridentském, prof. Šustou. Ještě po letech mohl prof. Šusta toto přátelství osvěžiti, když Msgre Ratti r. 1911 vystupoval jako znalec v otázce pravosti rukopisu královdvorského, který mu předložil prof. L. Píč, krátce na to tragicky zesnulý. Dopis, který o svém dobrém zdání napsal Msgre Ratti prof. Šustovi a který svědčí o opatrné a svědomité akribii paleografově, uveřejnil prof. Šusta v ČČH roč. XVIII. (srv. Hlídka 1939, 60).

V únoru r. 1922 dosedl kardinál Ratti na stolec sv. Petra a přijal jméno Pia XI. Navázal tu na tradici svého předposledního předchůdce Pia X., ale i tu možno viděti ohlas lombardského cítění, neboť i Pius IV. byl rodákem milánským. Jako papež nezapomněl nikdy Pius XI. na svou dráhu knihovnickou i na své zájmy vědecké; manifestoval to tím, že hned v první konsistoři jmenoval kardinálem svého někdejšího představeného z knihovny vatikánské,

P. Fr. Ehrleho, kterého po smrti kardinála Aidana Gasqueta jmenoval archivářem a knihovníkem apoštolským. Také nástupce Rattiho Msgre Giovanni Mercati jako prefekt knihovny vatikánské byl později kreován kardinálem, a to zároveň s podprefektem Eugenem Tisserantem. Tento ojedinělý případ svědčí o významu, jaký papež Pius XI. přikládal knihovně vatikánské. Období pontifikátu Piova bylo právem nazváno zlatou dobou vatikánské knihovny. Papež sám častěji osobně navštívil knihovnu a sledoval pozorně jak veliké pokroky v její správě, tak mimořádné přírůstky, kterými právě v poslední době byla obohacena. Brzy po nastoupení papežově došlo za pomoci mezinárodní nadace Carneggieho k založení velikého lístkového katalogu pro všechny fondy knihovny i ke katalogisaci tisků. Knihovna rozšířena do nových sálů a opatřena moderními regály, znovu zřízen zvláště sál knihovny konsultační. Za pontifikátu Piova přibyly do knihovny vedle drobnějších přírůstků celé staré rukopisné knihovny Chigi, Rospigliosi, knihovna Petitova, archiv Caetani a po smrti papežského historika Pastora bylo tu instalováno z jeho pozůstalosti i spisů rovněž samostatné oddělení. R. 1934 založil Pius XI. při knihovně vatikánské zvláštní školu knihovnickou a postavil ji tak po bok staré a osvědčené již škole archivní a paleografické. Také archiv vatikánský doznal za vlády papeže-knihovníka značného rozmachu. Po dohodách lateránských při nové výstavbě Vatikánského města postaven byl nový palác pro pinakoteku a její dosavadní místnosti v křídle proti vatikánským zahradám přiřčeny archivu. Znovu zřízen a moderně vypraven studijní sál v archivu a za řízení prefekta Mercatiho započato s vydáváním průvodců a katalogů pro uživatele archivu. Avšak také fondy archivu rozmnoženy; byly sem přeneseny staré archivy nunciatur ve Vídni, v Paříži, v Lucernu a v Lisabonu, k vatikánskému archivu připojen archiv soudního tribunálu Svaté Roty římské, archiv Kongregace ritu a některé archivy rodinné, obsahující písemnosti kuriálních hodnostářů, jako Ruspoli, další fond Borghese a s uvedenými již knihovnami fondy Rospigliosi a Caetani.

A tak historici, zvláště archiváři, knihovníci a badatelé ve vědeckých ústavech vatikánských — končí dr. B. Jenšovský — budou vděčně vzpomínati papeže Pia XI. nejen jako bývalého vědeckého pracovníka a výkonného bibliotekáře a archiváře, ale i jako štědrého podporovatele věd, který z veliké výstavy misionářské r. 1926 založil nové museum ethnografické, který dal nové základy papežské akademii věd, postavil novou papežskou hvězdárnu a palác pro křesťanské umění, který ve světové výstavě katolického tisku ukázal na význam vědeckých podkladů Katolické akce a který se tolik přičinil o rozmach vatikánských knihoven a papežských archivů.

*

Čísla z nejnovějšího zeměpisu.

V současné době mění se rychle politický obraz Evropy. Jak sklíčka v kaleidoskopu se tu oddělují, tu slučují, tak i plochy států se mění. Kartografové, statistikové, nár. hospodáři a zeměpisci vůbec mají

plné ruce práce, vlastně měli by, kdyby tiskové poměry dovolily. Právem jeden list utrousil vtip o profesoru zeměpisu, jdoucím do třídy: „Nemohu dnes vykládat, protože jsem nečetl ranní vydání novin.“ Časopis „Širým světem“ přinesl zajímavé údaje, jež doplnila daty z posledních dnů „Nár. Politika“.

Pro informaci podáváme několik čísel o státech Balkánského svazu: Rumunsko 295.000 km² a 19.12 mil. obyv., Turecko v Evropě 24.000 km², v Asii 738.000 km², celkem 762.700 km² a podle sčítání z konce r. 1938 17,830.000 obyv., Řecko 130.000 km² se 6.87 mil. obyv., Jugoslavie 248.665 km² se skoro 15 mil. obyvatelů. Proti tomu má Bulharsko 100.000 km² a 6.2 mil. obyv. To jsou celkem drobné státy, na př. proti Polsku s 389.000 km² a asi 34 mil. obyv., takže Litva s 55.000 km² a 1½ mil. obyvatelů je vedle Polska nepatrná a nemůže míti mezi Polskem a Německem významné postavení. Na váhu arci padá mohutný SSSR s 22 mil. km² a 173 mil. obyv., z čehož na Evropu připadá 4.6 mil. km² a 134 mil. obyvatelů. Ovšem v zahraničních akcích rozhoduje síla armády, neboť ohromná prostranství více méně liduprázdná jsou až na možnost těžby surovin bezcenná. Nejvíce to bije do očí u Francie, která vedle 560.000 km² vlastní půdy s 42 mil. obyv. drží 11.8 mil. km² s 66 mil. obyvatelů. Ještě vyšší jsou rozdíly u Vel. Britanie. Tato má v Evropě 243.000 km² se 47 mil. obyv., ale její zámořské osady jsou úžasné, neboť její území měří bezmála 40 mil. km² a má přes půl miliardy obyvatelů. Nevýhodou pro tyto oba státy je roztroušenost držav po celé zeměkouli a ty državy musí také hájiti a hlídati proti jiným mimoevropským státům. To na př. Spojené státy americké jsou skoro sjednoceny na území asi 8 mil. km² veliké se 128 mil. obyvatelů. Jejich hospodářské možnosti jsou ohromné.

Holandsko, které měří jen 34.000 km² s 8½ mil. obyv., drží při tom v zámoří přes 2 miliony km² s 61 miliony obyv. Sousední Belgie ukazuje podobný nepoměr držav. Je dokonce menší než Holandsko, měříc 30.500 km², obyvatel má skoro tolikéž, t. j. 8.33 mil., ale belgické Kongo je veliké 2.3 mil. km², nepočítáme-li mandátní území Ruandy o 53.000 km² se 3.38 mil. obyv., kdežto počet obyvatelů Konga se odhaduje na 9.7 mil. Třetí neutrální stát, Švýcarsko, má na 41.000 km² málo přes 4 mil. obyv. Za to Portugalsko vykazuje nepoměr mateřské země s koloniální državou, jako Belgie či Holandsko. K vlastnímu Portugalsku o 91.800 km² s 6.8 mil. obyv. přistupuje zámořská država o 2 mil. km² s 8.87 mil. obyv. Jeho soused, Španělsko, má na 505.000 km² podle sčítání z r. 1934 24½ mil. obyvatelů, v zámoří dalších 340.000 km², ale s necelým milionem obyvatelů.

Pro skandinavskou skupinu států jsou tato data: Dánsko skoro 43.000 km² s 3.75 mil. obyv., zámořské državy nestojí skoro za řeč, neboť Grónsko o 2 mil. km² má 18.000 obyvatelů! Norsko má sice 322.600 km², ale jen 2.9 mil. obyv., Švédsko také 449.000 km² s pouhými 6.2 mil. obyv.

Proti těmto státům jsou velmoci *osy* velkostáty. Italie ke svým 310.200 km² získala Albanii o 26.000 km², drží Dodekanés o 2600 km²,

avšak plocha afrických držav měří 3,482.000 km², takže panství italské má rozlohu 4,820.000 km²! Na této ploše, jen o polovičku menší než francouzská država, žije 52.6 mil. obyv., tedy o málo méně, než u Francie. Arci z oněch 52½ mil. obyvatelů tísní se v samotné Italii 43 mil. duší.

Po SSSR je největším státem evropským Německo, o němž uvádíme tato data: Německá říše měla v roce 1933 bez sárského území 468.621 km². Nyní zaujímá s Protektorátem Čechy a Morava plochu 632.460 km². Vzrostla tedy o 164.019 km² (35%), t. j. o plochu větší než má Anglie s Walesem. Z přírůstku připadá 1024 km² na Sársko, které se v březnu 1935 vrátilo k Říši, 83.764 km² na Rakousko, spojené v březnu 1938 s Říší, 28.971 km² na sudetoněmecká území, připojená v říjnu 1938, a 49.360 km² na Protektorát Čechy a Morava. K tomu koncem března (22.) bylo připojeno k Říši území litevské Klajpedy (Memelu), čímž získala Říše dalších 2848 km². Tím má dnešní Říše 635.488 km². — Se svými 85 mil. obyvatelů je také nejlidnatějším státem Evropy, nepočítaje evropskou část SSSR.

*

as. — Německá říše a její národní skupiny.

Největší neněmeckou národní skupinou v Německé říši je skupina nejmladší, t. j. Čechové v odstoupeném sudetoněmeckém území. Jde asi o 300.000 usedlých Čechů, kteří tam byli v podstatě usedlí již před r. 1910. Druhou národní skupinou jsou Poláci. Podle sčítání z r. 1933 žije v německých východních krajích 113.010 lidí s polskou mateřštinou, kdežto 285.092 jich oznámilo jako svou mateřštinu němčinu a polštinu. Třetí národní skupinou jsou Chorvati v bývalém Burgenlandu, jichž jest asi 40.000. Čtvrtá, rovněž slovanská národní skupina, jsou Lužičtí Srbové, jichž se čítá asi 30.000. Pátou skupinou jsou Maďaři, kterých je asi 10.000 a jsou usazeni většinou v Burgenlandu. Ve Šlesviku žije šestá národní skupina, Dánové, jichž je 5—10 tisíc lidí. Poslední národní skupina je v bývalém Rakousku, hlavně ve Vídni, kde žije vedle 30.000 Čechů asi 2000 Slováků. Nejposlednější — litevská národní skupina v Memelu čítá 5—10 tisíc duší. Představuje tedy slovanská národní skupina v Říši, mimo Protektorát Čechy a Morava, celkem asi 515.000 duší.

*

ak. — Ze školství a výchovy.

Březnové události nakrátko přivodily mlčení i v otázkách školství a výchovy, ač podle novinářských zpráv nezastavily se úplně přípravy k reformě školství. Po krátkém přerušení jdou v ministerstvu školství a národní osvěty svým tempem dále, třebaže chystaná porada s pedagogickými a laickými odborníky musela býti odročena na neurčito. Revise učebnic prý byla dokončena; ale dnes bude potřebí znovu podrobiti revisi některé knihy, hlavně občanské nauky, dějepisu, zeměpisu a čítánky. Pracuje se dále na stanovení mi-

nimálního rozsahu učiva i učebnic a na reformě vnitřní práce školní. Očekává se, že úprava německého školství bude míti vliv i na naše školství; ale přece musí zůstati zásadou, aby naše škola a výchova ztělesňovala naše národní a typické zvláštnosti. V prvním údobí druhého převratu strana Národní jednoty vytyčila výchovu v duchu křesťanském a národním. A tak programové prohlášení učitelstva národních, středních a vysokých škol, organisovaného ve straně Národní jednoty, vyzdvihlo, že naše výchova musí se vzdáti všeho škodlivého kosmopolitismu a musí se vrátit ke kořenům naší národní bytosti, ke všemu, co národ v jeho dějinném vývoji sílilo a zachovalo přes všechnu nepřízeň dob a poměrů. Škola musí býti proniknuta duchem pevné kázně a pořádku, velké obětavosti a bezmezné oddanosti národu. Jest nutno v mládeži vypěstovati nejvyšší úctu a vážnost k autoritě, k zákonům božským a lidským. Uvědomělá, důsledná výchova v duchu křesťanském, zdůrazňující lásku k bližnímu a úctu k lidské osobnosti, jest nejlepší oporou občanských zákonů mravních i sjednaných. — Vytyčení tohoto programu zůstává jistě v platnosti, ba snad ještě více, i v druhém údobí statního převratu. Neboť jednak i podle provolání Národního souručenství výchova má se díti v duchu národním a křesťanském a jednak podle daného slibu našemu národu v rámci Protektorátu má býti ponechána národní svébytnost.

Předseda Národního souručenství Adolf Hrubý prohlásil: „Je-li stát mechanismem, jest národ bytostí." Jest velmi známá pravda, že každý člověk se rodí do určitého národa a teprve národem se včleňuje v lidstvo. Proto každý národ má míti svou výchovu, vlastní teorii i praxi školní, neboť výchovný systém nelze prostě přenášeti s národa na národ. Jsou jisté národní zjevy, které se prostě nedají převážeti od národa k národu jako obchodní artikl. Přirozená výchova pak se může díti v mateřském jazyku, poněvadž hlavním znakem národa jest jazyk. Škola pak musí souviseti s životem národa, s jeho přirozenými vlastnostmi. Smysl národního úsilí jest v hospodářském rozvoji národa, ale především v mravním a kulturním rozvoji, aby se národ uplatnil jako významná složka kulturního lidstva. A tak každý, kdo neuznává plochého internacionalismu, nemožné národnosti, která přece předpokládá jednotlivé národy, aby se neprohřešil proti svým zásadám a proti dané skutečnosti, jest zavázán, aby neutlačoval národů jiných, aby spravedlivě odvažoval také jejich práva a šetřil znaků, kterými se národy od sebe liší. Má-li výchova býti národní, musí ji jistě pronikati vlastivědné prvky, národní vědomí a cítění a znalost minulosti, neboť k národnímu životu náleží i všechno to, co národ v minulosti vykonal a čím se propracoval. Duchovní společenství národa vyplývá ze soužití přítomnosti s minulostí. Má tedy výchova vycházeti z minulosti, z národní literatury a umění a nésti se ovšem duchem poznání života a kultury jiných národů, aby se spělo k mezinárodní solidaritě v duchu míru.

Spoléhajíce tedy na slib, očekáváme, že nám bude plně ponecháno to, co nám patří, tudíž i národní výchova v plném rozsahu, poněvadž

ta na prvním místě náleží k národní svébytnosti. V Německu na podzim minulého roku byly vydány osnovy pro vyšší německé školy, v nichž jest pozoruhodný návod právě pro vyučování mateřské řeči a dějepisu. Podle toho výchova má vésti k vnitřní jednotě a k vnějšímu utvrzení národa. Mládež při vyučování mateřštině a dějepisu má si uvědomiti svoje němectví a státi se sebevědomou a schopnou obrany a činů; má se v ní probouzeti víra v tvořivé síly vlastního národa, víra v poslání a budoucnost jeho a k respektování práva na život národů ostatních. Hlavním úkolem nemá býti poučování a vědomosti, nýbrž především se má směřovati k posílení vůle a odhodlanosti. Má býti také zeslaben sklon k přílišnému obdivování cizího a k podceňování svého vlastního národa. Takový návod může zajisté posloužiti i nám. A mohou posloužiti i proslulé řeči k německému národu, které na začátku minulého století v době pokoření německého národa pronesl filosof Fichte a jejichž závěrečná řeč jest přeložena v březnovém čísle Naší doby. Fichte tu praví, že se začíná nový boj, boj zásad, mravů, charakteru. Nabádá k věrné příchylnosti k vlasti a přátelům, k neúplatné počestnosti, k lásce k povinnostem a všem občanským a domáckým ctnostem. Varuje před takovým počínáním, které by u cizinců dalo podnět k pohrdání, zkrátka „kráčeti všude vlastní cestou, jako bychom byli sami mezi sebou". Varuje před podlézáním a lichocením, které potřísňují jazyk, který jest stvořen k výrazu pravdy. A srovnává tehdejší situaci německou s poměrem přemožených barbarů k Římanům, kteří měli za to, že je zločinnou rebelií a vzpourou proti zákonům božským i lidským, když jim někdo odporuje, a že jejich zbraně nemohou přinésti nic jiného než požehnání a jejich okovy nic jiného než čest.

Naše škola má dnes přispívati k upevňování národních sil a má větší odpovědnost, musí bránit odnárodňování, i musí směřovati k výchově charakterů, vésti k mužnosti, k národnímu sebevědomí a hrdosti a při tom mobilisovati i všechny rozumove síly, aby národ obstál vedle národů větších, mocnějších. Škola má vychovávat mládež mravně silnou, pevných charakterů, schopnou obětí pro hodnoty vyšší než jen hmotné a pro svůj národ a stát, který rovněž podle vynikajících myslitelů starověku a středověku i novověku není jenom pouhým mechanismem a nepatří jen do oblasti přírodní, nýbrž také do oblasti duchovní, má poslání především mravní a kulturní. Tím jsme u otázky v ý c h o v y m r a v n í; neboť také to, co dělat se všemi poznatky života, jak užíti veškerých vymožeností techniky a hmotného pokroku, jak žíti, jest věc mravního svědomí. Výchova musí býti zbudována na ideách mravnosti, nejen pro určité poměry života. A je možno mravní výchovu založiti jinak a lépe, než na křesťanském světovém názoru, na víře v spravedlivého Boha? Jiří Washington řekl: „Mravnost a náboženství jsou nezbytné sloupy a není přítelem vlasti, národa, kdo by ty sloupy blaženosti lidské podkopával; náboženstvím právě se dostává zákonům posvěcení." Také Komenský výchovu národní spojuje s výchovou náboženskou, t. j. obracet sebe a všechno k zřídlu, k Bohu. Stejný jest odkaz Balbínův,

t. j. národní a náboženský, který jest podmínkou růstu a vzrůstu národa.

O otázce výchovy v duchu křesťanském a národním píše prof. Hendrich v novém ročníku Věstníku pedagogického. Vzpomíná na prof. Rádla, který před desíti lety žádal revisi pokrokových ideálů v národní škole a řekl, že revise neznamená opuštění víry v pokrok. Jest v dobré paměti, jak vystoupení Rádlovo rozvířilo vzduch a vyvolalo odpor v části učitelstva. Pedagogická jednota Komenského uspořádala o otázce cyklus přednášek, jež byly vydány za redakce prof. Hendricha (Praha 1929). Z knihy se dovídáme o náboženských a mravních názorech přednášejících. Prof. Hendrich tehdy uvedl na pravou míru pojem pokroku, z něhož se stalo pouhé heslo, kdežto pokrokem má býti prokázaná pravda. V uvedeném Věstníku pedagogickém prof. H. opět praví, že filosofickým základem našeho pokrokářství byl positivismus, a tak i názorů o mravnosti. V poznámkách vzpomíná bystrých postřehů prof. Vorovky: „Pokud jde o mravnost, tu vědy, ani kdyby dosáhly sebe větší dokonalosti, nestačí na vybudování morálky, která by se podávala s vědeckou nutností, s exaktní jistotou. Věda se může nepředsudně zabývati mravností (po způsobu věd přírodních); pak dostaneme vědu o mravnosti, která pojídání zajatých nepřátel vyloží z daných příčin stejně jako ošetřování zajatých nepřátel. Pak se založí morálka jako jistý druh sociální hygieny. Ale nad takovými úvahami učinili již sofisté závěr: ‚Uznáváme, že mravnost je užitečná společnosti, ale ne nám. Je užitečná pro slabé, ale z čeho plyne její závaznost pro silné, kteří by mohli míti ze života více?‘ Z každého rozumového dokazování mravnosti může vyplynouti poznání o nedokonalosti důkazů a mravní relativismus, skepse . . . Prostě je to praktické křesťanství, které nás spojuje. Vznešené ideje křesťanské jsou dědictví, ke kterému se můžeme dobře hlásiti.“ Není však zřejmo, jak to prof. H. myslí s dobrovolností, když píše: „Má-li se dobrý poměr k náboženství nejen udržovati, nýbrž i zlepšovati, bude třeba, aby se setrvalo na zásadě dobrovolnosti. I tady ať platí krásná zásada Komenského: ‚Omnia sponte fluant, absit violentia rebus.‘ “ Těmto slovům Komenského jistě všichni rozumíme a souhlasíme s nimi, ale ani Komenský se patrně neptal dítěte, chce-li se na příklad dobrovolně učit počtům nebo psaní. Dále prof. H. dodává, že za výchovu nemůže býti činěna odpovědnou jen škola, nýbrž celý veřejný život. Náš veřejný život bude míti rozhodující vliv o tom, kam se přikloní mládež. Má-li se přikloniti k ideám křesťanství, je třeba, aby tyto ideje obrozovaly a ovládaly náš veřejný život. K tomu ovšem možno zase říci, že i při rozhodujícím vlivu veřejnosti mnoho bude záležeti na tom, jak se povedou školy, počínajíc školami vysokými a končíc obecnými, ba i mateřskými a popularisujícími přednáškami. Neboť sotva by se dospělo ke křesťanskému životu, k praktickému křesťanství, kdyby každý učící a přednášející za jedině správný měl svůj ismus a myslel, že více ví, než celá filosofie, a křesťanský názor a život by odbýval jako překonané stanovisko, jako něco nižšího, protože v důsledku víry v mechanický meliorismus časově dří-

vějšího. Prof. Rádl praktické křesťanství pojal tak, že každý se musí učiti u odborníků, u církve. Laicisatoři však chtěli náboženství prý vyšší, t. j. nedogmatické a necírkevní (Mil. Skořepa, Ideologie učitelského povolání, str. 149), čili, jak se vyjádřil prof. Krejčí, náboženství žádné. Říkali-li pak někteří, že je třeba více filosofie, která ujasňuje pojmy a umožňuje pozorovati dějství s jednotného hlediska, je to pravda. Neboť potom by nebylo možno víru na jedné straně odmítati a na druhé straně ji zdůrazňovati, nechceme-li prý sklesnout k těžkému plahočivému životu bez radosti a bez opory. A nebylo by možno tvrditi, že víra v neznámé dobro nám nahrazuje víru v Boha, čili víra slepá, a hned nato psáti, že věříme, že vývoj lidstva a světa směřuje k určitému ideálu, že není slepý. Kdybychom tedy řekli, že ten cíl stanovil „nikdo", bylo by to patrně tak, jako když Odysseus, chtěje oklamati kyklopy, řekl, že se jmenuje Nikdo. A chceme-li se přísně držet faktů, nebylo by možno psáti, že cíle neznáme, ale že jsme k němu puzeni, že cítíme vnitřní nutkání a kategorický imperativ pracovat a spět k cíli. Čili jedním dechem tvrdit, že se positivismu učitelstvu nelze vzdát, ale hned vedle něho vyznávati nativismus, který pak vede i k uznání prvku metafysického.

Ale poněvadž v poslední době vlivem voluntaristických, aktivistických a pragmatických směrů klade se důraz na školu pracovní, tvořivou, produktivní, jest prý cílem člověk dynamický, člověk činu, nikoli člověk rozjímavý, přichází i na filosofii, jejíž význam se podceňuje pro vzdělání i pro život. Kolo se točí. Již od starodávna flosofie musela býti brána v ochranu proti nepochopení t. zv. praktiků a muselo býti poukazováno i na její užitečnost, když přece jen myšlení vede a řídí také jednání, a vědělo se, proč se žádá, aby také vedoucí politikové a státníci měli filosofické vzdělání. Abychom nešli až k Platonovi a Aristotelovi, uveďme, jak lapidárně vliv filosofie na jednání vyjádřil viscount Samuel, který v prosinci 1938 podle dr. A. Dratvové v Nár. l. ze dne 2. IV. řekl: „Rozdělení mezi vědou a filosofií není žádoucí. Tento požadavek není abstraktní a čistě akademický z těchto důvodů: Jednání jest řízeno myšlenkami. Naše doba potřebuje novou synthesu vědy a filosofie spolu s náboženstvím, aby nám dala myšlenky, které by řídily moderní svět." Dr. Dratvová dodává: „Kdo umí číst filosofické spisy národa, pozná z nich bezpečně, zda národ jest v úpadku či rozkvětu. Politikové je s dějinnou nutností realisují za kratší nebo delší dobu." O tom jistě není pochyby pro nikoho, kdo nevědomky nebo z jakéhosi justamentu není zaujat proti filosofii a proti rozjímání. Ve školství jde především o to, jak filosofii učit a jak ji přednášet. Neboť tu nejde jen o požadavky na paměť. Běží tu o jisté formování ducha, o širší pohled na práci a na život, není-li to filosofie, která má cílem jen kritiku a odnímá lidem poslední jiskru víry a chuť k životu. A co čteme již u vynikajících filosofů dřívějších, slyšíme podobně ve slovech, jež píše Ramus (Míra člověka, str. 65): „Komunismus" — a tak zajisté každý ismus, který chce člověka zcela ovládnout, i nedopřává mu vůbec volného času pro vnitřní život — „se nestaví proti ničemu tolik, jako proti všemu, co jest roz-

jímáním, neboť co jiného jest rozjímání než osobní kontakt s realitou, jejíž odraz jest naprosto vnitřní a už tím uniká společenské kontrole? Člověk rozjímavý jest v jeho očích neužitečný.“ Jde tudíž o správné chápání skutečnosti a o rozlišování pojmů a jest třeba činiti rozdíl mezi filosofy a sofisty.

Mluví-li se o pokroku ve škole a o škole a společnosti, míní dr. Šefrna (Lid. n. 7. IV.), že dosud všechny naše reformy vyznačoval dualismus školy a společnosti, t. j. že škola a ostatní společnost stály proti sobě jako dva na sobě celkem nezávislé světy. V reformě středních škol v Německu a v reformě všeho školství v Italii byl prý však proveden důkaz, že škola je v zásadě útvar konservativní a že ve svém vývoji se opožďuje za vývojem ostatní společnosti. Čili že výchovný systém není dílem padagogického plánu, nýbrž výtvorem politického boje a jeho zákonů. Tedy výchova má v životě společnosti jen funkci konservující, má udržovati ve vědomí příštích generací to, čeho bylo dobyto. Škola se nehodí k tomu, aby byla průkopnicí nových směrů a předvojem nového řádu. Škola není nástrojem pokroku a tedy ani nemá být. Budeme-li respektovat tyto skutečnosti, píše dr. Š., přestane škola býti předjimatelkou úkolů budoucnosti a stane se strážkyní odkazu minulosti, ač zase prostý návrat k minulosti a pouhé opatrování jejího odkazu nestačí. Naše národní minulost nás zavazuje k vytváření hodnot nových, a to především v říši ducha, do jehož sféry patří i škola a výchova. — Zajisté, že škola je také odrazem života společnosti a politického vývoje, zvláště od doby, kdy rakouskou monarchií bylo prohlášeno, že škola jest politicum, a v důsledku toho, že náš národ pozbyl samostatnosti, měl se národ té také skutečnosti podrobiti a vzít na vědomí, že školou může býti odnárodňován, germanisován. Mluvívalo se o víře ve výchovu a záleželo jen na těch skutečnostech, v jakou výchovu se věřilo; jaký režim vládl, taková byla víra ve výchovu. My se ovšem musíme držet pravé skutečnosti, která nás učí i pravé víře ve výchovu. Ve výchovu věřili již ve starověku Platon a Aristoteles. Oba, jako potom křesťanství, podle něhož člověk byl stvořen k obrazu božímu, vysoko cenili výchovu, ale především proto, aby byl vychován člověk dobrý, dokonalý vůbec, jehož duše by byla v pořádku a byl tedy za jedno s daným světovým a mravním řádem, nikoli tedy jen pro záměry toho kterého vládnoucího režimu. Aristoteles v Politice přímo říká, že při výchově neběží o to, aby byl vychován dobrý oligarch anebo dobrý demokrat, nýbrž především člověk, který dovede dobře žíti a který pak ovšem dovede dobře žíti i v oligarchii nebo v demokracii. Máme-li tedy míti víru ve výchovu, a my ji jistě máme, budeme ji chápati v takovém smyslu. Individuum ve výchově má omezení a musí se podříditi objektivní skutečnosti, která však jest závazná pro všechny lidi. Nejde jen o určité místo a o určitý historický okamžik. Nejde jen o vyvolání určité situace, určitých zkušeností a výchovu činiti tu služebnou funkcí. Neboť potom, jak píše Fr. Müller ve Filos. revui 1939, str. 86, musí býti tolik druhů výchovy, kolik t. zv. skutečností. Ale musí býti respektována základní skutečnost, která je

měřítkem všech věcí. Věda o výchově se tedy musí vraceti k ontologii, ale nikoli především a toliko přistřihované, obchází-li se skutečnost, jež nemá zdroj v lidské zvůli a která organisuje člověka a svět. Běží především o všeplatné hodnoty pravdy, spravedlnosti, lásky, svobody a pod.

Poněvadž někteří jsou toho mínění, že za výchovu nemůže býti činěna odpovědnou jen škola, říká se totéž i co se týče kázně. V poslední době byly stížnosti na úpadek kázně a smyslu pro povinnost u mládeže (Nár. l. 2. IV.). Nelze ovšem zase generalisovat, ale stížnosti byly přece leckdy oprávněné; mnohdy bylo pozorovati jakési až zhrubnutí mládeže, zvláště odrostlejší. Snad je to přičísti tedy celkovému zhrubnutí života ve světě. Mládež v poslední době chtěla býti nejen samostatnější, ale ve svém chování projevovala často zvůli a nerada se podrobovala kázni a řádu. Chtěla dělat, co by sama chtěla a jak chtěla, třebas to bylo špatné. A když to nešlo po jejím, uchylovali se někteří jedinci k módnímu nemravu, k anonymním dopisům. Anonymními dopisy byly zahrnovány redakce časopisů, rozhlas, proč tedy by nemohli také učitelé? Anonymní dopisy jsou ovšem typické; oplývají hrubostmi a sprostotou. A tu se správně vyzdvihuje zase výchova v rodině. Rodina musí věnovati zvýšenou péči výchově dětí, kde styk dítěte s rodiči je hojnější než ve škole a kde se dá lépe sledovati každá úchylka od správné cesty. Nedostane-li se dítěti řádné výchovy doma, anebo docela dostane-li se mu výchovy špatné a v důsledku nesprávně chápaného života a chování samými rodiči, nekázeň a nedostatek smyslu pro povinnost s dítětem pak rostou. V dospělejším věku jest pak náprava nesnadnější. Teprve tvrdý život se mu za takové nectnosti vymstí. Na rodině také mnoho, i když ne všechno, záleží, aby nebyla podkopávána důvěra ke škole a vděčnost k ní. Na př. o vysokoškolácích píše prof. J. Jirák ve Věstníku ústředního spolku vysokoškolských učitelů, a to v tom smyslu, že inteligence zrazuje sama sebe. Totiž proto, že poměr odchovanců vysokých škol k učitelům a ke škole, z níž vyšli, nebývá nejkrásnější. Není vděčnosti ke škole, jejíž diplom otevřel cestu k úřadům a hodnostem. A když pak se k nim nechtějí znáti a kálí svoje vlastní hnízdo, podkopávají sami sobě autoritu všude tam, kde by jí rádi požívali. Vhodně prof. J. praví, že současné poměry daleko více než kdy jindy žádají na nás všech soudržnosti, vzájemné důvěry a úzké spolupráce. Ne v zájmu výhod hmotných, nýbrž v zájmu zachování hodnot duchovních a mravních. (Podle Nár. l. 9. IV.)

*

ak. — Ze školství v cizině.

V Americe fond Carnegiův pro pokrok ve vyučovatelství provedl v posledních deseti letech ve školách i kolejích v Pensylvanii výzkum, jímž zjišťoval stav vědomostí žactva na třech stupních studijní doby, totiž v posledním roce střední školy (High School) a v druhém roce koleje a čtvrtém roce koleje (universitního studia). Výsledky výzkumu vědomostí studentů byly neuspokojivé.

Zaviněno je prý to vadnou soustavou zkoušek, vadným systémem vzdělávacím a vadnými methodami vyučovacími, které jsou zastaralé a neúčinné. Až překvapující výsledky jsou mezi jednotlivými ročníky, ale velké rozdíly jsou i mezi studenty z každého jednotlivého ročníku. U některých prý vůbec nelze mluviti o studijním pokroku; universitu prý opouštějí s menší zásobou vědomostí, než s jakou na universitu vstoupili. V některých předmětech prý získali sice základy, ale v celku ve vzdělání poklesli. — V Polsku byl minulého roku vydán řád pro klasifikaci a „promování" žáků obecných veřejných škol. Klasifikací se má zjistiti, zda a v jakém stupni jednotliví žáci ovládají příslušné výsledky vyučování a výchovy. Účelem promování jest zajištění, že žák je způsobilý pro postup do vyšší třídy, v poslední třídě pak, že s příznivým výsledkem dokončil učebný kurs stanovený pro příslušnou školu. Klasifikace se koná v posledních dvou týdnech stanoveného období a promování provádí učitelský sbor v poslední poradě na základě klasifikace. Klasifikace i promování má se opírati o soustavné studium postupu i výsledků práce žákovy a jeho chování; obojí se má konati tak, aby nerušilo správný poměr dítěte ke škole a vyučovací a výchovnou činnost školy. — V Německu byl vydán výnos o směrnici výběru žáků pro střední školu. Má se přihlížeti k tělesné, povahové, duševní a národní způsobilosti. Mládež vstupující na střední školu má býti tělesně zdatná, nezatížená dědičnými chorobami, bez těžkých tělesných vad. Žáci, kteří nevěnují péči o tělo a tělesným cvikům, nemají se přijímati. Povahově má býti žák, který chce býti přijat na střední školu, slušný, má míti smysl pro pospolitost a kamarádství. Co se týká duševní způsobilosti, má se především přihlížeti k schopnosti myšlení, ale i k duševní dospělosti a zralosti. Při národním výběru se při přijetí má dávati přednost arijským žákům před nearijci. — Zajímavou novotou v Německu jest možnost vstoupiti na universitu bez maturitního vysvědčení, ale na základě zvláštní zkoušky. Zkouška je písemná a ústní. Písemná se skládá ze dvou prací, z nichž jedna je z oboru, který si žadatel sám zvolí, druhá má téma všeobecné. Ke každé práci je povolena lhůta 5 hodin. Je-li výsledek prací nedostatečný, není žadatel připuštěn již ke zkoušce ústní. Ústní zkouška se koná v oboru žadatelově a má se zjistiti také jeho duševní zralost a všeobecné vědomosti, myšlenková a usuzovací schopnost, porozumění pro duševní otázky a zručnost v písemném i ústním užívání jazyka německého. Zkouška trvá hodinu a není přípustno její opakování. — V zemi Rakouské žáci se nemusí účastniti vyučování náboženství, bohoslužeb a modlitby. Jen osoby za žáka odpovědné to mají ve škole řádně ohlásiti. Žádný nacionální socialista nesmí býti poškozen proto, že nenáleží k určitému náboženství nebo že je bez vyznání. Učitelé nesmějí býti nuceni k vyučování náboženství, k vedení školních náboženských zařízení ani k účasti na nich, jestliže školním úřadům ohlásili, že tak nechtějí činiti z důvodů svědomí. (Věst. ped., XVI, str. 308.)

Knižní nemoc.

V posledních letech bylo konstatováno v italských knihovnách a nakladatelstvích, že knihy mají svou „nemoc". Po dlouhém badání se zjistilo, že vinu na tomto postupném rozkladném procesu papíru a vazby má mikroskopicky malý mravenec, který byl do Italie zavlečen pravděpodobně ze Sicilie. Tato nepatrná zvířátka jsou tak žravá, že zničí během několika dní i silný svazek. Toto zjištění, jakož i nutnost záchrany drahocenných knih a rukopisů v italských musejích daly popud k založení nového knihotechnického ústavu v Římě, t. zv. „Ústavu pro knižní pathologii", který je vlastně jakousi klinikou onemocnělých knih. V ústavě je biologické, chemické a fysikální oddělení, v nichž se zjišťují příčiny rozkladu knih zvířecími cizopasníky nebo jinými fysikálně-chemickými pochody. Zároveň mají býti v ústavě stanovena pravidla „hygieny" knih.

*

nn. — Paběrky z kapitolního archivu olomouckého. (Č. d.)

Červenec, 24. 1654. Kapitola biskupovi. Od českého povstání (a capituli captivitate) až do přítomné doby ubylo zemi na 60 tisíc obyvatel. Císařské i nepřátelské vojsko vyvezlo mnoho peněz ze země. Proto obilí jest prodáváno za tak nízké ceny, že sedlák může za ně stržiti sotva peníze na daně potřebné. Po odchodu švédského vojska (1650) byly příjmy kapitoly tak nepatrné, že kdyby nebylo podpory od biskupa a vlastních úspor, kanovníci olomoučtí by bývali neměli z čeho býti živi. Vyčerpaní poddaní prosili o chléb a výpomoc, chaloupky buď zbořené anebo vypálené volaly po obnově, statky a rybníky měly býti nutně vylepšeny, osadník (colonus) s rodinou žádal o dobytek a podporu, protože když pole a louky byly plné trní a býlí, nebylo krmiva a oni nevěděli, kam se obrátiti a co začíti, zda mají pomoci sobě ve svých potřebách či druhému. Požehnaný Bůh, který nás těší v našem utrpení. (Koresp. z l. 1651—1665.)

Květen, 20. 1661. Revers Alberta Fridr. Vettera z Lilií, z něhož vysvítá, že kapitola se usnesla zvýšiti počet sídelních kanovníků olomouckých na dvanáct. (Protokoly z l. 1660—1664.)

Říjen, 9. 1665. Kapitola biskupovi stran titulu. Císaři jest doslovně citován list Ferdinanda II. daný v Řezně 18. září 1641, kterým jest kapitola žádána, by se spokojila titulem „würdig". (Koresp. z l. 1651—1665, fol. 297b.) K tomu jsou připojeny opisy následujících akt:

Listopad, 29. 1641. Kapitola císaři. Spokojí se navrženým titulem, neboť byl kapitole takto dáván po 500 let českými králi, „sed quia tacita praelibata caesarea resolutione taliter expeditas litteras novo plane exemplo nobis miserunt et adhuc hodie contra clementissimae Majestatis Vestrae intentione litteris a regio tribunali emanantibus titulum quidem superscribunt, titulum in cancellaria Boemica dari solito, non multum absimilem sigillumque imprimunt caesareum, sed intus non sacrum Majestatis Vestrae nomen, uti in cancellaria

Boemica fieri assolet, sed suum nomen praefigunt et in sua persona loquuntur. Quod quia praeter mentem Majestatis Vestrae praeiudiciales toti statui ecclesiastico in hoc marchionatu Moraviae consequentias et interpretationes, uti a nonnullis susurratur, parere posset. Ideo humillime rogamus, quatenus praememoratis dominis supremos officialibus clementissime mandare dignetur, ut inposterum litteras et mandata sub sacro Majestatis Vestrae nomine et persona, uti in cancellaria Boemica, excelso inferioris Austriae regimine aliisque tribunalibus fieri solent, expediant, vel nos stylo qua hactenus quoad praefatum titulum usui etiam inposterum tractent." (Fol. 298b.)

Leden, 12. 1642. Vídeň. Ferdinand III. kapitole. Nemůže dáti jiný titul kapitole, nežli jaký jí dávali jeho předchůdcové. Dle rozhodnutí zem. hejtmana moravského nemůže dáti olomoucké kapitole větší titul nežli „würdig". Mimo to je neobvyklé, že olomoucká kapitola podává své žádosti latinsky, místo aby učinila tak česky nebo německy (fol. 198b).

Leden, 16. 1642. Brno. Mor. tribunál kapitole. Intimuje císařské rozhodnutí o titulu, jakož i o nepodávání úředních přípisů v latině (299a-b).

Listopad, 4. 1637. Ferdinand III. Ondřeji Orlíkovi, kustodovi olom. kapitoly. Nařídil české kanceláři expedici „zu dem ehrwürdigen unserm getrewen Thumcapitel zu Ollmütz" (fol. 299b).

Duben, 10. 1669. Kapitola se usnesla nařídit inspektoru svých statků, aby důkladně zrevidoval gruntovní knihy (libros fundorum) a z nich učinil sumární výtah, kolik každý urbář obsahuje a kolik schází polí a statků. Pokud budou urbáře revidovány, nechť jsou zapečetěna pečetí hejtmanovou i obecní, aby se nemohla nikomu státi křivda. Revise urbářů nechť se děje v přítomnosti obce, hejtman ať má přísežného a spolehlivého adjunkta, jenž by dovedl psáti a počítati a který má rozuměti oběma zemským jazykům. (Protokoly z l. 1665—1672.)

Únor, 15. 1683. Kapitola se usnesla odpovědět na žádost Olomouce, aby zakázala svým poddaným o masopustě muziku a maškary, jelikož město rovněž tak učinilo. Kapitola rozhodla odpovědět městu, že ona patří k vyšším stavům a že město jí tedy nemá co poroučeti. (Protokoly od r. 1672.)

Únor, 3. 1736. Kapitola se zabývala ve svém zasedání vymalováním znaků v nové zasedací síni mor. sněmovny. Páni se usnesli bez ohledu na prelátský stav, že ve dvoraně mají býti vymalovány jen erby zem. hejtmana s nejv. úředníky a zemského sudího. Stav prelátský se proto usnesl protestovati proti svému vyloučení z tohoto podniku. Důvody: 1. Místnosti nemají sloužiti pouze mor. tribunálu, nýbrž i stavům. 2. Duchovní stav musel k opravě a stavbě sněmovny právě tak přispěti jako stavové světští. Proto se obracejí proti podobnému jednání na císaře.[1]) (P. d.)

[1]) Dle Dostála (Umělecké památky Brna, Praha 1928, str. 50—51) byla zasedací síň vymalována v l. 1737—1739 Danielem Granem za pomoci brněn. malířů. Jelikož D. píše jen o obrazích mor. vladařů, možno se domnívati, že protest prelátů znemožnil vymalování znaků nejvyšších úředníků zemských.

Hlídka

V Brně 31. května 1939 • ročník LVI. • číslo 5.

Dějiny Odboru pro zakládání venkovských knihoven v olomouckém semináři 1870-1899.

Dr. Fr. Cinek. (Č. d.)

PŘÍKLAD BOHOSLOVCŮ OLOMOUCKÝCH PODNĚCUJE SOUBĚŽNOU AKCI V ALUMNÁTĚ BRNĚNSKÉM KONCEM R. 1875.

Akce pro zakládání knihoven, k níž vyšel podnět z olomouckého bohosloveckého časopisu „Cyrill a Method" r. 1870, nezůstala bez živého ohlasu v alumnátě brněnském, historickém ohnisku sušilovsko-cyrilometodějského horlení. Už r. 1870 souhlasně se na tento plán v Brně reagovalo. K realisaci však došlo teprv po 5 letech, zatím co bohoslovci olomoučtí pod vedením Ant. Cyr. Stojana už dvě léta (1873/74, 1874/75) venkovské knihovny zakládali a rozšiřovali.

Úspěch díla (bohoslovci olomoučtí založili a rozšířili v dvouletí 1873/74—1874/75 24 knihoven) i ohlas této osvětově buditelské akce ve veřejnosti moravské zapůsobil na brněnské bohoslovce, mezi nimiž počíná se krystalisovati plán souběžné akce na podzim 1875. Průkopníkem myšlenky je bohoslovec I. ročníku Frant. Drašar.[1]) Zdá se, že o prázdninách 1875 zúčastnil se jako maturant druhého sjezdu olomouckých bohoslovců na Velehradě (3. srpna), kde se velmi důrazně volalo po podpoře a rozšíření díla pro zakládání farních a školních knihoven.[2]) Pohnutky, jež vedly Drašara, byly „jednak vlastenecké, se zřetelem na význam české knihy, zvláště v místech národně buď ohrožených, buď neuvědomělých, ještě více však náboženské, ježto mezi lid počaly se šířiti knihy obsahu závadného.[3]) S několika stejně smýšlejícími horlivci rozhodl se založiti odbor pro zakládání venkov-

[1]) Brněnští bohoslovci po stopách Sušilových, Brno 1936, str. 7 a n.

[2]) Viz zprávu o sjezdu v studii „Jednota Velehrad v olom. semináři" str. 126. Bohoslovci brněnští se tehdy ještě oficiálně neúčastnili velehradských sjezdů r. 1874, 1875 a 1876 (teprve r. 1877). Někteří studenti však se tam objevovali od počátku. A Frant. Drašar (pozdější zakladatel „Růže Sušilovy" a horlitel pro pouti velehradské) měl k Velehradu zvlášť vřelý vztah.

[3]) Samsour, Dějiny brněnského alumnátu, Hlídka 1908, str. 896.

ských knihoven. Myšlenka vyvolala nadšenou odezvu. Všichni čeští bohoslovci se k dílu přihlásili.[1]) Odbor rychle se ustavil a zahájil činnost. Ježto výše sebeobětavějších příspěvků bohosloveckých nestačila k širší akci, započalo se ještě koncem r. 1875 za souhlasu nestora Sušilovců, kanovníka Matěje Procházky se sbírkami. Po velmi úspěšných sbírkách jal se odbor r. 1876 zakládati a rozšiřovati venkovské knihovny (hlavně farní) tempem obdivným. Do konce škol. r. 1876 (tedy za půl roku) založeno bylo 10 knihoven a 4 rozšířeny. Počet darovaných knih byl veliký. Založeny byly knihovny: na Chlumě (111 svazků), ve Střížově (108 sv.), v Dalečíně (76 sv.), v Jimramově (105 sv.), v Netíně (115 sv.), v Nížkovicích (89 sv.), v Černovicích (89 sv.), ve Svatoslavi (70 sv.), v Horním Štěpánově (90 sv.) a v Heřmanově (105 sv.). Rozšířeny knihovny: v Ostrově (50 sv.), ve Slatině u Brna (školní 20 sv.), v Rosičce u Olešnice (obecní 15 sv.), v Stavěšicích (48 sv.). Dohromady 1091 svazků.

Velmi slibné dílo bylo však téhož roku po prázdninách zaraženo zákazem biskupa Nöttiga, který zapověděl bohoslovcům veřejnou činnost.[2])

Akce však úplně nezanikla. Chopili se jí benediktin P. Placid Mathon a redaktor „Hlasu" J. Klíma. Bohoslovci pak nesložili ruce v klín. Nemohouce samostatně akci vésti, upisovali dále v šk. r. 1876/77 příspěvky, jež posílali spolu se získanými knihami venkovským knihovnám prostřednictvím P. Mathona. Celkem zaslali P. Mathonovi 26 zl. 6 kr. a 183 svazků knih, P. Klímovi 28 zl. a 185 knih.

Než od r. 1877 násilně dušené snažení v brněnském alumnátu potuchá až do r. 1882, kdy za nového biskupa dra Frant. Sal. Bauera mohutně ožívá.

1876.

O činnosti r. 1876 referuje pisatel Zápisků rovněž stručně a kuse:[3])

Nebýti „Pamětní knihy Velehradské", ani bychom nemohli posouditi, vytrvali-li bohoslovci olom. též v dalších letech (1876, 1877) v díle tak zdárně počatém, když nepodařilo se posud vypátrati zpráv zajímavějších. Tato zmíněná kronika Velehradská píše:

Na výroční den smrti sv. Cyrilla, tedy 14. února, kteryž jest i výročním dnem památným pro naši (Velehradskou) knihovnu farní, na ten den dvojnásob památný dodána jest nám zásilka knih z Olomouce od nejmenovaných dobrodinců, od ctpp. bohoslovců, vícekrát již v zápiscích jmenovaných.

A jaká to byla zásilka bohatá!

V balíčku nacházely se knihy od čísla 174—181, t. j. 6 ročníků „Zlatých klasů" a ještě jiné, všechny dobře svázány, jakož zvykem

[1]) Ohnivé zdůraznění i náboženské stránky akce způsobilo, že Češi „strhli sebou i bohoslovce německé, jichž bylo několik". Brněnští bohoslovci po stopách Sušilových, str. 7.

[2]) Stalo se prý tak na stížnost nějakého venkovského faráře, který byl pohoršen, že se bohoslovcům dovoluje veřejné působení.

[3]) Dle marginální poznámky psal tuto kapitolu bohoslovec Jos. Vévoda (pozdější známý zakladatel a redaktor „Našeho Domova") dle rukopisu bohoslovce Josefa Vyvlečky.

jest pp. bohoslovců, vázané knihy posílati, a mimo to přípis, kterýž zajisté nejlépe dovede mluviti sám za sebe, přípis tento:

Důstojný pane děkane!

Svatému Cyrillu a Methoději, duchovním svým otcům, bychom vděčnými se prokázali, posíláme ku dni 14. února knihy přiložené pro Velehradskou farní knihovnu. Zároveň jsme knihovnu dali zapsati do Dědictví Maličkých (pod č. 31.078) a předplatili jsme ji pro Školu Božského Srdce Páně, Zábavnou Bibliothéku, Listy časové, Hlasy kat. spolku tiskového a Ludmilu.

Všeho dobrého na Věrověstech Vaší Důstojnosti vyprošují

bohoslovci olomúčtí.[1])

V Olomouci dne 12. února 1876.

*

Pisatel Zápisků ví jen (dle záznamu v Pamětní knize Velehradské) o zásilce knih na Velehrad. Zatím však „Hlas" přináší řadu veřejných poděkování, z nichž patrno, že v semináři olomouckém pilně se pokračovalo v započaté akci.

Dne 29. ledna 1876 otiskuje „Hlas" (č. 9) poděkování faráře Josefa Načeradského za 22 vázaných knih, věnovaných bohoslovci olomouckými farní knihovně na Ostrově u Žďáru.[2])

Dne 2. února 1876 děkuje v „Hlasu" (č. 11) farář v Beňově (rodišti Stojanově) za velký knižní dar, jímž založena byla místní farní knihovna.[3])

Dne 10. února děkuje v „Hlasu" (č. 14) olom. bohoslovcům farní úřad ve Špičkách za obdarování místní farní knihovny (knihami v ceně 5 zl.[4])

[1]) Nový dar radostně kvituje děkan Vykydal v „Hlasu" (č. 38, 1876). Ve zvláštním zaslánu z Velehradu píše mimo jiné: U nás na Velehradě roku loňského dnem 14. února vznikla knihovna farní, založena byvši činnými a obětivými bohoslovci olomouckými. Minul se rok s rokem a ejhle! jaký rozvoj a rozkvět! Neboť na základě, kteráž p. t. bohoslovci bohatým svým darem položili, prospívala knihovna a vzrůstala štědrotou i jiných příznivců lidumilných, pravých přátel mládeže: tak poslal z vlastního popudu spanilomyslný p. hr. Eg. Belcredi darem knihy skvostně vázané, šlechetný krajan náš v Praze, kněhkupec Fr. A. Urbánek, všechny po tu dobu vydané svazečky „Nové knihovny pro mládež" (1.—24. sv.), k tomu přispěl nenepatrnou měrou činný a horlivý jednatel „Matice Moravské" p. Th. Lazar a naposled zase překvapili nás štědří zakladatelé, páni bohoslovci olomoučtí. Doplnivše o vánocích 4 svazky dalšími „Sebranými spisy Ehrenbergrovými", uchystali ku 14. únoru nový, vzácný dar. Cenu daru tohoto, cenu pravou, vizte zdaž nejlíp neoznačují vlastní, skromná, prostinká slova jejich (následuje doslovné znění dopisu shora). Aj, zdaž nepotěší každého lidumila taková horlivost a činnost?! Předplatili a ještě nad to poslali 9 jiných knížek, mezi nimiž 6 čísel „Zlatých Klasů". Netřeba, tuším, ani podotýkati, že zvláštní list děkovací tlumočil neunavným dárcům vřelý a upřímný dík. Ano, díky vám, bratři!

[2]) Z „Hlasu" patrno, že r. 1876 začínají bohoslovci brněnští pracovat po příkladu svých spolubratří olomouckých. Z veřejných poděkování též vidět, že příklad dorostu kněžského působil i na kněze. Objevují se i jména jednotlivých kněží, kteří obdarovávají neb zakládají venkovské knihovny.

[3]) Díkůvzdání. Podepsaný pokládá sobě za povinnost, aby ctihodným pánům bohoslovcům olomouckým vřelé díky vzdal za jejich dar 21 svazků kněh a 1 mapu Palaestiny, co základ k zdejší farní knihovně a volám jim z plna srdce: „Zaplať Pán Bůh!" — V Beňově 2. února 1876. Vavřin Roubal, farář.

[4]) Díkůvzdání. Ctihodní páni bohoslovci olomoučtí darovali zdejší farní knihovně spisy G. Nýrice spolu nadvázané v ceně 5 zl. r. č., za který spanilomyslný dar srdečné „Pán Bůh zaplať" a vřelé díky vzdává farní úřad. Ve Špičkách dne 10. února 1876.

Dne 19. února v „Hlasu“ (č. 15) podobné veřejné poděkování faráře ze Strání za opětovný knižní dar v ceně 20 zl. pro farní knihovnu.[1])

Dne 23. února v „Hlasu“ (č. 17) děkuje správa školní knihovny v Bělé u Jevíčka za 22 knih.[2])

Dne 20. dubna děkuje v „Hlase“ (č. 34) duchovenstvo z Vracova za obdarování farní knihovny velkým knižním darem v ceně 35 zl.[3])

Dne 3. června přináší „Hlas“ poděkování správy školy v Rudikově za 18 vázaných knih, jimiž položen byl základ k založení školní knihovny.[4])

*

Ale tím už veřejná poděkování olomouckým bohoslovcům r. 1876 končí. Od června do konce roku 1876 mizejí v „Hlasu“ stopy činnosti bohosl. Stojanovy družiny. Vysvětlení je nasnadě. V červnu 1876 ukončuje Stojan svá bohoslovecká studia a po vysvěcení 5. července 1876 opouští seminář.

Autor Zápisků píše:

Jako veškerá příroda podle zákonů svých vyžaduje částečné aspoň úlevy a klidu po větším sil napětí, tak bylo též lze v semináři předvídati, že rozvoj náhlý nové ‚jednoty‘ neudrží se stále v téže pružnosti. Došlo k tomu r. 1876.

Roku toho vysvěcen byl na kněžství vdp. Antonín Stojan a odchodem jeho pozbyli bohoslovci olomoučtí, zvláště pak odbor pro zakládání venkovských knihoven (jenž dosud na stanovách založen nebyl) druha velmi podnikavého a obětavého.

Činnost odboru tedy poněkud ustala a jen ctp. boh. Fr. Mlčochovi[5]) (jakož mi vel. p. Ign. Zavřel[6]) dopsal) díky jsme vázáni,

[1]) Zasláno. Nejsrdečnější díky ctihodným bohoslovcům olomouckým za opětný dar v knihách v ceně 20 zl. pro farní knihovnu v Strání vzdává Innocent Střelec, farář.

[2]) Díkůvzdání. Ctihodní páni bohoslovci olomoučtí darovali školní knihovně v Bělé u Jevíčka 22 kněh z „Dědictví sv. Ludmily“, z „Dědictví Maličkých“ a některé od Kr. Šmída, začež jim nížepsaní ve jménu školních dítek volají srdečné „Zaplať Pán Bůh!“ — V Bělé dne 23. února 1876. Lib. Hykl, učitel. Josef Kužela, katecheta.

[3]) Zasláno. Ctihodní páni bohoslovci olomoučtí darovali zdejší farní knihovně knížky obsahu poučného i zábavného, již vázané v ceně 35 zl. Za tento krásný a spanilomyslný dar vzdávají nejsrdečnější díky a volají: „Zaplať Pán Bůh!“ — Jan Drápal, farář. Jan Ševčík, kaplan. Vracov 20. dubna 1876.

[4]) „Hlas“ č. 45: Poděkování. Ctihodní páni bohoslovci olomoučtí darovali zdejší škole k zařízení knihovny 18 pěkně vázaných kněh z „Dědictví Maličkých“ a „Zlatých Lístků“. Za tento spanilomyslný dar vzdávají podepsaní šlechetným dárcům jménem obce a školních dítek nejvřelejší díky a volají upřímné: „Zaplať Pán Bůh!“ — V Rudikově dne 24. května 1876. Frant. Seifert, farář. Petr Hladký, předseda místní školní rady. Jan Vítek, nadučitel.

[5]) František Mlčoch nar. 3. 2. 1850 v Březovicích u Osvětiman, vysvěcen 1877, kooperatorem v Krásensku, od 12. 6. 1878 v Ostrožské Nové Vsi, od 13. 8. 1879 administratorem tamtéž, od 7. 1. 1880 kooperatorem tamtéž, od 20. 2. 1880 kooperatorem ve Spytinově, od 25. 10. 1882 administratorem v Tlumačově, od 7. 3. 1883 kooperátorem v Spytinově, od 25. 12. 1886 farářem v Pozděchovicích, od 25. 7. 1895 farářem v Rymicích. Zemřel 30. 10. 1916.

[6]) Ignác Zavřel, mladší spolužák Stojanův (nar. 25. 12. 1854 v Břestu, vysv. 1877), známý agilní národní i kulturní pracovník a spisovatel, dlouholetý děkan v Pře-

že knihoven venkovských osiřelých se ujal. Které knihovny r. 1876 byly založeny, z nedostatku zpráv určitých udati nelze. Vdp. Fr. Utíkal[1]) si pamatuje, že té doby více knih do Ostravice bohoslovci zasláno bylo.

Snad také knihovna Československá mnoho knih bohoslovcům méně potřebných venkovským knihovnám darovala.

K této zprávě Zápisků třeba dodat, že kromě udané knihovny v Ostravici bylo zjištěno, že r. 1876 byla ještě rozšířena školní knihovna v Rudikově.[2])

NOVÝ ROZMACH OD R. 1877.

Dílo zapomenutého bohoslovecké ho vlastence J. S. Ondrouška.

Odchodem Stojanovým ze semináře ztratilo hnutí pro zakládání venkovských knihoven nejen hlavní hybnou pružinu, ale i své vedení. Dílo nebylo organisováno, nemělo stanov. Dokud byl Stojan v semináři, nepociťovala se ani potřeba nějaké organisace. Stojan jako iniciátor, ale též jako neúnavný pracovník, dříč a spolu hlavní výkonná síla nepotřeboval pro svou akci stanov. Ve volné družině, která se kolem něho seskupila, jaksi samozřejmě vše ovládal, řídil a udržoval v chodu. Tím citelněji zapůsobil jeho odchod ze semináře. Než akce jeho zapustila už v prostředí seminárním kořeny. Vlastenecké cyrilometodějské uvědomení i činorodé horlení pro buditelské a obrodné dílo v lidu bylo v oficiálně německém semináři už tak intensivní, že myšlenka Stojanova nemohla v něm zaniknouti. Byla tu vzkvétající Slovanská knihovna, do jejíž aktivity ostatně Stojan vnesl nový oheň. Byla tu Jednota Velehrad, kterou jako nejagilnější starosta přivedl k nevídanému rozmachu. A byli tu mladší spolužáci, které Stojan sešikoval v svoji Sušilovskou „stranu". Dílo Stojanovo bylo v semeništi olomouckém zajištěno.

---

rově (1902—1918), zemř. 13. 2. 1926 v Přerově a tamtéž pochován. Byl zakládajícím členem Matice České, Dědictví sv. Prokopa, Dědictví Maličkých a Družstva Vlast. Kromě toho byl horlivým členem Matice Moravské a Musejního spolku olomouckého i brněnského. Zevrubná životopisná data s výkazem literární činnosti v mé studii Jednota Velehrad v olom. semináři 1869—1886, str. 109, 119, 120.

[1]) František Utíkal, rovněž konseminarista Stojanův. Nar. 10. 5. 1854 v Čelechovicích u Prostějova. Gymnasium studoval v Olomouci (7 tříd) a v Brně (8. třídu), tamtéž maturoval. Od 2. 10. 1873 do 7. 8. 1874 byl novicem v Rajhradě. Pak vstoupil do olom. bohosl. semináře. Ze sem. katalogu se dovídáme, že byl prefektem a učitelem češtiny. Vysvěcen 5. 7. 1878. Kooperatorem byl v Ostravici, v Kojetíně (od r. 1879), v Uh. Hradišti (od r. 1882), pak opět v Kojetíně, v Němčicích (od r. 1883), v Cholině (od r. 1884). Dne 25. 6. 1884 jmenován dómským vikářem v Olomouci. Od r. 1890 byl zároveň registrátorem arcib. konsistoře. Zemřel 13. 5. 1920 v Olomouci.

[2]) Dne 3. ledna 1877 přináší „Hlas" (č. 1) toto poděkování z Rudikova: Ctihodní pp. bohoslovci olomoučtí darovali zdejší škole opět 26 kněh v ceně 15 zl. Tímto darem vzrostla knihovna na 45 svazků. Za vzácný ten dar vzdávají podepsaní šlechetným dárcům srdečné díky a upřímné „Zaplať Pán Bůh!" — V Rudikově dne 28. prosince 1876. Petr Hladký, předseda míst. šk. rady. Jan Vítek, nadučitel.

Tak po malé přestávce křísí se hnutí pro zakládání venkovských knihoven k nové činnosti a rychle rozkvétá. Se Stojanovským zápalem ujímá se ho mladší Stojanův druh Jan Ondroušek (bohoslovec III. ročníku). Tento cyrilometodějský horlitel typu Stojanova (jako Stojan si připojoval ke křestnímu jménu biřmovací jméno Cyril, tak obdobně Ondroušek připojuje si ke křestnímu jménu Strachota-Method) věnuje se akci Stojanově s houževnatou obětavostí. Maje nemalé organisační vlohy, dává akci pevnou a širokou základnu, čímž zabezpečuje překvapující rozmach díla Stojanova. Je to vedle Stojana a Vychodila nejagilnější cyrilometodějský průkopník v olomouckém semináři. V družině olomouckých bohosloveckých Sušilovců patří mu přední místo. Neprávem zapadlo jeho zasloužilé, dalekosáhle významné dílo v zapomenutí a jméno jeho zaváto v historii obrozenského cyrilometodějství . . .

Zprávy Zápisků o tomto údobí jsou dosti vydatné, svěží a syté, třebas jsou zlomkovité a postrádají časového sledu.

Započínají rokem 1877:

R. 1877 ujal se vzneseného díla P. Stojanem začatého ctp. Jan Ondroušek, bohoslovec III. r., převzav po vp. Mlčochovi[1]) 12 zl. a několik knih, s horlivostí nevšední, nadšenou.

Po návratu ctp. Utíkala[2]) vydal vyzvání ctp. bohoslovcům, aby na podporu díla tak záslužného uvázali se přispívat měsíčními příspěvky. Vyzvání toho radostně uposlechli bohoslovci české národnosti a od té doby každý téměř měsíčně skládal dárek na oltář vlasti.

Ondroušek však na tom nepřestal, nýbrž sběrací arch zhotoviv, počal též u národních kněží v Olomouci, jakož i proslulých příznivců dovolávati se pomoci (u kan. Procházky,[3]) Brandla[4]) a j.). Tak uvádí kniha účetní mezi prvními dárci: vdp. posl. Wurm 10 zl.,[5]) P. Štěpka,[6]) vikář, 1 zl., P. Filip,[7]) vikář, 2 zl., vdp. kanovník Henniger 5 zl.[8]) (P. d.)

---

[1]) Bohoslovec Frant. Mlčoch byl vysvěcen na kněze 5. VII. 1877. Poněvadž pisatel Zápisků tituluje jej v době (kdy Ondroušek přejímal od něj jmění podniku velebným pánem (vp.), bylo to asi až na konci školního roku 1876/77 (před prázdninami 1877). Mlčoch tedy vedl akci Stojanovu po celý ten rok. A nelze mluvit o stagnaci, jak svědčí výše předaného obnosu (12 zl.).

[2]) Bohoslovec Utíkal, tehdy knihovník (vrchní správce) bohosl. Slovanské knihovny, měl zvláštní péči o akci Stojanovu. Bude to patrno i z dalšího.

[3]) Byl to nestor sušilovské družiny, brněnský profesor Matěj Procházka, zakladatel a po smrti Sušilově starosta „Dědictví sv. Cyrilla a Methoděje". Dne 27. ledna 1878 byl jmenován čestným kanovníkem kapituly brněnské. Dne 9. března 1884 udělila mu olomoucká bohoslovecká fakulta čestný doktorát theologie. Zemřel dne 25. XI. 1889.

[4]) Známý moravský zemský archivář Vincenc Brandl.

[5]) Vynikající vlastenecký příznivec bohoslovců olomouckých P. Ignác Wurm, o jehož vztahu k cyrilometodějským akcím bohosloveckým blíže v mých studiích „K národnímu probuzení moravského dorostu kněžského 1778—1870" a „Jednota Velehrad v olomouckém semináři 1869—1896".

[6]) P. Josef Štěpka, dómský vikář v Olomouci (nar. 1820 v Týništi, vysvěcen 1846).

[7]) P. Pavel Filip, dómský vikář v Olomouci (nar. 1833 v Šumvaldě, vysvěcen 1857).

[8]) Baron Jan Henniger z Ebergu, metropolitní kanovník v Olomouci (natus Infero-Sibenbrunii in Austria infer. 1814, instalovaný 1837, vysvěcený 1838).

Několik poznámek k Aristotelově etice.

Dr. Ant. Kříž.

V Nikomachově etice (IX, 8) Aristoteles píše: „Ty, kteří usilují o krásné (t. j. dobré) skutky, všichni uznávají a chválí; a kdyby všichni závodili o krásno a namáhali se jednati co nejkrásněji, měla by společnost všechno potřebné a každý jednotlivec by měl nejvyšší dobro, které právě záleží v ctnosti. Takto dobrý člověk má míti sebelásku — vždyť zajisté i sám bude míti prospěch ze svých krásných skutků i ostatním prospěje. Špatný člověk ji však míti nemá, neboť řídě se špatnými vášněmi, uškodí i sám sobě i svým bližním. U špatného člověka jest veliká neshoda mezi tím, co má činiti, a mezi tím, co činí; ctnostný člověk však to, co činiti má, také činí. Neboť rozum v každém člověku se rozhoduje pro to, co jest pro něj nejlepší, a ctnostný člověk poslouchá rozumu."

Z těchto Aristotelových slov jasně poznáváme, že základem správného (dobrého, jaké býti má) jednání jest pravá sebeláska a nikoli snad sobectví, jak myslí W. Durant v knize „Od Platona k dnešku" (Praha 1936). Durant Aristotela po mnohé stránce skresluje a jeho názory bez rozmyslu jsou přejímány; s jeho hlediska se pak prostě píše o Aristotelově etice a filosofii. Aristotelovi není cílem sobectví, neboť to právě zamítá. Jest ovšem nutno rozlišovati mezi pojmy „sebeláska" a „sobectví". Aristoteles v uvedené knize Etiky určuje pojem sebelásky, aby ukázal, že správná, zdravá sebeláska vede člověka k vlastnímu zdokonalení; člověk, jeho rozum, řídí se tím, co býti má, a tím prospívá také celku. Neboť celek se skládá z částí; má-li tedy býti dokonalý celek, musí býti dokonalé části. Aristotelovi záleží na individuálním zdokonalení.

Praví-li prof. E. Rádl (Dějiny filosofie I, str. 213), že Aristoteles nerozeznával mezi mravností a legalitou a že stát je mu vlastním cílem a tedy i měřítkem mravného života, myslím, že právě při svém úsilí o životnou filosofii nepostihuje správně, zrovna jako Durant, podstatu Aristotelovy filosofie. Předně, byl to právě Aristoteles, který přesně vytkl rozdíl mezi pouhou legalitou a mezi pravou mravností. V Politice (VII, 13) výstižně píše, že v oblasti práva spravedlivé pokuty a tresty pocházejí sice ze ctnosti, ale jsou vynucené, a to, co je na nich krásného, mají z nutnosti. Kdežto jednání, v nichž se projevuje pravé užívání cti a bohatství, jsou velmi krásná prostě. Tam totiž je to odčinění zla, tu však je to naopak, neboť jsou přípravou k dobru a jeho rozením. Podle Aristotela není každé správné jednání mravním; jednání může býti správné, ale jenom proto, že jest přikazováno. Mravní jednání vyplývá teprve ze smýšlení. Tedy pouhá technika jednání nestačí, musí tu býti správná pohnutka, láska k dobru a zproštění, svoboda od všech vedlejších úmyslů. Mravní moment je v poznání, vědění a v svobodném rozhodování. Ten, kdo ještě anebo vůbec nezná rozdíl mezi dobrem a špatností, nemůže býti posuzován úplně s hlediska mravního. Takovému člověku je potřebí poučení, neboť tu ještě nevzešel princip toho, co je dobré, a tudíž nebyl ani po-

rušen. Aristoteles však ještě činí rozdíl mezi nevědomostí nezaviněnou a zaviněnou (Et. Nik. III, 2); tato tomu posouzení již podléhá. A tak jest potřebí mravního vzdělání. Aristoteles kritisuje Sokratovo učení, že prý ctnost jest věděním, ale jenom proto, aby zdůraznil, že k mravnímu jednání kromě vědění náleží i vůle, a to pro jednání mravní v plném smyslu slova vůle svobodná (E. N. II, 3). Z toho důvodu také podrobně vyšetřuje rozdíl mezi tím, co je dobrovolné a co je nedobrovolné (E. N. III, 1 a n.), to jest, etickému posouzení nemůže podléhati to, co bylo vykonáno pod tlakem donucení nebo násilí.

Aristotelovo učení jest etickým individualismem a jest možno také říci, že Aristoteles jest autonomistou, chceme-li užíti tohoto novodobého označení. Zatím však uveďme správnou otázku prof. J. B. Kozáka (Přítomný stav etiky, Praha 1930, str. 212 n.): Kde je hranice mezi heteronomií a autonomií?

Aristotelovi se připisuje i Horatiovo „odi profanum vulgus". Odůvodněně? Aristotelův řádný, t. j. ctnostný, dokonalý člověk (σπουδαῖος, neboť řečtina neměla zvláštního adjektiva k substantivu ἀρετή) jedná z lásky k tomu, co býti má, z lásky k zákonu a z lásky — k Bohu. V jednání klade důraz na lásku, neboť „každý jest v tom a tím skutečně činný, co nejvíce miluje" (E. N. X, 4). Zalíbení, zájem pro práci tuto stupňuje (ib. X, 5). Že jedná z lásky k Bohu, jest jistě divné tomu, kdo v Aristotelově Bohu vidí pouze parádující figuru pro okrasu filosofického systému, ktery podle Duranta sedí v ústraní anebo snad jako orientál v rozkošné nirváně „sedí a sedí a bez zájmu jen se dívá".

Aristoteles byl realista a empirik — idealista. Věděl, že člověk má přímou postavu (De part. an. IV, 10) s hlavou a okem směřujícím vzhůru, ale že nohama stojí na zemi. Béře tedy lidi, jací jsou. A tu nemohl neviděti, že většina lidí nežije a nejedná z lásky k zákonu, z lásky k tomu, co býti má, nýbrž že jedná jen ze sobecké lásky k sobě, pro užitek a pro vnější blahobyt, pro slávu a moc (Aristoteles to všechno nazývá zevnějšími dobry), zkrátka, že se dává „vláčeti' žádostí, že jedná z osobního prospěchu a z vedlejších postranních úmyslů. Ty jsou mu vůdcem, nikoli krásno (opravdové dobro) a pravda. O tuto se lidé nestarají, ba jest jim nemilá, poněvadž jest u nich „mnoho nakaženo a porušeno" (E. N. X, 5); i žádají si raději věci, jimž pravda odpírá. Takové bývá i „obecné množství", dav, který jako by neměl rozum, jednává jen z vášně. To ovšem neznamená, že by Aristoteles lid nenáviděl; o tom nás poučuje jeho Politika. Neschvaloval jen extravagance. Ostatně rozum a pravda nevedou ani mladé lidi, poněvadž ještě příliš podléhají dojmům (πάθη) a náladám, i „honí se za vším". Proto jest potřebí je vésti. Dav i mladí lidé jednají obvykle správně jen ze strachu před trestem a z donucení. Odtud patrně při zběžném čtení Aristotelovy Etiky vzniklo mínění, že Aristoteles neznal rozdílu mezi legalitou a moralitou. Od dítěte, mladého člověka a obecného množství, kteří se nechají vésti žádostivostí (E. N. III, 15), nelze ještě čekatí, že budou jednati jen na základě mravního smýšlení; neboť tu není, anebo ještě není, pravého poznání a mravního stavu či stálého zaměření vůle, ztvárnění (ἕξις, habitus, pojem to, který Aristo-

teles uvádí v blízkost pojmu εἶδος, tvar, forma). Každá výchova je formování, utváření a tedy je i donucování. Vůli, abychom jednali tak, jak jednati m á m e, je nutno buditi, posilovati, upevňovati jednak tím, že dítě m á ž í t i podle příkazu učitelova (dnes mluvíme o autoritě), jednak k o n á n í m t o h o, c o k o n á n o b ý t i m á. K tomu tedy je potřebí také donucování. Uvádí-li se dnes, kdy se klade důraz na činnou (pracovní) školu, s oblibou výrok pedagogů z pozdějších dob: „Docere facienda, sed faciendo", není to jejich vynález, nýbrž postřeh Aristotelův při rozboru skutečnosti. Píše: „Máme-li se něčemu naučiti, co máme konati, naučíme se tomu tím, že to konáme" (ἃ δεῖ μαθόντας ποιεῖν, ταῦτα ποιοῦντες μανθάνομεν; E. N. II, 1; Met. IX, 8). Pravdivé učení jest nejen pro vědění (πρὸς τὸ εἰδέναι), nýbrž i pro život (E. N. X, 1). Ale také mezi jednáním a učením těch, kteří je hlásají, musí býti shoda.

Tak se etika stává praktickou pedagogikou. Nechce ani tak poučovat, co je ctnost (t. j. definice, poznání, vědění; tu je, podle našeho vyjadřování „vědecká etika", spjata s metafysikou), nýbrž jejím cílem jest, aby se lidé ctnostnými stali (E. N. II, 2) a tím také platnými členy politického společenství, t. j. života v obci, ve státě. Neboť „člověk je bytostí určenou pro život v obci," je ξῷον πολιτικόν. Římané přeložili toto Aristotelovo vyjádření „animal sociale"; říká se tedy, že člověk je tvor společenský. Tento výraz však nevyjadřuje přesně Aristotelův pojem. Neboť my při tom míváme na mysli lidskou společnost vůbec, tedy něco abstraktního, kdežto Aristoteles myslí společnost určitou, konkretní, organisovanou podle určitého řádu, který je omezením života jednotlivce, ale je zároveň formujícím činitelem, který ho utváří tak, aby mohl dosáhnouti svého individuálního cíle. Neboť č l o v ě k j e u r č e n k s p l n ě n í z c e l a u r č i t é h o ú k o l u n a s v ě t ě (E. N. I, 6; Polit. VII, 3). Tou společností je stát, jímž ovšem i u Aristotela v řeckém pojetí je míněna městská o b e c (polis). Stát je celek, který v sobě zahrnuje jednotlivce a slučuje je. Ale je to s p o l e č e n s t v í, které má cílem vnitřní život, život dobrý, ctnostný, není to tedy jen nahodilé seskupení lidí za nějakým nahodilým vnějším cílem; není to s p o j e n e c t v í. To Aristoteles zdůrazňuje v Politice. Společenství se zakládá na vnitřním poutu, které lidi váže, aby dosáhli dobrého, dokonalého života, každý o sobě. Tudíž tato politická společnost, společenství života v obci, má každého jednotlivce k takovému životu přivésti, neboť člověk se rodí jako slabý tvor; sám bez pomoci jiných by se nenaučil ani mluvit a vůbec by nemohl rozvinouti své schopnosti. Stát je tak útvar přirozený, nevznikl teprve na základě smlouvy. Ctnost člověka pak a bytosti, žijící v obci (ovšem nejlepší, dokonalé pokud možno) je tatáž, i vrcholí etika v nauce politické, t. j. v nauce o životě v obci, o jejím zřízení a zákonech. Jednotlivec tedy a obec jsou na sebe vzájemně odkázáni. Neboť člověk potřebuje této určité společnosti a tato zase dober, která jsou cílem snažení jednotlivcova.

Neporozuměním tudíž je patrně mínění, že by Aristotelovi stát byl vlastním cílem a měřítkem mravného života, ježto Aristoteles

má stále na mysli zdokonalení jednotlivce. Stát podle něho není sám sobě účelem, ani to není instituce, která by měla sloužiti moci několika — nebo snad i jednoho — silných jedinců („velmožů") a jejich libovůli; nemá vůbec cíle dobyvačné, ani navenek, ani uvnitř, nemá cíle zotročovati lidi svobodné, nýbrž má vésti k pravé svobodě a k správnému životu, jaký býti má. Ovšem, tu nemůžeme zapomínati, že Aristoteles v pojetí lidí svobodných podléhal nedostatku své doby, která ještě nedospěla k tomu, že všichni lidé, tedy i δοῦλοι, vykonávající služebné práce tělesné, jsou stvořeni k obrazu božímu, a že tedy i ti patří k politickému společenství. Tomu rozumíme, a tak, když mluvíme o Aristotelových nebo Platonových názorech o zdokonalení člověka, myslíme na všechny lidi. Stát tedy je Aristotelovi pouze prostředníkem k vyššímu účelu, totiž má rozumným a svobodným bytostem zajistiti plný rozvoj mravního života. A tu z důvodu již nahoře uvedeného, je nutno k takovému životu vésti nejen mládež, ale i lidi dospělé; tyto, aby v něm setrvávali. Proto je potřebí dobrých zákonů, kterých se poslouchá (to je εὐνομία), které tedy mají donucovací moc; jednotlivec ji mívá zřídka. A tak zákon má též význam etický, což nelze dost nezdůrazňovati i pro dnešní zákonodárství; nucením má připraviti podmínky k mravnímu jednání a svobodě. Neboť stane-li se to, k čemu zákon nutí, vnitřním smýšlením, přestane býti obtížné. Mravní svoboda nabývá plnosti tehdy, když člověk nekoná dobro jen od případu k případu, nýbrž když jest mu onou stálou zaměřeností (habitus), když jest za jedno s tím, co býti má. Habitus usnadňuje rozhodování (προαίρεσις); ctnostné jednání se stává téměř zvykem. Ale není to pouhý mechanismus, jenom mechanické utvoření jistých reakcí, formulka S—R (stimulus — reakce) jako v moderní reflexologii a v behaviorismu, nýbrž základem zvyku je cvik a cviku rozum. Ustálené ctnostné jednání, tryskající z vnitřního smýšlení — nikoli tedy jen mechanické vnější chování behavioristické — je podstatou mravní povahy, charakteru. Nestačí-li pouhé vědění pro mravní jednání, přece zas mravní výchova není dosažitelná bez vzdělání rozumu, neboť bez něho člověk nemůže nabýti správného smýšlení a nemůže se správně rozhodovati; je-li poznání chybné, tedy i rozhodnutí v jednotlivém případě bude nesprávné. Bez vědění nevzejde princip toho, co je mravné.

Sotva se někomu podaří, aspoň dokud bude něco platit λόγος vedle πάθος, aby vyvrátil tyto pravdy, nanejvýš že je bude prohlašovat za moderní vynález Ale mluví-li Aristoteles o rozumu, o přemýšlení a poznání, chápou to moderní pragmatisté a aktivisté tak, že Aristotelovým ideálem je člověk, který sedí a sedí a jen bez zájmu se dívá. Mluví-li se však o jednání, činnosti, činu, je možno právě Aristotelovo učení nazvati aktivismem a všichni aktivisté by se měli k Aristotelovi hlásit jako k svému učiteli. Vždyť základním pojmem celé Aristotelovy filosofie jest pojem energie, činnosti, uskutečňování. A pravou kulturu Aristoteles vidí v propracování osobního života — každý musí začíti u sebe —, v sebeovládání, v ukázněnosti; je tu napětí mezi tím, co člověk činí, co chce, a mezi tím, co býti má. (P. d.)

Příspěvky k dějinám hudby a zpěvu při olomoucké katedrále (1614—1780).

Dr. Augustin Neumann. (Č. d.)

I když snad měl varhaník lepší postavení nežli tomu bývalo dříve, nelze přece jenom říci, že by se mu bývalo vedlo lépe. Z kapitolních protokolů se dovídáme, že kapitola na žádost varhaníkovi přidala k jeho peněžitým příjmům deset zlatých, takže měl dostávati 90 zlatých ročně a při tom byl mu ponechán i dosavadní jeho byt. Kanovníci ale k tomu ještě dodali, že varhaník jest povinen vzíti do stravy (dle svého závazku) dva diskantisty. To znamená, že tehdy u něho nestravovali.[1]) Proč se tak nedálo, to nám vysvětluje protokol o zasedání kapitoly ze dne 10. října 1665. Z něho se dovídáme, že po celé dva roky neobdržel smluvně zaručené 4 měřice a 8 sáhů dřeva. Proto kapitola nařídila zajistiti varhaníkovi tento deputát na panství bystřickém.[2]) Usnesení bylo uskutečněno o měsíc později, a sice tak, že od nevydaného deputátu měly býti odpočteny poživatiny za dobu, za kterou varhaník nestravoval diskantisty.[3])

Možná, že s prováděním úpravy varhaníkova postavení to dopadlo jako u jeho předchůdce, neboť 1. února 1669 podal kapitole novou supliku. Zindel si v ní trpce stěžuje, že přes tolikeré žádosti mu plat zlepšen nebyl a rovněž ne odměna za roráty. Nechce prý se chváliti, ale musí přiznati, že již slouží devátý rok „mit gleichem Fleiss" jako jeho předchůdce, ale nezbude mu asi nic jiného, nežli odejíti právě jako on. Charakteristické pro postavení Zindelovo jest, že žádá, by se mu dostalo aspoň takového postavení, jaké měl Heen.[4]) Kapitola rozhodla (1. února 1669) takto: Protože officium nesmí býti zatěžováno, ať zůstane odměna za roráty při starém, co se platu týče, bude kapitola žadatele pamětliva dle toho, jak byl pilen. Tolik se dovídáme z poznámky přičiněné k Zindelově suplice. Narážka na pilnost prozrazuje, že kapitola s varhaníkem v něčem spokojena nebyla. O tom se dočítáme v knize protokolů.[5]) Dovídáme se z ní, že Zindel podal po Novém roce žádost o zvýšení platu a odměny za roráty. Kapitola odmítla zvýšení remunerace za advent a slíbila uvažovati o zvýšení platu. Kapitola při tom prohlásila zvýšení platu za závislé na píli, s jakou se bude Zindel věnovati vyučování mládeže. Z toho vysvítá, že kapitola nebyla spokojena s jeho vyučováním mládeže hudbě, za něž dostával zvláštní plat a stravné pro své chovance. Nespokojenost kapitoly jest viděti i z toho, že současně zvýšila plat regenschorimu, zatím co varhaníkovi pouze slíbila, že bude uvažovati o zlepšení jeho příjmů. Ze Zindelova podpisu na kvitanci znějící na 6 rýn. za roráty poznáváme, že se mu přídavku nedostalo. Tím tato pře nebyla skoncována, neboť v roce 1681 byla kapitole zase podána žádost

[1]) Kapit. protokoly z let 1665—1672. [2]) Tamže v sedění z 10. 10. 1665.
[3]) Tamže, zasedání z 13. 11. 1665. [4]) Kvitance z r. 1669. [5]) Protokol, 1. 2. 1669.

o rozdělení koledy, což se varhaníkovi stalo jednou provždy osudnou věcí. Tentokráte podali prebendisté žádost kapitole o rozdělení koledy, a sice proto, že počet účinkujících sil v pěveckém sboru proti dřívější době značně vzrostl a proto rozdělování koledy vyžadovalo nové úpravy. Bylo tedy rozhodnuto, že třetinu koledy a věcí s ní souvisících (accidentia) měl dostávati varhaník, dvě třetiny pak prebendisté. Oněch 6 zlatých, které až dosud varhaník dostával za hraní na rorátech, měl míti i nadále pro sebe a proto prebendáti neměli na ně žádných nároků. Potud bylo rozhodnutí kapitoly varhaníkovi příznivé. Však další znamenalo pro něho jednou provždy velikou ujmu. Kapitola mu odňala tři diskantisty, kteří se měli u něho hudebně vzdělávati, čímž přišel o peníze i o deputát nám již známý. Od Nového roku 1682 měli diskantisté přijíti do domácnosti ředitele kůru, což se také stalo, a diskantisté jednou provždy připadli regenschorimu.[1])

Zindel se netajil nespokojeností nad nepříznivým rozhodnutím kapitoly. Proto hned jí poslal novou supliku, v níž úvodem naříkal nad škodou, jaká mu vznikla přidělením diskantistů řediteli kůru, jehož hleděl diskvalifikovati jako člověka méně schopného k hudebnímu vzdělání diskantistů. Vysvítá to z pobídky kapitoly, ať jí jen dokáže, že regenschori dovede pouze trochu zpívati dle not pro varhany anebo nástroje a kapitola hned své rozhodnutí změní. Při tom se dovídáme o příčině a podnětu k onomu osudnému rozhodnutí ze dne 28. října. Prebendáti totiž tehdy žádali kapitolu, aby koledy s accidenciemi byly rozděleny mezi ně a varhaníka stejnými díly a rovněž i varhaníkových 6 zlatých. Kapitola oba tyto požadavky prebendátů znovu zamítla, opakujíc své rozhodnutí z 28. října a ovšem varhaníkovi rovněž stran diskantistů nevyhověla.[2]) Varhaník však od svého neupustil a podal kapitole zase novou žádost. V ní žádal Zindel kapitolu, aby mohl dostávati polovinu z kanonických porcí. Kapitola rozhodla, aby se spokojil třetinou. Ze semiduplexu bylo na rozdělení 9 zlatých, z nichž 4 měly připadnouti regenschorimu, 3 zlaté varhaníkovi a zbytek ostatním.[3])

Za takových poměrů sloužil Zindel věrně při olomoucké katedrále, o nic se již nehlásil, až teprve svého stříbrného varhanického jubilea u sv. Václava použil k podání nové supliky kapitole. Poukazoval v ní na svého předchůdce, který měl po sedmi letech působení již 104 zlaté ročně, 12 zl. za roráty, třetinu koledy a dvojitou porci z accidencií, dostával mimo to t. zv. pannalia (snad příplatek na chleba) a měl u sebe na stravu diskantisty. On pak po 25 letech má ročně 90 zlatých, za roráty dostává jen 6 zlatých, což mu za přítomných těžkých poměrů nestačí na živobytí. Kapitola, uznávajíc jeho poctivé služby, vyhověla jeho žádosti.[4])

Příznivé vyřízení kapitoly dodalo Zindelovi odvahy a proto v září jí podal novou supliku. Prosil totiž, aby se jeho nástupcem směl státi jeho syn a odůvodňoval svou žádost takto: Nejprve chtěl působiti na

[1]) Protokoly z let 1680—1684. [2]) Tamže, protokol z 5. 12. 1681.
[3]) Tamže, 19. 12. 1681. [4]) Kapit. protokoly z let 1685—1687, 1. února 1686.

cit svých pánů. Pravil tedy, že jest již stářím úplně zničen a že kapitolním službám věnoval celé své mládí a stáří. Potom prohlásil, že jeho syn je hudebně vzdělán tak, že již může nastoupiti na místo svého otce. Kapitola odložila rozhodnutí o této záležitosti[1]) a proto následujícího roku ji obtěžoval Zindel zase jinou žádostí. Prosil, aby mu kapitola darovala 8 centů luštěnin, které kdysi dostával na výživu diskantistů. Kapitola mu tentokráte vyhověla vzhledem k jeho poctivým službám, však výslovně prohlásila, že tento dar nijak neoprávňuje jeho nástupce, aby si naň rovněž kladl nároky.[2])

Nakonec vyhověla kapitola i žádosti Zindelově a přijala jeho syna za varhaníka. Mezi kvitancemi za rok 1703—1704 potkáváme se totiž s Františkem Zindelem jako nástupcem Samuelovým. Jako jeho stařičký otec, tak i on se domáhal odčinění křivdy na katedrálních muzikantech učiněné fundací zesnulého probošta Volfganga svob. pána z Kirchheimů. Při ní bylo totiž vzpomenuto všech zaměstnanců při stoličním chrámu, jenom ne hudebníků a zpěváků, ač bylo jim jíti toho dne dvakráte do kostela, na requiem a na nešpory. Rozhodnutí kapitoly má ten význam, že se z něho dovídáme o blížícím se konci starého Zindela. Přisoudila totiž Františkovi Zindelovi 20 krejcarů denně „bis zu seines Vaters Ende", což při deseti týdnech obnášelo celkem 10 rýnských 30 krejcarů. Patrno z toho, že Samuel asi dlouho pracoval k smrti.[3])

Zdalí František Zindel svého otce pouze zastupoval anebo byl jeho nástupcem, nelze přesně říci, jisto však jest, že i kdyby se býval stal varhaníkem na dómě, že již tam nepůsobil taková léta jako jeho otec. V roce 1720 potkáváme se totiž s novým varhaníkem.[4]) Byl jím Karel Josef Einwald, který působil při katedrále ještě v roce 1746.[5]) Kdy svou činnost skončil, nelze rovněž přesně zjistiti, ale pravděpodobně i on byl ve službách biskupského chrámu velmi dlouho. Nepřímý důkaz toho jest, že teprve v roce 1760 nacházíme opět nového varhaníka v osobě Antonína Hartenschneidera, jehož jméno se vyskytuje v účtech a kvitancích až do roku 1780.[6])

Všimneme si nyní hmotného postavení dómského varhaníka. Jak již jsme se zmínili, obsahuje „Liber distributionum" trojí soupis všech požitků plynoucích z majetku olomoucké katedrály. První jest seznam všech příjmů před rokem 1617,[7]) t. j. před českým povstáním, druhý jest z roku 1628,[8]) třetí byl pořízen kolem roku 1665.[9]) Soupis příjmů před rokem 1617 byl pořízen v roce 1632 a srovnáváme-li jej se zápisy z roku 1628, dojdeme k poznání, že se naprosto shodují. Tento poznatek má pro historika ten význam, že prozrazuje, kterak kapitole záleželo i za zlých válečných let na tom, aby se církevní zpěv a hudba při katedrále udržely pokud možno na své výši a proto se kapitola nezdráhala přiznati členům dómského sboru tytéž příjmy, jaké měli v době poměrného rozkvětu, jak tomu bylo před rokem 1617. Varha-

[1]) Tamže, 21. září 1686. [2]) Tamže, 16. května 1687. [3]) Kvitance 1703—1704.
[4]) Sakristánské účty z r. 1720. [5]) Kvitance z r. 1746.
[6]) Kvitance z let 1762, 1773, 1780. [7]) Sv. I, 446—449.
[8]) Sv. II, 365. [9]) Tamže, 342.

níkovy příjmy byly dle obou jmenovaných seznamů tyto: z Velké Bystřice dostával za hraní o rorátech 12 zlatých. Na svíčky v adventě 15 grošů. Ze statku mírovského byl mu vyplácen roční plat, a to půlročně po 39 zlatých. Mimo to dostával ze statku modřického anebo chrlického po 20 groších za účelem blíže neuvedeným. Totéž postavení měl dómský varhaník i dle seznamu požitků z roku 1665, rozdíl jest pouze ten, že v tomto nejmladším soupise byly mu ještě přiřknuty vikářské porce při fundačních bohoslužbách.

Plat si vybíral varhaník přímo u vrchního dómského sakristy, jímž byl vždy prelát od sv. Anny. Obyčejně dostával varhaník plat na čtvrt roku či jak se tehdy říkalo „kvartál". V nejstarších účtech (1654) nacházíme dva platové termíny. Prvním byly vánoce, druhým velikonoce.[1]) Později však byly přesně dodržovány čtyři termíny. Uvádím zde rok 1720, kdy varhaník dostal plat 31. března, 30. června, 30. září a 31. prosince. V roce 1654 obnášel varhanický kvartál 14 zlatých, v roce 1689 byl kvartál již 26 zlatých, v roce 1709 28 zlatých 30 kr. a v roce 1720 31 zlatých. Nejinak tomu jest s odměnou za hraní o rorátech. V roce 1661 bylo přiřknuto varhaníkovi 6 rýnských, v letech 1689—1700 dostával (jak v účtech titulován) „starý varhaník Zindel" po 14 zlatých, později tato odměna zase poněkud málo klesla. Bylo to za válečných nepokojů, kdy v letech 1762 a 1772 dostával varhaník za roráty 13 zl. 18 kr., v roce 1780 jen 12 zl. Mimo to byl varhaník ještě zvláště placen za mimořádné úkony, jako na př. za zpívání žalmů a hraní u B. hrobu, zač obdržel v roce 1655 4 rýnské. Když byla zavedena daň z hlavy (Kopfsteuer), tedy ji kapitola rovněž za něho platila. V roce 1693 ona daň obnášela 1 zl. 18 kr. Celkem tedy možno varhaníkovo postavení při tehdejší ceně peněz považovati za slušné. Proto asi starý Zindel chtěl svému synovi zajistiti varhanictví po sobě.

V.

Choralisté.

Jak již jsme poznali, připadal choralistům veliký úkol již před třicetiletou válkou. Až do té doby byly konány denně na dómě bohoslužby s chorálním zpěvem, pouze při slavnostních příležitostech byla figurální hudba, t. j. smíšený sbor s instrumentálním doprovodem. Ze zprávy olomoucké kapitoly k biskupským komisařům z roku 1661 se dovídáme, že choralisté před rokem 1618 nebyli všichni a vždy na svém místě. Mezi choralisty byli totiž i lidé ženatí, kteří neměli plat takový, aby z něho mohli uživiti rodinu a tedy byli nuceni si přivydělávati. I věnovali se proto řemeslům, čímž asi hlavní jejich zaměstnání, zpěv na dómě, stalo se vedlejším. Tak se stalo, že své zpěvácké povinnosti choralisté zanedbávali, ba někdy někteří z nich přicházeli na kůr dokonce i opilí, takže docházelo k veřejným pohoršením.[2]) (P. d.)

[1]) Účty z r. 1654.
[2]) Korespondence z let 1651—1665, fol. 186b, 8. 10. 1661.

ThDr. Vojtech Bucko. Reformné hnutie v arcibiskupstve ostrihomskom do r. 1564. Bratislava 1939.

Asistent bratislavské katol. fakulty bohoslovecké překvapil vědeckou veřejnost pěkným příspěvkem k dějinám protestantismu na Slovensku. Autor jako absolvent st. archivní školy pražské má k tomuto thematu velmi dobré předběžné vzdělání, které mu umožnilo, aby se svého úkolu dobře zhostil. B. nevpadá in medias res, nýbrž předesílá důkladné přípravné kapitoly o církvi v době renesance, při čemž věnuje pozornost i nejnovější literatuře v tomto směru. Obeznamuje nás stručně sice, ale výstižně s postavami renesančních papežů i předních myslitelů v různých státech. Pak přistupuje k církv. organisaci na Slovensku. Autor zachází až do nejstarších dob a zásluhou jeho při tom jest, že v této kapitole zhustil všechny výsledky dosavadního historického badání, takže kdo v tomto směru potřebuje poučení, může se touto Buckovou statí velmi rychle a dobře orientovati. Mimo to věnuje B. pozornost (a to důkladnou) vývoji slovenského duchovního života v době renesanční. I zde zachází dosti hluboko, aby mohl dokonale postihnouti příčiny duchovního přelomu své rodné země v XVI. století. Mimo to i při organisaci vhodně uvádí na základě různých citátů, kterak církev nahlížela od nejstarších dob na dvě zvl. palčivé otázky: na přijímání pod obojí způsobou a na kněžský coelibát.

Po této důkladné přípravě přistupuje B. k vlastnímu předmětu thematu. Autor konstatuje, že renesance sama o sobě nebyla přípravou na protestantismus, nýbrž ta skutečnost, že v Uhrách nebylo ústavu, z něhož by bývalo mohlo vycházeti kněžstvo dostatečně vědecky vyzbrojené, které by pak takto bývalo mohlo potírati nové, církvi nebezpečné proudy. Autor zdůrazňuje národní stránku nového duchovního hnutí poukazem na něm. kolonisty jako šiřitele názorů Luterových a na obchodní styky slovenských měst, kterými bylo napomáháno šíření nových názorů. Věnuje při tom celou VI. kapitolu vypsání protestantské organisace, jež spočívala na 2 konfesích: Pentapolitana pro pět svob. měst na sev. Slovensku, heptapolitana (založené na předešlé konfesi) platnou pro 24 měst ve Spiši a krátce zvanou „Confessio Scepusiana". Konfese tyto byly založeny na augšpurské. Bucko při tom důkladně vypisuje stav katol. církve, zvl. duchovenstva na počátku protestantismu, zabývá se otázkou přijímání pod obojí v Čechách i na Slovensku, potíže s reformními visitacemi v tehdejších válečných dobách a zvláště reformními snahami ostřihomského metropolity Pavla de Varda. Při tom ukazuje i na nesnadnost podobného podniku, neboť král Ferdinand I. měl v tomto směru těžkosti pro nepřátelství s Janem Zápolským.

Možno říci, že Buckova práce jest cenným přínosem do církevních dějin Slovenska, neboť ji založil na visitačních protokolech z r. 1561,

otisknutých z archivu ostřihomského. Tím jest umožněno, že badatel může se na základě nich informovati ještě podrobněji, neboť autor nemohl samo sebou uvésti ve zpracování jejich úplné znění. Mimo to Bucko otiskuje za visitačním protokolem ještě i zmíněné slovenské konfese, takže zájemce má zde v přílohách bohatě snesený materiál. Při visitačních protokolech identifikuje vydavatel pod čarou místní názvy a mimo to v závěru spisu uvedl velmi bohatou literaturu i tištěné prameny. Tím jest záslužnost jeho obsáhlé práce ještě větší.

Dr. Aug. Neumann.

*

Marie Glabazňová, Země vestínu. Vydal Lad. Kuncíř v Praze 1939. Str. 136, cena 15 K.

Citový cestopis, se ženskou jemností nahozené skizzy z Čech, Moravy, Slezska, z krajiny slovenské i z polonin pod Karpaty. Od Prahy k východu (Praha — Chvála Moravy — Obrazy z Vysočiny — Ostravská vzpomínka — O slezské zemi — Výlet na Slovensko — Podkarpatská Ukrajina — Jáchymov a Boží dar) jde autorka jakoby v touze — a vrací se pod české hory ve stesku a vážném chápání dějinných skutečností. Zejména Moravě dobře porozuměla — „Chvála Moravy" a „Obrazy z Vysočiny" jsou asi nejkrásnější a nejpůsobivější z této knížky. Krása krajiny a závažnost tradice — to jsou dva motivy poslední črty „O lásce k vlasti", jejímž poetickým výkladem končí se cyklus próz, ne nadarmo věnovaných Jaroslavu Durychovi, básníku „Toulek po domově".

*

Rozmach dobré knihy. III. řada, sv. 7, 8, 9. Vydal „Vyšehrad" v Praze 1938.

Třetí serie osvědčené knižnice Rozmachu přináší jako sv. 7 práci romancierky Zofje Kossakové, známé u nás velkou křižáckou epopejí „O Kristovu korunu". Historický román „Z lásky" je skvělé zpracování života sv. Stanislava Kostky s hodnověrně zachyceným barvitým koloritem doby. — Původní román E. B. Brněnské, „Hana" (sv. 8) upoutá příjemným vyprávěním o učitelce, která získává Bohu své okolí, zvláště rodinu, jejíž členkou se posléze sama stane. — V románu „Tiché srdce" (sv. 9) vypráví Karel Slezák příběh o statečné ženě železničního přednosty ve Slezsku za světové války a vzpomíná národních zápasů Čechů-Slezanů na Opavsku. Knížky hodí se zvláště pro lidové knihovny.

*

Protestantský hlas o katolické církvi.

V době vzájemné nedůvěry ve světě je jistě potěšujícím zjevem, že mezi jednotlivými křesťanskými církvemi dochází k stále většímu sblížení. Bylo to jasně pozorovati při úmrtí Pia XI. a korunovaci Pia XII., kdy protestantský, pravoslavný i anglikánský tisk psal o římském veleknězi s pochopením, které v minulosti nemá předchůdce. V poslední době se otázkou poměru papežství k protestantismu hojně obírá tisk severských států, což je tím zajímavější, že tyto státy mají jen velice nepatrnou katolickou menšinu, kdežto všechno ostatní obyvatelstvo je přesvědčivě protestantské. V jednom z posledních čísel velikého luteránského listu štokholmského „Nya Dagligt Allehanda" byla uveřejněna tato zajímavá slova: „Dnes je situace taková, že každý švédský křesťan, patřící k estátní církvi, musí uznati, že považuje udržení katolické církve za nejdůležitějšího činitele křesťanské vzdělanosti v nynější době. Protestanté dnes chápou, že jde i o ně. Rozpory v názorech, pokud se týkají křesťanského dogmatu, nejsou již hlavním bodem... katolická církev měla v našich dnech mnoho obdivuhodných vůdců, jak veliké papeže, tak i velké státní sekretáře."

*

nn. — Ke sporu o Husovo rodiště.

Jak známo, byla tato otázka předmětem opětné diskuse před dvěma roky. Možno k ní přispěti novým přínosem, a to stanoviskem Konáčovým k Husovu rodišti v jeho překladu Sylviovy kroniky. Touto věcí se zabýval Jan Bombera ve větším pojednání nadepsaném „Konáčův překlad Sylviových záznamů o době husitské" (Práce z hist. semináře CM. fakulty bohosl. v Olomouci, č. 25. Praha 1938, otisk z Vlasti 1937). Bombera snaží se řešiti tuto ožehavou otázku ze dvou východisk: a) z poměru Konáčova k Husovi, b) z poměru Konáče k Husovi a Žižkovi zároveň.

V prvním bodě vychází Bombera z tvrzení Pekařova, podle něhož je ve středověku hlavní, z jakého sociálního prostředí pochází určitá osoba, a proto píše: „Nelze se domnívati, že Konáč proto, že neopravil ani samo jméno, nemohl opraviti také nepřesné právní označení ‚ves'. Po celé té nadšené Konáčově obhajobě Husa zdá se velmi nepravděpodobné, že by ten, jenž Husa povznesl a očistil od označení kacíře, chtěl ho vědomě snížiti nesprávným údajem, když přece jistě musil počítati se čtenáři dějin husitských znalými. Jak silný byl (by) to pro Konáče argument a triumf, kdyby byl mohl opraviti Sylviovo ‚vesnice' a napsati o Husovi ‚rodem z městečka Hus/Husince'. To se ne-

stalo, Konáč opravu neprovádí, ponechává dále označení ‚ves'." (Str. 171.)

V druhém bodě přihlíží Bombera k původu Husa i Žižky (str. 183). Vychází od fakta (které dokázal srovnáním Konáčova překladu s textem Sylviovým), že Konáč hájí Husa všestranně, kdežto u Žižky vyslovuje pouze obdiv nad jeho válečnictvím, jsa mu jinak nepříznivý. Proto (jak autor praví) „Hus očištěn a postaven za vzor, zprávy o Žižkovi přeloženy v plném znění Sylviově se všemi nepřátelskými poznámkami". Z toho pak vyvozuje následující závěr pro otázku Husova rodiště: „Těm, kteří praví, že Konáč ponechal Sylviovu zprávu o rodišti Husovu (která prý Husa snižuje) proto, že prý ji nechtěl opraviti, ačkoliv prý jistě byl poučen lépe (úmysl ten se s Konáčovým smýšlením o Husovi srovnati nedá), musí býti nápadným rozdíl ve zprávách Konáčových, srovnají-li záznamy o rodišti Husově i Žižkově: u obou ponechává Konáč Sylviovu zprávu o jejich rodištích doslovně. K Husovi se tak hrdě hlásí, zastává se ho, očišťuje ho od pohany kacíře, a přece o něm praví, že pocházel z ‚nízkého místa'. Žižku zároveň se Sylviem zatracuje, a přece o něm ponechává zprávu, že byl z ‚urozeného rodu' (ve zprávě o mládí Žižkově; na záznam, že Ž. pocházel z ‚rodičů nemnoho urozených' měl jistě vliv celkový styl zprávy o Ž. smrti). Nezměnil-li tedy Konáč záznam o původu Žižkově, jehož nenávidí, jak se možno domnívati, že byl by změnil či ponechal záznam u Husa, aby jej snížil, u toho, jehož miluje? Konáč mohl klidně Husovo rodiště povýšiti, Žižkovo snížiti, a přece tak neučinil.

Tak můžeme uzavírati i odtud, že ponechal-li Konáč ve svém překladu vědomě doslovně zprávu Sylviovu o rodišti Husově, pokládal ji za správnou.

*

ak. — Ze školství a výchovy.

V důsledku nových poměrů a sjednocování národa sjednotilo se české učitelstvo. Neboť dosud bylo organisačně rozdvojeno ať už z důvodů jakýchkoli. Jest známo, jaké cíle měla část učitelstva, že se za lepších dob starala o věci, které přispívaly k nedůvěře ke škole u velké části veřejnosti. J. P. Blažek (Lid. n. 8. IV.) vyvrací mínění, že by k rozdvojení učitelstva byly vedly rozpory ideové nebo osobní; byl prý to jen dvojí výklad, jak sjednocení uskutečnit. Jedni prý volali po centralismu, druzí trvali na účelné dělbě práce v jedné vrcholné organisaci. A tak nyní prý byl přijat tento druhý způsob. Přiznává zpolitisování našeho školství, jež se projevilo nejvíce tam, kde nebylo přesných předpisů o obsazování uvolněných míst. Na př. jen málo školních inspektorů prý bylo jmenováno pro svou mimořádnou kvalifikaci a bez přispění politických sekretariátů. Končí slovy: „Každý učitel si musí býti dnes vědom toho, že jeho výkon musí odpovídat zájmům českého národa."

Ve Věstníku čsl. profesorů (čís. 12—13) Q. Vetter v článku „Caveant consules" varuje před překotnými změnami v organisaci škol-

s t v í, protože škola jest jemným organismem a snahy lepším nahraditi vše, co neobstálo ve výhni osudových událostí, může se snadno zneužíti ke zničení věcí dobrých. Myslí na př. na navrhované splynutí měšťanské školy s nižší střední školou, ježto cíl střední školy je zcela jiný než školy měšťanské. Praktické cíle měšťanské školy vyžadují určité poznatky, které by byly žákům středoškolským zbytečným balastem a naopak. Jest také rozdíl mezi vyučovacími metodami. Na střední škole je větší prohlubování, na měšťanské se přihlíží více k zručnosti v aplikaci. Nižší střední škola musí míti stále na mysli přípravu pro další studium, tedy musí cvičiti ty duševní schopnosti, kterých při tomto studiu bude zapotřebí, a učivo podle toho upravovati. Nelze také beze všeho zaváděti cizí vzory, při čemž se zvláště myslí na vzor americký. Ale americká střední škola neuspokojuje ani americké odborníky, ač americké poměry, způsob života, celá jeho povaha i prostředky země jsou zcela jiné než u nás. Že je nevhodné splynutí nižší střední školy s měšťanskou školou, poznalo se v Italii, kde místo nižší reálky a měšťanské školy měli t. zv. scuola tecnica, a zkušenosti s tímto zařízením byly velmi špatné. A naše střední školy nejsou ve srovnání s cizinou špatné; v dnešní pohnuté době potřebují jen klidu. Vnějším spojováním, přidáváním a ubíráním se ničeho nedocílí. Dnes naopak je potřebí, aby se veškeré učitelstvo semklo v jeden celek, který různými, úkolu jednotlivých škol nejpřiměřenějšími cestami spěje k jednomu společnému cíli, k odložení planého internacionalismu, k prolnutí školy duchem ryze českým, národním. — V uvedeném čísle Věstníku jsou uvedeny řeči, pronesené v únoru t. r. na zlínských poradách. Proti návrhu mluvil prof. J. Uher a za ÚSČP prof. Vocílka, prof. Staněk a prof. Strnad. Prof. Uher poukázal k tomu, že velkou chybou dosavadních školských reforem u nás bylo, že vycházely z organisace školství, tedy z vnějšku. Musíme se přece vystříhat, abychom neupadli do mechanisování. Neboť má-li se přihlížeti k dítěti, musíme se tázati, zda by na př. zkrácení obecné školy na 4 roky vyhovovalo dítěti. Podle jeho pozorování nevyhovuje. A co se týče návrhu na jednotnou školu II. stupně, naše tradice nás vede k tomu, abychom nehledali jednotu mechanickou, nýbrž duchovní. Úvahy o škole musí předcházeti úvaha o koncepci člověka a národa. Jen národohospodářsky nelze rozumět ani podnikatelství. I hmotné podnikání je závislé na výbojnosti duchovní. Člověk iniciativní, podnikavý, je člověk duchovní. Ale podnikatelství předpokládá speciální vlastnosti. Mechanické sloučení všech dětí brání rozvoji nadaných. Střední škola je nutná a také nižší střední škola je nutná, neboť hned na této se musí začít výchovná práce, která je dlouhá. Předně potřebujeme reformy vnitřní. To zdůrazňoval i prof. Strnad, který ze zkušenosti na odborné škole vyzdvihuje, že je rozdíl mezi absolventem školy měšťanské a nižší střední školy. Absolventům měšťanek chybí mnoho, aby se mohlo říci, že podávají ono ucelené vzdělání, o němž se mluví v návrzích. A navrhovatelé zlínského plánu sami uznávají, že bude třeba, aby jednotná škola II. stupně byla diferencovaná, větvená; jedna větev by dala ucelené vzdělání nižší a druhá by poskytla

možnost a jakousi speciální přípravu pro školu vyšší — střední. A tak jsme opět tam, kde jsme byli.

Bylo řečeno, že v Italii neučinili dobrou zkušenost se splynutím naší nižší reálky a měšťanské školy. A i jiné reformy se opouštějí, které také u nás byly horlivě doporučovány. V Italii totiž nezůstává na proslulé reformě, kterou jí dal filosof Giovanni Gentile. Neboť od r. 1939/40 ve dvou etapách má býti uskutečněna nová reforma, zv. Carta della Scuola. Mají se opustiti některá dosavadní zařízení. Tak na př. při maturitě bude žák zase zkoušen svými vlastními profesory, jen předseda maturitní komise bude jmenován ministerstvem. Dosud totiž podle dřívější reformy examinátory byli profesoři z jiných škol a take při přestupu z nižší střední školy do vyšší byl žák zkoušen profesory, kteří nebyli jeho učiteli. Jinak střední škola má býti zaměřena více k praktickému životu. Nižší střední škola má býti 3letá a jednotná. Ale bude rozdílná od měšťanské školy, která má připravovati bezprostředně pro život. Vyšší střední škola má býti 5letá a rozvětvená v různé typy, které odpovídají našemu gymnasiu, reálnému gymnasiu, reálce, učitelskému ústavu a obchodní akademii. Má býti zavedena manuální práce, aby byla obnovena úcta k tělesné práci, která dříve v Italii nebyla v příliš velké úctě. Školní rok se má střídati s časovými oddíly, kdy bude pěstována manuální práce, patrně v rámci instituce Gil, jejímž účelem jest výchova tělesná, sportovní a předvojenská. Zůstati má však základní směrnice reformy Gentileho, t. j. heroismus práce a oběti přinášené pro vlast.

A ještě poznámku k znamení doby. Ve výkladních skříních knihkupců dnes zvou ke koupi různé učebnice c i z í c h ř e č í. Poněvadž mezi kupujícími jsou také bývalí absolventi středních škol, ozývají se hlasy, že tu něco neklape. Myslí totiž, že se na středních i vysokých školách učí různým balastům, pro které se nelze dostati k živé řeči. Míní se tedy, že by se cizím řečem mělo vyučovati rozumněji a praktičtěji. Snad leccos na tom pravdy je, ale v celku by se škola mohla zase hájiti tím, že za to vždy nemůže, když bývalí její žáci pod nátlakem vytvořené situace shánějí se po příručkách cizí řeči. Neboť ten, kdo se snaží obnoviti v paměti, co zapomněl, možná, že po maturitě cizí jazyk ovládal dosti obstojně; ale poněvadž léta neměl příležitosti tím jazykem mluviti, je zřejmo, že leccos zapomněl. To je lidské a může se státi každému. Tutéž výtku by bylo možno učiniti kterémukoli jinému předmětu. A konečně je to otázka, která téměř v každé době znepokojovala pedagogy, totiž, jakým způsobem vyučovati cizím řečem, aby se jí žáci naučili. Jedni navrhovali důkladnější studium mluvnice, druzí zase mluvnická pravidla co nejvíce omezovali, doporučovali četbu, zvláště novin, dále cestování, praktické konversace atd., ba někteří doporučovali jen metodu guvernantek. Ale vždy patrně zůstane vedle učitele velmi důležitým činitelem sám žák. Nelze vždy hledati vinu jen v druhém a nikdy v sobě. Všechno to nejlépe ví jen ten, kdo učí. Dva žáci chodili do téže školy, učil je týž učitel a měli tutéž učebnici a přece jeden z nich cizí řečí celkem plynně mluví a druhý nikoli. I bylo by velmi záslužné, kdyby na př. ten,

kdo velmi přísně kritisuje, přišel a ukázal, jak se ve všech žácích vzbudí nesmírný zájem, ovšem ne na hodinu, ale po osm let a ve třídě s padesáti žáky různé individuality.

Jest již znám nárys budoucí organisace školství u nás. Reformní a revisní komise prostřednictvím ministerské tiskové služby v polovici dubna vydala stručnou zprávu o své činnosti a o přestavbě budoucí organisace a náplně školství českého národa. Připravuje se tedy základní školský zákon, zahrnující všechny stupně školské výchovy od mateřských škol až po školy vysoké. Novinkou tu má býti za určitých podmínek povinné zřizování škol mateřských a také učňovských. Důležité je řešení otázky, zajímající odborné kruhy i širší veřejnost a o které tu také bylo referováno, totiž poměr střední i měšťanské školy. Oba typy, střední i měšťanský, mají býti zachovány, ale nadanému žactvu měšťanských škol má býti umožněn přestup ze školy měšťanské do nižších tříd školy střední. Normální střední škola má míti společný čtyřletý základ a na vyšším čtyřletém stupni se dělí na větev jazykovou a přírodopisnou. Kromě toho při sedmé a osmé třídě mají býti zřizovány pedagogické větve, jež budou přípravou k učitelskému vzdělání na ročních pedagogických akademiích. Jako výjimečné typy budou zachovány samostatné dívčí ústavy a klasická gymnasia. Nemění se v podstatě organisace odborných škol. Předpisy o vysokých školách mají tvořiti samostatnou část chystaného zákona.

Významnou částí chystaného zákona jest úprava učebné látky s hlediska účelnosti a hospodárnosti. Vyučování moderním jazykům má býti rozšířeno, má býti postaveno na praktický základ. Učebnice byly prohlédnuty a podle daného plánu budou postupně opravovány a vyměňovány tak, aby rodiče žáků byli co nejméně zatěžováni.

To jsou tedy hlavní oznámené body školské reformy. Možná, že v krátké době budeme o ní věděti více. Snad proto, že jest znám jenom nárys chystané reformy, nebylo o tom tolik psáno, jak by se čekalo. Ale přesto zajímá nárys všechny zúčastněné činitele, rodiče, učitele, profesory. Stanovisko o jednotné střední škole se společným čtyřletým základem nalezlo jistý souhlas. Ovšem nevíme vlastně, jak se společný základ myslí, totiž zda s latinou nebo bez latiny. V posledních dobách v profesorských kruzích, a to nejen latinářů, nýbrž i matematiků, fysiků, zeměpisců a historiků, ale také v kruzích praktiků, nabývalo vrchu přesvědčení, že by se latině mělo vyučovati hned od primy anebo alespoň od sekundy. Mnoho se o tom jednalo na sjezdech profesorů, na příklad loni o velikonocích v Praze na sjezdu profesorů filosofů, filologů, dějepisců a zeměpisců. Bude tudíž latině ponecháno její postavení anebo bude omezena a jak? Bude-li společný základ nižší střední školy bez latiny, splnilo by se jen dávné přání reformátorů, jejichž oblíbeným typem jest reformní reálné gymnasium s tím rozdílem, že by na tomto ve vyšších třídách byla jistá diferenciace. Ale podrobnější obsah nárysu není znám, i není možno ani se dohadovati. Správné zachování rozlišení měšťanské školy a nižší střední školy nenalézá plného souhlasu v řadách

učitelských, poněvadž myslí, že se na měšťanskou školu hledí jako na školu, která jest vhodná jen pro děti nejchudší a pro méně nadané. Zatím však měšťanská škola má jinou fukci, proto i její organisace a vyučovací metody musí býti poněkud jiné. Při tom se přece nadaným žákům nikdy neuzavírá cesta na střední školu. Na příklad letos budou maturovat žáci, kteří před pěti lety za reformy Dérerovy přišli z měšťanek do třetí třídy středních škol. Ježto toho měšťanské školy chtěly využíti, bylo to po prvé, přišlo jich tehdy větší počet. Ale ukázalo se, že někteří, kteří byli pokládáni za nadané, neobstáli; skutečně nadaní žáci velmi dobře prospívají. Ovšem, měla-li by ze zamýšleného společného základu latina býti vyloučena a osnovy nižší střední školy býti přizpůsobeny osnovám školy měšťanské, bylo by jen jiným způsobem uskutečněno splynutí nižší střední školy se školou měšťanskou.

Zvláštností budoucí organisace školství má býti zrušení učitelských ústavů. Jedni zrušení učitelských ústavů vítají, ač by raději viděli dvouleté pedagogické akademie, aby se učitelům, kteří volají po vysokoškolském vzdělání, dostalo rozsáhlejšího vzdělání, zvláště pro měšťanské školy. Druzí se zrušením učitelských ústavů nesouhlasí, právem. Neboť zdánlivá přednost, že by výběr povolání byl posunut až na konec středoškolského studia, padá tím, že by se výběr oddálil jen o dva roky — neboť žák by se rozhodoval již před vstupem do sedmé třídy střední školy — a pak učitelské vzdělání vyžaduje zvláštního zřetele; aby se totiž k učitelskému vzdělání přihlíželo hned od začátku studia, tedy na zvláštních ústavech. A tu práci dobře konaly učitelské ústavy. Bylo by tedy podle nich potřebí jen prohloubiti studium na těchto ústavech, aby poskytnutím všeobecného vzdělání byly rovnocenné se středními školami a kromě toho byly vybaveny náležitě cvičnými školami, na nichž by příští učitelé a vychovatelé od začátku přicházeli do styku s dítětem a učili se lépe je poznávat. Bylo by pak nutno učitelské ústavy rozšířiti o jeden nebo i o dva roky. Toto řešení se zdá býti nejlepším východiskem, aby se reformou národní věci spíše neublížilo než prospělo. Jest to tím významnější, že dnes se volá po zavedení cvičných škol nebo tříd i pro kandidáty učitelství na středních školách. A nikdo zajisté neupře, že učitel, který absolvoval učitelský ústav, měl dobrou přípravu metodickou i didaktickou. Rozšířením a prohloubením studia na učitelských ústavech by se dosáhlo většího všeobecného vzdělání, než snad leckdy tomu bylo dosud. Lid. listy (30. IV.) připomínají, že učitelské ústavy nebyly v uplynulém dvacetiletí úmyslně reformovány a byly ponechány svému osudu, aby se mohlo prohlašovati, že jsou nedokonalé a že jest tedy nutno je zrušiti.

Když se mluví o nadaných žácích a o směru nadání, bylo již častěji poukázáno na obtíže psychologických zkoušek a jak prognosa jest nesnadná. Ale aby výběr na střední školu byl co nejpřísnější, vítězí snaha přece jen vedle klasifikace a popisu žáka obecnou školou a vedle přijímací zkoušky na střední škole zavésti ještě psychotechnickou zkoušku či psychologický výběr. Zatím na

zkoušku pro školní rok 1939-40 výnosem ministerstva školství a národní osvěty jest zavedeno povinné psychotechnické vyšetření na první státní průmyslové škole v Praze I. Podmínky a postup jsou podobné, jak byly navrženy pro střední školy, o čemž bylo na tomto místě referováno. Psychotechnickému šetření na průmyslovou školu se přikládá zvlášť velký význam, poněvadž podle zkušeností z minulých let může na vyšší školu průmyslovou býti přijato jen asi 20% z přihlášených žáků. Tedy velmi záleží na tom, aby byli přijati uchazeči opravdu nejlepší. Pořadí pro přijetí se stanoví součtem standardisované hodnoty průměrné známky ze všech předmětů v posledních dvou školních rocích, známky z každé písemné práce přijímací zkoušky a ze známky, kterou uchazeč obdrží při psychotechnickém vyšetření. Ale také na středních školách má se učiniti zkouška s psychotechnickým šetřením při zápisu do prvních tříd v Praze. Prováděním vyšetření jest pověřen Ústřední psychotechnický ústav v Praze. Osvědčí-li se, bude prý zavedeno postupně na všech školách. Kromě toho při Ústředním psychotechnickém ústavu byla zřízena také Akademická poradna pro volbu povolání, která vhodnými informacemi a radami má regulovati volbu povolání abiturientů středních škol. Má se také přikročiti k řešení organisace živnostenských poraden pro volbu povolání. Z Ústředního psychotechnického ústavu má se tak státi důležitá národní instituce, aby byl náležitý zřetel obrácen k práci, která jest drahým statkem národa, a aby, jak ve jmenovaném ústavu prohlásil přednosta presidia ministerstva školství a národní osvěty JUDr. Lad. Šíp, mohlo býti správně a plně využito sil a institucí, aby se výchově a vzdělání lidí, kteří jsou nejdůležitější složkou národního hospodářství, věnovala největší pozornost a zase zvláště té části dorostu, která odchází na střední a vysoké školy. Neboť problém inteligence není jen problémem vzdělání, nýbrž i problémem hospodářským a organisačním. Jest potřebí, prohlásil dále přednosta presidia, přísnějšího výběru, aby se k studiu neobracelo více dětí, než kolik jich národ může převzíti do svých služeb, tedy aby se přivedlo do akademického povolání, na úřednická místa a na jiná vedoucí místa jen tolik dorostu, kolik jest potřebí, a to lidí nejlepších. Pro studium musí rozhodovati především schopnosti; nejde jen o práci, nýbrž i o její jakost.

K tomu, aby se mohlo uplatniti nadání, přihlíží se v Říši, kde se při šetření dbá i závislosti nadání žáka na sociálních poměrech rodičů. Při tom prý se ukázalo, že velký počet nadaných dětí pochází z vrstev sociálně slabých, ale že značné procento nadaných dětí (45% velmi nadaných a 62% dobře nadaných) nemohlo pokračovati ve vyšších studiích pro nedostatek prostředků. A již před lety tam bylo zavedeno t. zv. Langemarkské studium, aby nadaným jednotlivcům, kteří nemají maturity, bylo umožněno studium na vysoké škole. Studium bylo zavedeno již při několika vysokých školách.

Při reformních úvahách se nezapomíná ani na p r á z d n i n y. V sudetském území prý bude školní rok ukončen 15. července a nový začne 15. srpna. A tak i u nás neschází hlasů na úpravu

hlavních prázdnin a na jiné rozdělení školního roku. Tak prý by bylo vhodné rozdělení školního roku na tři části: první by se končila o vánocích, druhá koncem března a třetí koncem června. To prý by bylo vítané učitelům a profesorům, kterým prý dnešní stav působí těžkosti. Zatím však o nich není nic známo a patrně dosavadní rozdělení, kdy první pololetí se končí koncem ledna, vyhovuje a hlavní prázdniny v červenci a srpnu také ze známých důvodů.

Dobře se připomíná, že by již bylo zapotřebí, aby se škola dočkala klidu, i klidu vnějšího. Těžké jest letos studium a těžká jest práce ve škole. Ztěžuje ji zřejmě neklid veřejného života, a školy, zvláště v hlavních městech, byly obsazeny vojskem. Tyto postižené školy se musí ucházeti o pohostinství na jiných školách, které již byly uvolněny, vyučovati se musí odpoledne a mnohdy jedna škola jest umístěna na více ústavech. To všechno nikterak nepřispívá k soustředění a klidné práci. Je to vis maior, ale při dobré vůli jistě by se dalo leccos udělat a mohlo by se vyjíti vstříc mládeži, zejména, když se dnes klade na mládež takový důraz.

V úvahách se poukazuje ještě na to, že dnes jest potřebí změny v rozvržení učebných hodin; žádá se větší počet pro jazyk mateřský na středních školách, pro němčinu a tělocvik. Pro tento prý nejméně pět hodin týdně kromě vycházek a cvičení v přírodě. Takový požadavek vychází ze změněných poměrů. V Říši a v Italii tělesná výchova byla učiněna základním pilířem výchovy ve školách i v korporacích, které jsou nositeli politické a národní myšlenky. V Říši byly vydány nové osnovy pro vedení školní tělesné výchovy a jsou pro ni vydávány nové knihy. Tělesná výchova se stala důležitým činitelem i v oceňování žáka pro postup do vyšších tříd. Pěstuje se schopnost boje, kamarádství, ukázněnost a pohotovost Vychovávati tu podle osnov znamená, vytvářeti příležitost k boji a k samostatnému plnění daných úkolů. Tělesné cviky mají formovati tělo a duši, nositele rasismu. Má se vytvářeti tělesná krása a výkonnost a v jednotlivci a celku se má buditi a pěstovati vědomí a cena vlastní rasy.

U nás v Protektorátu se tedy také žádá, aby se tělesné výchově dalo místo, které jí pro její význam náleží, i pro posílení národní svébytnosti. Jest známý často opakovaný výrok Juvenálův: Mens sana in corpore sano, zdravý duch ve zdravém těle. A tak jest nutno pečlivě odvažovati hranice, vidět věci v pravém světle a stavěti je na místo, které jim v hierarchii patří. Jistě jde především o duchovní síly národa, jež jest nutno volati do boje, a tu své místo má i tělesná kultura a zdraví národa, zdraví ducha a těla. V tom jest cíl výchovy a vzdělání.

Výchova a vzdělání v životě národa musí podržeti svou cenu. Stále platí, abychom si zašli až do antického starověku, Sokratovo mínění, že ceny člověku dodávají výchova a vzdělání, nikoli bohatství, urozenost nebo fysická moc. V Platonově dialogu „Gorgias", když se mluví o sofistovi Gorgiovi, Sokrates se táže: „Jak je to s jeho vzděláním?" Aby člověk dosáhl pravého vzdělání, musí

podle Sokrata míti objektivní hodnoty, které by mu byly oporou. Sokratovi i jeho žáku Platonovi nejvýše jsou ideje dobra, krásna a spravedlnosti. Idea dobra pak u Platona je patrně totožná s Bohem. „Člověk má hleděti přiblížiti se k Bohu a nikoli táhnout Boha k sobě," praví Platon v Euthyfronovi. Člověk se nemá spokojiti s dobrem v obyčejném slova smyslu, nýbrž má se povznésti k čistému dobru, t. j. nemá to býti dobro, jež se rovná užitečnu pro jednotlivce, strany, spolek, národ, nýbrž dobro, které jest příčinou všeho. Tlumočníkem božského je pak láska, která hledá jen dobro; jest neutuchající lidskou touhou po nesmrtelnosti, po věčnu. A tak již Řek Platon — a na řeckou výchovu ke kalokagathii, ke kráse těla a duše, se moderní doba často odvolává — určil cíl vzdělání: dobro, krásu, spravedlnost. Byla to zdravá reakce na přehodnocení hodnot sofisty. Ti sice hlásali, že vzdělání jest moc, a měli také jisté zásluhy o vzdělání řeckého lidu, ale jako učitelům řečnictví a popularisátorům vědění nehodila se jedna pravda, platná pro všechny, nýbrž pravda, která by vyhovovala individuálním záměrům. Základy lidského myšlení, náboženství a mravnost se pokládaly za konvenci, za vynález lidí. Potom ovládlo přemlouvání. Pravdy prý má každý tolik, kolik dovede přemluviti, slabší řeč učiniti silnější; jedinec jest prý tvůrcem všeho, nové skutečnosti, nových zákonů, zákonů svých. A tak sofisty nakonec ovládla snaha ne hlubším věděním prohloubiti dosavadní, ale touha zúčtovati s nimi vůbec. Ideálem jim byl silný jedinec, který se řídí svým vlastním zákonem, t. j. vůlí k moci; všechno, co mu prospívá, jest dobré a spravedlivé. I rozděliti lidstvo na dvě skupiny; v jedné prý jsou silní jedinci, kteří mají moc a tudíž právo vládnouti a činiti bezpráví, v druhé jsou slabí, kteří mají poslouchati silných a snášeti jejich bezpráví. Důkaz pro odůvodnění si tito v té věci darviniste starověku vzali z přírody. Uváděla se Hesiodova bajka o jestřábovi a slavíkovi. Jestřáb ve svých drápech svíral lapeného slavíka. Když tento naříkal a volal: „Co jsem ti učinil, že mne chceš zničit?", jestřáb se smíchem řekl: „Můžeš-li, braň se!" Tak nad vůli a moc silných jedinců není prý žádných objektivních zákonů. Takové nazírání a jednání by ovšem musilo lidstvo přivésti do přírodního stavu, kde platí zákon: Homo homini lupus. Naturalismus a lživý racionalismus přehodnotil všechny hodnoty a tím znehodnotil i vzdělání; učil lidi ne býti moudrými, nýbrž zchytralými.

Utilitární ráz mělo vzdělání u starých Římanů; šlo jim jen o to, co bylo užitečné, a hlavní byl vojenský výcvik na poli Martově. Chtěli býti jen muži činu. Řeky pak zpravidla pokládali za národ nepraktický, za pouhé magistros, učitele, školomety. Toto mínění se sice vlivem některých vzdělaných mužů měnilo, ale ještě v I. stol. před Kr. typickým příkladem Římana, jenž nedbá vzdělání, jest Marius, který v řeči, jíž ho charakterisuje Sallustius, hrdě poukazuje k tomu, že se naučil v poli, čemu jiní z knih. Přiznává, že se nevyzná v řeckém písemnictví, ježto učitelům t> nic nepomohlo ke statečnosti. Později, v novém věku, byla již docela vyslovena myšlenka, že statečnější jsou národy nevzdělané. Takový názor snadno

může sváděti ke snižování vzdělání pro člověka a národ. Na druhé straně zase pohrdání t. zv. intelektuály mívá oprávnění, když jejich celý život a počínání se projevuje v hračkářství, v dutém rhetorismu, v ničivém skepticismu a nakonec v slabošství, jež vrcholí až ve vyznání, že chtějí raději otroctví než boj; neboť cílem je nikoli prohlubování, nýbrž překonání, výsměch tradici, i základní tradici národa. Taková je potom i literatura, rhetorismus, poetismus, lartpourartismus, což jest pro národ jen sladký jed. Neboť literatura působí, i když to nemá v programu a chce jenom bavit, chce si hrát. Ale sladký jed jest pro národ nebezpečný, neboť vede národ k ochabnutí sil, k estétství, k požitkářství duševnímu i tělesnému: porcus e grege Epicuri. Dnes vidíme, že takoví spisovatelé a básníci nemají národu co říci a národ sahá k těm knihám a vrací se k těm spisovatelům a básníkům, kteří rozuměli tepu národního života, národ sílili a vedli. Odtud volání, aby se k nim více vracela i škola. Zrovna tak v ní musí nalézti místo filosofie, která se nehoní za vnějším efektem a nemá cílem rozleptání duchovních hodnot, nýbrž přihlíží právě k lidskému nitru a usiluje o metanoiu, o proměnu přírodního člověka. Neboť podle sv. Augustina Bůh k tomu, aby stvořil člověka, nepotřeboval člověka, ale potřebuje ho k tomu, aby jej spasil.

S rostoucími úkoly výchovy a péče o mládež přistoupilo ministerstvo školství a národní osvěty k reorganisaci rodičovských sdružení. Na návrh kulturní komise Národního souručenství vydalo výnos, jímž se nařizuje povinné zřizování rodičovských sdružení při každé škole s českým jazykem vyučovacím. Členy sdružení jsou všichni učitelé a všichni rodiče dětí docházejících do školy, ale k spolupráci mají býti získáni i rodiče dětí ve věku předškolním i poškolním a zvláště lékaři, sociální a jiní odborníci. Neboť rodičovským sdružením jsou vytčeny nové úkoly v oboru sociálním a zdravotní péče o mládež. Má nastati těsnější spolupráce rodiny a školy. Mají se dále zřizovat a vydržovat zařízení podpůrná a zdravotnická, má se pomáhat při umístění, úpravě a vybavení školy, školní kuchyně, dílny, čítárny, zahrady, hřiště. Rodičovská sdružení budou pak spolupracovat s okresními spolky péče o mládež a v obci mají působiti jako místní péče o mládež. Mimo to mají býti poradním a pomocným sborem učitelského sboru a rodiče občas v určitých dnech a hodinách mohou býti přítomni vyučování. Ale nezasahují do vnitřní školské činnosti. Zvláštní péči má rodičovské sdružení věnovati mládeži také v době mimoškolní a o prázdninách, má se starati o její mravní ochranu.

*

Dr. Fr. Tomášek: Radost ve výchově. „Kraft durch Freude."

Dnešní mládež.

V poslední době častěji bylo konstatováno, že mládež doby současné nemá pravé radosti ze života. Toto tvrzení není sice na sto procent správné, ale přece musíme připustiti, že obsahuje mnoho pravdy.

Svědčí o tom truchlivé zjevy dětí, které se nedovedou opravdu od srdce dětsky zasmát, blaseované, znechucené obličeje mladých lidí a sebevraždy těch, kteří vlastně teprve do života vkročili.

Z četných glos tiskových k těmto bolestným zjevům uvádím aspoň jednu. Dnešní mládeži chybí pravá veselost. Radostný popěvek, plný bujného veselí a životní bujarosti, je dnešním mladým lidem cizí. Jděte kolem rohu, kde se produkují pouliční zpěváci, a slyšíte táhlou, vytí podobnou, smutnou melodii s ještě smutnějšími slovy milenky, lkající odněkud ze záhrobí. Sedíte v kavárně, kde je taneční parket. Saxofon zoufale lká, housle plačtivě naříkají a zástup tančících se vlní unavenými pohyby, podobnými přízrakům z nějaké tragedie. Všichni vytrvale mlčí a hledí upřeně kamsi do prázdna. Nikde se neozve výbuch veselého bujarého smíchu. Jak krásně a mile proti takové scéně působily taneční večírky, kde se tančíval valčík, polka, kvapík a beseda a kde se mezi jednotlivými tanci páry spolu procházely a vesele bavily . . .

Mládež arci se nemůže spokojiti s tím, co uvádělo v nadšení předchozí generace, ale těm starým i starším je jí líto, když si vzpomenou na své mládí, na studentské věnečky, plné radostného vzrušení a veselí — a porovnají-li je s mlčelivým, lhostejným a unuděným zástupem dnešních mladých tanečních dvojic. Což naše doba opravdu vzala mládeži všechnu radost, anebo je ta mládež tak unavená a blaseovaná přemírou požitků? Je to jen póza, kterou diktuje móda? („Nár. politika", 3. XI. 1935.)

Ano, dnešní doba vzala mnoho radostí! Vzpomeňme jen, jaké bylo naše mládí. Ještě v dětském věku nás zastihla válka světová. Kolik duševních muk jsme prožívali, když otec, bratr a jiní členové rodiny museli na frontu. A k tomu: kolik strádání hmotných! Dokonce došla řada i na nás! Byli jsme vytrženi ze studií a ještě takřka jako děti vrhnáni do vřavy válečné . . . A potom . . . ? Jaký byl návrat do života, k dokončení přerušených studií? Kdo to neprožil, ať listuje v knize „Na západní frontě klid" a „Cesta zpátky" (Remarque). Jak dlouho jsme trpěli a dosud vlastně trpíme následky války! A děti, které uviděly za války světlo světa? Ti, kteří v mužném věku opouštěli své rodiny za povinností válečnou?

Vzpomeňme také na poválečné dravé proudy sociální, rozvrat náboženský, kdy tak mnoho lidí bylo takřka z kořene vyvráceno, rodinné krby rozmetány mravním laxismem a horečkou rozlukovou! K tomu tíha tvrdého existenčního boje v periodě dnešních těžkých krisí a konečně převratné události na našem pohraničí na podzim minulého roku s dozvuky dnů, jež právě prožíváme . . . Musíme tedy doznati, že vývoj událostí v posledních dobách ochudil o mnoho, mnoho radostí . . .

Ve vrstvách hmotně dobře situovaných byla vyhoštěna pravá, vnitřní radost opět přemírou požitků. Doznejme, že i móda poslední doby takřka diktuje pózu blaseovanosti s maskou životního pesimismu. — Jsme tedy před vážným problémem smutné mládeže. Je naléhavě nutno tento problém správně řešiti. V rámci tohoto problému aspoň několik myšlenek o uplatňování radosti ve výchově.

Radost je důležitým činitelem ve veškerém působení u mládeže.

Čím je slunce a teplo přírodě, tím je radost v každé výchově, zvláště ve výchově dětí a mládeže. „Jest mi, jako by tisíc kadeřemi oblétaných dětských líček a modrých i tmavých dětských očí na mne se upíralo a jako by mne se žaluplnými pohledy a ronícími se slzami prosily: ‚Přines nám ji, neboť schází nám velice‘.“ (Bisk. Keppler, Radosti více, Hradec Králové 1911, p. 9.) „Ó, vysušte slzy dítěte, vždyť dlouhý déšť kvítkům škodí!“ (Paul; cit. Keppler 68.) Radost je oživujícím ovzduším dětí a mládeže. Žádná květina se tak dychtivě neobrací ke slunci, jako děti a mládež k radosti. Chmurná nauka je pro mladý duševní organismus nestravitelná. Ochotně však přijímá všechno, co je ozářeno sluncem radosti. Radost není jen pouhým kořením života. Radost není jen bonbon pro děti a dámy. Úloha radosti je mnohem podstatnější ve výchově i v životě. Radost je životní potřebou, životní silou a životní hodnotou! Jest potřebná pro tělesné i duševní zdraví. Je nezbytná pro zdravý aktivismus životní. Radost jest neocenitelnou silou výchovnou, neboť činí člověka přístupným pravdě, dobru a krásnu. (P. d.)

*

Jaroslav Hloušek. — O t. zv. filmovém vkusu.

Jest ku podivu, jak se tímto slovem a pojmem lehko kupují laciné efekty, laciná hlediska kritická, laciné pojetí hodnotící. Průměrný a prostředně hloupý divák biografový jde především na oznámený a anoncovaný film proto, že o něm slyšel od známých lidí. To je první zpráva kritická, kterou si tedy určitý film opatřil. Přítel četl v novinách o novém filmu, přelouskal zprávu jak tak z první ruky, stačila mu jména herců, bylo tam třebas i jedno jméno oblíbené, a už jde s touto kritickou (rozumějme ironicky) štafetou od jednoho přítele ke druhému. Tato živá, čtená a nevyžitá reklama tráví a vyživá. To je pohodlné a krásné kritické zaujetí! Vzniká řetěz, celá hora falešných údajů, falešného pojetí a hodnocení. A roste počet nových diváků, nových ctitelů filmu, který ještě spí v kasetě a který si ještě neodbyl svůj křest projekčního stroje. Než dojde k promítání, má už film celý kádr přátel a nepřátel. A to je sensační kritika! Z pouhých slov tak veliký postoj kritický! Řekl bych, že tohle funkční poslání diváka a roznašeče kladu a negace je prvou ranou do tak zvaného filmového vkusu. Věc na pohled nepatrná a hodná, věru, řádné dávky pohrdání a odsouzení; ale kořeny — a hlavně závěry — tohoto lidového souzení jsou hlubší a tragičtější. Lidová kritika, lidový vkus, lidová estetika, lidový l'art pour l'artismus. Není ošklivější zbraně nad tyto tažné štěnice, kousající krvavě do všeho, co není podle jejich mikrokosmu, nad to pitomého a omezeného tupou umíněností nevkusu a sentimentálního výběru. Žaludeční křeče estetské, toť lidový smysl pro dobrý film.

Kolo tohoto paumělecského horlení se však nezastavuje před tímto definitivním rozuzlením. Konečně, nebylo by to tak ani nejhorší. Jsou však nové a nové kapitální cesty, o kterých míti tušení neznamená nemíti bolestného překvapení. Film totiž, přesněji řečeno

výběr a volba scenaria, se řídí výhradně kousavostí těchto lidových estetisujících štěnic. Zvratný circulus vitiosus. Od scenaria k divákovi, od diváka ke scenariu. Kde je začátek a kde konec tohoto běsnění? Není a nemůže nikdy býti větší estetické blasfemie nad heslo jedné filmové společnosti: ars gratia artis. Ironie této devisy jest, na štěstí, dvojsečná. A je komické slyšet konstatování jedince z lidového l'art pour l'artismu o filmu, který je nad jeho estetické síly, jako je trapné vidět gesta téhož jedince při promítání filmu, jehož se on pokusil ocejchovat. Banalisování banality, toť vkus obecenstva filmového.

Nebylo a nebude vkusného a vkus hledajícího a vkus potřebujícího obecenstva. Není takového diváka ani na místech drahých; právě naopak, drahá místa v biografu jsou nad to všechno ještě vyvolena dát se slyšet, dát se vidět, dát se cítit. Krása je vkus, který je nejhorším vysvědčením vší filmové estetice. A všemu filmovému umění.

Divák si zvykl za ta celá dlouhá léta filmového uměleckého kramářství vidět (a chtít vidět) na plátně biografu za cenu vstupného (často nepotřebně vysokého) kus řádného, poctivého, pracného spáru uměleckého. Myslíte, že mluvím vážně? Nuž, myslete si to, ať jste spokojeni! Divák nevidí po celý dlouhý čas žádné kvality, žádného umění, i v tom nejhorším slova smyslu. Reprodukuje se a fotografuje život, po druhé psí život, po třetí paživot. Stále a stále se fixluje, skresluje, zamazává se poslání toho obyčejného, nejobyčejnějšího života. Křivé zrcadlo, toť umění těchto filmů. A divák vnímá do sebe všechny tyto jedy. Jeho schopnost kritická klesá na minimum. Za to však rapidně stoupá jeho schopnost estetická. Kašírovaný realismus zabije každý pokus o rehabilitaci kvalitního obrazu ze života. Divák se pomalu stává rozhodčím. A dostává silné pocity alternativního řešení a hodnocení. Jeho Ano se rovná sprostotě, tuposti, skreslenosti, ohavnosti, jako Ne se rovná slušnosti, rozumnosti, skutečnosti, poctivosti. Vznikají roztomilé paradoxy quasi hodnocení uměleckého. A roste tohle volání po Ano a Ne hrozivě, jako lavina.

Producent, režisér a scenarista si ovšem vědí rady. Finančně prosperující kritika byla, jest a vždy bude nejkrásnější kritikou pro film, rozhodující, nejzávažnější, nejpřednější. A tak se tvoří, kupují scenaria, jaká žádají drobní návštěvníci biografů, drobní, malí, ale zle se zakusující do každé řádné myšlenky, píle, práce, odvahy. Hrobaříci vkusu začnou řádit. Tiše, bezhlučně, nepozorovaně. A výsledek je až příliš křiklavě poznamenaný na bilanční čáře filmové továrny, půjčovny, správy biografů. Hle, jaká dávka ironie! Circulus vitiosus, paradox paradoxu. Od diváka ke scenariu! Veškerá dobrá předsevzetí se rozplynou pod jedinou barnumskou alternativou: buď se budou tvořit filmy, jaké my chceme, nebo se nebudou plnit sedadla biografů. Před tímto řešením, před touto estetickou devisou couvnou všichni průmyslníci i řemeslníci filmoví. A couvají (jak, žel, často!) i umělci. Ba, couvají i statisté a osvětlovači a montéři. Ba, couvají i hmoty neživé. Couvá i exteriér. Couvá kritika, žurnalisté, couvá konečně i ten, kdo zná a tuší a vidí všechen tento umělecký podvod, všechen tento kritický omyl, všechnu tuto estetickou, denní,

strašnou prodejnost. Couvá. Snad. Možná. Je mu špatně. A chodí proto na všechny filmy. Má jedinou záchrannou myšlenku, jedinou posedlost kritickou: Pozorným studiem všech těchto filmů tříbí si vkus. Vskutku.

*

as. — Počet židů na světě.

Podle židovského zákona se nesmějí židé sčítati. Za světové války udával sionistický vůdce Weitzmann celkový počet židů na 10 milionů. Přesným zkoumáním se však zjistilo, že r. 1937 bylo celkem 17 mil. orthodoxních židů. Podle názoru většiny badatelů není židovstvo otázkou víry, nýbrž rasy. Nikde však nebylo provedeno sčítání židů podle rasy, a proto je nutno postupovat opatrně při odhadování jejich počtu v jednotlivých zemích. Podle odborného německého tisku byla sestavena nová statistika židů, prováděná zvl. znalci ve všech zemích. Bylo zjištěno, že na světě žije celkem 23,170.000 židů, t. j. asi 1.1% všeho lidstva. Theoreticky je ovšem možné, že skutečný počet židů je o několik milionů vyšší. Na židy nejbohatší státy jsou: Amerika, Polsko a Sovětský svaz. Odhad židů v nich je různý. Pro Spojené státy je udána ve statistice číslice 5,200.000, podle názoru odborníků možno jich však počítati více než 6,000.000. Pro Polsko se udává 4,500.000, vládní kruhy jich však odhadují na 6,000.000. Rovněž v SSSR je přesný odhad obtížný pro vládnoucí tam míšení ras. Hned za těmito třemi státy následuje Rumunsko, které čítá více než 2,000.000 židů. Jiné číslice dostaneme, přihlížíme-li k percentuálnímu podílu židů k celkovému počtu obyvatelstva. Zde je na prvním místě Palestina se 33%, potom Polsko s 13.45%, Rumunsko s 10.6%, Maďarsko jich má 10%, Tunis 7 a Lotyšsko 5. Z Německa se v poslední době mnoho židů vystěhovalo. Francie jich má nyní více než Německo (900.000). Ve Velké Britanii je asi 50.000 židů. Německo, Anglie, Francie a Palestina mají dohromady tolik židů, co samotný New York (2,800.000). Je proto zcela právem nazýván největším židovským městem na světě. — U židů však nerozhoduje jejich počet, nýbrž jejich hospodářský, politický a kulturní vliv. Na př. v Maďarsku a Rumunsku patří židům 80% všeho majetku. Židé si dovedou také zjednávat přívržence. Než ani jejich počet není docela bez významu. Jeden žid přitáhne za sebou deset jiných a začne hned provozovati rasovou politiku. Židé se stěhovali z Asie a z Afriky do Evropy a odtud do Ameriky. V dnešní době státy t. zv. autoritativní tuto nadvládu židů značně korigují, jinde však, hlavně ve státech demokratických (Amerika, Anglie, Francie a j.) vliv židů a jejich moc je velmi značná.

*

nn. — Paběrky z kapitolního archivu olomouckého. (Č. d.)

Stavitelství. Zde se dovídáme o přestavbě olom. katedrály dle testamentárního nařízení kard. Dietrichštejna o přestavbách katedrály po 30leté válce, jakož i o jinak málo známém kostele sv.

Petra. Při přestavbách po r. 1650 byl to hlavně biskup-arcivévoda Leopold Vilém, tehdy v Belgii žijící, jenž umožňoval všechno toto podnikání podporami ze svých příjmů. Z mladší doby jest nejdůležitějším příspěvkem vybudování nádherného sarkofágu biskupa Ekgha v kroměřížském kostele, jakož i výzdoba lenního sálu. Za to z venkova čerpáme poměrně velmi málo zpráv, jest však možno, že teprve při dalším pátrání podaří se je v kapitolním archivu nalézti.

Prosinec, 2. 1653. Kapitola P. Eustachiovi Remigii rektorovi SJ. v Olomouci. Baron Ondřej (Dirre) chtěl znovu vybudovati v troskách ležící kapli sv. Maří Magdaleny, ležící opodál katedrály. Smrt přerušila provedení jeho dobrých úmyslů a tak pokus o obnovení zůstal jen při základech nové kaple. Jest však slušno, aby úmysl tak šlechetný byl dokončen za pomoci různých zbožných odkazů. Starší bratr (zesnulého?) chce dáti ze svého léna Zaberze 4000 zl. r. (Koresp. z let 1651—1665, fol. 78a.)

Prosinec, 8. 1653. Kapitola biskupovi[1]) do Belgie. Kapitola by velmi ráda viděla, kdyby se biskup vrátil do Olomouce a zapěl tam o vánocích „Gloria" v novém kůru (in neo-choro), pro jehož výzdobu by se nejlépe hodil obraz sv. Václava s několika tapety a baldachýnem. Kapitola nyní obnovuje jiný kostel, totiž jesuitský. (Tamže, fol. 79a.)

Březen, 30. 1654. Kapitola biskupovi. Kanovníci mu děkují stran obrazu sv. Václava, jakož i za nabídnutý baldachýn a j. Posílají mu s opětovnými díky rozměry na obraz, jenž má býti na hlavním oltáři, a s ním zároveň i plány na nový kůr, jakož i na obnovu celé katedrály, prosíce o další podporu. Protože jest nutno zříditi blízko vchodu do nového kůru (kněžiště) dvoje postranní dvéře, kterými by byl přístup ke schodům vedoucím k podzemnímu kostelu, jest potřebí, aby za tím účelem byl odstraněn oltář Královny nebes obdařený mnohými fundacemi. V této kapli jest každodenně obětována mše sv. ke cti P. Marie, kterou nazývají „ranní", kterémuž účelu by snad s dovolením biskupským mohla sloužiti kaple Stanislava Pavlovského „columnis et pavimento ex marmore nigro et albo". Kaple tato je zasvěcena sv. Stanislavu, nový na jejím místě postavený oltář by se úplně podobal oltáři P. Marie a byl by zasvěcen P. Marii, sv. Stanislavovi, sv. Václavovi a Leopoldovi. Tím by „antiquae ecclesiae corpus cum novo choro ad vetustam reduceretur formam". Celá ostatní renovace by pro přílišnou nákladnost zůstala až na pozdější lepší časy. Úkolem kapitoly zatím jest „situm loci et norman architecturae dextre adumbrare". Kdyby biskup měl jiné úmysly, jest kapitola ochotna s radostí je provésti. (Koncepty z let 1649—1659, fol. 216—217a.)

Červen, 15. 1655. Kapitola Maxim. Dietrichštejnovi.[2]) Sděluje mu

[1]) Arcikníže Leopold Vilém (1637—1662).

[2]) Bratrovec zemř. kardinála a jeho dědic. V l. 1616—1618 dal kard. Dietrichštejn odstraniti starý presbytář, na jehož místě dal budovati nový. Obnovil mimo to i mnoho v kostele, však pro české povstání a 30letou válku nebylo možno vše dokončiti, proto zavázal v závěti svého dědice k dokonání tohoto díla. (Volný, Kirch. Top., Olm. Erzdiöz., I, 166—167).

o postupu stavby „undter Gebawde in dem newem. Chor allhiesiger Thumb-Kirchen mit Pfeilen oder dem Gewolb hoffentlich bestandig vorfertiget, wann nun das Pflaster von Marmorstein neben etleich andern Sochen zue leg". To vše bylo učiněno dle závěti kard. Dietrichštejna. Kapitola prosí, by Maxm. z Dietrichštejna poslal do Olomouce nějakého zkušeného člověka, jenž by na práce dozíral. (Koresp. z let 1651—1665, fol. 131b.)

Září, 19. 1659. Kapitola biskupovi. Kapitola čeká jeho vyjádření stran opravy kaple sv. Jana Kř.[1]) Stran opravy katedrály nelze statuty dokázati, jakou část má kapitola zapraviti sama. Zachované doklady však dokazují, že biskupové se o katedrálu starali vždy sami a tak časem učinili její udržování svou věcí. Nelze říci, zdali dědic po kard. Dietrichštejnovi jest nějak zavázán přispěti na stavbu hlav. oltáře, jenž má býti vystavěn v novém kněžišti (neo-choro). (Tamže, fol. 162 b.)

Říjen, 8. 1661. Kapitola bisk. komisařům. Sděluje, že pokud byly zachovány fundace, tedy že při příslušných oltářích v kostele jsou konána všechna officia, co se však týče oltářův položených mimo katedrálu, ty jsou „theils bey der Schwedischen Ruin gantz zu nichten, theils aber, absonderlich Sacellum. S. Joannis zimblich ruinirt". (Tamže, 188b.)

Duben, 28. 1662. Kapitola dovoluje bar. Hoffmannovi[2]) vystavěti v Loučce novou kapli, však nesmí jí býti nijak zadáno právům farního kostela. (Protokoly z let 1660—1664.)

Únor, 7. 1664. Kapitola se usnesla, aby (počínaje zítřkem) byla konána suffragia a slavné zádušní bohoslužby za příčinou dokončení mausolea. (Tamže.)

Říjen, 17. 1664. Protože bisk. residence olomoucká jest velmi chatrná (ruinosa), takže se tam ani všechno služebnictvo nemůže vejíti, mimo residenci je nechati není vhodno, přes zimu pak nemůže býti residence zrestaurována, tedy se kapitola usnesla, by nový biskup (Karel z Liechtenštejna[3]) mohl býti ještě půl roku ve své kanovnické residenci. (Tamže.)

Listopad, 28. 1664. Kapitola knížeti Maxm. Dietrichštejnovi. Sděluje mu, že kostelní kůr (kněžiště), jejž kard. Dietrichštejn započal, však pro smrt nedokončil a jejž pro války nemohl dokončiti adresátův otec, byl munificencí synovou dokončen až po oltáře. Kníže posvětil tuto stavbu slavnostním uložením tělesných pozůstatků svého otce do krypty blízko hlavního oltáře. Kapitola chce tuto kapli vyzdobiti jakožto místo modliteb za zemřelé (dušičková kaple?), ale poněvadž dosud postrádá oltáře, jenž jest duší takové místnosti, prosí kapitola knížete, by daroval ještě tuto poslední věc a tím důstojně dokončil své dílo. (Koresp. z l. 1651—1665, fol. 265b až 166a.) (P. d.)

---

[1]) Oltář tento býval v záp. části býv. kostelní předsíně (atrium), jež byla vystavěna v r. 1262 z pozůstalosti Mart. z Příkaz. (Volný, Kirch. Top., Olm. Erzdiöz., I, 157.)

[2]) Volfgang Hoffmann z protest. rodiny, konvertoval v Římě, zemřel v r. 1664. (Volný, U. d., IV, 95.)

[3]) Zvolen biskupem 12. 3. 1664. (Volný, I, 98.)

Hlídka

V Brně 30. června 1939 • ročník LVI. • číslo 6.

Dějiny Odboru pro zakládání venkovských knihoven v olomouckém semináři 1870-1899.

Dr. Fr. Cinek. (Č. d.)

Sešlo se na penězích něco, avšak mnohem větší překvapení připravil bohoslovcům šlechetným věru darem urozený a nejdp. hrabě Pötting a Persing,[1]) kanovník dómský, jenž bohoslovcům dne 11. prosince 1877 jej o pomoc prosícím, radost z úmyslu mnohoslibného projeviv, 100 zl. na podnik ten obětoval.

Velkomyslným darem tímto zapuzeny pochybnosti, že by podnik udržen býti mohl a bohoslovcům nové chuti do práce dodáno. Což divu, že prvý dar tento vzácný, z rukou církevního hodnostáře věnovaný, velkolepou slavností byl oslaven v místnostech Československé knihovny.

*

Slavnost je popsána v další kapitole Zápisků. Pisatelem je sám Jan Strachota Ondroušek. Je to nejcennější partie Zápisků, ježto je psána z autopsie.

Z poznámky, předeslané relaci Ondrouškově, patrno, že Ondroušek se ujal akce pro zakládání venkovských knihoven jako místoknihovník Slovanské knihovny. „Za tuto snahu jej také Frant. Utíkal, kni-

[1]) Známý vlastenecký mecenáš olomoucký. Podporoval všechny cyrilometodějské vlastenecké akce bohoslovecké. Všechny české bohoslovecké spolky měly v něm nejštědřejšího příznivce. Byl hlavním mecenášem bohosloveckého časopisu „Cyrill a Method" (1868—1870) a snažil se jej zachránit za národnostního útisku v semináři r. 1870. Těsně před násilným potlačením „Cyrilla a Methoda" poslal jeho redakci 2 dukáty a 9 zl. (jako cenu na nejlepší 4 české práce) s přáním, aby cyrilometodějský časopis „vždy zdárněji vzkvétal a se zveleboval". Bližší ve studii Jednota Velehrad v olomouckém semináři 1869—1886, str 75.

hovník (Slov. knihovny), velmi chválil, a to po zásluze. A nadšení svému zůstal věren (Ondroušek) i jako knihovník."

Do Zápisků zaznamenal toto:

Jak předchůdce můj již podotkl, počal jsem hned r. 1877 u větším rozměru zakládati knihovny venkovské, podporován jsa příspěvky ctp. bohoslovců vlasteneckou horlivostí pro vznešený onen účel nadšených, především však spanilomyslným a velikolepým darem urozeného a veledůst. pana kanovníka hraběte Pöttinga, jenž na žádost jemu podanou a mnou napsanou udělil bohoslovcům šlechetný dar *100 zlatých.*

Radosti a jásotu v semináři nad tímto šlechetným činem člena olomoucké kapitoly nebylo konce. Nebude asi dost místa, podám-li tuto zprávu, jak v paměti mi utkvěl výraz radosti oné povšechné, kterou ctp. bohoslovci na jevo dali při Slavnosti, kterou jsem v místnostech knihovních zařídil.

V knihovně okrašlené a mnohým světlem ozářené byl na stole, za nímž stál slavnostní řečník ctp. Vojtěch Růžička,[1]) onen tak vzácný dar 100 zl. Řeč slavnostní, projevující všeobecnou radost nad velikým darem, jakož i nad synovskou láskou nás všech ku lidu, z něhož jsme vyšli, byla následující:

„Zpráva zajisté přeradostná zavítala včera ve všední klid náš. Bleskem nesla se od bratra ku bratru, rozněcujíc srdce údivem a radostí, a ústa plníc hlaholem vděků. A jak by ne! Jak možno srdci se neradovati, a ústům mlčeti, když štědrá se otevřela ruka a vysokomyslný poskytla dar ve prospěch osvěty lidu venkovského. My známe bodrý lid venkovský a krásné vlastnosti jeho! My známe pěvce toho, jenž čarovným zpěvem svým život v luhy a rozkoš v srdce vlévá, vždyť kdys pěla ústa prostá, kdys máteř nás kolébala; my známe lid ten, jenž zázrak dokázal všech největší, jenž odchovav na klíně svém muže koryfey, vzkřísil sebe sama k životu novému volnosti a slávy.

Pobratimové! My známe ten snažlivý lid venkovský, ano, známe ten posměchu vydaný, utýraný, zotročilý lid; my známe tužby a zápas jeho — a protož po Bohu jest nám on nejdražším! Než! — Horké slzy neroztopí okovů, bolné vzdechy neoblomí vraha, těžké mozoly nepohnou srdcem kamenným — on pomoci hledá, hledají u nás, doufaje pevně, že my, apoštolové Toho, jenž cesta, pravda a život jest, povedeme ho na cestě ku pravdě a životu.

Že nestává účinnějšího léku nad dobré knihy, o tom pevně přesvědčeni jsme, a protož nevalno bylo srdci našemu, když upisujíce se nad podporu knihoven venkovských, nemohli jsme slíbiti více než několik krejcarů.

Než hle! Bůh přijal od nás vdoví obol a na důkaz, jak milým byl jemu, nadchl On srdce šlechetné, aby milostně rozhojnilo Dárky naše. Ano! Nastojte a ve svůj um sběrajte, nastojte a nadivno vám sluchu! My našli růži mezi bodláčím, Démant mezi křemenem, oheň mezi ledem, my našli srdce, jež otevřelo se steskům lidu, našli štědrou ruku, jež z paláce pomoc v chýži posílá. A protož muži, jehož dvojí zdobí šlechtictví, budiž hlučně provoláno ‚sláva'! Nuže, vítej nám, ty vzácný dárku! Tys důkazem, tys zárukou, že není marný boj náš, tys zoří záslibnou, že nový život rozleje se po Moravěnce naší.

Toť slova, kterými asi s dostatek označen jest nový, knihovně ustanovený a zvláštními stanovami vyměřený úkol: vzdělávati užitečným čtením lid náš a chrániti ho stále zhoubného od nepřátel víry Kristovy do srdce jeho vštěpovaného jedu knih špatných. (Jan Strachota Ondroušek.)

*

Další zprávy o rozvoji bohoslovecké akce dlužno pečlivě třídit z tříště chronologicky nepřesných záznamů v Zápiskách.

---

[1]) Vojtěch Růžička, nar. 16. září 1855 v Krasnu u Val. Meziříčí; studoval v chlapeckém semináři kroměřížském. Po maturitě vstoupil do olom. semináře. Vysvěcen byl 5. 7. 1879. Byl kooperátorem v Lichnově a na Vsetíně, od r. 1881 katechetou na měšťanské škole v Mor. Ostravě, od r. 1884 kurátem v Dittersdorfu, od r. 1889 v Bartlsdorfu na Osoblažsku, od r. 1898 farářem v M. Hrábové. R. 1914 odešel do pense. Zemřel 15. května 1929 ve Vídni, kde byl též pochován.

K uvedené relaci Ondrouškově přimyká se tento záznam:

Nyní snadno bylo lze objednati knihy ze všech Dědictví, ze všech biblioték lidu prospěšných. Koupeny především knihy z bibliotéky Mathonovy, spisy Nericovy, Pravdovy, Ehrenbergrovy, Zlaté klasy, Zlaté lístky, spisy Šmídovy, Časové listy, spisy Katolického spolku tiskového a též něco z Matice lidu.

Poté zasláno bylo provolání do listů moravských (v nichž bezplatně bylo otištěno), aby lid chudý, po četbě zdravé toužící, se přihlásil. A lid pochopil slova ta. V kratičké době sešlo se tolik žádostí, že na skrovný počet knih omeziti se bylo.

J. Ondroušek, maje veškerou starost, nyní valně rozvětvenou, na svých bedrech, vedl si věru horlivě a vytrvale, jakož i dovedně, takže dnes ještě příkladu jeho diviti se musíme. Většinu prázdně své zájmu knihoven venkovských obětovav, zorganisoval činnost veškeru a založil sám na dvacet knihoven.

*

Tento záznam třeba přesněji vymezit a doplnit. Ondroušek ujal se osvětové knihovní akce na počátku školního roku (v říjnu) 1877 jako bohoslovec III. roč. a místoknihovník (místoředitel) Slovanské knihovny. Po celý školní rok 1877/78 vedl akci sám, ač jistě nikoliv bez dobrovolných pomocníků. Nepochybně však v tom roce spočívala na něm veškera péče o Stojanovo dílo. A po příkladu Stojanově též pracoval, nejen s podobným zápalem a houževnatou obětavostí, ale i prostou Stojanovou metodou. Podnik neměl stanov. Nesen byl horlivostí neobyčejně agilního jedince, který mu věnoval všechny volné chvilky mimo theologické studium.

Jistě zápal Ondrouškův měl značnou odezvu v bohosloveckém prostředí, hlavně ve výboru Slovanské knihovny. Ostatně akce pro zakládání venkovských knihoven ideově úzce souvisela se Slovanskou knihovnou bohosloveckou. Tuto knihovnu, „první studnici národní probudilosti", založili si bohoslovci r. 1834 v německém semináři podstatně za týmž účelem, za kterým zakládali venkovské knihovny. A Slovanská knihovna bohoslovecká (první česká knihovna v Olomouci) byla od 30. let základnou všech cyrilometodějsko-vlasteneckých podniků v semináři. Akce pro zakládání knihoven na venkově od počátku přimykala se k Slovanské knihovně už také proto, že uvedl ji v život významný činitel Slov. knihovny, Stojan. Díla Stojanova se ujal místoknihovník Slov. knihovny Ondroušek. A tehdejší knihovník Utíkal — jak se praví v Zápiscích — velmi jej za to chválil. Když byl Ondroušek zvolen knihovníkem (pro škol. rok 1878/79), rychle dozrál plán formálně spojit akci pro zakládání knihoven se Slovanskou knihovnou. Běželo o trvalé zajištění podniku do budoucna, který dosud závisel na jednotlivci.

Zápisky vypravují:

Jelikož snaha vznešená (Ondrouškova) úspěchu prosta nezůstala, soudní však bohoslovci po zralé úvaze doznali, že by nadšení, jež mysl všech zaujalo, vbrzku mohlo ustoupiti zklamání, kdyby zvláštního nestávalo řádu, dle něhož by činnost zmíněná systematicky vyvíjeti se mohla: usnesli se členové výboru Československé bohoslovecké knihovny, vedeni jsouce p. Ondrouškem, ve schůzi výborové dne 8. 10. 1878, aby pro budoucnost zařizování venkovských knihoven na starost si vzal výbor Československé knihovny. Za tím účelem vypracovány zvláštní stanovy, které staly se vodítkem bohoslovcům, knihovny zakládajícím.

Tak připadla starost o venkovské knihovny výboru Československé knihovny, starost opravdu veliká, ale také plnou měrou záslužná. Aby pak činnost tato neochabla, nýbrž stále se vzmáhala a dobré ovoce přinášela, zorganisoval ji přičinlivý a znamenitým duchem organisačním obdařený knihovník Jan Ondroušek, sestaviv tuto podaný

ŘÁD VENKOVSKÝCH KNIHOVEN.

A) USTANOVENÍ VŠEOBECNÁ.

I. Účel.

§ 1. Účelem zakládání knihoven venkovských jest: podávati lidu československému dobré četivo jeho potřebám duchovním i tělesným vyhovující a takto jednak působit, aby lid náš zůstal věren jak církvi, tak i vlasti, jednak zabrániti, by zhoubný vír světa nynějšího nezaplavil pokojné kraje naše.

II. O jmění.

§ 2. Jmění rozmnožuje se dobrovolnými příspěvky měsíčními alumnův a příspěvky venkovskými.

B) USTANOVENÍ ZVLÁŠTNÍ.

I. Správa.

§ 3. Zakládání knihoven venkovských spravuje knihovník českoslov. knihovny zároveň s jejím výborem.

a) *O knihovníkovi:*

§ 4. V záležitostech knihoven venkovských jest knihovník tímže, čím v českoslov. knihovně, t. j. řídí veškerou činnost výborovou, přijímaje žádosti, svolávaje výbor, jemu předsedaje, kupuje knihy, obstarává vazbu, bera však ve všem řízení tom r du s výborem a sice ve schůzích pravidelných čtrnáctidenních, kdež rokuje se způsobem hlasovacícm, takže každému výboru přísluší hlas jeden. V rovnohlasí rozhoduje knihovník.

§ 5. Třikráte do roka, ku konci totiž prosince, března a června, k vůli snadnějšímu přehledu předloží výboru účty čtvrtletní právě uplynulého, kteréžto výborové potvrdí svými podpisy.

§ 6. Jemu k ruce jest místoknihovník, jenž opatruje knihy, určené venkovským knihovnám, aby nebyly poškozeny anebo aby se nepotratily. Místoknihovník zastává knihovníka ve všem a po každé kdykoliv tento z příčin závažných práv svých užívati a povinnostem svým dostávati nemůže.

b) *O výboru:*

§ 7. Výbor vyřizuje za předsednictví knihovníka všechny záležitosti venkovských knihoven se týkající.

§ 8. Výbor celý podpisuje všechny listiny a žádosti na venek jdoucí.

III. Řád jednací.

§ 9. Veškeren řád jednací budiž tento: V každé schůzi výborové čtrnáctidenní předloží knihovník výboru žádosti, které ho došly za podporu. Výbor odhlasuje, má-li žadateli býti udělena podpora čili nic; pak ustanoví, kolik knih se má zaslati. Místoknihovník pak vydá knihy výborem ustanovené, odevzdá jednomu z výborův, jenž sestaviv listinu základní a napsav, dá místoknihovníkovi a výboru podepsati, knihy obalí a místoknihovník je zašle na místo patřičné. Příští zásilku učiní jiný výbor, pak zase třetí a tak dála.

IV. Činnost na venek.

§ 10. Spojení s venkovem budiž pilně pěstováno a všemožně o to dbáno, ba do roka sešlo se co možná nejvíce darů. Protož buďtež rozesílány žádosti jedním z výborů, napsané a podepsané knihovníkem a výborem, za podpory větším závodům kalotickým, bohatším farám a pak některým soukromým příznivcům, kteří tomuto podniku přejí.

V Olomouci dne 9. listopadu 1878.

Innocenc Boehm,[1])
t. č. místoknihovník.

Jan Strachota Ondroušek,
t. č. knihovník.

Vojt. Růžička,[2])

Josef Krestýn,[4])

Jan Al. Kubíček.[3])

Josef Prucek.[5])

Fr. Vysloužil.[6])

(P. d.)

Několik poznámek k Aristotelově etice.

Dr. Ant. Kříž. (Č. d.)

Aristotelova filosofie je poznáním skutečnosti („počátkem je skutečnost", E. N. I, 2), je jejím porozuměním a dává program. Program je dán jeho metafysikou. Není to ovšem metafysika v moderním smyslu, která se definuje jako věda o nadsmyslnu, jímž se pak míní jen něco vykonstruovaného, myšleného, co není. Za metafysiku se pokládají subjektivní idealistické konstrukce, v nichž bují obrazo-

[1]) Inocenc Boehm zemřel jako bohoslovec v Penčicích 16. III. 1881.

[2]) Vojtěch Růžička viz shora.

[3]) ThDr. Jan Kubíček, nar. 28. XII. 1857 v Klášterci, vysv. 5. VII. 1880, kooperátor v Konici, 1881 kooper. u sv. Michala v Olomouci, 1883 adjunkt bohosl. fakulty, 1886—1887 suplent církv. dějin, od 29. IX. 1890 profesor pastorálky, 29. IX. 1918 nesídelní metrop. kanovník, 1. 3. 1921, sídelní kanovník, 25. 9. 1926 kapitulní děkan. Zemřel 3. III. 1929. Pohřben v Klášterci.

[4]) Josef Krestýn, nar. 28. III. 1857 v Šumvaldě, vysv. 5. VII. 1881, kooper. v Březové u Svitav, 1884 administrátor v Sklenném, 1885 koop. v Březové, 1885 v Kelči, 1888 jmenován spirituálem v olomouckém semináři, od 1. VIII. 1892 farářem v Rossvaldě, od 1904 farářem ve Špičkách, od 1909 farářem v Jaktaří, od 1. III. 1922 kanovníkem kol. kapituly v Kroměříži. Zemřel 30. IX. 1926 v Kroměříži.

[5]) Josef Prucek, nar. 28. III. 1857 v Loučanech, studoval v krom. semináři, vysv. 1881, kaplanoval v Jaroměřicích, v Hranicích, v Jalubí, v Dobromělicích, v Holešově; od 2. IV. 1902 byl farářem ve Velké Střelné. Zemřel 10. II. 1905.
V semináři byl ředitelem Jednoty Velehrad v šk. r. 1880/81.

[6]) František Vysloužil, nar. 18. VIII. 1854 ve Dzbelu u Jesence, gymnasium studoval v Olomouci, vysv. 5. VII. 1879. Kooper. na Vsetíně, v Frumovicích (od r. 1880), farářem ve Vranové Lhotě (od r. 1887), v Jevíčku (od r. 1901). Zemřel 15. II. 1914.
V semináři byl ředitelem Jednoty Velehrad v šk. r. 1878/79.

tvornost a libovůle; konstruktivisté chtějí poznávat jen to, co sami vystavějí, chtějí jen tvořit, nikoli nalézat. Aristotelova metafysika (lépe ontologie a theologie nebo první filosofie) vychází od skutečnosti a podstaty věcí, poznává a rozumí pak „k vůli čemu m á m e všechno zařizovati a konati; je to dobro v jednotlivých případech a vůbec pak nejvyšší dobro v celé přírodě", t. j. Bůh (Met. I, 2). To, co člověk v přírodě, ve světě vidí, poznává, je na něm, na jeho poznání a vůli nezávislé. Tam všechno probíhá podle určitých a stálých zákonů, na nichž člověk nemůže nic měnit. „Kámen, který se přirozeně pohybuje směrem dolů, nemůže býti navyknut, aby se pohyboval směrem nahoru, i kdyby jej člověk tisíckrát jím házeje tomu zvykal" (E. N. II, 1). Tu tedy opravdu jen vidíme a poznáváme, jsme tu jen a jen diváky, zkoumateli pravdy (E. N. I, 7), toho, co skutečně jest a jaké jest. Na této pravdě nezmění nic ani moderní konstruktivista a aktivista. Ovšem člověk, když prozkoumá a pozná přírodu, její zákony, může ji nutiti, aby mu sloužila, neboť člověk se zajímá o to, k čemu to je, kolik je to užitečné jeho výkonům. Čili fysikální síly změniti nemůže, ale může je spoutati nástrojem, ve stroji, aby lépe sloužily jeho účelům; tak tedy je vyrabitelem, tvůrcem, konstruktérem. Ale i při této své výrobní schopnosti, při této tvorbě je vázán zákonitostí přírody, jež je řádem; proti přírodním zákonům člověk nemůže spojovati, vyráběti, tvořiti, může pouze použíti, u ž í v a t i přirozených tvůrčích sil. Na příklad člověk může přivoditi jisté změny na živočišných jedincích (Aristoteles třebas mluví o umělém chovu kuřat — De gen. an. I, 21) tím, že je postaví pod určité podmínky, ale nevytvoří nový druh, nanejvýš odrůdu, která však vždy zůstává svým druhem (εἶδος, species). Tedy i tu člověkova vynalézavost, tvorba, má meze.

Člověk nemůže změniti b y t n o s t (τὸ τί ἦν εἶναι) věcí. Ta je prostě dána a nemění se; je stálá. Mění se jen akcidence (τὰ συμβεβηκότα), případky, znaky nahodilé. Bytnosti věcí jsou něčím reálním, uskutečněným ve věcech; nejsou mimo věci. Tvoří podstatu (οὐσία) věcí, takže tyto jsou pak uskutečněnými podstatami (πρῶται οὐσίαι); jsou subsistentní. Bytnost ovšem jako podstata je dříve (πρότερον), je první podstata (πρώτη οὐσία), třebaže pro nás časově, poněvadž naše poznání vychází od smyslových věcí, je dříve, první podstatou věc. Bytnost je činný princip (ἐνέργεια), ona věc uskutečňuje, činí ji tím, čím býti m á, tvoří její přirozený stav (φύσις), t. j. její konečný či dokonalý stav (τέλος). Všechno, co dosáhne svého konečného stavu, dosáhne účelu (τὸ οὗ ἕνεκα), dosáhne své přirozenosti, je dokonalé (τέλειον). Všechno, co je přirozené, je dokonalé, má něco božského (E. N. VII, 19), a všechno co je dokonalé, je v přirozeném stavu. Proto Aristoteles zdůrazňuje, že věci musíme pozorovati podle jejich přirozeného, dokonalého stavu a nikoli zhoršeného a z tohoto pak vysvětlovati onen! A tak bytnost věci jest její podstatou, ale jest i skutečnou činností, uskutečňováním věci (ἐνέργεια, ἐντελέχεια), je tím, co věc určuje a udržuje v jejím přirozeném, dokonalém stavu. Vidí-li se v Platonových ideách zákony a normy,

které platí, které znamenají nejen samostatnou existenci něčeho, nýbrž i co býti má (παραδείγματα, vzory), i hodnotu, jíž se věci mají připodobniti, aby dosáhly dokonalosti, rozborem skutečnosti došel Aristoteles k bytnosti věcí, která není transcendentní (χωριστόν) jako Platonova idea, nýbrž je immanentní (ἐνυπάρχειν), znamená v n i t ř n í činnost, působící ve věcech. Odtud pochází Aristotelova kritika Platonových ideí: jednak z důvodu, že by měly samostatnou existenci mimo věci, jednak, že pak není patrno, jak by se jim věci samy mohly připodobniti.

Stálost a neměnnost bytnosti Aristoteles naznačuje imperfektem ἦν, což právě znamená stálost, trvání. Čili τὸ τί ἦν εἶναι znamená „bytí toho, co bylo" a potom „to, čím něco má býti ‚co'" (vyjádření Pospíšilovo v jeho Filosofii str. 514), tedy jest pro věci tím, co platí, je hodnotou, je pro ně zákonem, normou; ale na rozdíl od Platonových ideí jest jejich stálou immanentní, vnitřní činností, jež tedy směřuje k tomu, co býti má. Τί ἦν εἶναι věci jest to, co tato věc byla jako „idea" (εἶδος ἄνευ ὕλης, tvar bez látky), dříve než se uskutečnila v látce. Tvar, forma byla před konkretní jednotlivou věcí; a poněvadž tvar, forma jest nejen příčinou jsoucnosti věci, nýbrž také jejím účelem, má ho vývojem dosáhnouti. Jest tudíž věc, když dosáhla účelu, tím, co býti má. Tak τὸ τί ἦν εἶναι je princip formy (πρότερον), který v látce vytvořuje jednotlivé věci (ὕστερον), které odpovídají jeho pojmu, typu (παράδειγμα); věc je produkt formy a látky. Bytnost je tedy hybnou (činorodou) silou v přírodním dění a pro nás tvoří logický důvod, z něhož jednotlivá věc může býti odvozena a vysvětlena. I jest bytnost označení pro podstatu (οὐσία), jež věc činí tou věcí, kterou jest, a co ji od jiné věci odlišuje, t. j. immanentní, vnitřní důvod, určující každé bytí. Je patrno, že pojmy bytnost (τὸ τί ἦν εἶναι), podstata (οὐσία), tvar (εἶδος), účel (τέλος καὶ τὸ οὗ ἕνεκα), skutečná činnost, uskutečnění (ἐνέργεια, ἐντελέχεια), přirozenost (φύσις), dokonalost (τέλειον) jsou jen různým vyjádřením pro tentýž vývojový proces věci.

A tak opravdu Aristoteles na místo Platonova transcendentního světa ideí, které jsou nehybné, totiž jsou věcné, dokonalé, nemění se, z pozorování skutečnosti, z jejího prozkoumání dospěl k immanentním podstatám věcí, t. j. k bytnostem, které jsou rovněž neměnné, věcné. V přírodě jest stálost, trvání. Na příklad dnes se obdivujeme mnohým živočichům, ale i jejich dílům zrovna tak, jako byli předmětem obdivu (začátek vědy a filosofie je podle Aristotela i Platona „diviti se") před ticísi lety. Nemění se způsob života živočichů, nemění se jejich „důmysl". Všechno, co živočichové činí, co se s nimi děje, podléhá přírodním, trvalým zákonům; je tu ř á d. Ale to neznamená naprostou ztrnulost; uvnitř toho řádu je plný život, ruch, činnost, která cílí k přirozenému, dokonalému stavu. Jenže to není činnost, dění bez cíle, nýbrž ve všech změnách, ve vývoji celé přírody jest uspořádanost, účelnost, záměrnost.

Tím však zkoumání (θεωρία) není ukončeno. Účelnost, záměrnost se nám nutně jeví jako někým myšlená a chtěná, nutně ji někomu

přičítáme. Také jsoucno předpokládá jiné jsoucno, až dojdeme k jsoucnu, které už dalšího jsoucna k své existenci nepotřebuje. Tvoření v přírodě (ἡ δημιουργήσασα φύσις, De part. an. I, 5) předpokládá tvůrce, zákon zákonodárce, jednota někoho, kdo ji působí. Pro Aristotela je to Bůh. Bůh je πρῶτον κινοῦν ἀκίνητον, první hybatel nepohybovaný či první nadpřírodní činitel přírodního dění, je ἡ πρώτη ἐνέργεια, první skutečná činnost, první skutečnost; je τὸ τί ἦν εἶναι πρῶτον, nejpřednější bytnost, t. j. působící na začátku, je první příčina (τὸ πρῶτον αἴτιον), dokonalost a nejvyšší účel (τὸ οὗ ἕνεκα), počátek a konec (ἀρχὴ καὶ τέλος), věčný život (ζωή, ἀΐδιος). Všechna ta označení tedy znamenají činnost, působení. V tom jsou obsaženy Aristotelovy důkazy existence boží, jak o nich píše zvláště v Metafysikách (XII. kn.) a ve Fysikách (VIII. kn.), totiž důkaz kinesiologický, důkaz z energie, ze stupňů jsoucna a dokonalosti (tento byl propracován sv. Tomášem Akvin.), důkaz teleologický, biologický; k nim přibírá i důkaz historický: všichni lidé věří v existenci boží (De coelo I, 3). Když sledujeme Aristotelovy výklady, všude nalézáme stejné zakončení, stejný směr k cíli, ať píše o jsoucnu, o činnosti, o možnosti a skutečnosti, o látce a tvaru, o vzniku, pohybu a vývoji, o příčině, účelu, o bytí a bytnosti, o podstatě, o duši, rozumu a myšlení. Tak Aristoteles z principů své fil sofie dospěl k přesvědčení o existenci nehmotné, transcendentní (κεχωρισμένον) a absolutní (αὐτὸ καθ' αὑτό) bytosti, která je v poměru k světu, řečeno názorně, jako velitel k vojsku: činnost a pořádek je ve vojsku, ale působí je velitel, činitel a pořadatel, který je mimo vojsko. Ale ta transcendentní bytost není příčinou jen pohybu, činnosti, nýbrž i jsoucna (Met. XII, 6); myslí, co myšlením uskutečňuje, jest νόησις νοήσεως νόησις. V tom je podstata jeho „theórie". Myšlenky přece mají obsah, o ničem býti nemohou. U Boha, nad nímž již nic není, ježto jest „první", jsou to myšlenky původní, první, které se uskutečňují. Aristoteles píše (De an. III, 4): „U nehmotné bytosti myslící a myšlené je totéž." V jeho neměnném myšlení, „myslí stále totéž" (Met. XII, 8), jest obsažen řád světa. Příroda, svět má usměrnění, probíhá podle určitých principů a zákonů; je tu množství forem od méně dokonalých k dokonalejším, je tu kontinuita, nepřetržitost, nikde není skoků (De gen. et corr. 336b 32).

Řekneme-li, že Aristoteles na místo Platonových ideí v jejich hierarchii až k idei dobra nastolil bytnosti věcí jako jejich reální, vnitřní (immanentní) princip činnosti, můžeme říci, že jejich jsoucnost a činnost má počátek v bytnosti nejpřednější (τὸ τί ἦν εἶναι πρῶτον), že tedy místo Platonových ideí je Bůh: ἡ νόησις νοήσεως νόησις. Bůh jest nad přírodou a dokonalosti se mu nedostává teprve vývojem (jako bohu pantheistů), nýbrž je v něm obsažena. Bůh je první pravda a nejvyšší dobro, dokonalost, „vždy je to, co jest". (E. N. IX, 4). A tak v něm, který jako první skutečnost a první bytnost je příčinou všeho, jest i poslední cíl všeho snažení (Met. XI, 10), celé přírody. Aristoteles dokazuje, že Bůh svět s nutností k sobě jako k cíli pořádá a řídí; co jeho rozum myslí a v ů l e určuje, má se v přírodě rozvíjeti a uskutečňovati. V Topikách (IV, 5) píše: „I Bůh i ctnostný člověk mohou

činiti zlé, ale nejsou tak utvářeni.“ Čili Bůh jako dobro chce a činí dobré. Odkud je potom zlé, když není dualismu principů dobra a zla? Podle Aristotela fysické zlo (zrůdy a všechny nedokonalosti) pochází z toho, že látka silou setrvačnosti klade odpor tvaru v uskutečňování, a mravní zlo je v záměrné volbě, v rozhodování, v svobodné vůli (προαίρεσις), jak dále vysvětluje na uv. m. Topik: „Zlými se lidé nazývají s hlediska záměrné volby.“

Když tedy sledujeme Aristotelovy myšlenky, není možno souhlasiti s těmi jeho vykladateli, kteří v Arist telově Bohu vidí jen jakousi mumii, a ani s těmi, kteří tvrdí, že Aristotelův Bůh není spjat s jeho filosofickým systémem; vypustíme-li prý jej, nic prý se nestane, celá budova prý zůstane nedotčena. Snad, kdybychom řekli „budova bez základů a bez střechy“. W. Durant v uvedené knize praví, že Aristotelův Bůh není přísným Jehovou anebo něžným a starostlivým Otcem, Bohem křesťanským. Tuto výtku ovšem připustíme, ale od Aristotela něco takového nemusíme, ba ani nebudeme žádati. Neboť pro to scházel Aristotelovi pramen poznání Boha a jeho vlastností Starého a Nového zákona, t. j. Zjevení. Aristoteles sám přiznává, že plně vystihnouti podstatu Boha a povahu jeho činnosti člověku, odkázanému na smyslový svět, jest nesnadno. Přesto ukázal, kam až přirozeně lidský duch může proniknouti, a stanovil hranice mezi filosofií a theologií v našem smyslu slova.

Snad největší obtíž působí to, že Aristoteles mluví o látce, substrátu věcí, že je ἀγέννητος, a podobně o tvarech. Ale, jak již v Hlídce 1934 bylo vyloženo, znamená-li γένεσις přirozený vznik (Met. VII, 7), chce Aristoteles výrazem ἀγέννητος naznačiti, že látka a tvary nemají takového přirozeného vzniku; tedy nikoli, že by neměly vzniku vůbec. Vzniká a zaniká hmota, určitě formovaná látka, v procesu přírodní činnosti v konkretních bytostech a ten proces se stále opakuje, je věčný, když substrát, a tvary, jest věčný, t. j. nezačal a nekončí cestou přirozenou. A Aristotelovou snahou přece bylo, aby proti předchůdcům a některým současníkům dokázal, že příčinou světa nemůže býti látka o sobě ani tvary jako druhy, nýbrž že positivní příčina je v Bohu, v první a nejvlastnější příčině jsoucího jako jsoucího (Met. XI, 7). A tak ten, kdo do výkladu Aristotela dosazuje biblický pojem stvoření, činí jen závěr. Ale naprosto není možno výraz ἀγέννητος překládati slovem „nestvořený“. Aristotelův Bůh je prostě nejvyšší reální princip, je počátek všeho, on všechno uskutečňuje, řídí a zachovává, a v tom, že k němu jako k nejvyššímu dobru všechno směřuje, jest smysl života. Celý svět je řád, říše účelů; všechno je uspořádáno v jednotě a k jednomu. Aristotelova metafysika je theocentrická.

Tato poznámka byla poněkud obšírná, ale myslím, že nutná, chceme-li plně porozuměti Aristotelově etice. K přírodě náleží také člověk. V něm příroda a život v ní dosahují vrcholu; neboť v něm pozemský kraj nejvíce dochází dokonalosti, protože má v sobě božský prvek (De part. an. IV, 10), t. j. rozum, jehož původ rovněž není přirozené povahy (je θύραθεν, De gen. an. II, 3). Lidský duch si totiž vyžaduje v přírodě zvláštního místa, proto jej Aristoteles z přírody vy-

jímá. Rozumem se člověk podobá Bohu s tím rozdílem, že jako bytost tělesně-duchová potřebuje věcí, od nichž vychází popud k jeho myšlení; člověk v nich nalézá a poznává (uskutečněné) formy a zdokonaluje se. Neboť jimi se vybavují, rozvíjejí a uskutečňují formy, jež jsou v jeho rozumu v možnosti. Člověk však nejen poznává, nýbrž i činným rozumem postřehuje a rozumí. Poznává, co je stálé, věčné a co jím nemůže býti měněno. Poznává zákonitost přírody, řád, a že všechno žije ve smyslu toho řádu; jediný tedy z přírodních bytostí rozumí světu a životu, jejich smyslu a hodnotě. Kdežto pak ostatní příroda nutně a nevědomě žije ve smyslu obecného řádu, svými životními projevy nevědomě plní jeho zákony a dochází cíle (je tu konservativnost, pud, heteronomie), dovede člověk těch zákonů, jak už řečeno nahoře, vědomě i využíti ve svůj prospěch; podle nich zlepšuje, zdokonaluje život. V tom je tvůrcem; je to oblast civilisace a kultury v naší terminologii. Tu tedy člověk tvoří, ale na základě forem, „ideí", k nimž dospívá poznáním skutečnosti, ale jejíhož řádu nevytvořil. Ve skutečnost tudíž může zasahovati jen potud, pokud ji poznává, na ni nazírá, na ni se dívá (θεωρεῖ), neboť její řád probíhá nezávisle na něm. V oblasti pak, ve které tvoří, jest zdokonalitelnost, neboť „ideje", jež postřehl, jimiž se skutečnost řídí, dávají mu popud k tvoření, k zlepšování (v zlepšení životních podmínek, v umění, v oblasti sociální). A tak i tu má člověkova tvorba meze. Jako tam, kde záměrně zasahuje v přírodu, musí se říditi přirozenými tvůrčími silami, tak všude jinde se musí říditi ideami skutečnosti, obecným řádem věcí.

S obecným řádem souvisí i řád mravní. Kdežto na př. v umění člověkova činnost přechází v dílo, účelem je dílo, v mravním jednání činnost zůstává v něm; tam člověk tvoří (ποίησις), tu jedná (πρᾶξις; E. N. VI, 4, 5). Člověk poznává světový řád, zákonitost; poznává také, že tomu řádu podléhá i on se svým myšlením a chtěním a že, aby se zachoval, nesmí se tomu řádu protiviti, že se do něj musí vřaditi sám. Proto mu rozum diktuje příkaz: Nejednati proti přir zeným zákonům, jež tu jsou, ať se to líbí nebo nelíbí; o nich se nehlasuje. Neboť poznává, že vychýlení z přirozeného řádu a jeho porušení přináší s sebou zlo. V tom je sankce řádu. Naopak, že zařadění v řád je pro něho dobrem. Tak poznává rozdíl mezi dobrým a zlým, rozumí a chápe, že některé věci má konati a jiných se vystříhati.

Jako všechno v přírodě, tak i člověk směřuje k dobru; dobro je v přirozeném cíli (E. N. I, 1). Kdežto však na př. rostlina a zvíře směřují k svému přiroženému cíli nevědomě a nutně, člověk vědomě a svobodně, t. j. může, ale nemusí; to záleží na něm. V tom vědomí a svobodě je teprve mravní moment; týká se jednání, jímž jest soubor úkonů, ve kterých se projevuje záměrnost a svobodné užívání schopností. A dobré nebo zlé je podle toho, jak odpovídá zákonu, neboť „zákon jest řád". Mravní jednání je tudíž výsledkem rozumové úvahy a svobody a vzniká z poměru k řádu, k zákonu. Nauka pak, která shrnuje poučení o tom, jak člověk m á jednati, aby žil ve shodě s řádem, je metafysika (theologie) a etika. (P. d.)

Příspěvky k dějinám hudby a zpěvu při olomoucké katedrále (1614—1780).

Dr. Augustin Neumann. (Č. d.)

Když po třicetileté válce se jednalo o obnově bohoslužeb na dómě, jest možno, že právě z těchto neblahých příčin prosila kapitola biskupa Leopolda, aby něčím přispěl na vydržování choralistů, aby mohli slušně žíti a aby chorální zpěv mohl býti obnoven zase ve svém původním rozsahu.[1]) Do konkretního stadia otázka vydržování choralistů přišla až o dvě léta později, v roce 1661. Biskup vyslovil ochotu dáti 400 zl. na obnovu chrámového zpěvu a hudby, čímž (jak kapitola v listu jemu adresovaném přiznala) byla zajištěna na svátky figurální hudba, na všední dny pak měl býti ještě více povznesen chorální zpěv.[2])

Z dalších osudů choralistů jest v lecčems pro nás poučný spor dómských choralistů se svatomořickými. Začal v roce 1682 a v nejedné věci osvětluje církevně-hudební poměry v Olomouci. Dne 10. července 1682 předložili dómští zpěváci kapitole žádost, aby směli účinkovati při bohoslužbách a pohřbech při farním kostele u P. Marie, jak tomu bylo až do švédských válek, a aby z účinkování u jmenovaného kostela byli vyloučeni zpěváci od sv. Mořice. Žádost byla předána kapitolnímu děkanov a mimio to i faráři u P. Marie.[3]) Farář u P. Marie, Pavel Pusch, podal na žádost kapitoly dobrozdání[4]) o tom, mají-li katedrální zpěváci právní nárok na účinkování při bohoslužbách a na pohřbech u jeho kostela. Vyjádření Puschovo bylo dómským zpěvákům nepříznivé a proto kapitola vidouc nedostatečnost jejich důkazů, rozhodla, by zatím zůstaly věci při dosavadním stavu. Dómští choralisté se však tímto rozhodnutím kapitoly nespokojili a žádali ji, by rozhodla spornou otázku. Kapitola tedy se usnesla ponechati na vůli faráře od P. Marie, jak rozhodne on sám. Bude-li však chtíti rozhodnouti ve prospěch dómských zpěváků, mělo se tak státi bez újmy kapitoly a stoličního chrámu.[5]) Farář však asi žádného rozhodnutí neučinil a tak se stalo, že na jaře 1683 vzplanul spor znovu.

Obojí zpěváci, vidouce, že nepořídí ani u kapitoly, ani u faráře, obrátili se na uměnímilovného biskupa Karla z Liechtenštejna. V první řadě ovšem u něho hledali pomoc zpěváci od sv. Mořice. Tito napsali biskupovi, že oni již po dlouhá léta účinkují při farním kostele P. Marie. Nejnověji se tam neodůvodněně vetřeli choralisté z dómu. Svatomořičtí zpěváci se ve svůj prospěch dovolávají nejstaršího snad hudebníka v Olomouci Jiřího Fingera, který jest „schon durch 53

[1]) Tamže, fol. 162a, 19. 9. 1659. [2]) Tamže, fol. 199a, 17. 12. 1661.
[3]) Protokoly, 10. 7. 1682. [4]) Tamže, 9. 10. ad 9.
[5]) Tamže, 30. 10. 1682. Z d'Elvertova pojednání vysvítá, že město mělo skutečně určité závazky ke kostelu P. Marie. Však prozrazuje, že za protestantismu (1562) nechtělo město svým povinnostem činiti zadost. Běží asi o list biskupa Marka onoho léta Olomouckým poslaný, v němž se jim vytýká, že nic neplatí literákům zpívajícím u P. Marie. (Prasek, K dějinám škol olomouckých, zvl. otisk z progr. č. gym. v Olomouci 1901, str. 35.)

Jahr Musicus instrumentalis". Ten pak vypověděl proti dómským zpěvákům v tom smyslu, že při farním kostele byl samostatný a městem vydržovaný kantor, kterému vypomáhali odjinud zjednaní zpěváci. Rozhodně proto zamítli historické nároky dómských zpěváků na účinkování u P. Marie a vytkli jim nenasytnost, neboť ačkoliv jsou při katedrále dobře postaveni, „čím více prý mají, tím více chtějí míti".[1])

Dómští choralisté však se nedali a tvrdili v přípise biskupovi,[2]) že až do švédských válek účinkovali u P. Marie choralisté z katedrály, za švédské okupace nebyli žádní dómští choralisté a rovněž ani ne po ní (1650), teprve až v roce 1667 byli obnoveni. Funkce jejich u P. Marie byly dvojí: hudební při bohoslužbách a pohřební (musicales et funebrales). Senior choralistů Matouš Dominik Lasman shánět k tomu svědky a přivedl svého někdejšího spoluchoralistu Štěpána, s nímž zpíval na dómě ještě před Švédy (t. j. před červnem 1642, kdy Švédi obsadili město), dále kulhavého Matěje Schörnera, který po smrti Štěpánově se stal dómským zvoníkem, a konečně měšťana olomouckého Davida Zajíce. Jak pamětní spis dále praví, byl farářem u P. Marie již tehdy P. Pusch. K němu poslal kapitolní děkan Jan Petr Petrucius dómské choralisty, by konali řádně službu při jeho farním kostele. Sotva byli uvedeni zpět k chrámu P. Marie, již zpívali při dvou Requiem. Poněvadž ale byli s počátku jenom čtyři, tedy nemohli všechno při jmenovaném kostele zastati, ale právě proto vždy svého práva na kostel P. Marie hájili a také ještě stále hájí, neboť nyní, když jest u katedrály osm prebendátů, tři diskanti a jeden altista, mohou tato svá práva uplatniti.[3])

Biskup dal oba pamětní spisy na posouzení kapitole a potom 13. srpna 1683 přípisem na Mírově daným rozhodl. Biskup dal za pravdu zpěvákům od sv. Mořice, přiznav, že oni „od mnoha let, jakož i za bouřlivých švédských časů a až doposud konají své funkce" při kostele P. Marie. Nechť je tam konají i nadále. Naproti tomu zpěváci z dómu by se pod záminkou účinkování u P. Marie vzdalovali svých povinností při katedrále a proto rozhodl ve prospěch zpěváků svatomořických.[4]) Tak tedy spor obojích zpěváků skončil naprostou porážkou dómských choralistů. Historik vděčí dokladům o něm zachovaným za mnohé cenné poznatky o hudební minulosti Olomouce.

Z pozdější doby se o choralistech nedočítáme mnoho. V roce 1738 dostali velmi ostrou důtku od kapitoly, že chodí nedbale na officium do kostela, často a bez vážné příčiny vůbec nepřijdou anebo pozdě, officium příliš ženou, ba dokonce se mezi nimi i našli někteří (zvl. Zedníček), kteří chtěli zprovoditi ze světa záznamy o karencích. Proto jim dala kapitola spasitelné napomenutí, ať všichni chodí včas do kostela, officium ať recitují pomalu, ať nescházejí bez vážné příčiny a vůbec ať řádně dostojí všem svým povinnostem.[5])

---

[1]) Kapit. archiv, St. Mauritz-Kirche, Musiken.
[2]) Tamže. Oba tyto přípisy jsou nedatované, jistě však jsou z r. 1683.
[3]) Tamže, přípis dómských zpěváků biskupovi. [4]) Tamže.
[5]) Protokoly od r. 1732, 14. 11. 1738.

Nyní si všimneme blíže postavení choralistů. Běží předně o pojem slova „choralista". V našich dokladech jsou totiž vedle choralistů ještě i prebendáti a vikáři. Slovo „prebendáti" svádělo k domněnce, že běží o vikáře, kteří kromě svých povinností ještě účinkovali v dómském sboru. Poněvadž ale z našich pramenů vyšlo najevo, že jak mezi choralisty, tak i mezi prebendáty byli též i mužové ženatí, nastala tím značná nesnáz o bližší vysvětlení pojmu „prebendát". Spor dómských zpěváků se svatomořickými vnáší do této věci dosti světla. Kapitolní protokol z 10. července 1682 zná prebendisty, zatím co protokol z 9. října 1682 používá o těchže osobnostech názvu „choralisti". Nelze tedy pochybovati, že slovem „prebendát" byli označování choralisté, jimiž byli jednak vikáři, jednak laikové. Prebendátem je nazýván v účtech z roku 1700 (24. 12.) i kapelník Albertini.[1])

O přijetí za choralistu rozhodovala kapitola. Žádost Ferdinanda Katschera z roku 1676 nás poučuje o obvyklém postupu v žádosti o přijetí. Kapitola odkázala žadatele na vrchního sakristána, aby jej dal vyzkoušeti u regenschoriho. Uzná-li jej ředitel kůru za schopna, nechť jest přijat.[2])

Protože sbor choralistů v sobě sdružoval kněze i laiky, tedy v účtech má vždy místo mezi vikáři a bonifanty.[3]) Choralisté dostávali plat vždy na 14 dní. Peníze za ně vybíral regenschori, jenž také podpisoval jejich jménem kvitanci. Tak v roce 1686 bral za ně plat ředitel kůru a čestný vikář Jakub Rigler (jinde psáno Ridler). Plat se neměnil, neboť jako v r. 1686, tak i v r. 1717 dostávali 40—41 zl., a sice tak, že 12 lhůt bylo po 40 zl. a 12 po 41 zl.[4]) Později, v roce 1772, bylo jim vypláceno stravné za měsíc, překvapuje však, že obnášelo pouze 40 zl. 30 kr.[5]) Kromě toho ještě dostávali choralisté celoroční adiutum 192 zl.[6])

Účty z roku 1718 nám prozrazují, že na vydržování choralistů byl fundační kapitál 10.000 zl. Při účetních položkách potkáváme se s některými fundacemi, při čemž nabýváme dojem, že pro choralisty nejvýznamnější snad byla fundace na panství kralickém a velkobystřickém.

Z účtů a kvitancí poznáváme, že kapitola měla soucit s pozůstalými po ženatých choralistech. Když na př. zemřel v roce 1703 choralista Jan Jiří Hübel a zůstala po něm vdova se sedmi dětmi, tedy jí kapitola vyplatila mzdu za 14 dní v obnosu 15 zl.[7]) Ještě lépe se vedlo Anně a Pavlíně, dcerám po zesnulém choralistovi Karlu Neumannovi (1771). Kapitolní notář Jiří Václav von Motloch prosadil u kapitoly, že dostaly celý otcův kvartál (od 1. 4. do 29. 6.) a mimo to ještě 47 zl.[8])

[1]) Původ prebendátů spadá do dob biskupa Brunona, který v r. 1258 založil prebendy na vydržování dvaceti scholárů, t. j. studentů katedrální školy, kteří byli povinni choditi do hodinek (chorum). Tito sluli „praebendati" nebo „praebendati scolares". Můžeme se domnívati dle dokladu z r. 1682, že časem část těchto požitků přešla na dospělé, t. zv. choralisty. O prebendách viz Prasek, K dějinám škol olom., 9.

[2]) Protokoly z let 1675—1679, 13. 11. 1676. [3]) Na př. účty z r. 1766.

[4]) Účty z r. 1686, 1717. [5]) Kvitance z r. 1772. [6]) Kvitance z r. 1738.

[7]) Kvitance z r. 1703. Hübel zemřel 29. 1. 1703. [8]) Kvitance z r. 1771.

Ke svým funkcím dostávali choralisté-laici zvláštní šat. Byly to červeno-bílé kabáty ze sukna a plátna, za něž kapitola zaplatila v roce 1693 úhrnem 107 zl. 46 kr. 2 d.[1])

Co choralisty zle tížilo, to bylo podýmné čili daň z komínů. V roce 1675 žádali tito choralisté, či jak se sami titulovali prebendisté, za osvobození od této daně. V žádosti, která jest i jinak důležitá pro bližší poznání prebendistů, se dočítáme, že všichni tři prebendáti (Lukáš Potreba, Jan Hübel, Ondřej Dubek) mají byt ve scholasterii a protože jsou svobodní, obývají všichni jednu světničku. V té se však nikdy netopí, neboť krb jest zvenku zavřen, takže oni prebendisté tam prostě jen bydlí. Živobytí mají ve městě a proto prostě nechápou, jak čestný vikář Šebestián Höltzner může od nich žádati daň z komína, kterému proto řekli, že přece jako „muzikové a svobodní jsou od oné daně osvobozeni."[2]) Zdá se, že jim nepomohla ani kapitola, ani čestný vikář, neboť tehdejší doby byly velmi zlé a proto se slevou nebo prominutím nějaké daně bylo velmi těžko proraziti. Ukázalo se to zcela jasně za sporu dómských zpěváků se svatomořickými. Horkokrevní muzikanti si tehdy kdeco vyčetli. Tak dómští zpěváci napsali biskupovi o svých konkurentech od sv. Mořice, že mají volné byty ve škole a ještě kromě toho vyučují mládež za mzdu. Tak prý se na dómě nemají. Jest jim bydleti mimo scholasterii, proto musí platiti daň z komínů, takže jejich soukromý byt jest dosti drahý. Mimo to mají svatomořičtí různé fundační příjmy, pohřby a jiné funkce, možno tedy o nich říci, že nedělají nic zadarmo.[3]) Mořičtí na to odpověděli biskupovi, že není prostě pravda, že by oni měli nějaké privilegované postavení. Vždyť od podýmného jsou osvobozeny všechny školy. Dómští choralisté nejsou žádní učitelé, proto nemají byt ve škole, nýbrž přebývají buď ve scholasterii (která není přece pro učitele, nýbrž pro kanovníka), anebo v soukromých domech ve městě. Z toho plyne, že choralisté musejí nésti všechna břemena jako ostatní obyvatelé Olomouce. Proto jsou dómští zpěváci i v té nevýhodě, že mají měsíčně 4 groše a mimo to musí ještě konati hlídku (Wacht), zatím co mořičtí dostávají měsíčně 10 zlatých a jsou od hlídek osvobozeni.[4])

Máme zachovaný seznam požitků dómských zpěváků. Poněvadž i v těchto soupisech čteme o vikářích a prebendátech, možno z toho souditi, že prebendáty jsou v tomto případě míněni oni laičtí choralisté. Požitky choralistů jsou ve dvojím seznamu: a) Tak, jak byly dávány před rokem 1617 čili před č. povstáním (sepsán byl 9. dubna 1632). b) Druhý pořízený v roce 1628. Srovnáním soupisů poznáme, že oba jsou úplně totožné, neboť oba vyměřují choralistům tyto požitky: Z Chvalkovic 10 zl. 30 gr. Z Lipníka 55 zl. Z Ostravy 4 zl. 15 gr. Z Plumlova 8 gr.[5]) (P. d.)

[1]) Kvitance z r. 1693. K vůli zajímavosti uvádím doslovně: 75 Ehlen Tuch (po 41 kr.) 51 fl. 52 x. 2 d. 111 Ehlen Leinwandt (po 16 kr.) 31 fl. 28 x. 42 loktů plátna po 15 kr., celkem 10 fl. 30 x. Švadleně za ušití bílých kabátů do kůru 6 rýn. Sponky ke kabátům 12 kr. Celkem za všechno 107 zl. 46 kr. 2 d.

[2]) Kapit. archiv, Kontribuce, 1675.

[3]) St. Mauritz-Kirche, Musiken. [4]) Tamže, Mořičtí k biskupovi.

[5]) Libri distributionum, II, 366 (z r. 1628), a I, 446—448 (z doby před r. 1617).

as. — Postavení křesťanství v dnešní době. Abychom měli správné měřítko o roztříštěnosti křesťanských vyznání, srovnejme postavení křesťanství v jeho poměru k nekřesťanskému světu a k dnešní době. Jestliže dnes asi tři osminy veškerého lidstva na zemi se hlásí k náboženství křesťanskému (asi 675 milionů z 1800 milionů lidí), zdá se to mnohému málo. A jaké vyhlídky má křesťanské náboženství, aby v duchovním světě lidstva získalo vedení, o tom bude ještě mnoho sporů mezi přesvědčenými křesťany a pochybovači. Nejedná se tu jenom o protiklad mezi náboženstvím křesťanským a jiným náboženstvím, nýbrž také o protiklad mezi náboženstvím a beznáboženstvím. Máme-li však na zřeteli moc křesťanství nad jinými náboženskými vyznáními, tu jsou pokroky křesťanství nepopíratelny.

V prvních třech stoletích své existence bylo křesťanství pronásledovaným náboženstvím, bylo vyznáním malé menšiny. V následujících třech stoletích, t. j. od doby císaře Konstantina až do sedmého století, ovládlo křesťanství země kolem Středozemního moře, přilehlé k nim krajiny, ba proniklo až do vzdálené Britanie. Křesťanství bylo však vnitřně rozděleno. Arianismus na východě potlačený, trval dosud na západě a byl vyznáván od většiny germánských národů. Na východě bojovali dále proti církvi byzantské říše nestoriáni, kteří utvořili monofysitské národní církve v Armenii, Syrii, Egyptě a v Habeši.

V sedmém století přešlo panství nad východním břehem Středozemního moře do moci islamu. Tento se zmocnil brzo i jižního jeho břehu a v osmém století ohrožoval ze Španělska i západní křesťanství. Hordy pohanských barbarů ze severu i východu ohrožovaly, jako kdysi říši římskou, po celá století křesťanské státy. Po Maďarech a Normanech přišli konečně ve 13. stol. Mongolové. Mohamedáni byli uzavřeni ve Španělsku, na severu a na východě byly germánské a slovanské národy, dosud pohanské, pomalu získávány náboženství křesťanskému. Kolem r. 1000 byla severní a východní Evropa úplně křesťanská. Jen někteří byli dosud pohany, na př. Litevci, kteří až kolem r. 1400 se stali křesťany.

Současně vystupovalo křesťanství proti islamu. Ze Španělska byl tento pomalu vytlačen, v době křižáckých válek byly mu přechodně odňaty i východní země. Avšak Turci, kteří po Arabech převzali vedení islamu, pronikali stále vpřed, r. 1453 se zmocnili Cařihradu, později Uher a dvakráte (1529 a 1683) dospěli až k Vídni.

Od těch dob však turecká moc ustupovala. Islam se sice šířil, ale pouze v Africe a v Asii, na účet pohanů. Křesťanské národy byly pak silnější než národy mohamedánské a křesťanství se rozšířilo do všech světadílů. Po východu z Asie stalo se křesťanství zcela náboženstvím evropským, nyní získalo z jiných světadílů Ameriku a Australii, neboť tyto země byly od Evropanů dobyty a osídleny. Domorodé

obyvatelstvo přijalo rovněž křesťanství. A tak zůstávají sídlem nekřesťanských národů pouze Afrika a Asie. Afrika je sice dnes výlučně koloniální evropskou zemí, ale s většinou domorodého obyvatelstva. Samostatných států už tam skoro není, Habeš připadla od r. 1936 Italii. Domorodí Afričané jsou částečně pohany, částečně mohamedány. Křesťanské misie jsou tam živé, nemohou však dostihnouti islamu. V negerském státě Liberii převládá křesťanství. Domorodé církve křesťanské se ovšem hledí osamostatniti od bělochů z Evropy.

Jihozápad Asie, t. j. Arabie, Syrie atd. jest z části pod evropským panstvím. Sever, Sibiř, je už dlouho pod vládou ruskou, jih, Indie, z větší části pak anglický. Samostatný jest, odezíraje od turecké Malé Asie, především východ, kde Čína, ač lidnatá, má méně politické moci než Japonsko. Obě tyto země nejsou křesťanské, ale v obou získává křesťanství stále většího vlivu. V Indii a Číně sídlí hlavní masa nekřesťanského lidstva, z 1 miliardy 100 milionů nekřesťanů skoro dvě třetiny. K islamu můžeme počítati asi 250 milionů vyznavačů. Hinduismus, taoismus a konfucianismus se nedá přesně odhadnouti. V Číně není ani sčítání, ani náboženské statistiky. Samozřejmě, podle počtu přívržencŭ, zaujímají tato náboženství význačné místo. Avšak přesto křesťanské národy ovládají svět. Jedinou nekřesťanskou světovou velmoc tvoří Japonsko.

Po celá staletí byl islam největším nepřítelem křesťanství. Atheismus či bezbožectví se rozšířil teprve v 19. stol. jako materialismus, který v době osvícenské hrál ve Francii význačnou roli. Praktických atheistů, t. j. lidí, kteří se o Boha nestarali, bylo vždycky dosti. Přesto však zúčastnili se některých náboženských obyčejů, zvláště žádala-li toho vrchnost. A také v novější době, kdy odklon od náboženství je v mnohých zemích zcela zjevný, přece mnozí lidé náboženství odcizení nevystupují z církve, ani katolické, ani z protestantských vyznání. Někdy to spočívá v naprosté lhostejnosti. Tak jako na př. ve velkých městech se církev o tyto lidi nestará, tak se nestarají oni o ni. Církev ovšem se modlí za všecky tyto své členy a čeká trpělivě na jejich obrácení a návrat, nevylučujíc je exkomunikací ze svého lůna.

Novou a silnou změnou v náboženském postavení jest však velmoc bolševického Sovětského svazu, který nejen ve svých vlastních oblastech, nýbrž i po celém světě chce rozšířiti atheismus, zničiti církev a vyhubiti náboženství křesťanské. I když nemůžeme dosud zhodnotiti tuto více než dvacetiletou práci, přece ji nemůžeme podceňovati. Dobře vedený časopis „Lettres de Rome“ přináší o bolševické, atheistické propagandě světové nejeden doklad. V některých zemích, kde považují náboženství za věc soukromou, se po náboženství při sčítání lidu vůbec netáží, na př. ve Spojených státech. V Sovětském svazu pak by se mnozí neodvážili přiznati se k určitému náboženství. V posledních sto letech vládne také silné náboženské smíšení, takže není dobře možné sestaviti přesné statistiky podle náboženské příslušnosti.

Světová válka jistě ukázala, jak málo síly měly mravní motivy křesťanství na politický a hospodářský život. Boj národů, které byly křesťanské, velmi poškodil u nekřesťanského světa názor na křesťan-

ství. Kdo však skutečně věří křesťanské pravdě, ten nebude nikdy pochybovati o budoucnosti křesťanství. Největší škody n působí křesťanství pochybovači nebo zjevní jeho nepřátelé, nýbrž ti, kteří jsou křesťany toliko dle jména, jak správně dí Mulert (Konfessionskunde, Berlin, 1937, str. 24). Jestliže však přece křesťanství nedosahuje plných úspěchů, nese na tom největší vinu jeho roztříštěnost, která se s vůlí Boží neshoduje.

*

as. — 500. výročí florentského koncilu.

Východní rozkol církevní, t. j. odloučení východních křesťanů od jednotné katolické církve, představované římským papežem, byl započat již v druhé pol. 9. stol. za cařihradského patriarchy Fotia. Po jeho smrti byla jednota církve obnovena, úplný rozkol a odloučení mezi křesťanským Východem a Západem nastalo r. 1054 za cařihr. patr. Michala Kerularia. Tento rozkol trvá dodnes. Příčiny východního církevního rozkolu jsou rozmanité, vzdálené i blízké, povahy náboženské, politické a psychologické. Od dovršení rozkolu byly konány četné pokusy o obnovu jednoty církve Kristovy. Jen některé skončily úspěchem. A právě letos (1939) oslavujeme 500. výročí památného koncilu, t. j. církevního sněmu ferrarsko-florentského, kde se jednalo dlouze o jednotu a sjednocení mezi pravoslavnými křesťany a církví katolickou. Nebyly to ovšem jen náboženské důvody, které přivedly zástupce Řeků, Rusů a jiných národů východních do Ferrary (1438) a potom do Florencie (1439), byly zde i příčiny politické, neboť řecký císař Jan VII. Palaeologos spoléhal na pomoc západu proti Turkům. A tak se sešli na tomto církevním sněmu znamenití představitelé církve západní i východní, na př. papež Eugen IV., kardinál Cesarini, theolog Jan de Turrecremata, cařihr. patr. Josef, metropolita kijevský Isidor, arc. Bessarion, císař Jan Palaeologos a j.

Na koncilu byly vykonány četné rozhovory o věroučných a bohoslužebných otázkách, v nichž se rozcházela východní církev se západní. Připomínáme zde: otázku o stavu duší po smrti či o očistci, o vycházení Ducha svatého z Otce a Syna, o látce Nejsv. Svátosti Oltářní a o primátu římského papeže. Po dlouhých debatách a zkoumáních uznali konečně zástupci Řeků a Rusů, vyjímaje arc. efesského Marka Eugeniho, učení katolické církve v naznačených věcech za správné a tak dne 5. července 1439 byla vydána památná bulla „Laetentur coeli" s obojí strany podepsaná. Její obsah je tento: 1. Duch svatý vychází z Otce a Syna jako z jednoho zdroje, a sice jednou spirací (dýcháním) a že proto dodatek Filioque t. j. i Syna byl rozumně a dovoleně přidán k symbolu víry. 2. Duše kajícníků, kteří zemřeli v milosti Boží a nevykonali dostatečného pokání za hříchy, přicházejí do očistce, kde jim může býti pomoženo modlitbou, obětí mše sv. a jinými dobrými skutky. 3. Oběť mše sv. může býti konána s chlebem kvašeným i nekvašeným, že však každá církev má zůstati při svém obyčeji. 4. Římský papež má

prvenství (primát) nad celou církví, jest otcem a učitelem všech křesťanů a byla mu v osobě sv. Petra odevzdána plná moc od Krista pásti, říditi a spravovati veškerou církev. 5. Práva a výsady východních patriarchů mají býti zachována, a to tak, že po patr. římském má míti první místo patr. cařihr., potom alexandrijský, antiochijský a konečně jerusalemský. V následujících letech bylo v Římě docíleno církevní jednoty s Armény (1439), Jakobity (1442), s církví syrskou, chaldejskou a s Maronity (1444—5).

Bohužel, tato církevní jednota, spočívajíc více na základě politickém než na vnitřním náboženském přesvědčení, neměla dlouhého trvání. V obyčejném lidu i u duchovenstva se setkala s velkým odporem, takže se ji nepodařilo na trvalo uskutečniti. Východní patriarchové, kteří dali k církevnímu sjednocení svůj souhlas, již za čtyři léta přerušili své spojení s Římem, definitivně bylo přerušeno církevní sjednocení s Řeky na synodě v Cařihradě r. 1472. V Rusku, Polsku a na Litvě se velmi přičiňoval o provedení církevní jednoty metropolita Isidor a jiní, avšak marně. V letech 1470 až 1500 byla církevní jednota oněch zemí s katolickou církví přerušena. Cařihrad padl r. 1453 do tureckých rukou a kříž na kopuli chrámu Boží Moudrosti byl nahrazen půlměsícem. To mělo zhoubné následky jak pro církev řeckou, tak ruskou, kde kromě vněpolitických příčin působil nepříznivě i vliv Cařihradu.

A tak trvá rána církevního rozkolu a odloučení na těle církve dodnes. Rozdělení církve nesouhlasí s vůlí Boží. Církev má býti podle slov Kristových jedním ovčincem pod jedním pastýřem. Stojíme tedy i v dnešní době, podobně jako před 500 lety, před týmiž úkoly, abychom totiž všecko odstranili, co překáží obnově jednoty církve Kristovy. Překážky na této cestě jsou sice mnohé, ale také roste hnutí po sjednocení církve, u nás představované posv. Velehradem a učenými sjezdy tam pořádanými. Před 500 lety ohrožoval islam náboženství křesťanské. Dnes povstávají nebezpečí jiná. Tím více jsme zavázáni usilovati o obnovu církevní jednoty. Je třeba za tím účelem se modliti a vytrvale pracovati o vzájemné poznávání a sblížení. A byli to zvláště poslední papežové Lev XIII., Benedikt XV. a Pius XI., kteří u vědomí svého posvátného úřadu neustávali obraceti pozornost katolického světa k odloučeným církvím východním. Jejich tak četné okružní listy i podniky svědčí o jejich lásce k odloučenému křesť. východu. Papež Benedikt XV. založil dokonce r. 1917 zvláštní vysoký studijní Východní ústav v Římě, kde theologové katoličtí i pravoslavní se mají odborně zabývati studiem a poznáním odloučeného křesť. Východu a katolickou, všeobecnou církví. Za papeže Pia XI. se dožil tento ústav netušeného rozkvětu, zvláště vydáváním četných vědeckých spisů, a přispívá plnou měrou k poznání odloučeného křesť. Východu. Obnova jednoty církve je však dílo Boží, nadpřirozené, a proto je třeba užívati v těchto ušlechtilých snahách především prostředků nadpřirozených, hlavně modlitby, aby se splnila slova Kristova, „aby všichni jedno byli".

*

nn. — K národnostním poměrům na Moravě a ve Slezsku kol r. 1680.

V Hlídce 1936, str. 524, uveřejnil jsem některé příspěvky k národnostním poměrům na sev. Moravě v l. 1670—90 na základě děkanátních matrik. Zprávy tyto doplňuji některými dalšími. V matrice kroměřížské nacházíme kons. protokol ze dne 24. února 1685, jímž děkan žádá o kaplana znalého obou zem. řečí (utrakvistu) pro faru Těšnovickou. Zajímavé jsou zprávy děk. matriky bílovecké z r. 1672. V Bílovci samém bylo tehdy kázání jenom německé. České kázání bylo v místě pouze o Božím Těle, a to v kapli na hřbitově. Obráceně to bylo v Lubojatech, kde se kázalo jen česky, kdežto německy pouze o posvícení ve hřbit. kapli. Smíšená duchovní správa byla ve Fulneku. Tam totiž kázali stále v obou jazycích. Němci však měli tu přednost, že se jim kázalo v kostele, zatím co Čechům bylo kázáno v ambitě. Odpolední křesťanská cvičení byla jen německá. V Klimkovicích byla kázání jen česká. O jejich okolí se praví, že je české i německé. V Kujavách se kázalo pouze německy, každou třetí neděli bylo též kázání české pro farníky z Petrovic. K tomu je významně dodáno, že v obojím chrámě čte se evangelium v obojí řeči. Nedělní odpolední katechese byly jen německé. V Bravanticích bylo kázání jen německé, ve Slatině v obojí řeči. Ve Studénce byla kázání výhradně česká.

Zajímavé zprávy jsou v děk. matrice z Mor. Třebové (1670). V příjmech tamního kantora jest položka 1 zl. r., jejž mu měli dávati třebovští Češi. Ti dle zápisu činili tak jen málokdy pro velikou chudobu a jiné těžkosti (nimiam tamen ob paupertatem vel temporum difficultatem aequaliter solvunt cum Germanis, rarissime datur florenus pro qualitate personae). Z toho můžeme souditi, že čeština byla v Mor. Třebové řečí chudší třídy. Pozoruhodné též jest, že již v r. 1669 byli dáváni do Třebové čeští hoši na t. zv. Wechsel. Čteme o tom: „Desgleichen vor einen Böhmischen Jung so im Wechsel vor einen deutschen allhier verbleibet, soll ein Viertel-Jahr geben 1 fr. 2) Soll auch ein jeder Schulknab der Böheimb wie der Deutsche in Winterszeit 4 gute Groschen Holtzgeldt geben."

Neméně zajímavou zprávu čerpáme z visitačních zápisů z r. 1649 o Prostějově. Při visitaci (3. 8.) žádali konšelé, aby děkan buď přijal něm. kaplana, nebo aby aspoň každou 3. neděli bylo něm. kázání. Poukazovali na to, že děkan Vavř. Kapricius (od r. 1639) učinil na to fundaci, nestačí-li, ať tedy káží kapucíni nebo jiní řeholníci. Visitační monita rozhodla věc takto: Protože v Prostějově někteří měšťané nerozumějí česky a je tam na něm. kázání Kapriciova dotace, budiž kázáno aspoň každou 3. neděli německy.

nn. — Čeština na statcích kláštera Hradiska v l. 1665—1700. Zem. archiv moravský chová ve sbírce Cerroniho (II, 64) rukopis nadepsaný „Cathalogus professorum Gradicensium ab anno 1630 ordine dispositus". Dle některých záznamů možno načrtnouti obraz národnostních poměrů na statcích jmenovaného

opatství, a to v Cholině u Litovle a pak na Malé Hané, t. j. v Cetkovicích, Hor. Štěpánově a v Šebetově.

O faráři cholinském Martinu Vokounovi se dočítáme (fol. 110 b), že v r. 1665 měl vždy českého a německého kaplana. V seznamu hradišťských premonstrátů z r. 1666 však nacházíme pouze jediného kaplana (Řehoř Schwan, fol. 169 a), o němž možno se dohadovati, že byl Němec, neboť pocházel z Ratiboře. S něm. kaplanem cholinským se potkáváme i v r. 1695 (193 a). Toho roku došlo k významné změně: cholinský farář obrátil se (17. 11.) na svého opata s prosbou, aby mu poslal českého i německého kaplana, v čemž mu bylo vyhověno. Tento „moravský" kaplan se připomíná v Cholině i v r. 1698, kdy jím byl Alfons Waradia (312 a). I možno se domnívati, že koncem XVII. století zmohutněl český živel ve farnosti cholinské tak, že farář byl tam nucen míti od té doby i českého kaplana.

Mnohem zajímavější jsou zprávy o češtině na Malé Hané. O kronikáři Siebeneicherovi se dočítáme (26 a), že byl „čistý Němec". Z jiného zápisu (148 b) se dovídáme, že Siebeneicher byl 27. října 1671 poslán za kaplana do Šebetova, kam bývali posíláni Němci. Při tom se z citovaného právě místa dočítáme o změnách v národnostním rozvrstvení na oněch stranách. Čteme tam totiž toto: „Byl pak čistým Němcem (totiž S.). Lid štěpánovské farnosti byl dříve čistě německý a jen málo Moravanů, ve skutečnosti (nyní) jsou početnější Moravané a málo Němců, při čemž mnozí Němci rozumějí též moravské řeči. Proto ve skutečnosti bývají ustanovováni za šebetovské a štěpánovské kaplany ti, kdož jsou znalí obou jazyků (utraquistae). Však druhý administrátor, cetkovický, nepotřebuje znáti německy, neboť má čisté Moravany a štěpánovští Němci též ovládají český jazyk." Z toho je patrno, že někdy před r. 1671 se původně zcela německý Hor. Štěpánov počeštil tak důkladně, že Němci v něm zůstali jen v slabé menšině. Tak zůstával německou farností pouze Šebetov. Tam tedy byli posíláni jenom němečtí kaplani. Lze je stopovati až k r. 1700, kdy i tam počínala se hlásati čeština k životu. V r. 1683 byl tam totiž poslán za „moravského" kaplana Kryštof Petřík (268 b) a v r. 1695 tam přišel Norbert Führer, což bylo odůvodněno tím, že uměl německy lépe nežli česky. Patrno z toho, že němčina převládala v Šebetově sice i dále, ale přes to byl tam poslán kněz i češtiny znalý. V r. 1698 přišel do Šebetova Jáchym Wolf za „moravského" kazatele (213 b). Naproti tomu do Cetkovic byl vždy posílán jen český kaplan a farář. Když pak v r. 1696 se tam stal administrátorem P. Klug, pozastavil se nad tím hradišťský životopisec a výslovně poznamenal, že tam přišel, „ač byl spíše znalý jazyka německého nežli moravského" (309 a).

Ze všech těchto citovaných zde údajů vysvítá, že v Cholině a Šebetově počal koncem XVII. století silně pronikati český jazyk, zatím co již dávno před tím (před r. 1671) zvítězil v Hor. Štěpánově. Klášter Hradisko pak se snažil vždy vyhověti potřebám českého lidu. Proto chtěli premonstráti na Hradisku míti členy obou zem. řečí znalé, jak ukazuje případ Jakuba Birgla, kterého se dlouho zdráhali (kolem r. 1700) přijmouti do své kanonie, protože byl čistý Němec (439 a).

ak. — Ze školství a výchovy.

Pan ministr školství prof. dr. J. Kapras informoval pozvané zástupce pražského tisku o všem, co ministerstvo školství a národní osvěty podniklo ve věcech školských a o plánech do budoucna. Tak jest již připraven zákon o povinných školách mateřských, kterým bude zavedena povinná docházka dětí od 4 let do školek. S povinnou docházkou se má začíti nejprve ve větších městech a potom v menších městech a na venkově. Další novinky se týkají národních měšťanských a středních škol, a konečně se má řešit otázka zaměstnanosti učitelů a profesorů. Tak předně letos se školní rok ukončí 24. června. Na školách národních a měšťanských má býti počet žactva v jednotlivých třídách snížen na 45 žáků. Zároveň na těchto školách bude vyučovací hodina zkrácena na 45 minut. Očekává se, že tímto zařízením bude umožněno zaměstnání přebytečného učitelstva, ovšem kromě nezaměstnaných absolventů učitelských ústavů z ročníků 1937—39, jichž jest asi 5400. Proto první ročník učitelských ústavů nebude po prázdninách otevřen, rovněž tak pedagogické akademie. Ale učitelské ústavy nebudou zatím rušeny, poněvadž reforma učitelského vzdělání bude provedena až později. Mnoho učitelských míst se ještě uprázdnilo pensionováním učitelů 55letých a 53letých učitelek, kteří odejdou do pense dnem 1. července. Mimo to se pracuje na definitivním řešení otázky postátnění učitelstva. Důsledkem snížení počtu žactva ve třídách bude zavedení poloodenního vyučování v některých obcích pro nedostatek místností. S urychlením má býti uveden v život také zákon o újezdných měšťanských školách. Na národních školách počínaje II. třídou bude přidána jedna hodina tělocviku, podobně češtině v III., IV. a V. třídě. Ve třídě III., IV. a V. bude míti o hodinu více také kreslení. Na školách měšťanských se bude vyučovati o hodinu více češtině v II. a III. ročníku, přírodopisu a fysice v III. ročníku a v I. ročníku měřictví. Zato ubude v III. ročníku hodina kreslení. O hodinu víc bude míti domácí nauka v I. a III. ročníku a zpěv v III. ročníku. Od základů má býti reformována tělesná výchova. Má býti více odpoutána od tělocvičen a přenesena do přírody. Má býti také ve značné míře odpoutána od školy, ale přímý dozor zůstane školským orgánům.

Byla skončena také revise učebnic. Bude provedena restrikce celé řady učebnic, jichž z obchodních důvodů byl nadměrný počet; pro každý předmět budou 3 nebo 4 učebnice. Většiny zeměpisných a dějepisných učebnic bude používáno jen jako učebných pomůcek.

Reforma se dotkne také střední školy. Tu v VII. a v VIII. třídě má býti přidána hodina němčině a jedna hodina fysice. Aby se čelilo nadprodukci inteligence, má střední škola zůstati školou výběrovou. Proto budou zvýšeny požadavky pro přijímání žactva a pomýšlí se na zavedení postupných zkoušek z nižší střední školy do vyšší v těch případech, kde

absolventi nižších tříd nedosáhnou průměru aspoň dobrého. Konečný plán má na zřeteli jednotnou střední školu s jednotným základem v prvních dvou třídách. Potom by se střední škola dělila na větev klasickou (s latinou) a reálnou; reálka bude osmitřídní. V V. třídě by žák mohl přejíti z jedné větve na druhou a ze VI. třídy by měl možnost odejíti na učitelský ústav. Ve velkých městech by bylo zachováno několik čistě klasických gymnasií. Co se týče vzdělání žen, je úmysl zrušiti koedukaci na středních školách a zavésti zvláštní střední školy pro dívky, asi bývalý typ lyceí. Hlavním úkolem by byla příprava žen k rodinnému životu ve vyšším slohu a příprava k učitelskému povolání na rodinných školách. Dosavadní 50minutová vyučovací hodina bude ponechána. Ruské gymnasium bude příštím rokem přeměněno postupně na gymnasium s vyučovacím jazykem českým, ale ruština bude jedním z hlavních předmětů. Za zmínku ještě stojí, že vysoká hornická škola v Příbrami bude zachována.

Lepší poměry, pokud se týče zaměstnanosti, jsou u profesorů než u učitelů. Bez místa jsou dosud někteří profesoři zeměpisu a přírodopisu, ale je značný nedostatek profesorů klasických jazyků a profesorů ženského tělocviku. U profesorů se poměry zlepšily uvolněním 4555 míst po odchodu vdaných žen. K tomu se počet tříd zvýší snížením počtu žáků ve třídě, takže bude možno umístit všechny profesory, kteří již učili a přišli o místa.

Ovšem další problém bude, jak umístiti všechny kandidáty. To jest dnes vůbec tíživá otázka pro absolventy všech vysokých škol. Tyto starosti se projevily již v otázce „Kam po maturitě?“ V posledním týdnu květnovém bylo o tom promluveno několik rad abiturientům středních škol. v rozhlase. O vyhlídkách profesury promluvil prof. Ferdinand Žížlavský. Nejlepší vyhlídka ještě jest u aprobačních skupin němčina s kombinací a latina s kombinací. Ovšem nevíme, jak bude dále, neboť právě ta možnost vyhlídky na umístění způsobila velký počet posluchačů na filologii. O technickém povolání promluvil dr. Ant. Vlček, o právnickém studiu dr. Bedřich Novák a dr. Jan Kapras, o lékařském povolání dr. Jan Bělehrádek, o vyhlídkách ve veterinářském povolání dr. Vlad. Chládek, o vyhlídkách absolventů střed. škol v soukromém podnikání Jos. Nedoma, o některých praktických povoláních pro abiturientky dr. Marie Purkyňová atd. Psychotechnický ústav v Praze pak tu udělal dobrou věc. Rozeslal totiž pro abiturienty střed. škol k vyplnění archy, jakému studiu či praktickému povolání se kdo chce věnovati a pod. A zároveň přiložil shora uvedené přednášky, konané v rozhlase. To je našim abiturientům velmi vítané, ježto z přednášek se nejen poučí o vyhlídkách v tom nebo v onom oboru, ale také o tom, jakých schopností a jaké povahy a pod. jest potřebí pro úspěšné studium a pro úspěch v životě.

Poměry jsou dnes takové, že skoro v žádném oboru není růžových vyhlídek. Přeplněna jest filosofická fakulta, nebývalého čísla dosáhl počet posluchačů na lékařské fakultě, mnoho posluchačů jest ve všech oborech na technice, málo vyhlídek je na vysoké škole zemědělské.

Ještě největší možnost poskytuje studium právnické, neboť tu lze najíti uplatnění nejen ve státní službě, nýbrž i v soukromé, u peněžních ústavů, v průmyslových podnicích. Ovšem za změněných poměrů je i tu umístění těžší. Jest zajímavo, že na př. na brněnské právnické fakultě klesl počet posluchačů něco přes 600. Zkrátka, jest těžké rozhodování pro dnešního abiturienta střední školy. Poměry se patrně již projevují na středních školách v zmenšeném počtu přihlášek žáků k přijímacím zkouškám do II. třídy proti letům minulým. Někde klesl až na polovinu. Ale pěkně řekl prof. Žížlavský ve zmíněné přednášce: „Není snahou školské správy odrazovati abiturienty od vysokoškolského studia, a to ani od přeplněných studijních oborů, mají-li k nim obzvláště vynikající schopnosti, ježto bychom se takto připravili o zdárné vědecké pracovníky, kterých bude vždy třeba.“ Nikdy nesmíme zapomínat, že studium není jen chlebařství, nýbrž že hoch, který jest nadaný a má radost z práce a ze studia, má touhu něčím se stát a něco vykonat, musí míti odvahu a nebát se. Má-li nadání a patří-li k těm šťastným lidem, jimž studium není břemenem, nýbrž radostí, jistě se neztratí. Všude ve všech povoláních jest potřebí mužů zdatných a svědomitých a čistého charakteru, počínajíc povoláním kněžským a končíc zaměstnáním kancelářským.

Jistě i pro celý národ jest nejlepší, je-li každý na svém místě. Ten, kdo jest na svém místě, je se svým povoláním spokojen, i když není zrovna výnosné, neboť většina povolání nedovoluje, aby bylo možno v krátkém čase zbohatnout, ba mnohdy stačí jen na skrovné živobytí. A tak již student na střední škole má býti na svém místě, aby byl spokojen a šťasten. K tomu chtějí přispěti také psychotechnická šetření, která se letos konají se žáky, přihlášenými do I. třídy škol pražských. Ovšem ani tato nezaručují prospěch na střední škole, neboť k tomu jest vedle nadání potřebí i těch mravních vlastností, zdraví a pak také i vhodného rodinného a sociálního prostředí. „Každý na své místo“ a „K čemu se hodíte“ se stalo jaksi heslem dne. Byla přeložena do češtiny příručka Američana H. W. Hepnera „K čemu se hodíte?“ Přeložil ji dr. Karel Vlasák a vydal Orbis. Ale příručka má zřejmě na mysli poměry americké, i přihlíží především k soukromé službě v obchodě a k samostatnému podnikání. Takových starostí a poučování bývalo méně v dřívějších dobách, kdy se na př. z venkovských škol chodilo na studie proto, že pan učitel a pan farář doporučili rodičům, nebo je i přemlouvali, aby rodiče pilného synka dali na studie. V posledních dobách však značná část dětí studovala proto, že rodiče chtěli, i když učitelé nebyli jejich rozhodnutím příliš nadšeni. A z takových dětí namnoze pocházeli studenti, kteří byli přítěží škole, ale působili i starosti rodičům, kteří přesto stáli na svém a nechtěli připustiti, aby se hoch učil řemeslu anebo zůstal při rolnictví, kde by byl býval zcela šťasten. Často se s tím takový nešťastný hoch svěřil svému profesorovi.

Rovněž na Slovensku se chystá reforma střední školy. Ze čtyř dosavadních typů, to jest gymnasií, reálných gymnasií, reformních reál. gymnasií a reálek má býti utvořen jeden typ, gymnasium, které

se bude děliti na nižší (I.—IV. třída) a vyšší (V.—VIII. třída). Nižší bude možno zřizovati tam, kde toho budou vyžadovati zvláštní okolnosti. Bude poskytovat obecné vzdělání pro studium na praktická povolání, pro studium na učitelské akademii a ovšem pro studium na vyšším gymnasiu. Toto bude pokračovat v prohloubení obecného vzdělání a bude připravovat pro studium na vysokých školách. Nemůže však býti samostatné, nýbrž bude s nižším gymnasiem tvořiti jednotný ústav pod společným vedením. Gymnasium bude škola výběrová. Žák, který dovršil desátý rok věku nebo nepřekročil ještě čtrnáctý rok, bude přijat po úspěšně vykonané zkoušce. Koedukace nebude přípustná. Pro dívky budou samostatná dívčí gymnasia v Bratislavě, Banské Bystrici, v Trnavě a v Žilině; kromě toho budou otevřena řádová gymnasia v Prešově a v Trenčíně. Pro ženy budou zřízeny také dvě učitelské akademie, v Modré a v Štub. Teplicích. Učitelské ústavy mají se vůbec přeměniti na učitelské akademie. Chystá prý se také dvouletá pedagogická akademie pro odborné studium učitelů pro odborné školy.

Závěrem pro tento referát budiž stručně uvedeno, co napsali básníci Jaroslav Durych a Josef Hora jako odpověď na anketu, kterou uspořádala Komise pro mládež Národního souručenství za tím účelem, aby seznala názor mladých i starších na život mládeže a na její úkoly a práci. Jar. Durych tedy míní o mládeži, že jest dosud schopna upřímnosti a hrdinství a za její nejdůležitější úkol pokládá s t u d i u m v ě d e c k é a m r a v n í, práce všeho druhu, cvičení ve vytrvalosti a v přemáhání sebe sama ve všech nesnázích, v nouzi i v utrpení, hledání cílů nadlidských a nadzemských a především činnost tvůrčí, to jest vynalézavost ve všech vědách a uměních hmotných i mravních. Básník Josef Hora míní, že mládež neměla by si volit cestu sobectví a pouhého chlebíčkářství, nýbrž cestu, po níž se jde k společnému zájmu. Každý den k mládeži volá výzva: Buď připraven, pracuj na své přípravě s láskou, metodicky, vytrvale. Neboť trvalý úspěch je třeba si vybojovat soustavnou prací. A poněvadž dnes začíná mládež znova, za zhoršených podmínek, žádá od ní doba většího zájmu pro celek a většího sebezapření než od šťastnějších generací předchozích. Je jí třeba větších charakterů, aby nezbloudila. Dávno nebylo tolik nutno uvědomovat si nepomíjivé mravní a kulturní hodnoty národa, jako dnes. Nepracujeme jen, abychom se najedli, ale abychom vytvořili podmínky k u s k u t e č n ě n í v y š š í c h ú k o l ů, jež nám svěřila Prozřetelnost. Národ co možná duchovně sjednocený, projde pak bezpečně všelijakým protivenstvím.

To jsou vzácná slova pro mládež i pro každého vzdělance. Jsme dělníky božími a tak i budovateli příštích časů národa a lidstva, neboť dějiny nejsou konec konců chaosem, zmatkem střetnuvších se náhod, nýbrž jsou založeny na nadosobním plánu Prozřetelnosti. A jen ten, kdo si zachová víru, že jak nad přírodním děním, tak i nad lidským kolotáním bdí Prozřetelnost, která řídí a soudí, zachová si rovnováhu v zdánlivě bezhlavém zmatku.

Značně rozšířeným přírodovědeckým časopisem mezi studenty jest

„Vesmír". A tam se v čísle 9—10 student dočítá o řádu v přírodě. Článek „Řád přírody" přináší zprávu o výsledcích loni založeného ústavu sv. Tomáše Akvinského v Cincinnati. Ve sborníku ústavu se na řadě příkladů dokazuje, že tento vesmír má Ředitele vyšší inteligence než je inteligence lidská, a o Němž víme, že jest Tvůrcem, který položil pevné základy k našemu bytí. Jest to tedy stať pro studenty velmi důležitá, zvlášť proto, že vyšla ve Vesmíru. A tamtéž v „Drobných zprávách" se mluví o poměru přírody a člověka. Dochází se tu k závěru, že my se řídíme přírodními zákony a nikoli ony námi. Přírodní věda ty zákony odhaluje a technika jich prakticky využívá, ale nikoli svévolně, nýbrž musí se jim přizpůsobovati. Biologické vědy zase hledají zákony pro potřeby lékařské a zemědělské. A na příkladech se ukazuje, že člověk špatně pochodil tam, kde přírodních zákonů nedbal, kde je porušil. — Jaký jiný důsledek z toho vyplývá, než že jest nutno žíti ve shodě s přírodními zákony, a poněvadž tyto mají Tvůrce, tedy žíti ve shodě s Ním, a to jak jednotlivci, tak i národům?

*

Dr. Fr. Tomášek: Radost ve výchově. „Kraft durch Freude." (Č. d.)

Radost je hybným perem vyučování. Radost vzpružuje k ochotné práci, ano i k námaze při učení a studiu. Kdo je radostně naladěn, dává se s chutí do každého díla. Zdařilá práce pak radost zvyšuje ještě více. Dítě s náladou chmurnou sahá po práci s nechutí a je v učení tupé. Svatí Otcové byli proto velmi dobrými psychology, když nazývali sedmý hlavní hřích „tristitia" (smutek) a nikoli „inertia" (lenost). Cit radosti usnadňuje vybavování (reprodukci) a osvojování (apercepci) představ. Proto vyučování za radostné nálady pokračuje svěžím tempem, bez větších obtíží.

Každý dobrý učitel proto se snaží učiniti vyučování radostným. Celá jeho osobnost má zářiti půvabem radosti. Škola nikdy nemá páchnouti prachem a strachem. K dětem vždy s jasnou tváří! „Hlavní souhrn všech ctností vychovatelových je: láska a radostná nálada. Kdybych jinak ničeho nevěděl o tom, jak rychle a mocně působí duše na duši, jak naše rozladěnost také rozlaďuje jiné, pak bych se o tom poučil ve své škole. Když přijdu do ní v náladě opravdu radostné, tehdy jsou mé děti jako andělé a všechno jde nádherně." (Sailer; cit. Habrich, Pädag. Psychol., II., 5. vyd., München 1921, p. 193.) — „Vaše radostnost probouzí též v žácích mysl radostnou, pozornost, chut k učení a lásku k vám; všechno to bude opět působiti zpětně na vás." (Overberg; cit. Habrich, l. c. 193.) — „V radostné hodině jsme mezi svými svěřenci všemocní. Visí na nás celou svou duší, chápou všechna naše slova a ochotně poslouchají všech našich pokynů. Kdybys dovedl býti vždy radostně naladěn, pak by nebylo snadnějšího zaměstnání nad výchovu." (Salzmann; cit. Habrich, l. c. 194.)

Radostnou náladu při vyučování podporuje zajímavé vyučování. Není radno žactvo přetěžovat. Ačkoliv teoreticky byl odsouzen di-

daktický materialismus dob minulých, opět se upadá v našich školách do tohoto bludu, jak tomu nasvědčují ankety o přetěžování žactva. Toto přetěžování se snadno stane uzlovatým bičem, který vymrská z dětí poslední zbytky radosti. Je radno co nejvíce naučiti ve škole. Čím slabší učitel, tím více toho ukládá k domácímu učení. Vzpomeňme jen na různé mimoškolní povinnosti a zájmy mládeže. Nezapomínejme na silné procento žáků přespolních na školách měšťanských a středních. Mnozí tito žáci jsou bez teplého oběda. Přijíždějí domů až pozdě večer, mnohdy hodně vyčerpáni. A teď je čeká ještě příprava do školy, učení, psaní úloh a j. Pravidelně chodívají spat až k půlnoci a časně zrána opět musejí spěchat k autobusu nebo k vlaku. Jsou nevyspaní, nervově vyčerpaní, k tomu přistupují velké požadavky ve škole, pak se nedivme, že poslední zbytky úsměvu mizí z těchto vybledlých tváří a že omrzelost a škarohlídství se vkrádá do jejich duše.

Radost je hybným pérem výchovy mravní, vedoucí k etické ušlechtilosti. „Jestliže si dítě učiní představu o ctnosti smutnou a pochmurnou, jestliže se mu svévole a nevázanost jeví v podobě vábivé, jest zmařeno všecko, pracovali jste nadarmo." (Fénelon, O dívčí výchově, Praha 1890, p. 21.) Pamatujme, že radostná nálada je oblohou, pod kterou se daří všemu, kromě jedu! Značný vliv na mínění, jako by ctnost byla fádní, nudná a jediné hřích veselý, má zvláště jistý druh literatury, filmů a divadel.

Ani za dnešních stísněných poměrů nesmí býti stlačován tón radostnosti ve výchově. „Pesimismus nesmí zasahovati do našeho vnitřního života a do činnosti v povolání svou mrtvou rukou — tou skutečně manus mortua, která všechno zbavuje lupenů i duše, všechno prostudí, sterilisuje, čeho se dotkne; nýbrž, aby zdravý, život povzbuzující optimismus, který svaté nikdy neopouštěl, zůstal zachován i nám. Není-li žeň našeho horlivého a přičinlivého zasévání zvláště hojná a přiměřená, tažme se, zdali bylo dosti slunečního svitu radosti... Mladá setba potřebuje hojně slunečního jasu." (Keppler, l. c. 164.)

Radost dává sílu v mravních krisích, v pokušeních. Hřích láká tím, že slibuje radost a štěstí. Kdo je si v těchto chvílích vědom radosti a blaha, které dává čisté svědomí, milost Boží a vzpomínka na neskonalou radost věčnou, ten odrazí energicky i silné útoky pokušení. Ale běda, dívá-li se v těchto chvílích někdo na ctnost jen jako na suchý, bezkrevný a bezradostný závazek.

Musíme vésti své svěřence k tomu, aby se radovali z dobra, z ctnosti, z etické ušlechtilosti. Pocity radosti z dobra jsou výchovně působivější, než pocity strachu ze zla. Někteří chtějí vychovávati tím, že vyvolávají hrůzu, děs z mravního zla. S toho hlediska odhalují všechny bezedné propasti neřesti. Avšak strach před mravním zlem je pouhým záporem, kdežto radost z mravní ušlechtilosti je silným kladem. Strach nanejvýš ochromuje odvahu k mravnímu zlu, kdežto radost dává aktivní sílu k dobru. Ukazujme proto vždy častěji krásu a vznešenost mravního dobra, ctnosti, než ošklivost neřesti, hříchu. Ne-

ní-li srdce proniknuto ušlechtilou radostí, pak je člověk vydán na pospas těžkým útokům pokušení, jeho etický život trpí souchotěmi a přináší jen ubohé, zatrpklé ovoce. „Mládež vychovávati s hlavou svěšenou, znamená odcizovati ji Bohu." (Swoboda; cit. Tóth, Jugendseelsorge, 2. vyd., Paderborn 1933, p. 336.) Nechejme děti a mládež se radovati z mravního dobra, z ctnosti, z Boha.

Radost je nejlepší přirozenou oporou cudnosti. Všichni velcí vychovatelé mládeže jsou přesvědčeni, že radost je slunečním paprskem, který usmrcuje v temnu bující plíseň necudnosti. Člověk lační a žízní po radosti. Když se mu však nedostává radostí čistých a ušlechtilých, pak utišuje svůj hlad odpadky a opíjí se kalným vínem požitků nízkých. Někteří se ovšem stávají obětmi neřesti svou mravní zkažeností, mnozí však následkem nedostatku radosti čisté. Dávejme mládeži radost pravou a nebude se pachtiti po pozlátku radostí padělaných.

Vychovatel ovšem se nemůže spokojiti jen s radostí pouze zábavnou. Musí zjednávati svým svěřencům radost takovou, která mobilisuje mravní síly k vyšším metám, radost opravdu životodárnou. Proto vede své svěřence k pramenům pravých radostí. (P. d.)

*

„Komunistické" kázání P. Josefa Srovnalíka.

V srpnu 1849 přišel do Frenštátu za kaplana P. Josef Srovnalík, který záhy se stal nepohodlným některým z t. zv. „lepší společnosti". Jeho nepřáteli byli starosta, soudce, místní úředníci a četníci. Ti neradi viděli, jak kaplan sebe i je „snižuje", když chodí do bídných chalup a chatrčí, navštěvuje nemocné a ze svých skrovných příjmů jim pomáhá. A tento kněz i druhé vybízel, aby pomáhali chudým almužnami. Dvakrát o tom kázal. Po prvé na Boží hod vánoční r. 1849, a to na thema: O almužně. Po druhé v jednom ze svých postních kázání r. 1853, jež nadepsal: Kázání skrz chudé. Obě kázání jsou psána správnou češtinou.

Pro tato kázání nazvali odpůrci P. Srovnalíka komunistou, vinili ho, že rozeštvává lid a dokonce prý se k vůli němu mnozí stydí chodit do kostela. Dne 2. dubna 1853 posílá na kaplana okresní hejtmanství místecké oznámení na místodržitelství do Brna.[1]) Ale P. Srovnalík, když bylo nařízeno vyšetřování, klidně a ochotně poskytl obě udaná kázání vyšetřujícím orgánům.

Hlavní myšlenky prvního kázání jsou:

Bohatí jsou povinni dávati chudým almužnu.
Lakota jest veliký hřích — proto se má almužna ochotně udělovati.

Podobné myšlenky jsou i v druhém kázání:

Jest hříchem neuděliti žádnou almužnu.
Tak ji udělovat, jak se to obyčejně děje, není vždy ctností.

[1]) Registratura zemského úřadu v Brně, sg. 3315/2-21.

Kamenem úrazu bylo toliko kázání prvé. Snad jenom některé výrazy v něm mohly býti upraveny nebo lépe vysvětleny („extrema necessitas“).

„Přikázání jest to, jehožto zachování by člověkovi pravé a věčné blaho ujistilo, poněvadž by mezi námi chvályhodná rovnost nastala. Tím, že almužny udělit nechtějí, dopouštějí se té nejošklivější nepravosti proti bližnímu, jehožto práva svatá ruší, a proti sobě, poněvadž se z mnohého velkého zisku zásluh zbavují. Přikázání, jež chudým skutečné právo na zbytek bohatých skutečně uděluje, kteréž se v Písmě svatém stokrát opakuje, a každý ho pochopí, když bude chtíti. — V knihách Deuteronomium, Ecclesiasticus a Moudrosti mluví Bůh jakožto nejvyšší pán: Chci, abyste vašemu bratrovi nápomocni byli, a to proto, poněvadž jsem přikázání z toho ohledu dal (Eccl. 29, 19). Pro přikázání ujmi se bohatý chudého! A sv. Pavel poroučí Timotheovi, ne aby z lásky dávali, ale z povinnosti: bohatým poroučej! — A svatí Otcové! Jedním hlasem dokládají všichni, že zbytky bohatých jakožto dědičný podíl chudým patří, že ze zbytků ničeho neuděliti tolik jest jako druhého okrádati. — Jmění vám patří a já vám ho neberu, ale vždy jen pod tou výjimkou, že z něho více nevezmete, než je potřeba a slušno, že bližního budete milovati a že jemu, když ho bída zastihne, na důkaz vaší lásky pomůžete, vždy jen pod tou výjimkou, že v čas potřeby vaše jmění mu tak patří jako vám, že on rozličné příčiny má, na něm podíl bráti. — Lakomec před Bohem se neospravedlní, i když se ospravedlní před soudem. Dle učení sv. evangelia mohl by mnohého lakomce za zloděje vyhlásiti a jeho lakomství za krvavou mzdu.“

Toto jsou ty snad ožehavé věty jeho kázání. Velmi plasticky a dojemně líčí dále obraz lidské bídy; je poznat, že tu bídu viděl na vlastní oči.

Zmínění nepřátelé proti P. Srovnalíkovi štvou a nacházejí ochotnou pomoc v okresním hejtmanovi místeckém Janu Katzerovi. Ten dne 17. prosince 1853 posílá hr. Lažanskému na místodržitelství do Brna přípis, již druhý,[1]) kde dokonce žádá přeložení P. Srovnalíka na jiné působiště. Chválí sice jeho horlivost, že podporuje chudé, ale „na každý způsob je v zájmu veřejného klidu velice žádoucno, aby koop. Srovnalík Josef byl přeložen na jiné místo. Přeložení Josefa Srovnalíka bude přijímáno jako následek jeho neumírněných výrazů. Jemné opatření — přeložení — jest žádoucno i proto, aby lid nebyl upevněn ve víře, že ostřejší výrazy kázání nebyly neoprávněné.“ Okresní hejtman oznamuje dále, že od toho kázání chodí poslouchat P. Srovnalíka vždy jeden c. k. četník. „Nebylo však slyšeti ani jednoho pobuřujícího výrazu.“

Okresní hejtman a ostatní odpůrci P. Josefa Srovnalíka jistě se divili, že od prvního udání dne 2. 4. 1853 se nic kooperátorovi nestalo. Hr. Lažanský poslal sice 24. 6. 1853[2]) přípis na olomouckou arcib. konsistoř, ale ta na něj vůbec neodpověděla. Proto 30. 11. 1853[3]) posílá hr. Lažanský přípis nový, přímo arcibiskupovi Bedřichu Fürstenberkovi, jenž odpovídá 17. 12. 1853.[4]) Arcibiskup se vřele ujímá P. Srovnalíka. Chválí ho i omlouvá. Píše, že sice v kázání z r. 1849 jsou „výrazy, jež doslova vzaty zdají se býti komunistickými, ale on, mladý kněz, toto jistě nezamýšlel. I proto má býti omluven, že ve

[1]) Reg. zem. úřadu v Brně, čís. 12.290, sg. 12.091/2-21.
[2]) Čís. 5884/Praes.
[3]) Čís. 11.409/Praes.
[4]) Reg. zem. úřadu v Brně sg. 12.090/2-21.

svém pojednání příliš spoléhal na prameny, což je omluvitelno při množství jeho povinností. Jeho jediná chyba je v tom, že když mluvil o právu majetkovém, neuvážil, jaké má před sebou posluchače. A to se stalo tím, že do Frenštátu přišel teprve v srpnu 1849 a neznal tamních poměrů. K nevhodným výrazům svedla ho snad také snaha potírati vzmáhající se materialismus, který vyžaduje nevyhnutelných pastorálních opatření. Jako mladý kněz ve své horlivosti dal se tím svést." — P. Srovnalíka líčí arcibiskup jako jednoho z nejlepších, nejhorlivějších a nejzbožnějších kněží své arcidiecése. Píše, že dá rozkaz své konsistoři, aby ho otcovsky napomenula, aby užíval více moudrosti a opatrnosti.[1]) Ostatně prý by kněžstvo těžko neslo, kdyby měl býti horlivý kněz k vůli tomuto přeložen na jiné místo.

Na P. Srovnalíka chodily však další žaloby a pomluvy a dokonce se o něj zajímal nejvyšší policejní úřad ve Vídni.[2])

Okresní hejtman místecký Jan Katzer znovu žádá, aby hr. Lažanský vymohl, aby P. Srovnalík byl přeložen z Frenštátu a vůbec z místeckého politického okresu. V tomto přípisu jedna věta zaráží: „Toto přeložení není žádným nespravedlivým požadavkem, ježto přeložení duchovních stává se často z mnohem nepatrnějších důvodů."[3])

Hr. Lažanský znovu píše arcibiskupu Fürstenberkovi, ale ten se ujímá svého kněze stejně vřele, jako v listě prvém.[4]) Sděluje hr. Lažanskému, že dle zprávy děkana musí dáti P. Srovnalíkovi nejlepší vysvědčení. Je zbožný, horlivý v kostele, ve škole, pečlivě se připravuje na kázání a píše je, medituje, navštěvuje chudé a hojně je podporuje, rozšiřuje dobrou četbu, aby zabránil většímu rozšiřování knih špatných, jichž je tam už mnoho v oběhu, žije v lásce s ostatním kněžstvem a lid ho má rád. — „Proto", praví arcibiskup, „jsou jen nízké a ubohé jazyky, jež chtějí znemožnit dobrému knězi horlivou činnost. Jak těžko je žít horlivému knězi."[5]) Proto nemůže ho přeložit na jiné místo. A arcibiskup připisuje mužná slova: „Po uvážení této záležitosti nemohu v zájmu kněžstva učiniti nic, než hluboce litovati, že Vaše Excelence je obtěžována přemrštěnými a lživými zprávami." Arcibiskup konal ve Frenštátu v měsíci červenci visitaci a uděloval sv. biřmování a nic zlého o P. Srovnalíkovi neslyšel. Proto „ty zprávy jsou jen zlá vůle, jíž se ubíjí horlivá činnost tohoto kněze". I další plně ilustruje církevní poměry v tehdejším Rakousku. Děkan totiž oznamuje arcibiskupovi, že P. Srovnalík je pod policejním dohledem a bude prý musit předkládat svá kázání ke schválení soudu. Arcibiskup připomíná, že to vzbudí sensaci a vyslovuje naději, že hr. Lažanský nedopustí, aby k tomu došlo.

Bohužel, přece nakonec musil jíti horlivý a vzorný kněz, P. Josef Srovnalík, na jiné působiště. Arcibiskup chtěl ho tak jistě uchrániti před další lidskou zlobou. Přípisem ze dne 3. srpna 1855 vrací ministr

[1]) Klugheit und Behutsamkeit.
[2]) Reg. zem. úřadu v Brně-No 147/pr. I. 20. I. 1854, Sg. 536/G. P.
[3]) Reg. zem. úřadu v Brně-28. VII. 1854, pr. č. 27.
[4]) Reg. zem. úřadu v Brně, - list ze dne 19. října 1854, sg. 939/2-21.
[5]) Reg. zem. úřadu v Brně - sg. 939/2-21.

Thun na místodržitelství do Brna jednací akta o P. Srovnalíkovi, neboť „kníže-arcibiskup olomoucký dle sdělení ze dne 30. června 1855 kooperátora P. Josefa Srovnalíka z Frenštátu ustanoví za kooperátora do Jaktaře u Opavy“.[1])

FR. FALKENAUER.

*

nn. — Paběrky z kapitolního archivu olomouckého. (Č. d.)

Leden, 30. 1665. Na konci zasedání kapitoly bylo usneseno, aby kaple sv. Jana Kř. byla v březnu zcela obnovena a aby tam byla obnovena starodávná pobožnost.[2])

Téhož dne. Kapitola se rozhodla odpověděti na žádost zem. hejtmana Dietrichštejna, že mu nemůže potvrditi, co vše již učinil pro olom. katedrálu, neboť má ještě vybudovati dva oltáře. Jeden větší, sv. Marka, v kůru, druhý v dolejší části, jenž má býti zasvěcen památce zemřelých. (Protokoly z l. 1665—72.)

Červenec, 10. 1665. Stran kaple sv. Jana Kř. usnesla se kapitola že dopíše Dietrichštejnovi co nejdůtklivěji, neboť se v kapli již konají bohoslužby a kapitola jest stále obtěžována sloužícími tam kněžími. (Tamže.)

Říjen, 6. 1665. Protože se kapitola dověděla, že jesuité chtějí podniknouti novostavbu v blízkosti kostela při veřejné cestě, tedy bylo usneseno prohlédnouti místo osobně. (Tamže.)

Únor, 5. 1666. Lukáši Jeronymovi Payerovi, faráři u sv. Petra, povoluje kapitola stavební materiál i s dovozem na obnovení kaple sv. Rocha a Šebestiána.[3]) (Tamže.)

Květen, 21. 1666. Kapitola se usnesla, že dva její členové prohlédnou kostel sv. Petra, aby mohla na základě jejich dobrozdání rozhodnouti o žádosti faráře Payera, by směl přenésti dva oltáře, z nichž jeden byl pod varhanami, druhý naproti tomu. Má prý se tak státi k větší výstavnosti. (Tamže.)

Říjen, 12. 1668. Sousedé z Rataj a Vojnic (Ohnic) jsou kapitolou vybídnuti, aby s ostatními farníky pomáhali při budování nového kostela v Tečíně. (Tamže.)

Květen, 7. 1669. Olomouc. Kvitance na opravy v kapli sv. Václava: „Die Marmelsteinen-Staffeln sambt dem Marmelsteinen-Altar abgebrochen und wiederumb anderst vorsetzte, die weilen es der Tabernacl erfordert hatt,“ za to 8 zl. přijal Melichar Domithburg, zedník. (Kvitance 1669.)

Leden, 22. 1672. Farář od P. Marie Pusch prosí kapitolu o vápno

[1]) Reg. zem. úřadu v Brně, čís. 792/CUM - sg. 536/G. P.

[2]) Naráží se asi na zpívané hodinky ke cti P. Marie, za kterýmžto účelem fundoval v r. 1517 kanovník a dómský kazatel Václav z Moštěnic 7 mansionářů. (Volný, 158.)

[3]) S vlastním positivem. (Volný, 269.) O těchto změnách se ve Volném nedočítáme.

ke stavbě kaple ctih. Jana Sarkandra.[1]) Kapitola se usnesla, by správce (hejtman) kapit. statků vypočítal, kolik nádob vápna může býti z jedné pece. (Protokoly 1665—72.)

Červen, 9. 1679. Měst. rada olom. oznámila kapitole, že kostel sv. Mořice „valde et cum dedecore parochianorum in ruinam urgentem" potřebuje nutně opravy. Kapitola proto nařizuje opravu onoho chrámu s podotknutím, že napříště nesmí se dáti dojíti až tak daleko.[2]) (Protokoly 1675—79.)

Červenec, 12. 1680. Kapitola odkládá na příští zasedání žádost faráře od sv. Petra o pomoc při stavbě nové věže. Zatím správce kapit. statků sdělí, kolik může dodati staveb. materiálu. (Protokoly 1680—84.)

Listopad, 29. 1680. Farář u sv. Petra dává budovati novou věž na rozkaz olom. biskupa. Kapitola slibuje 15.000 cihel a polovici dříví. Kanovníci budou ještě zvláště prošeni o fůry. (Tamže.)

Srpen, 4. 1712. Účet za práce v olom. katedrále. Od 8. dubna do 25. října 1710. Vlašskému kameníkovi 1370 rýn. Sochaři 453 rýn. Stolaři 1850 rýn. Malířovi 648 rýn. Kamenickému mistrovi Václavovi Zvonařovi 101 rýn. 30 kr. Kotláři 11 rýn. Kovářovi 40 rýn. Klenotníkovi 31 rýn. (Kvitance 1712.)

(1737.) Na stavbu kanovnické sakristie dáno 1861 rýn. 2 kr. (Účty 1737.)

Červen, 10. 1752. Mimořádné kapitol. zasedání. Konsistoř při kontrole účtů zjistila, že kostelu dubskému zůstává jen 12.690 rýn. Protože kostel byl poškozen nenadálým požárem,[3]) tedy při tomto finančním stavu nelze jej ani dostavěti, ani uvésti v dosavadní stav. Po dohodě konsistoře s kapitolou budou faráři vyzváni, aby podnikli sbírky na obnovu dubského chrámu. (Protokoly 1741—53.)

Prosinec, 17. 1762. K testamentu biskupa Egkha.[4]) Zesnulý vyslovil v závěti jako poslední přání, aby mohl odpočívati v kroměřížském koleg. kostele v kapli P. Marie Bolestné, proti kard. Schaffgotschovi. Kapitola tedy rozhodla takto: „In Folge dieser letzwilliger Disposition haben wir durch den in Cremsier befindlichen Wiennerischen Bildhauer Fr. Hirndle das dem obigen Grund-Riesschier durchaus gleichstehende und nur in etwas weniger verbesserte Modele (wie wir solches zur hochgeneigter Besichtigung exhibieren) nicht nur verfertigen, sondern auch durch den sich des Werks annehmenden fürstl. bischöfl. Ingenieur Křaupal den beyliegenden Überschlag machen lassen, woraus dann zuersehen ist, dass diese gantze Werk sammt dem nach dem auch hier anverwahrten Riess

[1]) Byla založena jako vězeňská kaple v r. 1614. V r. 1672 dary dobrodinců rozšířena v kapli s 5 oltáři. Žádný z nich však není v nějakém vztahu k bl. Sarkandrovi, jest tedy neklamnou známkou úcty, jaké se Jan Sark. těšil již r. 1672 v Olomouci, čteme-li v našem dokladu o kapli ke cti ctih. Sarkandra (Volný, 249).

[2]) Volný (234—235) o této přestavbě či důkladné opravě nic neví.

[3]) O této pohromě a jejích následcích není u Volného (V, 70 násl.) žádné zprávy.

[4]) Zemřel 15. 12. 1760.

aufzusetzen kommende Legaten 3636 rýn. kosten würde. Nach deme nun der obgedachte Bildhauer diesen Winter den Anfang von sothaner Arbeit zu machen, widrigen Falls aber nacher Wien zurückzukehren willens ist, solchen nachkommet es lediglich auf eines Capitels Decision an, ob zu Folge obigen Überschlags mit dem Bildhauer so wohl, als dem Steinmetzer und übrigen Handwerks-Leuten die Contractus ausgefertiget, folglich nach dem diesfälligen Modell das Grabmahl auf Unkosten der fürstl.-bischöfl. Eckischen Verlassenschaft verfertiget und aufgestellet werden solle." Kapitola prosí biskupa o odpověď. (Kapit. archiv, pozůstalosti.) (P. d.)

PRŮKOPNICKÉ DÍLO ČESKÉ BOHOVĚDNÉ LITERATURY.

Za redakce vynikajících znalců sv. Písem, prof. P. Dr. Pavla Škrábala O. P., prel. Dr. Tomáše Hudce, P. Em. Soukupa O. P., Dr. A. Klevety, Dr. Prokopa Švacha O. P., bude vydáno významné biblistické dílo „Příruční slovník biblický". Vydání biblického slovníku je skutečnou událostí na poli české bohovědné literatury. S ním dostává se nám po prvé díla, které jako klíč otevírá základní zřídlo nejvyšších zákonů božích. Shrnuje pravdy věroučné a mravoučné i osoby a místa, porůznu v Písmě svatém se vyskytující, uvádí tyto s vyznačenou definicí a náležitým výkladem, podle nejnovějšího stavu biblických výzkumů, v přehledném a každému srozumitelném abecedním pořádku, s udáním kapitoly a verše příslušného místa Písma sv.

Ukazatel smyslu všech časů a vůdce ve všech životních poměrech Písmo sv., stanovuje nejen pravdy věroučné a mravoučné, ale dotýká se všech s ním souvislých hospodářských, společenských, politických a kulturních oblastí života. „Příruční slovník biblický" je proto universálním slovníkem, odpovídajícím na všechny důležité otázky bohovědy. Díváme-li se na „Příruční slovník biblický" pod tímto zorným úhlem, oceníme nejlépe jeho prvořadý význam a velký dosah. Duchovní řečníci najdou v něm nevyčerpatelný zdroj inspirace z biblických myšlenek a vždy pohotové citáty a příklady z Písma. Učitelé náboženství bohatství námětů k biblickým katechesím. Každý laik najde v něm odpověď na své vlastní problémy slovy Písma.

„Příruční slovník biblický" je výsledek čtyřleté práce odborníků ve sv. Písmě. Obsáhne na přibližně 800 stranách lexikonového formátu přes 1000 hesel, celkem 1600 sloupců tisku, t. j. přes 90.000 tiskových řádků. Bude vydán péčí nakladatelství Kropáč & Kucharský v Praze II., Spálená ul. 23, pro předem přihlásivší se subskribenty, za nízkou subskripční cenu K 165.— brož. (váz. v plátně za K 182.—, v polokůži za K 195.—). Všem zájemcům doporučuje se velmi naléhavě včasné zaslání subskripční přihlášky. Subskripční lhůta končí 30. června t. r., úplné dílo vyjde celé najednou a bude v září t. r. v rukou subskribentů.

Hlídka

V Brně 31. července 1939 • roč. LVI. • číslo 7—8.

Biblické společnosti.

Dr. Rudolf Col.

§ 1. Nekatolické biblické společnosti.

Literatura: CANTON W., A History of the British and Foreign Bible Society, London 1904. — DÖLLER J., Zum Zentenarium der „Britischen und ausländischen Bibelgesellschaft", ThprQ LVII 1904, 736—738. — DWIGHT H. v., The Centennial History of the Amer. Bible Society, New York-London 1916. — PAZDERKA Jos., Čtení Písma sv., biblické společnosti a církev, Bl 1888, str. 209—213. — PODOLSKÝ J. F., Paběrky o Britské společnosti biblické, čas. Obzor, Brno 1907, str. 278nn. — SEDLÁČEK Jar., Biblické společnosti, ČSB II, str. 225—227. — SCHMID J., Bibelgesellschaften, LThK II, sl. 280—282. — SCHULTZE E., Die Bibel in der weiten Welt, Basel 1904. — Dále viz: Slovo o biblických společnostech, ČKD 1830, str. 476nn. — Biblická společnost v Angličanech, Bl 1851, str. 377n, a 1852, str. 157n.

a) Snaha rozšířiti co nejvíce četbu Písma sv. v lidové řeči dala podnět k založení různých biblických společností, které měly za účel nejen vydávati bibli v lidovém překladě, nýbrž snažiti se překlady bible co nejvíce rozšířiti mezi lid.

Tato snaha byla a je zvláště silná u protestantů, jimž je bible jediným a výlučným pramenem víry a jejíž četbu prohlašují za nezbytně nutnou ke spasení. Tisk bible byl s počátku poměrně dosti drahý. Nebylo každému možno, aby si bibli koupil. Proto měly společnosti svou dobročinností přispěti k tomu, aby se bible co nejlaciněji dostala do rukou lidu.

b) Takové společnosti vznikly již koncem XVII. století v Anglii a téměř současně v Německu. Roku 1698 byla založena v Anglii: *Society for promoting Christian Knowledge* (Společnost pro rozšíření křesťanských vědomostí). V Německu založil r. 1710 baron *Karel Hildebrand Canstein*[1]) společnost v Halle, zvanou po zakladateli *Cansteinische Bibelgesellschaft*, aby rozšiřovala laciné vydání bible.

Tak ještě za života Cansteinova rozšířila tato společnost na sto tisíc výtisků NZ a 40 tisíc úplných biblí. Do konce XVIII. stol. bylo již rozšířeno na 3 miliony výtisků.[2]) Ústav se postaral také o několikeré vydání bible v jazyku českém, polském, lužickosrbském a litevském.

[1]) Narodil se v Linderberku roku 1667. Sloužil zprvu u vojska, ale onemocněv slíbil, uzdraví-li se, že bude dále sloužiti jen Bohu. Žil potom jako soukromník v Berlíně, kde vykonal mnoho dobročinných skutků. Tam také zemřel r. 1719.

[2]) Srv. *W. Fries*, Die Cansteinische Bibelanstalt, Halle 1910.

7. března 1804 byla založena v Londýně nekatolická biblická společnost světového jména pod názvem: *The British and Foreign Bible Society* (Britská a zahraniční biblická společnost), k níž se brzy přidružily četné pomocné a pobočné biblické společnosti. Založena byla na podnět Jonáše Charlesa, faráře v Bala ve Walesu.

Britská společnost sbírala od svých členů pravidelné příspěvky, aby za ně mohla rozšířiti bibli nejen v laciných vydáních, nýbrž i zdarma rozdávati mezi lid.

Podle Britské společnosti vznikly podobné společnosti v Německu, bývalém Rakousku, Francii, Nizozemsku, Skandinavii, Dánsku, ve Švýcarsku a v Severní Americe. Kolem roku 1825 bylo již jen v Německu na 26 menších biblických společností, z nichž nejstarší byla Norimberská společnost (z r. 1804) a Berlínská (z r. 1806), uvedená v život z podnětu protestantského kazatele tamního českého sboru Jeníka. Veliký význam získala Stuttgartská biblická společnost.

Ze všech však dosáhla největšího rozšíření biblická společnost v Londýně, která se dostala do čilého spojení s ostatními zahraničními společnostmi.

Ježto tyto společnosti nepodávaly správný překlad Písma sv. a některé biblické knihy vůbec nepřekládaly, postavil se proti nim papež *Pius VII.* roku 1816[1]) a byly v bývalém Rakousku a Bavorsku zakázány.

Roku 1812 byla Britskou společností založena Finská společnost. Působením protestantského i pravoslavného duchovenstva byla založena r. 1813 Ruská společnost, ke které se přihlásil za člena i car Alexander I. Car *Mikuláš I.* podezíral však společnost z politických záměrů, a proto ji r. 1826 zrušil. Za cara *Alexandra II.* byla znovu povolena, a tak r. 1863 povstala nová Ruská biblická společnost za podpory carovy a synody pravoslavné církve.[2]) Car si přál, aby se zvláště evangelia co nejvíce rozšířila mezi chudý lid.

Britská společnost vydávala bibli bez tak zv. *druhokanonických knih,*[3]) jež protestanté nazývají apokryfy (spisy podvrženými), ač přidruženým společnostem bylo dovoleno, aby i tyto knihy tiskly a vydávaly.

Ve Skotsku však povstal odpor, vyvolaný presbyteriány, proti druhokanonickým knihám a po několika poradách, zvláště v Edinburgu 1825, bylo r. 1827 dojednáno, že Britská biblická společnost ani sama nepovolí tisknouti ony knihy, ani dále nebude finančně podporovati pobočné společnosti, které by druhokanonické knihy vydávaly.

Po tomto usnesení se odtrhlo asi 50 biblických společností od hlavní

---

[1]) Viz DB, n. 1602nn; srv. také níže § 3, b).

[2]) Srv. *Lopuchin-Glubokovskij*, Pravoslavnaja bogos. Enciklopedija, Biblejskia obščestva v Rossiji II, 575—597.

[3]) *Druhokanonickými* (deuterokanonickými) nazýváme ony biblické knihy, které všichni židé a podobně protestanté zavrhli ze své sbírky (kánonu) biblických knih jako knihy podvržené (apokryfy). Jsou tyto: Tob, Jud, Moud, Sir, Bar, 1 a 2 Mach, Est 10—16, Dan 3, 24—90; 13 a 14. Církev katolická má však tyto knihy od počátku ve stejné vážnosti jako ostatní (prvokanonické), o jejichžto pravosti a původnosti nebylo pochybnosti.

společnosti britské,[1]) mezi jinými i Pruská biblická společnost, která někdy druhokanonické knihy tiskla, zatím co Saská společnost je měla vždy ve všech svých vydáních. Anglický král přisahal vždy na celou bibli.

c) Podle výroční zprávy Britské a zahraniční společnosti za rok 1938 byla vydána bible již v 732 jazycích a nářečích[2]) a společnost vydala už asi na 500 milionů biblí buď úplných nebo částí, hlavně NZ.[3]) Ročně vydává tato společnost na tisk, vazbu a šíření Písma sv. v rozličných jazycích a zemích přes 65 milionů K. Dokonce vydala také bibli i pro slepce o 39 svazcích a 5836 stránkách.[4])

V protestantských částech Německa rozšiřovala bibli tamější biblická společnost a Britská společnost vrhla své sítě hlavně do zemí katolických a do zámoří. Velikého úspěchu došla zvláště v Indii, Číně a Africe.[5])

Snahy o rozšíření latinského překladu bible v Americe působily na založení Americké biblické společnosti r. 1816, jež vydala již více než 85 milionů biblí asi v 60 jazycích. V letech 1919—1920 vyšel jejím nákladem NZ podle vydání Kralické bible z r. 1613 v počtu 155.000 výtisků. Tato společnost pronikla také do Japonska, Číny, Syrie a Turecka.

Britská a zahraniční společnost vydává již od r. 1830 také veliké množství českých překladů bible.[6]) České překlady bible byly vydány zprvu podle Elsnerovy[7]) *Třetí hallské bible*[8]) a od roku 1887 podle Kralické bible z r. 1613.

---

[1]) Srv. *Moulinié*, Notice sur les livres apocryphes de l'Ancien Testament en reponse à la question: faut-il les surpprimer? Genève 1828.

[2]) Roku 1937 byl pořízen překlad bible do nářečí domorodců kmene Sakata. Kmen tento sídlí v belgickém Kongu mezi řekami Kasar a Lukeni a čítá asi na 70.000 obyvatel.

[3]) „Z tohoto nesmírného počtu bylo vydáno za ten čas, vlastně od r. 1830, kdy společnost ta počala vydávati i české biblické spisy, 566.105 českých biblí, 959.961 českých Nových zákonů a 989.336 biblických spisků, zvláště evangelií. Vedle toho vydala Britská společnost již i slovensky 70.592 Nových zákonů a 218.720 evangelií a jiných biblických spisků," píše Hrejsa roku 1935 (BČn, str. 54n).

[4]) Před světovou válkou byla prodávána taková bible za 120 K.

[5]) Jen pro Afriku vydala společnost bibli v 200 afrických nářečích.

[6]) Viz k tomu Hrejsa, l. c. str. 40.

[7]) *Jan Theopfil Elsner* se narodil r. 1717 ve Wegrově (na Podlaší) z českobratrských rodičů. Stal se duchovním správcem českobratrské osady v Berlíně. Přiučil se českému jazyku a vydával starší českobratrské spisy. Tak vydal r. 1752 NZ se žalmy. Zemřel v Berlíně r. 1782.

[8]) *První hallskou biblí* se jmenuje vydání české bible z r. 1722 v Halle v Cansteinově tiskárně tamního sirotčince. Bible vyšla podle bratrského vydání z r. 1613 nákladem slezského hraběte *Henrycha Erdmanna Henkela* a péčí *Matěje Bély*, faráře v tehdejším Prešpurku, a *Daniela Krmana*, slovenského superintendenta. Farář Béla předeslal k bibli také předmluvu a Krman stručně podal přehled dosavadních tisků české bible. *Druhou hallskau biblí* vydává v Halle r. 1745 knihkupec *Sam. Trautmann* podle hallského vydání z r. 1722. *Třetí hallská bible* vychází opět v Halle v Cansteinově tiskárně r. 1766 péčí *Jana Theofila Elsnera*. Elsner převzal text z r. 1722, vynechal předmluvu Bélovu a Krmanovu a podal svou předmluvu, v níž se rozepsal o vydáních českých biblí a NZ podle předmluvy českého exulanta *Václava Kleycha*, který vydal NZ svým nákladem v Žitavě r. 1720 podle bratrského textu z r. 1613.

d) Pro Slovensko vydala tato společnost také slovenské překlady.[1]) Roku 1904 vydal *Jan Lajčiak* slovensky žalmy, 1924 vydala společnost NZ bez žalmů v úpravě *Josefa Roháčka*, 1933 vyšel NZ i se žalmy podle revidovaného textu Rokáčkova a 1936 celá slovenská bible.

§ 2. Stanovisko Církve katolické k nekatolickým biblickým společnostem.

a) Proti nekatolickým biblickým společnostem se Církev katolická stavěla vždy odmítavě a zakazovala svým věřícím kupovati a čísti překlady jimi pořízené.

Důvody, proč tak Církev činí, jsou tyto:

1. *Biblické společnosti uznávají podle učení Lutherova za jediný a výlučný pramen víry toliko bibli zavrhujíce tradici* (ústní podání). *Učí, že každý je povinen bibli čísti a může také ji vykládati podle svého přesvědčení bez zřetele na neomylný učitelský úřad katolické Církve.*[2])

Někteří vážnější protestanté sami zavrhují zásady o volném výkladu bible. Tak *Schenkel* napsal: „Jen pomocí rozsáhlých linguistických a historických znalostí, důkladných předběžných prací, namáhání a důkladné píle je možno ze spisů (t. j. z bible), které patří tak vzdálené době, vypátrati pravdu.“[3])

Karel Aug. Hase, rovněž protestant, vyznává ve smyslu katolickém: „Aby mohl každý věřící samostatně svou víru z Písma sv. čerpati a podle ní se říditi, k tomu nemá masa lidí prostředků, tudíž ani oprávnění, ani povinností.[4])

2. *Společnosti nevydávají úplnou bibli. Zpravidla vynechávají v pořadí biblických knih knihy druhokanonické, které buď vynechávají zcela nebo připojují jako dodatek k spisům podvrženým* (apokryfům).

3. *Překlady bývají velmi často pořizovány spěšně, mnohdy lidmi neovládajícími důkladně jazyka, z něhož překládají, takže jsou jejich překlady leckde příliš vzdáleny správného smyslu. Na mnoha místech jsou překlady nevhodně a úmyslně upravené ve smyslu protestantském. Také nelze upříti, že takové překlady jsou někde i po stránce jazykové špatně pořízeny.*

Znamenitý protestantský biblista *Reuss*, bývalý profesor ve Štrasburku, se vyjádřil, že překlady biblických společností jsou „ponejvíce dělány narychlo“ a že jsou „nedokonalou fabriční prací“.[5])

4. *Překlady bible jsou vydávány bez poznámek, které jsou nutné při četbě Písma sv., zvláště pro obyčejného čtenáře, neboť nesprávný výklad může vésti nekritického a neodborného čtenáře snadno k bludným závěrům, ba úplně na scestí.*

---

[1]) Srv. § 1, c), pozn. 3.

[2]) Katolická Církev je však jedinou Kristem oprávněnou a zmocněnou vykladatelkou Písma sv.; viz o tom *Col*, Biblická hermeneutika, Olomouc 1938, str. 104—115.

[3]) Christentum und Kirche im Einklange mit der Kulturentwicklung I, str. 231.

[4]) Handbuch der protestantischen Polemik gegen die römisch-katholische Kirche, str. 57.

[5]) Die Geschichte der Heiligen Schrift des N. T., 1864, str. 513.

Rozvážní protestanté neschvalovali již od počátku vydávání překladu bible bez nejnutnějších poznámek. Tak *Maltby*, protestantský biskup v Durhamu, napsal r. 1812, že bible bez poznámek mate jen lid a uvádí jej do bludů. Podobně se vyjádřil r. 1818 *Phelan* a *O'Callaghan*. V novější době se tak vyslovili z protestantů: *Semler*, *Delbruck*, *Wegscheider*, kteří hájí názoru, že bible je vlastně pro vyučující, laikům je dovolena jen s poznámkami.

Volnost při výkladu bible byla také příčinou roztříštění protestantismu v četné sekty, z nichž se každá dovolávala nějakého biblického místa, které si vykládala ve svůj prospěch.[1])

5. *Která vážná a oprávněná autorita nám zaručuje, že překlady biblických společností jsou správné, když tyto společnosti zavrhly neomylný učitelský úřad katolické Církve?*

Správně napsal již papež *Pius VII.* v listě arcibiskupu mohylovskému *Stanislavu Boh. Siestrzencewiczovi* dne 3. září 1816 o překladech biblických společností nekatolických: „*Neboť pozorujeme již v některých z takových překladů, jež se nám donesly, že se připravuje záhuba svatosti tak čisté nauky, takže věřící snadno pijí smrtonosný jed z těch pramenů, z nichž by měli čerpati vody spásonosné moudrosti.*“[2])

Biblické společnosti, zvláště pro Německo, užívají často Lutherova překladu bible, o němž je přece známo, že si jej Luther přizpůsobil zcela pro své učení. *Jer. Esmer* nalezl v Lutherově překladě přes 1400 míst, jež Luther úmyslně jinak přeložil, aby podporovala jeho bludnou nauku, nebo špatně přeložil, poněvadž jim správně nerozuměl. Protestant *Bunsen* napsal: „Lutherův překlad je nanejvýš neúplný, byť i jevil stopy velikého genia. 3000 míst potřebují opravy.“[3])

Výborný znalec biblických řečí a biblické kritiky *de Wette* píše v předmluvě k svému překladu bible: „Mnozí se drží ve svých přednáškách stále chybného překladu Lutherova a předkládají myšlenku podle jejich domnění biblickou, která však ani v původním znění není.“[4])

O anglických překladech biblické společnosti se vyjádřil *Ellicot*, že jsou v nich „četné bludy, nesrovnalosti a neporozumění slovům Písma sv.“[5])

Církev katolická dodává svým schválením překladu záruku, že překlad je věrný, že neobsahuje nic, co by se příčilo původnímu znění. U překladů nekatolických není této záruky, i kdyby byl překladatel po vědecké stránce velmi zdatný. Nikdy nám nemůže býti jeho vědecká zdatnost zárukou, že se nevloudilo v jeho překlad nebo výklad něco, co by snad myšlenkově neodpovídalo originálu. Proto Církev, jsouc pečlivá o neporušenost svatých pravd, vším právem zakazuje svým věřícím čísti překlady nekatolických biblických společností.

---

[1]) Vhodně se tu uplatňuje výrok *Samuela Werenfelsa* († 1740): „Hic liber est, in quo quaerit sua dogmata quisque; Invenit et pariter dogmata quisque sua.“ Viz také *Col*, l. c. str. 13.

[2]) Před tím píše papež: „Magno et acerbo dolore confecti sumus, ubi accepimus exitiosum consilium haud ita primum susceptum, quo sacratissimi bibliorum libri novis et praeter saluberrimas Ecclesiae regulas editis interpretationibus iisque callide in pravos sensus contortis vernacula qualibet lingua passim pervulgantur;“ pak pokračuje: „Namque ab aliqua iam ex perlatis ad nos huiusmodi versionibus animadvertimus eam in purioris doctrinae sanctitatem parari perniciem, ut facile fideles ex iis fontibus lethale ebibant venenum, ex quibus haurire debuissent aquas sapientiae salutaris“; BD, n. 1602.

[3]) Srv. ČSB II, str. 212; viz k tomu článek v ČKD 1852, str. 291nn: Měl-li Luther patřičné vlastnosti k řádnému a přesnému překladu Písma sv.?, dále viz *Ant. Brychta:* Jak nakládal Luther s Písmem sv., čas. Růže dominikánská 1895, str. 570nn; *P. Schempp*, Luthers Stellung zur Hl. Schrift, München 1929.

[4]) Viz ČSB, II, str. 212.

[5]) WWK II, sl. 755.

b) Způsob rozšiřování bible těmito společnostmi nebyl vždy důstojný slova Božího. Rozšiřovatelé a roznašeči protestantští jsou zejména v misijních krajinách hlavními odpůrci a škůdci práce katolických misionářů.[1])

Ostatně i v Evropě mnohdy přímým vnucováním bible a způsobem dotěrných podomních obchodníků dosahují u lidu pravého opaku a pod rouškou úcty a lásky k bibli šíří jen nenávist a zášt proti katolické Církvi.

To přiznává sám protestantský biblista *Reuss:* „Dílo biblických společností v anglických a francouzských rukou kleslo namnoze na prostředek protiřímské propagandy."[2])

Bible vydané nekatolickými společnostmi šíří u nás zvláště také sekta „Vážní badatelé bible", založená Russelem v Pittsburgu (v Americe) r. 1852, a Adventisté, založení protestantským farářem Willianem Millerem r. 1831.

Nač mají právě kalolíci podporovati tyto nekatolické společnosti a čísti porušenou bibli, když máme své výtečné překlady církevně schválené a doporučené?

c) Je třeba uznati, že tyto společnosti vykonaly i kus práce pro rozšíření bible mezi lidem a jejich výtisky vnikly hluboko do lidových mas. Ale stejně uznejme, že výsledek této práce je v poměru k onomu velikému úsilí a finančním vydáním přece jen příliš slabý.

§ 3. Rozhodnutí církevní o nekatolických společnostech.

a) Kdyby nekatolické biblické společnosti rozšiřovaly bibli jen mezi protestanty, Církev by jistě proti nim nevystupovala. Ale ze zkušenosti víme, že se snaží rozšířiti své překlady také mezi katolíky. A tu je Církev katolická jako autoritativní strážkyně Písma sv. nucena učiniti pro své věřící patřičná opatření.

b) Tak již papež *Pius VII.* (1800—1822) zakázal katolíkům spojení s Britskou biblickou společností a rovněž zapověděl užívání jejich překladů brevem ze dne 29. června 1816, adresovaným pozňanskému arcibiskupu *Roczynskému.* Téhož roku pokáral brevem ze dne 3. září mohylovského arcibiskupa *Stanislava Boh. Siestrzencewicze,*[3]) který dal pro katolíky roku 1815 tisknouti v Ruské biblické společnosti NZ podle polského překladu *Jakuba Wujka.* Následujícího roku bylo to vydání staženo.

Další zákazy vydal *Lev XII.* okružním listem „*Ubi primum*" ze dne 5. května 1824,[4]) *Pius VIII.* okružním listem „*Traditi humilitati*" ze

---

[1]) Viz o jejich činnosti v minulém století u *T. W. M. Maechalla,* Christian Mission Missinos, their agents, their method and their results, London 1862.

[2]) Die Geschichte der Hl. Schrift des N. T., 1864, str. 513.

[3]) Viz výše § 2, 5.

[4]) Píše: „. . . Hostium nostrorum iniquitas eousque progreditur, ut praeter colluviem perniciosorum librorum religioni per se infestam, in religionis detrimentum vertere nitantur etiam sacras Litteras ad religionis ipsius aedificationem divinitus nobis datas.

dne 24. května 1829, *Řehoř XVI.* v „*Inter praecipuas machinationes*“ ze dne 6. května 1844,[1]) *Pius IX.* dne 8. prosince 1864 *v sylabu bludů* (syllabus seu collectio errorum modernorum), § IV (viz DB, n. 1718n).

Lev XIII. zakázal konstitucí „*Officiorum ac munerum*“ ze dne 25. ledna 1897 četbu bible v jakémkoliv překladě pořízeném nekatolickou společností.

c) *Rozhodnutí papežů byla uzákoněna v novém církevním zákoníku* (viz CIC, can. 1391, 1399, 1° a níže § 5 i).

§ 4. Katolické biblické společnosti.

a) Nekatolické biblické společnosti vyvolaly v Církvi katolické mocný protitlak na ochranu celistvosti a neporušenosti Písma sv. a daly vznik četným biblickým společnostem katolickým.

b) *První společnost vznikla roku 1805*, kdy představený řezenského semináře *M. Wittmann* založil biblický ústav k rozšíření Písma sv., zvláště NZ. Za deset let rozšířil tento ústav na 70 tisíc výtisků NZ.[2])

V Mariboru založil roku 1815 *Leander van Ess* spolek k rozšiřování bible, který byl v čilém spojení s Britskou a Pruskou biblickou společností. Když pak byl dán německý překlad van Essův na index zakázaných knih, vystoupil papež *Pius VII.* proti tomuto spolku, spojenému s protestantskými společnostmi, a důsledek toho byl, že se spolek brzy nato rozešel.

Později vyšel překlad NZ pořízený *Kistemarkem* pro katolíky, schválený církevně, ale poněvadž jej vydala Britská společnost, bylo katolíkům Svatou stolicí zakázáno užívání tohoto překladu.

Rovněž slovenský překlad NZ, tištěný švabachem, vyšel roku 1884 po biskupském schválení u Britské společnosti. Nyní se již zásadně nedovoluje vydávati katolický překlad bible u nekatolických společností.

c) V Římě vznikl roku 1900 spolek kněží *Sdružení sv. Jeronyma k rozšiřování sv. evangelií* (Sodalitas a S. Hieronymo pro diffusione

---

Non vos latet ... sanctorum Patrum traditionibus, et contra notissimum Tridentini Consilii decretum in id collatis viribus ac modis omnibus intendit, ut in vulgares linguas nationum omnium sacra vertantur vel potius pervertantur Biblia;“ DB, n. 1607.

[1]) „... Perspectum vobis est vel a prima christiani nominis aetate hanc fuisse propriam haereticorum artem ut repudiato verbo Dei tradito et Ecclesiae catholicae auctoritate reiecta Scripturas aut manu interpolarent aut sensus expositionem interverterent. Nec denique ignoratis, quanta vel diligentia vel sapientia opus sit ad transferenda fideliter in aliam linquam eloquia Domini, ut nihil proinde facilius contingat, quam ut in eorundem versionibus per societates biblicas multiplicatis gravissimi ex tot interpretum vel perniciem multorum. Ipsarum tamen societatem parum aut nihil omnino interest, si homines biblia illa vulgaribus sermonibus interpretata lecturi in alios potius quam alios errores dilabantur, dummodo assuescant paulatim ad liberum de Scripturarum sensu iudicium sibimet ipsis vindicandum atque ad contemnendas traditiones divinas ex Patrum doctrina in Ecclesia catholica custoditas, ipsumque Ecclesiae magisterium repudiandum ... cunctas supradictas societates biblicas dudum a nostris „decessoribus reprobatas Apostolica rursus auctoritate condemnamus“; DB, n. 1630 a n. 1632.

[2]) Ústav byl r. 1817 zrušen Piem VII.

SS. Evangeliorum). Sdružení se brzy rozšířilo i mimo Řím do jiných italských diecésí.[1])

Bohatou činnost tohoto sdružení schválil *Pius X.* Papež *Benedikt XV.* o něm píše v SP: „Naše mysl zalétá se zálibou ke společnosti, která má jméno svatého Jeronyma, se zálibou tím větší, že jsme sami měli účastenství při jejím zakládání a zdokonalování... Společnost tato má úkol co nejvíce rozšiřovat čtyři evangelia a Skutky apoštolské, aby nebylo křesťanské rodiny, která by jich postrádala, a aby si všichni navykli každý den z nich čísti a rozjímati. Vroucně si přejeme, aby toto dílo, nám velmi milé pro nesporný užitek, o kterém jsme se přesvědčili, rozšířilo a rozlilo se po vašich diecésích tím, že budou všude zakládány společnosti téhož jména a stanov a přivtěleny k římské společnosti" (viz AAS 1914, str. 406).

d) V Polsku bylo roku 1907 založeno ve Varšavě *Towarzystvo imienia ks. Jakuba Wujka* na rozšiřování bible v polském překladě.

Ve Francii vznikla roku 1909 *Ligue de l'Evangile* k rozšiřování latinského vydání bible.[2])

Podobně také v Holandsku vzniklo na popud horlivého kaplana *Poella* v hergenbošské diecési *Biskupské sdružení Timothejské k šíření četby sv. evangelia.*[3])

K radostným zjevům posledních let patřilo *biblické hnutí v Německu*, kde zvláště v protestantských diasporách bylo toto hnutí dobou a okolnostmi takřka vynuceno. Pořádány byly biblické dny po různých německých městech, které ukázaly, jak myšlenka četby Písma sv. zapustila již hluboké kořeny. Tato myšlenka našla četné horlitele mezi katolickou mládeží, která tvořila biblické kroužky, kde se po způsobu prvních dob křesťanských společně četlo úryvkovitě Písmo sv. a vykládalo.

Celou organisaci tohoto hnutí v Německu podal dlouholetý pracovník v tomto hnutí *A. Stonner* ve své knize *Bibellesung mit der katholischen Jugend* (Paderborn

---

[1]) Úkolem jeho bylo:

1. Často, pokud možno, denně čísti sv. evangelium. Při tom však čísti jen z překladů Církví schválených a opatřených nutnými poznámkami.
2. Horlivě doporučovati i jiným četbu evangelií.
3. Modliti se často střelnou modlitbu: „*Dej, prosíme, Ježíši, abychom Tvého svatého evangelia poslouchali.*" (Da, quaesumus, Jesu, ut Tuo sancto obsaquamur Evangelio.) — *Pius X.* udělil 23. dubna 1914 sdružením, pokud byla biskupem pravoplatně zřízena, plnomocné odpustky za obvyklých podmínek; mimo to i četné neplnomocné za každý dobrý skutek vykonaný podle stanov tohoto sdružení (viz AAS 1914, str. 306).

[2]) Členové této ligy mají tyto povinnosti:

1. Denně se modliti: „*Žehnej nám, Pane! Čtení sv. evangelia přinesiš nám spásu a ochranu! Amen.*"
2. Při častém sv. přijímání vzíti si za základ přípravy a díkučinění epištolu a evangelium toho dne.
3. Měsíční zpytování svědomí o vykonané povinnosti co do čtení a rozšiřování evangelií.
4. Denní návštěva Svátosti oltářní, aby se členům dostalo od Krista pravého ducha evangelia.
5. Čísti denně odstavec evangelia buď sám nebo společně v rodině.
6. Získávati nové členy a platiti menší příspěvek.

Všeobecným úkolem je konat evangelní kursy, odstraňovati z rodin světské obrazy a nahrazovati je obrazy z evangelia (viz k tomu KKz 1914, str. č. 13).

[3]) Viz *Tumpach*, Biblická společnost katolická, ČKD 1914, str. 736.

1936), v níž najdeme i pro naše české poměry velmi mnoho poučného, co by se také u nás při dobré vůli a lásce k bibli dalo vykonati.[1])

e) *V naší vlasti* byl na přání papeže *Benedikta XV.* ve smyslu okružního listu SP založen v Praze *Odbor sv. Jeronyma k vydávání a šíření knih Písma sv.* při Dědictví sv. Jana Nep.[2])

Třeba ovšem uznati, že na laciné vydání bible jest u nás potřeba veliké finanční podpory.

V Dědictví sv. Jana Nep. v Praze vyšlo již celé Písmo sv. v českém překladě s četnými poznámkami, které nám dosud nahrazují aspoň poněkud české biblické komentáře.

SZ vyšel v českém překladě Jana Hejčla ve třech svazcích: I. svazek obsahuje knihy Genesis až Judit (vyšel 1917, nyní úplně rozebrán); II. svazek: Ester — kniha Sirachovcova (1921), III. svazek: Isaiáš — knihy Machabejské (1925).

NZ přeložil Jan Lad. Sýkora a překlad vyšel ve dvou dílech: I. svazek: Evangelia, Skutky apoštolské (1922); II. svazek: Listy apoštolské a Zjevení sv. Jana (1923).

Totéž dědictví vydává lidové vydání jako podíly údů. Vyšly tyto svazky SZ: I. obsahuje Patero knih Mojžíšových; II.: Josue-Judit; III.: Ester-knihu Sirachovcovu.

Jako kapesní vydání NZ vydalo Dědictví evangelia (1909, [2] 1922) a Apoštolář (1914) v překladě Sýkorově se stručnými poznámkami.

Toto vydání znovu přehlédl a k tisku upravil *Jan Hejčl.* Překlad vyšel opět nákladem Dědictví v Praze. Roku 1933 vyšla druhá část: Apoštolář neboli Skutky a Listy apoštolské se Zjevením sv. Jana a roku 1934 první část: Evangelia. Kapesní vydání SZ má vyjíti ve čtyřech svazcích.

Slovenský katolický překlad Písma sv. vyšel nákladem Spolku sv. Vojtěcha v Trnavě v letech 1913—1926 (*Písmo Sväté Starého a Nového zákona. Z latinského typického vydania Vulgaty na slovenský jazyk preložené.* Sväzok I.—X.) péčí *Martina Kollára, Andreje Hlinky, A. Donovala* a jiných.

Z nekatolických českých překladů NZ dlužno jmenovati překlad *F. Žilky* ([2] Praha 1934), který překládal z řečtiny.

f) *Papež Pius XI. již několikráte poučil věřící důrazně o povinnostech katolíků podporovati katolický tisk. Je to veliký úsek Katolické akce. A která kniha zasluhuje více podpory a více rozšíření, která kniha je ve vlastním slova smyslu nejvíce knihou katolickou, ne-li bible — Kniha knih?*[3])

---

[1]) Týž autor vydal *Seelsorgliche Bibelarbeit.* Vorträge auf drei Bibeltagungen in München und Freising (Eichstätt-Bayern 1935). Kniha podává všechny přednášky, které proslovil na biblických dnech v lednu a únoru roku 1935 Kathol. Bibelapostolat der Erzdiözese München. Základním tématem bylo: Písmo sv. v liturgii postní a velikonoční doby. Přednášel tu také *Stonner* a známý biblista mnichovský kardinál *Faulhaber* na téma: Čeho žádáme od německého překladu Písma sv. — Obě knihy Stonnerovy patří na stůl všech pracovníků mezi mládeží. Také katecheta nalezne tu leccos, co mu poskytne hodně námětů a pokynů, kterak by ve škole vzbudil u dětí lásku a úctu k bibli. — Při přednáškách biblických lze vhodně použíti nejnovějších biblických diapásek *Buch der Bücher* (vydal Calig, Freiburg i. Br., Wehrmannhaus). Je to výtečná pomůcka, kterou se jistě posluchačstvu zavděčíme. První obrázky nás seznamují názorně s podstatou a obsahem bible, další ukazují péči Církve o bibli, seznamují nás také s nejstaršími biblickými rukopisy, Papežským biblickým ústavem, klášterem sv. Jeronyma, kde se provádí revise textu Vulgaty (viz o tom také Col, Biblická hermeneutika, str. 52n). Mnoho látky poskytuje i německý časopis *Bibel und Liturgie* (Klostenburg).

[2]) Viz *Sýkora,* BČ (NZ), str. 434n.

[3]) Viz k tomu *Hejčl,* Písmo sv. v životě knězově, Olomouc 1932, 60—80. (Co vykonal pro heslo „Zpět k bibli" první homiletický kurs v Brně 22.—24. října 1912.) Stojí za uváženou: Kolik se vykonalo pro rozšíření bible už v cizině, kolik u nekatolíků, a kolik u nás? Z dějin českého hnutí pro rozšíření bible v lidovém

§ 5. Četba Písma sv. v lidové řeči.

Literatura: ARNDT Aug., De libris prohibitis commentarius, 1895, 134 až 139. — BELLARMIN sv., De verbo Dei II, 15, 16. — CORNELY R., Introductio generalis, Parisiis 1885, 480—489. — DIMMLER E., Schriftlesung. Grundsätzliche Erwägungen über eine Frage der Zeit, M. Gladbach 1917. — ESS LEANDER van, Gedanken über Bibel und Bibellesen, Salzburg 1816. — FONCK L., Das Licht der Welt. Handreichung für die neutestamentliche Schriftlesung mit besonderer Berücksichtigung der Evangelien², Paderborn 1919. — FONTANA Jac., Constitutio „Unigenitus" theologice propugnata III, Romae 1721, 584nn. — HARNACK A., Über den privaten Gebrauch der Heiligen Schriften in der alten Kirche, Leipzig 1912. — HEGELMAIER Th., Geschichte des Bibelverbots, Ulm 1783. — HOFFMANN J., Die Heilige Schrift — ein Volks- und Schulbuch in der Vergangenheit. Soll sie dieses auch in Gegenwart und Zukunft sein? Kempten 1902. — HÖLSCHER A., Über das Lesen der Heiligen Schrift nach den Satzungen der katholischen Kirche, Münster i. W. 1885. — HOLUBÁŘ V. G., Co bývala bible prvním křesť., z jakého úmyslu ji čítali, a proč bychom ji nyní pilněji než jindy čísti měli, ČKD 1835, 73nn. — HÖPFL H., Das Buch der Bücher. Gedenken über Lektüre und Studien der Hl. Schrift, Freiburg i. Br. 1904. — CHERUBINUS a s. Joseph, Bibliotheca critica sacra, Lovanii 1804, I: Dissertatio Proem. quaest. III. art. 5. — KUTAL Bart., Církev a Písmo sv., ČKD 1937, 217—225. — LAMY Th. J., Introductio in s. Scripturam I², Lovanii 1872, cap. IV. — LEHNER Bedřich, Dejme lidu celé Písmo sv., ČKD 1933, 305—314. — MALOU J. B., La Lecture de la S. Bible en langue vulgaire, Louvain 1864, 2 sv. (do němčiny přeložil H. Stöveken, Das Bibellesen in der Volkssprache, Mainz 1849). — MICHAEL E., Gregor

---

překladě třeba se zmíniti o akci, kterou 29. března 1925 podnikla *Lidová akademie v Praze* v zemích České a Moravskoslezské. Byla to vlastně jakási „biblická" neděle. Před tím vydala lidová akademie toto provolání: „Lidová akademie v Praze hodlá uspořádati o příští neděli dne 29. března záslužný a významný podnik. Po celých Čechách, Moravě a Slezsku podniknuta jest o této neděli veliká a mohutná akce pro rozšíření Písma sv., bible. Nelze ani slovy vypsati, jak z celého srdce vítáme a pozdravujeme tuto akci. Vždyť každý přítel a pracovník v náboženském našem životě s bolestí pozoruje, kterak četba románů, novin a různých zábavných i jiných knih vytlačuje z českých rodin knihu, nad níž předkové naši vzácnější a dražší knihy neznali, Písmo svaté, bibli... Známý je výrok papežského legáta Aeneáše Silvia, který vyjádřil se o znalosti Písma sv. mezi českým lidem takto: ‚V Čechách každá babička zná Písmo sv. lépe než v Italii doktor bohosloví.' Písmo sv. a kronika náležely vždy k nejvzácnějším knihám v domácnostech našich předků. Tyto dvě knihy jako nejdrahocenější skvosty uchovávali na čestném a bezpečném místě a kdykoliv denní práce dovolila, buď za večera nebo v tiché chvíli nedělního odpoledne, shromáždila se celá rodina a hospodář předčítal jednotlivé kapitoly z bible a nezřídka i svůj výklad nebo poznámky, vztahující se k praktickému životu členů rodiny, k tomu ze své zkušenosti dodal.

Bohužel, dnes s četbou Písma sv. jak u jednotlivců, tak i v rodinách se zřídka setkáváme. A přece obrození náboženského ducha v českém národě, jak ideál tento jest vrcholným bodem našeho programu, se neuskuteční, dokud lid český nebude opět své duchovní vzdělání, životní moudrost a zkušenost čerpat z bible. Není o tom pochybnosti, že nad Písmo sv. žádná kniha ve světě člověku nedovede dáti takového uklidnění, pokoje srdce i klidného zodpovědění všeho, čím v moderní době trpí lidské srdce nebo čím jest zmítán jako divokou bouří duch lidský jako Písmo sv. Nejgeniálnější duchové, když přečetli a prostudovali celé knihovny a stohy knih, nakonec nalezli uklidnění pokoje i rozluštění nejdůležitějších záhad životních v Písmu svatém, bibli..." (*Našinec* 27. března 1925). Rok před tím pořádal přívozský farář *Karel Petr* († 1936) biblický kurs v Lidové křesť. sociální škole v Mor. Ostravě, na němž se četly a vykládaly žalmy podle Hejčlova Žaltáře (vydaného v Praze 1922). O zdařilém průběhu tohoto biblického kursu viz v *Našinci* dne 26. dubna 1924. *Bylo by jistě dobré, kdybychom opět tuto biblickou neděli oživili a pravidelně každoročně pořádali.*

VII.,,,Der Vater des Bibelverbots", ZkTh XXV (1901), 746—748. — NEERCASSEL J., Vom Lesen der Hl. Schrift, Mainz 1846. — NOIT H., Über Bibelkenntnis und Bibellesen in älterer und neuerer Zeit, Berlin 1896. — NOVOTNÝ Jos., Bible čtení, ČSB II, str. 209—213. — PAZDERKA Jos., Čtení Písma sv., biblické společnosti a církev, Bl 1888, 244nn. — PERRONE, Prael theol. Tract. de locis theologicis, pars II, sect. I, cap. V. — PETERS N., Kirche und Bibellesen oder die grundsätzliche Stellung der katholischen Kirche zum Bibellesen in der Landessprache, Paderborn 1908; TÝŽ, Unsere Bibel[3], tamtéž 1935, 13—25. — ROMEIS K., Was ist uns Christen die Bibel? Freiburg i. Br. 1911, 196—224. SELBT J., Bischofs Jos. Ludwig Colmar von Mainz Predigten über das Lesen der Hl. Schrift, 1902. — SOIRON T., Das Heilige Buch. Anleitung zur Lesung der Hl. Schrift des NT, Freiburg i. Br. 1928. — STONNER A., Bibellesen, LThK II, sl. 290—292; TÝŽ, Bibellesung mit der katholischen Jugend[2], Paderborn 1936. — UBALDI U., Introductio III[5], str. 461—488. — VOLLNER H., Vom Lesen und Deuten Heiligen Schiften, Religionsgeschichtliche Volksbücher III, 9, Tübingen 1907. — ZAHRADNÍK Vincenc, O ceně a užívání bible svaté, ČKD 1833, 169nn. — V časopisu Hlídka, XIX (1902), str. 47nn: Zapověděl Řehoř VII. čítati Písmo? — Viz také Bibellesung und Bibelstunden, Lobnig und Freudenthal 1938.

a) Písmo sv. bylo v Církvi od počátku ve veliké úctě a věřící v dobách krvavého pronásledování byli ochotni raději život obětovati než dovoliti, aby pohané potupili nebo zničili posvátné knihy Písma sv. Při tom však nikdy nebylo v Církvi všeobecného přesvědčení, že četba Písma sv. je nezbytně nutná k věčnému spasení, poněvadž ani Písmo sv. samo, ani ústní podání neukládají této povinnosti.

Sv. Irenej píše: ,,A což kdyby nám apoštolé nezanechali žádných Písem? Zdaž bychom se nemusili držeti tradice, kterou odevzdali těm, jimž svěřili Církev? Toho řádu se drží mnozí cizí národové, kteří věří v Krista, majíce ve svých srdcích Duchem sv. napsanou spásu bez knih a bez inkoustu, a zachovávajíce pečlivě staré podání líbí se Bohu pro svou víru."[1])

Sv. Augustin: ,,Člověk opírající se o víru, naději a lásku a držící se jich neochvějně, nepotřebuje Písem, leč ku poučení jiných; pročež také mnozí žijí podle těchto tří ctností na poušti bez knih."[2])

Tertulian: ,,Víra tvá tě spasila, ne čtení Písma."[3])

Také se věřilo v Církvi od prvních dob,[4]) *že Kristus sám nenařídil přímo apoštolům, aby jeho evangelium napsali, nýbrž aby je kázali živým slovem* (srv. Mar. 16, 15—20).

b) *Se strany protestantů* se Církvi často vytýká, že si nevážila a neváží Písma sv. nedovolujíc věřícím čísti bibli v mateřském jazyku.

Církev nikdy nezakazovala čísti bibli v latinském překladě (Vulgatu). Ze závažných důvodů sice nedovolovala čísti bibli v lidovém jazyku, ale je nutno, aby tomuto zákazu bylo rozuměno správně a nepředpojatě.

Zkušenost často potvrdila správnost církevního opatření, že Církev někdy podle daných okolností přiměřeně řídila nebo svými zákony i rozvážně omezovala četbu Písma sv. v lidové řeči. Máť Církev povinnost chrániti nauku Kristovu čistu a neporušenu a jen takovou

[1]) Adv. haer. II, 4, 2.
[2]) De doctrina christiana I, 39, n. 43; PL 34, 36.
[3]) Liber de praescr. haer., cap. 14; PL 2, 27.
[4]) Srv. k tomu zvláště *Malou*, l. c. I, cap. VI.; *Cherubinus*, l. c. I; *Fontana*, l. c. III, 584nn.

předkládati věřícím. Z ustanovení Kristova je nejen oprávněna Písmo sv. autenticky vykládati, nýbrž z téhož ustanovení též vyplývá, že Církev má povinnost ostražitě bdíti nad tím, aby to, co se lidu podává v lidové řeči jako Písmo sv., se skutečně shodovalo s původním zněním.[1]) Proto všude tam, kde bylo Písmo sv. v překladě do mateřštiny předkládáno věřícím porušené nebo nedostatečně přeložené, Církev rázně zakročila a zakázala četbu takového překladu. Nikdo přece nemůže nepřiznati, že Církev jednala v takových případech velmi obezřele, správně a oprávněně. Podobně jako stát v určitých případech nedovoluje svým občanům čísti všeho a zákonem leccos do tisku nejen nepřipustí, nýbrž již vytištěné zabaví (státní censura).

c) *Až do XI. století* nemáme v dějinách četby Písma sv. v lidové řeči nejmenší stopy po zákonu, jenž by zakazoval čísti bibli v mateřštině. Protestanté prohlašují papeže *Řehoře VII.* (1073—1085) za prvního původce tohoto zákazu. Činí tak zcela neprávem.

α) *Řehoř VII.* nezakazuje listem ze dne 2. ledna 1080, jehož se právě protestanté tolik dovolávají, čísti Písmo sv. v lidové řeči, nýbrž jen nevyhovuje prosbě českého knížete Vratislava II., žádajícího o svolení konati bohoslužbu v Čechách ve slovanském jazyku a přeložiti k tomu účelu Písmo sv. do jazyka lidového. O Písmu sv. v celém lidovém překladě se v listě vůbec nejedná, neboť ona slova „*sacrae Scripturae*", jichž papež použil podle způsobu mluvy té doby a podle celkové souvislosti listu se nevztahuje na Písmo sv. jako takové, nýbrž toliko na liturgické texty, které obsahují pouze úryvky biblických knih.[2])

β) Tím méně vydal zákaz o četbě bible papež *Innocenc III.* (1198 až 1216). Metský biskup mu písemně oznámil, že se v jeho diecési vyskytují mužové a ženy, kteří v tajných schůzích vášnivě čtou bibli ve francouzském překladě a sami si také vykládají text, nemajíce k tomu patřičných schopností. Na tuto zprávu odpověděl Innocenc III. listem r. 1199, že četba Písma sv. je věc sama o sobě chvály hodná, avšak poukázal, že nevzdělaným čtenářům hrozí ze samostatného výkladu veliké nebezpečí, že snadno mohou pobloudit v pravé víře. Proto napomíná papež metského biskupa, aby vhodným způsobem odvrátil věřící od takového počínání. Avšak četbu Písma sv. ve francouzském překladě nezakázal.

γ) Teprve až *bludaři albigenští, valdenští a kataři* počali v některých krajinách používati Písma sv. v překladě k rozšiřování svých bludů, byla v oněch krajinách zakázána laikům četba Písma sv. v mateřštině.

Tak zakázali biskupové laikům četbu Písma sv. na partikulárních synodách v *Toulousu* 1229[3]) a 1233 v *Tarragoně* (v sev. Španělsku).[4])

---

[1]) Viz k tomu *Col*, Biblická hermeneutika, str. 104n.

[2]) Viz *Michael*, ZkTh XXV (1901), 746—748; čas. *Hlídka* XIX (1902), str. 47nn.

[3]) Srv. can. 14: „Prohibemus ne libros V. et N. T. laicis permittatur habere, nisi forte Psalterium aut Breviarium pro divinis officiis, aut horas beatae Mariae Virginis aliquis ex devotione velit habere. Sed ne praemissos libros habeant in vulgari translatos severissime inhibemus."

[4]) Srv. *Hefele*, Konziliengeschichte V, 875.

Zákazy se týkaly jen laiků v jižní Francii a měly býti dočasnými ochrannými prostředky proti šíření bludů.

δ) Podobně tomu bylo *na oxfordské synodě* roku 1408, kde byl zavržen anglický překlad bible vydaný *Wiklefem* a zakázáno čísti bibli v překladě, který nebyl schválen diecésním biskupem nebo provinciálním sněmem.

d) *Reformátoři XVI. stol.* prohlásili podle Luthera bibli za jediný pramen víry a učili[1]), že četba Písma sv. je každému nevyhnutelně potřebná ke spasení a že Církev nemá vůbec práva čtení bible jakkoliv omezovati anebo dokonce zakazovati. Každý prý smí bibli překládati do své mateřštiny a vykládati si ji, jak í ám rozumí. Tak vzniklo mnoho různých, mnohdy naprosto si odporujících překladů a výkladů, které byly jen vhodnou půdou pro tvoření nových bludů a šíření nesprávné nauky mezi věřícími. Takové subjektivní výklady bible dovedly mnohé i zviklati v pravé víře.

e) Rázně zakročil papež *Pius IV.* (1559—1565) a zavrhl v indexu zakázaných knih roku 1564 všechny překlady bludařů a četbu bible v lidovém překladě, pořízeném katolíky, dovolil jen se svolením biskupovým nebo inkvisitorovým nebo aspoň farářovým. Také zpovědník mohl dovoliti věřícím četbu bible v překladě, předpokládal-li, že věřící bude míti z četby duchovní prospěch.[2])

Sixtus V. (1585—1590) odňal to právo biskupům a ostatním duchovním a ponechal je jako papežský reservát. Právo dávati povolení svěřil kongregaci Indexu, která byla zřízena již 1566.

To potvrdil také papež *Klement VIII.* (1592—1605). Později si však biskupové počali osvojovati to právo opět a dávali sami povolení k četbě Písma sv. v lidovém překladě.

f) Církvi katolické se vytýká tedy neprávem, že zakázala četbu bible. Ale třeba uvážiti, že šlo vždy jen o četbu bible v lidovém jazyce, který nebyl církevně schválen. Vzdělanci znali latinu a četba Vulgaty byla dovolena; na ni se papežské zákazy nikdy nevztahovaly. Papežové jednali obezřetně, chtějíce ve velikém náboženském zmatku, který způsobila reformace v XVI. stol. v západní Evropě, předejíti nebezpečí velkých odpadů a vlažnosti ve víře, kterou mohly způsobiti překlady bludařů, dokazujících z bible správnost i největších bludů.

Když později *jansenisté*, zvláště *Quesnel*, obnovili ony bludné názory na četbu bible jako na nutnou ke spasení, zavrhl papež *Kle-*

[1]) Srv. *Brenner*, Zur Geschichte von Luthers Bibelübersetzung, NkZ XXIX (1918), 369—371, 496—506, 536—551.

[2]) Reg. IV. Ind.: „Cum experimento manifestum est, si sacra Biblia vulgari lingua sine discrimine permittantur plus inde ob hominum temeritatem detrimenti, quam utilitatis oriri, hac in parte iudicio episcipi aut inquisitoris stetur, ut cum consilio parochi vel confessiari bibliorum a catholicis versorum lectionem in vulgari lingua eis concedere possint, quos intellexerint, ex huiusmodi lectione non damnum, sed fidei atque pietatis augmentum capere posse, quam facultatem in scriptis habeant. Qui autem absque tali facultate ea legere seu habere praesumpserit, nisi prius bibliis Ordinario reditis, peccatorum absolutionem percipere non possit" (srv. ČSB II, str. 211).

ment XI. (1700—1721) věroučnou konstitucí *Unigenitus* ze dne 8. září 1713[1]) jejich bludné názory.[2])

g) *Benedikt XIV.* (1740—1758) dekretem Posvátné kongregace Indicis ze dne 13. června 1757 zmírnil zákon o četbě bible tak, že dovolil čísti Písmo sv. v lidové řeči, byl-li překlad schválen Apoštolskou stolicí nebo biskupem a opatřen poznámkami, čerpanými ze spisů sv. Otců a učených katolických spisovatelů[3].)

Dekret Benedikta XIV. se stal základem pozdějších církevních výnosů o četbě Písma sv. v lidové řeči. Schválili jej a jeho platnost zdůraznili: *Pius VII.* r. 1816,[4]) *Pius VIII.* r. 1829[5]) a *Řehoř XVI.* r. 1844.[6])

h) Později se snažila *pistojská synoda* (synodus Pistoriensis) r. 1786 zase znovu oživiti zamítnuté bludy Quesnelovy. Proto zavrhl papež *Pius VI.* (1775—1799) v konstituci *Auctorem fidei* ze dne 28. srpna 1794 větu, že od četby Písma sv. omlouvá jen skutečná nemožnost. Toto učení nazval papež „*bludné a opovážlivé*".[7])

ch) *Řehoř XVI.* (1831—1846) zdůraznil r. 1844 dekret Benedikta XIV. z roku 1757 těmito slovy: „Je třeba zase všem připamatovati,

---

[1]) Srv. *Fontana*, l. c. str. 584nn; DB, nn. 1341—1451.

[2]) Mezi zavržené věty patří: 79.: „Utile et necessarium est omni tempore, omni loco et omni personarum generi studere et cognoscere spiritum, pietatem et mysteria Scripturae." — 80.: „Lectio s. Scripturae est pro omnibus." — 81.: „Obscuritas sancta verbi Dei non est laicis ratio dispensandi seipsos ab eius lectione." — 82.: „Dies Dominicus a Christianis sanctificari lectionibus pietatis et super omnia sanctarum Scripturarum." — 83.: „Damnosum est velle Christianum ab hac lectione retrahere." — 85.: „Interdicere Christianis lectionem s. Scripturae praesertim Evangelii, est interdicere usum luminis filiis lucis." (DB, nn. 1429—1435).

[3]) „Quod si huiusmodi Bibliorum versiones in vulgari lingua fuerint Apostolica Sede approbatae, aut editae cum adnotationibus, desumptis e sanctis Ecclesiae Patribus, vel doctis catholicis viris, conceduntur."

[4]) V *Breve* pozňanskému arcibiskupu *Roczynskému* ze dne 29. června 1816 a v listě *Magno et acerbo* mohylovskému arcibiskupu *Stanislavu Boh. Siestrzencewiczovi* ze dne 3. září téhož roku. V tomto listě píše: „Observari enim tibi debuisset ante oculos, quod constanter et praedecessores Nostri monuerunt, nimirum, si sacra Biblia vulgari lingua passim sine discrimine permittantur, plus inde detrimenti quam utilitatis oriri. Porro Romana Ecclesia solam vulgatam editionem ex notissimi Tridentini Concilii praescripto suscipiens, aliarum linguarum versiones respuit, easque tantum permittit quae cum adnotationibus ex Patrum et catholicorum doctorum scriptis opportune depromptis eduntur, ne tantus thesaurus pateat novitatum corruptelis, atque ut Ecclesia toto orbe diffusa sit labii unius et sermonum eorundem. Sane cum in vernaculo sermone creberrimas animadvertamus vicissitudines, varietates commutationesque, profecto ex immoderata biblicarum versionum licentia immutabilitas illa convelleretur, quae divina decet testimonia et fides ipsa mutaret, cum praesertim ex unius syllabae ratione quandoque de dogmatis veritate dignoscatur . . . Quod si viros pietate et sapientia spectatissimos in Scripturarum interpretatione haud raro defecisse dolemus, quid non timendum, si imperito vulgo, qui ut plurimum non defectu aliquo, sed temeritate quadem iudicat, translatae in vulgarem quamcumque linguam Scripturae libere persolvendae in traderentur?" (DB, nn. 1603n); viz také výše § 2, 5.

[5]) V okružním listě *Traditi humilitati* ze dne 24. května 1829.

[6]) V okružním listě *Inter praecipuas* ze dne 6. května 1844; srv. DB, nn. 1630 až 1633. Srv. také výše § 3, b).

[7]) Větu 67: „Doctrina perhibens, a lectione s. Scripturarum nonnisi veram impotentiam excusare" zavrhl papež jako „falsam, temerariam quietis animarum turbativam, alias in Quesnellio damnatam" (DB, n. 1567).

co již bylo ustanoveno, že lidové překlady Písem sv. nejsou dovoleny, nebyly-li schváleny Apoštolskou stolicí nebo vydány s poznámkami, vzatými ze sv. církevních Otců nebo z katolických učenců."[1])

Lev XIII. (1878—1903) nařizuje o četbě Písma sv. v konstituci „*Officiorum ac munerum*" ze dne 25. ledna 1897: „Vydání původního textu a starých překladů katolických, také i východní Církve, nebo i jiných překladů v řeči ne lidové, které vydali nekatolíci, dovolují se toliko těm, kteří se zabývají theologickým nebo biblickým studiem, jen když nepotírají [nekatoličtí vydavatelé v takových vydáních] v předmluvách nebo v poznámkách články katolické víry. Všechny překlady v lidové řeči, pořízené také katolíky, zakazují se vůbec, nebyly-li schváleny Apoštolskou stolicí nebo vydány pod záštitou biskupů s poznámkami vzatými ze sv. církevních Otců a z katolických učenců.

Zakazují se všecky překlady Písem sv. v kterékoliv lidové řeči, pořízené od kterýchkoliv nekatolíků, a to zvláště ony, jež rozšiřují nekatolické biblické společnosti, které římští papežové nejednou zavrhli, poněvadž se v nich vůbec nedbá veleprospěšných církevních zákonů o vydávání posvátných knih.

Takové překlady se však přesto dovolují těm, kteří se zabývají theologickým nebo biblickým studiem s podmínkami, jež byly výše stanoveny, totiž jen když nepotírají v předmluvách nebo poznámkách články katolické víry."[2])

i) *Tato ustanovení přejal také nový církevní zákoník* (CIC).

Kánon 1391: Překlady Písem sv. do lidového jazyka se nesmějí tisknouti, nejsou-li schváleny Apoštolskou stolicí nebo nevydávají-li se pod ochranou biskupů a s poznámkami, vzatými zvláště z církevních Otců a katolických učenců.[3])

Kánon 1399 zavrhuje:

1⁰ Vydání původního textu a starých katolických překladů Písma sv., také i Církve východní, vydaná kterýmikoli nekatolíky, rovněž i překlady toho druhu do jakéhokoliv jazyka od nich pořízené nebo vydané.

Kánon 1400: Použiti knih, o nichž je řeč v kánoně 1399, čl. 1⁰, a knih, vydaných proti nařízení kánonu 1391, je dovoleno toliko těm, kteří se jakkoliv zabývají theologickým nebo biblickým studiem, jen když jsou takové knihy věrně a neporušeně vydány a nepotírají ve svých předmluvách nebo poznámkách články katolické víry.

Proto je nutno, aby si theologové vyžádali dovolení čísti takové knihy za účelem studia. Dovolení udílí diecésní biskup na základě pravomoci udělení svatou Stolicí zpravidla na tři léta s podmínkou, že se ony knihy nedostanou do rukou nepovolaných.[4])

---

[1]) Viz *Kortleitner*, Hermeneutica biblica, Oeniponte 1923, str. 133.

[2]) EB 48, n. 124. Srv. k tomu *J. Tumpach*, Užívání hebrejských a řeckých biblí od nekatolíků, ČKD 1899, str. 391 n.

[3]) K tomuto kánonu dodává *Commissio Pontificia ad Codicis canones authentice intepretandos* ze dne 20. května 1923, že částice „*et*" a v tomto kánoně (. . . *sub vigilantia . . . et cum . . .*) je nutno vykládati kopulativně, t. j., že biskupové mohou dáti schválení vydati překlad bible jen tehdy, jestliže jest opatřen potřebnými poznámkami; srv. AAS XVI, str. 115.

[4]) Viz CIC, can. 1402 a 1403.

Tím jsou nyní dány pevné zákony o četbě Písma sv. v lidové řeči, závazné ve svědomí pro každého katolíka. Neuposlechnouti jich by znamenalo pohrdati jimi a vydávati se v nebezpečí nejen hříchu neposlušnosti, nýbrž i nebezpečí zviklati víru, která může býti otřesena a oslabena četbou špatných překladů a výkladů, pořízených mnohdy lidmi k tomu nejméně povolanými.

j) *Proti bludným názorům o závaznosti četby Písma sv. pro každého učí Církev katolická, že tato závaznost neplyne ani*

α) *z podstaty věci, ani*

β) *z přímého příkazu Božího.*

ad α) Závaznost četby Písma sv. neplyne *z podstaty věci*, neboť před Mojžíšem nebylo ještě Písmo sv. Co měli tehdy čísti a jak mohli dojíti spasení? A přece víme z posvátných dějin biblických, že již před vznikem první biblické knihy žili spravedliví a svatí. Když Mojžíš napsal první knihy, kdo je mohl čísti? Kolik Izraelitů umělo v té době čísti? A kolik si jich mohlo opatřiti ještě později posvátné závitky? Ostatně i když již byly některé knihy sepsány, přece žili svatí i mimo národ izraelský, jako na př. Job, kteří dosáhli spásy i bez četby a znalosti bible.

Kolik mučedníků umíralo v dobách pronásledování z lásky ke Kristu a neznali třebas vůbec Písmo sv. Že by jim měla býti odepřena koruna mučednické slávy jen proto, že nečetli bibli?

Jak chtějí protestanté vyložiti nutnost četby Písma sv. u nemluvňat, dětí, slepců a těch, kteří pro vážné důvody fysické nebo morální se vůbec nedostanou k četbě bible?

ad β) *Nemáme však ani přímého příkazu Božího o nutnosti četby Písma sv. ani v Písmě sv. samém ani v ústním podání.*

Protestanté uvádějí sice pro svá tvrzení některá místa, na př. ze SZ: Dt 6, 6—9; 17, 18n; 31, 11n; Is 8, 20; 34, 16; Ez 2, 7.

Všechna ta místa, jak vysvítá ze souvislosti, nejednají vůbec o přímém a všeobecném rozkazu, nýbrž dávají jen povzbuzení a radu a k tomu se týkají jen určitých osob: krále, proroků.

Z NZ uvádějí obyčejně: Jan 5, 39: „*Zpytujte* (ἐραυνᾶτε) *Písma!*" Slova platila v plné míře farizeům, k nimž je Kristus pronesl, ne však všem věřícím. Kristus chtěl ukázati na správný zdroj, odkud mohou farizeové a zákoníci bezpečně poznati, že Kristus je skutečný Mesiáš, předpověděný a předobrazený ve Starém zákoně.

Že ani Židé nebyli přesvědčeni o nutnosti četby bible, svědčí to, že nedovolovali čísti některé knihy, na př. Velepíseň a Kazatel, před třicátým rokem.

Církev se opírá o svědectví Otců, kteří neučili o nutnosti četby bible ke spasení.[1]) *Sv. Jeronym* sice pobízí k četbě Písma sv., ale vážně zdůrazňuje, že bible se nemá čísti bez vůdce a vykladatele.[2])

---

[1]) Srv. *Origenes*, Praef. in Cant.; *sv. Řehoř Naz.*, Or. 32. n. 32; *sv. Jeronym*, Ep. 53 ad Paul. Viz také svědectví *Klementa Alex.*, Paed. 11, 11; *Cyrila Jer.*, Catech. 5, 12; *Jana Zlat.*, Hom. 1 ad Rom. a výše § 5, a).

[2]) Epist. ad Paul. n. 16.

k) Církev nikdy nezakazovala četbu bible, pokud byl překlad správný a potřebné poznámky k překladu zaručovaly, že bude čtenému správně rozuměno.[1]) Ba naopak vřele doporučuje četbu Písma sv. věřícím, zvláště pak bohoslovcům a kněžím.[2])

Papež *Lev XIII.* udělil 300 dní odpustků a za obvyklých podmínek i plnomocné odpustky těm, kteří čtou Písmo sv., zvláště evangelia.[3])

Benedikt XV. v PD připomněl biskupům jejich povinnost, aby vybízeli věřící k hojné četbě Písma sv.[4])

l) Třebas je Písmo sv. samo o sobě velmi užitečné (srv. 2 Tim 3,16n), přece může jeho četba za některých okolností mnohému více uškoditi než prospěti. Proto dává Církev věřícím do rukou bibli ve schváleném překladě a s nutnými poznámkami k snadnému pochopení. Nelze upříti, že četba mnoha biblických míst působí i učenému theologu jisté potíže, tím více obyčejnému čtenáři. Zvláště když u čtenáře působí zaujatost, vášeň, zlomyslnost, které dovedou při četbě zakrýti a zkresliti pravý smysl bible. Ostatně dějiny biblické exegese od počátku až po naše doby jsou toho nejlepším dokladem.

Je si přáti, aby věřící opět hojně četli a rozšiřovali Písmo sv. katolického vydání. Zvláště evangelia by neměla scházeti v rodinné knihovně ani na pracovním stole katolického inteligenta. Vždyť uvažme: která jiná kniha byla tak u našich předků vážena a čtena, s takovou láskou opisována, zdobena a tak často vydávána, jako právě bible![5])

V bibli nalezl štětec malířův vždy nejkrásnější a nikdy nepomíjející náměty pro své obrazy, z ní čerpalo dláto sochařovo vhodnou látku k velikým dílům. Kolik mistrů-skladatelů se nadchlo krásou bible a své nadšení a obdiv vyjádřilo tak dojemnými melodiemi (srv. u nás biblické skladby Dvořákovy). Kolik básníků vzalo své motivy z četby bible!

Kniha, která dovedla tolik nadchnouti, tolik posíliti a povzbuditi, zasluhuje také naší hluboké úcty. V ní čítejme často a pozorně a stane se nám bible nevysychajícím pramenem živé vody opravdového občerstvení a útěchy.

---

[1]) Sám protestant *Kropatschek* doznává: „Die Rede von einem mittelalterischen ‚Bibelverbot' der Kirche sollte endgültig aus unserm Sprachgebrauche und Vorstellungsbereich verschwinden. Man hat sich das Verständnis der Reformation durch derartige Fiktion allzusehr erleichtert. Die Bibel hat vor Luther nicht an der Kette gelegen" (Das Schriftprinzip der luther. Kirche I, str. 135).

[2]) Papež *Lev XIII.* zdůrazňuje v PD: „Přejeme si a žádáme ..., aby zvláště ti, které Boží milost povolala do duchovního stavu, věnovali den ode dne větší bedlivost a píli čtení, rozjímání a výkladu" (Písma sv.). Viz také Jan Hejčl, Písmo sv. v životě knězově, Olomouc 1932.

[3]) Srv. § 4, c), pozn. 1.

[4]) Viz v ČB III, str. 1194 n (Hejčlův překlad encykliky SP).

[5]) Také *Čeští bratří* měli bibli v úctě. O lásce k bibli svědčí jejich péče, kterou věnovali vydání Kralické bible (1579—1593). S tou biblí jako drahým klenotem se ubírali jako exulanti ze své vlasti za hranice.

Seznam zkratek.

AAS = Acta Apostolicae Sedis, Romae.
BČ = Bible česká v překladě Hejčlově (SZ) a Sýkorově (NZ).
BČn = Bible a Český národ (XLVII. ročenka Dobročinného komitétu v Brně), Brno 1935.
Bl = Blahověst, Praha.
CIC = Codex Iuris canonici (nový církevní zákoník).
ČKD = Časopis katolického duchovenstva, Praha (I 1928 . . .).
ČSB = Český slovník bohovědný, Praha.
DB = Dennzinger-Bannwart-Umberg, Enchyridion Symbolorum, definitionum et declarationum $^{14-15}$, Friburgi Br. 1922.
EB = Enchiridion Biblicum, Romae 1927.
KKz = Katholische Kirchenzeitung
LThK = Lexicon für Theologie und Kirche^{2}, Freiburg i. Br. 1930 . . .
NkZ = Neue kirchliche Zeitschrift, Leipzig.
NZ = Nový zákon.
PD = Okružní list papeže Lva XIII. „Providentissimus Deus" („Nejvýš prozřetelný Bůh") ze dne 18. listopadu 1893.
PG = Migne, Patrologia graeca.
PL = Migne, Patrologia latina.
RB = Revue biblique, Paris (I 1892 . . .)
SP = Okružní list papeže Benedikta XV. „Spiritus Paraclitus" („Duch Utěšitel") ze dne 15. září 1920.
SZ = Starý zákon.
ThprQ = Theologisch-praktische Quartalschrift, Linz (I 1848 . . .).
WWK = Wetzer und Welte's Kirchenlexikon, Freiburg i. Br. 1882—1903.
ZkTh = Zeitschrift für katholische Theologie, Innsbruck (I 1877 . . .).

Dějiny Odboru pro zakládání venkovských knihoven v olomouckém semináři 1870-1899.

Dr. Fr. Cinek. (Č. d.)

Od školního roku 1878/79 vstupuje akce pro zakládání venkovských knihoven do nového údobí. Abychom však přesně zjistili, kolik knihoven bylo zřízeno zásluhou Jana S. Ondrouška, jehož dílu věnují Zápisky zvláštní pozornost, dlužno v tříšti poznámek a pozdějších kombinací kriticky sledovat především chronologický postup.

Ondroušek vedl akci 2 léta (v škol. r. 1877/78 a 1878/79). V prvním správním roce vedl ji jako svůj soukromý podnik (s několika dobrovolnými pomocníky), v druhém roce řídil ji jako Odbor Slovanské knihovny s výborem téže knihovny.

Zápisky podávají seznam knihoven od podzimu 1877 do konce roku 1878. Celkem uvádějí 20 knihoven: Bzová u Uh. Brodu (založ. školní — 35 knih), Bradleny (zal. školní — 30), Dzbel u Konice (zal. školní — 30 + 15), Vícov (zal. farní — 23 + 7), Rychaltice (zal. školní — 16), Hrbov (rozš. školní — 30), Kostelany u Uh. Hradiště (zal. školní — 20), Přemyslovice u Konice (zal. školní— 21 + 14), Osičany (zal. obecní — 18), Krhová u Val. Meziříčí (zal. obecní — 20),

Hoštice u Č. Rudy (zal. obecní — 22), Rybníky (zal. obecní — 20), Lidečko (zal. školní — 21), Boršice (zal. farní — 25), Vlachovice (rozšířena farní, založená bohoslovci — 10), Staříč (?), Provodov (zal. farní — 25 + 10 katechismů), Petrovice (rozš. obecní — 10), Mollenburg u Sloupu (zal. farní — 35), Najdek u Žďáru (posláno 20 knih). Než to nejsou všechny založené neb rozšířené knihovny. Pisatel Zápisků poznamenává, že dle dodatečného sdělení v dopisu P. Ondrouška (nedochovaném), dlužno ještě k uvedenému výčtu připojit knihovny: v Protivanově 50, v Bukové 30, v Suchdole 35, v Horní Lhotě 42, v Ústí 20, v Brumově 35. Kromě toho dodává, že do Bzové bylo posláno jen 32 knih, Dzbel však uvádí dvakrát; jednou posláno 50 knih, po druhé 15.

V další poznámce pozdějšího původu se odhaduje, že za Ondrouška bylo rozdáno asi 673 knih.

VE SVĚTLE DOCHOVANÉ KORESPONDENCE.

Výkazy Zápisků nejsou úplné. Omezují se pouze na časový úsek od 31. listopadu 1877 do 21. prosince 1878. Pomíjejí druhou část škol. roku 1878/79 (od 1. I. 1879 do 1. VII. 1879). Podávají několik kusých, starších záznamů, které doplňují z pozdějších nepřesných informací.

Přezkoušení a opravu těchto neúplných údajů umožňuje šťastně dochovaný korespondenční materiál. Je to obsáhlá řada prosebných listů a poděkování (od konce r. 1877), zaslaných olom. bohoslovcům, hlavně Odboru pro zakládání venkov. knihoven při Slovanské bohosl. knihovně.

Listy skýtají živý vhled do soudobé situace národní i náboženské. Podávají nevšedně zajímavé svědectví, jak široká veřejnost oceňovala vlastenecko-osvětovou práci bohoslovců olomouckých. Svědčí o bědných poměrech v četných krajích moravských a o celkovém duchovním i národním ponížení, v němž strádal náš lid.

Některé dopisy učitelů, jež skličují zarážejícím nedostatkem jazykového vzdělání a hrubou neznalostí pravopisu, bezděky dokreslují chmurný obraz poměrů a dosvědčují, jak osvětová činnost bohoslovců byla aktuální.

Dle těchto dopisů lze přesně vymeziti počet založených neb rozšířených knihoven v škol. dvouletí od podzimu 1877 do června 1879.

Uvedeme dopisy v časovém pořadí a ocitujeme z nich (bez přepisu a oprav) některé úryvky, jež jsou pro posouzení situace nějak významné.[1])

1. Žádost míst. školní rady ve Bzové (okres Uh. Brod, pošta Bojkovice) ze dne 1. II. 1877.

V nejhlubší úctě podepsaní obmýšlí v jejích hornaté takřka od veškerého světa odloučené vesnici „Bzové", v krajině Beskyd ležící, školní knihovnu zařiditi. — Při

[1]) Na žádostech z počátku poznačeno (hlavně Janem Ondrouškem), zda žádostem vyhověno a kolik knih bylo darováno. Ne však vždycky. Později to pomíjeno. (Objevují se poděkování za kladné vyřízení žádostí, na nichž nic nepoznamenáno.) Jen občas připsán tužkou počet knih.

té největší ochotě ale ku provedení tak ušlechtilého díla jim toho nejpotřebnějšího totiž — peněz — schází, a poněvadž obec Bzové stavbou své nové školní budovy do peněžitých nesnází se octla ano i do dluhů upadla, že v stavu není, bez pomoci dobrotivých lidumilů a školní mládeže příznivců, samotna tento velkolepý úmysl ve skutek uvésti. — Avšak jaký větší a lepší dar mohli by nížepsaní zdejší zdivočelé, rozpustilé a nezbedné mládeži přinésti, jako, jestliže jí s pomoci velkosrdečných dobrodinců školní knihovnu zařídí...

Podepsáni: Josef Haluzický, učitel. Jan Jančářík, ob. představený. Poznámka na okraji: Vyhověno odesláním 35 knih 31./11. 1877. Ondroušek.

2. Žádost místní školní rady v Bradlenách u Březové na Moravě.

V Bradlenách 1./XI. 77.

„Jako žebrák tluku na vše vrata,
Volám pro svůj národ o almužnu:
Mějte mysl, mějte vůli služnu!"

Tak voláme dnes k Vám, ctihodní šiřitele nauky spásodatné; voláme jmenem školních dítek, naděje to vlasti —; voláme jmenem rodičů nemajetných!

V zákoutí drahé naší Moravěnky, v šumných horách na pomezí česko-moravském, postrádáme prostředků všelikých ku založení školní knihovny, pramene to nauky i zábavy pro milou mládež!

Majetku v lidu není, neboť kamení zde pudou, bídu údělem dědičným máme!

Pomozte dle možnosti všeliké prosíme, a že přispějete doufáme, ana chvály o činech Vašich všude hlásá vděčná zvěst! Mocný Vládce všehomíra požehná společným snahám!

„Zmeškali jsme, nepřítel vstal spíše,
Nyní sto let žijeme za hodinu,
Ve mžik shrňme léta slavných činů!" S.

V blahé naději na odvetu brzkou znamenáme v úctě všeliké

Ignác Řihák
předseda místní školní rady
bradlenské

Razítko:
Školní úřad
v Bradlenách

Jan K. Mrázek
t. č. správce školy
v Bradlenách
u Březové na Moravě

NB. Vás pak příteli drahý zvláště o slovo přímluvy žádá, srdečně Vás i druhy milené z gymnasia olomouckého

pozdravující Jan K. Mrázek

(Přípis adresován Frant. Utíkalovi, knihovníku československé knihovny bohosl. v Olomouci)

Poznámka na okraji: Vyhověno 15./12. 77 odesláním 30 knih.

Dne 25. 12. posláno poděkování. Ondroušek.

3. Žádost místní školní rady a správy školy ve Dzbelu.

Velevážení páni bohoslovci!

Všeobecně známo, že páni bohoslovci olomučští již na semeniště příčinlivý jsouce hned u mládeže čtením dobrých kněch mravy ušlechtili a k dobrému křesťanskému životu vésti; osmělilo i nás obyvatele dzbelské pod zastoupením naší místní školní rady poníženou prozbu o udělování některých kněch co základ školní biblioteky z níže uvedených důvodů podati.

Malá nepatrná obec Dzbel nemajíc v místě ani chrámu Páně ani školy, vidouce, že mládež ve vzdálené přeplněné školy jesenecké nynejším požadávkům vyhovjeti nemůže; i chůze přes pole, ke škole ještě příležitost k rozpustilostem dává; usnesla se vlastní školní dům zbudovati a vystaveti, což se i s velkými obětmi a dík dobrodinců stalo, a letošího roku též slavně vysvěcená byla. Však ale ještě mnoho schází, aby dítky mohly v umění a mravech prospěti obzvlášt vyučovací prostředky a dobrá

knihovna školní. Požadávky přemáhají již silu obyvatelů, an nadto obec dzbelská před krátkém čase byla stíhaná velkým požárem.

Na poloviční cestě nechceme zustat státi, protož opět se obrátime na dobrodince s poníženou prozbou.

Vele váženi páni bohuslovci by ráčili k této dobré věci základ položiti a naší zakládající školní knihovně některé k mravům a nábožností vedoucí knihy láskavě darovati, za který ušlechtilý dar Bůh všem zaplatí.

Dzbel dne 30. listopadu 1877.

Josef Kawka		Emilian Hikl
před. mi. škol. r.	Razítka:	učitel
Místní školní rada	Představenstvo	Správa školy
v Džbel	obce dzbelské	v Džbel[1])

Poznámka: Žádosti této vyhověno odesláním 35 knih.

V Olomouci 15./12. 77. Jan Ondroušek.

4. Žádost P. Frant. Přikryla, duch. správce ve Vícově ze dne 13. 12. 1877.

— — Od příchodu svého do Vícova počátkem r. 1873 měl a má podepsaný pevný a nezvratný úmysl, aby svěřené jeho péči farníky mohl přivésti k lepšímu sebevědomí a probuditi je z ospalosti jak církevní, tak národní. Dosažení však vytknutého cíle tohoto závisí velice od podpory hmotné, aby dobré časopisy předpláceti a užitečné knihy zakupovati mohl.

Podepsanému nelze při bídném postavení větších výloh učiniti, a u obce, která následkem provedených oprav a staveb právě tyto roky vždy větší výdaje než příjmy vykazovati musí, není žádné naděje na poskytnutí dosti malé podpory peněžité; ač v obci celé nutná potřeba probuzení a pilného obratu k lepšímu takřka všestranně se uznává. Podepsanému nezbývá tedy jiné pomoci, než hledati pomoci u lidumilů a zde také bere své útočiště. — —

Poznámka: Dne 13. 1. 1878 vyhověno zasláním 23 knih. (13 zl. 40 kr.) Ondroušek.

5. Žádost míst. školní rady v Rychalticích u Příbora ze dne 14. 12. 1877.

— — Doposud postrádáme školní knihovny úplně; a proto naše mládež nemá zřídla, ze kterého by poučení pro vzorný, Bohu i lidem libý život, vážila, nemá posud dobrého čtení.

Vydání na školu naši, již jsme letos z přízemí na jedno poschodí dostavili, vysílilo skrovné síly naše, takže nyní nejsme v stavu na zakoupení nějakých kněh pro školní knihovnu pomyšleti.

Naše mládež má, má-li místo navštěvování hospod doma ze čtení mravnému životu se naučiti a má-li vzdělání nějakému v dospělém věku vůbec býti přístupná — kteréž u nás ještě zcela dřímá — zapotřebí knih, sepsaných pro náš lid, jichžto doposud zcela postrádá.

Podepsáni: Ant. Kouřil, farář. Winzenz Rožnovsky, předseda.
Jan Hlačík, učitel. Ignác Holub, místopředseda.

Poznámka: Žádosti této vyhověno 8. ledna 1878 zasláním 16 knih. Ondroušek.

---

[1]) V Hlasu ze dne 19. prosince 1877 (č. 100) uveřejněno toto poděkování ze Dzbelu: Ctihodní p. s. bohoslovci olomoučtí obravše sobě krásný a záslužný účel, zakládati po naší milené vlasti v krajinách chudobných knihovny farní a školní, položili i u nás základ ku školní knihovně vícero knihami ceny vzácné. Za spanilomyslný dar tento jménem dítek dzbelských vzdáváme díky nejsrdečnější, volajíce ctihodným pp. bohoslovcům olomouckým stonásobné „Zaplať Bůh!“

Ve Dzbelu, 14. prosince 1877.

Josef Kawka,	Emilian Hikl,
předseda místní škol. rady	učitel

6. Žádost učitele Václava Horáka z Hrbova u Vel. Meziříčí.

Ctihodní pánové! V Hrbově 15./12. 1877.

Víte zajisté ze zkušenosti, že lid náš jedině dobrým čtením dodělá se pravé vzdělanosti a národní uvědomělosti, která ještě pokulhává za vzdělanosti sousedních našich bratří. A v čem mají se hledat příčiny toho? — Zajisté v tom, že nynější občané neměli příležitosti příměřenými knihami se vzdělávati. A aby se tomuto zlu do budoucnosti odpomohlo, zakládají se ve všech obcích školní knihovny, které mají šířiti vzdělanost a pravou zbožnost. I já, nastoupiv r. 1876 své nynější místo, přimlouval jsem se, by naše obec položila nějaký základ ku školní knihovně. — Přímluva má nebyla marná. Obec, ač na příjmy velmi chudá, na vydání ale velmi bohatá, odhodlala se věnovati k účelu tomu 7 zl. a obětovná místní školní rada k tomu přidala ještě 5 zl., tak že celkem 12 zl. se sešlo. Za to zakoupena byla „Nová knihovna pro mládež". Než další kroky letos ve prospěch školní knihovny učiněné byly márny i při nejlepší vůli obce. Proto, znaje Vaši chvályhodnou obětavosť, odvažuji se požádati Vás, ctihodní páni bohoslovci olomoučtí, byste podle možnosti své darovali naší chudé knihovně nějaký příspěvek na knihách. Bůh zajisté bude hojným odplatitelem Vašich dobrých snah.

V hluboké úctě Horák Václav, učitel.

Pošta: Vel. Meziříčí.

Poznámka: 8./1. 78 vyhověno. Ondroušek.

7. Žádost učitele Aloise Rössla v Kostelanech.

Veleváženy Pane!

Z největší cti a bázni se níže psaný učitel Alois Rössl z Kostelan od Uh. Hradiště opovažuji s poníženou prosbou k Vaší milosti přistoupiti z následující příčiny.

Podle došlé mně správy, žeby z Vaší knihovny chudobné a potřebné školy k začatečnímu založení knihovny, některé knihy pro vzdělání mládeže dobrotivě obdržeti mohli.

S toho ohledu se utíkám já k Vaší milosti, i ostatním dustojným pánum, kteří v této věci moc maji s poniženou prosbou o nekteré knihy pro naši školní knihovnu, neboť jíž několik knižek jsem od dobrodincu podosáhl; tak bych sobě přál aspoň o několik knižek naší knihovnu rozmnožiti.

Táto obec jest chudobná, nebo číta přes 130 čísel, mezy nímy jest 27 podsedníku katolíckych a 5 židovských a 98 chudobných domkařu, kteří živnost jenom z nádenické práce podosahují, tak s takovéto obce k tomuto účelu nic podosahnut nemohu.

S těchto v pravdě udaných příčin dúfám že moje prosba u Vaší milosti vyslyšená a nám dle možnosti nekterá kníha pro odplatu Pána Boha dobrotivě darovaná bude.

Jestli mojí prosbě vyhověno bude, tak volám napřed: Zaplať Pán Bůh!

Zustávám ze vší uctu nejoddanější služebník

Alois Rössl
národní učitel na I. třídní škole
v Kostelanech při Uher. Hradišti.

Pečeť národní školy
v Kostelanech.

Že táto prosba v celém obsahu pravdivá jest, se od představeného obce a místni školní rady potvrzuje.

V Kostelanech dne 6 ledna 1878

Razítko:
Úřad obce Kostelany

Přeceda mistny sskolny radi
Martin Wawra
Představený

Poštovní vylohu, rad sám zde v Hradišti vyplatím.

Poznámka: 17./1. 78. Vyhověno odesláním 20 knih. J. Ondroušek

8. Žádost Rudolfa Rumlera, nadučitele v Přemyslovicích.

Ctihodný pane knihovníku, jakož i všichni ctění pp. bohoslovci!

Není nás tajno, s jak bezpříkladnou obětivostí snažíte se proklestiti cestu pravé osvětě zakládáním aneb rozšiřováním školních knihoven.

I ve veškeré úctě podepsaných vroucí jest snahou napájeti mládež naši z pramenů vod čistých a ne z kálů modní lži, která poznov zahaluje ducha lidského ve tmy novověkého pohanství. Než, ač dobré jsme vůle, přec namnoze schází nám tu v této krajině vesměs v nedostatku postaveným, hmotných prostředků ku zakoupení kněh, ze kterých by mládež naše rozum obohatiti a srdce zušlechtiti mohla.

Pročež přesvědčení jsouce, že Vy, ctihodný pane knihovníku, jakož i ostatní ctění pp. bohoslovci, opravdivou snahu všude dle možnosti podporujete, osmělujeme se i my ve veškeré úctě podepsaní snažnou vznésti prosbu na Vás: byste totiž při příštím podělování knihami i na naši v bídných prvkách se nacházející školní knihovnu zřetel vzáti a k jejímu rozšíření, dárkem kněh laskavě přispěli.

Za to přijmětež napřed již náš a naší nám svěřené mládeže nehynoucí dík, ve kterém se znamenají

vděčně oddaní

Jozef Novák,
předseda místní školní rady.

Rudolf Rumler,
nadučitel.

V Přemyslovicích u Konice dne 6 ledna 1878

Razítko:
Národní škola v Přemyslovicích

Poznámka: Vyhověno dne 16. ledna 1878. J. Ondroušek.

9. Žádost představenstva obce Osyčan.

Nečitelným švabachem psaná žádost Frant. Zbořila, představeného v Osyčanech, o založení obecní knihovny (z 13. ledna 1878). Žádost doporučena farním úřadem v Pačlavicích ze dne 15. ledna 1878. (Farář Tomáš Sedláček.)

Poděkování z Osyčan.

Vysoce ctění velební pánové!

Velikou radostí nás naplnil dar, který jsme od zdejšího velebného pána faráře Tomáše Sedláčka minulou neděli obdrželi, s vyjádřením: „Zde vám odsílají páni bohoslovci počátek ku založení obecní knihovny.“

Ač jsme o to sami žádali, byli jsme předci v jakémsi pochybování o vyplnění naší žádosti. A hle! teď jest uskutečněno, co jsme sobě přáli, neboť žádost naše splněna a počátek ku založení tak zdárné věci učiněn.

Tu nemůžeme opomenouti učiniti povinnost, která se v podobných událostech sluší:

Voláme všichni z hloubí naších srdcí mnohonásobné:

Pán Bůh zaplať!!

Slibujíce, že snážnost naše bude, by více a více začátek tento vzkvétal, znamenáme se ve vší úctě ve jménu celé obce

V Osyčanech dne 20 unora 1878

Razítko:
Obec Osičany

Franz Zbořil
představený

Anton Coufalik Radni

10. Žádost představenstva obce Krhové ze dne 2. února 1878.

— — Obyvatelé obce naší — čtení a vzdělání velmi chtiví — nemají žádné příležitosti nějaké knihy si vypujčiti, poněvadž škola knihovny nemá a obec pro mnohé

nedostatky až doposud knihovny nemohla zjednati, ačkoliv nutnou toho potřebu již dávno cítí.

Podepsáni: B. Sommer, starosta
Michal Dworsky radny
Jan Žilinsky radny
Jozef Bechny
Jan Holčák

Jan Stolař František Blažek
výbor

Razítko:
Obec Krhowa.

Poznámka: Vyhověno dne 8./2. 78 zasláním 20 knih Jan Ondroušek.

11. Žádost místní škol. rady v Hosticích ze dne 2. února 1878

Nemáme ve vlastní obci ani kostela ani školy ani knihovny. Tu si můžete, velectihodní pánové, pomyslit, jaký stupeň vzdělanosti a mravnosti v takové obci panovati muže. Než do chrámu Páně farního nemáme tak daleko a rádi do něho chodíme; školu sobě chceme vlastní vystavit; vše již máme ku stavbě přichystáno, místo zakoupeno, takže bohdá, jak-mile krásné jaro zasvítne, se stavbou započneme, ačkoliv nás stavba ta bude státi nemalých obětí, anžto budeme musit po několik roků učinit obecní přirážku nejméně 300%.

Těšíme se ale že nám škola ta hojného ovoce ponese na našich dítkách — ale co má býti z naši odrůstající mládeže, kde pak my máme naleznout duševní potravy? O jak šťastná obec, kde je knihovna! Ale co mohli jimi dokázat, chceme i my v naší chudé obci zkusit, chceme totiž zařídit po příkladu jiných obcí po poučném čtení toužících vlastní knihovnu . . .

Podepsáni Ján Bank Představený
Školni rada
Kozák František
František Straka
Anton Tindelmann

Žádost tato je vpravdě podporyhodná
F. Laštuvka,
farář

Razítko obecní (německé) a farní.

Poznámka: Žádosti vyhověno 23./2. 78. zasláním 22 knih J. Ondroušek.

12. Žádost obecního úřadu a správy školy v Rybnicích.

Velectění páni bohoslovci!

Jmenem dobré věci ku zdaru řádného vychovávání mládeže — budoucího to pokolení ve vlasti naší — osmělují se v úctě podepsaní tuto co nejsnažněji prositi: byste velectění pánové při podělování potřebných škol zábavno-poučnými knihami i školu v Rybnicích též nějakými krásnými knihami obštědřiti a podarovati ráčili, začež zajisté hojně odměněni budete tím, když útlé dítky — nevinné, nezkažené — tak mnohé semínko z přečteného v srdéčku podrží a k hojnému užitku to samé dospěje . . .

Správce školy v Rybnicích, jsa otcem četné rodiny nemůže i při nejochotnější vůli potřebnou knihovnu na vlastní náklad zařídit a několik spisů, co on a Kubínek daroval škole, nikterak nepostačují.

Zařízení knihovny v obci Rybnické jest nevyhnutelně potřeby, ana obec zdejší s obyvately svými ve většině chudobna jest, poslednější docela neprobudilými a zatemnělými jsou, tak že nezbytně s mladším pokolením, u kterého chuť ke krásnému a užitečnému čtení se vzmáhati počíná — o pokrok v dobrém dbáti dlužno.

Konečně třeba doložiti, že obec Rybnická, vyčerpavši veškeré prostředky ku postavení nového chrámu Páně v obci své, kteryžto podnik i citlivé oběti obyvatelstva vyžaduje: nemůže nutně potřebnou knihovnu zařídit.

V Rybnicích, dne 28. února 1878. Starosta Fr. Moučka

Razítko: Obec Rybnická.

Rajmund Janele,
učitel a správce školy.

Poznámka: Vyhověno zasláním 20 knih. Ondroušek (P. d.)

Apoštol Pavel v Soluni.

Dr. Josef Miklík.

Velicí mužové bývají obyčejně posuzováni velice nestejně. Zatím co jedni je vynášejí do nebe, hledí je druzí strhnouti až do bláta — podle toho, jak se komu zdají nebezpeční a jak ohrožují jeho vlastní zájmy. Tak bylo se zakladatelem křesťanského náboženství. Na nadšená slova Petrova: „Ty jsi Kristus, syn Boha živého" (Mat. 16, 16), odpověděl nevěřící svět rouhavými urážkami: „Člověk žrout a pijan vína, přítel celníků i hříšníků" (Mat. 11, 19). Moderní doba zašla ještě dále a prohlásila Krista za „duševně chorého".[1])

Stejný osud stihl i jeho největšího apoštola Pavla. Renan[2]) shrnul svůj úsudek o jeho blahodárné činnosti v krátkou větu: „Pavel neměl za svého života ani zdaleka takový význam, jaký mu dnes připisujeme." Jeho úchvatné listy odbyl jedovatou poznámkou[3]): „Pavlovy spisy byly vždy nebezpečným úskalím a zavinily všecky slabiny křesťanské theologie. Pavel zplodil zchytralého Augustina, suchého Tomáše Akvinského, pochmurného Kalvína, hašteřivého Jansenia a nelítostnou theologii, která umí jen zatracovat." Zcela jinak katolická církev v Pavlovi viděla největšího z apoštolů a četní exegeté velebili jeho vůdcovský talent. Nikdy se nezdržoval maličkostmi, se zálibou obsazoval „strategické" body, drobnou práci přenechával rád svým četným učedníkům. Proto vykonal více než všichni ostatní apoštolé.

Nemám v úmyslu psáti Pavlovu apologii; jeho nejkrásnější obranou byly kvetoucí církve, které založil. Spíše chci na jeho zářném příkladě ukázati vzor zdárné pastorace. Již jednou[4]) jsem vylíčil jeho úspěšnou činnost v mravně zkaženém Korintě; v tomto článku zavedu čtenáře do Soluně. Nebudu se však zdržovati problémy, které nemají praktického významu a zajímaly by jenom odborníka.

PŘÍCHOD.

Na druhé apoštolské cestě (49—53) vstoupil Pavel po prvé na evropskou půdu; na podzim r. 50[5]) působil s velikým zdarem ve Filipech.[6]) Úspěchy, jakých se dodělal, popudily proti němu řecké obyvatelstvo a Pavel byl donucen město opustiti. O věřící se báti nemusel, na jeho místo nastoupil sv. Lukáš.

Apoštol dal se k západu po proslulé vojenské silnici, která probíhala celou Macedonií a spojovala Hellespont s jaderským přístavem Dračem.[7]) Její původ není ještě úplně objasněn; v době Sullově

[1]) De Loosten, Jesus Christus vom Standpunkte des Psychiaters, Bamberk, 1905.
[2]) Paulus, Paříž, 1869, 470.
[3]) Tamtéž, str. 475.
[4]) Hlídka, 1923, 481n.
[5]) Sr. Brassac, Une inscription de Delphes et la chronologie de S. Paul, Revue biblique, 1913, 36n.
[6]) Skutky 16, 12n. Dnes vesnička Filibedžik.
[7]) Latinsky Dyrrhachium. Strabo, Geograph. VII, 7, 4.

(137—78) byla již v provozu a slula Via Egnatia.[1]) Byla dlážděna žulovými kameny, a rozdělena milníky; v okolí měst ji vroubily dlouhé řady krásných náhrobků.

Po této cestě kráčel tedy apoštol Pavel; provázeli ho Sila,[2]) kterého Pavel jmenuje důsledně Silvánem, a Timotej. Kdyby konali výlet, mohli se obdivovati rozkošným krajinám, které se tolik různily od pustých hor palestinských i maloasijských. Jejich situace nebyla však růžová a Pavel vzpomněl jistě často na tajemné zjevení, kterým byl volán do Evropy (Skutky 16, 9). Těšil se na úspěšný apoštolát, a zatím? Ještě včera svírala jejich nohy ve filipském žaláři těžká kláda (Skutky 16, 24), záda byla dosud poseta četnými ranami, které jim zasadily metly římských liktorů a které nemohla zahojiti ani oddaná láska nedávno pokřtěné Lydie (Skutky 16, 14). A přece nezoufali. V duši je hřála myšlenka, že mohli trpěti pro jméno Spasitelovo a naděje v konečný úspěch zrychlovala jejich kroky.

Pavlovu cestu z Filip do Soluně můžeme si představiti velice dobře. Prošli vítězným obloukem, který připomínal krvavou porážku republikánského vojska ve vražedné bitvě u Filip r. 42,[3]) a vstoupili do rozkošného údolí. Po obou stranách cesty rozkládala se pole, osetá lnem a obilím, později platanové stromořadí. Ze zasněžených vrcholků Pangea vál osvěžující větřík a mírnil vedro, které tam bývalo velmi úmorné.[4])

Po dvoudenním pochodu dorazili do Amfipole, kde přenocovali. Byla sice dle jména hlavním městem první provincie macedonské,[5]) neměla však skoro žádného významu.[6]) Jak se při podrobnější prohlídce ukázalo, neslibovalo městečko žádných úspěchů. Byla to malá osada, založená kdysi athénskými kolonisty; židů tam nebylo, aspoň neměli modlitebny,[7]) proto apoštol se vydal na další cestu.[8])

---

[1]) Jméno dostala podle apulského města Egnatia, mezi Bari a Brindisi; tam totiž počínala proslulá Via Appia, která spojovala italský jih s hlavním městem. Pravidelné spojení mezi Dračem a Brindisi udržovaly četné lodi. Sr. Murillo, Paulus, Řím, 1926, I, 38.

[2]) Řecké menologium pokládá Silu a Silvána za dva různé světce (Nilles, Kalendarium utriusque Ecclesiae, Innomostí, 1896, I, 227), Theodoret (Interpret. Epist. II. ad Corinth. II, 19; MG 82, 383) a sv. Jeronym (Epist. 18, 21; ML 22, 376) viděli v nich jednu osobu a moderní exegese jim dala za pravdu (Sr. Pölzl, Die Mitarbeiter des Weltapostels Paulus, Řezno, 1911, 129). Zato není dosud uspokojivě vyložen vzájemný poměr obou jmen. Myšlenka Jeronymova, že Silas (Σίλας) jest jen pravopisnou chybou, je nemožná a proto opuštěná; jiní pokládali Silas za lidovou zkratku delšího Silvanus (Σιλουανός). Dnes převládá názor Zahnův (Einleitung[2], Lipsko, 1900, I, 23) a Dobschützův (Die Thessalonicherbriefe[7], Göttinky, 1909, 7), že Silas je jméno hebrejské a proto náboženské a domácí, Silvián jméno pohanské a proto civilní. Etymologicky je odvozoval Jeronym (De nominibus Hebraicis, ML 23, 894) od šálach (posílati), Zahn od šá'al (žádati). Oba výklady jsou jenom pokusy.

[3]) Odtud přísloví: „U Filip se uvidíme."

[4]) Renan, Paulus, Paříž, 1869, 170.

[5]) Livius, XLV, 29.

[6]) Zmizela téměř úplně; na jejím místě stojí dnes vesnička Neochori, turecky Jenikeui (Nová Ves).

[7]) Fouard-Hulakovský, Svatý Pavel, Praha, 1895, 111.

[8]) Dobschütz (Die Thessalonicherbriefe[7], Göttinky, 1909, 9) se domníval, že tam nějakou dobu („eine kurze Mission") přece pobyli, ostatní (Belser, Die Apostelgeschichte, Vídeň, 1905, 214 a Wikenhauser, Die Apostelgeschichte und ihr Geschichtswert, Münster, 1921, 231 popírají.

Po oba následující dny byla pout ještě romantičtější. Prošli krásným údolím Arethusy, kde ve stínu věkovitých dubů, platanů, borovic a jedlí dřímal posmrtný sen řecký básník Euripides.[1]) Vzpomněli aspoň u Stagiry na jejího velikého rodáka, který se tolik přiblížil k čisté víře v Boha? Možné by to bylo; aspoň apoštolovy listy prozrazují, že Aristotelova filosofie mu nebyla neznámou veličinou.[2]) Teprve čtvrtého dne dorazili do Apollonie;[3]) zdá se, že i tam jen přenocovali.

Po dvoudenní cestě vystoupili konečně na poslední vrchy před Soluní. V dálce bylo viděti zasněžený Olymp (2985 m). Jeho pohled neměl pro apoštola žádného kouzla; jeho duch toužil po Soluni, která se před ním rozkládala.

Celkem urazili 200 km.

MĚSTO.

V době Pavlově dostoupila Soluň svého vrcholu. Byla vybudována na povlovných svazích pahorků, které obklopovaly ve velikém polokruhu soluňský záliv. Z jednotvárného moře antických domů vynikalo jen několik chrámů a basilik,[4]) v kterých panoval od rána do večera čilý obchodní ruch. Kolem dokola táhly se hradby, zdobené četnými věžemi; teprve v naší době zmizela jejich přímořská část, aby udělala místo přístavním budovám.

Dějiny města byly velice pestré; nemohu se pouštěti do podrobností, zmíním se jen o několika událostech.

Na místě, kde je dnes Soluň, bylo původně městečko Halia;[5]) později slulo Thermy (Θέρμη), protože v okolí bylo několik teplých pramenů.[6]) R. 480 usadil se v něm Xerxes, když jeho loďstvo obeplouvalo poloostrov Chalkidský.[7]) Na počátku války Peloponnéské (r. 432) zmocnili se ho Athéňané a darovali je macedonskému spojenci Perdikkovi.[8]) Filip II. (359—336) založil v něm přístav, hlavním budovatelem jeho slávy byl teprve Kassander (355—297). Okouzlen čarovnou krásou celého okolí, vystavěl kolem r. 315 západně od dosavadní Thermy nové město,[9]) připojil k němu několik sousedních osad (Chalastru, Aeneu, Kissu) a pojmenoval je po své manželce Thessalonikou (Θεσσαλονίκη).[10])

---

[1]) Plutarch, Lykurgos, 31 a Plinius, Hist. nat. 31, 19.
[2]) Baumann-Tichý, Svatý Pavel, Praha, 1938, 152.
[3]) Pravděpodobně dnešní trosky Pollina. Renan, Paulus, Paříž, 1869, 171.
[4]) Dnes bychom řekli obchodních domů.
[5]) Přímoří. Sr. Plinius, Hist. nat. 4, 18.
[6]) Herodot VII, 121.
[7]) Herodot VII, 127.
[8]) Thukydides I, 61.
[9]) Plinius, Hist. nat. IV, 7.
[10]) Strabo, Geograph. VII, 10. Dříve se domnívali, že jméno dal městu již Filip II. na památku velikého vítězství, kterého dobyl nad Thessaly (Θεσσαλῶν νίκη). První vyslovil tuto myšlenku Julián Odpadlík (Sr. Tafel, De Thessalonica eiusque agro, Berlín, 1839). Dnes se uznává všeobecně, že záměnu provedl teprve Kassander. Thessalonika byla dcerou Filipa II. a sestrou Alexandra Vel.

Když římský vojevůdce Aemilius Paulus napadl posledního macedonského krále Persea, oblehlo jeho vojsko i Soluň a římské lodi zavřely soluňský přístav. Město se dlouho bránilo, teprve po krvavé bitvě u Pydny (r. 168) otevřelo vítězům brány.[1]) R. 146 stala se Macedonie římskou provincií a Soluň hlavním městem „druhé Macedonie".[2]) V prvé občanské válce (r. 49) byla Soluň při Pompejovi,[3]) ve druhé (r. 31) stála při vítězném Oktaviánovi; v odměnu za to dostala samostatnost.[4]) V době Pavlově byla Soluň lidnatým městem,[5]) Pölzl[6]) odhaduje počet obyvatelstva na 100.000.

Jako „svobodné město" (urbs libera) měla Soluň dosti velikou samosprávu. Náčelník provincie nesměl se ani vměšovati do jejích záležitostí, v době míru tam nikdy netábořilo římské vojsko. Správu města vedli politarchové (πολιτάρχης ve Vulg. princeps civitatis);[7]) jejich počet se velice měnil. Jednou se mluví o dvou, jinde o pěti, šesti až sedmi. Jejich moc byla veliká; zločiny směli trestati i smrtí. Obyčejně nerozhodovali sami: v důležitějších případech svolávali všecko obyvatelstvo (δῆμος; Skutky 17, 5), aby se dotázali na jejich mínění.

Také finance byly samostatné; městskou pokladnu (ταμεῖον) spravoval pokladník (ταμείας)[8]) Ve skutečnosti byla samospráva" jen krásným snem; státní policie se svědomitě starala, aby politarchové nemohli křížiti zájmy císařského Říma.

Soluňské obyvatelstvo bylo pestrou směsí nejrůznějších národů, které přilákal bohatý přístav; stejně tomu bylo i s náboženstvím. Jakousi zvláštností byl tajemný kult Kabyrův,[9]) který přejali z ostrova Samotráky; pod rouškou náboženství dopouštěli se při něm nejhnusnější nemravnosti. Snad právě proto bude apoštol tolik zdůrazňovati mravní čistotu (1. Sol. 4, 3n).

V městě byl velký blahobyt. Jeho pramen vystihl již Cicero[10]) klasickou větou: „Thessalonicenses positi in gremio imperii nostri." Úrodné okolí zásobovalo Soluň svými plodinami a z přístavu rozjížděly se lodi do celého světa. Livius[11]) napsal o něm prorocká slova: „Pokvete, dokud se nezmění sama příroda."

---

[1]) Livius 44, 10n a 45, 30.

[2]) Livius 45, 29. Celá Macedonie byla totiž rozdělena na čtyři provincie: Macedonia prima, secunda, tertia, quarta.

[3]) Dio Cassius 41, 18.

[4]) Plinius, Hist. nat. IV, 10: „liberae conditionis". Dochoval se též pamětní peníz s nápisem Θεσσαλονικέων ελευθερίας.

[5]) Appian, Bell. civile IV, 118 a Lucián, Lucius 46.

[6]) Der Weltapostel Paulus, Řezno, 1905, 184.

[7]) Až do nedávna znali jsme toto slovo jen ze sv. Lukáše (Skutky 17, 6); protože klasikové mluvívají o πολίαρχος, vinili moderní kritikové svatopisce z nepřesnosti. Ještě r. 1888 napsal Grimm (Wilke-Grimm, Clavis Novi Test. philologica[3], Lipsko, 368): „Usitatius Graecis erat πολίαρχος". Dnes máme 17 současných nápisů, které dosvědčují správnost Lukášovu. Wikenhauser, Die Apostelgeschichte und ihr geschichtswert, Münster, 1921, 347.

[8]) Vigouroux-Podlaha, Bible a nejnovější objevy, Praha, 1903, V, 201.

[9]) Daremberg-Saglio, Dictionnaire des antiquités Grecques et Romaines, VII, 769.

[10]) De provinc. consular. 2.

[11]) Livius 44, 10.

Obchod nebyl však jediným pramenem obživy, stejně kvetla i řemesla. Staré prameny jmenují především výrobu látek. Vlněné, pestré koberce těšily se již tehdy oblibě právě tak jako hrubší látky, které hotovili z kozí srsti.[1])

Bohatství ukázalo se skoro po každé špatným spojencem člověka; ani v Soluni nezůstalo bez zhoubných následků a nábožensko-mravní pověst města nebyla právě nejlepší. Řecká lehkomyslnost nehloubala ráda o těžkých problémech; ani Soluňští neodolali po každé touze po zisku a oklamali důvěřivého kupce, kdykoli se naskytla vhodná příležitost. Národní nectností byla honba za novinkami; aby ji ukojili, vysedávali zahálčivě celé dny na hřištích a náměstích. Z toho vyplynuly dva jiné stíny: rádi žili na cizí útraty a v této touze se nezastavili ani před cizí manželkou.[2])

To byl dojem, jaký si utvořil apoštol hned po několika dnech a přece nezakolísal; rozhodl se, že v Soluni zůstane. Lákal ho světový význam bohatého města; křesťanská Soluň mohla se státi majákem, který by rozléval světlo evangelia do dalekého okolí. Budoucnost ukázala, že se nemýlil (1. Sol. 1, 8).

APOŠTOLSKÁ ČINNOST.

Podle svého zvyku navštívil Pavel především židovskou čtvrt; její obyvatelstvo bylo dosti četné, proto měli i synagogu.[3])

Apoštol se ubytoval i se svými průvodci u jakéhosi Jasona. Jak se zdá, slul původně Jesus, teprve později přijal i řecké jméno Jason.[4]) Holzner[5]) pokládá za pravděpodobně, že Jason mu byl doporučen již ve Filipech; snad tam měl známé, snad tam dojížděl v obchodních záležitostech. Je však také možné, že Jason měl textilní továrnu a Pavel zamýšlel u něho pracovati.[6])

Kde byla soluňská synagoga, nevíme. Mnozí se domnívají, že byla v kryptě staré modlitebny, která shořela za světové války r. 1917. Domněnka je velice pravděpodobná; zvykové právo nedovolovalo prodati místo, na kterém stála někdy synagoga.[7])

Hned první sobotu šel Pavel do synagogy. Učinil to z několika důvodů: po vůli Spasitelově mělo se evangelium nabídnouti především židům, protože na ně měli první právo (Skutky 13, 46). V synagoze se naskytovala apoštolovi vhodná příležitost seznámiti se s proselyty[8]) a jejich prostřednictvím i s pohany. O slovo se báti

[1]) Fouard-Hulakovský, Svatý Pavel, Praha, 1895, 112.

[2]) Holzner-Beránek, Apoštol Pavel, Praha, 1939, 231.

[3]) Někteří spisovatelé činili rozdíl mezi προσευχή (Skutky 16, 13) a συναγωγή (Skutky 17, 1); zdá se, že neprávem. Sr. Miklík, Biblická archeologie, Praha, 1936, 87.

[4]) Baumann-Tichý, Svatý Pavel, Praha, 1938, 153.

[5]) Holzner-Beránek, Apoštol Pavel, Praha, 1939, 232.

[6]) Stejný důvod rozhodl později v Korintě, proč bydlil u Akvily. Skutky 18, 2.

[7]) Sr. Megilla IV, 1n.

[8]) Tak nazývali rodilé pohany, kteří se podvolili obřízce a s ní i zákonu Mojžíšovu. Velmi často rozhodovaly jen důvody hmotné, v duši se nic nezměnilo. Odtud vážná slova Ježíšova o „dvakrát horších synech pekla“ (Mat. 23, 15).

nemusel; podle ustáleného zvyku mohl se přihlásiti kdokoli, aby vyložil přečtený odstavec Bible.[1])

Jakmile tedy začala bohoslužba a představený se tázal, kdo si přeje k lidu promluviti, povstal apoštol a posadil se na řečnickou stolici. Kdykoli mluvíval k židovským posluchačům, počínal Starým zákonem, teprve potom přecházel na Ježíše Nazaretského. Vzorem takové katechese nám může býti Pavlova řeč v pisidské Antiochii (Skutky 13, 18n). Trpké zkušenosti pozdějších let ho donutily, aby ustálenou metodu poněkud pozměnil; zmínka o potupné smrti na kříži byla totiž „židům pohoršením, pohanům pošetilostí" (1. Kor. 1, 23). Aby její nebezpečí zmírnil, postupoval jiným způsobem. Na základě starozákonních proroctví dokazoval, že slíbený Vykupitel měl po vůli Boží trpěti a umříti; ve druhé části dovodil, že tímto Vykupitelem jest Ježíš Nazaretský, protože se na něm splnily všecky předpovědi (Skutky 17, 3).[2])

Vystoupení Pavlovo rozbouřilo klidnou hladinu židovské obce. Několik (Skutky 17, 4: τίνες) jich uvěřilo, všichni ostatní mu vášnivě odporovali. V synagoze docházelo k prudkým potyčkám, které se přenášely i na ulici; proto představení se odhodlali k ráznému kroku. Po třech týdnech (Skutky 17, 2) zakázali Pavlovi vstup do synagogy.

Apoštol byl již zvyklý na podobný obrat; nebylo to po prvé, co se před ním zavřela židovská synagoga. Proto přenesl činnost jinam; možná, že kázal v domě Jasonově, možná, že navštěvoval i jiné příbytky. Nepracoval nadarmo; přihlásilo se dosti „bohabojných", do církve vstoupilo mnoho vznešených žen, i pohané se počali zajímati o nové učení.

Po prvé se tu setkáváme s pojmem „bohabojných" (σεβόμενοι nebo φοβούμενοι τὸν θεόν). Nebyli to proselyté (προσήλυτοι); ti přijali i obřízku a byli proto vřaděni úplně do náboženské obce židovské. „Bohabojnými" nazývá Písmo svaté zbožné Řeky, kteří uvěřili v jednoho Boha a chodili do synagogy; zákonu Mojžíšovu podrobeni nebyli. Protože jich nenakazil kvas úzkoprsého farizejství, bývali prvními posluchači apoštolů a stávali se sami hlasateli nového náboženství.

Po odchodu ze synagogy změnil Pavel i vyučovací metodu. Pro „bohabojné" neměl Starý zákon posvátného kouzla, jakým jej obetkala zbožná víra Izraelitů; u pohanů nemohl zase nic předpokládati, musel stavěti od základů. K tomu se hodila lépe pastorace individuální. Pavel sedával uprostřed hloučku posluchačů, učil, odpovídal na dané otázky a objasňoval, co bylo špatně pochopeno. Právě v takových chvílích zazářila apoštolská duše Pavlova nejkrásnějším leskem; myšlenku, která ho při tom vedla, prozradil nám v prvním listě ke Korintským (9, 26n): „Učinil jsem se služebníkem všech, abych jich více získal. I stal jsem se židům jako židem, abych židy získal; těm, kteří jsou pod zákonem, stal jsem se, jako bych byl pod

[1]) Sr. Miklík, Biblická archeologie, Praha, 1936, 89. Použil ho i Spasitel (Luk. 4, 16) i ostatní apoštolé (Skutky 13, 15).

[2]) Snad právě proto pojal Lukáš do svého evangelia zprávu o učednících jdoucích do Emauz (24, 13n); také jim vysvětloval Spasitel, proč musel Kristus trpěti.

zákonem . . ., jen abych získal ty, kteří byli pod zákonem; těm, kteří byli bez zákona (Mojžíšova), stal jsem se, jako bych byl bez zákona . . ., abych získal ty, kteří jsou bez zákona; slabým stal jsem se jako slabý, abych získal slabé; všem stal jsem se vším, abych aspoň některé přivedl ke spáse."

Prostudujeme-li svědomitě oba listy, které poslal Pavel do Soluně, vidíme, že jeho katechese obsáhly celou dogmatiku i morálku. Myšlenkový postup možno načrtnouti asi takto: Podkladem byla existence Boží, kterou dokazoval především z viditelného světa (Řím. 1, 20), pád prvních lidí a dědičný hřích (Řím. 5, 12n), přislíbení Spasitele a vykupitelská smrt Ježíšova. Potom se rozhovořil o říši Kristově, která měla obejmouti celý svět a všecky národy. Mluvil o podmínkách, za kterých je možno státi se jejím členem; jsou dvě: víra a křest. Ve spořádané říši třeba zachovávati zákony, má je i království Kristovo. Aby nám usnadnil spásu, dal nám Ježíš četné prostředky (svátosti), především Eucharistii. Žádný křesťan se neobejde bez utrpení (1, Sol. 2, 4), bouří se tělo (Řím. 7, 23), pronásledují lidé a bude se oň pokoušeti odvěký nepřítel Kristův. Dosud pracuje jen v zákulisí, brání mu zákonitý pořádek, který v lidstvu vládne a jehož viditelným symbolem byl v době Pavlově římský stát; až padne tato překážka a v celém světě zavládne anarchie, vystoupí veřejně. Kdo se však nedá odstrašiti a půjde věrně za Spasitelem, bude oslaven, až přijde Ježíš v poslední den, aby odměnil dobré a potrestal zlé.

O konci světa zmínil se Pavel jistě jen letmo, netušil, jaký rozruch vyvolá v Soluni právě tato poznámka.

Kázáním nebyla Pavlova činnost vyčerpána; ještě důležitější bylo udělování svatých svátostí. Zvláštní zmínky zasluhuje biřmování, protože i v Soluni bývalo provázeno charismatickými projevy Ducha Svatého. Výslovně se o nich zmiňuje apoštol ve svém listě prvním (1, 5).

Charismata byla nejkrásnější ozdobou prvotní církve a důkazem jejího božského původu, mohla se však státi i velikým nebezpečím. Na počátku projevovala se nejmocněji, časem jich ubývalo; církev pronikla zatím do nejširších vrstev a způsobila takovou mravní proměnu, že již nebylo třeba dokazovati její poslání prostředky tolik mimořádnými. V době sv. Irenea[1]) nebyla charismata ještě tak velikou zvláštností; sv. Jan Zlatoústý mluví o nich již jenom z doslechu.[2])

Charismat bylo mnoho a projevovala se různým způsobem; jakýsi výpočet — hodně neúplný — dochoval nám sám apoštol: „Jednomu totiž dává se skrze Ducha řeč moudrosti, jinému řeč poznání podle téhož Ducha, jinému víra v témž Duchu, jinému pak dar uzdravování, jinému divů činění, jinému prorokování, jinému rozeznávání duchů, jinému rozličné jazyky, jinému vykládání řečí; to pak všecko působí jeden a týž Duch, rozděluje zvláště jednomu každému, jak chce." (1. Kor. 12, 8n.)

Charismata nebyla všechna stejně mimořádná, proto také nevyvolávala stejný rozruch. „Řeč moudrosti" byla Bohem vlitá schopnost

[1]) Adversus Haer. V, 6, 1; MG 7, 1138.
[2]) In Acta apostolorum hom. IV, 3; MG 60, 46.

vykládati pochopitelným způsobem tajemství víry; „řeč poznání“ omezovala se spíše na ostatní pravdy křesťanského náboženství. „Prorokem“ nenazývali jen toho, kdo zjevoval budoucnost; často jen těšil zarmoucené, povzbuzoval malomyslné, káral nedbalé. Velice důležitým darem bylo „rozeznávání duchů“. Kdo jej dostal, četl i v duši druhého, také mohl posouditi, mluví-li kdo opravdu z Ducha Božího, či stal-li se obětí podrážděné obraznosti.

Nejvíce rozruchu vyvolával v první církvi „dar jazyků“. O jeho podstatě je mezi badateli dosud mnoho nejasnosti. Z listu ke Korintským (1. Kor. 14, 1n) dovídáme se aspoň několik charakteristických podrobností: „Kdo mluví (cizím) jazykem, nemluví lidem, nýbrž Bohu; nikdo totiž mu nerozumí“ (v. 2); proto, „kdo mluví (cizím) jazykem, vzdělává jen sebe“ (v. 4). Z toho plyne, že omilostněný rozuměl náhle jazyku, kterému se nikdy neučil a dovedl jím také mluviti. S tím souvisel dar „vykládání řečí“; takový uměl cizí jazyk do řeči lidové přeložiti, ale sám jím mluviti nemohl.

Charismata měla pro prvotní církev veliký význam. Podle Pavlových slov (1. Kor. 13, 22) byla spíše pro nevěřící a snadno pochopíme, proč docházelo k tolika konversím. Sám apoštol líčí nám dojem (1. Kor. 13, 24n), jakým působil na pohana zázračný pohled do jeho duše a prozrazení tajemství, která dosud žárlivě skrýval: „Padne na tvář, bude se klaněti Bohu a vyzná, že vskutku je ve vás Bůh.“ Šimon-kouzelník byl jedním z těch, které přivedla charismata na myšlenku státi se křesťany. (Skutky 8, 9n.)

Z toho však také plyne, jak pevné ruky bylo potřeba, aby se uchovala při společné bohoslužbě vnější kázeň a nedocházelo k rušivým nepřístojnostem. Korintská církev nebyla jediná, ve které musel apoštol zakročovati proti nepěkným výstřelkům. Proto Pavel pečoval od samého počátku o pevnou organisaci; škoda jen, že právě v tomto bodě známe tak málo podrobností. V čele církve byli představení (1. Sol. 5, 12: προιστάμενοι) a Pavel napomínal věřící, aby jich poslouchali jako samého Pána.

Velice ožehavým bodem byla otázka finanční, protože mohla ohroziti misijní dílo v samém zárodku. Jak ostatní apoštolé věděl i Pavel, že by mohl žíti za útraty věřících (1. Kor. 9, 7n); rozhodl se však, že svého práva nikdy neužije (1. Kor. 9, 12). Aby si opatřil nutné prostředky, pracoval; byl-li ve dne příliš zaměstnán, nastavoval i noci (1. Sol. 2, 9). Čím se v Soluni zabýval, nepraví; ze Skutků apoštolských (18, 3) se dovídáme, že v Korintě hotovil stany, totéž činil asi i v Soluni.[1])

A přece ani to ještě nestačilo: proto vděčně přijal podporu, kterou mu dvakrát poslali křesťané filipští (Fil. 4, 16).[2]) (P. d.)

[1]) Stanařství bylo takřka národním řemeslem v Cilicii, odkud Pavel pocházel; hrubá látka z kozí srsti slula proto cilicium.

[2]) Z toho sestavil Renan (Paulus, Paříž, 1869, 166 a 174) milostný románek. Ve Filipech žila bohatá Lydia, o které se zmiňují velice pochvalně Skutky ap. (16, 14n). Renan pokládá za velice pravděpodobné, že Pavel ji pojal za manželku, nebo aspoň se do ní zamiloval. Proto prý nemohl odmítnouti podporu z Filip; byl to přece „dárek z lásky“. Výmysly franc. spisovatele jsou tak plané, že nezasluhují ani odpovědi.

Několik poznámek k Aristotelově etice.

Dr. Ant. Kříž. (O.)

A tak i v mravní oblasti člověk není již pouhým, neúčastným divákem, nýbrž jest přímým a odpovědným účastníkem. Řád, který jest dán, o němž se nehlasuje, jest pro něho závazný, jest před ním jako úkol, který má býti uskutečněn jeho svobodným činem. Takové jest jeho postavení, jeho poslání, v tom je smysl jeho života. V tom „má" jest přece závaznost od toho, co jest. Neboť ten řád jest dán, byl myšlen a chtěn, tedy má býti. Již z toho jest zřejmo, že Aristotelovo učení o Bohu tvoří organický celek jeho filosofie, že jeho Bůh není jen parádující figura. Bez něho by přece podle Metafysik nebylo řádu, i nebyla by tu ani závaznost pro myslícího a chtějícího člověka patrná. Neboť „má" jest tam, kde jest myšlené a chtěné, kde je někdo, kdo chtěl. Zákonem jest něčí vůle; svou vůlí pak jiného zavazuje, t. j. má ji plniti, i mluvíme o povinnosti.

V této souvislosti úplně chápeme Aristotelovu větu v Metafysikách: „. . . k vůli čemu máme všechno konati." Aby člověk se mohl včleniti v světový řád, aby mohl plniti svůj úkol (ἔργον), své poslání, aby mohl konati, co má konati (πρᾶξις), musí dříve o tom řádu vědět, musí jej poznat a rozuměti mu, osvojiti si jej (ἐπιστήμη, νοῦς, σοφία). Tím teprve je mu umožněno, aby se na svět a život díval v pravém světle, vnikl v jejich řád a rozjímal o něm (θεωρία) a svým životem uskutečňoval. Tak totiž nalézá motiv pro jednání, vzniká v něm i láska k poznanému řádu a k jeho původci; theória má ukončení v Bohu a je přípravou, programem pro život. Člověk pak koná z lásky to, co jiní ze strachu před zákonem a z donucení. Řekli-li jsme, že Aristoteles je autonomista, vidíme, v jakém smyslu. Člověk poznaný řád činí svým, ví, že je to jeho věc, aby s platným řádem spolupracóval, neboť běží o něho samého. Láska a záliba jsou důležité ve všem konání, neboť tak se pracuje vždy lépe než jen z povinnosti. Aristoteles stále vedle povinnosti zdůrazňuje lásku, zalíbení.

A tak „theória" se vztahuje k poznání toho, co má býti konáno (E. N. VI, 4, 5). Dříve je myšlení (νόησις), myšlenka. To je první. Zdůrazňujeme-li jen čin a myšlení pokládáme za nečinné, nemluvíme asi správně. Na př. napsal-li někdo program práce, sotva jej napřed napsal (čin) a až jej napsal, teprve myslil, že jej napíše a co. Myšlení a čin, čin a myšlení jdou pospolu. Tak i u Aristotela jsou „theória" a „praxis" spojeny, ba „theória" jest vrchol té „praxis", t. j. co konáno býti má (nikoli „praxe" ve smyslu dnes obvyklém). Theória je pro život, nikoliv pouze učením o světě, které se bere na vědomí a dost.

Řecké sloveso θεωρεῖν znamená ovšem „dívati se", „nazírati". Pro toho, kdo zůstává při slovíčku, Aristotelův ideální člověk a ovšem i Bůh sedí a sedí a jen se bez zájmu dívá. Ale i když nepřihlížíme k celé filosofii Aristotelově, nevystihujeme tak pojem „dívati se". Neboť kdo se dívá, dívá se na něco, protože ho to zajímá. Koho věc nezajímá, ani se na ni nedívá. I Aristoteles mluví o takových lidech

bez zájmu. „Theória" u Aristotela znamená dívání, nazírání, přemýšlení, zkoumání, znamená metafysickou spekulaci, ale také rozjímání, kontempláci. Aristoteles (De an. II, 1; Fys. VII, 3; Met. VIII, 6; E. N. VII, 5) rozlišuje θεωρεῖν od ἐπιστήμη (= vědecké znání, vědění); toto má nějakou vědomost, ono jí však u ž í v á, uskutečňuje (pojem χρῆσις = užívání klade Aristoteles vždy tam, kde jde o využití něčeho, o uskutečňování — Met. IX, 8; na př. píše, že učitel vidí, že dosáhl cíle, když žák získaných vědomostí dovede užívati), čili mají se k sobě jako δύναμις a ἐνέργεια (potentia — actus). Ἐπιστήμη obsahuje, dává možnost k hlubší činnosti duchovního života, k rozjímání (θεωρία). Rozjímáním se tedy nezískává teprve vědění, jako spíše získané, osvojené vědění je v činnosti, uskutečňuje se. Člověk rozjímá o tom, co je stálé, krásné a dobré, věčně platné, co jím nemůže býti měněno, co má konati, aby tu splnil svůj úkol. Je to tedy vnitřní život v tom, co je věčné, život, který žije z pravdy skutečnosti. „Je to rozum, který přejímá v sebe to, co je předmětem myšlení, co je myslitelné, a podstatu, i jest skutečně činný, když je má. A tak ono jest ve větší míře božské než to, co božského se zdá míti v sobě rozum, a rozjímání o tom je něčím nejblaženějším a nejlepším" (Met. XII, 7). Poznává pak, k vůli čemu má všechno konati. I tu je poznati žáka Platona, který napsal (Tim. 47 CD): „. . . . z toho jsme získali přístup k filosofii, nad niž většího dobra nikdy nepřišlo ani nepřijde smrtelnému pokolení z rukou božích. Tvrdím tedy, že toto jest největší dobrodiní, jež nám oči způsobují; proč bychom tedy velebili všechna ostatní menší, pro něž by zbytečně naříkal člověk nefilosof, slepotou jich zbaven? Než, řekněme ještě dále, že bůh nám proto vynalezl a daroval zrak, a b y c h o m v i d o u c e d r á h y r o z u m u n a n e b i, u ž i l i j i c h p r o o b ě h y m y š l e n í v n á s, které jsou s oněmi sourodé — ač samy jsou plny poruch a ony bez poruch — a abychom poznajíce to a nabudouce účasti v přirozené přesnosti vědeckého myšlení n a p o d o b o v á n í m c e s t b o ž í c h, prostých všeho bloudění, u s p o ř á d a l i b l u d n é c e s t y v e s v é m n i t r u" (Překlad Fr. Novotného).

„Theória" jako rozjímání není stav apatický k světu a životu („apatie není lidská" E. N. III, 14 — „člověk ctnostný má zalíbení ve skutcích ctnostných a špatné jsou mu nemilé" ib. IX, 9), není to útěk od života („život je činnost" E. N. X, 4 — „od života utíká jen člověk špatný, kterému se život znechutí" E. N. IX, 4), ani nečinné sebepozorování nebo trpné zírání, které pro člověka a lidstvo nic neznamená („jde o pravdu" ib. III, 6), ani vědění pro vědění („učení je pro život, nikoli pro vědění" ib. X, 1 — „účelem není pouhé vědění, nýbrž činnost" ib. I, 1). Jenom porozuměním světu je možno přispěti k správnému způsobu života (= diagógé) jak u jednotlivce, tak potom celku, ježto všeho, čeho se užívá, lze užívati dobře nebo špatně (E. N. IV, 1). Správný život, takový, jaký býti má, Aristoteles pokládá za nejvyšší a nejkrásnější činnost člověka; k tomu přispívá theória. V tom jest člověk, jak Aristoteles krásně píše v Metafysikách

(I, 2), nejvíce svoboden, poněvadž při tom nemá žádného vedlejšího úmyslu ani postranního osobního prospěchu. Jde mu jen o pravdu a zdokonalováním sebe přispívá k uskutečňování řádu, poznaného z věcí, ze skutečnosti. A tak v tomto smyslu je Aristotelův ideální člověk vskutku „bez zájmu", t. j. nemá zalíbení tam, kde jsou cílem jen vnější statky a různé postranní zájmy. To mu však nelze vytýkati; neboť v takové službě je člověk spíše otrokem, není svoboden. Ale Aristotelův ideální člověk není bez zájmu tam, kde běží o pravdivé hodnoty života, které přispívají k jeho zušlechtění a zdokonalení.

V Etice Nikomachově (I, 3) Aristoteles píše, že lidé hledají štěstí v rozkoši a bohatství, vzdělanci a praktikové v ctižádosti; ale v tom všem jsou závislí na jiných, kdežto rozjímání (theória) má zdroj štěstí v sobě. V tom smyslu pak v Politice (VII, 3) vyvrací mínění, že by rozjímání bylo odvráceno od jednání, protože se netýká jen jiných (t. j. aby bylo na nich závislé), nýbrž má účel v sobě, přihlíží k dobré činnosti (εὐπραξία). A tak právě v nejvyšší míře činnými nazývá tu „ty, kteří svým myšlením vedou a řídí i zevnější činnosti". Jsou to stavitelé myšlenkami (οἱ ταῖς διανοίαις ἀρχιτέκτονες). Jest tu zdroj i občanských ctností, bez rozkazu konati, co jiní konají jen ze strachu před zákonem. Čili to, co „praktičtí" lidé pokládají za „nepraktické", je velmi praktické, neboť je skutečně silnou pohnutkou jednání i v každodenním životě. Dnes se mluví o životě „sub specie aeternitatis" či o „pohledu do věčnosti". V tomto světle také chápeme, proč Aristoteles a v jakém smyslu tu nejvyšší činnost (theória) připisuje Bohu; činnost, k níž nepotřebuje někoho jiného, není na nikom závislý a jako první skutečnost a nejvyšší dobro uskutečňuje ve svém rozumu myšlený (a chtěný) řád světa; v tom je jeho blaženost.

Rozjímavý život (theória) má tedy přímý vztah k jednání, k činu. Je tu duševní příprava pro správný život, a správný je tolik jako dobrý a přirozený, t. j. odpovídá přirozenému řádu. Člověku se dostává směru, aby se sjednotil s tím, co má býti, aby byl spolučinný s řádem. Tak slouží především sám sobě. Neboť činnost jest v něm a správná činnost zdokonaluje, zušlechťuje. Ale jest to i nezbytná škola, cvičení pro každého, kdo chce sloužiti jiným. Neboť sloužiti neznamená přisluhovati žádostem a choutkám, které bývají v rozporu s tím, co má býti, nýbrž znamená říditi, vésti ke krásnu, k opravdovému dobru; ale to dovede a může jen ten, kdo sám dříve propracoval svou osobnost, kdo sám sebe dovede spravovati. I nelze přisvědčiti těm, kteří kontemplaci zavrhují ve jménu prý činnosti, činu. Neboť jednak jsou to ti, kteří zamítají vnitřní duchovní život jako neproduktivní; mají zření jen ke konstruování, jen k produktivnosti a jen k těm vnějším činnostem; ale práce, činnost, tu pozbývá smysl a nakonec se stává neradostnou a obtížnou. Za druhé kontemplaci zamítají ti, kteří v ní vidí nečinnost a neúčast na lidských osudech, na tom „má býti". Ale nevíme, jak by na př. Aristoteles byl dospěl k tomu „má" býti, a nemá-li to „má býti" býti zas jen výrazem libovůle, subjektivnosti a relativnosti. Ovšem

jinak jest již u toho, kdo se může opříti o Zjevení, spolehnouti se na ně a odevzdati se mu. Ale ani tu rozjímání není neinteresovaností, neochromuje činnost v zájmu lidských osudů, naopak tu činnost stupňuje, jak dosvědčují příklady.

Ze všeho jest i zřejmo, proč Aristoteles (E. N. X, 8) nazývá b l a ž e n o s t (εὐδαιμονία) druhem rozjímání; blaženost, jíž se člověk stává bohupodobným a bohulibým, ježto Bůh má zalíbení v tom, co je mu příbuzné a o to pečuje. Blaženost je účastenství na dobrech (proto Aristoteles říká, že blaženost je pro člověka nejvyšším dobrem) a dokonalostech, je to stav prostý zla. V Topikách (II, 6) Aristoteles praví, že výrazu lépe porozumíme, uvedeme-li jej na vlastní význam, než když se ho užívá v obvyklém vyjadřování. A tu uvádí i výraz „eudaimón" (= blažený) a praví, že „eudaimón" jest ten, jehož „daimón" jest řádný, dobrý (σπουδαῖος). Nato uvádí Xenokrata, který řekl, že „eudaimón" jest člověk, který má duši dobrou, ctnostnou; tato že jest daimónem každého člověka. Z tohoto místa poznáváme, o kom Aristoteles myslí, že je blažen, eudaimón. Je to člověk, který má dobrého daimona, t. j. ctnostnou duši. V duši, v duši ctnostné jest pravé lidské štěstí. To je člověkův „daimón", jeho ochranný duch, který jej vede a ochraňuje, prospívá jemu samému i jiným. Vzpomeňme v této řadě na Sokratovo „daimonion". Platon (Theaitetos 151 A, překlad Fr. Novotného str. 19) píše: „a tu mi daimonion, které se ve mně ozývá, s některými zabraňuje se stýkati, s některými pak dovoluje a ti zas dělají pokroky. A také tohle cítí ti, kdo se se mnou stýkají." Ctnost jest získaná zdatnost k dobrému výkonu (výkon = ergon, vzhledem k budoucnosti ergon = úkol), a potom je ctnost stálá vlastnost čili stav (habitus), jímž se člověk stává dobrým a jímž svůj výkon učiní dobrým (E. N. II, 5). Ten tedy, kdo si dobyl, získal úsilím, činností ctnost, jest εὐδαίμων, je blažen; poněvadž ctnost, dobrý život, je souhlas se světovým řádem, jest ε ὐ δ α ί μ ω ν t e n, k d o m á d u š i v p o ř á d k u, k d o ž i j e v e s h o d ě s ř á d e m, k d y ž j e z a j e d n o s t í m, c o m á b ý t i. Tím jest chráněn před špatností sám, ale i jiným může pomáhati k správnému životu. A mimoto poněvadž žije ve shodě s řádem, žije i ve shodě s původcem řádu a tak jest i pod jeho ochranou (jest bohumilý), neboť žije podle rozumu, jedná správně a krásně — jest Bohu nejvíce podoben (E. N. I, 12).

Jako „theória" jest užívání, uskutečňování získaného vědění, tak blaženost, záležející v dobré, dokonalé činnosti — neboť abychom dokonalosti došli, musíme rozvíjeti činnost — jest uskutečňováním ctnosti a jejím dokonalým, stálým užíváním. Blaženosti tedy člověk dosáhne ctnostným životem, t. j. dokonalou, dobrou činností (εὐπραγία, εὖ πράττειν, εὖ ζῆν, Polit. VII, 3; E. N. X, 7, 8). Není to nahodilé, prchavé štěstí, jež Aristoteles nazývá εὐτυχία (E. N. VII, 14; Polit. VII, 1) a od něhož přesně rozlišuje blaženost (εὐδαιμονία). Neboť štěstí závisí jen na náhodě (τύχη), kdežto blaženost jest v úsilí o trvalé vnitřní zdokonalení. Blaho, subjektivní libé uspokojení, dává pak člověku pociťovati dobro jako dobro a tím k němu jeho činnost po-

bádá. Patří k ní tedy dokonalé plnění životního úkolu, radostné tvoření činného života, když je vrcholem dobra, jež jednáním má býti uskutečněno (E. N. I, 2; Polit. VII, 8).

Je možno vytýkati Aristotelovi, že vrcholem je mu nečinnost, netečnost k životu, neinteresovanost? Aristoteles píše: „Kde je pouze stav, jest možno, že tento nic dobrého skutečně nevykoná, na příklad u spícího člověka anebo nějak jinak nečinného, u skutečné činnosti je to však nemožno; neboť bude jednati z nutnosti a dobře jednati. Jako při olympijských hrách nebývají věnčeni muži nejkrásnější a nejsilnější, nýbrž ti, kteří se zúčastní závodění, tak se toho, co jest v životě krásné a dobré, stanou účastni ti, kteří správně jednají" (A. N. I, 9). Život podle Aristotela není spaní ani hra (ib. X, 6), nýbrž činnost, závodění a napětí mezi tím, co člověk činí, co chce, a mezi tím, co má býti.

Aristoteles o mravní ctnosti mluví jako o středu mezi krajnostmi. I to s mu vytýká, že prý doporučuje prostřednost. Aristoteles sice často říká „pokud možno", aby člověk pokud možno hleděl dospěti k dokonalosti, neboť znal slabost lidských sil a vůle, ale zdůrazňuje, aby se člověk, pokud možno, snažil, aby se stal nesmrtelným (E. N. X, 7). Při výtce prostřednosti se nejčastěji myslívá na doporučovanou jím ctnost, uměřenost (E. N. III, 13). Ale to není prostřednost, „aurea mediocritas", jak se o ní obvykle s jistým pohrdáním mluvívá, kde není vypětí sil a kde jest pohodlí. Naopak taková Aristotelova uměřenost (σωφροσύνη), která zachovává míru, jest výsledkem nejvyššího napětí sil a ukázněnosti v zápase s afekty, kde člověka neohrožuje špatnost, jež jest výrazem životní slabosti a chudoby. A tak když Aristoteles říká, že střednost (μεσότης), jíž jest ctnost, je vrcholem, má na mysli právě stav síly a životnosti, stálý zápas, závodění o správné utváření lidského bytí, t. j. jaké má býti, jaké jest člověkovo τὸ τί ἦν εἶ ναι.

To jest jeho cíl. V tom jest lidská eudaimonia, nejvyšší dobro na zemi. O ně tedy je stálý zápas, úsilí; jest k tomu potřebí stálého cviku (a s k é s i s) a odříkání, jest nutno odpírati, „utíkati" před špatnými žádostmi, obětovati je. Neboť běží o mnoho; běží o službu vyššímu životu. Komu tu netanou na mysli výraznější slova evangelia: „Co platno člověku, kdyby celý svět získal, ale na své duši škodu trpěl?" Když člověk při kopání zahrady nalezl velký poklad, potkalo ho „štěstí". Ale nad tímto štěstím se vznáší i aristotelská otázka: „Přinese to štěstí jemu a bližním dobro?" Vždyť „lidé užívají všeho dobře nebo špatně".

Taková je tedy Aristotelova etika a takový jest smysl jeho „theórie". Běží o správný život a o rozlišení mezi tím, co je „praktické" a „nepraktické" a co má časnou a věčnou hodnotu. Platon v Theaitetovi (174 A a n., překlad Fr. Novotného str. 55) píše, jak se Thaletovi dostalo výsměchu od služky jako nepraktickému a neužitečnému člověku. A tu jako by Aristoteles odpovídal na otázku, zda filosof nutně musí býti „nepraktický". Když uvedl (Polit. I, 11), že se lidé Thaletovi vysmívali, jak nevýnosná prý jest filosofie, a jak Thales podle svého

hvězdářského poznání v předpovědi oliv skoupil všechny lisy v Miletu a potom je pronajímal za velké peníze, dodává: „Dokázal, že pro filosofa by byla snadná věc zbohatnouti, kdyby chtěl, ale bohatství není pro něj cílem, o který by usiloval.“ Již tedy hned od dob Thaletových byla filosofie v pohrdání.

Ovšem Aristoteles si byl dobře vědom, čeho k dobrému životu je potřebí: dobré vůle. „Nejde jen o učení, kterému se lidé napřed naučí a plynně je jako herci odříkají,“ ani o prázdné „mluvení, jež se odříkává, jako když opilý člověk odříkává Empedokleovy výroky“ (E. N. VII, 5). Proto Aristoteles píše Etiku, takovou praktickou pedagogiku, a nabádá ke skutečné činnosti, ke konání toho, co má býti; a vybízí zákonodárce, aby vydávali dobré zákony, které by „učinily občany dobrými a schopnými krásných výkonů“, a nikoli takové, které je kazí. Moderní aktivista si libuje v slovním obratu: „Vyhrnout rukávy a dát se do práce.“ A co učiní, aby smlouvy a právo neplatily jenom tam, kam síla, moc se napře? Co učiní, když kapitál vyrábí, tvoří věci, které jsou člověku pomocí v těžké praci, ale zároveň se v lidských rukou mohou a stanou strašně vraždící zbraní? Co mu zbude? Snad i jemu pak zůstane Aristotelův stesk: „Lidé si počínají jako nemocní; pozorně sice vyslechnou lékaře, ale nečiní nic z toho, co jim lékař p ř i k á ž e“ (E. N. II, 3). Ale snad nalezne i naději a pobídku k dalšímu úsilí v Aristotelových slovech: „K d y b y v š i c h n i l i d é z á v o d i l i o k r á s n o (t. j. o opravdové dobro), m ě l a b y s p o l e č n o s t v š e c h n o p o t ř e b n é.“

Následky záboru církevního jmění.

Jiří Sahula.

L i t e r a t u r a : BAB Borový Klement: Antonín Brus z Mohelnice, arcibiskup pražský. — BCS Bednář František: Církev a stát. — BJD Borový: Jednání a dopisy konsistoře katolické i utrakvistické. — BMM Týž: Martin Medek, arcibiskup pražský. — ČČH Český časopis historický. — ČKD Časopis katolického duchovenstva. — ČMČ Časopis musea království českého (Musejník). — ČMM Časopis Matice moravské. — ČSB Český slovník bohovědný. — ČVD Československá vlastivěda. Díl IV. Dějiny. — DVK Denis Arnošt — Vančura Jindřich: Konec samostatnosti české. (I. vydání.) — GGB Gindely Ant.: Geschichte der böhmischen Brüder. — KČH Krofta Kamil: Čechy v době husitské. — KDB Kybal Vlastimil: Arnošt Denis a Bílá hora. — KGB Kroess Alois: Geschichte der böhmischen Provinz der Gesellschaft Jesu. — MBD Müller Jos.-Bartoš F. M.: Dějiny Jednoty bratrské. — NCJ Neumann Augustin: Církevní jmění za doby husitské. — NDB Týž: Z dějin bohoslužeb v době husitské. — NST Neumann Aug. a Špaldák Adolf: Studie a texty k náboženským dějinám českým. — OSN Ottův slovník naučný. — PDN Palacký Fr.: Dějiny národa českého. — PJD Pažout Julius: Jednání a dopisy konsistoře pod obojí způsobou přijímajících a jiné listy téže strany se týkající z let 1562—1570. — PŽD Pekař Josef: Žižka a jeho doba. — SHK Sborník historického kroužku. — ŠPR Šimek František: Postilla Jana Rokycany. — ŠSL. Týž: Staré letopisy české. — ŠŠČ Šafránek Jan: Školy české. — FDK Tischer Fr.: Dopisy konsistoře pod obojí 1610—1619. — TDP Tomek W. W.: Dějepis města Prahy. — TDU Týž: Děje university pražské. — TMK Truhlář Josef: Manualník M. Václava Korandy. — UHK Urbánek Rudolf: Husitský král. — UVP Týž: Věk Po-

děbradský III. — VDP Z Veleslavína Daniel Adam: Politia historica o vrchnostech o správcích světských. — VMŘ Vrbka Josef: Mojmírova říše. — WDP Winter Zikmund: Děje vysokých škol Pražských. — WOD Týž: O životě na vysokých školách pražkých knihy dvoje. — WŽC Týž: Život církevní v Čechách. — Jiné spisy uvádíme v pojednání plným titulem.

Předpoklady.

Ukázali jsme zde loni, jak záborová lačnost za husitské války silně oslabila moc královskou. Takto byla rozvrácena politická rovnováha a podlomena autorita ústřední vlády na velikou škodu zdravého rozvoje národního.

Šlechtici a měšťanstvo zkonfiskovali však mnohem více zboží církevního než královského. Po válce mělo se ukázati, zdaž veliké ochuzení církevnímu rozvoji prospělo. Před husitskou válkou těšilo se duchovenstvo veliké vážnosti, netoliko pro udílení svátostí a vůbec vedení davů k cíli nadpřirozenému, k věčné spáse, nýbrž i jako přední representace inteligence. Otvírala se však za válečné vřavy snadná možnost, že aspoň husitské kněžstvo po utišení bouře své vzdělání doplní? Pekař dí o výsledku husitské války: „Země byla zpustošena, zbavena většiny památek krasoumy a dílen kulturních, ochuzena o největší díl inteligence i o možnost ji znovu vychovati, podlomena ve své neobyčejné kulturní vitalitě, odcizena duchovnímu proudění evropskému, isolována a zmalicherněna v neplodných kněžských hádkách, aby na konec, ochuzena a zmatena i v hrdém sebevědomí národním, jež jí dalo před časy tolik duševní síly, hledala záchranu v německém protestantismu.“ (PŽD IV, XIII—XIV.)

Ta možnost výchovy nové inteligence byla velice vzdálena, protože sama pražská universita, výsadní to ohnisko vyšší kultury, octla se v běžích válečných v žalostném úpadku. Veliká většina jejího zboží byla jí pobrána od husitů i katolíků.

Není sporu o tom, že v tehdejší době právě společnost náboženská jevila o university největší zájem. University byly považovány za ústavy církevní. Jejich slovo v rozvoji církevního života mnoho platilo. Na nich měla theologie přední místo. Právě prostřednictvím university silně v naší vlasti zmohutnělo hnutí viklefské. Knězi dokonale vzdělanému tehdy nestačily theologické formule. Universita mu poskytovala průhled do filosofie, učila ho jazykům, v nichž byly sepsány biblické knihy, seznamovala ho s církevním právem a poskytovala mu i jiných vědomostí, potřebných kněžskému stavu.

Jestliže se husité zříkali živé učitelské autority (papežské stolice), tím více potřebovali proniknouti studiem do smyslu Bible, do hloubky myšlenek Evangelia. Ale po válce ze čtyř slavných fakult universitních zbyla jediná, nejnižší, uboze živořící. Nebylo-li mecenášů na dobré její vypravení, mělo se zříditi pro kněžský dorost husitský aspoň nižší odborné učiliště. Ale nestalo se tak. Přece utrakvistické duchovenstvo bylo nuceno hájiti svéráz své náboženské společnosti proti velkým národům sousedním, jež se staraly o vzdělání kandidátů kněžství lépe.

Husité ve čtvrtém článku pražském tvrdili, že kněží nemají světsky panovati nad časným zbožím. Při tom se však zapomínalo, že široká organisace církevní potřebuje nutně majetku, ne-li pro kněze, tedy pro stavbu a opravu chrámů, pro kupování předmětů potřebných k bohoslužbě a pro jiné církevní nezbytnosti. Když došlo o tom k jednání s Basilejí, značně zástupci utrakvismu svůj názor zmírnili. Stala se totiž dohoda, že kněží smějí míti světské statky zděděné nebo jinak spravedlivě nabyté; dále, že kostel může míti a držeti zboží movitá i nemovitá a na nich užívati práv soukromých i světského panování. Nad tím zbožím kněží jsou vladaři. Na dotaz utrakvistů, jak se má vymeziti po této stránce kněžská pravomoc, basilejští odpověděli, že duchovenstvo smí něco osobně vykonávati (na př. prodati anebo zastaviti), ale o jiných věcech mají rozhodovati jejich světští úředníci. (TDU, 285.)

Ale k dohodě došlo pozdě, když už velká většina jmění náležejícího kostelům byla rozchvácena. Jestliže Táboři ničili výzdoby chrámů a chrámy samé zásadně, husité značky pražské (kališníci) usilovali podržeti jak kostely, tak sochy a obrazy svatých i bohoslužebná roucha. Po zdolání táborské sekty naléhal na kališníky v té příčině úkol mnohem obtížnější, než na katolíky před válkou. Vždyť v krajích, jež zabrali, bylo přemnoho kostelů vypáleno táborskou zlobou. Bylo také potřebí značného nákladu na pořízení rouch a nádob bohoslužebných. Ale jevila se před lipanskou bitvou kumulativní kališná péče, aby pro znovuzřízení chrámů a kostelních potřeb byl zachován příslušný majetek? Vždyť tu přece nešlo o podporu „světského panování kněžstva", nýbrž o uspokojení zbožných srdcí laických. Opravdová reformace vyšších kast měla již za války starostlivě rozlišovati osobní příjmy duchovenstva a jmění zádušní, z něhož byly kryty náklady na kostely. Ale na takové právní a úřední rozlišení se privilegované stavy nezmohly. Rozchvacovalo se církevní zboží lačně a bez určitého plánu, jak bylo kde lze. Někde bylo zkonfiskováno všechno, jinde zůstalo něco majetkem chrámu. Tedy hořkým dědictvím po válce husitské zůstala násobná starost o dostatečné opatření bohoslužeb.

Aspoň po válce mělo býti postaráno o hmotné zajištění husitské konsistoře a jejích administrátorů. V kterékoliv rozsáhlé organisaci každý úřad vyžaduje značného nákladu. Jestliže tedy nejvyšší správa husitské církve postrádala pevných důchodů, loudilo se do ní porušení simonie. Kališníci horlivě usilovali, aby jim byl dán biskup světící utrakvistické kandidáty kněžství. Ale nedbali, aby předem byl žádoucímu světiteli zabezpečen důchod, aspoň k nejnutnější representaci.

Jestliže za války autorita pražských mistrů a husitských kněží mnoho platila, nebylo naděje, že se udrží na stejné výši po válce, kdy již uchvatitelé církevního zboží nepotřebovali kněžské pomoci ke svému hmotnému prospěchu. V každé náboženské společnosti bylo užíváno nutně k udržení řádů trestů církevních. Ale budou míti v husitské církvi klatby nebo interdikty žádoucí praktický účinek? Vždyť

nebyla přesně vymezena práva kněžstva a laiků v církevním rozvoji. Husitské hierarchii pak nebyla zajištěna ani hmotným postavením, ani úředním nálezem patřičná volnost rázného vystoupení proti laickým škůdcům církevního zřízení. Hrozilo nebezpečí, že ten si osvojí právo, kdo se bude těšiti větší moci.

Rozhodně mělo býti řádně postaráno o dostatečné důchody kurátního kléru. Kromě výživy padaly na váhu potřebné knihy k doplnění vzdělání, prostředky k lidumilným péčím, k nákladným cestám, k opatření pro stáří a pro případ vleklých nemocí. Ale ani tu nebylo dostatečné a pevné plánovitosti. Vytrvale hučelo za války hřímavé heslo, že právě ochuzením duchovenstva se dospěje nejlépe ke křišťálové reformaci. A tento křik přehlušoval zdravou rozvahu. Ti, kteří horlivě kněžstvo ochuzovali, netázali se, zdaž laičtí zbohatlíci budou proti pokušením a neřestem lépe obrněni než kněžstvo a zdaž z uloupeného jmění více vydají na bohumilé účely než dřívější držitelé-kněží a řeholníci.

Husitští vůdcové lidu se měli rozpomenouti, že v Čechách se ctí jako světci nebo aspoň jako zvlášť bohumilé duše právě lidé, kteří oplývali značným jměním: Lidmila, Václav, Vojtěch, Zdislava, Arnošt z Pardubic, Karel IV. a j. v.

Katolickému a kališnému duchovenstvu bylo ukládáno tolik povinností, že mu nebylo možno sahati k vedlejším výdělkům, chtělo-li svůj úřad vykonávati řádně. Ale hmotný nedostatek netoliko sváděl kališné kněze (podle příkladu jejich konsistoře) k pohoršlivému svatokupectví, ale zároveň lákal k ziskům z řemesel nebo obchodů.

Ale i hubené příjmy duchovenstva za kněžské služby závisely často na libovůli mocných laiků-kolátorů. Ti najímali kněze jako čeleď na určité termíny a dle vlastních rozmarů je z far propouštěli. Z takové závislosti hmotné pochopitelně se vyvíjela i závislost mravní na nevýslovnou škodu církevního rozvoje. Knězi bylo těžko kázati proti nešvarům, jimž holdoval jeho kolátor. Také mu bylo znemožněno ujímati se úspěšně porobeného prostého lidu. Jen srovnávejme, jak se utvářelo postavení duchovenstva i v jiných církvích, tak zv. národních! Čtěte na př. Gogola, Dostojevského a Turgeněva a pak povězte, jaký podíl měli ruští popové na zmírnění sociálního utrpení mužíků. Pastýři silně závislí na laických mocnostech nesnadno mohli bouřlivě protestovati proti panským knutám.

Mělo se uvažovati, proč ušlechtilé a bystré duše činily zbožná nadání i v době, kdy se církev nalézala ve značné krisi morální. Karel IV. ostře káral nešvary, jež se do kněžstva vloudily, ale při tom učinil celou řadu církevních nadání; naprosto mu byla cizí domněnka, že by církevní jmění již samo sebou značilo korupci v církevním životě.

Že z ochuzení církve hrozilo také silné omezení charitativní činnosti kněží a jejich podpory uměleckých snah, netřeba zvlášť dokazovati. I polní hospodaření nutně zaznamenávalo pokles, netoliko pro citelně zmenšený počet zemědělců, ale také proto, že práce na statcích pod pečlivou správou kléru více vynášela, než pod dohledem válečných laických zbohatlíků.

Když ve XIII. století po vleklém a tuhém boji si dobylo kněžstvo u nás svobody proti poručnictví panovníka a šlechty, disponovalo již svobodně církevním majetkem. Ačkoli však laická diktatura zmizela, bohaté duchovenstvo přece tvořilo dobrovolnou a mocnou oporu ústřední vlády české, pokud královská moc (za Václava IV.) neschystala nespravedlivé útisky.

Ale po husitské vojně ochuzené kněžstvo nemohlo dostatečně hájiti ani svá práva; tím méně bylo schopno hmotně podporovati obranu státu a brániti královskou moc proti výbojným šlechtickým přečinům.

Poníženému a ochuzenému duchovenstvu hrozilo nebezpečí, že bude podléhati soudům světským; to bylo při tehdejší právní praksi pro kněze velice povážlivé.

Zkrátka nadměrná konfiskace církevního majetku stala se osudnou předně rozvoji náboženské společnosti a v druhé řadě celému národu.

Náhodná štědrost některých mecenášů neb občasné dary nemohly ani zdaleka býti náhradou za jmění zkonfiskované. A přece zůstane vždy nezměnitelným pravidlem, že zdravý rozvoj mohutného organismu volá vždy po značném nákladu hmotném. Kde neexistují dostatečné a jisté důchody, tam organisace propadá zdřevěnění, zakrní náboženská společnost i theologická věda.

Ochuzení a okleštění university.

Jak veliký význam pro širokou veřejnost a církevní život měly ve středověku university, vysvětluje Tomek: „Povědomo jest vůbec, jak veliký byl vplyv starých universit na církev a stát i bezprostřednějším způsobem, než tím, že vychovávaly potřebné osoby ke službě jedné i druhého, totiž auktoritou svých výroků a dobrých zdání i rad, v důležitých potřebách vydávaných. Není pochyby, nýbrž světlé stopy toho stávají, že i v bouřlivých bězích církevních ve 14. a na začátku 15. století jednou z nejpřednějších auktorit evropských bylo „Pražské učení".

Tomek dále poukazuje, jak r. 1378 zasáhla naše universita do sporu legitimního papeže Urbana VI. se vzdoropapežem Klementem VII. R. 1398 dala popud k jednání Václava IV. s francouzským králem o sjednocení v církvi. Když r. 1404 hodlal náš král jednati s panovníkem polským o úmluvu proti Zikmundovi, vyzval dva vynikající údy university, aby mu radili. (TDU, 92—3.)

Ale viklefismem propadla naše universita žalostnému rozkladu již před vypuknutím hromadné revoluce. Katoličtí mistři theologické fakulty byli r. 1413 násilně vypuzeni z university i ze země. Viklefští inteligenti se nerovnali svou učeností vyhnaným doktorům. Rozumí se, že za takové situace byla odnímána chut i Čechům, nesouhlasícím s náboženskými novotami, k studiu na té akademii. Tím méně se stávalo universitní viklefství magnetem pro katolické cizince.

Sám Flajšhans přiznává, že již odchodem cizinců (r. 1409 po Kutnohorském králově dekretu) utrpěla universita nenahraditelnou ránu. Tímto vystěhováním klesla studia se světového, jakým byla stále, na universitu zemskou, významu lokálního. Vědecká konkurence, jaká trvala, dokud starší učenci a němečtí mistři zápasili s českými, najednou přestala. Realismus ovládl universitu téměř úplně a viklefismus se stal naukou vládnoucí. Jinde dí týž, že „po vyhnání čtyř mistrů theologů (r. 1413) fakulta theologická skoro úplně zpustla. R. 1413 nekonáno ani zkoušek bakalářských, roku 1414 nekonáno ani slavné kvodlibet, obyčejná parádní ukázka universitního působení, ani nebyly zkoušky mistrské, cizinců již téměř nebylo a slavné učení Karlovo bylo v neodvratném úpadku". (Mistr Jan, řečený Hus z Husince, 207—8, 333.)

Již tehdy tudíž měli viklefisté bděle přemýšleti, jak vlíti novou krev do ochablých cev akademie. Té starosti však bylo málo. Pak válečná bouře oslabila bez přímé viny mistrů vysoké učení až k smutnému živoření. Zanikly tři vyšší fakulty; zbyla fakulta artium (svobodných umění), jež byla pokládána za přípravku k vyšším studiím.

Winter vykládá, že r. 1419 v první ránu se rozprchli poslední studenti práv. Kolej právníků v Celetné ulici byla pražskou obcí zabavena. Podobný osud stihl i lékařskou fakultu, jakkoli se připomíná její jméno ještě r. 1447. Pokračuje: „Za obecného útěku katolického duchovenstva r. 1419 rozběhla se také fakulta theologická, neboť její členové přidrželi se strany katolické. Neměla tedy strana husitská v universitě nežli fakultu artistů (tedy nejnižší, pozn. pis.) a několik theologických bakalářů, kteří byli mistry svobodných umění, a ti mistři stávali pak za celou dobu války při všem veřejném jednání v čele husitského duchovenstva; oni bývali předními jednateli a řečníky pokaždé, když šlo o stranu podobojí a její smír s Římem. Když byla za Zikmunda zřízena řádná konsistoř podobojí, bylo stanoveno, aby čtyři mistři mívali v ní místo a hlas podle jiných kněží." (WDP, 11. WOD, 289.)

Když se tudíž ocitla universita v husitských rukou zcela, netoliko theologická fakulta se stala mrtvolou, ale ke všemu ani jeden kališný mistr nebyl doktorem (mistrem) bohosloví. Přece však tito přední údové university silně okleštěné představovali hlavní živou autoritu učitelskou kališné společnosti a zároveň také měli převážný vliv na určování správy církevní. Patrno tedy, jak právě v zájmu náboženském měli husité o zvelebení university horlivě pečovati. Vždyť zcela zjevně hrozilo nebezpečí, že v příštích letech theologická vzdělanost na témž vysokém učení ještě valně poklesne.

Tím větší měla býti péče o kusou universitu, že na její zdatnosti závisela také kvalita nižšího školství. Upozorňuje Tomek: „Je jisté, zvláště z pozdějších příběhů 15. a 16. století, že již před husitskou válkou přináleželo také k universitě právo nade všemi nižšími školami v království českém, je říditi, oudy svými osazovati a nad správci jejich vykonávati jurisdikci... Statuta universitní od r. 1384 ukládají rektorovi za povinnost, aby hleděl toho dosáhnouti všemi mož-

nými způsoby, aby byli správcové škol všichni jemu poddáni, aby jemu přisahali a se dali intitulovati; rozumí se, nejen správcové škol, kteří byli ustanoveni od university, nýbrž i jiní, kteříž se proto považovali ne za oudy, nýbrž za poddané university." (TDU, 93—4.)

Tedy měli býti universitě poddáni i ti učitelé, kteří začali působiti před jejím vznikem, anebo do škol se vloudili na přání duchovních anebo laických notabilit, aniž žádali o potvrzení rektorovo.

Tedy plného svého práva universita ve XIV. století teprve zvolna dobývala. Ale již tenkrát zřetelně demonstrovala neochvějnou zásadu o naprosté podřízenosti partikulárních škol vysokému učení.

A tato zásada se utvrzovala v 15. a 16. století — za věku husitského i pozdějšího protestantského. Učitelé městských škol partikulárních byli vychovanci artistské fakulty pražské. Tedy přirozeno, že tato fakulta, provanutá cele duchem náboženským, energicky hájila své právo vrchního dohledu nad školstvím sektářským, přísně konfesijním. Universitní rektor vysílal chovance vysokého učení na žádost konšelů anebo farských osadních po celé české vlasti. Osadní buď si sami kandidáta vybrali a za jeho potvrzení od university žádali, anebo prostě přijali jmenování některého učitele od universitního rektora. Rektor a děkan zmíněné fakulty prohlíželi školy a přesvědčovali se o jejich stavu. (TDP IX, 243—4. ŠŠČ I, 47—8.)

Husitské a protestantské školy podléhaly ovšem také kněžím vyšším i nižším. Kněžská shromáždění jednala o školství jako o věci příslušné péči duchovenstva. Po té stránce zájmy vysoké školy a duchovenstva vzájemně se proplétaly. (Winter: Život a učení na partikulárních školách v Čechách, 7.) I když docházelo v té příčině ke sporům, přece knězova moc nad učitelstvem byla stále značná. (Srv. ŠŠČ I, 48.)

Učivo na partikulární škole bylo cele proniknuto náboženstvím. Žactvu ukládány velice časté a dlouhé pobožnosti, až tím často vyučování velice trpělo. Mnoho tedy mělo straně podobojí záležeti na tom, jaké učitele (bakaláře, mistry) universita v partikulárních školách usadí. Bylo důležitou otázkou, jakých hmotných prostředků vysoké učení k řádnému rozvinutí sil potřebuje a do jaké míry mají sektářští jinoši opravdovou touhu po vyšším vzdělání. Láska k náboženským zásadám ovšem zatím byla zabezpečena.

A tu právě vhodno upozorniti, že znevážení vysokoškolského vzdělání vyšlo za husitského režimu z university samé. Mistr Jakoubek ze Stříbra, nejhorlivější pomocník mistra Husi v šíření viklefských názorů, zamítal intensivní pěstění vědy a umění. Neodporoval vědeckému snažení zásadně, ale viděl v něm nebezpečí pro spasení. Pekař rozvinuje dále řetězec myšlenek Jaboubkových: „Kdo se jí (vědě) věnuje nemírně, umenšuje zajisté schopnost svou přilnouti opravdově k zákonu božímu, nadýmá se pýchou, odnaučuje se pokoře, trpělivosti a mírnosti a tím zahrazuje si cestu ke spáse. Vědy jsou beztoho nejisté a nespolehlivé: filosofie je pohanské dědictví, přírodní vědy všetečnost neužitečná, medicina slouží jen

tělu a smilství, znalost řečí je jen pro lepší šizení lidí atd.; parádní přednášky, promoce, doktoráty a jiná pýcha universitní — vše je marnost světská a léčka ďábelská... Nádheru vůbec zavrhuje Jakoubek jako jiní mravokárci všude, nejen u rouch měštek a kněží, ale i ve výzdobě a stavbě skvělých kostelů, nebo ve výpravě bohatých pohřbů; zavrhuje rozhodně i varhany, lahodnou hudbu a zpěv při bohoslužbě; obojí prý svádí k pokrytectví a hříchu a zatemňuje niternou krásu slova božího. A to ještě více platí o obrazech, o sochách a vyzdobených ostatcích — množství a krása jejich odvádějí křesťana od soustředění mysli k Bohu a zavánějí vůbec modlářstvím." (PŽD I, 8—9.) Zásadním odpůrcem obrazů však přece Jakoubek nebyl.

Svými příkrými názory ovšem tento mistr pramálo prospěl vážnosti vysokého učení, které netoliko representovalo vědecké snahy, ale též činilo náběhy k podpoře umění. Po té stránce nebyl Jakoubek mezi husitskými mistry zjevem ojedinělým. Vždyť naši novotáři tehdy kráčeli ve šlépějích škarohlídského Viklefa. Čeští viklefisté milovali německého sektáře, mistra Mikuláše z Drážďan, který bouřil proti školnímu učení o pohanských filosofech, juristech a historicích. (PŽD I, 203.) Ostatně Hus sám málo lásky jevil k světským vědám. Na př. Winter doznává: „Hus neměl mathemata rád právě proto, že vedou k astrologii a odvádějí theologa od jeho úloh." (WOD, 336.) Umění bylo Husovi jen potud dobré, pokud vedlo k náboženskému zvroucnění. (Erben: Mistra Jana Husi sebrané spisy I, 70-1, 70, 72, 82.) (P. d.)

Příspěvky k dějinám hudby a zpěvu při olomoucké katedrále (1614—1780).

Dr. Augustin Neumann. (Č. d.)

Mnohem hojnější jsou příjmy prebendátů, a to jak peněžní, tak i deputátní. Lze si to vysvětliti tím, že vikáři měli své vikářské příjmy, kdežto jejich laičtí kolegové měli ze zpěvu a hudby žíti. Proto bylo o ně dobře postaráno. Soupis jest zase dvojí: Z roku 1628 a asi z doby kolem roku 1665.

Z roku 1628 jsou tyto příjmy: Za zpívání vigilií z Drahanovic 22 zl. 4½ gr. Z Hulína do kuchyně 4 zl. 15 gr. Z Koryčan do kuchyně 18 gr. Z Kralic na pití na sv. Šimona a Judy, ve výroční den úmrtí dobrodince Jana Strniska, na sv. Cyrila a Metoděje a na sv. Pankráce. Z Litovle druhou část za vigilie 9 gr. Z Ostravy do kuchyně 1 zl. 15 gr. Na kuchyni od olomouckého magistrátu 3 zl. 26 gr. Za zpívání „O Maria" z Kelče 21 gr. Z Přemyslovic za tutéž píseň 3 zl. a za píseň „Qui passus es pro nobis" (třikráte opakovati) 1 zl. 15 gr.[1])

[1]) Tamže, II, 366—367.

Seznam požitků z roku 1628 souhlasí celkem se soupisem z doby před „ohavnou rebelií" (t. j. před rokem 1618), však o některé věci tam bylo více, důkaz to, že za válečných běd ubyly některé příjmy prebendátům i na papíře. Byly to: Z Lipníka 27 gr. za zpívání „Salve Regina", z Mohelnice na kuchyni 1 zl. 10 gr. 3½ d.[1])

Při obnově církevního zpěvu a hudby upravila kapitola postavení prebendátů následovně: Týdenní porce. Plat na sv. Jiří a na sv. Václava po 9 zl. mor. Týdně na maso 5 zl. mor. Dvakráte ročně za zpívání „O Maria" a „Christe, qui passus es" 3 zl. mor. 3 gr. Čtvrtročně za potřeby k prebendě 3 zl. mor. Za rorate celkem 12 zl.[2])

Před českým povstáním dostávali prebendáti ještě tento deputát:[3]) Z Bystřice dostávali 77 měřic žita, 2 míry pšeničné mouky, 2 měřice prosa, 4 měřice hrachu, tolikéž ječmene, 52 mír másla, na svatopostní dobu 24 mír oleje do kuchyně, sud oleje o 10 vědrech. O masopustě dostávali dva vykrmené vepře. Z Příkaz jim odváděli k Narození Páně 11 slepic. K Božímu hodu velikonočnímu dvě kopy vajec z Bystřice. Dřeva dostávali 52 loktů.

VI.

Dómští zpěváčci.

Jest stará zkušenost, že se v pěveckém sboru chlapecké hlásky vyjímají lépe nežli hlasy ženské. Proto ve všech větších pěveckých sborech lze pozorovati snahu, aby soprány byly obsazeny dorůstajícími hochy. Totéž možno zjistiti i při olomoucké katedrále.

Zprávy o chlapcích-zpěváčcích při olomouckém dómu sahají hluboko do minulosti. Již při zádušních bohoslužbách za markraběte moravského Jošta se dočítáme v Libri distributionum (z XV. století) o hoších zpívajících s kleriky. Blíže se o nich dočítáme, že to byli „scholares", t. j. nepochybně žáci z katedrální školy,[4]) pro něž 20 míst fundoval (1258) biskup Bruno, kteří sluli „praebendati" nebo „scholares chorales".[5]) V seznamu požitků z doby před rokem 1617 nacházíme čtyři mladíky, kteří za vedení kněze zpívali v kapli sv. Anny u oltáře sv. Kříže.[6])

Hmotně bylo o tyto zpěváčky dobře postaráno. Dle soupisu příjmů před rokem 1617 poznáváme, že na stravu v době svatopostní dostávali ze statku mohelnického 18 grošů,[7]) z panství tovačovského 1 rýnský 28 gr. a ze Studence 2 rýnské 7 gr. a 3½ denáru.[8]) Velmi často jest v kapitolních nadacích pamatováno na nemocné žáky. Tak na př. z velkostatku plumlovského dostávali po 18 groších.[9]) Dle soupisu

[1]) I, 446—450.
[2]) II, 342.
[3]) II, 450.
[4]) Distributiones, II. 81.
[5]) Prasek, K dějinám škol olomouckých, 9.
[6]) Tamže, I, 450.
[7]) Tamže, I, 447.
[8]) I, 448.
[9]) I, 447.

z roku 1628 nacházíme mimo to ještě i podporu pro kuchyň olomouckých zpěváčků. Dostávali totiž na sv. Jiří a na sv. Václava ze statku hulínského po 1 zlatém a 15 krejcařích.[1]) Letopočet 1628 jasně dokazuje, že olomoucká kapitola se snažila udržeti i za zlých dob válečných tyto útlé zpěváčky.

Potom se nám ztrácí na dlouhou řadu let jakákoliv zpráva o dómských vokalistech. Když po skončené třicetileté válce a po vyklizení Olomouce Švédy počala kapitola pomýšleti na obnovení církevní hudby a zpěvu, vzpomenula si při tom i na chlapecký sbor. Dočítáme se o tom v návrzích podaných kapitolou biskupovi dne 24. července 1654.[2]) Kapitola v něm praví, že jest radno a nezbytno, aby služby Boží mohly se konati s náležitou nádherou, aby při katedrále byl zřízen maličký seminář sestávající ze 6—12 chlapců útlého věku a ještě nezkažených. Tito hoši měli slouti „clerici cathedrales" a měli bydleti a stravovati se u některého vikáře, jenž by je zaučoval v hudbě a mimo to též i v gramatice a aritmetice. Běželo tedy o jakési domácí studium. Pro přijetí navrhla kapitola 9—10 let. Tito chlapci měli býti vychováváni k tomu, by se později mohli státi diskantisty. Do služeb při kostele se mohli zaučovati ministrováním. Až dospějí, mohou zůstati v dómských službách ať již jako klerikové nebo laici. Buďto se mohou státi vikáři nebo kapitolními písaři, a kdyby byl mezi nimi některý dobrý počtář, může býti přijat do správy kapitolních nebo biskupských statků. Biskup by mohl výživu tohoto hudebního dorostu zajistiti důchodem z 5—600 rýn. na některém svém lénu. I když nemáme po ruce přípisu, jak se biskup k oné žádosti zachoval, přece jen se můžeme domnívati, že biskup aspoň částečně učinil návrhu kapitoly zadost, neboť jsme již poznali, že varhaník měl u sebe na byt, stravu a hudební vedení chlapce, a to až do počátku roku 1682, kdy byli předáni regenschorimu. Usnesení kapitoly ze dne 1. února 1669 nám dává tušiti, že varhaník se hochům asi příliš mnoho nevěnoval a že v nich tedy spatřoval jen vhodné zvýšení svých příjmů. Kanovníci totiž odmítli toho dne varhaníkovu žádost o zvýšení odměny za roráty a prohlásili mimo to, že budou uvažovati o zvýšení jeho ročního platu, dle toho, bude-li se dobře věnovati mládeži. To nepřímo znamená, že v oné době se varhaník svým svěřencům nedosti věnoval, takže kapitola mu dala svou nespokojenost nad tím citelně najevo. Z další doby nemáme bohužel žádných bližších zpráv o vokalistech, až teprve z konce roku 1681. Po rozhodnutí, dle něhož měl regenschori dostati výchovu vokalistů, poslal varhaník Zindel kapitole dopis překypující hořkostí, z něhož se dovídáme tyto zajímavé podrobnosti: 1. Jeho svěřenci byli diskantisty. 2. Jeho synovi, ačkoliv ještě nemutuje, není již vyplácen rýnský odměny.[3]) Z toho vysvítá, že při mutaci byl mladým zpěvákům zastaven plat. Z jiného přípisu Zindelova vidíme, že syn jeho zůstal i dále mezi dorůstajícími dómskými zpěváky, neboť se (v červnu 1682) domáhal podpory na jeho ošacení. Kapitola rozhodla kladně,

[1]) II, 366a.
[2]) Korespondence z let 1651—1665, fol. 101b—102a.
[3]) Kapit. protokoly z let 1665—1672.

však dodala, že mají dostati na šaty i oba diskantisté u regenschoriho.[1]) To znamená, že když diskantisté přešli od Zindela k regenschorimu, že Zindel nechal svého syna u sebe, i možno na základě toho se domnívati, že poměr varhaníkův a regenschoriho nebyl od Nového roku 1682 právě tuze přátelský. Bylo-li tomu vskutku tak, pak nejednal Zindel dobře, neboť v mutačním období měl rozhodující slovo ředitel kůru. Z jednoho kapitolního usnesení z té doby,[2]) kdy varhaník měl u sebe poslední stravníky se totiž dovídáme, že oba jeho chovanci, jak diskantista, tak i altista mutovali. O jejich dalších úkolech rozhodl znalecký posudek regenschoriho, jenž doporučil kapitole, aby diskantista přešel k altu a jeho syn (Zindelův) aby se stal diskantistou.

V účtech a kvitancích bývají jmenováni „Kapell-Knaben" nebo „die kleinen Cantores", obyčejně byli dva nebo tři. Dle testamentu biskupa Egkha z roku 1760 byla fundována tři místa vokalistů, on pak jejich počet zvětšil ještě o další tři.[3]) Biskup ustanovil, že noví tři fundatisté mají míti totéž postavení a tytéž povinnosti jako dosavadní tři a provedením tohoto legátu pověřil své dědice. Tito uskutečnili poslední přání svého příbuzného, neboť účty z r. 1769 svědčí o dvou hoších z fundace Egkhovy, však výslovně se dočítáme o dvou chovancích a nikoli o třech.[4])

Pokud jsme v účtech a kvitancích vystopovali, platila kapitola na své vokalisty čtvrtročně; na př. v roce 1717 dostal regenschori Albertini vždy po 49 rýn. 20 kr. v tyto dny: 24. března, 24. června, 24. září, 24. prosince, což obnášelo celkem 261 rýn. 42 kr.[5]) Kromě toho jim kapitola dávala na ošacení. Tak v roce 1710 dostali tři vokalisté tři kabáty, dva pláště (jeden měl asi ještě dobrý), a boty, což úhrnem stálo 67 zl. 5 kr. a 3 den.

O šatech dómských zpěváčků můžeme si učiniti představu na základě krejčovských účtů. V roce 1780[6]) spotřeboval pro ně krejčí 20 loktů modrého sukna, 22 loktů červeného schallonu a šest kusů u jirchářе vydělaných kozlovic. Dle toho lze souditi, že dómští zpěváčci nosili červené kabátky, modré kalhoty a koženky. Kromě toho dostal každý ještě klobouk. Knoflíky měli velké i malé, oboje silně pozlacené.[7]) Skříň na tyto šaty byla v ambitě katedrály,[8]) z čehož patrno, že tento oděv nosili jen při zpívání v chrámě. (P. d.)

[1]) Protokoly z let 1680—1684, zasedání z 19. 6. 1682.

[2]) Ze 14. 3. 1680. Protokoly z let 1680—1684.

[3]) Kapit. archiv. Pozůstalosti, von Egkh. Závěť je datována 11. 12. 1760 a praví: „VI. Bey meiner Cathedral-Kirche bereits drey Capell-Knaben fundiert seyndt, so will ich, dass zu denenselben annoch drey angenommen und unterhalten mit derenselben Aufnahm es so, wie mit denen anderen dreyen gehabten und ihnen und auch der ebene Unterhalt auf Arth und Weiss, wie denen drey bereits fundirten abgereichet werden solle."

[4]) Účty z r. 1769.

[5]) Účty z r. 1717.

[6]) Kvitance r. 1780.

[7]) Kvitance r. 1772.

[8]) Účet zámečníka r. 1772.

Styky mezi církví západní a východní.

Značnou pozornost vzbudily zprávy, že nově zvolený papež Pius XII. ohlásil zvláštním poselstvím svoji korunovaci pravoslavnému patriarchovi cařihradskému, který je duchovní hlavou pravoslavných církví. Poznamenávalo se, že se tak stalo po prvé od roztržky, která nábožensky rozdělila západ a východ. Někteří znalci problému sjednocení vidí v gestu Pia XII. důležitý mezník ve snaze sjednotit dvě křesťanské církve.

Je pravda, že propast mezi oběma církvemi byla a je dosud velmi hluboká, ale třeba i doznati, že již dříve v minulosti dály se pokusy propast tu překlenouti. Tak r. 1870 pozval Pius IX. všechny orientální církve na vatikánský koncil. Avšak i ve středověku lze najíti několik dokladů o tom, že papežové usilovali navázati styky s východními církvemi. Když ve 13. století francouzští vojáci obsadili Athos, známý pravoslavný klášter, vyloupili jej a mnichy vyhnali, Innocenc III., k němuž se mniši obrátili o pomoc r. 1213, zakročil a po nějakou dobu styky mezi východem a západem vyvíjely se velmi slibně. V 15. století papežové přijali velmi laskavě Albánce, kteří před tureckým pronásledováním uprchli v hojném počtu do Italie a na Sicilii. Papež Pavel II. byl jejich velkým protektorem. Když klerus projevoval nespokojenost s přátelským zacházením a výsadami, jichž se Albáncům dostalo, papežové se vší autoritou zakročili, aby mohli svobodně vykonávat svůj východní obřad.

Soustavnou a promyšlenou akci, která měla sbližovati pravoslavný východ a katolický západ, zahájil papež Řehoř XIII. (1572—1582), který, vycházeje ze správného názoru, že k vzájemnému pochopení a lásce je třeba důkladného poznání, začal v Římě zakládati koleje a ústavy pro pravoslavné a jeho nástupci v tomto díle pokračovali. Z řecké koleje, založené r. 1576, vyšli největší učenci řečtí 17. a 18. století.

Poměry ve století 18. a 19. leckdy bránily rozvinouti rozsáhlejší činnost v této oblasti, ale i tehdy, jako třeba na počátku 19. století, Řím velmi usiloval o dorozumění s pravoslavným východem. Jednal i s některými ruskými cary, ale různé intriky zmařily definitivní dořešení. Od vydání Encykliky „Grande munus" Lvem XIII. byla činnost, směřující k vzájemnému přátelství, zintensivněna, vybudovány nové východní ústavy a Benedikt XV. Papežským východním ústavem učinil pro vzájemné poznání tolik, že již dnes je viděti dobré ovoce. Je to patrno i z toho, že po prvé po staletích pravoslavný svět se po smrti Pia XI. připojil ke smutku celého katolického světa a že dvě léta před tím na konferenci zástupců východních církví v Athénách mohli býti přítomni jako posluchači i dva bohoslovci katoličtí. V duchu přátelského soužití a lásky založil Pius XI. v r. 1938 Eparchii di Piana dei Greci pro Albánce východního obřadu, sídlící

v jižní Italii. Několik těchto dokladů svědčí, že dávné a hluboké nepřátelství se pomalu ale jistě zmenšuje, což je jistě pro budoucnost vyhlídkou na porozumění a sjednocení.

*

ak. — Ze školství a výchovy.

Školní rok mimořádně skončil dne 24. června. Byly ukončeny maturity, rozdána vysvědčení a tištěné výroční zprávy. Tyto jsou tentokráte obsahově stručné. Všechno bylo mimořádné v uplynulém školním roce, protože byl mimořádný veřejný život. Hned na počátku v září bylo prázdno, vykonávání hlídkových služeb studenty, nepravidelná docházka do školy. Potom nastalo poněkud uklidnění a byla zintensivněna práce ve škole, pokud bylo možno, neboť změna území se projevovala také změnami v učitelských a profesorských sborech a v rozvrhu hodin. Ale ještě jednou březnové události citelně zasáhly zvláště některé školy v hlavních městech. Školní budovy byly zabrány vojskem, žáci i učitelé se od školních bran vraceli domů. Někteří šťastnější se po čase vrátili do své školní budovy, ale jiní se museli spokojiti s pohostinstvím na uvolněných školách a s odpoledním vyučováním, a to ve dvou až třech budovách. Přece se však pokračovalo v práci. Zejména na střední škole v nejvyšší třídě bylo třeba dohánět, vybírat z látky to nejdůležitější, opakovat a doplňovat nedostatky, kde se vyskytly, připravovat a shánět pomůcky a texty potřebné k maturitním zkouškám, protože domácí byly nepřístupné. A tu by se mohlo psát o chvále kolegiality. Většina profesorů se svolením ředitelů velmi ochotně otvírala své sborovny, ale také kabinety a knihovny a přenechávala je k potřebnému užívání. Obtížnou práci měl také ředitel, když narychlo musel vykliditi ředitelnu a pak část úředních spisů míti doma a část v zatímní ředitelně, jíž byl kabinet v jiném ústavě.

Ale pracovalo se. I maturity dobře skončily. Je možno říci, že abiturienti ve vědomí vážnosti doby byli ke zkouškám připraveni. U mnohých byla patrna ještě zvláštní snaha, aby vynikli. Poněkud zklamáni — ostatně jako již v minulých letech — byli ti, jimž vadí slabší prospěch v předchozích třídách. A předpis káže, aby se při stanovení známky přihlíželo jak k výkonu kandidátovu při zkoušce ústní (a písemné, byla-li konána), zvláště k jeho samostatnosti pracovní i úsudkové, tak i k jeho práci za celou dobu studijní, zejména v posledních dvou letech a k celkové úrovni vědění. Tu by snad předpis mohl býti poněkud doplněn, aby zkušební komise mohla bez obav rozhodnouti, je-li na příklad možno zvýšiti známku až o dva stupně v pozoruhodném případě, když žák maturuje z předmětu, kterému se učí ve třídě páté a šesté a průměr známek za ty třídy je u něho slabší, ale při ústní zkoušce prokázal vědomosti velmi pěkné. Stává se totiž někdy, že některý student se probudí, jak se říká, až později, v septimě a oktávě, kde náleží k žákům nejlepším, ač dříve býval žákem jen prostředním. Ovšem tam, kde žák z předmětu ne-

maturuje, zůstává průměr průměrem a žák pyká za svůj dřívější slabší prospěch.

Sta jinochů a dívek opustilo střední školu, aby odešli do praktického života nebo na vysoké školy. Mnozí opouštěli školu s obavami, jak bude dále, ale u většiny se projevovala i chuť do práce a odcházela s plány a nadějemi. To bylo radostné. Potěšitelné jest také to, že studenti i rodiče leckdy projeví střední škole i vděčnost a uznání. Mají z toho radost i učitelé, jimž přece záleží na tom, aby jejich práce nebyla marná a tak zbytečná, pochybná a neživotná, jak museli slýchat a číst. Je jistě pozoruhodné, když abiturient píše: „Stavím se proti všem, kdož v poslední době vnesli mnoho výtek proti dnešní střední škole. Jen tomu střední škola nedala nic, kdo nic po celou dobu na ní nepracoval, komu studium bylo věcí podřadnou a druhořadou. Mně dala střední škola dost vzdělání i dost poučení pro život. Zůstanu jí vždy vděčen. Všem, kdo studují a budou studovat na střední škole, přeji, aby si z ní odnesli aspoň čtvrtinu toho, co jim podávala a pak musí s ní býti spokojeni. Je k tomu potřebí trochu píle, poctivosti a dobré vůle." Za zmínku stojí také vyznání jiného abiturienta: „Poněvadž jsem studiem na střední škole získal širší rozhled, nechci se spokojit ve svém budoucím povolání tím, co mně může poskytnouti otcův závod, nýbrž chci se vzdělávati v teorii i v praksi buď u nás nebo v cizině. Za tím účelem bych potřeboval různé informace. Z cizích jazyků, jichž ne sice perfektní, ale přesto k dorozumění dostačující znalosti jsem získal ve škole a dopisováním, znám němčinu, francouzštinu a kromě toho studuji angličtinu." Nebudeme tu uvádět dopisy rodičů, kteří uznávají dobré vedení na střední škole, „lásku k žákům a snahu dáti jim pro život nejen vědomosti, nýbrž také správný základ pro životní názor". Píší také bývalí žáci: „S časovým odstupem dovedu lépe ocenit, co jsem získal na střední škole." Připojme k tomu, co rodiče i do novin napíší: „Nelze tu vypsat všechno, zač jsme koncem roku vděčni středoškolským profesorům, kteří našim klackovitým klukům v tomto pohnutém roce otvírali mozky a srdce, zpevňovali vůli, učili je samostatně myslit a způsobili, že jsme my, rodiče, mohli být vzdálenějšími pozorovateli, kteří se radovali z cizího díla, to jest profesora a studentíka." (Lid. n. 18. VI.)

Pochopitelně neschází rad maturantům do života. Zdůrazňuje se kladný a poctivý postoj k práci a aby maturanti nezapomínali na to, že inteligence má národ vésti duchovně. „Vzdělání nesmí znamenati větší mravní volnost, nýbrž větší mravní přísnost. Věřte pevně v Boha, jemuž se budete odpovídati z toho, jak jste splnili své poslání. Zachovejte neporušenu svoji čest a žijte důstojně," píše dr. Boh. Švanda. (Nár. l. 25. VI.) S ukončením školního roku vyskytuje se ještě obyčejně otázka, jak zařídit, aby se neztrácely talenty, aby totiž každý byl na svém místě, aby studoval na takové škole, která svými osnovami vyhovuje směru jeho nadání a tím obvykle jeho zálibám. Jest to jistě starost důležitá pro malý národ, který musí hospodařiti svými silami a když každý pracuje nejraději v tom oboru, pro který má nadání a zálibu. V tom směru se také volá po reformě naší školy,

správně, ač něco podobného sotva kdy se některé reformě podaří úplně. Jisté nedokonalosti tu vždy zůstanou, které zase lidského ducha budou podněcovati k jejich odstranění.

Vyslovuje se také přání, aby student nebyl zatěžován jenom učenostmi a vědomostmi, ale aby mu škola ponechala dosti volného času i pro získání jiných důležitých věcí, potřebných pro zdraví a pro život. Zdůrazňuje se tělesná výchova, pěstování sportu, pobyt v přírodě a osvojení společenského vystupování. Kar. Kut (Nár. l. 2. VII.) ukazuje k tomu, jak vůbec jest důležité společenské chování pro naši zahraniční politiku, neboť existuje český národ, a tak jest i česká zahraniční politika. Říše ji povede v duchu společného zájmu. My tu budeme připravovat jen svůj zájem, aby byl a aby logicky mohl býti zájem společný. Protektorát nemá býti čínskou zdí a české okno do velikého vzdělaného světa zůstane stále otevřeno. A tak tu českou zahraniční politiku vlastně děláme (jejím cílem a účelem je co největší rozmach českého národa) mravně, kulturně, hospodářsky a numericky. Bude ji dělat naše škola, která naučí naše hochy a děvčata, jak se také chovat. Bude ji dělat český úředník příkladnou zdvořilostí, obchodník solidností a representativností.

Škola vůbec má při svých naukách přihlížeti více k praktickému životu, aby byla školou pro život. To si jistě každý přeje. Pozorovatelé našeho života zjišťují jistý obrat duchovní. A tak právě na tu duchovní stránku se nesmí při vzdělání a výchově zapomínat. Výchova musí míti cíl, tu se nevyhneme teleologii, která v moderní době působením mechanistického směru myšlení měla býti ve všem odstraněna z určitých důvodů. Ale výchova náleží k sféře ducha a pedagogika k vědám duchovním a teleologickým. Každý pedagogický směr měl a má nějaký cíl, i když měl základ materialistický a naturalistický. Jsou tu cíle částečné, ať rázu individuálního nebo sociálního. Všechny cíle částečné, individuum a jeho prospěch, národ, stát, politická či třídní skupina a jejich prospěch, nalézají sjednocení ve výchově s cílem obecným, který nevyzdvihuje ani jedince proti společnosti, ani tuto proti onomu. Chce blaho společnosti i blaho jednotlivce. Přihlíží k celému člověkovi, má péči o tělo, vzdělává rozum, to jest stará se o získání vědomostí, zušlechťuje cit a posiluje vůli, čili hledí mravního charakteru. Z tohoto obecného cíle vyplývá, že vzdělání a výchovu má vyznačovati jistá stálost, určitá zaměřenost, a že nesmějí býti zaměřeny jen „prakticky", jak se tomu rozumívá, to jest utilitaristicky. Módním názorem bylo, že škola není předjimatelkou pokroku, ale že představuje konservující zřízení, které má udržovati to, čeho bylo dobyto. Z toho se tedy vyvozuje, že škola, protože vždy pokulhává za pokrokem veřejného života, má vzdělávat a vychovávat pouze pro životní poměry. Je pravda, že veřejný život má vliv také na školu a že škola, vzdělání a výchova, musí přihlížeti k současnému životu, k vědeckému pokroku, k životu národa a řekněme i k jeho politickému životu. Nikdo zajisté nebude chtít, aby dnešní škola svými osnovami byla taková, jako byla římská škola v prvním století před Kr. anebo

škola v desátém století po Kr. Ale mluvíme-li o stálosti a o určité zaměřenosti, myslíme tím obecný cíl, kterým jest dokonalý člověk čili dokonalý křesťan (anima naturaliter christiana). Jest dán příkazem: Buďte dokonalí, jako jest dokonalý váš Otec, jenž jest v nebesích. To jest opravdové vzdělání, ušlechtilé lidství, humanitas ve smyslu bohopodobnosti. Běží o změnu lidského nitra, o zdokonalení lidského života soukromého i veřejného, hospodářského i kulturního, o opravdový mravní pokrok, ježto podle sv. Augustina jest veta po člověku, který jednou řekne: Dost! Neběží tedy pouze o to, aby se mládež přizpůsobila a vžila do nějaké přítomné soustavy s cílem nahodilým, prchavým. To měl na mysli již Aristoteles, když prohlásil, že výchovou se člověk nemá státi dobrým jen pro určité státní zřízení, nýbrž dobrým člověkem naprosto. Národ jistě bude takový, jak bude vychován, jakou bude míti školu.

Toho si musí býti vědoma i výchova naše. Musíme věřit ve výchovu a v dokonalejší budoucnost, když věříme v Boha. Smysl našich dějin podle všech význačných myslitelů a vychovatelů jest duchovní. Základem a cílem výchovy jest, jak píše Komenský, vědění, ctnost, zbožnost. Když se tato národní a všelidská výchova nelíbí, vynechává se to třetí anebo i to druhé ke škodě národa. Ale nelze zrazovati věčné zájmy v boji o zájmy pomíjivé. Běží o vzdělané a ušlechtilé lidství, t. j. o bohopodobnost, uloženou již ve slovech Stvořitelových: „Učiňme člověka k obrazu a podobě naší.“ Běží o vytváření mravních hodnot, o uskutečňování spravedlnosti a lásky, o vytváření hodnot estetických, intelektuálních, ale i hospodářských. Nejkrásnější myšlenka a nejsvětější právo prý zvítězí snáze, opírá-li se o ozbrojenou moc. Je v tom mnoho pravdy, ale dobře napsal neznámý dárce bible členům výboru Národního souručenství: „Ne silou, ani mocí, ale duchem mým, praví Hospodin.“ Budeme-li míti i tuto víru, nejen víru v sebe, zachováme si místo i mezi národy velkými a mocnými. Vždyť bez náboženského podkladu a bez mravního pokroku nepomohla ani technika, o které se říkalo, že prý sbližuje národy a země. Země snad, když pomáhá překlenouti vzdálenosti v prostoru. Proto je nutno rozlišovati. Potřebujeme odborníků, musíme míti zdatné řemeslníky, obchodníky, podnikatele, techniky, hospodáře a úředníky, ale nezapomínejme, že to mají býti i lidé, kteří žijí z neviditelného světa pravdy a lásky; ovšem ve smyslu evangelia, nikoli ve smyslu pravdy přízemní, pravdy subjektivní a relativní, měnící se podle osobní nebo národní potřeby a okamžitého prospěchu. Ono duchovní zaměření jest velmi praktické, potřebné pro život, nemá-li se svět stát úplnou džunglí a její civilisace se udusit ve vlastní lži a krvi. Tudíž je třeba dávati pozor na praktické a praktické. „Praktický“ bývá právě prospěchář. Bývá podlý a prodejný, společenským chováním často uhlazený. Jest tedy třeba i tu rozlišovati, jako se rozlišuje mezi pouhou technikou správného jednání a mezi opravdovou mravností. Škola má učiti znáti nejen živočichy, nýbrž i lidi. I ve znalosti lidí se uplatňuje praktičnost jak získávat lidi. Ale v moderní době se tu myslí zase jen na prospěchářství, nejde

o poznávání lidí, o zdokonalování a sebezdokonalování; jde jenom o recept pro vnější úspěch, jak lidi přemluvit a obyčejně jak je napálit.

O každé věci rozhoduje především duch, jakým jest ovládána. Jest proto nutno oduševniti také tělesnou výchovu, o jejímž významu se dnes mnoho píše. Také ta musí býti spojena s mravním příkazem a musí býti pěstována v původním smyslu: Mens sana in corpore sano, nikoli ve smyslu pokaženém. Neboť sebeotužilejší tělo nepomůže národu a lidstvu, není-li zdráv duch. Ač tělesné cvičení pomáhá posilovat vůli, samo o sobě nestačí k výchově charakterů a k pěstění svědomí. K tomu je potřebí i duševního cvičení. A tu často, když se v novinách a časopisech píše o tělesné výchově, odmítá se askese. Poněvadž vzorem pro tělesnou výchovu bývají staří Řekové, říká se: „Řekové, nejvzdělanější národ starověku, neznali askese." Není to zcela pravda. Slovo „askésis" je přece řecké a Řekům znamenalo cvik, kterého na příklad potřeboval závodník k závodění. Potom platonská a stoická filosofie přenesla to slovo na duchovní pole a tak je přijalo křesťanství. Neboť život křesťanský je „závod" o cenu vítězství. Úkol askese je pak negativní, to jest záleží v sebezáporu, v „umrtvení starého Adama", neboli v rozumném ovládání přirozených pudů, a positivní, záležející ve snaze po křesťansko-mravní dokonalosti. Týče se povinnosti člověka vzhledem k tělu, k rozumu, citu a vůli. Vede k sebekázni, k vlastnímu řízení vůle. Mezi askesí a výchovou jest tedy spojení. Je to pedagogika vůle. Ovšem druh voluntaristických asketických metod měl za účel bezprostřední ovládání pudů a záležel ve vnějších dobrovolných úkonech, na příklad půst, umrtvování, bdění a mlčení, dobrovolná chudoba a dobrovolné utrpení; tyto úkony pak v užším smyslu byly nazývány askesí. Ale jenom tam, kde askese neměla své kořeny v přesvědčení náboženském, stávala se bezúčelnou akrobatikou vůle.

Změna poměrů vede k otázce, zda studia, která vyžadují času a peněz, stojí za to, aby dítě bylo dáno na studie. Výsledek úvah se patrně projevil v menším počtu přihlášených žáků na střední školu. Byla o tom zmínka na tomto místě v minulém čísle. Národní souručenství správně upozornilo rodiče, aby neupadli do extrému, kterým by byl útěk od středoškolského studia vůbec. Přílišný úbytek přihlášek žáků na střední školy by byl zjev nezdravý a mohl by způsobiti na národní výchově a také škody sociální a hospodářské. Neboť rodiče hned při zápisu na střední školu nemusí počítat na studium vysokoškolské. Přece i jakékoli praktické povolání vyžaduje obecného vzdělání, jaké se podává na střední škole. Jistě je velmi důležité, aby rodiče, kteří mohou synu zanechati hospodářství nebo nějaký závod, dali mu ještě vyšší vzdělání. Rolník s maturitou by mohl mnoho znamenati pro osadu a kraj. Fr. Loubal k tomu píše: „Je patrný odklon od studia, poněvadž veřejnost vidí, jak jsou úřady, školy a podobná zaměstnání změněnými státními poměry přecpána. Kdo však může dnes říci, jaká bude potřeba za osm, případně za třináct let, počítáme-li s vysokoškolskými studiemi? Zdá se, že ve-

řejnost špatně pochopila volání po výchově pro praktický život. To přece neznamená snížit kulturní úroveň opouštěním studia." (Lid. n. 27. VI.). Potvrzuje však, že rodičům se nelze divit, že jsou bezradní ve volbě budoucího povolání dětí a proto za úkol Státního statistického úřadu pokládá vědecké řízení volby povolání, které by se opíralo o složení obyvatelstva podle povolání se zjištěním, kde je zaměstnanců nadbytek a kde nedostatek a jak se oboje podle přírůstku projeví v dalších letech. Konečně se v denním tisku také připomíná, že ve všech pracovních odvětvích je stále nouze o lidi, kteří svou věc dobře znají a jsou spolehliví a poctiví.

Na konci školního roku se ozývá volání, že české dítě patří do české školy. Je to samozřejmostí pro každého Čecha v zemích Protektorátu Čechy a Morava, ale i v Sudetech a v staré Říši. Neboť v zemích Protektorátu svoboda národní výchovy školní tvoří základní právo a podstatu kulturní svébytnosti, která byla Protektorátu zaručena. Ale věří se, že ani jinde není úmyslem úřadů, aby české dítě oddalovaly od vyučování vůbec. Za příklad uvádí v Sudetech okres novojický, kde vyučuje na půldruhého sta učitelů v českých třídách. Tam, kde české děti jsou doposud bez vyučování, je nebezpečí, že zůstanou pozadu ve vědomostech, ale při zaměstnanosti rodičů i mravně poklesnou a nebudou platnými občany státu, až dorostou.

*

as. — Cíl výchovy a organisace školství v Německu.

Když národní socialismus převzal politickou moc v Německu, hleděl si také zajistiti rozhodující vliv na výchovu, kterou přizpůsobuje svým cílům a ideologii. V totalitním státě má i výchova úkol politický a musí vyrůstati z národního charakteru a řádu. Světový názor dorůstající mládeže je usměrňován k cílům, k nimž se cítí německý národ povolán. Osou a abychom řekli vůdčí hvězdou národního socialismu, jako politické soustavy, jsou dvě hlavní zásady. Celý státní život má býti především založen na vědomí národní pospolitosti (Volksgemeinschaft). Tomu se musí přizpůsobovati jednotlivé články i společenské organismy. Základní buňkou je rodina, vyšší společenská forma je na př. sdružení stavovské, politické nebo církevní. Nade všemi složkami je národní společenství (das Volk), souručenství jednotlivců ze stejné krve (Blut), spojených určitým životním prostorem (Boden), s určitými zevními znaky. Druhou základní zásadou je princip vůdcovský (Führerprinzip). Jestliže někdo ze své podstaty dovede nejvíce přispěti k výkonu celku, ten je rozeným vůdcem, ostatní členové organismu jsou zavázáni poslušností. Není to poslušnost otrocká, spíše dobrovolná kázeň, kde se jedinec rád podřizuje, neboť ví, že vůdce své vlohy obrátí v činy, nikoliv ve prospěch osobní, nýbrž ve prospěch celku. Aby měl německý národ co nejvíce schopných vůdců, k tomu je nejlepší cestou výchova a výběr.

Je tedy přirozeno, že výchova nového německého národa byla svěřena národněsocialistické straně. Nositelem výchovy je národněsocialistický svaz učitelský, který sdružuje učitele všech školských kategorií. Má sídlo v Bayreuthu. Vedle oddělení obecného má šest říšských odborů, a sice pro školství vyšší, střední, obecné, zvláštní, odborné a sociální. V čele svazu stojí říšský vůdce, který je členem představenstva národněsocialistické strany. Učitelé všech kategorií musí navštěvovati po určitou dobu vysokou školu pro učitelské vzdělání.

Soustava německého školství se rozděluje do těchto skupin: 1. školství obecné, střední a vyšší, 2. školství odborné a 3. školství vysoké.

Škole obecné, která má formovati veškerou německou mládež v útlém věku, je věnována velká pozornost. Škola má býti na každém místě. Obecná škola je osmiletá, první čtyři léta je to škola základní (Grundschule), připravující na vstup do praktického života. Škola střední (asi jako naše měšťanka) byla usměrněna minist. výnosem z 1. července 1938. Tato škola má býti zřízena pro obvody s dvěma tisíci obyvatelů. Vstupuje se do ní ze čtvrté třídy školy základní. Škola trvá šest let. Je tam jeden povinný jazyk (angličtina). Střední maturita byla výnosem z 3. března 1938 zrušena. Velikou pozornost věnoval národní socialismus t. zv. „vyšší škole". Vyučovací osnovy byly schváleny 29. ledna 1938. Je to škola osmiletá, výběrová, žáci nenadaní a nepilní jsou z ní vyloučeni. Vstupuje se do ní ze čtvrté třídy školy základní. Je důsledně rozdělena na vyšší školu pro chlapce a vyšší školu pro dívky.

Koedukace je podle národněsocialistických zásad nepřípustna, ženě je určena jiná funkce ve společnosti než muži. Vyšší škola se rozděluje na stupeň nižší od prvé do páté třídy a vyšší od šesté do osmé třídy. Vyšší stupeň má dvě větve: jazykovou a matematicko-přírodovědeckou. Na vyšším stupni jsou zavedena t. zv. pracovní společenství, k samostatné práci a ovládání cizího jazyka. Povinným cizím jazykem je od první třídy angličtina, od třetí třídy latina, ve větvi jazykové pak od šesté třídy ještě jeden cizí jazyk, na př. italština, francouzština a pod. Pro žáky měst a obcí venkovských jsou zřízeny zvláštní typy vyšší školy, nazvané Aufbauschulen, které jsou vlastně třetí až osmou třídou vyšší školy a navazují na šestou třídu obecné školy. Tento typ se nedělí na vyšším stupni ve dvě větve. Povinným cizím jazykem je od první třídy angličtina, od třetí pak latina. V městech, kde už je aspoň jedna vyšší škola, je dovoleno ještě gymnasium, přípravná škola pro klasické filology a theology. Latina je tam od primy, řečtina od tercie a angličtina od sexty. Je osmileté. Vyšší škola pro dívky se dělí na vyšším stupni na větev pro výchovu v domácnosti a na větev jazykovou. Povinným jazykem je v obou větvích angličtina, ve větvi jazykové pak ještě jeden živý jazyk nebo latina. Z návštěvy gymnasia jsou dívky vůbec vyloučeny. Všechny tyto školy jsou rovnocenné a poskytují vysvědčení dospělosti. Vyučovacích hodin je více než u nás. Zásadně má

býti učeno dopoledne, a sice nejvíce šest hodin po 45 minutách. — Náboženství se vyučuje na vyšších školách pro hochy a pro dívky a na gymnasiích od první do čtvrté třídy po 2 hodinách týdně, od páté až do osmé třídy pak po 1 hodině.

Německé školství odborné se rozpadá ve dvě velké skupiny: školství pro jednotlivá povolání a vyšší odborné školství.

Škola pro jednotlivá povolání je povinna podle min. výnosu z 6. června 1938 pro všechny mladíky, kteří opustili obecnou školu. U řemeslných, průmyslových a obchodních povolání trvá tři roky, u mládeže zemědělské dvě léta. Vyučování je odpolední a obsahuje 6 až 10 hodin týdně. Školy tyto vydržují zájmové korporace, obce a okresy, chudším přispívá stát.

V odborných školách se má zdokonaliti dorost v odborové dovednosti. Jednotlivé třídy slučují žáky stejných nebo příbuzných odborů. Tyto školy navazují na školu obecnou a mají poskytnouti formálně theoretickou výchovu, jak toho vyžaduje dnešní hospodářský a technický pokrok. Od škol pro jednotlivá povolání se liší vyšší odborné školy tím, že jsou dobrovolné a omezené jen na určitý okruh mladých lidí. Vstupuje se do nich buď ze školy střední nebo z nižšího oddělení vyšší školy. Připravují pro samostatné podnikání a pro vedoucí úkoly v obchodě, průmyslu a zemědělství.

Některé z nich předpokládají odbornou praksi. Školství odborné má velké množství typů. Délka odborného studia je rozličná. Vydržovatelem těchto škol je především stát a obce. Vyučování je theoretické, stojí však v bezprostředním styku s praksí. Na prvním místě jsou odborné školy kovodělné. Dělí se na vyšší technická učiliště, která vychovávají inženýry pro závody strojní, báňské, loděnice atd. Studium trvá 5 semestrů a ukončuje se maturitní zkouškou. Patří sem také školy, které absolventům obecné školy poskytují odborné vzdělání, aby se mohli státi mistry, samostatnými podnikateli a pod. K odborným školám kovodělným se druží vyšší školy stavitelské a textilní. Studium trvá 4 až 6 semestrů. V Německu je také celá řada středních a vyšších škol zemědělských. Dále máme odborné školy hornické, námořnické. Odborné školy obchodní se rozdělují na nižší a vyšší školy. Do nižší obchodní školy se jde ze školy obecné. Jsou dvouroční. Na vyšší obchodní školu se vstupuje buď ze střední školy nebo z nižšího oddělení vyšší školy. Mají dva typy. V prvním jsou zahrnuty školy jedno- a dvouroční, v druhém pak školy čtyřleté, končící maturitní zkouškou a opravňující ke vstupu na vysokou školu obchodní. K odborným školám patří i ústavy pro ženská povolání.

Školství vysoké zůstalo reformami národněsocialistickými nedotčeno. Jen o vysoké školy obchodní bylo bojováno. Rozdělení fakult na universitách a technikách je takové jako u nás. Počet posluchačů na vysokých školách v Německu klesá, protože se všude jeví nedostatek pracovních sil. Pro výchovu učitelů má Německo

vysoké školy učitelské, které jsou buď samostatné nebo fakultami universit. Studium trvá na nich dva roky. Učitelé středních a vyšších škol odcházejí po roce, absolvovaném na vysoké škole učitelské, na 3 roky na příslušnou vysokou školu pro odborné studium, složí tam zkoušku způsobilosti, po zkušebním roce složí pedagogickou zkoušku a jsou ustanoveni definitivními učiteli středních nebo vyšších škol. Vysoké školy byly rovněž zařazeny duchovně do totalitního systému národněsocialistického. Ideové směrnice jsou určeny výnosy říšského ministra z r. 1935. Pro vysokoškolské posluchače jsou zavedena od 30. října 1934 tělesná cvičení (trvají 3 semestry), která mají ráz branné výchovy. V roce 1933 došlo k založení vysoké školy politické, která má vychovávati straně odborně vzdělané příslušníky a vybrané mužstvo. Pro výchovu politických vůdců strany, pro vedoucí svazů mládeže, fronty práce atd., jsou školy Adolfa Hitlera, šestileté.

Výchova ve všech německých školách, tak jako celý veřejný život (srv. sborník: Dnešní Německo. Praha 1939. Nakl. Orbis, str. 247 dd), je prostoupena státně politickými ideami a zásadami národněsocialistické strany, jak je formulovali Adolf Hitler, Alfred Rosenberg a jiní.

*

Dr. Fr. Tomášek: Radost ve výchově. „Kraft durch Freude." (O.)

Prameny pravých radostí.

Prvním a nejvydatnějším pramenem radosti je dobré svědomí. „Měj dobré svědomí a budeš se moci stále radovati," praví Kempenský (II., 6, 1). Dobré svědomí je odměnou věrného plnění povinnosti. Jsou to především povinnosti k Bohu a povinnosti stavovské. Předpokladem svědomitého plnění povinností je sebekázeň ve sféře citové a volní. Mnoho podnětů k radosti dává ušlechtilý zpěv a hudba. Ústav, který každoročně předstupuje před veřejnost s krásnou produkcí zpěvní a hudební, dokumentuje svou snahu: naučiti žactvo čerpati z pramenů čistých radostí. Mladý člověk, kterému vyschly prameny zpěvu, je zjevem truchlivým.

Vydatné prameny radosti v sobě ukrývá ušlechtilý sport, skauting, turistika, letní tábory, feriální kolonie, pobyt v Boží přírodě. Musí zde býti ovšem pevná ruka osvědčeného vůdce-vychovatele. Poněvadž právě ve vedení těchto podniků je nejednou ruka velmi slabá, nezkušenost nebo pedagogická neschopnost, odtud neblahé zjevy právě na těchto polích. Prostředky, které měly býti posilujícím lékem, stávají se takto smrtícím jedem. MUDr. L. Riedl zaznamenává na základě četných případů z lékařské prakse tuto trapnou skutečnost: „Děti sportují, chodí s dospělejšími do chat v sobotu večer, po neděli domů do školy. V chatě spí na zemi, pozorují dospělé nebo dospívající a tváří se tajemně. Všelicos vidí. Jsou to tvorové droboučcí, bledí, vyžilí, třesou se na celém těle, jsou nahrblí, ale — jsou to děti, které hrdě prohla-

šují, že chodí na tramp, že umějí kouřit cigarety, ba i doutníky a potřebují dosti veliké dávky lihovin. Jsou to děti, v jejichž kloubech se pevně usídlil reumatismus se všemi následky: srdeční vadou, znetvořením kloubů. Ve 13 letech jsou to invalidi, otékají jim nohy, mají krátký dech, zamodralé rty a do dvaceti umírají." („Filosofická revue" 1936, Olomouc, p. 43.) — Je proto nezbytně nutno, aby rodičové i ostatní vychovatelé všímali si těchto věcí více než dosud.

Vychovatel katolický a mládež katolická čerpá ze všech dobrých pramenů přirozených. Má však prameny ještě bohatější, obsažnější, nikdy nevysychající, opravdu živé, které zároveň dynamisují účinnost všech prostředků přirozených. Jsou to prameny nadpřirozené, zvláště: modlitba, mše svatá, svátosti (svatá zpověď, svaté přijímání), duchovní cvičení a j. — Krásným vzorem spojení všech těchto prostředků v harmonii vždy zladěné radostnosti je nám z přečetných z poslední doby na příklad Pier Giorgio Frassati, který zemřel v roce 1925 v Turině několik dní před svým prohlášením za doktora inženýrství, jehož život běží před naším duchovním zrakem jako nejkrásnější film radostného a vítězného mládí v knize Dona Cojazziho „Pier Giorgio Frassati" (Olomouc, edice Krystal). Byl to nejveselejší student, nadšený sportovec, alpinista, lyžař, nejmilejší společník, který také zároveň vedl život vniterné modlitby, sebezapírání, denně byl přítomen mši svaté a přistupoval ke stolu Páně. V jednom dopise píše své sestře: „Ptáš se mne, jsem-li vesel. Jak bych neměl býti, když víra mi dává sílu? Vždycky veselý! Smutek musí býti vypověděn z duše katolíků." (l. c. 227.) A jinde prohlašuje: „Nesmíme býti smutni; zarmouceni — někdy, ale smutni nikdy." (l. c. 114.) Žil v tak dokonalé harmonii radostnosti, že ani myšlenka na smrt nepůsobila sebe menší disonance v jeho nitru. Mluvil o ní klidně s důvěrnými přáteli a několikráte prohlásil: „Myslím, že den mé smrti bude nejkrásnějším z mého života." (l. c. 232.) — Hle, radost věřícího katolíka, která ozařuje i nejtěžší chvíle lidského života, chvíle umírání . . .

Radost s hlediska katolického.

Katolicismu se nejednou vytýká, že vychovává ke chmurnému nazírání na život, prý kazí radost ze života. Při nesprávné výchově možno připustiti některé takové případy, avšak temná mentalita pesimismu není pravým ovzduším katolicismu. Katolicismus byl a zůstane vždy světovým názorem slunného optimismu a nikoli zasmušilého přítmí.

Již ve Starém zákoně prosvítá radost. Jak mnoho radostí tryská ze žalmů, které tak často vybízejí veškeré tvorstvo k radostné oslavě Stvořitele: „Jásej Bohu všecka země, služte Hospodinu s veselím, předstupujte před něho s plesáním (Ž. 99, 2.) Těšte se z Pána, plesejte spravedlivci, jásejte všichni upřímného srdce. (Ž. 31, 11.) Hledej svého potěšení v Hospodinu. (Ž. 36, 4.) Není rozkoše nad radostnou mysl. (Sir. 30, 16.) Zasmušilost zapuď daleko od sebe! Mnohé zasmušilost zahubila a užitku z ní není. (Sir. 30,

24n.) Bázeň Páně obveseluje srdce a dává veselí a radost a dlouhověkost." (Sir. 1, 12.) — O Vykupiteli předpověděl Isajiáš: „Nebude smutný, zmalátnělý." (Is. 42. 4.)

Evangelium je výslovně poselstvím radostným: „V naději se radujte. (Řím. 12, 12.) Radujte se v Pánu. (Filip. 3, 1.) Radujte se v Pánu vždycky, opět pravím, radujte se. (Filip. 4, 4.) Vždycky se radujte, bez ustání se modlete, ve všem díky čiňte, neboť je to vůle Boží v Kristu Ježíši o vás všech. (I. Soluň. 5, 16n.) Jako smutní, ale vždy se radujíce. (II. Kor. 6, 10.) Vždyť království Boží není pokrmem a nápojem, nýbrž spravedlností a radostí v Duchu svatém. (Řím. 14, 17.) Plodem ducha však je láska, radost, pokoj, přívětivost, dobrotivost . . . (Gal. 5, 22.) Veselého dárce miluje Bůh." (II. Kor 9, 7.)

Církev je učitelkou pravé radosti. „Bože, jenž jsi skrze Syna svého padlý svět zase pozdvihnouti ráčil, propůjč věrným svým stálého potěšení, aby ti, jež jsi před pádem do věčné smrti zachránil, radostí požívali věčných." (Kolekta z 2. ned. po velik.) „Odlož zármutek, neboť ten jest bratrem pochybnosti a hněvu; on zasmušuje svatého Ducha a vyhání jej. Oblékni veselost, Bohu vždy milou a drahou, a raduj se z ní. Neboť veselý koná vždy dobré a pohrdá zármutkem. Očisti se od zlého zármutku a budeš chváliti Boha a všichni budou Boha chváliti, kdo zármutek odhodí a veškerou veselost obléknou." Tak napomíná Pastor Hermův ze 2. stol. (Mand. 10.)

A kdo by neznal radostného pěvce Božího sv. Františka z Assisi? Právem je nazýván virtuosem radosti. Stálá radostnost a přívětivost v Bohu byla hlavním rysem jeho povahy a hlavní přitažlivostí celé jeho bytosti. Sebe i své duchovní bratry nazýval joculatores Domini — veselé hudebníky Páně. „Vnitřní veselost ducha světci nepostačovala. Jeho bratří měli i celým svým vzezřením a chováním projevovati radost. Byl v tom neúprosně přísným. Jednou pozoroval, že na obličeji jeho druha jeví se sklíčenost a smutek. Vzrušen tím, pravil mu: ‚Nesluší se, aby byl služebník Boží před lidmi smutný a rozmrzelý; vždy má býti vesel. Zhřešil-li jsi, zpytuj se ve své komůrce a plač a vzdychej jen před Bohem. Vracíš-li se k bratřím, odlož smutek a buď vesel jako druzí.'" (Felder, Ideály sv. Františka z Assisi, Olomouc 1926, p. 187.)

Ačkoliv se sv. Bonaventura velice umrtvoval, přece zářila mu ve tváři radostnost, která vycházela z jeho vyrovnaného nitra. Často říkával; „Duchovní radování je nejjistějším znakem v nás přebývající milosti Boží." — Také o sv. Terezii se vypravuje, že byla obdařena okouzlující radostností. Známý je její výrok: „Ničeho se nebojím tolik, jako když vidím, že mé sestry ztrácejí radost srdce." — Sv. František Saleský byl rovněž přítelem radosti v Duchu svatém. „Nepovoltež v nejmenším zármutku, který je nepřítelem zbožnosti. Proč by se měla rmoutiti ona duše, která je služebnicí Toho, jenž stane se radostí naší navždy? Nic nebudiž s to vzbuditi její mrzutost nebo nevůli, než jen hřích. Ale i po nevrlosti nad hříchem následovati musí posléze svatá útěcha a sladká radost."

Říkával: „Je-li svatý smutný, je to smutný svatý.“ — Sv. Josefa Kalassanského, sv. Stanislava a mnohé jiné viděli vždy v radostné náladě. Sv. Jan Berchmans byl pojmenován „veselým bratrem“. — Stejně smýšlel sv. Filip Neri, sv. Jan Bosco a j. — Katolicismus je náboženstvím radosti!

Církev otvírá nadpřirozené zdroje radosti.

Radost z modlitby. Sv. Jan Zlatoústý nazývá modlitbu útulkem pro každý zármutek, základnou veselosti, zřídlem trvalého štěstí. „Strádá-li někdo z vás, modli se.“ (Jak. 5, 13.)

Radost ze svátostí. „Svátostí jsou v nejužším vztahu k radosti; ony vracejí radost ztracenou, rozhojňují a posilují radost trvající, zušlechťují a posvěcují radost přirozenou. Svátost pokání je ventilem rozmrzelosti i omrzelosti života pro strašlivý tlak viny. Svátost oltářní podává nekonečné bohatství mystických radostí.“ (Keppler, l. c. 82.)

Radost v utrpení. Křesťan raduje se i v utrpení, bolesti, nehodách, poněvadž ve světle víry vidí v tom kupní cenu radosti věčné a prostředek ke zpodobnění s Mistrem. Kdo dospěl tak daleko, ten dosáhl zdravého duševního klimatu. „Za čirou radost to mějte, bratří moji, když upadnete v rozličná pokušení, vědouce, že zkoušení naší víry působí vytrvalost . . .“ (Jak. 1, 2.) Sebezápor, utrpení, oběť není cílem posledním, ale jen prostředkem k dosažení cíle neskonale krásného a milého. Proto sv. Pavel s takovou rozhodností prohlašuje: „Jsem naplněn útěchou, překypuji radostí při všem soužení svém.“ (II. Kor. 7, 4.)

Radost ze skutků milosrdenství. „Blaženěji jest dáti nežli bráti.“ (Sk. ap. 20, 35.) I nejchudobnější může dávati almužnu radosti: zadarmo poslouží, zdvořile pozdraví, vlídně promluví, přívětivě se usměje, pomodlí se za jiného a j.

Radost z klidného svědomí. „Spravedlivý (pak) bude se veseliti v Pánu, důvěru svou skládat bude v něho . . .“ (Ž. 63, 11.) „Spravedliví však veselí se a plesají, před Bohem se radujíce jásají.“ (Ž. 67, 4.) „Znamení dobrého svědomí, tvář radostnou, nalezneš nesnadno a s prací.“ (Sir. 13, 32.) Pramenem klidného svědomí je pro křesťana také každodenní večerní zpytování svědomí s dokonalou lítostí.

Radost z Boží přírody. Zdravý náboženský život je spojen vždy s láskou k přírodě. Typickým příkladem této lásky k přírodě je svatý František z Assisi. Chesterton praví o jeho lásce k přírodě, že se díval na přírodu jako na svou mladší sestřičku, kterou milujeme a s níž se radujeme. Náboženská radost z přírody chrání před oněmi moderními výstřelky citu pro přírodu, které vyvěrají z naturalismu, pantheistického zbožnění přírody, ze zpozdilého pokusu zavésti uctívání přírody místo uctívání Boha a v přírodě chtějí nalézti prostředek k vyléčení všech nedostatků. „Rozumný návrat k přírodě musíme uvítati také se stanoviska náboženského. Ne nadarmo září v celé přírodě stopa Boží ruky; také často vidíme, že nej-

zbožnější mužové byli zároveň přáteli přírody... Bude snažší a úspěšnější duchovní působení na takovou vzdělanou generaci, která výše hodnotí vůni lučin, než dým kaváren, která se raději shlíží v hladině mořského oka, než v zrcadlech kavárny, která raději naslouchá zpěvu slavíka, než hudbě dámské kapely." (Toth, Jugendseelsorge, 2. vyd., Paderborn 1933, p. 388.).

Sv. Jan Bosco — klasický představitel katolického názoru na radost.

S obličeje sv. Jana Bosca nikdy nezmizel přívětivý úsměv. Jako věrný následovník sv. Františka Saleského patřil k nejradostnějším duším na světě. Nejednou opakoval jeho rčení, že svatý smutný je smutný svatý. Se sv. Filipem Nerejským říkal, že zádumčivost je osmý hlavní hřích.

U sv. Jana Bosca platila zásada „In hymnis et canticis — servite Domino in laetitia!" V jeho domech odevšad vyzařovalo svaté veselí a duší toho všeho byl sv. Jan Bosco. „Moji synové," často opakoval se sv. Filipem Nerejským, „hrejte si, skotačte, bavte se jak chcete, jen když nehřešíte." (Lemoyne, Il metodo educativo di Don Bosco, Torino, p. 281.) Sám byl duší ušlechtilé zábavy. Nejen při zakládání první oratoře, nýbrž i později. Kdo ho při tom neviděl, stěží dovede si učiniti představu o živosti, radostné bezstarostnosti a bujarém veselí v rekreaci. Dvůr je plný radostně pobíhajících hochů. Vědí, že jejich dobrý duchovní Otec přijde, bude-li mu jen trochu možno. Často obracejí své zraky k jeho pokoji. Jakmile se ukáže, již se všech stran se ozývá radostný pokřik. Mnozí utíkají ke schodišti, aby ho očekávali. A hle, už přichází! Všímá si každého hocha. Jmenovitě ovšem opuštěnějších a zanedbanějších, kteří nejvíce potřebují paprsek jeho úsměvu... Pro jednoho má vlídné slovo, pro jiného něžnost, úsměv anebo alespoň pohled... „Všichni jsou veselí, on však nejveselejší..." (l. c. 283.)

Kolikrát bylo slyšeti z jeho úst slovo: „Buď veselý!" (l. c. 310.) A slovo to, jím pronesené, mělo magický účinek. Kolik smutných tváří rozjasnilo, a hoši se vracejí opět s radostí ke své práci nebo do školy. A ve škole? Tam je nestraší ledový pohled učitelův. Radostná, veselá nálada jsou denním chlebem škol salesiánských. Sv. Jan Bosco věřil v radost, byl přesvědčen, že dává duším vzrůst, zaplašuje nudu, proniká i tělesné ústrojí jakousi oživující svěžestí, pomáhá duševně pracovat, spojuje v duši dítěte ideu zábavy s ideou povinnosti a co je nejdůležitější: radost činí mladé srdce důvěrným a nenuceným.

Světec Don Bosco se zúčastňoval nejednou osobně různých her hochů, i hodně veselých, na příkl. „husích pochodů", hadovitých průvodů, her napodobovacích a j., jen aby v nich udržel stůj co stůj radostnou mysl. Hry končívaly dosti často během o závod. „Položil na jisté místo výherní odměnu, seřadil hráče, vykasal kleriku a na povel: jedna, dvě, tři — rozběhl se s hochy a vymotav se z klubka malých běžců, přiběhl jako šipka první k cíli. V roce 1868 zúčastnil se naposledy běhu o závod. Bylo mu tehdy 53 let. Jeho

nohy byly již tehdy hodně oteklé, ale málo platno, chtěl pobavit své malé přátele. A podařilo se mu i při tomto posledním závodu předběhnouti sedm set kluků. Diváci nevěřili svým očím." (Alberti, Světec Don Bosco, p. 208.) Bylo to takřka charismatické, ale typické pro tohoto světce.

Radost zanášel sv. Don Bosco všude: do rekreace, na procházku, do školy. Žákovské divadlo se nelíbilo Dupanloupovi, Alban Stolz je výslovně zavrhoval, avšak líbilo se světci Don Boscovi. Již v roce 1847 postavil žákovské jeviště. Přirozeně, že hudba na různé nástroje a zpěv měly v jeho domech význačné místo, neboť nalaďují srdce každého člověka k radosti.

Radost chtěl míti sv. Don Bosco i v kapli. Tam se nesmělo uplatňovati jansenistické: třeste se před Bohem, ale řídil se zásadou Fénelonovou: nechte maličkých z Boha se radovati! Při mši svaté se střídala hlasitá modlitba se zpívanými vložkami. Služby Boží byly poměrně krátké, obřady poutavé a smysly hochů byly plně zaujaty hudbou, zpěvem, květinami a množstvím světel.

Salesiánský ústav není lidomorným žalářováním mládeže, nýbrž útulkem, kde mladým lidem život ubíhá z radosti do radosti jako krásný sen. A přece se koná při tom úsilovná práce. Chovanci rádi vzpomínají na salesiánský ústav, pokud mohou, rádi jej navštěvují, s nadšením se hlásí ke svým bývalým vychovatelům a s největší důvěrou jim vypovídají všechno, i takové věci, které by jakživ nikomu neřekli . . .

„Jdi a čiň podobně i ty!"

*

nn. — Paběrky z kapitolního archivu olomouckého. (Č. d.)

Z pozůstalostních účtů bisk. Ekgha. Účet za výzdobu lenního sálu v Kroměříži. „Nach diesem in Lehen-Saal 95 Klaffter gemarmoliert vermög Contract von der Claffter à 7 Fr. 30 x. betraget hievon 712 Gulden rein. 30 x . . . . Mehr mahlen in der Capellen S. Mauritii bey der Schmertzhafften Mutter Gottes das Altar marmoliert, die Nitschen, Gesimbs und alle andere weisse Arbeit, die Figuren alabastrirt mit meinen Leuthen . . . auf Auffassung des H. Wirtschaftsrath ausgenommen 50 Fr., dann von demselben 2 Suferen betragend 24 Fr. 45 x., zusammen 74 Fr. 45 x. und abermahlen ausständig 75 Fr. 15 x., welche 3 Posten meines Ruckstandzs betragen 243 Fr. 45 x." Podepsaný prohlašuje, že svým lidem zaplatil již vše, jest chudý řemeslník a proto prosí (pro bídu ve váleč. zmatcích) o vyplacení zbytku v obnosu 243 Fr. 45 kr. Podepsán: „Franz Türck, Marmolierer-Meister in Holleschau." V příloze jest potvrzení inž. Kroupy, že mramorování lenního sálu odpovídá smlouvě. Tato práce stála 712 Fr. 30 x. (Tamže.)

(1774). Vyškovský děkan Jan Jindř. Heffer sděluje kapitole, že s velkým díkem přijal z Mayerwaldovského fondu 2000 zl. povo-

lených mu na obnovu „collapsae ecclesiae parochialis“ ve Vyškově.[1]) Bude toho vždy s povděkem vzpomínati. (Účet z 31. října 1774.) Do petřvaldského rentovního úřadu ke stavbě kostela ve St. Bělé 500 zl.

Genealogické drobnosti.

Libri distributionum obsahují i kalendář, v němž jsou zaznamenány officia na různé výroční dny. Srovnáváním s dosavadními výsledky rodopisného badání o moravské šlechtě možno na základě těchto dnů v mnohém dosavadní údaje doplniti. Při nejmenším možno na základě výročních dnů stanoviti úmrtní den dobrodince.

Z Dobromilic. Markvart, výročí 6. března. Žil kol. r. 1368. (Pilnáček, Staromor. rodové, 72.)

Z Doloplaz Václav, řeč. Doloplaz z Bystřice. Žil ještě v r. 1407 (Pilnáček, 41), úmrtní den 5. ledna (Distributiones, I, 1b). — Aleš z Doloplaz, připomínaný v letech 1371—1391, dle Pilnáčka, u. m., výroční den 11. června (fol. 33).

Z Fulštejna. Výroční den Bernarda z Fulštejna připadal na 19. dubna (fol. 22). Sedláček (Ottův slovník, XI, 149) ho vůbec nezná. — 20. května byl výroční den Markéty, manželky Herberta z F. Ani tuto Markétu Sedláček nezná a jelikož uvádí tři členy toho jména, nelze blíže určiti, kterého manželka to byla. — 1. června byl výroční den Alšíka z F. (fol. 31). Dle Sedláčka žil Alšík kolem r. 1359. — 27. září bylo anniversarium Herberta z F. (fol. 54). Z naznačených důvodů nemožno říci, o kterého Herberta se v tomto případě jedná. Protože však v našem rukopise jsou zaznamenáni příbuzní některých ol. kanovníků, tedy by se mohlo snad jednati o Herbertově bratra ol. kanovníka Jetřicha, kteří se připomínají kol. r. 1300.

Z Konice. 28. února byl výroční den Sulíka z Konice (fol. 12). Dle Pilnáčka (264) byl Sulík v r. 1404 zem. hejtmanem mor. — 6. června Adama z K. (fol. 32). Pilnáček (263) zná tři Adamy z K. O kterého z nich se v tomto případě asi jedná, o tom se můžeme poučiti z následujícího záznamu. — Při 16. říjnu čteme jméno paní Markéty z K., matky Adamovy (fol. 58). Z oněch právě zmíněných tří Adamů u Pilnáčka není ani v jednom případě matka toho jména. Možno se domnívati, že Markéta byla matkou onoho prvního a nejstaršího známého člena rodu konického (připomínán v r. 1305), u něhož se končí dosud známý rodokmen.

Z Majetína. K 2. srpnu čteme jméno Valentina z M. (fol. 43). Pilnáček (103) jej nazývá V. z Přestavlk a praví o něm, že se připomíná v letech 1358—1406. Jeho syn slul též Valentin a připomíná se v roce 1437.

Z Náměště. 2. února bylo anniversarium Miliče z N. (fol. 4). Dle Pilnáčka (170) byl Milič v r. 1351 již mrtev. Manželkou jeho byla Helena z Otaslavic. — 18. září byl výroční den Kadelta z N. (fol. 52). Tento se připomíná (Pilnáček, u. m.) v letech 1318—1328. (P. d.)

[1]) Dle Volného (Kirch. Top., Brünner Diöz., III, 418) zřítila se 22. 7. 1773 gotická klenba děkan. kostela. Povolený k tomu kapitál 2000 zl. byla fundace k výročním bohoslužbám pořízená dóm. děkanem olomouckým v r. 1748 (U. d., 419).

Hlídka

V Brně 30. září 1939 • ročník LVI. • číslo 9.

Dějiny Odboru pro zakládání venkovských knihoven v olomouckém semináři 1870-1899.

Dr. Fr. Cinek. (Č. d.)

13. Žádost z Machové ze dne 5. května 1878.

Šlechetní příznivci lidu!

Všechno vědění dlužno poskytovati lidu!
Mužové vědy — to jsou urny naplněné.
Rozptylte je jako símě v hlubiny duše lidské.

Za tímto heslem slavného šiřitele osvěty, velikého básníka doby naší, k celému světu vzdělanému i my vynášíme hlasu svého k Vám, šlechetným vlastencům, kteříž to šíříte osvětu mezi lidem naším!

Popřejte světla více jasnějšího, jež by proniklo vrstvy všecky lidu našeho, zvláště pak lidu díla. Slove-li ruka služkou ducha, tož bude služkou lepší, dokonalejší, věrnější, bude-li pán její — duch — vzdělanější. Jaký pán, taký sluha. Nuž, poskytněte nám, kteří rukou vydělávají sobě, aby i duch náš nabýval větších rozměrův, vědění a tak se stal sdostatek moudrým vladařem našeho ryzého vlasteneckého srdce, našich pracovitých paží.

Zarazili jsme knihovnu obecní, jež poskytovati má nám těch výhod, kterých by jedinec jen přes velké obtíže dosíci mohl.

Než zásoba knih nedostačuje dosud nárokům četného obecenstva; a proto jest se nám rozhlížeti opětně, po přátelích našich, kteří by z vlastenecké obětavosti rozmnožili počet děl knihovny naší.

Pročež v ústrety Vám přicházíme s prosbami vřelými, abyste Vy vlastenečtí, statní, bodří studující vlasti své kvetoucí naděje, osvědčili nám svou obětovnou lásku obohacením knihovny naší.

Věk náš za to nedozná nikdy mezí.! Již tedy pomozte nám, šlechetní dárcové plnit tu studnici, z níž napájeti chceme ducha svého nektarem vědění a my, Vám ku slávě, naplníme z ní číše své a z vděkuplných srdcí zvoláme: Ať žijí bohoslovci fakulty olomúcké . . . Na zdar!

Zásylky laskavě buďtež adresovány:

Frt. Bakalík, t. č. knihovník
Machová. Tlumačov. Morava

Razítko obce.

Ben. Václavík, starosta.

14. Žádost učitele Jindřicha Jelínka v Lidečku.

Vaše Blahorodí!
Velectěný velebný Pane!

V nejhlubší úctě podepsaný osměluji se Vaše Blahorodí co nejpokorněji žádati ve jménu této školy a mi svěřené školní mládeže, by Vaše Blahorodí k účelu založení

školní knihovny, kteréž zde velmi zapotřebí jest, s nějakým dobrotivě věnovaným dárkem buďto v knihách, názorných obrazech neb mapách přispěti jste ráčil.

Každý dárek bude s největším díkem přijat, a k věčné památce na šlechetného dárce zaznamenán.

Doufaje, že Vaše Blahorodí velectěný Pane mojí prosbu vyslyšeti ráčíte, znamenám se s nejhlubší úctou

nejoddanější

V Lidečku dne 24. května 1878. Jindřich Jelínek, národní učitel.

15. Poděkování správy škol. knihovny v Brumově.

P. b. P. J. K.

Velectěný Důstojný Pane!

(P. Ondrouškovi)

Vzdávám tímto jmenem školní mládeže nejsrdečnější díky a „Zaplať Pán Bůh" za 11 kněh, které jste ráčil brumovské školní knihovně darovati.

Se zvláštní úctou

znamená se Vaší Důstojnosti
oddaný František Růžička, nadučitel.

V Brumově, dne 17. července 1878.

16. Žádost představenstva obce Olší.

Velectihodní páni bohoslovci v Olomouci.

Vystavěli jsme novou školní budovu, nákladem 5000 zlatých. Jsme takřka žebráci, oběť jest statečná.

V novinách dočetli jsme se, že velectihodní páni bohoslovci podporují knihovny školské. Jestli možnost tomu dovolí, snažnou prosbu skládáme, kdybyste i naší osiřelé obce se ujmuli.

Olší dne 12. září 878. V největší úctě oddaní

Obecní razítko. Jozef Pušar (?), Starosta

Poznámka: V sezení výborovém ze dne 21./12. žádost tato odložena, až tam bude farář.

J. Ondroušek.

17. Bohoslovec Josef Tománek prosí za Boršice ze dne 10. října 1878.

— — — Prosím, ujměte se zubožného Slovácka, ujměte se tohoto sténajícího otroka pod jhem židáckého lichvaření, hluboké temnosti náboženské i vlastenecké. — —

Odvraťte záhubu od klesajícího Slovácka. Příležitost, abyste osvědčili svou chvalnou dobročinnost, naskýtá se v mé snažné prosbě, již Vám zasílám ve jménu důst. p. faráře Jana Studeného a farního výboru v Boršicích.

Podepsán Jos. Tománek, bohoslovec II. roč.

Poznámka: Ustanovením výboru ze dne 19. října 1878 ustanoveno pro faru Boršickou 25 knih. J. Böhm, jednatel

18. Žádost Josefa Vychodila, kooperatora ve Vlachovicích.

Velectění pp. bratři bohoslovci!

Znaje šlechetnost Vaši v zakládání a podporování chudých farních knihoven, osměluje se nížepsaný Vás uctivě prositi, abyste na chudinkou farní knihovnu naši, kteráž r. 1876. laskavým přispěním velect. pp. bohoslovců Olomúckých založena byla, opět laskavý ohled vzali a nějakou podporou ji obdařili, neboť jen na laskavé příznivce své a dobrého, avšak chudobného a zanedbávaného lidu valašského odkázána jest. Čtenáři její, kterýchž rok od roku víc a více přibývá a rozum, cit a mravy zušlechťujícího čtení vyhledává, zajisté s vděčností svých příznivců vzpomínati a vroucné „Zaplať jim P. Bůh" k nebesům vysílati budou.

Dosavadní obsah naší knihovny, která asi 70 svazečků neb knížeček čítá, daleko nepostačuje, ačkoliv svou vlastní malou knihovnu ochotně s farní knihovnou spojuji.

Pomýšlel jsem zříditi k podpoře farní knihovny přispívající fond tím, aby se z každé půjčené knížky 1 kr. platil, avšak tím by se čtenáři zaplašili, neboť zdejší chudoba jest taková, že se i na krejcar ohlížeti musí. Stojí tedy zde farní knihovna ve své nahotě téměř, jak založena byla.

Z mého vlastnictví propůjčuji obzvláště „Veškeré spisy Kršt. Šmída" a Fr. Pravdy pro mládež; za majetek je však knihovně farní odevzdati nemohu.

Důvěřuje se ve šlechetnou mysl Vaši, opětuji ještě jednou uctivě svou prosbu, abyste na naši chudinkou farní knihovnu laskavý ohled vzali a nějakou podporou ji obdařili.

Bratrské lásce Vaší se poroučeje, znamená se Váš spolubratr v Ktu J.

Josef Vychodil, koop.

Ve Vlachovicích u Val. Klobouk, 13. října 1878.

Poznámka: Usnešením výboru ze dne 19. října 1878 ustanoveno pro knihovnu Vlachovickou 10 knih. J. Böhm

Poděkováno 12. 2. 1879.

19. Žádost místní škol. rady v Častkově.

Velectihodná správa knihovní v Allumnatu Bohosloveckém v Olomouci!

Dole podepsaní vroucně prosí o příspěvek pro školní knihovnu v Častkově a tůto vroucnou prosbu podporují následujícími důvody:

a). Obec Častkov patří k těm chudým obcím karpatského pohoří, farností Vel. Ořechovské, okresu Uh. Brodského, na Moravě.

b). Školní knihovna byla zde v roku 1864 Vel. p. p. Karlem Skopalíkem, kooperátorem na Vel. Ořechovém založena, a však neblahými poměry v zvláště požárem r. 1869 takřka vzala zasvé.

c). Ač nyní všemožně usiluje by dostála úkolu svému, předce nevyhovuje všem potřebam, ba daleko nedostačuje. Čtenařů, jenž dychtí po duševní zábavě jest mnoho, ale nemáme čím jejich dychtivost ukájeti.

d). To co až posůd ve školní knihovně se nachází se zbudovalo z dětského divadla, jenž vesměs školní dítky sehraly.

Jelikož naše osada je chuda nesešlo se po žádné tolí by se knihovna přiměřeně na své stanovisko povznesla.

Pro tyto uvedené příčiny, dovolujeme sí podepsaní vroucnou prosbu k Vel. p. p. Bohoslovcum v Olomouci! Račtež láskavě tak jak jiným knihovnam i naší chudé školní knihovně některé kníhy české darovatí, za které již na před srdečné díky podepsaní jménem školních dítek vydávají.

v Častkově 1ho listopadu 1878.

předseda místní školní rady
Josef Kottek, učitel Vaclaw Zemanek

Poznámka: Ve výborovém sezení ze dne 21. prosince 1878 ustanoveno žádosti této nevyhověti, ježto pouze zakládáme knihovny, avšak nerozšiřujeme
Jan Ondroušek

Druhá poznámka: Že tato poznámka není asi důslednou, dosvědčuje žádost předchozí (z Vlachovic) V.[1])

20. P. Frant. Viceník prosí o podporu k založení farní knihovny ve Staříči 9. 12. 1878.

— — Já dal ze svých kněh, které se k tomu hodí. Od Mathona objednal jsem za 12 zl. kněh, dílem Záb. bibliothéky, dílem z Dědictví maličkých. Vše nám bude milé a vítané. — — —

[1]) Vidět, že došlo k nějakým pokusům o změnu dosavadní prakse. Z poznámek cítit jakousi znervosnělost. Je snad vysvětlitelna z přemíry žádostí, jimž nebylo lze vyhovět. Také menší počet v tomto roce darovaných knih ukazuje, že bohoslovci nemohli vyhovět návalu žádostí.

21. Farář Karel Ambrož z Provodova prosí o podporu místní farní knihovny 12. 12. 1878.

Již před třemi lety uvázal jsem se v těžký úkol, zařízením alespoň chudinské knihovny podati občanům farnosti záživného pokrmu duševního skrze pilné čtení zásoby literární právě stávající. — —

Obec Provodov, děkanství Pozlovického, vražená v příkré hory, úplně nepřístupná, přes tři hodiny od všelikého města vzdálená, nemajíc pořádného silničního spojení, jest úplně chudobná, zde hospodář potem vším práce úsilné sotva svůj chléb a něco šatstva vydobývá sobě — zde od pradávná význam a znění slova „přebytek" lidem úplně neznám.

Všeobecná nákaza kořalečná vždy více a více pohlcuje oběti v svůj nenasytný chřtán; šlechetnější však mládež na laskavé pokynutí duchovního poslušna moudře užívajíc času, hledá kněh — kterýchž však již se nedostává, an nížepsaný pro účel knihovny za mírný peníz objednal knihy „Zábavné bibliotéky" a „Dědictví sv. Cyrillo-Metodějského v Brně" — dalšího však nákladu pro vlastní mizerné postavení činiti nemůže.

Poznámka: 20 (25) knih určeno ve výb. sezení 21. 12. 78 a mimo to 10 katechismů.

Jan Ondroušek

Dne 6. ledna 1879 děkuje farář Ambrož za dar 25 knih a 10 katechismů.

22. Žádost z Petrovic.

Vážený Pane!

Překonavše obtíže, z mnohých stran nám v cestu kladené, položili jsme v obci naší základ k obecní knihovně. Přiměli nás k tomuto kroku příčiny velmi vážné.

Bývá to vždycky známkou jakéhos uvědomění mezi občany, založí-li se v té které obci knihovna; každý občan tu rád béře podíl v podniku tom a přispívá dle svých sil ku zdaru jeho. Spoluobčané naší málo dbají vzdělání svého a pokroku a heslo „osvětou k svobodě", z jiných krajů širé vlasti k nám zaznívající, nenalezlo u nás ještě připravené půdy. O národním uvědomění nemůže býti ani řeči.

Hlavní toho příčinu hledati lze částečně v tom, že poměrně vzdělanější Němci, s nímiž hraničíme a žijeme, mravně nad námi ovládají.

Podporováni jsouce malým hloučkem spoluobčanů založili jsme knihovnu, abychom měli příležitosť vzdělávati se, probudili národní uvědomění a postavili hráz živlu něm., ze všech stran nás obklopujícímu a mládež naší k lepší budoucnosti odchovali.

Bohužel ale nemáme dostatečných prostředků, abychom knihovnu naší rozmnožili tak, aby vyhovovala potřebám naším.

Zakoupili jsme pro mládež spisy Kr. Schmida, B. Němcové, Pravdy, Záb. bibl. atd. a pro odrostlé několik kněh rolnických. Ostatních asi 40 svazků rozl. obsahu obdrželi jsme od domácích příznivců darem.

Z uvedených příčin dovolujeme sobě, žádati Vás, abyste byl tlumočníkem přání našeho u p. t. ctihodných bohoslovců, jichž snažně prosíme, appelujíce na známou obětavosť jejich, aby vhodnými spisy k rozmnožení malé knihovny naší přispěli, přesvědčení jsouce, že sebe menší dárek dobré věci velmi prospěje.

Odporučujíce se přízni Vaší znamenáme se vší úctou

V Petrovicích dně 16. prosince 1878.

Matěj Zanáška, starosta

Tomáš Karásek, farář.

23. Žádost faráře Hrubého z Mollenburku.

Ctihodní p. p. bohoslovci!

Veškerou úctou znamenaný hodlá ve své novozřízené farnosti farní knihovnu založiti, chtěje u svých farníků hojným půjčováním a pilným čtením dobrých katolických spisů a knih pracovati proti všeobecné nákaze mravní, kterou mezi naším slovanským lidem bohužel ty hojné špatné časopisy a brožurky rozšiřují a pěstují. Jelikož farníci větším dílem jen chudobni jsou, nemohouce i při své nejlepší ochotnosti ku čtení potřebných knih si opatřiti, přednáší nížepsaný svou snažnou žádost: Ctihodní bohoslovci, račtež při své bohumilé snaze, kterou jste již tak často osvědčili, poskytujíce chudým farnostem knihy katolického, víru a mravy ušlechťujícího obsahu, též na

zdejší chudou farnost příznivý ohled vzíti a je-li možno, zdejší nové farní knihovně nějaké knihy laskavě darovati.

V Mollenburku dne 17. prosince 1878 Vend. Hrubý, prvofarář

Razítko:
Parochia Mollenburgensis

Ve výb. schůzi ze dne 21./12. 1878 ustanoveno žádosti této vyhověti darem 35 knih

Jan Ondroušek,
t. č. knihovník

24. Žádost místní škol. rady v Najdeku u Žďáru.

Ctihodní Pánové!

Po celé Moravě, vlasti naši, dočítáme se, že šlechetným způsobem školním knihovnám pomoc svou poskytujete. — — — Jak bychom i my s prosbou svou meškali, kde pomoci Vaší tak mnoho nám zapotřebí?

Škola naše v Najdeku u města Žďáru v pohoří Českomoravském jest dvoutřídní s počtem dítek 180.

Jak místní obec, tak též přiškolené obce jsou obce nejchudší. Obecní jmění není žádné, lid sestává pouze z domkářů a většinou podruhů, kteří pouze z nájmu polí od vrchnosti a drvařstvím se živí. Bída jest mezi lidem veliká, obzvláště v zimě, takže dítky i při dobré vůli rodičů pro nedostatek šatstva a obuvi školu pravidelně navštěvovati nemohou.

Tu pomyšleno na velmi důležitý prostředek ku vzdělání a zaměstnání v době té pro malé i dospělejší, na založení knihovny školní. Potřeba školní knihovny této jest nutná pro veškeré katol. obyvatelstvo, neboť toto, pomícháno jsouc vůkol zámožnějšími protestanty, naproti těm u vzdělání pozadu ostává.

Než kde vzíti prostředků k zařízení té samé? Z obecních prostředků při tak nuzných poměrech není ani pomyšlení, obzvláště nyní, kde obce otevřením druhé třídy značný náklad na školu nésti museli.

I prosí tedy podepsaný správce školy i s předsedou místní školní rady ve jménu zdejší katolické chudiny Vás ctihodní pánové snažně, byste nejchudší a nejpotřebnější školu při založení knihovny dle možnosti laskavě podporovati ráčili.

V Najdeku dne 24. prosince 1878. Em. Kudrna, správce školy

Hynek Maňásek, předseda místní školní rady.

Nikde snad není více zapotřebí, aby se vědomí katolické budilo dobrým čtením jako v horách Žďárských; činím seč mohu, než spolek „Gustava Adolfa“ rozdává akatolíkům plnýma rukama. — —

Ve městě Žďáře dne 26. prosince 1878.

Jan K. Vaněk,
správce duchovní

Poznámka: 20 knih.

25. Žádost z Vratikova.

Ctěný Pane!

K Vašnostinu ctěnému dopisu oznamují, že jest nám též vhod knihovna obecní, a že dle Vašnostina přání z kněh, které nám zaslati ráčíte založím knihovnu obecní. Ostaneť si to zajisté jedno, nese-li knihovna jméno „obecní“ aneb „školní“ a záleží jedině na tom, by obsahovala v hodných kněh k poučení a vzdělání lidu. Žádám tedy uctivě byste Velectění Pánové místo knihovny školní ráčili u nás založiti knihovnu obecní.

V té naději, že prosby naše nezamítnete a nám vhodných kněh pro „obecní knihovnu“ zaslati ráčíte.

Znamenám se Vašnosti v úctě oddaný

Antonín Ryšavý, správce školy
ve Vratikově, pošta Boskovice.

Ve Vratikově dne 5. ledna 1879.

(P. d.)

Apoštol Pavel v Soluni.

Dr. Josef Miklík. (Č. d.)

BOUŘE.

Apoštolská práce se utěšeně dařila, věřících přibývalo.[1]) Soluňské církvi kynula skvělá budoucnost, když pojednou vypukla bouře a hrozila záhubou dílu tak slibně začatému. Zosnovali ji židé.

Pölzl[2]) se domníval, že povel dala jerusalemská Velerada. Zalekla se úspěchů Pavlových; proto prý najala několik mužů, kteří jej krok za krokem sledovali a mařili jeho šlechetné snahy. Hlavním jeho důvodem byla židovská žaloba (Skutky 17, 6); vytýkali v ní Pavlovi a jeho druhům, že svými řečmi pobouřili již celý římský svět. Nepopírám takovou možnost. Velerada jistě dosud nezapomněla, že Pavel byl kdysi jejím vyslancem, proto v něm viděla zrádce. Nemůžeme se však opříti o žádný důvod a nenávist soluňských židů možno vyložiti též jinak.

Rozhodujícím motivem byla jistě Pavlova činnost mezi „bohabojnými" a proselyty. Z tehdejších pramenů se dovídáme, jak horlivě se starala židovská propaganda, aby pronikla do nejširších vrstev pohanského obyvatelstva. Již Seneka[3]) si trpce stěžoval: „Cum interim usque eo sceleratissimae gentis consuetudo (svěcení soboty) convaluit, ut per omnes iam terras recepta sit; victi victoribus leges dederunt." Proselyty nacházíme opravdu všude, ani v nejvyšších státních úřadech nebyli zvláštností; také všemocná manželka Neronova, Poppaea Sabina, byla „bohabojnou".[4]) Nerozhodovala pokaždé snaha o mravní zdokonalení pohanů; máme mnoho dokladů, jak uměli židé kořistiti z jejich mocného vlivu pro sebe a pro své hmotné zájmy. Ani v Soluni nebylo jinak; tím si uspokojivě vyložíme bouři, když Pavel se odvážil pracovati mezi „bohabojnými" a proselyty a získal mnohé pro Krista.

Vyvolati „bouři" nepůsobilo obtíží. Jako všude na Východě, bylo i v Soluni dosti zahálčivých povalečů, kteří se dali ochotně najmouti ke všemu, jen když se jim dobře zaplatilo.[5]) Tyto muže poslali židé do ulic a na náměstí, aby poštvali klidné obyvatelstvo. Vypukla opravdu bouře, z bazarů a z přilehlých vináren přidávali se noví a noví zvědavci a vše se hrnulo k domu Jasonovu, kde bydlel Pavel a jeho druhové.

Protože tam apoštola nezastihli — snad nebyl právě doma, snad

---

[1]) Nesmíme ovšem mysliti na hromadné přestupy, o každou duši bylo třeba bojovati. Jistě však nemá pravdu Renan (Paulus, Paříž, 1869, 470), počítá-li na celou Macedonii (Filipy a Soluň) jen asi 200 křesťanů a na všechny církve Pavlovy pouze 1000 duší.

[2]) Der Weltapostel Paulus, Řezno, 1905, 188.

[3]) De superstitione, fragmenta XII, 42.

[4]) Flavius, Antiquit. 20, 8, 11.

[5]) Sv. Lukáš (Skutky 17, 5) je nazývá ἀγοραῖοι, protože se potulovali ponejvíce po náměstích; ještě nejspíše bychom je mohli srovnati s italskými lazzaroni. Český překlad „pouliční lid" nevystihuje originálu.

se ještě včas ukryl — zmocnili se Jasona a několika křesťanů[1]) a vedli je k politarchům. Na jejich dotaz odpověděli: „Ti, kteří pobuřují svět,[2]) přišli také sem a Jason je přijal; a ti všichni jednají proti ustanovením císařským, pravíce, že králem jest jiný, a to Ježíš" (Skutky 17, 6).

Z obsahu žaloby se dovídáme ještě o jiném důvodu, proč došlo k bouři. Právě toho roku (49/50) vypukly v Římě protižidovské nepokoje. Císař Klaudius použil vhodné příležitosti a zakázal židům pobyt ve městě;[3]) svůj krok odůvodňoval neklidem, jaký vyvolávaly jejich politicky zahrocené naděje mesiánské. Chápeme, že židovští obchodníci v Soluni si nepřáli podobného obratu; žalobou chtěli zavčas odvrátiti každé podezření.

Žaloba byla sestavena velice obratně. Ani slovem se nezmínili o svých ohrožených zájmech, do popředí postavili dojemnou starost o klid a bezpečnost státu. Byli opravdu učenlivými žáky jerusalemské Velerady; jejich žaloba je napodobením výtek, které činili kdysi Spasiteli (Luk. 23, 2 a Jan 21, 12. 15). Přeložíme-li jejich řeč do mluvy právnické, obvinili Jasona a jeho chráněnce z velezrady (Crimen laesae maiestatis); dovolávali se při tom mesiánských kázání Pavlových, kterým ovšem úmyslně podložili smysl politický.

Zmínkou o velezradě chtěli donutiti úředníky k větší povolnosti. V té době bylo velice nebezpečno[4]) osvoboditi muže, který byl obviněn z protistátních rejdů. Tak donutili kdysi Piláta,[5]) aby podepsal nespravedlivý rozsudek nad Spasitelem. Stejný úspěch si slibovali i v Soluni. Nadáli se ho tím spíše, protože císařská dobrodiní (samospráva) byla ještě v živé paměti. Mimo to měla Soluň dosud pověst města politicky spolehlivého; proto tím většího trestu zasluhoval každý, kdo se odvážil kaliti jejich dobré jméno.[6])

Situace byla však přece poněkud jiná než kdysi v Jerusalemě. Pravé vinníky se nepodařilo zatknouti a římský zákon neodsuzoval nikoho bez předchozího vyšetřování. Nadto byl Jason všeobecně váženým občanem a jeho bezvadná minulost vylučovala i podezření zločinu, jaký mu podkládali. Jak patrno, byli soluňští politarchové opatrnější než jejich filipští kolegové, proto se neukvapili. Aby se vyhnuli přímému rozsudku, dali se střední cestou.[7])

Propustili obžalované na svobodu, žádali jen jakousi záruku; v čem záležela, nevíme. Jedni se domnívají, že Jason měl složiti určitou sumu peněz, která by připadla městu, kdyby se nepokoje

---

[1]) Pölzl (Die Mitarbeiter des Weltapostels Paulus, Řezno, 1911, 229) pokládá za možné, že byli mezi nimi i oba soluňští rodáci, Aristarch a Sekundus, o kterých se děje několikráte zmínka v Novém zákoně.

[2]) Tak podle původního textu; v dnešním latinském překladě bylo omylem změněno „orbem" v „urbem". Slova οἰκουμένη užívá sv. Lukáš (2, 1) o říši římské.

[3]) Sueton, Claudius 25 a Dio Cassius 60, 6.

[4]) Sr. Tacit, Annal. III, 38.

[5]) Jan 19, 12: „Propustíš-li ho, nejsi přítel císařův."

[6]) Vigouroux-Podlaha, Bible a nejnovější objevy, Praha, 1903, V, 197.

[7]) Pölzl (Der Weltapostel Paulus, Řezno, 1905, 188) nazývá jejich rozsudek „äusserst günstig". Bylo to jistě zásluhou Jasonovou.

opakovaly; spíše se mi zamlouvá jiná myšlenka. Jason zaručil svým majetkem — či svou osobou? — že se postará, aby Pavel a jeho druhové z města odešli. S tím by se pěkně shodoval další vývoj událostí. Hned následující noci opustil Pavel Soluň a odešel do nedaleké Berey (Skutky 17, 10).

Apoštol stále ještě doufal, že bouře se brzy přežene a bude moci pokračovati v díle tak slibně započatém. V Berei chtěl jen vyčkati vhodného okamžiku. Dvakrát se o návrat opravdu pokusil (1. Sol. 2, 18), ale marně. Židé byli na stráži a vyvolali poplach, kdykoli hleděl svůj úmysl uskutečniti. Proto použil volného času a kázal s velikým úspěchem v místní synagoze. Jakmile o tom doslechli soluňští židé, přišli do Berey a vyvolávali nové nepokoje (Skutky 17, 11n). Aby uchránil křesťany dalších útisků, odešel Pavel do Athén; provázelo jej několik věřících, které získal v Berei (Skutky 17, 15). O založené církve měli zatím pečovati Silván a Timotej.

Jak dlouho působil Pavel v Soluni, nevíme. Skutky apoštolské (17, 2) mluví o „třech sobotách"; podle všeho udávají jen dobu, po kterou kázal v synagoze. Bornemann[1]) pokládá otázku za neřešitelnou; všichni ostatní se rozhodli pro delší dobu, i když se v podrobnostech rozcházejí. Belserovi[2]) a Knabenbauerovi[3]) by stačilo 5—6 týdnů, jiní[4]) udávají několik měsíců. Delší pobyt předpokládají: a) kvetoucí stav soluňské církve a stálost ve víře, kterou nedovedlo otřásti ani pronásledování; b) apoštol tam pobyl tak dlouho, že Filipští mu poslali dvakráte peněžitou podporu (Fil. 4, 15n); c) velikost bouře, které se zúčastnilo skoro celé město (Skutky 17, 5), předpokládá větší úspěchy apoštolovy a proto i delší pobyt.

NOVÉ STAROSTI.

Ani v Athénách neměl apoštol pokoje, stále ho pronásledovala myšlenka na mladou církev soluňskou. Rozloučil se tedy se svými průvodci, ale vzkázal po nich Silvánovi a Timoteovi, aby co nejrychleji za ním pospíšili (Skutky 17, 14).

Uposlechli a v několika dnech byl apoštol opět s oběma učedníky. Dověděl se, že ani jeho odchodem se bouře neutišila.[5]) Proto se rychle rozhodl. Neponechal si u sebe nikoho, ačkoli právě tehdy potřeboval tolik útěchy druhých; Timotea poslal do Soluně, Silvána pravděpodobně do Berey. Co ho pohnulo k tak překvapujícímu kroku, prozradil nám ve svém prvním listě (3, 5): byla to především mučivá ne-

[1]) Die Thessalonicherbriefe[6], Göttinky, 1894, 16.
[2]) Die Apostelgeschichte, Vídeň, 1905, 216.
[3]) Comment. in epist. ad Thessal., Paříž, 1913, 3.
[4]) Ramsay, S. Paul the Traveller, 1895, 228; Vosté, Comment. in epist. ad Thessal. Řím, 1917, 7, a Wikenhauser, Die Apostelgeschichte und ihr Geschichtswert, Münster, 1921, 233.
[5]) Je-li Jason v listě k Římanům (16, 21) totožný se soluňským hostitelem Pavlovým, plynulo by z toho, že později opustil nevděčné město a přestěhoval se do Korinta. Důvodem by byly stálé útoky židů, kterým byl vystaven. Sr. Baumann-Tichý, Svatý Pavel, Praha, 1938, 153. Podle tradice stal prý se později biskupem v Pavlově rodišti a zemřel na ostrově Korfu. Acta Sanctorum, červen, V, 4—6.

jistota, odolá-li náboženská obec novým útokům nepřátel a nerozpadne-li se jeho dílo v žalostné trosky. Měl však ještě jiný důvod. Věděl dobře, že náboženská výuka Soluňských nebyla úplná a bylo třeba ještě mnoho doplňovati (1. Sol. 3, 10); to bylo úkolem obou misionářů. Neměli se však dlouho zdržovati; jakmile prohlédnou situaci, měli se k němu zase vrátiti. Jak patrno, chtěl Pavel kázati v Athénách delší dobu; po několika málo zdařilých pokusech opustil hlavní město a odešel do Korinta (Skutky 18, 1). Tam ho zastihli Silván a Timotej.

Zprávy, které přinášeli, byly celkem potěšující a rozptýlily nejhorší obavy apoštolovy. Útoky židů neodstrašily nikoho, právě naopak. Bouře upozornila pohanské obyvatelstvo na nové učení a věřících utěšeně přibývalo. Na Pavla vzpomínali dosud s velikou láskou a vroucně toužili po jeho živém slově.

Zaslechl však i zprávy, které ho poněkud znepokojily. Soluňští židé nezůstali jen při násilí, použili zbraní nebezpečnějších. Počali proti Pavlovi lživou propagandu a ve volbě prostředků nebyli zrovna vybíraví. O některých pomluvách dovídáme se z jeho prvního listu: důvodem jeho kázání nebyla prý péče o duše, mnohem více mu šlo o jejich peníze (1. Sol. 2, 5); proto jim tolik lichotil, aby je snáze oklamal. Zneužili i jeho odchodu; zavedl prý je na scestí, a když hrozilo nebezpečí, zbaběle utekl.

Ani na křesťanech nebylo jen světlo, Timotej vypravoval i o stínech. Byla to především nečistota, kterou se dosud nepodařilo vykořeniti (1. Sol. 4, 3n). Ani manželství nebylo ještě tak posvátné, jak si to přál jeho božský zakladatel, a nevěrnost byla pokládána za maličkost, nad kterou netřeba tolik se pozastavovati. Tyto volné zásady nesmějí nás příliš udivovati, ani největší pohanští filosofové neměli v té věci úplně jasno. Vynikající právník Cicero[1]) napsal: „Verum si quis est, qui etiam meretriciis amoribus interdictum juventuti putet, est ille quidem valde severus, negare non possum; sed abhorret non modo ab huius saeculi licentia, verum etiam a maiorum consuetudine atque concessis. Quando enim hoc factum non est? quando reprehensum? quando non permissum? quando denique fuit, ut quod licet (!), non liceret?“ Mluvil-li tak osvícený filosof, jaké zásady smíme teprve čekati od prostého lidu?

Se sklonem k nemravnosti šla ruku v ruce jiná, skoro bych řekl, národní vada: lenivost. I soluňští křesťané uměli obcházeti zaháldivě po domech, roznášeti zajímavé novinky, které se dověděli, a žíti při tom na cizí útraty. Stěžoval si na to ještě po staletích sv. Jeronym:[2]) „Haec ex parte usque hodie permanere, non potest dubitare, qui Achaiam viderit. Macedones ... reprehenduntur, quod otiosi domos circumeant et alienum expectantes cibum, dum singulis placere desiderant, et huc illucque discurrant, quod apud singulos agatur, enuntient.“ Ani v obchodě nezachovali po každé spravedlnost (1. Sol. 4, 6) a kde mohli, druhého obelstili.

[1]) Oratio pro Coelio 20.
[2]) Ad Galatas II, lib. 2, úvod; ML 26, 380.

A ještě o jednom stínu referoval Timotej sv. apoštolovi. Mnozí křesťané neváţili si charismat a odsuzovali všechny nadpřirozené projevy Ducha Svatého (1. Sol. 5, 19); zvláště pohrdali darem prorockým (5, 20). Snad to byl následek nedůvěry, kterou měli k pohanským věštbám delfským a dodonským.

Ale ještě jiná věc znepokojovala soluňské křesťany. Pavlova slova o konci světa a slavném příchodu Spasitelově byla pro bývalé pohany velikou novinkou; stále o nich přemýšleli a stále nacházeli nové a nové problémy, na které si nemohli uspokojivě odpověděti.

Především je zajímala otázka, kdy bude konec světa. Protože Pavel mluvíval o této záhadě tak zastřeně a nabádal všechny, aby byli stále připraveni (1. Sol. 5, 1n), rodilo se ponenáhlu přesvědčení, že Pán přijde co nevidět. Následky tohoto poblouznění byly velice smutné. Mnozí přestali pracovati; když na ně dolehla bída, žebrali u ostatních a stávali se břemenem věřícím a terčem posměchu nevěřícím.[1]) Taková stávka mohla však býti církvi velice osudnou v přístavním městě, kde bylo třeba tolika pilných rukou.

Odtud byl již jen krok k jinému problému. Od Pavlova odchodu uplynulo několik měsíců a za tu dobu zemřelo v Soluni několik křesťanů. Hned se vynořila otázka, co bude s nimi, až přijde Kristus a kdo uvidí Spasitele první? Jedni odpovídali: „My, kteří žijeme, kteří (tu) zůstáváme“ (1. Sol. 4, 17), a litovali těch, co již odešli; druhým se to řešení nezamlouvalo. Docházelo ke sporům, které zasahovaly rušivě i do bohoslužby.[2])

Takové zprávy donesli ze Soluně Silván a Timotej; proto se Pavel rozhodl, že jim dopíše. Stalo se to ke konci r. 51 nebo na začátku r. 52. (P. d.)

Následky záboru církevního jmění.

Jiří Sahula. (Č. d.)

Jestliže husitští akademikové tak nízko cenili vysokoškolskou vědu, není na podiv, že Táboři jako radikální viklefisté příkré stanovisko k vědám definovali ještě ostřeji. Dí o nich Winter: „Školnímu vzdělání vyššímu nepřáli. Který člověk se svým mistrstvím vejší a chlubí, jest zpohanilý a hřeší proti zákonu Kristovu. Filosofie a sedmero umění nemá býti studováno, jsouc věc pohanská, a školy mají se rušiti. Rušili tedy „zpohanilé“ (latinské) školy a kazili knihy . . . Žáky ze škol „zkažených“ pudili Táboři k řemeslům, na světské běhy a na vojnu. Naproti tomu zakládali Táboři školy české, ovšem jen nízké.“ (WŽC, 13.)

[1]) Vosté, Comment. in epist. ad Thessalonicenses, Řím, 1917, 25.

[2]) Podobnou myšlenku čteme již v podvržené IV. Esdr. 13, 24: „Scito ergo, quoniam magis beatificati sunt, qui derelicti (!), super eos, qui mortui sunt.“ Ještě Kliment Římský (?) odmítá malomyslnou otázku: „Si Christi regno fruentur hi, quos iustos invenerit eius adventus, ergo qui ante adventum eius defuncti sunt, regno penitus carebunt?“ (Recognitiones I, 52); MG 1, 1236.

Táboři však zapomínali, že vysokoškolská vzdělanost značně usnadňuje jasný výklad Bible, na kterou tak veliký důraz kladli. Ba shledáváme dokonce zarputilé táborské justamenty proti uvážlivému zkoumání smyslu biblických vět. Týž Winter píše: „S Tábory bylo vůbec nesnadné hádání, dí souvěký historik. Když je mistrové pražští přemáhali, říkávali: Toť mistrovská chytrost, té nepřijímáme. Mistři vůbec sluli jim posměšně ‚mistři', ‚fistři'. Když zamítali se kněží kališní proti Táborům církevními doktory (svatými Otci, pozn. pis.), říkali Táboři, že na doktory nic nedbají. Pakliť jim Písmo samé navrhli, dávali Táboři výklad svůj a na tom přestávali." (WŽC, 17.)

Tedy ani stanovisko některých mistrů husitských, ani názory radikální sekty nebyly povzbuzením k podpoře ochuzeného zbytku bývalé slavné university. A přece husité potřebovali dobře opatřeného vyššího učiliště právě pro podporu slibného rozvoje církevního. Vždyť celý duch universitního snažení tíhl k posile církevního života.

Na př. na právnické fakultě v Praze před propuknutím války učilo se římskému právu málo, zato však velice pilně právu církevnímu. Kdo byl graduován jako znatel práva kanonického (církevního), měl přednost před graduovaným v právu světském. Tomek vysvětluje: „Věc byla, aspoň co se království českého týče, sama v sobě přirozená, protože dle zřízení zemského právo římské při žádných soudech, ani zemských, ani městských, nemělo průchodu; ovšem pak od starodávna důležité bylo právo duchovní, dle kteréhož při soudě arcibiskupa Pražského, slavném tehdáž a mocném po celé zemi, rozepře se jednaly." (TDU 102.)

Pro naši úvahu však je zvláště významná fakulta artistská, kdež přednášena filosofie. Winter konstatuje: „V středověké universí vládl kníže filosofů Aristoteles. Ale ne zhola samostatně. Biblí nebo Písmo bylo nad ním. Aristotela s křesťanskou dogmatikou nejlépe a nejpevněji sloučil Tomáš Akvinský. Antický filosof svou logikou musil dokazovati a objasňovati rozumnost věrouky a jejích dogmat. Aristotelovo filosofické učení o přírodě, o člověku, o jeho duši, ctnostech a nectnostech musilo pomáhati biblí a křesťanské morálce. V biblí a Aristotelovi byly všecky známé a ověřené pravdy pohromadě. (WOD, 320.)

Na té fakultě přírodní zjevy nebyly zkoumány zkušeností, bystrými poznatky. Nedůvěřovalo se smyslovým průzkumům, protože prý smysly klamou. Vykládána přírodní filosofie tak, jak pravil Aristoteles a theologové schválili. Dějepisu popřáno na fakultě aspoň živoření hlavně proto, aby se objasnily dějiny lidského vykoupení od Krista. S tím spojovány naivně i historické zjevy velice vzdálené, episody ze sfér zcela pohanských. I do pražské fakulty artistské vloudilo se v husitském století učení o církevním právu aspoň nakrátko. Za věku protestantského docela (počátkem XVII. století) stal se náběh k obnově právní fakulty. Ale pro nedostatek prostředků

a nechutnou svárlivost mistrů věda právnická z fakulty zmizela. (WOD, 325, 347, 357, 358.)

I v době, kdy zbývala z university jen fakulta svobodných umění, pilně si připomínali mistři, že theologie je královnou věd, že jiné vědy mají býti jejími věrnými pomocnicemi. Všecko předem k větší cti a slávě Boží! Sám Hus napsal památná slova: „Kterážkolivěk péče není potřebná k jednomu konci, jenž jest radost věčná, to jest péče nehodná.“ (Erben d. c. II, 351.) Mezi sektáři bylo jednomyslné přesvědčení, že školy „jsou království nebeského jako nějaké štěpnice, slova Božího včelnice, pobožnosti sídla, ctnosti pokladové“ a ovšem také „literního umění veřtatové.“ (Winter: Život a učení na part. školách, 444.)

Jestliže pak pražská akademie dodávala městským obcím vychovatele, sama byla nucena osvědčovati, že pokládá náboženství za nejdražší klenot.

Winter vykládá: „Theologie měla na artistské fakultě Pražské školy v XV. století místo oprávněné. Universí byla v náboženských věcech husitských hlavou, měla podíl v církevní správě; i protož soud nasnadě, že profesorové artistské fakulty, když nebylo fakulty theologické, in theologicis pracovati byli povinni, aby mohli býti správci české církve. A kdyby ani toho nebylo, že autorita university u věcech víry je nutila k studiu věcí theologických, ... již to je i v pozdější době připuzovalo k školským nějakým pracím v theologii, že musili české žáky pro svěcení na kněžství posílati za hranice; zajisté, že jim dali na cestu nějaké theologické vzdělání.“

Při tom dodatkem Wintrův bolný povzdech: „Škoda ovšem byla veliká, že potracena theologická fakulta, v níž by se byly přednášky děly samostatně a systematicky a nikoli pod přístřeškem fakulty druhé jakoby z milosti.“ (WOD, 358—9.) Sám Tomek zatesknil: „Sotva uvěřitelno, že přednášky theologické na konci století výhradně theologického (patnáctého, pozn. pis.) byly přenechány privátní píli.“ (Geschichte der Prager Universität, 150.)

VXV. století na fakultě svobodných umění konali theologické přednášky Koranda, Antošek, Jan Příbram, Václav z Rožďálovic a j. v. (WOD, 359.)

Kdyby bývalo v husitském století řádně postaráno na universitě o theologii, bývala by kališná církev lépe vzdorovala protestantismu, který celou řadou názorů podstatně odporoval kališnictví. Ale v polovici XVI. století již byl husitismus ortelován zcela rozhodně a příkře na samé pražské fakultě. Pekař poznamenává: „Kulturní prázdnota tehdejšího německého luteranismu byla špatnou náhradou za duševní bohatství doby husitské.“ (Bílá hora, 33.) (To bohatství však měli husité výhradně z církve katolické.)

Po tak velikém převratu jak katolická vláda, tak kapitula Pražského hradu úsilně překážely theologickým přednáškám protestantským na universitě. Když však Rudolfovým majestátem z r. 1609 fakulta také formálně se stala vlastnictvím protestantů, bylo jim

zcela volno založiti theologickou fakultu. Tudíž protestantští stavové vyhlédli si docenty a schystali bohoslovné přednášky. Jelikož však váhali obětovati k tomu účelu potřebné peníze, k zřízení té fakulty nedošlo. (WOD, 359—60.)

Netoliko vědy na akademii tíhly k náboženství a blahu církevního života jako k slunci duší křesťanských. I zevnější representace údů vysokého učení a manifestační úkony svědčily, jak universita usilovala o vydatnou podporu náboženské společnosti. Zkrátka podržovala ráz církevní; vždyť také za husitského věku vrchní řízení utrakvistické církve spočívalo hlavně na bedrách universitních mistrů.

Universitní statut přikazoval, aby rektor byl neženatý a — klerik. Stačilo však, měl-li některé svěcení nižší. Netoliko rektor, nýbrž i ostatní mistři byli vázáni k zachování celibátu; měliť míti podle statut životosprávu podobnou řeholní. Mistři houževnatě lpěli na celibátu dlouho i v době, kdy byla naplněna akademie duchem protestantským. Jestliže se universitní profesor oženil, byly mu zhola zastaveny všechny universitní důchody. I když Rudolfovým Majestátem byla dána moc nad universitou protestantským stavům zcela, ještě tam v příčině celibátu panovaly rozpaky. Teprve nedlouho před stavovskou bouří provázeny profesorské sňatky srdečným blahopřáním kolegů. Šat mistrský byl podoben kněžskému. Také měli mistři společný stůl (podobně jako v klášteře). Byli povinni k němu přicházeti v dlouhé suknici mistrské. Modlitbou se mělo začíti, modlitbou skončiti. Při jídle se měl čísti text z Bible, jak se uvyklo v klášteřích. (WOD, 3, 135—9.)

Když proskočila zvěst, že mistr Václav Písecký je kacíř a Pikart, byl 17. ledna 1527 souzen, jat a uvržen do smrdutého žaláře, v němž podržen skoro 9 měsíců. (ČMČ z r. 1847, I, 539.) Právě proto, že fakulta si chtěla uchovati v XV. století přísně konfesijní ráz, rozhodli r. 1458 mistři, že k hájení čtyř husitských článků je zavázán každý mistr. Nato r. 1459 mistři Karlovy koleje se usnesli, zvlášť, aby nikdo nebyl přijat do koleje, kdo by nepřisahal na přijímání pod obojí způsobou. Od bakalářské promoce odstrčeni katoličtí členové university r. 1460. Po různých sporech r. 1461 se stala fakulta úplně husitskou. (TDP IX, 189—91. WDP, 14—15.) Jak těsně spiata kusá universita s husitskou náboženskou společností, dosvědčuje i úřadovna utrakvistické konsistoře. Že byl mistr Václav Koranda jak administrátorem konsistoře, tak výkonným členem university, zvyklo se, že „za jeho předlouhého administrování i napotom ústředním sídlem duchovní konsistoře dolejší byla kolej Karlova." (WŽC, 322.)

Zrovna tak pokládána universita za ústav konfesijní, když ji řídili mistři značky protestantské. Po Rudolfově Majestátu jevili protestantští stavové snahu, aby konfesijní charakter university byl vykrystalisován, co nejvíce upevněn. Vysoké učení mělo sloužiti protestantské politice plánovitěji. Když si zvolili protestantští kněží do evangelické konsistoře 9 členů, dosazeni k nim 3 z mistrů za konsistoriány. Hlavní kolej universitní zůstala sídlem konsistoře. Doktor

Zalužanský (kdysi profesor pražské fakulty) docela dal návrh, aby konsistoř byla spojena s akademií a administrátor konsistoře „spolu s konsistoriány také pod správou rektora jako jiní oudové uveden byl". Mnoho se mluvilo o reformě university, aby se stala ještě vydatnější zbrojnicí konfesijní. (Hrejsa: Česká konfese, 507. WDP, 86—7.)

Jestliže byl profesorům ukládán charakter přísně církevní, přikazováno pochopitelně také studujícím bdělé ostříhání náboženských řádů. Student-alumnus svým vstupem do některé z 6 kolejí zavazoval se k určitým službám chrámovým při universitních kaplích. K výročním pobožnostem (na př. k přijímání Eucharistie) byli zavazováni alumnové před jinými studenty. Studující koleje královny Hedviky a Nazareta byli povinni zpívati v určitých dnech při bohoslužbách v Betlemské kapli a modliti se za dobrodince a zakladatele. Studentům koleje Rečkovy uloženo posluhovati při bohoslužbách v kostelíku sv. Štěpána ve zdi. České koleji uloženy povinnosti v kapli Božího těla. (WOD, 245, 237. TDP IX, 211.) Po vydání Majestátu noví kolejní alumnové byli nuceni přisahati, že budou držeti Českou konfesi (která byla sepsána hlavně podle konfese augsburské). (WOD, 243.) Množení dokladů o přísné konfesijní výchově evangelických studentů na fakultě bylo by zbytečným plýtváním místa. Vždyť universita vychovávala ty, kteří měli vyučovati náboženství na partikulárních školách.

To však nutno vytknouti, že na fakultě mající skrovné důchody studovalo mladíků málo a ti že si odnášeli chatrné vědomosti.

Winter konstatuje: „Největší ránu utrpělo vysoké učení valným ochuzením v bouři válečné. Jeho statky pozemské jsou namnoze uchváceny násilně. Čeho nevzala města nebo panstvo, pozastavil císař Zikmund. Ten potom sliboval navrátiti, ale nestál nikda v slově." (WDP, 12.) Dlužno však doložiti, že císař tehdy pro bouřlivé události, vyžadující velikého nákladu, nemohl dostáti ani jiným závazkům. Jeho slib aspoň tolik svědčí, že nespravedlivou konfiskaci nemínil krýti nějakou novotářskou zásadou. Ze zabraného jmění universitního však zbohatli jiní, kteří mohli vraceti, ale přesto kořist podrželi.

Se spravedlivou pochvalou historie zaznamenává, že po válce některé šlechetné duše vyznání kališného obětavě hleděly hmotnou situaci fakulty povznésti. Tak r. 1438 sladovník Reček věnoval universitě veliký statek a ves Michli na založení nové koleje. Novou kolej založil též r. 1460 Matiáš Lauda z Chlumčan. (WDP, 13—16. TDP IX, 213.) Ale tato a jiná obdarování daleko nestačila vyvážiti škody zaviněné hrabivými konfiskacemi válečnými. Nevraceli utrakvisté, kteří vyvlastnili nejvíce; tím méně katolíci, kteří z university za vlády kalicha prospěchu neměli.

K náležitému zlepšení nedošlo po celý čas, v kterém drželi universitu sektáři; až do Bílé hory byla akademie nuznou Popelkou. Když universita r. 1609 odevzdána úředně evangelickým stavům, tito si zvolili defensory na ochranu fakulty a na inspekci nad jejím

působením. Defensoři však silně zklamali. Rádi universitě poroučeli i v takých věcech, jimž nerozuměli, ale o zvelebení jejího finančního stavu nedbali. Přes časté prosby a žebravé dopisy mistrů stávala se hmotná situace akademie den co den žalostnější. A jak veliký počet boháčů čítalo protestantské prostředí! Sám Winter žaluje: „Tu věru nelze neviniti šlechtickou oligarchii českou; nemístné osudné skrblictví a netečnost z něho plynoucí byl těmi dobami již její ráz; jako teď chtěla opatrovati universitu bez peněz, takž stejně prováděla i revoluce bez peněz. Stále tvrdili páni, že nedají, že nemají, a když přišel vítěz (Ferdinand II.) trestat, bylo peněz dost." (WDP, 118.)

V zápiscích fakulty poznamenáno, že jest akademie od defensorů opuštěna. Doleji napsáno, že bylo posláno defensorům prosebné psaní, aby byli pohnuti, povzbuzeni ku pomoci akademie, ale všecky pokusy nadarmo. (D. c. 117—8.)

Ubozí mistři pokusili se o nápravu hmotného stavu fakulty od r. 1613 volbou šlechtických synků (studentů) za rektory. Domnívali se, že bohatí otcové se za tu poctu rodu odmění penězi. Nezískali však nic — kromě posměchu protivníků. (WOD, 3—4.)

Historik Bezold na základě markantních dokumentů praví: „Už před výbuchem revoluce byla Praha zbavena svého karakteru světového, když po odchodu Němců zpustla její vysoká škola... Jest směšno, když utrakvističtí mistři Prahu pořád ještě zovou „městem věd". Universita byla už r. 1409 takořka zničena; za války konala arci několikráte slabé pokusy, aby se udržela. Ale co mělo znamenati několik universitních aktů, jež tu a tam byly provedeny, když-tě strana táborská požadovala buďto úplné zrušení vysoké školy, anebo aspoň upravení svobod a stanov dle zásad evangelických." (Bezold-Chytil: K dějinám husitství, 90—1.)

Denis dí o profesorech universitních: „Jsou velmi chudí, protože většina důchodů jejich byla zabavena, dávají se v žaloby, svými nářky zahrnují sněmy, kteréž odpovídají sliby, na něž však vždy se zapomíná. Správa a obrana jich skrovných příjmů zabírá všechnu horlivost jejich. Zastaralá pravidla, jimiž jsou vázáni, a žárlivost kolegů jejich překáží úsilí těch, kteříž odváží se rušiti tento hluboký spánek. Proto lidé nadaní, kteří zabloudili do této nekropole,... rychle ji opouštějí, aby v jiných úřadech lépe upotřebili schopností svých." (DVK, 289.)

Účelem této kapitoly bylo hlavně ukázati, že universita měla charakter církevní a že byla nezbytnou oporou té církevní společnosti, která ji ovládala. Tudíž ochuzení university za husitské války znamenalo také též těžkou pohromu církevního života. Rádi konstatujeme, že u mnoha mistrů husitských i protestantských na universitě byla dobrá a svědomitá snaha. Ale jejich reformní pokusy rozbíjely se o nedostatek hmotných prostředků.

Nyní však je potřebí zodpověděti otázku, jaký podíl měla oklešťěná universita na výchově kněžského sektářského dorostu a jiných duší o zdar náboženského života pečujících. (P. d.)

Příspěvky k dějinám hudby a zpěvu při olomoucké katedrále (1614—1780).

Dr. Augustin Neumann. (Č. d.)

VII.

Diskantisté.

Pod tímto jménem jest obyčejně rozuměti ochotníky, kteří vypomáhali na kůru.[1]) V Olomouci tomu bylo jinak. Poznali jsme právě při vokalistech, že z nich se po mutaci doplňovali diskantisté. Materiál nashromážděný v této kapitole pak ukáže, že diskantisté při olomoucké katedrále nebyli ochotníky, nýbrž školenými silami přijatými do služeb kapitoly za pravidelný plat.

S diskantisty se po prvé potkáváme v účtech z roku 1614.[2]) Byli tehdy celkem tři a jelikož měli svého vlastního sluhu a hospodyň, patrno z toho, že žili v jakési zpěvácké komunitě a že zachovávali celibát. V následujících letech českého povstání a zmatků válečných nám mizí jakékoliv zprávy o diskantistech. Teprve počátkem roku 1654 se o nich zase dočítáme. Ono první datum, 8. ledna 1654,[3]) má určitý význam. Poznali jsme při vokalistech, že 24. července žádala olomoucká kapitola Leopolda Viléma, by dovolil založiti jakýsi konvikt pro zpěváky-hochy a aby k účelu tomu něco též poskytl. Lednová zpráva o mladičkém diskantistovi (byl jím synek dómského varhaníka Forchmanna) dokazuje, že kapitola začala jednati již dříve a že asi peněžité nesnáze ji donutily, by se obrátila k biskupovi o pomoc morální i hmotnou. Jiná položka svědčí ještě výmluvněji o útlých diskantistech. 20. května 1654 bylo dáno „den anderen kleinen Diskantisten" na pár bot.[4])

Přijímání diskantistů jsme poznali již v kapitole o vokalistech na případě, kdy regenschori dal o jednom vokalistovi prodělavším mutaci dobrozdání, že se hodí za diskanta. Patrno, že měl zde rozhodující slovo regenschori. Jest důležito, že regenschori presentoval kapitole uchazeče o tuto funkci již v roce 1664, kdy diskantisté byli ještě na stravu, byt a hudební vzdělání u varhaníka. Toho roku totiž regenschori doporučil kapitole kohosi za diskantistu a ona mu odpověděla, že rozhodne o jeho přijetí. Až do roku 1681 byli diskantisté u varhaníka, od 1. ledna 1682 byli dáni trvale řediteli kůru, jak kapitola v dekretu z 28. listopadu 1681 praví, „na vychování, vyučení a živení".[5])

---

[1]) Viz Štědroň, Vyškovsko v hudbě a zpěvu (Brno 1935), 190.

[2]) Účty z r. 1614.

[3]) Účty z r. 1654.

[4]) Korespondence z let 1651—1665, fol. 101b—102a.

[5]) Protokoly z let 1680—1684, fol. 41a. „Et cum olim discantistae pro disciplina, instructione et victu regenti chori commissi ipsis etiam undequaque in posterum penes regentem chori a prima Januarii sequentis anni cum necessaria provisione manebunt. Regenti chori decretetur, quod annuatim et deferatur petitioni, quatenus supplicans duos discantistas pro ea, quam recepit hactenus organista, solutione annua penes se habeat, diligenter instruat, ac victum illis praebeat, tertio tamen gratis illi iuxta suam oblationem admisso . . ."

Počtem byli oni diskantisté tři (právě jako již v roce 1614), z nichž dva měli býti vydržováni kapitolou, třetí se měl při nich přiživovat. Tato neurčitost se jeví v účtech. Tak na př. kvitance z roku 1685 svědčí pouze o dvou diskantistech, naproti tomu stvrzenka z roku 1709 je vystavena na tři. V nejstarších účtech a kvitancích, t. j. z roku 1654 dostával varhaník Forchmann peníze za diskantisty až po vypršení jednoho měsíce, a to 8 rýnských. Později, v roce 1685 stál diskantista čtvrtročně 13 rýn. a obnos na dva diskantisty poukazován pod jménem „quartale musicum". V r. 1708 dávala kapitola na jednoho diskantistu čtvrtročně po 19½ rýn. Tyto poukazy však nebyly zcela paušální, neboť na kvitanci za rok 1709 jest velmi zřetelně viděti, jak kapitolní hospodář rozlišoval diskantisty přesně dle stáří a dle toho také poukazoval na každého z nich jinak, i když běželo celkem o nepatrné peníze. V roce 1709[1]) byli totiž tři placení diskantisté. Na velkého dostal regenschori 1 rýn. 12 kr., na prostředního 1 rýn. 6 kr. a na malého pouze 1 rýn. 3 kr. Mimo to dávala kapitola i deputát na živení diskantistů. V odstavci o varhaníkovi jsme poznali, že kapitola dle smlouvy vyměřila ročně čtyři sáhy dřeva.[2])

Poznali jsme již rovněž, že deputát pro diskantisty nebyl v době válečných nepokojů jako byla léta 1663 a 1664 varhaníkovi dáván, takže byl nucen po celou dobu propustiti od sebe diskantisty. Teprve v říjnu 1665 usnesla se kapitola, aby varhaník dostal dlužný mu deputát s odpočtením za dobu, kdy u sebe neměl diskantistů.[3]) Kapitola při tom dovedla spojiti zájem svých diskantistů se zájmy varhaníkovými, povolivši mu zlepšení platu (od sv. Václava 1665 počínaje), avšak pod podmínkou, že přijme k sobě na stravu diskantisty.[4])

Varhaníkovi chráněnci dostávali kromě stravy také ještě i šaty. Kvitance z roku 1682 a 1685 ukazují, že jednou do roka dostali vždy nový šat, boty a klobouk s ozdobnou šňůrou. Jako plat na jejich živení, tak i na ošacení byl poukazován z dómského sakristanátu. Někdy dostávali diskantisté jen částečné ošacení, jak právě potřebovali. Tak na př. v roce 1701 dostali všichni tři nové boty — k velikonocům.[5]) Ze starších dob víme, že jednou za dva roky dostávali plášť, každoročně pak šaty a boty.[6])

VIII.

Trubači (turnéři).

Jest známo, že na mnoha místech mívali ve městech své hlásné na věžích, k jejichž povinnostem náleželo dávati signály a vytrubovati hodiny. U nás je známe v Č. Krumlově, v Jaroměřicích a ve Vyš-

[1]) Kvitance z r. 1709.

[2]) Protokoly z let 1665—1672, usnesení z 10. října 1665, jež mluví o nedodaných 4 mírách a 8 sáhách za dva roky.

[3]) Tamže, datum 13. listopadu 1665.

[4]) Tamže, 24. 7. 1665.

[5]) Kvitance z r. 1701.

[6]) Účty z r. 1669. Dantur illis quovis biennio pallium et singulis annis interior vestis cum calceis.

kově.[1]) Účty a kvitance dómského sakristanátu v Olomouci dokazují, že i město Olomouc mělo svého turnéře (jak se mu tehdy říkalo), který zároveň byl členem hudebního sboru při katedrále. Některé položky nás přesvědčí, že tento turnéř nebyl sám, nýbrž že měl vycvičené pomocníky, čímž jest přímo názorně prokázáno, že i v Olomouci tento městský věžný se svými druhy byl vlastně zakladatelem instrumentální hudby.

Pro badatele jest důležito obeznámiti se s jeho tituly a zvláště podpisy, neboť nám prozrazují, za koho byl turnéř považován a jak hleděl on sám na sebe. Doklady psané kněžími mluví pouze o trubačích, lépe řečeno pozounistech (tubicines) anebo o účinkování „mit denen Trompeten",[2]) kdežto turnéři nazývají se na kvitancích buď „Stadt-Musicus"[3]) nebo „Stadt-Thurner"[4]) anebo „Stadt-Kunstpfeiffer".[5]) Z toho patrno, že turnéři nepovažovali sebe za pouhé řemeslné trubače, nýbrž za jakési umělce na dechové nástroje.

Po první se s městským turnéřem potkáváme v roce 1625, kdy účinkoval při slavných bohoslužbách v den sv. Kristiny,[6]) ochránkyně Olomouce. V účtech za léta 1633 a 1634 jest řada položek, z nichž vysvítá, že turnéři spoluúčinkovali s chrámovým sborem i při různých mimořádných příležitostech, aby jim dodali svým instrumentálním doprovodem slavnostního rázu.

Účty a kvitance mají ještě ten význam, že z nich poznáváme, že městský turnéř neúčinkoval sám, nýbrž že měl svou muzikantskou družinu. Tak hned v roce 1625 byl turnéř na slavných bohoslužbách se svou kapelou, protože položka výslovně mluví o odměně dané trubačům (tubicinibus) a rovněž i všechny položky za léta 1633 a 1634 mluví jen o více trubačích. Nejdůležitější jest účet za bohoslužby na sv. Kristinu (1633), z něhož se dovídáme o třech trubačích.

První jménem známý turnéř při katedrále působící jest Jiří Finger, o kterém se sice po prvé dočítáme v roce 1663, ale který jistě již dávno při olomoucké katedrále působil, neboť v roce 1683 magistrát o něm dosvědčil a on sám též o sobě prohlásil, že působí jako turnéř již po 53 let. Nelze tedy pochybovati, že Finger se za tak dlouhou praxi ve svém oboru tak zdokonalil, že se mohl bez rozpaků honosně podepsati „Stadt-Kunstpfeiffer". Jest proto docela možno, že Finger to byl, jenž někdy kolem roku 1669 vycvičil v dechové hudbě dva diskantisty, kteří po vyučení uprchli k zámecké kapele v Tovačově.[7]) Že Finger považoval sebe za lepšího člověka, jest viděti i z toho, že kvitance nejen opatřoval svým podpisem, nýbrž dokonce i pečetí. Klenot znakového štítu byla rytířská helma, ve štítě (málo zřetelném) pták zobákem vlevo obrácený, nad štítem iniciály G. F.[8]) (P. d.)

[1]) Štědroň, U. d., 21.
[2]) Sakristánské účty, rok 1702. Účty z r. 1633 mluví o „tribus tubicinibus".
[3]) Kvitance z r. 1689.
[4]) Kvitance z r. 1706.
[5]) Kvitance z r. 1679.
[6]) Účty z r. 1633.
[7]) Korespondence z let 1666—1682, 89b. Datum 9. srpna 1669.
[8]) Kvitance z r. 1685 a 1687. Pro naprostý nedostatek dokladů nelze zjistiti, byl-li s naším Fingrem nějak spřízněn. Gottfried nar. v Olomouci kolem r. 1650. (Viz Pazdírkův hudeb. slovník, II, 265.)

as. — Kde byla pokřtěna ruská kněžna Olga?

Kněžna Olga, vdova po Igorovi, je jednou z velkých postav nejstarších ruských dějin. Její vliv na ruský národ byl veliký, její památka u něho je trvalá. Vládnuvši za svého nedospělého syna Svjatoslava, ukázala v hojné míře své vladařské schopnosti. O jejím křtu je zmínka ve staré ruské kronice, připisované Nestorovi. Podle N. de Baumgartena (Aux origines de la Russie, Rome 1939, 55 ss.) je tato zpráva zfalšována, neboť se v ní hledí dokázati účast řeckého císaře na křtu kněžny Olgy. Měla tím býti jednak zvýšena prestiž kněžnina, jednak ukázána důležitost řeckého vlivu. Rok 955 uváděný ve zprávě je nepřesný. Podle Konstantina Porfyrogénneta byla přijata kněžna Olga na dvoře císařském ve středu 7. září a v neděli 18. října, což odpovídá r. 657. (De ceremoniis aulae Byzantinae, lib. II, cap. 15, pag. 594—98). Nejednalo se však o císaře Jana Tzimiscèsa, nýbrž o Konstantina, syna Lvova. Konst. Porfyr. se však vůbec nezmiňuje o účasti císařově na křtu kněžnině. Podle jiných pramenů se udál konečný akt obrácení kněžny Olgy, totiž křest, v Cařihradě, avšak žádný nemluví rovněž o účasti císařově. Podle těchto pramenů snad může býti zjištěno pouze místo křtu kněžnina. Je to především zpráva pokračovatele Reginonova z 10. st., kde se praví, že Olga byla pokřtěna v Cařihradě r. 959. Jedno z nejvážnějších svědectví pochází od mnicha Jakuba (Pamjať i pochvala Vladimiru), který udává na dvou místech, že kněžna Olga byla pokřtěna v Cařihradě, a sice r. 954. Řecký kronikář Kedrenos píše rovněž o křtu v Cařihradě. Historik Priselkov, chtěje srovnati tyto různé zprávy, předpokládá, že Olga byla v Byzanci dvakrát, r. 955 a 957 a že při první návštěvě přijala křest. Slavný ruský historik E. Golubinskij zavrhuje tyto předpoklady a domnívá se, že kněžna Olga byla pokřtěna v Kijevě, ještě před odchodem do Cařihradu (Istorija russkoj cerkvi, Moskva 1901, t. I., 77). Téhož mínění je také Gruševskij (Istorija Ukraïni-Rusi, 1904, t. I., 402—03). K tomuto názoru praví N. de Baumgarten, že nemá podkladu v pramenech. Tyto, německé, ruské a řecké, jsou shodny v místě křtu, totiž v Cařihradě. Na křtu přijala jméno Helena, avšak císař Konstantin VII. ve svém popisu její recepce jí dává jméno Olga. Byla doprovázena knězem Řehořem. Kromě služebnictva byla doprovázena asi 20 plnomocníky, 42 obchodníky, 12 tlumočníky, 12 ženami atd. a z toho se dá souditi, že účel její cesty byl i politický a hospodářský. Vztahy Řeků k Rusům byly v této době plny nedůvěry. Na císařskou audienci musela Olga čekati delší dobu po svém příchodu do Cařihradu a není vyloučeno, že v této době mohla přijati křest. Navrátivši se do Kijeva, podle vypravování mnicha Jakuba, zničila kněžna pohanské chrámy. V Kijevě poznala kněžna Olga křesťanskou víru, hlavně prostřednictvím křesť. Skandinavců. Bylo by však omylem

domnívati se, že Skandinavci přijali křesťanství přímým stykem s Byzancí. Slovanská abeceda, užívaná v této době, dokazuje, že náboženství křesťanské bylo dosti rozšířeno mezi slovanským obyvatelstvem v Kijevě. Podle Nestora bylo už za časů Igora, manžela Olgy, dosti křesťanů v Kijevě. Olga se rozhodla tedy posíliti pokřesťanění lidu, avšak neobrátila se do Cařihradu, nýbrž na dvůr Otty I. ve Frankfurtě se žádostí o biskupa (Monum. Germ. Hist. S. S. III, 624). Musíme míti na paměti, že církev byla v té době jednotná a že obřad křtu nehrál žádnou roli při volbě kněžstva. Vybraný mnich Libutius, posvěcený r. 959 na biskupa, zemřel náhle r. 961. Potom byl posvěcen mnich Adalbertus, který přišel do Kijeva na podzim r. 961. Za dobu tak dlouhého čekání se ovšem situace změnila. Svjatoslav, syn Olgy, zůstával stále pohanem. Marné byly její pokusy o jeho obrácení. V době, kdy Olga se ubírala do Cařihradu, začal Svjatoslav už vládnouti, avšak ponechal jistou moc své matce. Neznáme přesně, jaké bylo stanovisko Svjatoslavovo ke křesťanství. Kronika řečená Joachimova praví dokonce, že tento kníže pronásledoval kněžstvo a křesťany. Svjatoslav shromáždil kolem sebe velkou armádu Skandinavců, pohanů. Když viděl, že jeho matka chce organisovati církev ruskou, postavil se proti tomu. Biskup Adalbertus musil uprchnouti z Ruska, někteří z jeho společníků byli cestou usmrceni. Toto poslání biskupovo do Ruska dosvědčují kroniky a annály německé. Golubinskij popírá žádost o biskupa k císaři Ottonovi. Předpokládá, že poselstvo mělo jiný cíl, blíže neznámý. Totéž se domnívá Gruševskij. Kněžna Olga zemřela 11. července 969.

*

as. — Pravoslavná církev v Německu.

Pravoslavná církev, na rozdíl od církve katolické, netvoří jednotné těleso, nýbrž rozpadá se na řadu jednotlivých, autokefálních církví, omezených obyčejně hranicemi jednotlivých států. Tak tomu bylo i s pravoslavnými křesťany v Německu před světovou válkou. Tito se opírali většinou o carská vyslanectví v Berlíně a ve Vídni. Různé náklady hradil většinou ruský car a členové carské rodiny Romanovců. Vynikající osobností byl tehdy probošt ruského vyslaneckého chrámu v Berlíně Alekšej Malcev. Ruské pravoslavné obce byly v Berlíně, Badenu, Vratislavi, Drážďanech, Hamburku, Lipsku, Mnichově, Stuttgartě, Weimaru, Vídni, Wiesbadenu a j. Jejich nejvyšší církevní hlavou byl „Nejsvětější synod" v Petrohradě s jeho nejvyšším prokurátorem v čele. Poměry ruské pravoslavné církve se po světové válce velmi změnily, hlavně r. 1917, kdy „Nejsv. synod" byl nahrazen patriarchou (5. listopadu 1917 byl zvolen moskevským patriarchou metropolita Tichon ze Pskova, zemřel 7. dubna 1925). To mělo svou odezvu i u všech pravoslavných církví mimo ruské hranice. Správou pravosl. křesťanů v západních zemích byl r. 1922 pověřen od patr. Tichona ustanoveny metropolita Eulogij. Po smrti patr. Tichona vedl ruskou pravoslavnou církev zástupce patr. (locum

tenens) metropolita Petr z Krutic, po něm pak metr. Sergij z Nižnibo-Novgorodu. Když tento r. 1927 uznal bolševickou vládu, odloučila se od něho zahraniční pravoslavná synoda se svým předsedou metr. Antonijem. Ruský metropolita Eulogij se r. 1926 rozešel s pravosl. zahr. synodou a podřídil se moskevskému metr. Sergijovi. Své sídlo přeložil z Berlína do Paříže. Leč i s ním se rozešel a podřídil se r. 1930 patr. cařihradskému. Toto „eulogijské" schisma způsobilo v zahraniční pravoslavné církvi mnoho zmatků. Tyto poměry byly v Německu zkomplikovány ještě tím, že od metr. Eulogija povolaný a pro pravoslavné křesťany v Německu určený biskup Tichon, když metr. Eulogij se odtrhl od zahr. biskupské synody, zůstal jí dále věren, některé obce pak šly s Eulogijem.

V takovém rozháraném stavu převzala německá nacionálněsocialistická vláda r. 1933 pravosl. církevní poměry v Německu. Po zkoumání uznala pravomoc karlovické církevní synody, k níž se ostatně hlásila většina ruských pravosl. obcí mimo Sov. svaz (23 biskupů). Německá vláda nechala v říjnu 1935 vypracovati od karlovické synody ruskou pravoslavnou církevní ústavu a zřídila ruskou diecési s biskupem v Berlíně. Jí byla přiznána práva veřejně-právního tělesa bez ohledu na to, že v Sov. svazu dekretem z 23. ledna 1918 o rozluce státu a církve přestala býti církev právní osobou. Dne 12. června 1938 byla v Berlíně posvěcena nová pravoslavná katedrála. Diecése čítá asi 50.000 věřících. Jsou ve větších německých městech. Nyní k ní patří také pravosl. křesťané v Sudetsku i v Čechách a na Moravě. V Praze jsou také příznivci metr. Eulogija. Po odvolání pravosl. biskupa Tichona spravuje nyní tuto diecési v Německu biskup Serafin, jemuž pomáhá titulární biskup Basilios (Pavlovskij).

*

Dr. Jos. Kratochvil: Význam filosofie věků v dnešní době.

Filosofie značí slovně lásku k moudrosti (φίλος a σοφία). Moudrost, zkoumající prvé a všeobecné příčiny všeho jsoucna, obsahuje v sobě dvojí moment: teoretický, t. j. dokonalé poznání pravdy, a praktický, čili jednání spočívající na onom poznání. Filosofie, jakožto snaha po dokonalém poznání všeho jsoucna, je ve své podstatě vědou teoretickou, ale i její praktický význam je zásadní důležitosti.

Jmenujeme-li pravdivým to, co je nám dobře známo nebo může býti myslícím duchem poznáno, jaké je to, tu filosofie shrnuje veškero poznání, je věděním o veškerém jsoucnu, o věcech božských i lidských. Když však pravdy nadpřirozené, které známe z božského zjevení a jež jsou tedy předmětem víry, odkazujeme do vědy o Bohu a věcech božských čili do theologie, pak definujeme filosofii jako vědu o podstatě, základu a cíli všech věcí, které můžeme poznati přirozeným rozumem lidským. Filosofie hledá poslední či nejvyšší příčiny

a důvody všeho jsoucna, a proto právě se nazývá láskou k moudrosti, mudroslovím.

Přirozené lidské poznání není nikterak vyčerpáno jednotlivými zvláštními či odbornými vědami, jako jsou fysika, chemie, jazykověda, dějepis atd., nýbrž právě tyto odborné vědy ukazují, že musí existovati věda základní, obecná, která se snaží zpracovati to, co tvoří podstatu všeho myšlení a poznávání, která rozebírá základní pojmy všech věd a stanoví zákony a principy, na nichž možno určitou vědu vybudovati. Proto právě bývá filosofie nazývána „vědou věd", scientia generalis.

Ve zjevech, faktech i v dění světovém hledá filosofie základ, podstatu a cíl všeho, neboť poznání je jenom tehdy dokonalé, když známe první příčiny i konečné cíle jeho. Všecky vědy zvláštní popisují a osvětlují jenom určité výseky jsoucna, všímají si pouze příčin nejbližších, smyslově poznávaných. Filosofie naproti tomu jde k základům, chce poznati poslední či nejvyšší příčiny všeho. Jejím předmětem je celý svět, t. j. jak svět smysly poznávaný, tak svět chápaný rozumem, ba i prociťovaný intuicí, t. j. vnitřním duchovním zřením, kdy podvědomě dozrálé myšlenky se náhle objevují jako skutečnost.

Filosofie, zkoumajíc poslední a nejvyšší příčiny a důvody jsoucna, snaží se nalézti jednotu a soulad všeho, synthesu rozumového promýšlení lidských poznatků, zkušeností i domyslů, t. j. jednotný názor světa a života, který by odpovídal jak požadavkům rozumu, tak potřebám citu. Filosofie hloubajíc o posledních záhadách světa a života, proniká až ke kořenům věcí a vytváří tak totalitní obraz světa, který není snad pouhým součtem částí, nýbrž skutečným celkem poznání, posledním slovem lidského vědění. Svět našich představ je pouze nedokonalým obrysem skutečna; mezery našeho poznávání doplňuje filosofie vědecky přípustnými domysly a ideami, čímž právě dospívá se k synthese, k pochopení světa a života jako jednotného celku.

Z toho je patrno, že řešení filosofických záhad není pouhou spekulací, nýbrž i výsledkem přímé zkušenosti. V přírodě, v sebevědomí člověka i v dějinném rozvoji lidstva nalézá filosofické hloubání cestu k poznání nadsmyslna, transcendentna, chápe účel a smysl věcí i lidského života. Filosofie značí tedy logicky a metodicky zladěnou synthesu výsledků rozumového promýšlení lidských zkušeností, poznatků i domyslů. Zkušenosti a jednotlivé poznatky jsou jenom jakoby jednotlivé kaménky, jež se spojují v jednotný obraz, který doplňuje intelektuální nazírání, tvořící podstatnou částku filosofické práce.

Nejvyšší ideály Dobra, Pravdy a Krásy, jakož i nejvyšší touhy lidského ducha, jak se projevují v náboženství a umění, dokazují jasně jsoucnost ryze ideálního světa vedle světa skutečného. Experimentem ani zkušeností nedovedeme si ovšem ověřiti existenci transcendentna, ale jeho jsoucnost tušíme a poznáváme

intelektuálně. Duch lidský právem promítá své touhy a ideály v nejvyšší jednotu skutečna, jehož existence je podmíněna právě tím, že bere účast na plnosti bytí — Absolutnu, jež tak výstižně označilo Písmo slovy: „Ten, který jest" a básník Dante obrazem „Věčný pramen". Půvab pravdy je právě v její celistvosti, triumf pravdy v její absolutnosti. Celistvost pravdy záleží ve správném pochopení skutečnosti, spekulace i činnosti: ratio intelligendi, causa essendi et regula vivendi, toť celek filosofické práce.

Cílem filosofie jest poznání pravdy. Ze zkušenosti sice víme, kterak je neradno plně věřiti smyslům, ale život přece nás stále nutí hledati nové způsoby správného chápání i konání. V pochybnostech není možno žíti. Proto filosofie musí podrobovati kritice lidské domysly o jsoucnu, jeho podstatě a smyslu a omezovati klamné závěry a názory. V tom smyslu je filosofie kritikou vědeckého myšlení a poznání, neboť se snaží správně hodnotiti dané teorie a záhady. Filosofie není tedy vědou v obvyklém slova smyslu, nýbrž vědou sui generis, která doplňuje všecky odborné vědy celkovým hlediskem, aby tím dospěla k vyššímu pojetí života a otevřela tajemné síně věčné Pravdy.

Opravdová filosofie chce dospět k pravdě objektivní, obecné, platné pro všecky lidi. Pravda poznaná musí však býti též milována. Poznání vede člověka k tomu, aby podle něho zařídil i své jednání životní. Myšlenka stává se činem. Mravní, hospodářské, politické i obecně kulturní názory lidské nejsou ničím jiným, než aplikací vládnoucí filosofie. Z filosofického poznání vyvěrá i lidské jednání. Ideje filosofické pronikají nejen odborné vědy, umění a literaturu, nýbrž i veškeren život národní a společenský. Filosofie snaží se býti v každé době výrazem obecné pravdy a usiluje proto, aby se podle jejího učení utvářela lidská společnost a řídilo všechno společenské dění.

Mnozí odmítají filosofii a pokládají mylně její úsilí za marné, ježto prý filosofie řeší stále tytéž záhady a ježto prý existuje tolik různých soustav filosofických. Ovšem námitka taková je naprosto falešná a klamná. Synthesa filosofická, v níž splývá osobní prvek poznání s prvkem objektivním, znamená stálou živoucnost a novost filosofického badání. Pravého filosofa charakterisuje hluboký pohled do nitra lidské duše a v tom právě záleží stále nová originalita filosofické práce a trvalá její hodnota.

Množství a různost filosofických soustav je právě výrazem této živoucnosti filosofie. Nad to pak různá řešení dají se vpravdě převésti v několik základních rozporů, takže různost je leckdy pouze zdánlivá. Rozdílnost tkví často jen ve větším nebo menším zdůraznění určitého slova, symbolu nebo formulky. Vidí-li některý filosof se zvláštním jasem a určitostí jen jistou stránku jsoucna a hájí-li ji s největším úsilím, neznačí to ještě popření ostatních stránek. Určité analogie, symboly i určitá slova možno velmi často nahraditi jinými slovy či symboly.

V dějinném vývoji filosofie spatřuje zcela jasně, kterak některé naivnější názory starší se postupem doby a rozvojem věd nahrazují názory správnějšími. Tím právě se odstraňují překážky, jež leží na cestě k pokroku vědy a k dokonalejšímu poznání pravdy. Filosofie, usilující o nejvyšší dosažitelnou lidskou pravdu, ukazuje svou mnohostí a růzností soustav, kterak duch lidský je neúnavný ve své touze po dokonalém poznání.

Každý přesně promyšlený a osobně zažitý systém filosofický vylučuje naprostý omyl a klam. Klam a omyl je v neúplnosti, v jednostrannosti, v nejasnosti, ve falešných předpokladech a v nepřesných analogiích a symbolech. Jde tu po většině jen o pravdu částečnou, o jistou stránku pravdy, již nutno nahradit pravdou celou.

Jednotlivé soustavy filosofické jsou jakoby jednotlivé věty nádherného rozhovoru o pravdě. Filosofické teorie jsou jakoby jednotlivé kaménky nádherné mosaiky, jsou jakoby rybářské sítě, jež je nutno klásti na sebe tak, aby jednotlivé nitě zakrývaly stále více otvory, čímž stále méně uniká z celkové sítě, v níž je uzavřen svět pravdy.

Synthesa pravdy, jednotící mnohost filosofických soustav, byla výstižně nazvána „philosophia perennis", věčná filosofie či lépe ještě filosofie věků. Ve filosofii věků splývá v jednotu vše, co nejlepšího v oboru myšlenkovém vytvořil starý i střední věk, jakož i obrovské výzkumy vědecké nové doby. Filosofie věků je souborem ideálních snah a tuch všech dob a všeho lidstva. Srdce lidské, jež vlastní svou přirozeností touží po nejvyšších ideálech, po plnosti pravdy, po Absolutnu, nalézá ve filosofii věků tu filosofii, po které už toužili a stále touží ušlechtilí duchové, vědci, filosofové i světci. Jaká nesmírná síla vzniká tu společnou jejich prací: vítězství života a dobra, triumf pravdy a krásy, plnost bytí. Slovo stává se činem!

*

ak. — Ze školství a výchovy.

Brány škol se otevřely a lavice se opět zaplnily mládeží. Tu si mimoděk vzpomínáme na začátky školního roku, jaké bývaly dosud, hlavně, jak začátek školního roku zahajovaly časopisy, zájmové skupiny a učitelé, totiž ve jménu jakého hesla, jakých starostí.

Mládež užila prázdnin jistě k svému zotavení, aby nabrala k práci a studiu nových sil. Značná její část ovšem netábořila bezstarostně pod stany a neodpočívala u vody, ale opalovala se na slunci při práci tělesné, pomáhala doma rodičům a příbuzným při pracích na poli a v zahradách. Mládež, která doma nemá možnosti pracovat na poli, na výzvu Národního souručenství pomáhala letos ochotně při polních pracích cizím lidem.

Zájem o školu a výchovu neutuchl ani o prázdninách. Katolické učitelstvo i letos uspořádalo obvyklý prázdninový

kurs, a to desátý jubilejní kurs ve Valašském Meziříčí. Neboť katolické učitelstvo podle zprávy o tomto kursu (Ant. Slezáček v Lid. l. 8. srpna) je si vědomo Nerudových slov: „Kdo chvíli stál, již stojí opodál.“ Tato slova snad nejvíce platí o učiteli, o vychovateli mládeže. Chce-li učitel státi na výši doby a má-li vychovávat pro život, musí stále sledovati jak nové poznatky v oboru vědním, tak i současný život, světové dění a život svého národa v něm. Žádný učitel tudíž nemůže nikdy složiti ruce v klín a hověti si v klidu s blahým vědomím, že všechno již ví a umí. V tom vědomí se začaly pořádati prázdninové vzdělávací kursy katolických učitelů. První byl ve Frýdlandě nad Ostravicí s počtem 67 kursistů. Potom se konaly v různých městech moravských, českých a slovenských (Český Krumlov, Svatý Kopeček u Olomouce, Banská Bystrica, Náchod, Užhorod, Znojmo, Trenčín, Domažlice), záměrně, aby účastníci měli zároveň příležitost poznati přírodní krásy a historické památky. Jest zajímavo sledovati, jak počet účastníků rostl; na druhém kursu bylo již 164 účastníků a na devátém 249. Kursy byly schváleny ministerstvem školství a národní osvěty, ale nikým nebyly subvencovány. Je to výsledek jen obětavé spolupráce. Na kursech přednášelo celkem 100 kvalifikovaných odborníků a vědeckých pracovníků. Letošním jubilejním kursem bylo zakončeno přípravné období kursovní práce, jež sbíralo pracovníky, sledovalo pedagogické a vůbec kulturní směry a teď nastane období nové, období výstavby katolické pedagogiky, která má proniknouti duší české mládeže, aby bylo zajištěno duševní zdraví národa v budoucnosti a tím i jeho růst a nová slavná budoucnost.

V úvodníku Nár. listů (1. září) pod nadpisem „Ne pro školu, nýbrž pro život“ byl zdůrazněn nevyhnutelný požadavek, aby do našich škol byl navrácen duch pravé zbožnosti a uvědomělého vlastenectví. Připomnělo se tu, jak před válkou obětaví kantoři se dělili s duchovními o cílevědomou národní výchovu, a tak vynikajícím způsobem se zasloužili o zázrak, zvaný českým obrozením, a že tedy vzdělání a tříbení rozumu bylo správně doplňováno a umocňováno vzděláním a tříbením srdce v harmonické pěstění, jehož ovocem byl velkolepý a všestranný rozkvět českého národa.

Často se opakuje výrok: „V práci a vědění jest naše spasení.“ Při tom však důležité jsou zároveň mravní síly národa a tím ovšem každého jeho jednotlivce. Ne samým chlebem živ jest člověk i národ. Vedle statků hmotných, vedle hodnot hospodářských jsou ještě hodnoty duchovní, knížectví ducha, jež nelze ztratit. Je ovšem třeba o ně pečovat. Nepomohla by jednota jen mechanická, vnější, kdyby nebylo jednoty duchovní, vnitřní. Je nutno starati se i o nitro člověkovo, o jeho vnitřní změnu a růst. Vnější instituce a dekrety samy o sobě nepomohou, neodstraní nedostatky společnosti, neboť instituce jsou dcery ideí, citů a mravů, které ovládají národ. Různé instituce spíše mechanisují a odosobňují člověka, splňuje se jen sen o robotství. Člověk se plánovitě proměňuje v stroj, v tvora bez svobody, bez vůle. A je přece nutno být člověkem. Je nutný návrat

k lidství, k životu. A životem je Kristus. Dal nám velkolepý příklad o smyslu života, o tom, že život jest láska a Bůh jest láska. Ukázal, že láskou se člověk sjednocuje se světem, s člověkem i s Bohem a že se světa zmizí zlo, až bude překonáno dobrem. Také je důležito, aby člověk v těžkých dobách měl maják, aby nalezl cestu k vnitřnímu soustředění a nalezl „hlubinu bezpečnosti", vnitřní svobodu, která nikým a ničím nemůže býti zasažena a spoutána.

A tak nebude možno žádnému státu s jakýmkoli zřízením vymýtiti zcela náboženství z výchovy. Neboť náboženství je důležité pro život, týká se života. Proto v práci a vědění je spasení, ale také ve víře. Náboženské myšlení bude žíti, dokud poslední člověk bude zvedati hlavu k hvězdné obloze nebo se bude skláněti nad hrobem drahých bytostí. V revui „Akademie" bylo před lety napsáno: „Lidstvu se nedá odníti náboženství na základě nějakého programu, vládního dekretu nebo nařízení výchovy. Duchovní moc, jako je náboženství, nemůže býti umlčena ani ve výchově příštích generací. Děti se nesmějí pustit do života bez náboženského ochranného očkování proti nákaze pověry. Jinak bychom se museli připravit na to, že klesneme do nejhlubších forem pranáboženství, nepřeneseme-li na naše potomstvo jemnější formy náboženské, jež jsme zdědili. Náboženská potřeba nepěstěná, ale nevyhladitelná, vedla by, přístupna bezmocně každému dojmu, k nejsurovější pověře." Ale pak se dítě musí v náboženském životu cvičit, nikoli aby se mu jen podávaly všelijaké poučky o náboženství, často záměrně skreslené; když někdo chce, aby z hocha byl švec, musí šít boty, nejen aby se učil teorii, jak se boty šijí. Avšak v důsledku atheistických teorií náboženství se pokládalo za nejméně cenný předmět ve škole, proto rodiče mohli žáka z náboženství odhlásit, a to kdykoli. Nyní ministerstvo školství chtělo jaksi vyhovět volání doby, i učinilo krůček a nařídilo, že žák nemůže být odhlášen z náboženství během školního roku; na začátku školního roku ovšem může.

Náboženský život má také význam národní; pomáhá i udržovat národní větve v cizině. Připomněl to dr. Jos. Doležal (Lid. l. 13. srpna); naše národní skupiny české se udržují po generace nejjistěji tam, kde mají svůj náboženský živý střed, českého kněze, kostel a národní, náboženskou školu při něm (na př. v Americe). Kdežto u svobodomyslných Čechů třetí a další generace zapomínají již i českou řeč a přes to, že si ještě uvědomují a třeba s hrdostí svůj český původ jako rodinnou tradici a památku, ztrácejí se prakticky svému národu v cizím okolí. Je tedy nutno dobře si uvědomiti, co znamená náboženská víra a životní názor pro celý život národa, pro jeho růst a úpadek. A je to křesťanský život národa, v němž jest podstatný kus smyslu tradice svatováclavské, tradice zachování českého kmene. Proti tradici svatováclavské se ovšem kladla tradice husitská. Ale vyzdvihovala se ponejvíce jen její stránka revoltující a zastírala se kladná stránka zbožnosti. Sám Hus přece psal: „Prosím mistróv, aby své žáky věrně učili, najprve aby Boha milovali, pro jeho sě chválu učili a pro prospěch obcě a pro své spasenie." Pražský

archivář univ. prof. dr. Vojtíšek v přednášce o Husovi letos pravil, že v písni svatováclavské i v husitském chorálu se ozývá totéž češství, ohrožované, a nechtějící zahynouti, ale češství, toužící po vyšších hodnotách duchovního zivota. Tak by se snad našel styčný bod v zájmu národa, zvláště když, jak napsal kanovník Krojher v Pošumavském Kraji, je sotva padesát lidí v národě, kteří znají, co učil Jan, a není padesát lidí, kteří by drželi, co učil a kteří by věděli dopodrobna, proč byl Jan Hus upálen.

Dnes je záhodno jíti ke kořenům, aby se upevnily síly národa, aby se chránila národní celistvost. Výchova musí býti národní a zároveň všelidská. Toho jsou pamětlivy nové osnovy, když určují zásadní hledisko: „Normálními učebnými osnovami dává se výchově a vyučování mládeže v obecných a měšťanských školách jednotný základ v duchu národním a křesťanském.“ Dále se tu praví, aby školní výchova a vyučování pěstovaly soustavně a harmonicky duševní a tělesné schopnosti žáků. Neboť hlavním úkolem jest vychovati charakterního člověka, který by byl platným členem svého národa. Správně se dnes zdůrazňuje, že výchova musí opět přijíti do popředí (Ing. Lad. Novotný v Nár. l. 20. srpna). Děti musí býti vráceny rodině a škole. Výchovu je třeba založiti na kázni, smyslu pro odpovědnost a přesnost, neboť to jsou i základní podmínky úspěšného podnikání v životě. Odklon od spravedlivé kázně a od přirozené autority učitelské znamenal současně odklon od zdravého chápání výchovy dítěte. Výchovu je nutno vrátiti přirozeným cestám. A je potřebí změny životního názoru, počínajíc čítankami na obecných školách, přes všechny stupně všech škol až do výchovy tělocvičných a sportovních svazů.

Nové osnovy tedy zdůrazňují zvýšenou péči o mravní stránku školní výchovy, pěstování tělesného, ale i duševního zdraví, neboť oboje je základní podmínkou úspěšného života a radosti z něho. Zvýšené péče o mravní výchovu je zapotřebí jistě zvláště v době, kdy je tak veliká moc slova a od něhož závisí čest člověka i národa. Neboť není-li úcty k pravdě, není-li spravedlnosti a svědomí, je možno „slabší řeč učiniti silnější“, jak hlásali řečtí sofisté, čili je možno, páchanou křivdu prohlašovati za spravedlnost. A ztratilo-li lidské slovo také svou váhu, je to jen znakem porušené rovnováhy duševní a zpustošeného nitra.

Zatímní osnovy byly vydány ministerstvem školství a národní osvěty také pro střední školy. I v nich se klade důraz na výchovu mravního charakteru žákova. K tomu se má využíti všech výchovných složek ve všech předmětech. Jako v dosavadních osnovách, žádá se, aby vyučování povinnemu náboženství podporovalo mravně výchovnou snahu školy a pracovalo k tomu, aby mravní základ, jejž škola poskytuje jako celek, byl doplněn základem náboženským.

V novych osnovách se věnuje pozornost také vztahu žáka k učiteli a naopak. Poměr učitele k žákovi má býti společenský, bezvadný, otcovsky shovívavý, prátelsky vlídný, ale při tom i důsledný, odstupňovaný podle věku dětí. Má-li žák neúspěch, někdy

nahodilý, má býti učitelem především trpělivě posuzován, aby neztrácel chuti a vůle k další práci. Učitel má míti též účast i s rodinnými poměry žactva a bedlivě sledovati sociální činitele. Zdárný výsledek školní práce závisí na o s o b n o s t i u č i t e l e. Osnovy připomínají, že nestačí jen formálně plniti předpisy, nýbrž je nutno míti vřelou účast na žákově práci, míti lásku k mládeži a vychovatelskou schopnost, posilovanou stálým studiem vlastních oborů a pedagogické literatury. Takové pokyny jsou vždy cenné. A učitel nemá být jen a jen soudcem, nýbrž i rádcem a vůdcem. A do školy patří také veselí a radost, o níž v minulých číslech Hlídky psal dr. Fr. Tomášek. Radostné ovzduší školní jest i cílem katolické pedagogiky; příkladem dnes jsou metody salesiánske. Je také na omylu učitel, který myslí, že všeho dosáhne tím, že se stále mračí, zlobí, a když jen kárá, nikdy nepochválí. Učitel, který myslí, že slůvko „chvála" má býti z pedagogického slovníku vyškrtnuto, neví, kolik by kolikrát dosáhl uznalým a laskavějším slovíčkem. Vždyť uznání bývá osvěžující rosou i pro lidi dospělé a také pro zamračeného učitele. A tak vedle radosti je i otázka odměny a chvály ve škole. Je zajímavé, že se dnes vyskytují hlasy, aby vysvědčení s vyznamenáním bylo vydáváno i na školách měšťanských, jako je na školách středních. Za to je možno jen se přimlouvat, protože to nikoho nebude nic stát a přičinlivému žáku způsobí radost a bude mu pobídkou k další práci.

O učiteli a žáku, resp. o s t ř e d n í š k o l e, vyšly o prázdninách v Lid. nov. (27. VII. a 29. VIII.) dvě stati. Prof. dr. Vlad. Úlehla v jedné píše o tom, jak by se dala odstraniti hlavní prý vada střední školy; není prý totiž oddělena funkce učitelská od zkušební, kterou tedy chce přísně děliti. Obnovuje prý tak jen požadavek již Komenského a Josefa Úlehly. A za druhé myslí, aby bylo dovoleno, aby žák v kterémkoli předmětě mohl jíti libovolně daleko. Proč by prý žák nemohl být třebas s latinou nebo s němčinou už v kvintě, když se jí hravě učí, zatím co ještě dotahuje dějepis a matematiku kvartánskou? Úkoly by totiž hned na počátku školního roku byly rozděleny do čtyř čtvrtletí. Kdo by chtěl, mohl by hned v prvém čtvrtletí podstoupit ústní i písemnou zkoušku ze všech čtvrtletí v takovém předmětě, kterému se lehce učí. Míní tedy jakousi dělbu práce; jeden učitel by látku souborně přednášel a v jiné hodině by ji probíral na příkladech a vysvětloval dotazy. Návštěva těchto vysvětlovacích hodin by byla nepovinná, a tak by žák sám převzal na sebe risiko za to, když by do nich nechodil. Tak prý by se i zlepšil poměr studentů k profesorovi, když by přišel k poznatku, že profesor je k něčemu jinému, než aby se z něho tropil smích. Jiný, cizí profesor pak z jiného ústavu by zkoušel.

Na tento Úlehlův návrh či domněnku, jak sám říká, dobře odpověděl dr. Robert Konečný v druhé stati Lidových novin. Upozornil na některé nepřesnosti ve vývodech Úlehlových a na to, že jeho vzorem je učitel vysokoškolský. Správně odpovídá, že učitel musí žáky učit učit se, myslit, t. j. klásti otázky, ustavičně zkoušet. A

zkoušet znamená přesvědčovat se, jak daleko žáci pronikli, a klásti otázky znamená vidět tutéž věc pořád z nového úhlu, s jiného hlediska. Jiná věc je klasifikace, známkování. Tu dr. Konečný dává za pravdu prof. Úlehlovi a praví, že by byl s beder každého učitele sňat kříž utrpení, když by funkce komisaře byla dána jinému a učiteli by zůstala jeho funkce nejvlastnější, totiž učitelská, k níž by mu zůstalo více času. Je pravda, že každý učitel by byl nejraději, kdyby nemusel známkovat, ale činí-li se výtky střední škole nyní, je obava, že by se výtky zvyšily, kdyby klasifikaci prováděl profesor cizí, který žáka nezná po všech stránkach. Vzpomínáme na Italy, kteří zavedli cizí komisaře u maturity a dnes s takovým zařízením nejsou spokojeni.

Dr. Konečný však kořen reformy vidí jinde. Musí prý se totiž vyjít z očisty středoškolských profesorů, která záleží v jiné jeho přípravě na učitelské povolání. Dosud totiž profesor přenáší na střední školu metodu ze školy vysoké, na níž studoval a kde se učil jen datům a poznatkům. Cílem přípravy středoškolského učitelstva však by mělo být učit kandidáty učit. Tak se točíme stále v kole. Učitelé národních škol dosud vycházeli z učitelských ústavů, kde se učili svému řemeslu a nepochybně tu učitelské ústavy plnily svůj úkol dobře. Ale ruší se, aby učitel mohl míti středoškolské vzdělání a pak vysokoškolské. A u středoškolských učitelů, kteří je mají, zase běží o zvláštní vzdělání, které měli učitelé národních škol. I uvažuje se o cvičných školách, s jejichž zřizováním zase někteří nesouhlasí (na př. prof. Hendrich) a žádají, aby na několika normálních školách středních seznamovali s vyučováním kandidáty profesoři pro to určení a vědecky i pedagogicky zvlášť zdatní a zkušení. Dr. Konečný má jistě pravdu, když zmíněnou stať končí slovy: „Střední škola bude taková, jací budou profesoři.“ Záleží na osobnosti učitelově, o čemž mluví i osnovy, záleží na odborném vzdělání učitele, na jeho vědomostech a schopnostech pedagogických a didaktických. A záleží na tom, jak si dovede získat důvěru žáků a jejich lásku, která pak přechází i na předmět, kterému učí. A konečně záleží i na tom, jak předmětu dovede využít též po stránce výchovné a nepozorovaně žáky přivésti k tomu, aby se předmětu učili rádi. Dr. Trapl vzpomněl v Lid. nov. (21. června) na zapomenutého pedagoga piaristu Bonifáce Buzka, který působil v Praze, v Litomyšli, Strážnici a Mikulově a napsal: „... působila hloubka jeho ducha, jemnost cítění, mravní ryzost a nevtíravá skromnost, především však nadšení pro všechno krásné a neochvějná víra ve vyšší poslání člověka. Nesmíme ovšem zapomenout ani na jeho nadprůměrné vzdělání, obětavost ve školní práci a veliké umění, s nímž dovedl svůj předmět učinit nejen zajímavým, ale přímo životně důležitým pro všechny vnímavější studenty.“ Před časem dr. Dratvová psala o mlýnech bez duše, jaké z žáků středních škol činí objektivismus; je to právě přenášení vysokoškolské metody na střední školu. Učebnice jsou jen jako encyklopedické pomůcky, jež slouží lidem, chtějícím se pohodlně a bezpečně poučit o posledních vymoženostech. Kon-

stačují jen fakta, ale nemluví k srdci, nepovzbuzují vůle a neučí ani myslet. I píše: „Nepodávejme žákům jen látku, ale ukažme jim, co s ní mají dělat a jak souvisí s námi samými: které poučení pro nás má historie, kteří lidé nám mají být vzorem pracovitosti, obětavosti, hrdinské oddanosti k věcem nadosobním, ideálům, zbožnosti, jednoty národní i státní."

O prázdninách se dr. Konečný obíral také (v Lid. nov. 21. VII.) otázkou výběru středoškoláků. Neboť je-li na střední škole leccos vadného v osnově, metodách i ve výběru učitelů, je stejně mnoho vadného v žácích a jejich rodičích, a to zvláště tam, kde se zapomíná na to, že střední škola je škola výběrová. Jak však výběr provádět? Tu zdůrazňuje, že jediný a dokonce hromadný výzkum testovým souborem není rozhodující, protože velký počet činitelů může objektivní skutečnost pozměnit nebo i znehodnotit: strach, únava, indisposice, neporozumění i dobře vysvětlenému úkolu a pod. Nejvíce však návrhu Psychotechnického ústavu (o němž tu v minulých číslech byla také zmínka) vadí to, že má negativní postoj k výběru žáků, když chce vybírat jen z těch žáků, kteří se sami přihlásí na střední školu. I myslí pozoruhodně, aby se dobře hospodařilo s národními silami, t. j. aby pokud možno každý byl postaven na místo, které mu patří jeho schopnostmi a vlastnostmi, že by nejlépe vyhovoval výzkum všech žáků pátých tříd obecných škol za součinnosti učitelů a k přijímacím zkouškám by pak byli posláni jen ti vybraní, a to ke zkouškám přísnějším než jsou dnešní. To by znamenalo větší úřední i osobní odpovědnost učitelů obecných škol za návrhy žáků schopných ke středoškolskému studiu. Dále by měly mít profesorské sbory na návrh třípětinové většiny profesorů vyučujících v primě spolu se souhlasem školního psychologa, kde je tato instituce zavedena, pravomoc odkázati v pololetí na školu měšťanskou ty žáky, kteří neprospívají aspoň ve dvou předmětech. A konečně požadavky v primě by měly být zvýšeny, při čemž návrat latiny do prvních tříd by byl na prospěch.

O školských věcech na začátku srpna mluvil pan ministr školství a národní osvěty dr. Kapras ve schůzi veřejnozaměstnanecké komise výboru Narodního souručenství. Byly tu starosti s přebytkem učitelských sil v důsledku státoprávních změn, s prováděním pensionování učitelstva a profesorstva, se zřizováním poboček na odborných školách, když na ně nastal velký příliv žactva, s obsazováním uprázdněných stolic na vysokých školách a se zvýšením a prohloubením činnosti všech osvětových sborů a komisí se zřetelem ke skutečné národní výchově. Dohodnuta byla věc kandidátů profesury, kteří dosud působili na měšťanských školách. Všichni totiž budou služebně převedeni na střední školy. Aby se odstranil nedostatek zkoušených učitelů na měšťanských školách, bude uskutečněn přestupný přídavek učitelů měšťanských škol a jedná se také o změnu zkušebního řádu ve IV. odboru; hlavním předmětem by byl tělocvik a k němu by si kandidát vybral jeden z několika možných kombinací k doplnění celého odboru. O prázdninách byly též uveřejněny výsledky revise učebnic na národních a středních školách.

Náboženské vyznání na německých školách. Říšské ministerstvo školství vydalo statistiku o náboženském vyznání žáků a učitelů ve školách na území Třetí říše. Školní mládeže je celkem 7,596.437, z toho je 2,792.027 řím. katolíků, 4,680.260 protestantů a 56.662 „věřících v Boha“ (podle nedávno utvořené formule „gottgläubig“). Z celkového počtu 180.000 učitelů a učitelek je 61.000 řím. katolíků, 110.000 protestantů a kolem 5000 „gottgläubig“.

*

nn. — Paběrky z kapitolního archivu olomouckého. (Č. d.)

Z Otaslavic. Tento rod jest zastoupen poměrně nejvíce údaji. K 10. lednu jest zaznamenána (fol. 2) Helena z O. Tato byla sestrou Mikuláše a Jimrama z Otaslavic (Pilnáček, 170). O jejím třetím bratrovi, olom. kanovníku Vojtěchovi, se dočítáme při 20. lednu (fol. 4). — Při 21. červenci nacházíme Vojtěcha, bratra Alšíka, který však v Pilnáčkově rodokmeni chybí. — Rovněž není mezi Vojtěchovými sourozenci u Pilnáčka sestra Markéta, jejíž anniversarium bylo konáno 24. října (fol. 59). — Posledním a dosud rovněž neznámým členem rodu z Otaslavic jest otec kanovníka Vojtěcha Mikuláš, zaznamenaný při 12. listopadu (fol. 69). Pilnáčkův rodokmen sahá totiž až po sourozence kanovníka Vojtěcha. Tím si lze vysvětliti, proč jeden Vojtěchův bratr se jmenoval Mikuláš.

Z Pražného u Vsetína. Stach z P. jest zaznamenán při 1. únoru (fol. 6). Připomíná se v letech 1408—1409 (Pilnáček, 28).

Z Vícova. Henslín z Vícova u Plumlova. Zapsán při 23. únoru (fol. 11). Dle Pilnáčka (140) se psal H. z Lešan, též z Vícova. Připomíná se v letech 1355—1379. Jeho syn Smil byl (1397) kanovníkem olomouckým.

Ze Ždánic. Při 2. březnu čteme jméno Bohuše ze Ždánic (fol. 13). Tento byl již v r. 1349 mrtev (Pilnáček, 250). Jeho bratr Vítek byl arcijáhnem olomouckým. — Při 11. srpnu jest zaznamenána pouze „memoria“, nikoliv anniversarium Hynka a Alšíka ze Ždánic (fol. 45). Alšík jest připomínán k r. 1373, jeho manž. byla Anežka (Pilnáček, 391). O Hynkovi však není nikde žádných zpráv, patrně se tedy jedná o dosud neznámém členu rodu ždánického.

Z Rokytnice. 3. srpna bylo pamatováno na Rudolfa z Rokytnice a manželku (fol. 43). O tomto Rudolfovi jest známo (Pilnáček, 257), že patřil mezi nejstarší příslušníky svého rodu. Psal se též z Frankštátu a byl v letech 1371—1381 mor. komorníkem.

Ze Šumvaldu. 15. července bylo anniversarium Sbora ze Šumvaldu (fol. 39). Tohoto člena v rodokmenu šumvaldském vůbec nenacházíme (viz Sedláčkův článek v Ottově slovníku, 24, 698). — 18. srpna bylo výročí Dětocha ze Š. (fol. 40). Tento se připomíná se synem Dětoškem v r. 1373, kdy se s otcem přestěhoval na Opavsko. Dětoch byl jedním z předků této rodiny a byl asi v užších stycích s olom. kapitulou, neboť (dle Sedláčka, Rozletilé kapitoly, ČMM, XX, 26) jeho pečeť se vyskytuje několikráte v jejím archivu.

Z předních rodin moravských jsou zastoupeni v Libri distributionum pouze páni z Kravař a ze Šternberka. — Z kravařských pánů jest Václav na Strážnici zapsaný při 14. červenci (fol. 39). Páni tohoto jména jsou dva, protože však druhý jest onen známý husitský předák, jest jasno, že běží o Václava I., bratrance biskupa Lacka z Kravař, připomínaného v letech 1368—1381 (Pilnáček, 383). — 18. května bylo výročí Jana z Kravař (fol. 28). U tohoto pána jsou potíže mnohem větší, neboť Janů z K. bylo celkem šest. Snad by se do tohoto časového i osobního okruhu nejlépe hodil Jan IV., připomínaný v letech 1372—1382, jenž byl bratrem biskupa Lacka.

Pánové ze Šternberka jsou zastoupeni nejprve Petrem (fol. 13), jehož památka (nikoliv anniversarium!) připadala na 20. března. Tímto Petrem byl jeden z prvních členů rodu, připomínaný v letech 1202—1224 (Sedláček, Ottův slovník, 24, 777). — 29. září (fol. 59) bylo výročí Zdeňka ze Šternberka. Bližší určení jeho osobnosti jest velmi nesnadné, neboť na Moravě byli tři pánové toho jména. Snad se jednalo o Zd. na Lukově, žijícího kolem r. 1398. (Tamže, 778). — Poslední Šternberk jest Diviš, zaznamenaný při 3. prosinci (fol. 67), který byl v r. 1314 purkrabím v Olomouci a v r. 1329 byl již mrtev. Obdaroval olom. klarisky (Sedláček, u. m.).

Z jiných osobností budiž uvedena „nobilis Suzanna de Prostanno", o níž in margine stojí připsáno: „Mater D. Joannis episcopi Waradiensis." (Při 9. lednu, fol. 164.)

Kromě toho jest v nekrologických záznamech řada osob, o nichž nelze zjistiti vůbec nic. Jsou to: V oktávu Mladátek „memoria D. Kačne de Brykovic" (fol. 1). 10. ledna Ludmila de Rozvadovic (2). — 28. února Wyrzen cliens cum uxore (13). — 22. března Vuka miles (14). — 26. května D. Unka miles cum uxore (30). — 29. května D. Swrczko miles cum uxore (30). — 9. června Lwyko miles de Donka (32). — 1. července Pardusius camerarius (37). — 24. srpna memoria Beneše, Drslava, Jana-komorníka, jeho manželky Kláry, jejich syna Jindřicha, Beneše a manželky Anežky (47). — 3. září zemřel „D. Hynko cancellarius imperatoris" (49). — 9. září zemřela královna Kunhuta (50). — 10. září zemř. „domicella Kačie" (tamže). — 7. října zemř. „D. Andreas de Cracowczie" (56). — 5. listopadu zemř. „Wyska domicella". — 3. února zemř. Markéta z Kunštátu (169). — 10. února zemř. Jan z Bludova, kanovník (171). — 5. března zemř. Kryštof „komerer" (175). — 9. září zemř. „Martha virgo de Miličín" (212). — 11. října zemř. Barbora, manželka Jindřicha Tetaura.

Celkem lze o těchto záznamech říci tolik: Jsou většinou ze XIV. století, velká jejich část se vztahuje na drobnou venkovskou šlechtu, vázanou ke kapitule buď příbuzensky anebo vasalsky.

MALBY KOSTELŮ a všechny jiné kostelní práce v každém slohu, materiálem zaručeně nejlepším provádí vkusně, trvanlivě a levně **Fr. Kolbábek,** malíř kostelů **v Náměšti n./Osl.**

Je to nejstarší firma toho druhu na Moravě, pracuje výhradně v malbě kostelů nepřetržitě od r. 1894 a vymalovala již 129 kostelů k plné spokojenosti a malba kaple bisk. alumnátu v Brně je 130. Porady na místě, plány a rozpočty nezávazně.

Hlídka

V Brně 31. října 1939 • ročník LVI. • číslo 10.

Dějiny Odboru pro zakládání venkovských knihoven v olomouckém semináři 1870-1899.

Dr. Fr. Cinek. (Č. d.)

26. Žádost z Lipinky.

P. b. P. J. K.

Ctihodní páni bohoslovci!

Bažení lidu obce naší Lipinské po kníze zábavní, poučné a k tomu vzdělávací, zavdalo podnět, by se u nás založela aspoň knihovna obecní, poněvadž i knihovny školní postrádáme. Však se nám staví hmotný nedostatek v cestu, poněvadž obec v celku malá a chudobná, nemůže poskytnouti k tomu dostatečných prostředků. Tu se obrácím ve jménu obce Lipinské na zdejší ctihodná pány bohoslovce s prosbou, jsa o jejich štědrotě přesvědčen, by nám ráčili též uštědříti několik knih, které by tvořili u nás začátek knihovny obecní, kterou hodlám s přičiněním zdejšího slavného farního úřadu v patřičném pořádku udržiti a co možná i rozšířiti.

Naposledy by se u nás chápal lid i knih zhoubných, čemž by morální stav tohoto prostého lidu podkopán byl.

Neoslyšte ctihodní páni bohoslovci prosbu naši; neb vím, lid zdejší žehnati bude Vám stále, že jste mu poskytli požitku duševního, který čerpati může ze zřídla pravého.

V Lipince dne 5. ledna 1879 Jan Ošťádalů, učitel

(L. S.) Antonín Bittner, farář v Hradečné (L. S.) Jan Stencl, starosta obce

27. Poděkování z Lipinky.

P. b. P. J. Ch.!

Díkůvzdání.

Zastupitelstvo obce Lipinské cítí se velevázáno k díkům nejvřelejším za spanilý to dar, kterým nás ctihodní páni bohoslovci obmysliti ráčili.

Byl to pro naši chudou obec velký dar, jsa u nás teď zřídlem dlouho již želaným, které poskytne příležitosť mnohým ku poučení a vzdělání. Neb dosud postrádala obec naše kníh to „dobrých", by i city to nejdůležitější prostřednictvím jejich buzeny byly.

Na laskavé zdělení, kterak sobě dle přání Vašeho počínati máme, dáváme v odvět, že bylo vše zařízeno tak, by se knihovna se zdarem potkala a i příspěvky rozšiřována byla.

Vyslovujeme ctihodným pánům bohoslovcům naše nejpovinnější díky a voláme ve jménu všech občanů mnohonásobné „Zaplať Bůh" za dar tento.

V Lipince v únoru 1879.

Jan Ošťádal, nár. učitel (L. S.) Jan Štancl, starosta.

28. Žádost z Vísek u Boskovic.

— — Farnost Vísecká náleží mezi farnosti chudobnější neb (vyjímaje asi 20 usedlostí v celé farnosti) jsou obyvatelé ponejvíce domkaři, kteří kromě skrovného výtěžku z půdy méně úrodné poněvadž hornaté z většího dílu a piščité, žádné vedlejší uživnosti nemají.

Farnost Vísecká jest smíšena, kdež vedle 650 katolíků žije okolo 300 protestantů a tudíž zvláště potřebí — by náboženská přesvědčenost mimo jiné prostředky prostředkem rozšiřováním kněh katolickou nauku objasňujících a hájících u katolíků se rozmáhala.

Farnost Vísecká pozůstává ze čtyř vesniček dosti daleko od sebe a od farního místa vzdálených, ve kterých s pořádku v den nedělní křesťanská cvičení se odbývají a tedy teprve po čtyřech týhodnech — ano i později při nahodilých se překážkách — se těm kterým obcím poskytuje ústního poučení náboženského a vhodného pro svátečný den odpoledního duchovního zaměstnání, — ohledem čehož opětně se vyskytuje potřeba, by dobré čtení zde vynahrazovalo nedostatek zmíněný a uvarovalo od znesvěcení dnů Páně.

K těmto důvodům poukazujíce opětují s veškerou úctou nížepsaní prosbu svou k ctihodným pánům bohoslovcům diecése Olomoucké o laskavé obdaření — knihami — farní knihovny ve Vískách důvěřujíce se, že věhlasná dobročinnost ctihodných pánů bohoslovců Olomouckých neobmezuje se snad hranicemi diecese.

Ve Vískách dne 8. ledna 1879 Jan Šafránek, farář

(L. S.) Antonín Wonda, kostelní hospodář

Pozn.: 20 knih

29. Žádost z Olší.

Ctihodní Páni bohoslovci v Olomouci.

Korešpondenčním listkem od 5. ledna b. r.: bylo nám tamnějším pánem knihovníkem láskavě oznámeno, že žádost obce Olší výborem pro zařízení knihoven venkovských vzata byla v úvahu, a usnešeno nám podati knihy pro knihovnu, až budeme míti svého duchovního správce, což aby se velmi záhy stalo, z plna srdce nám se přeje.

Na tuto resoluci smíme odpovědíti, že při usnešením výboru tomto ctěném přestáváme a prosíme, jestli možno, aby k naši knihovni venkovské nám některé knihy darovány byly.

Nám byl instalován dnem 24. listopadu 1878 za faráře Vdp. Antonín Brabenec, a protož doufáme, že se nám té výhody dostane a obec naše podporu knih obdrží.

V Olší, dne 16. ledna 1879

(L. S.) Ant. Brabenec, farář — Josef Peksa, předseda místní školní rady.

a obecní výbor — Josef Peksa, Starosta a Misto Předseda

30. Žádost faráře Vincence Sedláka z Prusinovic ze dne 24. ledna 1879.

(Dovolává se přímluvy seminárního spirituála Droběny a adjunkta Wisnara.)

31. Poděkování z Prusinovic.

Pochválen buď Pán Ježiš Kristus!

Stateční jonáci bohoslovci Olomoučti!

Za 40 kněh Vámi ku založení knihovny v mojí farnosti laskavě zaslaných Vám ve jménu mých oveček ty nejvroucnější díky vzdávám, a slibuji, že se přičiním, aby všechno dle Vaší vůle zařídilo, a že hřivna ta sem položená ladem ležeti nebude. Taktéž Vám oznamuji, že těch dobrodinců pamětliv budu při oběti mše svaté — aby jim nic neubylo, ba aby jim to mnohonásobně v jakémkoliv ohledu nahrazeno bylo. Až

přijdete na vinici Páně, teprv poznáte a pochopite, jak veliké dobrodiní jste proukázali Církvi rozšiřováním kněh v směru cirkevním psaných. Bůh budiž Vám odplatitelem všem a jednomukaždému zvláště. Přijměte ode mne bratrské pozdravení, jenž jsem Vám všem srdečně oddaný bratr v Ktu

Na Prusinovicích, na den sv. Valentina 1879. Vincenc Sedlák, farář

32. Poděkování z Lince v Hor. Rakousích.

P. b. P. J. K.

Důstojní a Ctihodní Páni!

Velicí naši dobrodincové!

Nenacházím slov, na vyřečnosti dosti, bych Vám velikou radost, překvapením, darem tak velikánským spůsobenou, vyjeviti mohl. Nejsme zvykli tu v diaspoře žijící dary přijímati, ačkolvěk nám jich až příliš třeba; vždyt ale víte, že jsme jako i Vy čeledě Slovanské. Nemluvím to, hrdosti žeby bylo, ale sebevědomím vždy stoupajícím a se vynasnažujícím, aby vyplniti mohl slovo Pána: „Beatius est magis dare, quam accipere" Act. 20. 35. I já všemožně se zasazoval bych kromě kázání neděle a svátečního i mladíků (ze kterychžto, žel Bohu, myslí mnohý, že si v cizině vše může dovolovati) udržel dobrým čtením napomínáním v schůzkách atd. „oportune et importune" v dobrých mravech aby si nás pro statečnost aspoň Němci vážili — zvláště kázaní jen jinochům a děvečkám v Adventě uržíval po poledni a těšíval jsem se skutečně, když ze všech všudy slovanských nářečí pilně se dostavovali — knihy když žádali skutečně jen jednostlivé poskytnouti jsem jim mohl, zvlášť když Bohu žel zabyvati se čistě náboženskými si obtěžovali. Nyní ale pravdu svatou, z života a pro život tak chutně v knihách od Vás darovaných danou, doufám že více pořídím a odplata a zásluha budiž Vám Důstojní Pánové!

Vynasnažoval jsem se i sbírky činiti. Statečnější, ačkolvěk chudoba, mají dosti vydánků i zde pro „České služby boží" tak jsme rádi když kostelníka jen třemi zlatými čtvrt ročně vyplatiti můžeme a nemusíme zvlášt ještě připláceti. — Sbírky časté mívane v pádu neštěstí, umrtí neb onemocnění i cestujícím. Písně Varhaníka, ministrantů a.t.d.

V techto starostech a trampotách odporučil jsem věc a starost o stádce mně svěřené, dobrotivému Pánu Bohu na přímluvu Immaculatae B-M-V. a sv. Jánů Naších. A hle náhodou či lepe řízením Božím prosím Důst. p. Droběnu[1]) — nech mu Bůh platí — o píseň a obsáhnu knihu, prosím by nás láskavosti Vaší Důstojní Pánové odporučil — a již tak rychle vyslyšeni jsme, O! budiž proto dík srdečný dík P. Bohu a pak Vám Důstojní Pánové, jenž Vás co ušlechtilý nástroj upotřebyti ráčil k mému vyslyšení vroucných přání. Nepřestanu se proto i s dobrým lidem naším za Vás Důstojní Pánové modliti, v něj doufati že nakloňuje srdce a řídí mysle Dobrodinců v čas potřebný. Doufám pevně v něj, že bez jeho dopuštění ani Štremayer nad námi nezvítězí —

Nezazlíte mně Důstojní Pánové! když jsem citům podobným i v „Hlasu" ozvěnu dal, ale račte upřimě prosím: i budoucně nezapomenouti na nás a odporučených nás zachovati jak štědrosti tak i mohlitbám svatým — Bůh zaplati Vám. I já neopomenu jej jakožto nejmenší ze sluhů jeho stale při oběti nejsvětější prositi, by Vás jak sv. Štěpána a miláčka svého sv. Jána Dary Ducha sv. naplnil, srdce Vaše vyvýšil nad všechnu bídu a slabost lidskou, abyste jedenkráte při Oltářích mů sloužíce věrně, těšili se z šťastného vyplnění Vaších podnikání ku blahu lidu milovaného a k spáse vlastní.

V nejhlubší uctě a vážnosti značím se Dustojnostem Vaším

vděčný P. Kašpar Jurásek,
nehodný kněz sv. Františka Kapucínů
Český duchovní správce.

V Linci hor. Rak. na den sv. Eleonory 21ho února L. P. 1879.

---

[1]) Tehdy spirituál v olom. semináři.

33. Žádost z Horní Bečvy. P. b. J. K.

Velebný Pane knihovníku!

Velební a ctihodní páni bohoslovci!

Uctivou vznáším na Vás prosbu, abyste při podělování obcí knihami též na fárnost naši na Horní Bečvě u Rožnova pamatovati ráčili. Důvody, o které tuto prosbu opíráme, jsou:

a). Horní Bečva leží v obvodu arcidiecése Olomúcké.

b). Krajina hornatá, lid chudý, jenž se živobytím zápasí a na vzdělání duševní málo naložiti může.

c). Nebylo zde ani jedné poučné a zábavné knihy.

d). Postavíte si tím na samém Moravy východu, na pramenech bystré Bečvy pomník dobročinnosti své.

e). Sousední fary jako Hutisko a Bystřice těší se ze štědrosti Vaší — učiňte tedy i pro nás, seč můžete, a budeme Vám za lásku Vašnostinu vděčni.

Na Horní Bečvě na svátek blahosl. Jana Sarcandra 17/III 1879

Jménem pana fatáře našeho oddaný

Frant. Procházka, Coop.

Poznámka: 29. 3. zasláno 50 svazků.

Poděkování za založení farní knihovny na Hor. Bečvě 1. 4. 1879.

Podepsáni: Jan Vurček, farář
Fran. Procházka, koop.

34. Žádost z Protivanova.

Mnohoctění pp. bohoslovci v Olomúci!

Spoléhaje se na Vaši dobromyslnosť, kterou jste se již mnohokráte osvědčili, osmělujeme se Vás tolikéž žádati, by Vaše dobrota i k nám své štědré paže obrátila a naši školní knihovnu některými knihami obdařila.

Že nám není třeba vypisovati, jak potřebna knihovna pro venkov vůbec a zvlášť i náš jest, která by lidu odrostlejšímu i dítkám potřebných poučení poskytovala a tím zdar a účel vlastní každé knihovny podporovala, tu doufám tím více, že naše žádost nepovšimnuta nezůstane, když k věci dobré rukou přiložíme, ana hojného zdaru přinese.

V Protivanově 26. dne měsíce dubna 1879.

Jos. Klimecký, učitel — Tomáš Zapletal, nadučitel

Lenhart Josef,
farář a předseda

Poznámka: 50 knih

35. Žádost z Hrachovce.

Ctihodní Páni bohoslovci!

Podepsaný se dozvěděl, že ctihodní páni bohoslovci, k zakládání knihoven ochotně napomáhají.

Osměluje se tedy podepsany ctihodné pány bohoslovce co nejslušněji prositi, o několik knih k založení obecní knihovny v naší obcí.

Přičina mé prosby jest, poněvadž čtenařu za čas mého 5ti letého působení přibývá, tak že má skrovná knihovna z 18ti čísel Dědictví maličkých pozůstávající nepostačuje; a obec chudobná jest, tak že k zakoupení knih žádných peněz nezbývá.

Zaroven se podepsaní zavazují, že knihy vždy v dobrém pořádku držaný budou, a že k rozmnožení knihovny vždy jen dobré a k nábožnosti povzbuzující knihy jednati budou, o čemž se v. p. katecheta meziřičský vždy přesvědčiti může.

V Hrachovci dne 20. května 1879

Jan Dolínek, starosta — František Olša. mp. učitel

Josef Bauer, radní (L. S.)

*

Dle těchto dopisů lze sestaviit tento výčet založených neb rozšířených knihoven za dvouletí 1877—79:

1. Bzová, založ. školní, 35 knih.[1])
2. Bradleny, založ. školní, 30 knih.[2])
3. Dzbel, založ. školní, 35 (+15) knih.[3])
4. Vícov, založ. farní, 23 (30) knih.[4])
5. Rychaltice, založ. školní, 16 (17) knih.[5])
6. Hrbov, rozš. školní, 30 knih.[6])
7. Kostelany, zal. školní, 20 knih.[7])
8. Přemyslovice, založ. školní, 21 (35) knih.[8])
9. Osyčany, založ. obecní, 18 knih.[9])
10. Krhová, založ. obecní, 20 knih.[10])
11. Hostice u Č. Rudy, založ. obecní, 22 knih.[11])
12. Rybníky, založ. obecní, 20 knih.[12])
13. Lidečko, založ. školní, 21 knih.[13])
14. Brumov, rozš. školní, 11 knih.[14])
15. Olší, rozš. obecní, 30 knih.[15])
16. Boršice, založ. (rozš.?) farní, 25 knih.[16])
17. Vlachovice, rozš. farní (bohoslovci založená), 10 knih.[17])
18. Provodov, založ. farní, 35 knih (25+10 katechismů).[18])
19. Petrovice, rozš. obecní, 10 knih.[19])
20. Molenburk, založ. farní, 35 knih.[20])
21. Najdek u Žďáru, založ. školní, 20 knih.[21])
22. Lipinka, zal. obecní, 35 knih.[22])
23. Vísky u Boskovic, zal. (rozš.?) farní, 20 knih.[23])
24. Prusinovice, rozš. (zal. ?) farní, 40 knih.[24])
25. Linec v Hor. Rakousích, zal. čes. farní (u kapucínů), 40 knih.[25])
26. Horní Bečva, založ. farní, 50 knih.[26])
27. Protivanov, rozš. (zal.?) školní, 50 knih.[27])

---

[1]) Žádost ze dne 1. 11. 1877. Vyhověno 31. 11. 1877.
[2]) Žádost 13. 11. 1877. Vyhověno 15. 12. 1877.
[3]) Žádost 30. 11. 1877. Vyhověno 15. 12. 1877. Druhý údaj o doplňku počtu knih ze seznamu na konci Zápisků.
[4]) Žádost 13. 12. 1877. Vyhověno 8. 1. 1878. Druhý údaj dle seznamu.
[5]) Žádost 14. 12. 1877. Vyhověno 8. 1. 1878.
[6]) Žádost 15. 12. 1877. Vyhověno 8. 1. 1878. Počet knih dle seznamu.
[7]) Žádost 6. 1. 1878. Vyhověno 17. 1. 1878.
[8]) Žádost 6. 1. 1878. Vyhověno 16. 1. 1878. Počet knih dle seznamu.
[9]) Žádost 13. 1. 1878. Vyhověno dle poděkování z 20. 2. 1878.
[10]) Žádost 2. 2. 1878. Vyhověno 8. 2. 1878.
[11]) Žádost 2. 2. 1878. Vyhověno 23. 2. 1878.
[12]) Žádost 28. 2. 1878. Vyhověno (datum neoznačeno).
[13]) Žádost 24. 5. 1878. Údaj c založení škol. knihovny a počtu knih dle seznamu.
[14]) Poděkování 17. 6. 1878. Bližší údaje dle seznamu.
[15]) Žádost ze dne 12. 9. 1878. Odloženo pod podmínkou. Dne 16. 1. 1879 oznamuje se z Olší, že podmínka splněna. Na to rozšířena obecní knihovna 30 knihami.
[16]) Žádost ze dne 10. 10. 1878. Vyhověno 19. 10. 1878.
[17]) Žádost 13. 10. 1878. Vyhověno 19. 10. 1878.
[18]) Žádost 12. 12. 1878. Vyhověno 21. 12. 1878.
[19]) Žádost 16. 12. 1878. Rozšířena obecní knihovna (dle seznamu).
[20]) Žádost 17. 12. 1878. Vyhověno 21. 12. 1878.
[21]) Žádost 26. 12. 1878. Vyhověno (datum neudáno).
[22]) Žádost 5. 1. 1879. Založena obecní knihovna 35 knihami. Poděkování v únoru 1879.
[23]) Žádost 8. 1. 1879. Vyhověno (datum neudáno).
[24]) Žádost 24. 1. 1879. Vyhověno dle poděkování na sv. Valentina 1879.
[25]) Poděkování ze dne 21. 2. 1879.
[26]) Žádost 17. 3. 1879. Vyhověno 29. 3. 1879 (50 svazků). Poděkování 1. 4. 1879.
[27]) Žádost 26. 4. 1879. Vyhověno (datum nezjištitelno).

28. Hrachovec, rozš. (zal.) obecní, 50 knih.[1])
29. Buková, knihovna neoznačena, 30 knih.[2])
30. Suchdol, knihovna neoznačena, 35 knih.[3])
31. Horní Lhota u Vizovic, knihovna neoznačena, 42 knih.[4])
32. Ústí u Hranic, knihovna neoznačena, 20 knih.[5])
33. Brumov, rozš. školní, 35 knih.[6]) (P. d.)

Apoštol Pavel v Soluni.

Dr. Josef Miklík. (O.)

PRVNÍ LIST K SOLUŇANŮM.

Exegeté upozorňují především na otcovskou lásku, která dýchá z každé řádky tohoto listu; nepsal jej rozum, spíše jej diktovalo srdce. Je to první list, který poslal apoštol církvi, proto si zaslouží podrobnějšího rozboru.

Apoštol nepíše jenom svým jménem, úmyslně připojil oba své průvodce, aby jeho vývody učinily hlubší dojem. Blahopřeje soluňským křesťanům pro jejich vytrvalost ve víře a prosí Boha, aby žili podle jejích zásad (1, 1—4). Nezklamali nadějí, které v ně skládal (1, 5—6), jejich dobrý příklad nepůsobil jen v Macedonii a v Řecku, usnadnil apoštolům práci po celém římském světě (1, 7—10).

V následujících verších přechází Pavel na podkopnou práci svých židovských protivníků; jeho obrana není dlouhá, zato tím účinnější, protože se mohl dovolávati vlastní zkušenosti soluňských křesťanů.

Je pravda, začátky nebyly snadné; předcházelo jim velké utrpení ve Filipech, ani v Soluni neměl ustláno na růžích (2, 1—2). Po lidské chvále nikdy netoužil, proto nemusel nikomu lichotiti (2, 3—5); nikoho nechtěl připraviti o majetek, proto se živil prací svých rukou (2, 6—9). Jeho jediným přáním byla spása jejich duší (2, 10—12). Se Soluňskými ho nestmelila jen společná víra, nýbrž i společné utrpení (2, 13—14).

Při této příležitosti rozhovořil se Pavel o svých židovských nepřátelích. Nemají dosti na tom, že pronásledovali proroky a usmrtili Spasitele světa; pronásledují i jeho apoštoly, protože nepřejí pohanům spásy (2, 15—16). Poslední myšlenka snad překvapuje svou smělostí a přece ji čteme tolikrát v židovských pramenech. Apokryfní IV. Esdr. 6, 55n praví: „Haec autem omnia dixi coram te, Domine, quia propter n o s (Judaeos) creasti saeculum (!). Residuas autem gentes ab Adam natas dixisti eas n i l esse et quoniam s a l i v a e (slina) assimilatae sunt.“ Apoštol končí proto slovy: (židé) Bohu se nelíbí a všem lidem se staví na odpor.“[7])

Ale ještě jedné pomluvy nemohl nechati Pavel bez povšimnutí. Židé mu vytýkali, že zbaběle utekl a nechal křesťany na holičkách.

[1]) Žádost 20. 5. 1879. Vyhověno. Údaj o počtu knih ze seznamu.
[2]—[6]) Dle dopisu Ondrouškova v Zápiscích.
[7]) Stejně Tacit (Hist. V, 50): „adversus omnes alios hostile genus.“ Podobně Juvenál, Sat. XIV, 103-104.

Je pravda, musel je opustiti, ale nikdy na ně nezapomněl. Dvakrát se pokusil o návrat, po každé mu jej znemožnili židé (2, 17—20). Protože tedy nemohl přijíti sám, postaral se o náhradu. Vzdal se v Athénách společnosti Timoteovy a poslal ho k nim (3, 1—5). Zprávy, které mu přinesl, ho velice potěšily (3, 6—9), a tím více zatoužil po shledání. Snad se dočká i této veliké radosti; zatím aspoň prosí Boha, aby je zachoval a utvrdil v jejich křesťanském přesvědčení (3, 12—13).

Nepochybuje o jejich oddané lásce, ale přál by si míti důkazy makavější. Nejlépe mu osvědčí svou oddanost, budou-li žíti podle zásad, kterým je učil (4, 1—2); několik jich výslovně připomíná: mají se chrániti nečistoty, dbáti více o manželskou věrnost (4, 3—5) a v obchodě nikoho nepodváděti (4, 6)[1]), protože Bůh je mstitelem takových hříchů (4, 3—5). K lásce bližeńské je napomínati nemusí (4, 9—10), zato k pilné práci, aby od nikoho nic nepotřebovali (4, 11).

K nečinnosti je svedla bludná domněnka, že Kristus přijde co nevidět; proto oplakávají své zemřelé,[2]) tak jako pohané, kteří ve vzkříšení nevěří.[3]) Proto jim znovu připomíná své dřívější katechese. Zmrtvýchvstání Spasitelovo je neklamnou zárukou i našeho slavného vzkříšení (4, 12—13). Zbytečně litují zemřelých. Ti, kteří skonali, vstanou na konci světa první, my, kteří žijeme, kteří (tu) zůstáváme[4]) beze smrti,[5]) budeme proměněni a spolu s nimi pospíšíme v ústrety Vykupiteli (4, 16—17). Protože však den Páně přijde náhle jako zloděj v noci (5, 1—3), bděme a buďme stále připraveni (5, 4—12).

Ke konci listu napomíná apoštol k takovému životu, který by vzdělával i ostatní. Je to především úcta k církevním představeným (5, 12—13), laskavá trpělivost k duchovně slabým (5, 14—15), radost (5, 16), ustavičná modlitba (5, 17) a vděčnost za prokázaná dobrodiní (5, 18). Varuje všechny, aby nepohrdali charismaty, ale svědomitě

[1]) Někteří exegeté (Vosté, Comment. in epist. ad Thessal., Řím, 1917, 121) vykládali i tento verš o manželské věrnosti, jiní (Schäfer, Erklärung der zwei Briefe an die Thessalonicher, Münster, 1890, 93) o poctivosti v obchodě. Nepopírám první možnosti, více se mi však zamlouvá druhá myšlenka.

[2]) Apoštol je nazval úmyslně „dormientes", protože se jednou „probudí". Pěkně sv. Augustin (Sermo 172, 1; ML 38, 936): „Ideo et dormientes eos appellat Scripturae veracissima consuetudo, ut cum dormientes audimus, evigilaturos minime desperemus."

[3]) O pohanské beznadějnosti svědčí každý jejich náhrobní nápis. Catullus (V, 4n) dí: „Soles (slunce) occidere et redire possunt,
nobis, cum semel occidit brevis lux,
nox est perpetua una dormienda."

[4]) Z těchto slov plyne, že apoštol čekal příchod Spasitelův ještě za svého života; užil jen rčení, kterého užívali Soluňští. Tak již sv. Jan Zlatoústý (In epist. I. ad Thessal. hom. 8, 1; MG 62, 440n) a jeho výklad schválila i biblická komise v Římě dne 18. července 1915 (AAS 1915, 357).

[5]) Sv. Augustin (Epist. 193, 4, 9; ML 33, 872) o tom napsal: „Revera quantum ad verba apostoli attinet, videtur asserere, quosdam in fine saeculi adveniente Domino non esse morituros." Světec pokládal myšlenku jen za možnou (videtur), protože neuměl řecky. Moderní exegeté (Gutjahr, Die zwei Briefe an die Thessalonicher², Št. Hradec, 1912, 73) to tvrdí skoro jednomyslně a dovolávají se řeckého textu 1. Kor. 15, 51.

zkoumali jejich božský původ (5, 19—21). Dobrá pověst církve budiž jim nade vše (5, 22).

V závěru vzkazuje apoštol pozdrav celé církvi (5, 23—26) a nařizuje, aby jeho list byl předčítán veřejně (5, 27).

PO PRVNÍM LISTĚ.

Ovoce prvního listu bylo velice různé. Většina se uklidnila, duchovní život se vzmáhal a výsledkem byla četná nová obrácení. Církev rostla a židé se marně pokoušeli o její oslabení (2. Sol. 1, 3).

Těšil-li se však apoštol, že rozumovými důvody přesvědčí i nepokojné přestrašence, dožil se brzy velikého zklamání. Neznal dosud dobře povahu řeckou, která tak ráda ulpívá na maličkostech, ale při tom přehlíží věci důležité.[1]) Proto podceňoval jejich spornou otázku; odpověděl krátce, o konci světa se vlastně ani nezmínil. Nevědomky přilil tak oleje do ohně, který se brzy rozhořel jasným plamenem. Přispělo k tomu několik příčin.

Již okolnost, že Pavel užil ve svém listě (1. Sol. 5, 1n) slov — jak se zdálo — tolik vyhýbavých a n e p o p ř e l blízkost posledního soudu, byla pro mnohé dostatečným důkazem. V tomto přesvědčení je ještě více utvrzovala výstraha, aby bděli a byli připraveni, protože Pán přijde náhle jako zloděj v noci (1. Sol. 5, 6); úplný souhlas viděli ve slovech, která Pavel po nich opakoval: „My, kteří žijeme, kteří (tu) zůstáváme“ (1. Sol. 4, 17).

Jiskra zapálila a se všech stran se hlásili ochotní pomocníci, kteří ji ještě rozdmýchávali. Jedni se dovolávali soukromých zjevení, kterých prý se jim dostalo, jiní zase výpovědí některého charismatika. Úplně přehlédli moudrou radu Pavlovu (1. Sol. 5, 21): „Všecko zkoušejte, co dobré jest, toho se držte.“ Opět se osvědčilo přísloví: „Co chceme, ochotně věříme.“ Jiní zašli ještě dále a vypravovali o svých rozmluvách s apoštolem, ve kterých prý potvrdil jejich domněnku; koloval dokonce i podvržený list Pavlův, který předpovídal konec světa, co nevidět (2. Sol. 2, 2).

Tážeme-li se, jak mohlo dojíti k tak osudnému poblouzení, dávají nám tehdejší dějiny uspokojivou odpověď. Císařská moc upadala a stávala se hříčkou v rukou několika žen, říše se hroutila a celým světem letěly poplašné zprávy o neobyčejných úkazech, v kterých spatřoval prostý lid neklamné známky brzké katastrofy. Na obloze se ukázala neobyčejná hvězda, s nebe pršela krev, lidé a zvířata přicházeli na svět hrůzně znetvořeni, pomník Drusův byl bleskem povalen a chrám Joviše Vítězného se sám otevřel.[2])

Je pochopitelno, že za takových poměrů nechtělo se nikomu pracovati. Dílny se zavíraly, zboží v přístavě se hromadilo, protože nebylo ochotných rukou, a římským úřadům se tak dávala vhodná záminka, aby zakročily.

[1]) Názorný doklad máme na Fotiovi. Kacefoval západní církev, protože v postě vynechávala „alleluja“; že sám podkopával papežský primát a trhal jednotu církve, ho nebolelo.

[2]) Tacit, Annal. 12, 64; Sueton, Claudius 43—46 a Dio Cassius 40, 34—35.

Apoštol čekal ještě několik měsíců; ke konci r. 52 poslal do Soluně druhý list. Je psán opět z Korinta, ale velice vážně a Pavel hrozí přísnými tresty každému, kdo se nepodrobí.

OBSAH DRUHÉHO LISTU.

Hlavní myšlenkou druhého listu je jasná odpověď na trapnou pochybnost Soluňských a odsouzení důsledků, které z ní vyvozovali.

Apoštol počíná pozdravem, svým a obou průvodců, Silvána i Timotea (1, 1—2). Děkuje Bohu, že v Soluni přibývá víry a vzájemné lásky a chlubí se jejich vytrvalostí (1, 3—4). Jsou ještě pronásledováni, ale na posledním soudu se ukáže, kdo měl pravdu. Dobří budou po zásluze odměněni, zlí potrestáni (1, 5—10). Apoštol se proto modlí, aby soluňským křesťanům se tehdy dostalo takové slávy, jakou chystá Spasitel svým věrným (1, 11—12).

Zbytečně se zabývají otázkou, kdy bude konec světa. To jim nemůže pověděti žádný prorok; on sám to nikomu neřekl a nikomu o tom nepsal (2, 1—2). Jistě to však nebude brzy. Ve svých kázáních jim tolikráte zdůrazňoval, že napřed nastane všeobecný odpad od víry a vystoupí Antikrist, aby bojoval proti každému náboženství (2, 3—5). Tajemná síla, která za ním bude státi, již pracuje a chystá mu cestu, ale dosud se nemůže plně rozvinouti; je poutána překážkou, kterou jim jmenoval ve svých kázáních (2, 6—7). Jakmile tato hráz padne, vystoupí Antikrist a počne třídění duchů. Svede mnohé zdánlivými divy a zázraky, nakonec sám podlehne Spasiteli (2, 8—12). Je však zbytečno obírati se věcmi, které leží v tak daleké budoucnosti; spíše ať se radují ze svého vyvolení a hledí si zajistiti zbožným životem věčnou odplatu (2, 13—16).

Ke konci listu přechází apoštol opět na pole praktické. Napomíná Soluňské, aby se modlili za rozkvět náboženství (3, 1—2), protože tak nejlépe zajistí své vlastní setrvání (3, 3—5). Jménem Božím poroučí všem, aby se varovali každého, kdo nechce pracovati a žije na útraty druhých. Ani apoštol nejedl chleba zadarmo; pracoval, aby nebyl nikomu na obtíž. Kdo neuposlechne ani tohoto listu, má býti veřejně zahanben a v jakémsi smyslu vyloučen z jejich společnosti; nemají ho však pokládati za nepřítele (3, 6—16).

Až dosud Pavel diktoval. Protože však se kdosi dovolával jeho podvrženého listu, umínil si znemožniti pro podruhé takový pokus. Proto se chopil pera a připsal slova: „Pozdravení, rukou mou, Pavlovou. Toť znamení v každém listě mém, tak píši. Milost Pána našeho Ježíše Krista se všemi vámi“ (3, 17—18). Chtěl, aby každý znal jeho rukopis a rozeznal proto padělek od originálu.

Vím, že mnoho čtenářů by si přálo, abych se poněkud zdržel u četných problémů tohoto listu. Nemohu se pouštěti do podrobností, nechci-li psáti dlouhé pojednání. Proto jen několik orientačních poznámek.

Slovo „odpad“ je v původním textu se členem (ἡ ἀποστασία); znamená tedy nějaký určitý odpad, odjinud dobře známý. Naznačil

jej Spasitel slovy: „Povstanou nepravi Kristové a nepraví proroci, a budou činiti veliké zázraky a divy, takže by uvedli v blud, kdyby možno bylo, i vyvolené“ (Mat. 24, 24). A ještě jasněji se o něm zmínil při jiné příležitosti: „Nalezne Syn člověka (ještě) víru na zemi, až přijde?“ (Luk. 18, 8).[1])

Překážkou, která dosud znemožňuje vystoupení Antikristovo, jsou podle všeho spořádané poměry; v době Pavlově byly nejlépe symbolisovány římským státem. Tak tomu rozuměli nejstarší křesťanští spisovatelé. Tertullian[2]) cituje 2. Sol. 2, 6; na otázku, kdo je touto překážkou, odpovídá: „Quis nisi Romanus status? cuius abscessio in decem reges dispersa Antichristum superducet.“ Tutéž myšlenku nám vnucuje i tajemný způsob, jakým se tu Pavel vyslovuje; překážka byla taková, že nebylo radno jmenovati ji v dopise, který mohl býti snadno zachycen římskými úřady. Intelligenti sat![3])

Jaký byl účinek druhého listu, nevíme; apoštol však již neměl nikdy důvodu, aby zakročoval.

ZÁVĚR.

Již často jsem slyšel bolestný stesk, jak těžko je pastorovati moderního člověka; snad se tím chtělo říci, že se dříve kněžím pracovalo snadněji. Neodvážil bych se tak všeobecného úsudku. I když se měnily vnější okolnosti, lidské vášně byly vždy stejné. Ani apoštolé netrhali jen zralé hrozny, jen z úsilovné práce vyrůstaly úspěchy, kterým se dodnes divíme. I k nám volá apoštol Pavel: „Buďte následovníky mými, jakož i já jsem následovníkem Kristovým“ (1. Kor. 4, 16).

Následky záboru církevního jmění.

Jiří Šahula. (Č. d.)

Pokles literního vzdělání mezi utrakvisty. Protestantské slabiny.

Předními kulturními vůdci lidu byli v Evropě v XV. století kněží. Ti se považovali za stav nejučenější. Vždyť také mezi universitními fakultami největší vážnosti požívala theologická. Takový dobový názor poučoval, čeho je našemu národu potřebí, aby v kulturním závodění s jinými národy trapně nepokulhával. A právě husitské kněžstvo mělo imponovati širokým rozhledem, aby získávalo respekt k vlastní náboženské společnosti. Vždyť v tehdejším evropském křesťanstvu tvořilo husitstvo jen malý ostrov obklíčený všude katolictvem.

Ale živořící zbytek pražské university, nacházející se pod husitskou

[1]) Sr. Steil, Über die allgemeine Apostasie vor dem Weltende, Der Katholik, 1905, I, 353n.

[2]) De resurrectione carnis 24; ML 2, 876.

[3]) Sr. Turner, ČKD 1867, 561n a Hartl, Zeitschrift für kath. Theologie, 1921, 455n.

správou, byl špatnou předzvěstí zdárného rozvoje církevního a pokroku české vzdělanosti vůbec. Pokud ještě žili husitští bakaláři bohosloví, kteří se vzdělali před převratem na generálním učení značky katolické, a pokud bystřili svůj um častými polemikami s theology konservativními, ještě se význačně nepociťovala klesající úroveň vědní husitského kněžstva. Ale pak chatrné, zcela nedostatečné vzdělání kléru stávalo se utrakvistické společnosti palčivou bolestí. Tak mizeli mužové povzbuzující schopné syny národa k rozletům do ideálních výšin.

Částečně lze ten úpadek přičísti na vrub dvěma dlouhým a velice krvavým válkám náboženským. Ale nedá se omluviti kulturní netečnost zaviněná houževnatým sobectvím v letech pokojných. Nedošlo k nápravě ani v čase, kdy universita zvolna přecházela z rukou husitských do správy protestantské.

Jestliže přestávalo duchovenstvo burcovati z duševní dřímoty, co bylo možno očekávati od vlivných laiků?

Jestliže právě šlechta nejdychtivěji rozchvacovala majetek církevní i královský, byla přísně povinna hraditi škody, jež utrpěla česká vzdělanost z konfiskací. Ale právě stavy panský a rytířský pramálo dbaly šíření osvěty.

Vykládá Winter: „Známotě ze životopisu Herberšteinova, že ještě v XV. století rytíři schválně se ničemu literním neučili, poněvadž se kniha a péro s mečem nesrovnávalo. Vzdělanému rytíři Herberšteinovi (1486—1530) prý nadávali bakalářů, písařů a žáků! Viktorin ze Všehrd roku 1492 stěžuje si Bohuslavovi z Lobkovic, že osoby panské necení vzdělanosti; zvykli prý si, vidouce učené a vzdělané jakého řádu koli, zváti je latinskými mudrci; prý za chybu se počítá, jestli kdo jsou vzděláni, takže, kdyby člověk (hleděl) na časný užitek, daleko by mu zištnějším a slavnějším bylo neučiti se ničemu nežli pokroky činiti ve škole.“ (Winter: Život a učení na partikulárních školách v Čechách, 765-6.)

Jindy Viktorin svědčil: „Němci, jichž jazyk tak drsnatý . . . jest, že jeden s druhým mluvě, Němec s Němcem, sobě častokráte nesrozumívají, avšak jej šíří a trou (brousí). A již téměř všecky knihy pohanské i křesťanské z latinských, jeden jazyk druhým vykládajíc, německé sú učinili, kdež my snad ještě žádných nemámy. Stalo se jest, že což v Čechách a v jiných národích učení toliko čtou, tomu v Němcích i laici napořád svým jazykem čtouce rozumějí.“ (Sahula: Význam a důsledky husitství II, 168-9.)

Počátkem XVI. století dbali aristokraté aspoň o své vzdělání trochu více, ale nějak horlivě ve větším počtu o vědy a umění se přece nestarali. Mistr Kolín r. 1563 v jednom dopise stýskal, že českým urozencům jsou milejší psi a koně, než aby přispěli na vydání literního díla; (ČMČ z r. 1884, 221.) Jan Kocín z Kocinétu r. 1570 napsal truchlivě: „Pohříchu i z vyšších stavů většina pokládá studie za holé času maření, ba někteří docela za hanbu, poněvadž by při učení urozená pacholata hovořila s lidmi sníženými.

Dosti bylo v XVI. století v Čechách rytířů, kteří neuměli psáti ani

čísti. Moravský šlechtic Jan Fridrich z Hardegga dosvědčil r. 1574, že je na Moravě mnoho pánů a rytířů, kteří nejen latiny jsou nepovědomi, alebrž ani svého jména podepsati neumějí a ovšem z katechismu ani nejmenší kousek nedovedou recitovati." (Winter: Život a učení na partikulárnich školách v Čechách, 766-7.)

Co bylo možno od takových hrdých urozenců čekati pro zvýšení národní vzdělanosti? Při tom nezapomínejme, že osud sektářského kněžstva závisel hlavně na aristokratech. Duchovenstvu příkře poroučeli šlechtici, kteří z katechismu sotva znali drobty. Někdy aristokratičtí polovzdělanci netoliko ukládali to neb ono náboženské vyznání, ale také podle vlastních domyslů určovali zvláštní obřady.

Měšťanstvo u nás v XV. a XVI. století mnohem více si hledělo vzdělání než magnáti. Podporovalo školství nižší; ovšem mezi hlavní pohnutky náleželo, aby bylo dosti duší školených k církevnímu zpěvu v kostelích, na pohřbech i jinde a k jiným církevním službám. Ale starost o universitu anebo aspoň o uspokojivé vzdělání kněžstva byla i mezi měšťany pranepatrná, šlo-li o placení.

Celkový obraz školské kultury v XVI. století u nás kreslí Denis těmito řádky: „Četné a kvetoucí školy za doby Karla IV. utrpěly velice v době válek husitských jednak následkem zmatkův a obecné bídy, jednak hlubokým úpadkem, jakým zastižena byla universita: již jen pouhou vzpomínkou bylo nejvyšší řízení, které vykonávala až dotud nad nimi. Katolíci a Bratří vymkli se ovšem dozoru jejímu, a utrakvisté sami neváželi si valně učitelů, které posílala jim poněkud nazdařbůh. Protože studujících na ní bylo pořídku, neměla dosti kandidátů na místa, jež měla opatřiti, a často k úřadu učitelskému ustanovovala kantory, zvoníky, řemeslníky. Nikdo nevezme za zlé rodičům, že dětem svým raději brali jiné učitele. V samé Praze před očima rektora soukromé školy byly školám veřejným hroznou soutěží." (DVK, 618.)

Někteří universitní mistři se namáhali svědomitě zvelebiti kulturní význam university zvláště v druhé polovici XVI. století, když začala s kusou školou sektářskou vítězně konkurovati jesuitská kolej. Ale znovu naráželi mistři na trvalou, tradiční překážku: na nedostatek hmotných prostředků. Měšťané netoliko dbali o své partikulární školy, ale mívali i slušné knihovny. Leč zlá situace university je málo rmoutila.

Poddaní sedláci byli po té stránce živlem pasivním, malomocným. Celé vesnice v XVI. století neumívaly čísti a psáti. (Winter: Život a učení na p. šk., 765.) Světské vrchnosti činily studiím selských synků veliké překážky. Za války ovšem husité dbali, aby lid jejich uměl čísti; byl tu silný důvod náboženský u tehdejších biblistů. Ale později strašil veliký úpadek.

Universita stávala se ubohým ústavem také proto, že zakázala členství českým katolíkům. Dříve bohaté kláštery mnoho mladých mnichů vysílaly do pražské akademie k vysokému vzdělání, udržujíce finance universitní v rovnováze četnými poplatky. Po bouři husitské ovšem bylo jinak. Na potvrzení našich slov stůjž zde svědectví Tomkovo: „Vedlé zoužení kruhu působnosti, které se stalo nejprv vystěho-

váním mistrů a studentů cizozemských, potom vyloučením domácích strany pod jednou, měly bouřlivé události pošlé z rozepří o náboženství škodlivý následek pro učení Pražské také velkým jeho hmotným ochuzením. Plynulo to dílem již samo sebou z toho, že počet studentstva byl velice zmenšen; neb se tím zmenšil příjem z platů za přednášky, za zkoušky a promocí." (TDP IX, 192.)

Králové po smrti Jiřího z Poděbrad již proto generálnímu učení nemohli pomoci, že se jim nedostávalo prostředků ani ke zkrocení lupičských band domácích zemanů.

Ježto universita byla po stránce hmotné vybavena velice chatrně, sami její mistři se shánívali po zaměstnání zištnějším anebo k svému učitelskému povolání připojovali jinou placenou činnost.

Zkrátka proti době Karlově a Václavově se jevil v pražské akademii úpadek přímo žalostný — právě vinou těch, kteří konfiskovali pod heslem mravního obrození.

Postihujeme ovšem některé pokusy ideálních duší kališných, aby vysoké učení se stalo zdrojem náležitého vzdělání kněžstva utrakvistického. R. 1438 měšťan Jan Reček zřídil — jak již zmíněno — štědrým darem novou kolej pro 12 studujících, kteří měli konati aspoň počátečná studia theologická. I jindy kolej hmotně zvelebil. Menšími dary pamatovali Dorota od prstenu a Šimon od lva.

Starost o zdatný kněžský dorost vysvitla také r. 1460 ze šlechetného činu Matiáše Laudy z Chlumčan. Založil novou kolej, jejíž úkol naznačil slovy hodnými paměti. Prý patří pilně k obecnému dobrému, cti Boží a jeho svatého zákona rozmnožení. Proto také tato kolej má sloužiti „chudým studentóm a žákóm k obývání, kteří by se chtěli učiti v Písmě, a když by toho umění došli, aby od hodných biskupů světíce se, slovo Boží věrně vedli". Jinde zaznamenáno, že Lauda „dal dům, aby theologové podle Písem svatých a způsobu prvotní církve v ní žili".

S menším darem pospíšil r. 1451 Smil z Kostelce. (WDP, 13, 16, 15. TDP IX, 233. UVP III, 833.)

Jestliže sami někteří měšťané štědrostí hodnou úcty dokazovali, že je nutno, aby kněžský dorost vynikl odborným vzděláním, nesměli přezírati takovou snahu universitní mistři. Století, v němž tak houževnatě debatováno o náboženských zásadách a potřebách, přímo nutilo, aby zbývající fakulta pražské akademie věnovala trochu pozornosti theologii.

„Lze tudy předpokládati," dí Tomek, „že zvláště v prvních desítiletích, po skončení velké náboženské války, čelnější mistři fakulty artistské všichni zanášeli se zároveň studiemi theologickými, a snad aspoň někteří vždy také konali přednášky v tom oboru." (TDP IX, 232—3.)

Nahodile se dovídáme, že r. 1447 měl mistr Příbramský theologickou disputaci. Na prahu XVI. století některý mistr nebo bakalář vykládal o Písmu sv., Winter však dodává: „Ale to vše dálo se bez řádu, bez systému a pod přístřeškem fakulty artistů." (WDP, 17.) Ostatně nebylo tehdy schopných učitelů, kteří by byli vynikali širšími obzory.

Napsali jsme pravdivě, že artistská fakulta cele byla provanuta duchem náboženským. Vždyť také na tom závisel osud husitské náboženské společnosti. Je však jiná otázka, zdaž možno nazvati takový stav rozumovým badáním, vědou, srovnávacím studiem různých názorů. Bylo to vštěpování představ již dávno v husitství zakořeněných, aniž se o nich přemýšlelo do hloubky. Utvrzovaly se protiřímské justamenty bez podkladu vědeckého.

R. 1550 pokusil se osvícený mecenáš Jan starší Hodějovský z Hodějova zříditi vlastním nákladem profesuru starší poesie duchovní. Ale narazil na odpor utrakvistických mistrů. Chtěl, aby se čítali básníci Sedulius, Lactantius a j. Slíbil vydávati lektorovi ročně 18 kop míšeňských. Ale jelikož chtěl při obsazování lektorského místa přáti hlas i děkanovi katolické kapituly u sv. Víta, nepřijali mistři nabízenou nadaci. Ale mistr Šebestián Aerichalcus vzal nabídku Hodějovského k sobě a od r. 1550 vykládal duchovní křesťanské básníky aspoň v soukromí anebo v mimořádných hodinách. (WDP, 56—7.)

Denis připomíná, že papežové dokazovali husitům nedůslednost a lichost jejich požadavků. Ale „stáli naproti množství, to jest naproti mase svéhlavé a nejasně smýšlející". (DVK, 15.) Již ta polovičatost husitů přece svědčila o kolísavém stavu smýšlení. Týž Denis v úvaze o smrtelné chorobě kališnictví v druhé polovici XVI. století praví toto: „Utrakvismus oslabený neustálým odpadáním, porušený prostředností kněží svých, poškozený kompromisy a nedůslednostmi, není více než slovem, upomínkou; neměl nikdy programu... Zmítaje se mezi svými tradicemi a mezi svou malomyslností, již neví, jak se rozhodnouti." (DVK, 480.)

Kališnictvo ovšem přece aspoň hrubé rysy programu původně si sestavilo, ale nenalezlo reálních, důkladně promyšlených prostředků k uskutečnění.

Mistr Rokycana, vrchní správce husitské církve, jistě nesl těžce, že na universitě není ani jednoho vynikajícího theologa. Kdyby byli získali husité pro akademii dva nebo tři doktory bohosloví, byli by si tak založili fakultu theologickou. Vtíraly se však dvě otázky: Odkud povolati vynikající mistry a jak jim zabezpečiti slušné důchody. Jelikož husité setrvačně prohlašovali, že nejsou „odtrženci, odřezanci" od obecné církve, nepodivíme se, že by byli rádi přijali doktory vzdělané na katolických universitách; ovšem byli by požádali, aby přijatí učenci nemluvili proti laickému kalichu a přijímání dítek. Jestliže scházeli kališníkům bystří odborníci doma, navštěvovali učence v cizině. Krofta svědčí: „Již v době poděbradské setkáváme se u nás s muži vyšlými ze strany podobojí, kteří vyššího vzdělání nabyli na cizích universitách." Sám vrchní správce husitské církve Rokycana vypravoval schopné mladíky na universitní vzdělání do Italie. (Krofta: Žižka a husitská revoluce, 159.)

Podobá se tedy pravdě, že Rokycana vlastními penězi vydržoval Václava Křižanovského v Italii na studiích; byl to praktický krůček k obnově kališné fakulty theologické. Křižanovský stal se skutečně doktorem bohosloví, ale vrátil se do vlasti jako katolík. Tudíž před-

nášel katolicky, pokud nebyl z pražské akademie od utrakvistů vypuzen. (UVP III, 89. WDP, 17.)

Kališníci v XV. století a počátkem XVI. pochopitelně se lekali studií vlastního dorostu na zahraničních universitách, které tehdy byly i v dalekém okruhu katolické. Když pak protestanté silně zmohutněli na újmu staroutrakvistů, rovněž na universitě pražské, přeměněné v protestantskou, málo mohli pro dorost vlastního duchovenstva získati. Artistská fakulta živořila truchlivě dále, takže nedostačovala k řádnému vzdělání ani v disciplinách profánních.

Nadto v době protestantské vláda překážela universitním přednáškám rázu luterského. Vždyť v polovici XVI. století nebylo luterství náboženstvím v naší vlasti dovoleným a silně poškozovalo víru utrakvistickou, které slíbil Ferdinand I. ochranu. Sama kapitula Pražského hradu protestantským přednáškám na universitě silně odporovala. Časem i ty koleje, které měly hlavně sloužiti k podpoře kněžského dorostu strany podobojí, přestávaly míti zření k theologickým cílům. (WŽC, 435.)

Takto bylo postavení kněžského dorostu kališného i protestantského po stránce kulturní na míře zlé. Tedy strana podobojí přijímala do stavu kněžského mladíky, kteří theologicky vzděláni nebyli. Hlásil-li se učitel anebo úředník o svěcení, přijala ho sektářská konsistoř do počtu svých duchovních se vší ochotou. Ba v době vítězícího radikalismu náboženského vstupovali do kněžského stavu i lidé se vzděláním chatrnějším, takže ani světskými vědomostmi nedovedli laikům imponovati. Již husitští novosvěcenci musili se doučovati duchovní správě u chatrně vzdělaných farářů. Tím více bylo potřebí takového školení mladým duchovním luterským. Neumělost protestantských kněží působila na laické souvěrce velice trapně. (WŽC, 437—9.)

Ovšem slušno přiznati, že v Německu před velikou reformací tridentskou také málo bylo kněží vynikajících theologickými vědomostmi. Posluchačů na theologických fakultách nebylo tehdy mnoho. Klerik pružného ducha spokojil se jedním kursem kanonického práva; klerik průměrného nadání vystudoval pouze na fakultě artistské. (WDP, 17.) To však sluší pamatovati, že v Německu artistské fakulty mnohem lépe vzdělávaly než na pražské. (Č. d.)

Příspěvky k dějinám hudby a zpěvu při olomoucké katedrále (1614—1780).

Dr. Augustin Neumann. (Č. d.)

Jak dlouho Finger při katedrále působil, nelze přesně říci. S novým turnéřem se potkáváme v roce 1701.[1]) Byl jím Jan Schweinitz. Schweinitz zemřel někdy v roce 1709, neboť ještě 24. dubna vystavil sám kvitanci, kdežto 14. října ji vystavila „Marie Elisab. Schweinitzin, des Turners hinterlassene Wittib".[2]) Mimo vši pochybu se jednalo o odměny, na něž ještě měla po svém manželi právo.

[1]) Kvitance z r. 1701.
[2]) Kvitance z r. 1709.

Schweinitzovým nástupcem se stal František Felzmann, který jest jediným turnéřem, jehož pomocníka můžeme jmenovati. Na kvitanci z 8. října 1710 jest totiž podpis: „Johann Carliach (sic) Thurner-Gesell". Běží zde o zcela výjimečný případ, neboť turnéř vždy vybíral peníze pro sebe a své druhy, proto se také dle toho podpisoval vždy sám. Na př. Finger se v roce 1689[1]) podepsal: „Stadt-Musicus mit seinen Gesellen".

Turnéř jako samostatná hudební síla dostával peníze přímo od vrchního sakristy na dómě, kterážto hodnost byla v oné době spojována s prelátstvím u sv. Anny. Vyplácené odměny dostávalo se turnéři hned po vykonané fukci. Co do výšky byly honoráře úměrny velikosti úkonu. Turnéř při tom čítal kromě hudebního úkonu ještě i za používání nástrojů, neboť ve kvitanci z 1. března 1711 čteme: „... nebst meinen Gesellen undt Adhibirung deren Instrumenten". To asi proto, že používání nástrojů mimo měst. službu bylo přípustno jen na zvláštní dovolení městské rady.[2]) Tak za instrumentální doprovod při procesí dostávali turnéři kolem roku 1655 po 1 rýnském 30 krejcařích. Za 40hodinnou pobožnost platila kapitola v letech 1633—1634 průměrně 3 rýnské. Pravidelně vypomáhali turnéři na dómě v tyto dny: Na Boží Tělo, posvícení, Nanebevzetí a na sv. Václava, začež v roce 1702 obdrželi celkem 12 rýnských[3]). Srovnáním některých položek poznáme, že odměny se řídily i dle námahy s hudebním doprovodem spojené, což nepochybně odpovídalo umělecké výši provozovaných skladeb. Tak na př. za zmíněné právě čtyři slavnostní pontifikálky dostali turnéři úhrnem 12 rýnských, zatím co za mši sv. a Te Deum dávané u přítomnosti olomouckého biskupa Karla III. lotrinského v den sv. Ondřeje 1702 vyplatil vrchní sakristán turnéřům 6 rýnských.[4])

V době tereziánské asi došlo k velmi významné změně v postavení turnéřů v dómském sboru. Od roku 1760 totiž dostávali turnéři svůj pravidelný čtvrtrční plat v obnosu 37 rýnských 30 krejcarů.[5]) Tímto paušálním platem byli městští turnéři ještě úžejí spjati s olomouckou katedrálou. Za tyto peníze byli povinni zúčastniti se všech pravidelně pořádaných bohoslužeb a pobožností, kdežto za mimořádné úkony dostávali zvláštní odměnu. Kvartální obnos zůstal ve své výši neztenčen až do let sedmdesátých 18. století.

IX.

Muzikové.

Při zpracovávání látky o katedrálních hudebnících musí si počínati historik velmi opatrně, neboť pod slovem „musici" jest rozuměti nejen hudebníky, nýbrž i zpěváky. Tak na př. kapitolní protokol ze

[1]) Kvitance z r. 1689.
[2]) d'Elvert, 158.
[3]) Kvitance z r. 1702.
[4]) Tamže, 3, 12.
[5]) Kvitance z r. 1760.

4. února 1667 obsahuje zprávu o muzicích, ale z kontextu patrno, že běží jednak o altistu, jednak vikáře hrajícího na basu.

Uchazeče o místa hudebníků v dómském sboru doporučoval kapitole regenschori. Případ z října 1668 nasvědčuje, že tehdy trpěla kapitola nedostatkem dostatečně vzdělaných hudebníků, neboť přijala pouze prozatímně violinistu, dokud se nepřihlásí nějaký lepší.[1]) Za takových okolností dobře rozumíme, proč kapitola o rok později (1669) psala hr. Salmovi na Tovačov stran dvou přeběhlých diskantistů, které kapitola pro nedostatek hudebníků dala sama svým nákladem vzdělati.[2]) Tu nám tím více imponuje rozhodnutí kapitoly z října 1668, neboť z něho jasně poznáváme, že i v době nedostatku nepřijala leckoho do svých služeb trvale, nýbrž pouze dočasně, hledajíc zatím lepší sílu. Přijímání dobře kvalifikovaných hudebníků jest viděti i z toho, že v době nedostatku muzikantů nepomohla ani vysoká protekce. Tak na př. v roce 1662 přijala kapitola jistého violinistu až teprve na několikeré doporučení svého probošta.[3]) Kapitola, majíc asi již určité zkušenosti, přijímala z opatrnosti nejprve na zkušenou a pak dle toho, jak se nový muzikus osvědčil, rozhodla o jeho dalším osudu. Tak počátkem roku 1664 byl přijat na zkoušku Michal Czesche, a sice na čtyři týdny.[4]) Při takové vybíravosti nikterak nepřekvapuje, že když v první polovici roku 1669 neměla olomoucká katedrála regenschoriho, tedy že jej mimo vikáře Pospěcha zastupoval zatím i violinista Daniel Dives.[5])

O postavení muziků-začátečníků nás poučuje případ violinisty Jiřího Klära. Byl přijat na zkoušku místo resignovavšího Ferdinanda Kašparkoviče (27. října 1664). Kapitola vzala Klära na čtyry týdny, za nichž Klär byl pod důkladným dozorem vikáře-basisty a později regenschoriho Jeronýma Paigera. Když se měsíc blížil ke konci, požádala kapitola písemně Paigera o dobrozdání. Paiger sdělil, že Klär jest od 27. října v dómském sboru, působí tam uspokojivě a má dobrou vůli poctivě sloužiti. I doporučil jej Paiger na základě toho, aby byl přijat zároveň i za diskantistu s příslušným platem.[6]) Kapitola vyřídila Klärovu záležitost tak, že jej přijala od 27. října za violinistu s ročním platem 45 zlatých rýnských. Od 9. listopadu mu přiřkla právo na stravování u Paigera, jakož i na šaty. Jeho domácímu pánovi kapitola zdůraznila, že mu má poskytnouti nejen slušné živobytí, nýbrž i důkladné hudební vzdělání.[7]) Co v tomto případě jest dosti obšírně vylíčeno, to krátce a zásadně vyslovila kapitola v jiném konkretním případě: Jsou-li dva muzikové schopni, nechť s nimi vyjednává o platu.[8])

[1]) Protokoly z let 1665—1672.
[2]) Korespondence 1666—1682, fol. 89b. Datum 9. 8. 1669.
[3]) Protokoly z let 1660—1664.
[4]) Účty z r. 1664, 15. 2. Jindy je psán Czescke.
[5]) Kvitance z r. 1669.
[6]) Kvitance z r. 1664.
[7]) Přípisek na 2. straně: „... nit allein ehrlich unterhalten, sondern auch fleissig zu instruiren."
[8]) Protokoly z let 1665—1672, 4. 2. 1667.

Někdy byly s muziky potíže. Kapitola dobře věděla, proč při přijímání nových členů katedrálního sboru žádala písemný závazek, že budou vždy konati své povinnosti řádně. Známý nám již Jeroným Paiger byl nucen si stěžovati u kapitoly na nedbalost hudebníků s prosbou o zjednání nápravy. Kapitola jej odkázala na svého děkana a nařídila, aby se nedbalcům sráželo z platu dle velikosti svátků jimi zanedbaných.[1]) Proto když „musici" podali nějakou žádost kapitole, tedy kapitola ji nejprve předala vrchnímu sákristovi k vyšetření a dle toho ji pak vyřídila.[2]) V tomto směru jest výmluvným dokladem opatrnosti kapitoly usnesení z 25. května 1662. Tehdy již po druhé projednávala kapitola žádost muziků podanou 25. dubna o odměnu za úkony ve svatopostní době. Kapitola při druhém projednávání žádosti odhlasovala jako odměnu 6 zl., ale výslovně při tom prohlásila, že tak činí pouze pro tento rok, aby katedrální muzikové neučinili z výjimky zvyklost.[3]) Snad se tak stalo proto, že něco podobného odhlasovala kapitola po velikonocích 1661.[4]) V roce 1666 však již tuto odměnu odmítla, protože ji dříve obdrželi jednou provždy.[5])

Mluvčím muziků byl v tomto případě (1661) Ital Antonio Roncone. Můžeme se na základě toho domnívati, že Roncone zaujímal čelné postavení mezi hudebníky olomouckého dómu, neboť jménem všech ostatních přijal a potvrdil odměnu za úkony v době velikonoční.[6]) Přicházíme takto k poslední části této kapitoly, t. j. k složení hudebního sboru. V pojednání o trubačích jsme poznali, že od roku 1614 byl při slavnostních příležitostech doprovázen pěvecký sbor dechovými nástroji. Úkol tento připadal městskému turnéři a jeho pomocníkům. Účty z roku 1633 prozrazují, že tito muzikové hráli na pozouny (tubicines). Další vývoj byl přerván třicetiletou válkou, ale hned při obnově bohoslužeb možno zjistiti novinku, totiž nástroje smyčcové. Již v roce 1661 nacházíme v účtech dva violinisty[7]) a v roce 1666 rovněž dva.[8]) Téhož roku hrál v chrámovém orchestru vikář Paiger na basu, kterou však se souhlasem kapitoly musel dáti nejprve opraviti.[9]) Ze známého již dopisu kapitoly k tovačovskému hr. Salmovi již víme, že kromě těchto hudebníků si kapitola ještě vychovávala vlastním nákladem dva diskantisty pro hraní na dechové nástroje (Trompetern).[10]) Nástroje tyto, pokud byly stejné, byly náležitě rozděleny, neboť z kapitolního protokolu z roku 1666[11]) zřetelně se dočítáme, kterak „fidicinus prior" byl na výstrahu druhým odmítnut se svou žádostí, protože

[1]) Protokoly z let 1660—1664, 26. 10. 1663.
[2]) Protokoly z let 1665—1672, 17. 12. 1666.
[3]) Protokoly z let 1660—1664, 25. 5. 1662.
[4]) Kvitance z r. 1661 13. 5.
[5]) Protokoly z let 1665—1672, 3. 7. 1666.
[6]) Tamže.
[7]) Účty z r. 1661—1669.
[8]) Tamže, 166.
[9]) Protokoly z r. 1660—1664, 15. 7. 1661.
[10]) Korespondence z r. 1666—1682, fol. 89b.
[11]) Protokoly z r. 1665—1672, 3. 7. 1666.

se nevzdal své funkce obvyklým způsobem (snad po čtvrtroční výpovědi?).

Něco světla vrhá na tuto věc soupis hudebních nástrojů v inventáři hudebního archivu olomoucké katedrály z doby Křížkovského (1872) chovaný v hudebním archivu kláštera augustiniánů na St. Brně. Kritickému duchu Křížkovského vděčíme za záznamy o době a místě výroby jednotlivých smyčcových nástrojů. Časově se nám jeví nákup či výroba takto:

Rok	Druh	Výrobce	Místo
1679	Housle	Jakub Steiner	Innsbruck
1682	Dto	Týž	Absam u Innsbrucku
1697	Violon	Mik. Leydolf	Vídeň
1707	Dvě violy	Jak. Weiss	Olomouc
1750	Housle	Massner	Pasov
1755	Dto	Hentschel	Brno
1756	Dto, 2 kusy	Týž	Tamže
1758	Housle	Brunner	Olomouc
1759	Violon	Mart. Brunner	Tamže
1770	Housle, dvoje	J. Tir	Vídeň
1772	Violoncello	Brunner	Olomouc

O dechových nástrojích se dovídáme, že v roce 1872 byly na olomouckém kůru dva lesní rohy, čtyři trubky a pár bubnů.

Patrno z toho, že pro hudební sbor při olomoucké katedrále byly většinou nakupovány nástroje smyčcové, což si vysvětlujeme tím, že na dechové nástroje hrál turnéř se svou družinou. Jelikož však přes to byly nástroje pro katedrálu zakupovány, možno se domnívati, že turnéř a jeho pomocníci asi k úkolu svému nestačovali (jak patrno i z přijednávání cizích muziků) a proto se bylo kapitole samotné starati o pomocníky. Že turnéřovi pomocníci těchto nástrojů nepoužívali, vysvítá ze skutečnosti, že kapitola platila (jak jsme již poznali) poplatky za používání městských nástrojů turnéřských.

Konečně ještě zbývá zmíniti se o platech katedrálních muziků. Poznali jsme již, že kandidáti přijatí na zkušenou dostali za onu dobu (4 týdny) po 1 rýnském. Tak tomu bylo v roce 1656.[1]) Ostatní byli všichni vypláceni čtvrtročně (kvartálně), při čemž lze ještě pozorovati starodávný zvyk vypláceti na sv. Václava a na sv. Jiří. Tento kvartál obnášel v roce 1655 13 rýnských.[2]) Někteří (snad lepší muzikové) dostávali o 30 kr. více. Že zde nerozhodovalo stáří, jest nejlépe viděti na dvou Trubricích, z nichž právě mladší dostával o oněch 30 kr. více.[3]) Plat pro hudebníky přijímal od vrchního sakristána dómského regenschori.

[1]) Účty z r. 1656, 12. 3.
[2]) Účty z r. 1655.
[3]) Tamže, 8. a 22. října.

X.

Drobnosti o zpěvácích.

Tato kapitola nese proto takový nápis, že zpěváci, o nichž se jedná, dostávali kvartální plat, však naproti tomu byli u regenschoriho. Jest tedy nemožno zařaditi je mezi diskantisty, protože tito nedostávali plat přímo, nýbrž je pro ně vybíral regenschori. Byliť (dle našich pramenů) diskantisty nedospělí hoši, kteří se u regenschoriho teprve zaučovali a právě pro jejich nedospělost dostával jejich domácí pán peníze do ruky sám. Tenoristé a basisté byli zpěváci již v mužném věku a proto dostávali peníze přímo do ruky. O těchto dvojích zpěvácích bude pojednáno v přítomné kapitole.

Nejstarší zprávy dokazují, že o tyto hlasy byla sice nouze, ale přesto kapitola byla vždy dbalá schopnosti kandidátů. Jako v jiných případech, tak i u tenoristů předala kapitola žádost řediteli kůru, který uchazeče vyzkoušel a dle výsledku pak o něm referoval kapitole.[1]) Případ, o nějž běží, neskončil s okamžitým úspěchem. Jednalo se o jakéhosi studenta, kterého vikář Jeronym Paiger neuznal ještě za zralého. Kapitola se tedy usnesla, by žadateli bylo vzkázáno, ať se ještě cvičí ve zpěvu dále a navštěvuje dómský kůr až do dalšího rozhodnutí.[2]) Patrno z toho, že kapitola ani žadatele nepřijala, ani jej neodmítla. Tento postup lze si vysvětliti z jiných dokladů, ze kterých poznáváme, že dóm trpěl nedostatkem zpěváků. Tak v únoru 1668 dovolila kapitola, by pro nedostatek jednoho tenoristy zastával ono místo vikář Samuel Pryč za přiměřenou odměnu.[3]) Zdá se, že dříve bylo ještě hůře, neboť v prvních začátcích obnovy byl takový nedostatek, že v roce 1654 dostal tenorista a muzikant František Xav. Kusche vyplacen kvartál za to, že chce zůstati v dómském sboru i na příští rok![4]) Kusche vstoupil do služeb olomouckého dómu asi koncem roku 1653, ježto 1. února 1654 dostal 8 zl. za osm týdnů strávených u varhaníka.[5]) Jak již odjinud známo, bylo osm týdnů zkušební dobou pro kandidáty. Jinak byli zpěváci placeni čtvrtročně, kteryžto kvartál obnášel kolem 11 zl. Tak na př. 24. října 1661 byl přijat za tenoristu rodák příborský Jakub Jiří Scobaeus se čtvrtročním platem 11 r. 5 gr.[6]) Oněch 11 zl. dostávali všichni, leč ony menší obnosy dostávali v nestejné výši, asi dle kvalifikace.

Není bez významu i zjistiti, v jaké síle byl tenor zastoupen. Východiskem jest zmíněná již odměna daná Kuschemu za to, že chtěl zůstati v dómském sboru i příštím rokem 1655. Poněvadž pak v roce 1655 dle účtů byli na dómě ještě dva tenoristé (Tom. Trubrik a Ondřej Alois Goldberger),[7]) tedy celkem účinkovali tam tři tenoristé.

[1]) Protokoly z let 1665—1672, 27. 11. 1665.
[2]) Tamže, 18. 12. 1665.
[3]) Tamže, 3. 2. 1668.
[4]) Účty z r. 1654.
[5]) Tamže.
[6]) Kvitance z r. 1661.
[7]) Účty za léta 1654—1656.

Naproti tomu nacházíme v téže době pouze jediného basistu, což jest novým důkazem nedostatku zpěváků, jakým dómský sbor při obnově bohoslužeb trpěl. Jedna z vážných příčin byly finanční potíže kapitoly a biskupství v zubožené době po válce třicetileté. Máme toho dva výmluvné důkazy. V roce 1656 předložil altista Jiří Richter prosbu kapitole o zlepšení platu. V suplice uvádí, že má ročně 46 zl., zatím co všichni ostatní muzikové mají více. Takový plat mu i při skromném životě sotva stačí, pročež prosí o jeho zvýšení. Doufá, že kapitola jeho prosbě vyhoví, neboť jistě nikdo nepochybuje o jeho „horlivosti jak v instrumentální, tak i vokální a figurální" činnosti žadatelově.[1]) Kapitole působila žádost Richtrova rozpaky a proto ji odmítla, jak dokazuje nula připsaná k datu 11. února 1656. Později však kapitola přece Richtrovi vyhověla, neboť 15. dubna potvrdil příjem přídanku 6 zl.[2])

Ani později nebyly poměry lepší, neboť sotvaže se Morava aspoň poněkud zotavila z ran způsobených třicetiletou válkou, nastalo jí zase nebezpečí turecké, na jehož odražení bylo zase potřebí nových a velkých daní. V této nové bídě bylo těžko dostati vůbec plat, jak vidíme na Jakubovi Fr. Erlerovi z Fulneku, jehož obor působnosti v dómském sboru nelze blíže zjistiti. Počátkem kritického roku 1663 žádal kapitolu o vyplacení platu, o nějž prosil již 24. října 1662, však nedostal nic. Od té doby uplynul již čtvrtrok a on dosud nic neobdržel. Proto velmi strádá a opětuje svou žádost, třebas nová jeho žádost, podaná v minulý pátek, zůstala nevyplněna. Podle přípisku si pomohl zoufalý Erler asi takto: Když jeho písemné žádosti byly marné, šel v katedrále přímo k proboštovi, jenž jej představil kapitolnímu děkanovi, z jehož souhlasu na dómě sloužil, a tak se stalo, že kapitola mu přisoudila a dala vyplatiti mzdu vyměřenou mu v kapitolním zasedání 2. prosince minulého roku.[3])

Altisty nacházíme v položkách za jednotlivé roky rovněž po jednom. Dostávali čtvrtroční plat v obnosu buď 11 zl. 15 kr. nebo 11 zl.[4]) 30 kr. Tento plat vybíral kolem roku 1700 dómský kapelník Albertini, z čehož patrno, že altista (jak se výslovně praví v kvitanci z r. 1700)[5]) se stravoval u ředitele kůru. Tím ovšem již i rozumíme, že v roce 1708 jest tento strávník nazýván diskantistou.[6])

Přijetí jednoho altisty jest opětovným důkazem nesnází, v jakých byla kapitola se svým chrámovým sborem. Když v roce 1668 přijala kapitola nového altistu, tedy k tomu výslovně dodala, že kdyby snad chtěl odejíti, aby dal zavčas výpověď, aby si mohla opatřiti někoho jiného.[7]) Tohoto opatrnického dodatku by jistě nebylo zapotřebí, kdyby kapitola bývala měla dosti hudebního a pěveckého dorostu. (O.)

[1]) Kvitance z r. 1656.
[2]) Přípisky k téže kvitanci.
[3]) Kvitance z r. 1662.
[4]) Účty z let 1655—1700.
[5]) Kvitance z r. 1700, 16. 11.
[6]) Kvitance z r. 1708.
[7]) Protokoly z let 1665—1672, 22. 6. 1668.

Národní hospodaření v kultuře.

„Naše doba" i jiné časopisy pozastavují se nad tím, že čeští čtenáři a milovníci krásných knih jsou letos zváni k zakoupení velkých publikací o díle Josefa Mánesa hned ze dvou nakladatelství — od Orbisu a od Melantricha. Každé z těchto nakladatelství téměř současně uvádí na trh knihu za 150 K; v části ilustrační přirozeně do velké míry podávají totéž. Bude věcí odborníků porovnati obě edice, než nemůžeme si odepřít poznámku, že v současném vydání těchto dvou nákladných publikací vidíme plýtvání národním jměním, a takřka školní příklad soutěže, jaká být nemá, i když se neprovádí způsobem protizákonným. — Po velkém finančním i mravním úspěchu nového vydání Alšova Špalíčku lze si tuto současnou horlivost dvou nakladatelství ve vydání díla Mánesova vyložit bez připisování nějakého idealismu komukoli. Při dobré vůli na straně obou podniků mohli jsme mít nejen jedno velmi dobré dílo o Josefu Mánesovi, ale ještě druhé o některém jiném velkém umělci českém. A žádný z obou konkurentů, kteří si teď přetahují odběratele, nemusil toho litovat.

*

ak. — Ze školství a výchovy.

V uplynulém měsíci obracel se zájem ještě k novým zatímním osnovám jak pro školy národní a měšťanské, tak pro školy střední. Nové orientace osnov týká se stať Karla Rebana (Lid. l. 24. IX.), kterého osnovy zajímají hlavně po stránce duchové a ideové, že totiž v školství má býti jednotící hledisko, jeden duch a jeden cíl, to jest jednotný základ v duchu národním a křesťanském. Souhlasí s tím, že osnovy na prvé místo kladou výchovu a teprve na druhé místo vyučování. Ovšem dobře připomíná, že prohlášení o duchovní jednotě národní a křesťanské zavazuje všechny, kdo mají se školou co činiti: školské úřady, učitelstvo, autory učebnic a učebných pomůcek a také rodiče a žáky; nemá se v české škole objeviti nic, co by rušilo nebo podminovávalo soulad vědomě a uváženě. Zajisté, nic se na příklad nezíská pro jednotu a soulad, vydá-li se výnos o tom, že žák nesmí vystoupiti z náboženství během školního roku, ale jakoby odpovědí na to může býti, že na začátku školního roku celá třída se odhlásí z vyučování náboženství. Nikdo se ovšem neodváží tvrdit, že by tu byl spontánní projev rodičů žáků. Dále se osnovám vytýká v uvedené stati, že samy ve skutečnosti z náboženství činí jenom jakousi pomocnou sílu, která se má podřídit jiným vyšším hodnotám. Ale úkol náboženství je širší než pouze úkol etické funkce. K tomu je možno ještě podotknouti, že nebyla řešena otázka zavedení povinného náboženství do všech tříd středních škol.

Novými zatímními osnovami se ve Věstníku pedagogickém (XVII, č. 6—7) obíral prof. Jaroslav Vocílka a v Lid. nov. (27. IX.) dr. M. Šefrna. Tento poukázal na to, že cíl střední školy je jinak formulován než v osnovách z roku 1933 a že více odpovídá osnovné náplni dnešní střední školy. Střední škola totiž má poskytovati žákům nadaným pro duševní práci vyšší obecné vzdělání, které by jim dalo jednak základ pro další vzdělání na školách vysokých, jednak má je uschopniti při přímém vstupu do praktického života vpraviti se rychle do jeho úkolů. Prof. Vocílka však píše: „Snad by bylo lze diskutovati o tom, zda mezi studiem na vysoké škole a přímým vstupem do praktického života neleží ještě nějaký jiný způsob uplatnění absolventa střední školy. Jsou jistě obory činnosti, které si od absolventů vyžadují speciální přípravy, byť ne tak dlouhé a převahou vědecké, jako je tomu na školách vysokých. Snad by se bylo lze pozastaviti i nad tím, že se osnovy spokojují, když se absolvent rychle vpraví do úkolů praktického života. Snad tu jde jen o brachylogii, která výrazu „vpraviti se do úkolů" rozumí pregnantně, asi v tom smyslu, že takto připravený jedinec pochopí bez velkých obtíží podstatu a problémy zvoleného povolání a dovede „s vyšším rozhledem vzdělaného člověka" plniti úkoly, jež ono svým pracovníkům ukládá. Leč to vše jsou otázky theoretické a mohlo by se právem namítati, že nyní není kdy je řešiti a že je mnohem důležitější vyhověti prakticky potřebám a volání doby."

Osnovy se také snaží o vyrovnání starých sporů mezi didaktickým materialismem a formalismem a za základní zřetel při veškeré výchovné práci pokládají zřetel k žákovi, k jeho tělesnému i duševnímu stavu a vývoji, k jeho rodinným i sociálním poměrům. Učebnou látku upravují zatímní osnovy se změnami leckde dosti pronikavými. Jak píše prof. Vocílka, byly při úpravě uplatněny asi tyto zásady: 1. omezení učiva, 2. konkretnější jeho vymezení, jež by leckde bylo lze nazvati přímo normalisací, 3. zdůraznění zřetelů praktických, 4. účelnější rozložení učebné látky na jednotlivé třídy nebo na časová období téže třídy. Jednotícími principy, které mají za účel zabránit rozptýlení výchovného působení střední školy a povrchnímu encyklopedismu, jest jednak vyučování vlastivědné a zřetel k přítomnosti, jednak koncentrace učiva uvnitř jednotlivých předmětů i mezi námi. Soustředění různých předmětů je především úkolem úvodu do filosofie. Tento předmět doznal nejpodstatnějších změn. Neboť jednotlivé discipliny, psychologie, estetika, etika, sociologie, logika, noetika, vychovatelství, dějiny filosofie, jimž se vyučovalo podle dřívějších osnov, byly zredukovány na psychologii a logiku, na etiku (původ mravnosti, mravní závaznost, hlavní morální zákony). V psychologii a v přehledu dějin filosofie má se učitel dotknouti hlavních věcí z těch oborů, které nelze pro nedostatek času (3 hodiny týdně v osmé třídě) probírati soustavně. Také v ostatních předmětech je látka leckde zkrácena anebo zase některá část je přenesena do třídy jiné. Při tom však, na příklad v jazycích, zůstávají cvičebnice a čítanky dosavadní. Tak v latině, které se začíná vyučovati v tercii jako dříve — je tedy

na střední škole ponechán dvouletý společný základ — byla dobrá změna provedena tím, že první období v páté třídě je ponecháno ještě doplnění mluvnických poznatků, s četbou soustavnou se začíná až v období druhém. Četba Sallustia je posunuta až do třídy šesté (ale ukázky jsou v dosavadní čítance pro třídu pátou). Letošní septimáni četli Livia již loni v sextě, ale letos v septimě jej mají čísti znovu (ukázky jsou tedy v čítance pro šestou třídu). Pro letošní rok to však nepůsobí žádných obtíží, že čítanky jsou uspořádány podle osnov z roku 1938. Větší nesnáze by byla až na rok, kdy by žáci v páté a šesté třídě museli míti čítanky dvě. Účelně je vymezeno také učivo dějepisné. „Veskrze", píše prof. Vocílka, „se v zatímních osnovách projevuje snaha, odsunouti zvláště těžké části učiva do vyšší třídy, což je umožněno omezením učebné látky. Zvláště budí pozornost, že v živých jazycích byly literární a kulturní výklady z pátých tříd vesměs vypuštěny a všechen vyučovací čas se věnuje praktickému výcviku jazykovému, doplněnému jen tím theoretickým poučením, jež se k němu vztahuje." Účelněji byla také rozložena učebná látka v přírodopise v třídě VI. gymnasií a v třídě V. reálek, kde se geologii a mineralogii bude nyní vyučovati po celý rok zároveň s botanikou.

Normální přehled hodin se příliš neliší od dosavadních osnov, pouze v osmé třídě jazyku německému byla přidána jedna hodina (tedy 3 hod. týd.) a fysice jedna hodina na typech gymnasijních, na reálce dvě hodiny. Ale t ě l e s n é v ý c h o v ě byly v každé třídě přidány dvě hodiny, takže tento předmět se stává jedním z nejdůležitějších předmětů se čtyřmi týdenními hodinami (v VI. a VII. třídě reální 3 hod.). Tyto hodiny se mají rozdělit tak, že ve dvou hodinách se bude vyučovat tělocviku jako dosud, to jest po jedné hodině vsunuté mezi ostatní předměty vyučovací dopoledne a druhé dvě pak připadají jako dvouhodina na odpoledne. Tato dvouhodina má býti na podzim a na jaře zásadně trávena na volném vzduchu, t. j. na školním nebo sportovním hřišti či na cvičišti, a má býti věnována cvičením pochodovým, pořadovým, lehkoatletickým a velkým sportovním hrám (je zavedena zase kopaná vedle odbíjené, košíkové a hry pálkovací). Tam, kde je možnost, má se pěstovat plování, v zimě bruslení a lyžování. Je-li počasí nepříznivé, má se dvouhodina konat v tělocvičnách anebo i v učebnách a má se věnovat společenským hrám junáckým, zábavám, z části systematickému poučování o zdravovědě a společenském chování, pokynům pro denní cvičení, vážení a měření žáků, prohlídce zraku a chrupu atd., přípravě turistických cvičení, zaměstnáním junáckým, orientaci, životě v táboře, výcviku v první pomoci, nácviku písní pro pochodový zpěv a pod. V osnovách se pamatuje i na to, aby na příští den po tělocviku nebyly žákům dávány velké domácí úkoly.

Je to tedy úkol obsáhlý a je vyzdvižen význam tělesné výchovy pro zdraví a výchovu mládeže. Tato dalekosáhlá a radikální reforma tělesné výchovy byla, jak už bývá, přijata různě. Jedni reformu vítají, souhlasí s jejími klady, druzí vidí její stinné stránky. Tedy rub

a líc. V důsledku vysokého zhodnocení tělesné výchovy v rámci dnešního proudu dění získají i profesoři tělocviku, jejich práce bude hodnocena plným procentem pro učebný úvazek. Ale přibude jim také práce a úkol dalšího vzdělání. Jsou pro ně pořádány již i večerní kursy. Některé hlasy připomínají, aby se při tom nezapomínalo zároveň na výchovu mravní. Neboť špatně by rozuměla výchově záměrně pěstovaná tělesná výchova bez základu a cíle mravního anebo i povznesená nad zákon mravní a třebas prostě i aplikující představovaný zákon přírodní na oblast mravní. Taková prostá aplikace neznamená vzestup národa, nýbrž nutně jeho úpadek.

Nové zatímní osnovy však mravní výchovu zdůrazňují, a to ve všech předmětech. Jistě je toho potřebí. Ale je potřebí i určité převýchovy celkové, nápravy v nazírání na duševní život člověkův vůbec. Vede k ní ostatně i moderní psychologie. Nedávno byla do češtiny přeložena zajímavá kniha Karla Bühlera, Nástin duševního vývoje dítěte (Unie, Praha 1939). Je v dobré paměti požadavek, aby učitel znal zoopsychologii, aby se pro poznání duševního života dítěte učil znát reakce zvířete. Vycházelo se stále z domněnky, že člověk vznikl z nižších organismů, a tak duševní život dítěte se nejen srovnával, nýbrž i ztotožňoval s duševním životem zvířete. K tomu přistupovalo učení, které chtělo budovat na faktech, ale duševní pochody u člověka se pokládalo jen za přívěsek tělesného. Duševní pochody u člověka se pokládaly jen za složité reflexy. Výchova se tudíž měla omezovat jen na upevnění žádoucích reakcí mechanickým opakováním. Bühler ve zmíněném spise sice na základě evolucionistickém zrakem biologa sleduje první léta lidského života, přece však se snaží vystříhati omylů a jednostrannosti, jichž se dopouštěli biologičtí psychologové. Bühler již netvrdí, že by nebylo duše, ani neztotožňuje lidský duševní život s předpokládaným duševním životem zvířecím. Ovšem v obecných úvahách začleňuje psychologii dítěte do srovnávací psychlogie vůbec a zkoumá, co společného mají projevy nejinteligentnějších zvířat s chováním novorozeněte. Činí rozdíl mezi instinktem, dresurou (učením) a intelektem, a tu zvláště podle pokusu Köhlerových zjišťuje, že ani nejnadanější zvíře šimpanz nepřekročí daleko nad instinkt a dresuru. Člověk však vyrůstá nad zvířecí instinkt, který je neměnný, konservativní a celkem nepřizpůsobivý, tvárností svých vloh a velkým nástrojem, který vede k rozvoji a jemuž se říká intelekt, rozum. Člověk dovede vymýšleti nástroje, užívati jich k záměrným činům, a jedná podle uváženého plánu. Člověk již od pradávných dob se počal odlišovat od svých živočišných „předků". Tak přece dojde cti učení, jež rozlišovalo mezi duševním životem zvířete a člověka. Třebas pro zajímavost obraťme se k starověkému empirikovi Aristotelovi, který také mluví o jisté „inteligenci" zvířat, o jejich „rozumnosti", o jejich prozíravé schopnosti v tom, co se vztahuje k udržení jejich života. Ale tato schopnost není rozumností (fronésis) v pravém slova smyslu. Je to něco nenaučeného, vrozeného, co slouží zvířatům k záchově života a druhu (na př. jehně prchá před vlkem, aniž má zkušenost o tom, že by vlk byl jeho nepřítelem). Aristoteles míní, že tato

stránka zvířecího života nepodléhá tak určitým představám, jako spíše spočívá na celém přirozeném jejich utváření. Vztah výkonů k účelu je tu konkrétní, zvířata si nepředstavují vzdálený cíl své činnosti, nýbrž jen konkrétně to, co právě konají pro svou záchovu a záchovu rodu, a to od přirozenosti směřuje k cíli. Aristoteles z této účelné, instinktivní činnosti živočichů dokazuje také účelnost přírody. Zvířata prostě nemají rozumu a svobodného rozhodování (proairesis), nemají obecných poznatků, vidí jen jednotlivý případ, neusuzují, negeneralisují, neabstrahují, nedospívají k pojmům. Ani zvířecí cit se nepozvedá nad oblast kvalit hmatových, chuťových a čichových, jež se vztahují jen k potravě a k ní směřují. Vůni květiny jako něco libého cítí jen člověk; totéž platí i o kráse barev a tvarů, poněvadž krása je nadsmyslová vlastnost věcí; krásu chápe jen bytost mající rozum. A tak podle Aristotela zvíře má v jisté míře duševní život společný s člověkem, ježto zvíře má duši vegetativní a animální a člověk také. Ale již i tu duševní život člověkův je dokonalejší, je dokonaleji vyvinut, protože člověk má rozum, duši myslící, i nelze ani tu prostě srovnávat.

K nové orientaci, důležité pro školu a výchovu, přispěla psychologie celostní. O tom, jak ze zřetelů psychologických u nás vyrůstaly školské reformy, píše dr. J. Vaněk, Psychologické základy nové české a slovenské pedagogiky (Ústřed. sp. jednot uč., Brno 1939). Ukazuje zejména na nejstarší stránku našeho reformního hnutí, jež se opíralo o americký behaviorismus, který je příliš mechanický, sleduje jen vnější stránku a vnitřní život mu uniká. Ale naše pedagogika na této krajnosti neustrnula. Opět se vtírá vzpomínka na Aristotela, pro něhož člověk je logikon zóon. Člověku jako tvoru rozumovému náleží aktivnost, poznání a vůle; to je logos, je to to, čemu se říká „já" a proti tomu je pathos („ne-já"), pasivní stránka, jež znamená býti vláčen, stránka iracionální, afekty, vášně, jež je třeba vésti a jež je podmíněna i tělesně (krev, rasa, podnebí). A tak ve výchově je třeba cviku, zvyku, ale u člověka na základě rozumu. O nové psychologické literatuře u nás a i o jejím významu pro výchovu mluvil 6. října v rozhlase dr. Ferd. Kratina. Dobře připomněl, že psychologie není pedagogovi vším anebo že by pedagogika byla jen užitou psychologií, neboť sebe důkladnější znalost psychologie neřekne pedagogovi nic o výchovných cílech. A je třeba vyhýbati se jednostrannostem. „Každý pokus o jednostrannou výchovu v minulosti ztroskotal," píše Karel Hroch ve Vychovatelských listech čís. 7, str. 197 („Úkoly školy v novém státě"). „V žádné slévárně se nespokojují jen s roztápěním suroviny pro zábavu. Všude ji vlévají do kadlubu, do forem."

Základem pro výchovu je rodina, jejímž doplněním má býti škola. Proto se také dnes volá po zlepšení života rodinného, neboť se uznává, jak po věky učí katolická nauka, že rodina je nejdůležitějším činitelem každého národa. Již matka navyká pracovitosti, pořádku a čistotě. Čistota je ovšem dvojí: tělesná a mravní. A tak jde nejen o hmotné zlepšení české rodiny, nýbrž i o zdokonalení mravní. Pak

však rozvrácená manželství, k nimž přispívala moderní zákonodárství, nemohou býti dobrým základem. Ani patrně společná tábořiště v dnešním proudu dění realisovaná.

Mravní výchovu i pro vysokoškolskou mládež požaduje J. O. Novotný (Národ. l. 8. X.). Ve stati „Znamení nového semestru" míní, že ztlumení kdysi přebujelého politického života vnese potřebný klid i do škol vysokých, které leckdy některými svými představiteli příliš citlivě odpovídaly na rušné události zvenčí. Domnívá se tedy, že více sil bude věnováno studiu, aby každý byl ve svém okruhu co nejdokonalejší. A učitelská povinnost že se nebude vyčerpávat jednostranným pěstováním rozumu, které zplodilo typ povýšeného a sobecky do sebe sama zamilovaného intelektuála, nýbrž že odborné školení musí býti doplněno a umocněno neméně pečlivou výchovou mravní.

Pro vychovatele je zajímavá zpráva K. Černockého ve Vychovatelských listech (čís. 7, str. 212) o moderní psychologii a o tělesných trestech. Píše o tom v knize „Kindheit und Jugend" R. Müller-Freienfels. Zavrhovala-li totiž dosud liberální pedagogika tělesný trest jako něco ponižujícího pro dítě, praví se tu, že dítě nezhýčkané považuje nenásilný a nehrubý tělesný trest v pravý čas za přirozenou skutečnost. Písemné důtky v třídnicích, tresty odnětím osobní svobody a podobné tresty jsou prý sice způsoby civilisovaného světa, ale jsou tu čímsi abstraktním a přirozenosti cizím. Důkladná rána prý, která je odezvou na danou situaci a zapadá právě do situace, působívá prý skoro osvobozujícím účinkem. Nechávat „po škole" prý činí hocha vzdorovitějším a zatvrzelejším. Ale dostal-li rychle tělesnou záplatu, domnívá prý se, že se stalo cosi přirozeného, uzná trest a věří v mravní řád světový. Müller-Freienfels nechce sice tělesný trest doporučovati, protože dobrý učitel se bez něho obejde, ale někdy je vhodný. Je ovšem důležito, kdo trestá, kdy a jak. Zvláště děvčata nemají být nikdy bita. Nemá se také trestati pro slabé nadání, pro nezaviněnou nepozornost, která se tím nezlepší, a trestati se musí hned po skutku; jinak nabývá trest zdání pomsty. Nemá se trestati v nervovém rozechvění a vždy s rozvahou a věcností. Potrestaný také musí vědět, proč byl trestán, jako trestající musí vědět, proč trestá.

Zápis na vysokých školách ukazuje, že se neminuly účinkem varovné hlasy v tisku, které ukazovaly na přeplněnost některých oborů. Referovali jsme tu před prázdninami o tom, že Akademická poradna pro volbu povolání při Ústředním psychotechnickém ústavě v Praze rozeslala abiturientům dotazník o volbě studia a povolání.

*

Poznámky k českému baroku.

Ta forma evropského myšlení, kterou věda nejnověji nazývá barokem, nebyla již neznáma v 16. století českému prostředí. Styl Brusa z Mohelnice ukazuje obraty příznačné baroku, ale i v jeho životě, ve skutečnosti, v mohutných vášních nalézáme barokní rysy. Pontan ve svých hymnách, jejichž musou jest Panna Maria, hlavním pak hrdinou heros, trpící pro náboženství a vlast, vypracoval věroučně

heroické obrysy baroka s takovou mravní hloubkou, jaké v tehdejší literatuře není příkladu. I jeho vlastní život uplynul v kultu takových životních barokových forem. Měkčí a ohebnější již osobnost Šimona Lomnického vypracovala dvorské charakteristické rysy baroka. Ve svých hlavních dílech kreslí již nejednou frivolnost, zatím co dobovým náboženským mravním požadavkům činí zadost svými náboženskými básněmi. Barokně světsky myslící publikum v jeho básních nalezlo samo sebe.

Pravému pak rozšíření ve vyšší mravní sféře může toto hnutí děkovati působení jesuitů. Do hloubky jdoucí pozorování duchovních zážitků, které se projevilo v duchovních cvičeních sv. Ignáce, nejen působilo ve své víře, ale dávalo určitou mravní výchovu i následovníkům světským. Jesuitské drama, které bylo nejúspěšnějším rozšiřovatelem tohoto barokního ideálu, kreslilo velké lidské vášně s konflikty, kde slabý zahyne, silný pak přemáhaje sám sebe dospěje cesty ctnosti a proto obdrží odměnu na nebesích. Cíl dramatického představení jest výchova k hrdinné ctnosti: nešťastná duše, která si libuje v neřesti — zahyne, perit anima infelix, ale „etický anebo morální heros", který přemohl svět, žije věčný život. —

Počínaje pak stoletím XVII. šlechta česká za Ferdinanda III. a Leopolda I. učiní z Prahy pravé barokní město, odtud se pak vkus rozšiřuje dále na venek, kde proměňuje venkovské kostely a zámky. Nejkrásnější politickou vlastností tohoto českého baroka jest, že vidí možnost státního života jedině ve spolupráci koruny se stavy. Tento stavovský duch, uznávající královskou moc, náboženské cítění, ctění slavné minulosti, dával obecně právní obsah Mariánským družinám, které jednostranný kult pozdějších ideí dovedl si představiti jako mezinárodní, protiústavní a absolutistické. Neztratí se zem, na které spočívá pohled Panny Marie a svatého Václava — to byla filosofie státu těchto Mariánských kongregací, které s rozšířením barokního života na jedné straně přijímají stavovské barokní prvky, na druhé pak staré zbytky národních tradic. Národní historie proměňuje se zde ponejprv na sbírku velikých příkladů a následování hodných ctností.

Jesuitské vyučování, které konalo svou práci podle pokynů Ratio studiorum, ještě nedalo dětem veškerý poznávací materiál, který byl by věk potřeboval. Jest bezesporno, že jesuitský vliv není vysvětlitelný ani z vyučovacího materiálu, ani z vyučovacího jazyka, právě naopak, tyto dvě skutečnosti ve století XVIII. v novém vývinu nemohly již uplatniti výchovný vliv řádu. Tím jest však obdivuhodnější, že ten duch, který již obtěžkán takovým břemenem, byl schopen zapustiti kořeny do myšlení celého národa. U nás Čechů byl to prvý všeobecný novodobý duch, který, ač byl v těsném spojení se stavovskou myšlenkou, přece rozšířil se ve vzdělanějších nahoru toužících třídách a tak kázeňská síla jesuitů stala se rozšiřovatelem české národní myšlenky a dějepisného národního citu v dobách t. zv. temna. Největším rozšiřovatelem barokního náboženského mravního ideálu bylo jesuitské školní drama. V tomto směru ve výchovném a se světem spojujícím účinku jest podobno jesuitské drama radiu,

které s takovou bezpečností zprostředkuje nejrůznější slyšené dojmy s tím rozdílem, že jesuitské drama podávalo také visuální sensace, jejichž intensitu prodlužoval obsah představení trvajícího až šest, sedm hodin. Samotné kusy byly adekvátní plody barokního ducha a když se zamyslíme, že tohoto ducha rozsévaly stovky představení v různých krajinách země, nedivíme se ani všeobecnému rozšíření barokních forem. Jesuitské drama v každém případě stálo ve službách heroického ideálu a povzbuzovalo k ctnostnému a mravnímu následování. V českých kusech byla zpracována všechna ona monumenta našich dějin, ve kterých byl schopen zrcadliti se onen heroický životní ideál, ať to byl již příběh o příchodu Čechů anebo obrácení na víru. Jesuité, zpracovávajíce českou historii, volili beze sporu v jejích jednotlivých monumentech a neshledávali všechno za vhodné, aby to předvedli obecenstvu. Vysloveně vybírali jen ony morální a heroické události, které odpovídaly jejich baroknímu životnímu ideálu a jest jasno, že husitské motivy nenalezly přijetí v jejich dramatech, které tvoří ve své celistvosti nejprvnější, barokně křesťanský Pantheon české historie. Morální pojetí příběhu, které věří v devisu historia magistra vitae, přivedli oni po prvé do českého obecenstva, jejich jest prvé historické pojetí, které se rozšířilo ve vzdělanějších vrstvách a naučilo tyto zabývati se historií. Národní cítění a sebevědomí rozšiřoval jesuitský barok s takovým úspěchem se zdůrazněním středověku a vyloučením husitského hnutí, jako pozdější nacionální liberální směr, který ještě dnes s téměř nesmyslným zápalem vylučuje katolické a středověké monumenty české historie. Ostatně tyto české kusy rozbily jednotnou výchovnou linii baroku, vzdávajíce se zapletených allegorií a později i heroické tendence, a podávaly prostě české mysterie.

Františkánské školní drama, které uprostřed XVII. století vystoupilo a pustilo se v závod s dramatem jesuitským, blíží se ve své českosti ke komickému a ve své původní lidovosti přijímá selské prvky a tím se vzdaluje konečně od barokního ducha. V souvislosti s tím vším vyvinula se koncem století XVIII. česká dramatická literatura.

Vilém Peřina.

*

Vpý. — Frant. Sušil a rajhr. opat Viktor Schlossar.

Ucházeje se o uprázdněné místo profesora NZ při brněnském bohoslov. ústavu (Vychodil, Fr. Sušil, str. 51 n), obrátil se olbramovický kaplan na opata rajhradského kláštera s prosbou o přímluvu u brněnského biskupa Frant. Ant. Gindla:

Vysoce důstojný, vysoce vážený Pane! Vaše Milosti!

Račte odpustiti, že Milost Vaši prosbou obtěžovati se osměluji. Slavená vlídnost a náklonnost, kterou Vaše Důstojnost a Milost mně již déle propůjčovati ráčí, a která mi nad míru drahá jest, dodává mi srdce k tomu.

Konkurroval jsem o brněnskou stolici biblického studium Nového Zákona a z Božího darování od university Olomúcké mezi konkurrenty[1]) prvním postaven jsem.

[1]) O professuru se ucházeli: Ant. Horský, kaplan u sv. Tomáše, zatímní professor toho předmětu, dómský kaplan Karel Nöttig, později biskup brněnský, a Karel Weiner z Frintanea ve Vídni (Vychodil, l. c. 51).

Alevšak všecko záleží na volení našeho nejd. p. biskupa Brněnského; a nyní na tom jest, aby z vizitací přijeda, se rozhodnul, koho professorem Nového Zákona míti chce.

V theologii zajisté zapotřebí máme professora, jenž materského jazyka a vlastenské literatury milovník (by) byl; a protož mi nelze leč velice po té professuře toužiti. Jakožto professor doufám, s pomocí Boží oučinlivěji a prospěšněji na poli naší literatury pracovati. Prosím tedy nejslušněji, aby Vaše Milost u nejd. p. biskupa se za mne přimluviti ráčila.

Do přízně Vaší Milosti se zcela poroučeje a důvěřuje ostávám v nejhlubší úctě

Vaší Milosti nejoddanější

Fran. Sušil,
kooperator.

V Olbramicích na den sv. Prokopa opata, patrona Moravského a Českého, 1836.

Opat Viktor Schlossar mohl Sušilovi odpověděti až po svém návratu z lázní luhačovických 19. srpna 1836:

„... nemeškal jsem zřetel nejd. p. biskupa na Vás a hodnost Vaši a zběhlost Vaši v mateřském jazyku a vlastenské literatuře obrátiti. Řekl mi p. biskup, že s Vaším vypracováním, v kterém vzláštní známost Písem Svatých vyjevujete, velice spokojen je, ale rozhodnouti ještě prý nemůže, jestliže Vám neb p. Horskému, který v jistém ohledu také výtečně pracoval, to biblické studium za podíl se dostane, nýbrž rozsudek ten zanechává před nejvyšší studijní komisi. Pro něj dílem také stojí ta okoličnost, že již stolici tuto supplíruje. Světlejší a jistější zprávu Vám tedy nyní dát nemohu, jako tu, že p. biskup až posavad ještě nic neuzavřel a že Váš elaborát se mu velice líbí.

S Vaším toužením po stolici učitelské, která tak mnoho příležitosti by Vám poskytla na zalíbeném poli vlastenské literatury oučinlivě a prospěšně pracovati, já i mou žádost srdečně spojuji, by se Vám žádaného dostalo.“

Po dobrozdání nejv. studijní komise jmenoval biskup Frant. Ant. Gindl Františka Sušila skutečným profesorem biblického studia NZ. (Vychodil, l. c. 52.)

*

nn. — Paběrky z kapitul. archivu olomouckého.

Preciosity olom. katedrály odvedené na vedení válek proti Turkům.

Odhad olomouckého zlatníka Šimona Kunstmanna ze dne 27. června 1704. Poprsí sv. Cyrila (58 hř. 13 lotů) a Metoda (51 hř. 6 lotů, 2.[1]) — Poprsí sv. Václava 47 hř. 1 lot. Sv. Ludmily 39 hř. 8 lotů, 2 „Alles Augspurger Prob.“ Celkem 196 hř. 13 lotů, 2. — Šest svícnů z hlav. oltáře, kříž, nádoba na svěcenou vodu s kropidlem a dvě velké lampy „Augspurger Prob.“ Celkem 241 hř. 11 lotů 2. K témuž oltáři věnovaných 6 svícnů, kříž o 9 lotech stříbra, celkem 71 hř. 6 lotů. 2. Dva malé svícny pro akolythy „Augspurger Prob“ 17 hř. 10 lotů 2. Jiné 2 svícny „ad Venerabile“ a „Olmützer Prob“

[1]) Lehner ve svých dějinách českého umění (I, 3, 569) cituje potvrzení kap. děkana olom. Karla Orlíka z Laziska (jménem kapituly), dle něhož administrátor biskupství (za vévody lotrinského Karla) Jan Kryštof hr. Thürheim vykoupil stříbrná poprsí sv. věrozvěstů, sv. Václava i sv. Ludmily za stříbrné stolní náčiní, které biskup-mecenáš Karel z Liechtenštejna věnoval biskupskému stolu na věčné časy. Dle Lehnera byly tyto relikviáře posledním zbytkem z románského dómského pokladu v Olomouci.

5 hř. 11 lotů 2. — Od oltáře sv. Václava 2 svícny, kříž, „Olmützer Prob", 36 hř. 11 lotů, 2. Z kaple sv. Stanislava 6 svícnů, kříž „Olmützer Prob", celkem 54 hř. 12 lotů, 2. — V loretské kapli 4 svícny „Olmützer Prob" 27 hř. 4 loty 2. — Lampa „Augspurger Prob" 5 hř. 1 lot, 2. Dvě lampy „Olm. Prob" 7 hř. 1 lot, 2. Kaditelnice s loďkou a lžící" „Olm. Prob" 4 hř. 14 lotů, 2. Umyvadlo s konvičkou „Neusser Prob auff Zihr vergolt" 6 hř. 11 lotů, 2. Dvě obětní konvice s pohárkem ozdobně pozlacené „Wiener Prob" 2 hř. 9 lotů, 2. Pár obětních konvic, bílý pohár cele pozlacený z devítilotového stříbra, 2 hř., 1 lot, 2. 4 obětní konvičky s pohárkem „Olm. Prob" 2 hř. 14 lotů, 2. Stříbrné obětní tabulky z loretské kaple, 174 kusů, úhrnem 25 hř. 5 lotů, 2. Celkem 710 hř. 9 lotů, 2.

Literatura.

Prosinec, 14, 1738 Olomouc. Kapitula k opatu v Melku. Bibliotekář jeho kláštera P. Bernard Petz vydal „Codex diplomatico-historico-epistolaris". V jeho 5. svazku, str. 220, jest otisknut text rozhodnutí vyřknutého olom. biskupem Pavlem z Miličína ve sporu kapituly s dolanskými kartuziány (z 2. 9. 1442). Znění otisknuté Petzem však neodpovídá originálu, „sed in diversis membris, praesertim et specialiter in iis, ubi cardo rei, de qua agitur, et processus substancialia subversantur, mutilatum et sinistre ac corrupte mutatum esse," jak patrno z přílohy. Kapitula tedy žádá opata, by se otázal Petze, kdo mu ono falsum dal. Je-li Petz však již mrtev (jak se proslýchá), ať dá opat zjistiti z jeho literární pozůstalosti, odkud to vzal. Může se totiž státi, že spor již dávno odbytý může znovu vzplanouti. (Protokoly od r. 1732, str. 560—561.)

Duben, 11. 1739. Kapitula k převoru kartuziánů v Jemnici. Nynější knihovník v Melku Jeroným Petz zjistil, že ona kopie byla dodána z archivu jemnické kartuzie. Totéž praví zemřelý Bernard Petz v předmluvě 6. svazku. Kapitola žádá převora o vyšetření (na základě korespondence), odkud P. Bernard Petz onu falešnou kopii obdržel. (Tamže, 569—571.)

Arsenius Fasseau, premonstrát v klášteře Hradisku, vydal spis „De antiquis ecclesiae Olomucensis ritibus" a věnoval jej kapitule přípisem ze dne 28. listop. 1758. Toho dne se kapitula usnesla v mimořádném zasedání, že Fasseau dostane odměnou ze sakristánské pokladny 100 zl. Fasseau po 4 letech (1762) prosí kapitulu o vyplacení oné sumy. Proto vrchní sakristán, hr. Leopold Ant. Podštatský, sděluje děkanovi (23. 12. 1761), že žádosti vyhověl a poukázal vydavateli 100 zl. Přiložena kvitance s podpisem Ars. Fasseau-a, datum 7. 1. 1762.

MALBY KOSTELŮ a všechny jiné kostelní práce v každém slohu, materiálem zaručeně nejlepším provádí vkusně, trvanlivě a levně

Fr. Kolbábek, malíř kostelů v **Náměšti n./Osl.**

Je to nejstarší firma toho druhu na Moravě, pracuje výhradně v malbě kostelů nepřetržitě od r. 1894 a vymalovala již 129 kostelů k plné spokojenosti a malba kaple bisk. alumnátu v Brně je 130. Porady na místě, plány a rozpočty nezávazně.

MUDr. Ignác Horníček, Kniha o rodopisu. Vyd. F. Obzina, Vyškov, 1939. 220 stran. Cena 39 K.

Známý genealog uložil do této knihy své 30leté badatelské zkušenosti. Kniha má proto takový význam, že autor se neomezoval na pouhou genealogii, nýbrž že čtenáře obeznámil i s praktickou stránkou badatelskou. Při tolikerých nynějších pracích se starými matrikami spojených má svůj význam zvláště I. kapitola o tomto nejdůležitějším rodopisném prameni. Autor obeznamuje čtenáře nejen se starými matrikami katolickými, nýbrž i s protestantskými a židovskými. Upozorňuje při tom i na chyby ve starých matrikách, načež přechází k praktickým výsledkům hledání v matrikách: k sestavování rozrodu a vývodu. Pak obeznamuje rodopisce s různými kategoriemi pramenů, jakož i jejich nynějšími archivy, kde se chovají. Zde uvádí autor čtenáře do praktické heuristiky a sděluje mu své zkušenosti, za něž mu bude jistě každý vděčen. S podobnými pocity vítá každý rodopisec Horníčkovu kapitolu „Sepsání rodinné kroniky", která dokonale informuje každého, který by se rád věnoval sepisování osudů své rodiny, avšak není k tomu dosti orientován. Spis svůj končí dr. Horníček kapitolou o biologii a rodopisu a o obecní kronice. Velkou předností Horníčkovy knihy jest názornost, neboť je v ní řada předloh k rodopisným zápisům, rubriky z katastrů a gruntovních knih, jakož i vzorná mapka hanácké osady. Můžeme proto Horníčkovo dílo co nejlépe doporučiti jak farním úřadům, tak i vědeckým ústavům a soukromým rodopisným badatelům. Dr. Aug. Neumann.

*

C. F. Ramuz: Míra člověka. Essaye. Přeložila Jiřina Rybářová. Jan Laichter v Praze 1939. Str. 136. K 15.

Básnický protest proti dobovému šílení kolektivismu. Ramuz hledá odpověď na otázku takto formulovanou: „Minuly doby, kdy člověk měl míru, protože byl stvořen k obrazu Božímu. Charakteristickým znakem jedince v moderním světě jest, že jí už nemá. Člověk náhle shledal, že je vypověděn ze světa. Co to znamená pro nás?"

KNIHOPIS.

Dr. Rudolf Col, Biblická hermeneutika. Pravidla k správnému výkladu bible. Olomouc 1938. Str. 150. K 22.

Dr. Rudolf Col, Biblická stilistika a poesie. Olomouc 1939. Otisk z Archy. Str. 44. K 8.

Bohdan Chudoba, O dějinách a pokroku. Brno 1939. Edice Akord. Str. 144. K 14.

Ivan Marianov, Aby všichni jedno byli. Výklad unijní otázky a sbírka modliteb za sjednocení církví. S předmluvou Mons. Fr. Jemelky. Olomouc 1939. Str. 204. K 11.

Dominik Pecka, Tvář člověka. Brno 1939. Akord. Str. 132. K 12.

C. F. Ramuz, Adam a Eva. Román. Přeložil Jan Čep. Praha 1939. Jan Laichter. Str. 234. K 24.

Dr. Bedřich Vašek, Katolická akce. Výzva Boží k laikům. III. vyd. Olomouc 1939. Str. 180. K 15.

Hlídka

V Brně 30. listopadu 1939 • ročník LVI. • číslo 11.

Dějiny Odboru pro zakládání venkovských knihoven v olomouckém semináři 1870-1899.

Dr. Fr. Cinek. (Č. d.)

Vidět, že výčet, uvedený v Zápiscích k období Ondrouškovu, není úplný. V roce 1878 chybí záznam o rozšíření škol. knihovny v Brumově a rozšíření obecní knihovny v Olší. O první polovici roku 1879 není v Zápiscích žádného záznamu. Zatím založena byla obecní knihovna v Lipince, rozšířena farní knihovna ve Víškách, založena neb rozšířena farní knihovna v Prusinovicích, založena krajanská knihovna v Linci, založena farní knihovna na Horní Bečvě, založena neb rozšířena škol. knihovna v Protivanově a obecní v Hrachovci.

Údaji v závěrečném seznamu ověřeny založené neb rozšířené knihovny (zmíněné v dopisu Ondrouškově): v Bukové, v Suchdole, v Horní Lhotě, v Ústí a v Brumově.

Tím se počet založených neb obdarovaných knihoven v uvedeném dvouletí zvyšuje o 13.

Bezpečně tedy prokázáno, že bohoslovci olomoučtí pod vedením Jana Ondrouška založili nebo rozšířili ve dvou školních rocích 1877/78, 1878/79 celkem 33 školních, farních a obecních knihoven.

K tomu třeba poznamenati, že běží o knihovny, jež bylo lze spolehlivě zjistiti. Neověřeny zůstávají knihovny v Machové, ve Staříči, ve Vratikově a v Častkově (třebas v dalších partiích Zápisků nechybí o nich některé kusé zmínky, hlavně o založení obecní knihovny ve Staříči a ve Vratikově).

Ježto však nic bližšího nelze se dopídit, ponecháváme tyto neověřené knihovny mimo náš seznam.

Běží též ještě o dvě knihovny v Hutiskua (Valašské) Bystřici, o nichž je výslovná zmínka v prosebném listu z Horní Bečvy (ze dne 17. III. 1879). Svědčí se tam, že bohoslovci olomoučtí založili neb rozšířili tyto knihovny, třebas seznamy z dvouletí 1877—79 i dokumenty od r. 1873 o nich úplně mlčí.

Celkem tedy 6 knihoven nepojímáme do našeho výčtu, ačkoliv velmi pravděpodobně aspoň 5 z nich bohoslovci založili neb rozšířili. Okrouhle vykazovalo by dvouletí Ondrouškovo kolem 40 knihoven.

Počátkem školního roku 1878/79 pořídil Ondroušek účetní knihu, která se nám dochovala. Dle ní lze sledovat příjmy a vydání Odboru. Za správní pololetí 1878 (od počátku listopadu do konce prosince 1878) vykazuje účetní kniha příjmy z darů a příspěvků 158 zl. 9 kr., vydání 25 zl. 48 kr. (v pokladně zbývá 132 zl. 61 kr.). Za druhé správní pololetí (od 1. I. do 29. VI. 1879) je příjem 175 zl. 75 kr., vydání 115 zl. 25 kr. (zbývá pohotovost 60 zl. 50 kr.).

*

K DÍLU VLASTENECKÉHO HORLIVCE BOHOSLOVECKÉHO JANA STRACHOTY ONDROUŠKA.

Dílo Ondrouškovo v semináři, jež tak velebí Zápisky, zasluhuje vskutku vřelého ocenění.

Ondroušek patří vedle Stojana mezi nejhorlivější a nejobětavější vlastenecké pracovníky mezi olomouckými bohoslovci a mezi nejuvědomělejší průkopníky buditelských akcí cyrilometodějských koncem let sedmdesátých.

V historii buditelské a regenerační činnosti bohoslovecké nebyl dosud plně oceněn.

Na dráze duchovního povolání, třebas vyvíjel velmi intensivní činnost, zůstal mimo pozornost širší veřejnosti, a tak památka jeho, jako předního z vlasteneckých průbojníků z polovice minulého století, zapadla v zapomenutí.

Teprve za 12 let po jeho smrti, při výročí osmdesátých narozenin r. 1931, věnoval mu pietní a hodnotnou vzpomínku P. Ferdinand Funk v Našem Domově (roč. 40, čís. 10, str. 191—193). Dílo jeho v semináři ocenil arciť jen neúplně podle starších, kusých vzpomínek.

Jan Ondroušek narodil se 19. listopadu 1851 v Protivanově u Boskovic z rolnických rodičů. Vyrůstal v typické horské vesnici na Drahanské vysočině, kde se mnoho četla bible a Kosmák. Nižší gymnasium studoval u Piastrů v Mor. Třebové, vyšší v Brně. Po maturitě byl odveden a sloužil jako jednoroční dobrovolník u dělostřeleckého pluku na Hradčanech v Praze. Ve volných chvílích stýkal se s četnými literáty. I Neruda jej k sobě pozval a poznav jeho schopnosti, snažil se ho získat pro dráhu novinářskou. Po skončení vojenské služby dal se Ondroušek zapsati na práva. R. 1875 však opustil práva a vstoupil do olomouckého semináře. Při vstupu do semináře upoutal na sebe obecnou pozornost svým mohutným plnovousem.[1]) V boho-

[1]) P. Funk (krajan Ondrouškův), zaznamenává roztomilý detajl: Do semináře přišel se představit ve vysokých botách a s plnovousem. Superior Msgre Ig. Haas dobrácky vítá nastávajícího seminaristu: „Ach, to prada je pekná, ale musí přijít dóle!" Když se byl dověděl celý běh života nastávajícího svěřence, táže se: „Kouříte? Jen kuřte," a Ondroušek byl mezi prvními, kteří zakládali později slovanský kuřácký spolek „Bosnu" v olomouckém semináři. (Podnět k založení tohoto spolku, jenž byl po léta ohniskem vlastenectví, dali bohoslovci-vojíni, kteří se zúčastnili okupace Bosny.)

sloví přilnul k Antonínu Cyrilu Stojanovi, s nímž horlivě pracoval v duchu cyrilometodějsko-vlasteneckém. Od I. ročníku horlil pro šíření dobré české lidové četby. Všecek svůj volný čas zasvětil Slovanské knihovně. Jako místoknihovník ujal se díla Stojanova a přivedl je k mohutnému rozkvětu.

Ještě v bohosloví ukládal svým druhům, aby o prvotinách neopomíjeli uspořádat sbírky pro venkovské knihovny.[1]) Dne 5. července 1879 byl vysvěcen na kněze a prvotiny slavil v kapli bl. Jana Sarkandra v Olomouci. Kooperátorem byl ve Vlachovicích, od 12. V. 1880 v Bojkovicích, od 15. III. 1882 u sv. Mořice v Olomouci (1. XI. 1882 jmenován tamtéž kaplanem). Dne 24. prosince 1884 jmenován kurátem v Libhošti u Nového Jičína.[2]) Libhošti i kraji jičínskému věnoval 16 let své kněžské práce a posléz též své zdraví. Byl činný národně, kulturně, sociálně i hospodářsky. Provedl změnu jména osady Lihošť v Libhošť, opravil farní kostel a zjednal pro něj z Říma přímluvou svého bratra Antonína, který studoval theologii na Gregorianě, ostatky sv. Kříže. V Libhošti byl předsedou místní školní rady a členem obecního výboru. Založil též místní hasičský sbor. Jak v Libhošti, tak v okolí konal hospodářsko-sociální přednášky. (Několik se jich dochovalo v rukopise; jsou stručné a bohatě poučné.) Tak přednášel dne 19. dubna 1887 v Libhošti na téma „O dějinách selského stavu", dne 15. dubna 1888 v Hodslavicích „O některých vadách nynějšího hospodářství", dne 27. ledna 1889 v Mořkově „O průmyslovém hospodářství". O svatometodějském jubileu dne 6. dubna 1885 přednášel v Libhošti „O tisícileté památce smrti sv. Metoděje". Bdělе si všímal ve smíšeném kraji poměrů národnostně-sociálních a účinně pracoval pro zanedbané české dělnické kruhy. S advokátem drem Špačkem zakoupili v Nov. Jičíně družstevní dům, v němž umístili českou školu, mateřskou školku a českou spořitelnu. Vymáhali českým dělníkům jejich práva, hlavně aby dostávali v tabákové továrně pensi. Pro přespolní dělníky vymohli postavení dělnických domků. Zároveň šířil P. Ondroušek mezi lidem dobrou četbu, hlavně z „Dědictví sv. Cyrilla a Methoděje" a „Kříž a Maria". Psal pilně do novin jako čilý pracovník strany katolicko-národní. R. 1896 přednášel v Libhošti o účelu katolických politických Jednot a o poměru církve k socialismu. Zabýval se i dějinami kraje a napsal „Popis panství Světlovského a spojeného s ním léna Vasilského".

Nemoc donutila jej k dočasné pensi, kterou nastoupil 26. září 1900, odstěhovav se do Olomouce. Obdržev dne 10. října 1900 jurisdikci u sv. Mořice, vypomáhal ve zpovědnici a na kazatelně. Byl též exhortátorem v Pöttingeu. Když se tvořila česká reálka v Olomouci, byl ustanoven na ní dne 17. září 1902 výpomocným katechetou. Jako člen České Matice v Olomouci stál v popředí národního hnutí. Na reálce byl milován profesorským sborem i žáky. S P. Ferd. Harnou,

[1]) Tak nasbíral jáhen Frant. Grydil při prvotinách P. Frant. Dokoupila ve Smržicích r. 1884 10 zl.

[2]) Údaje o kooperátorských místech Ondrouškových (kromě prvního) chybí v článku Funkově. Údaj o jmenování farářem v Libhošti uveden nesprávně (1885).

farářem ve Chvalkovicích u Olomouce, vydal lidové „Písně k českým patronům". Válečná léta zlomila jeho zdraví. Zemřel dne 23. července 1919 ve věku 68 let. Nad hrobem jeho zdůraznil zástupce prof. sboru reálky jeho lásku i příkladnou zbožnost. Tělo jeho odpočívá pod prostým železným křížem na komunálním hřbitově v Olomouci.

*

V drobných dokumentech, jež dochoval prelát Jos. Vyvlečka, zjistil jsem, že Odbor pro zakládání venkovských knihoven vedl též čilou a nevšedně obětavou péči o šíření písní k českým patronům. A byl to zase Ondroušek, který tuto akci účelně zorganisoval a trvale včlenil v program Odboru. Objevený Ondrouškův zápisník skýtá zajímavé doklady o zápalu, s jakým se na tomto úseku buditelské činnosti v olom. semináři pracovalo. S plánovitou akcí se započalo r. 1877 na popud novokněze Ant. Cyrila Stojana a F. Harny. Úvodní stať v zápisníku psaná Ondrouškem svědčí o nadšeném porozumění, s jakým se reagovalo v prostředí bohosloveckém na podněty Stojanovy. Záznamy za období Ondrouškovo (1877—1879) vykazují, že rozšířeno bylo písní cyrilometodějských 9.277, svatováclavských 7.368, k sv. Ludmile 3.584, k bl. Anežce České 2.023, k bl. Janu Sarkandru 2.483, k sv. Janu Nepomuckému 5.928. Písně byly rozšiřovány po všech krajích Moravy, Čech a Slezska.

Záznam o rozšiřování písní k čes. patronům za Ondrouška v dochovaném zápisníku končí touto poznámkou: Na sv. Jana Křtitele 1879 skončil vel. p. jáhen Jan Strachota Ondroušek své úřadování, odevzdav mně nížepsanému další jednání s písněmi. Žehnejž Bůh ušlechtilému dílu našemu! Inocenc Boehm, bohoslovec 3. ročníku. — K tomu připojeno: V červenci nato téhož roku onemocněv nadepsaný Inocenc Böhm, odevzdal všechno řízení mně. Josef Prucek, bohosl. 3. ročníku.

V ŠKOL. DVOULETÍ 1879/80—1880/81.

Po odchodu P. J. Ondrouška ze semináře (5. 7. 1879) je v Zápiscích mezera. Pouze se konstatuje, že z té doby nedochovalo se záznamů. K šk. r. 1879/80 stručně se poznamenává:

Poněvadž v době té odbor venkovských knihoven splynul úplně s výborem knihovny československé, sotva pochybíme, řekneme-li, že správu venkovských knihoven vedl r. 1879-80 Jan Žváček.

Pisatel (z pozdějších let) však opravdu pochybil.

Z dochované účetní knihy Odboru se dovídáme, že ve správním roce 1879/80 vystřídalo se ve vedení Odboru několik členů výboru Slov. knihovny. Na pokladním výkazu účetní knihy ze dne 29. června 1879 je podepsán Jan Strachota Ondroušek jako odstupující knihovník a Inocenc Boehm jako nastupující knihovník. Správy Odboru ujal se tedy po Ondrouškovi počátkem šk. r. 1879/80 Inocenc Boehm,[1]) který byl rok před tím místoknihovníkem. Ze zápisníku o šíření písní k čes. patronům však patrno, že v červenci nato Boehm

[1]) Životopisná data shora.

onemocněl. (Zemřel jako bohoslovec IV. roč. 16. 3. 1881 v Penčicích.) Knihovníkem místo něho zvolen Jan Žváček,[1]) který je též podepsán na finanční bilanci Odboru koncem června 1880. Než dochované prosebné a děkovné přípisy z r. 1879/80 svědčí, že místo Žváčka (asi též trvale churavícího) vedl veškeru agendu v r. 1879/80 místoknihovník Slov. knihovny Josef Prucek,[2]) který převzal už po Boehmovi péči o šíření písní k čes. patronům. Za tohoto cyrilometodějského horlivce pracovalo se v Odboru velmi obětavě. Úplně však se upustilo od zakládání školních knihoven, ježto školní inspektoři konfiskovali z knihoven, založených bohoslovci, náboženské knihy. Zakládány tedy výlučně knihovny obecní a farní.

Ve šk. r. 1879/80 založeny neb rozšířeny byly tyto knihovny:

na Vsetíně založena knihovna farní; darováno 50 knih;[3])

ve Svébohově založena knihovna farní; darováno 40 knih;[4])

v Krumvíři založena knihovna farní; darováno 20 knih;[5])

v Nošovicích u Frýdku založena knihovna obecní; darováno 40 knih.[6])

v Deštné u Svitav rozšířena knihovna farní; darováno 20 knih;[7])

ve Skřípově u Opavy založena knihovna farní; darováno 40 knih;[8])

[1]) Jan Žváček (byl též po Böhmovi knihovníkem Slov. knihovny). Nar. 27. 1. 1855 v Července u Litovle, maturoval s vyznamenáním na slov. gymn. v Olomouci; vysv. 5. 7. 1880. Po vysvěcení ustanoven kooperátorem v Dřevohosticích, od 5. 5. 1882 administrátorem v Domaželicích, od 18. 9. 1882 opět kooperátorem v Dřevohosticích, od 23. 2. 1887 administrátorem v Domaželicích, od 7. 3. 1888 farářem v Domaželicích. Založil fond pro stavbu nového kostela a pomáhal budovat Raiffeisenku. Teprve rok před smrtí dostal collare maius. Zemřel v Domaželicích 25. 12. 1917.

[2]) Životopisná data shora. Jos. Prucek byl v šk. r. 1879/80 v III. ročníku. Z historie Jednoty Velehrad je známa jeho nevšední horlivost pro cyrilometodějské akce. Viz Jednota Velehrad v olom. semináři 1869—1886, str. 151—153.

[3]) Na žádost far. úřadu na Vsetíně ze dne 23. října 1879. Podepsáni: Aug. Žádník, farář; Frant. Vysloužil, kooperátor. Na okraji žádosti poznámka: Usnesením výboru ze dne 1. 11. 1879 darováno 50 knih. Prucek. Poděkování ze dne 12. 11. 1879.

[4]) Na žádost místního exposity Josefa Wiesnera ze dne 14. 11. 1879. V žádosti se poukazuje na velikou chudobu lidu a trudné poměry národní. Poznámka na okraji: 23. 11. usnesl se výbor darovati 40 knih. Prucek. Poděkováno 2. 12. 1879.

[5]) Na žádost místního faráře Josefa Beránka ze dne 15. 11. 1879. Poznámka: Ve výb. schůzi 23. 11. 1879 usnešeno poslati 20 knih, poněvadž žadatel je z diecese Brněnské a nějaké knihy již má. Prucek. Poděkováno 6. 1. 1880.

[6]) Na žádost místního národního učitele Romualda Horáka ze dne 15. 11. 1879. (Žádost doporučena farářem v Dobré P. Janem Kittrichem.) Žádost obsahuje hořké nářky na neutěšené poměry sociální a národní.

[7]) Na žádost místního lokalisty P. Eduarda Buchlovského ze dne 16. 11. 1879. V žádosti se poukazuje na žalostný stav nár. uvědomění, vliv helvetství a neutěšené sociální poměry. „Zdejší chudý lid poukázán jest na fabriky v Svitavském údolí ležící, jichžto majitelé skoro vesměs židé jsou, odkud lhostejnost náboženská, ba i zjevné pohrdání náboženskými zákony na celé okolí zdejší se rozlévá . . .“ Poznámka na okraji: Poněvadž již knihovna v Deštném stává, usnesl se výbor 23. 11. 1879 rozšířiti knihovnu 20 knihami. Prucek.

[8]) Na žádost místního kuráta Tomáše Šmída ze dne 16. 11. 1879. V žádosti čteme: . . . Je zde mnoho bedlivých čtenářů. Přečetli už všechny knihy, co jich ve své soukromé a dosti značné knihovně mám. Ale při tak nízkém služebném, jaké zde

v Bílavsku u Bystřice p. H. založena knihovna farní; darováno 50 knih;[1])

v Hoštejně u Zábřeha založena knihovna farní; darováno 30 knih;[2])

ve Hlavnici založena knihovna farní: darováno 40 knih;[3])

v Nykolčicích u Hustopeče rozšířena knihovna farní; darováno 20 knih;[4])

ve Vratikově a Hrádkově u Boskovic založena knihovna obecní; darováno 35 knih;[5])

ve Valašském Meziříčí založena knihovna katol. tovaryšů; darováno 40 knih[6])

v Šumvaldě rozšířena knihovna obecní; darováno 20 knih[7])

---

dostávám, není mně možná, abych ze svého přikupoval kněh pro zdejší chudobné horaly. — Jak z mapy Šemberovy lze vyrozuměti, jsme zde na rozhraní jazykovém. Pročež tím důtklivější jesti má prosba... Poznámka: Ve výb. schůzi 23. 11. 1879 usnešeno zaslati 40 knih. Prucek.

[1]) Na žádost místního kooperátora P. Jana Žáčka ze dne 19. 11. 1879. V žádosti se mimo jiné praví: Hned po svém příchodu na tuto farnost poznal jsem důležitost tohoto místa a proto první má touha byla utvořiti farní knihovnu. Než z příčin, které zde nemohu zjeviti, nepřišlo to až dosud ke zřízení farní knihovny a poměry zůstávají tytéž. Proto ale nelenil jsem v době svého 5letého působení a ze svých prostředků zjednal jsem přes 100 knih... Byla to pro mne velká oběť, která až dosud u Hölzla své známky má. Než Bohu díky! Lid se naučil čísti a čte tak pilně, že mnohé knihy již jako starožitné rozstřílené prapory vypadají a většina jich již od mnohých přečtena jest. Jsem nucen opět z mých prostředků nové knihy zjednati, poněvadž letos neúroda na poli též pokladnicu kaplanskou navštívila. Tak obracím se na Vás, milí bratři, s prosbou, abyste mi aspoň nějak nápomocni byli. Nežádám knihy zadarmo, jen pomoc, úlevu při koupi... Poznámka: Ve výb. schůzi 23. 11. 1879 usnešeno poslati Kr. Šmída spisy vázané a požádati žadatele, by něčím přispěl na zakládání knihovny. Prucek. — Dne 23. 1. 1880 posílá P. Jan Žáček 7 zl. jako náhradu za poslané knihy.

[2]) Na žádost místního provisorního kuráta P. Aloise Knicnéra (k svému podpisu připojil: již na 25. rok na Hochštýně) ze dne 1. 12. 1879. V žádosti čteme: ... Obětoval jsem mnoho z vlastních peněz na založení knihovny. Ale to vše nepostačuje, abych návalu o knihy mohl zadostučiniti. Dále jest mnoholetým a častým čtením většina tak zedrána, že nestojí za svázání. Mnohé knihy se mně též potratily. Ta malá zásoba, kterou ještě mám, nestačí, neboť nejenom z Hochštýna, ale i ze sousedních obcí moravských mnoho lidí přichází prositi o čtení. Tu mé vlastní síly nestačí... Také i strážníci železniční z celého údolí mne žádají o knížky, neboť jsou větším dílem Moravané... Poznámka: Ve výbor. schůzi 4. 1. 1880 usnešeno darovati 30 knih. Prucek. Poděkováno 14. 1. 1880.

[3]) Na žádost místní školní rady (bez data). Podepsáni: Jan Florian Lhotský, předseda míst. šk. rady, Jan Prokš, učitel, P. F. A. Bahr (?), farář. Knihovna jeví se nezbytnou k udržení národního uvědomění. Poznámka: Ve výb. schůzi 4. ledna 1880 usnešeno darovat 40 knih. Prucek.

[4]) Na žádost místního faráře Josefa Kučery ze dne 8. 12. 1879. Poznámka: Ve výb. schůzi 4. 1. 1880 usnešeno darovat 20 knih. Prucek.

[5]) Na žádost adresovanou z Vratikova 30. 12. 1879. Podepsáni za Vratikov: Josef Skoumal, starosta, Ant. Ryšavý, učitel; za Hrádkov: Vincenc Duka, radní, Frant. Sedlák. Ve výb. schůzi 4. 1. 1880 rozhodnuto darovat 35 knih na založení obecní knihovny. Z poznámky Pruckovy je patrno, že od r. 1879/80 zakládali bohoslovci olomoučtí výlučně jen farní neb obecní knihovny.

[6]) Na žádost místního spolku katol. tovaryšů ze dne 30. 12. 1879. Podepsáni: P. Fr. Špička, předseda, P. Frant. Procházka, jednatel. Poznámka: 4. 1. 1880 usnešeno darovati 40 knih. Prucek. Poděkováno 12. 1. 1880.

[7]) Na žádost správy školy a far. úřadu (bez data). Podepsáni: Josef Stenzl, správce školy, Vilém Kubánek, knihovník, P. Frant. David, farář. Potřeba knihovny mimo-

v Luhačovicích (zároveň pro Kladnou, Žilín a Biskupice) založena knihovna obecní; darováno 30 knih;[1])

v Hodslavicích založena knihovna farní neb obecní; darováno 50 svazků;[2])

ve Vranové Lhotě u Mohelnice založena knihovna farní; darováno 40 knih;[3])

v Lichnově u Frenštátu založena knihovna farní; darováno 25 knih;[4])

v Uhřicích založena knihovna farní; darováno 30 knih;[5])

ve Velkém Petřvaldě založena knihovna farní; darováno 40 knih;[6])

v Hukvaldech založena knihovna farní; darováno 30 knih;[7])

v Rašově založena knihovna obecní (?);[8])

řádně naléhavá i z důvodů národnostních. Poznámka: Ve výb. schůzi 4. 1. 1800 usnešeno darovti 20 knih. Prucek.

[1]) Žádost se nedochovala. Pouze 3 děkovné dopisy (bez data). Za Luhačovice podepsáni: P. Fr. Taufer, farář, P. Jos. Šustala, kaplan, Ig. Pechura, nadučitel. Za obec Biskupice: P. Jos. Šustala, katecheta, Frant. Bena (?), učitel, F. Janča, starosta, Jos. Mikula, radní. Za Kladnou a Žilín: Jos. Lehar, učitel, Jan Boraň, starosta, F. Šustek, radní.

[2]) Žádost se nedochovala, pouze záznam bez bližšího označení druhu knihovny.

[3]) Na žádost místní školní rady ze dne 10. 1. 1880. Podepsáni: Ignác Grezl, starosta, Ad. Blaha, nadučitel, Hynek Vašek, předseda míst. šk. rady. Doporučeno far. úřadem. Podepsán Jos. Hatzer (?), farář. V žádosti se poukazuje na těžkou situaci národní.

[4]) Na žádost far. úřadu ze dne 13. 1. 1880. Podepsáni: Farář Vincenc Tesař, kooperátor Vojtěch Růžička. V žádosti čteme: Snahu Vaši — zakládati na venkově knihovny — a podávati tak lidu četbu zdravou, záživnou, vyšlou z pera českého, ne jalovou, cizáckou, ceníme nemálo, snad ještě více než Vy pánové sami; neboť pracujíce už mezi lidem, žijíce s ním, vidíme zblízka jeho život: jeden to boj o zachování živobytí, víry a národního rázu, zápas to s bídou hmotnou i duševní, hroznou, po většině nezaviněnou ... a blahořečíme snahu Vaši šlechetnou, i Pánem Bohem zajisté žehnanou ...

[5]) Na žádost místní šk. rady ze dne 15. 1. 1880. Podepsáni: Mart. Jandl, předseda, Ant. Paláček, místopředseda, P. M. Jedlička, farář. Žádalo se o založení knihovny školní. Odbor se však usnesl na výb. schůzi 3. 2. 1880 dáti 30 knih jako základ pro knihovnu farní neb obecní nikoli školní. Na dotaz, zda jsou s tím v Uhřicích srozuměni, poslal tamní předseda šk. rady přípis, v němž sděluje, že místní škol. rada je přesvědčena, „že lépe bude ve zdejší obci založiti farní knihovnu a ne školní, a by snad nebyly během času katolický knihy konfiskovaný od šk. inspektorů." Dále ujišťuje, že farář Matěj Jedlička je s tím plně srozuměn. Pisatel však připojuje ještě prosbu, „jestli možná, aby jste nám ráčili darovati knihu legendy (asi Agendy, obřadní knihu), která by mohla posloužiti nám, abychom se s ní mohli co lajkové proti kněze včas pohřbů samí zastatí, poněvadž naše chudá obec nemůže sobě pro filiární chrám páně Varhaníka vidržovati, tedy se musí lid proti kněze na místě rektora sám při cirkevních obřadech zastatí, pan učitel, ačkoli velice hodní a ještě velmi mladý jest, předce na žádný pohřeb ani za mnoho peněz jít nechce, poněvadž se nyní bohužel tak na mnoho místech děje.

V uhřicých dne 4.ho března 1880. Mart. Jandl,
předseda míst. šk. rady.

[6]) Na žádost místního faráře P. Karla Ambrože ze dne 9. 1. 1800. V žádosti poukaz na těžké poměry národní. Poděkováno 10. 3. 1880.

[7]) Na žádost místního zámeckého kaplana Ant. Doláka ze dne 12. 2. 1880.

[8]) Na žádost místního řídícího učitele Ant. Plachera a P. Frant. Špičky, faráře ze dne 20. 2. 1880. Žádalo se o založení školní knihovny. Byla-li založena obecní neb farní, nepoznačeno. Vedeno však v seznamu.

v Skreji u Tišnova založena knihovna obecní (?);[1])
v Loděnici u Pohořelic založena knihovna farní; darováno 30 svazků;[2])
v Pustějově u Bílovce založena knihovna obecní.[3])
Celkem 23 knihoven. (P. d.)

Listy z Lachisu.

Dr. Lev Kavalier.

V jižním Judsku, asi 45 km od Jerusalema a 500 m na jih od El-Kubeibe, se rozkládá pahorek, zvaný v místní toponymii Tell Duweir. Tvoří poslední výběžek judského horského masivu. Již vnější podoba, svědčící o zříceninách, poutala pozornost archeologů. W. F. Albright byl první, jenž na základě topografických památek hledal v tomto místě staré biblické město Lachis, jež hrálo důležitou úlohu v době tragického zániku židovského království. Obrovské práce prozkoumati celý tento rozsáhlý pahorek o rozloze 8—9 arů, kde bylo často třeba odstraniti 10—12 m vysokou vrstvu hlíny, ujal se odvážný a vytrvalý badatel J. L. Starkey. Nedal se zastrašiti ani velikým nákladem, ani zdlouhavostí úkolu; podařilo se mu k tomuto dílu nadchnouti mocné a štědré mecenáše: sira Ch. Marstona, sira R. Monda a hlavně sira Henry Wellcoma. Z vděčnosti pak dal své archeologické společnosti jeho jméno, nazvav ji: Wellcome Archeological Research Expedition to the Nearl East.

Vykopávky začal Starkey v r. 1932 a pokračoval v nich až do své tragické smrti, 10. ledna 1938, kdy byl zákeřně zavražděn, a kdy též nepokoje v zemi zastavily na čas pokračování ve vykopávkách. Od počátku badání nové a nové objevy odměňovaly práci společnosti. Přímo sensačního rázu byly hebrejské hliněné střepiny, které se obecně dnes nazývají „Listy z Lachisu". Jejich význam pochopíme tehdy, když uvážíme, jak palestinské vykopávky jsou chudé na nápisy z doby biblické. Nedobrovolného přerušení vykopávek v r. 1938 využila vědecká společnost k prvnímu uveřejnění těchto textů. Práce se ujal

[1]) Na žádost místní školní rady ze dne 9. 3. 1880. Podepsáni: Jan Babák, předseda, V. Hübner, učitel. Rovněž se žádalo o založení školní knihovny. Bližší nepoznačeno. Vedeno v seznamu.

[2]) Na žádost místního faráře P. Aug. Klevety v den bl. Anežky České 1880. V žádosti se líčí těžká situace konfesní i národní.

[3]) Na žádost místního učitele Ferd. Vaška ze dne 10. 4. 1880. V žádosti se praví: Jak Vašnosti z „Op. Týdenníku" snad známo bude, máme v Pustějově obecní knihovnu lidu. Založení její odbyto velmi krásně hubou, ale skutek utek. Založení a správa ponechány mi, což se mi obtížnější stává, než jsem předvídal. Jsem hlavně poukázán na dobrodince cizí než na obecní a na dary více než na koupě. I k Vašnostem dovoluji si hlasu svého pozdvihnouti a o nějaký buď peněžní dar (neb v knihách) co nejuctivěji žádati. Nebylo-li by Vašnostem obtížno tuze, tož bych také snažně prosil, račte ctihodné pány bohoslovce vybídnouti, by k založení naší knihovny něčím přispěti ráčili. Vždyť oni již mnoho knihoven založili, snad jim ještě něco zbylo . . . (Bližší údaj chybí.)

profesor z hebrejské jerusalemské university H. Torczyner[1]), jemuž byli nápomocni ředitel vykopávek J. L. Starkey, L. Harding, jenž zkoumal písmo na jednotlivých střepinách, a A. Lewis, jenž podává zprávu o pokusech objasniti písmo cestou chemickou.

Po oficielní publikaci objevil se velmi podrobný referát člena biblické školy jerus. P. R. de Vaux O. P. v časopise Revue biblique v 2. č. roč. 1939. Tento referát mně byl hlavním pramenem tohoto článku, neboť pisatel nebyl odkázán na druhotné prameny. Členové biblické školy totiž sledovali na místě samém postup vykopávek a všecky tabulky, které zůstaly majetkem palestinské vlády, mohli přímo v museu prozkoumati; ostatní pak tabulky, které byly majetkem Wellcomovy společnosti v Londýně, kontrolovali podle přesných fotografií, braných hned na místě nálezu a uložených v archivu musea.

Vykopávkami bylo odkryto staré město, ohrazené hradbami, do něhož po vnější straně hradeb vedla cesta napříč pahorkem a ústila do dvou hradních bran, které byly spolu spojeny a opatřeny věžemi, takže tvořily opravdovou pevnost. Pod těmito stavbami, které pocházely z doby perské nadvlády, nacházely se zbytky staršího města, které bylo kdysi vypáleno. Město z doby perské bylo postaveno podle téhož plánu, jako spálené město dřívější. Tyto spálené trosky jsou významným svědectvím pádu a požáru města, které bylo vyvráceno Nabuchodonosorem, pravděpodobně na podzim r. 588, krátce před pádem Jerusalema. V prostoru u nynější brány, která jest postavena tak, že sloužila současně za strážnici, bylo nalezeno 16 popsaných střepin a mimo to mnoho jiných vypálených střepin, které nemají nápisů. Dva jiné zlomky XVI. a XVII. byly nalezeny, jeden v rumu na témže místě a druhý ve štěrku na cestě z doby perské. Pokud jde o časové určení těchto střepin, můžeme stanovit, že nepocházejí z doby pozdější, než je rok vyvrácení města, t. j. 588, a na druhé straně nejsou starší, než z r. 598-7, kdy Nabuchodonosor poprvé města dobyl, ale hradeb nezničil.

A nyní si všimněme zevnější stránky střepin. Zprávy jsou psány na hliněných střepinách nestejné velikosti, z nichž největší má rozměry 20×17 cm a nejmenší 8×5 cm. Střepiny z rozbitých nádob byly použity bez zvláštní úpravy a popsány na vnější straně tak, že pisatel se přizpůsoboval všem nepravidelnostem rozbitých zlomků. Jen při delším textu pokračuje písmo též na straně vnitřní, a to tak, že střepina se obracela zespodu nahoru, jen tabulky III. a IV. se obracely zprava vlevo. Zvláštnost nacházíme u střepin VIII., IX., XVI., kde text jedné strany jest psán kolmým směrem k nápisu strany druhé. Písař užíval dřevěného nebo rákosového rydla, které však mělo tu nevýhodu, že muselo býti stále nožem přiostřováno; kde toho nebylo dbáno, byly tahy písma nejasné, ba i dvojité, jako u III. tabulky. Jak zjistil A. Lewis, byl inkoust, jehož bylo použito, železitého složení. Co se týče charakteru písma, můžeme konstatovat, že se dosti liší od forem písma

[1]) Harry Torczyner, Alkin Levis, J. L. Starkey: Lachish I. (Tell ed-Duweir.) The Lachish Letters. Published for the Trustees of the late Sir Henry Wellcome by the Oxford University. London 1938. 25 Shill.

hebrejského, jak je známe ze současných pečetí, a že se velmi blíží písmu střepin samařských; u tvaru se projevuje sklon k zjednodušení. Tak Lamed nekončí záhybem vpravo, Nun postrádá horního háčku a též Men a Kaf mají formy jednodušší. A jestliže písmo našich dokumentů se nemnoho liší od písma ostrak ofelských nalezených J. G. Duncanem, které jsou časově vzdáleny asi dvě století, pak jest patrno, jak pomalu se hebrejské písmo měnilo.

Co se týče interpunkce, možno poznamenat, že není důsledná. Slova bývají od sebe oddělena tečkou, ale ne vždycky. Není zajisté bez zajímavosti, že mezi střepinami duweirskými nacházíme také jeden palympsest; jet to zlomek XVII., kde pod černým inkoustem nového písma jest možno spatřiti zbytky písma barevného, které bylo umyto nebo vytřeno.

Srovnáváme-li jednotlivé střepiny navzájem, shledáváme, že 5 z nich jsou úlomky téže nádoby: II., VI., VII., VIII. a XVIII., což je svědectvím, že pocházejí od téhož pisatele.

Dříve, nežli se budeme zabývati jednotlivými střepinami, budiž podotknuto, že z celkového počtu 18ti nalezených popsaných tabulek jest jen 7 nebo 8 čitelných.

I. tabulka.

1. Gemarjahu, syn Hissiljahu
2. Jaazanjahu, syn Tobšillem
3. Hagab, syn Jaazanjahu
4. Mibtahjahu, syn Jirmejahu
5. Mattanjahu, syn Nerijahu.

Toto čtení jest navrženo Torczynerem a též všeobecně přijato. Jest to jediná tabulka, která neobsahuje žádné poselství. Z uvedených jmen nacházíme všecky až na dvě v jiných současných pramenech (Hissiljahu a Tobšillem) a většinu z nich najdeme i v Bibli: Jer. 2. Král. Téměř všecka tato jména, jakož i jména, která se vyskytují v dalších tabulkách, jsou jména theoforická tvořená s koncovkou posvátného jména Jahve. Ač tento způsob tvoření vlastních jmen svědčí o době posledních let monarchie, přece by bylo upřílišněno se domnívati s Torczynerem, že by tato jména byla výsledkem nějaké radikální změny jmen za náboženské reformy v době Josiášově. Také způsob psaní našich jmen, končících na —jahu, jest odlišný od psaní jmen v papyrusech elefantinských, kde jest koncovka -jah. Mezi ostatními jmény jest zajímavé jméno Hagab značící „Kobylka“, neboť jména zvířat se vyskytují v osobních jménech v Bibli velmi zřídka; častěji je nacházíme teprve v době Josiášově.

II. tabulka.

1. Mému pánu Jaošovi. Kéž dá
2. Jahve mému pánu dobré zprávy
3. dnes uslyšeti. Kdo je tvůj sluha,
4. pes, proč by vzpomínal můj pán
5. na svého sluhu? Kéž potrestá Jahve
6. ty, kteří dávají rozkaz, který ty neznáš.

Zpráva počíná obvyklou zdvořilostní formulí. Sluha se nazývá psem svého pána, kteryžto výraz má dosti analogie v jiných památkách jak

biblických (1. Sam. XXIV. 15; 2. Sam. VII. 21, IX. 8), tak i jiných, na př. v královské korespondenci z Assyrie. Vlastní zpráva je obsažena až v posledních dvou verších, ale jest velmi nejasná co do čtení i výkladu. Zde se odchyluje ve čtení P. Vaux od Torczynera a následuje Gordona a Ginsbergra, neboť toto čtení více vyhovuje kopii Hardingově, ačkoliv zase působí větší obtíže ve výkladu.

III. tabulka.

1. Tvůj sluha Hošajahu napsal, aby podal
2. zprávu svému pánu Jaošovi. Kéž dá
3. Jahve mému pánu slyšeti dobré zprávy.
4. A . . . Jasnosti, prosím tě, oko tvého sluhy,
5. v záležitosti poselství, které jsi
6. poslal včera svému sluhovi. Neboť srdce
7. tvého sluhy jest sklíčeno od té doby, co jsi napsal svému sluhovi,
8. a poněvadž můj pán řekl: „Neumíš
9. čísti zprávu.“ Ať žije Jahve! Nikdo se
10. nepokusil nikdy pro mne čísti nějakou zprávu. Mimo to
11. jakási zpráva, která mě dochází,
12. jestli jsem ji četl, potom ji mohu
13. v dopise opakovati. Tvůj sluha byl zpraven
14. slovy: „Velitel vojska
15. Konjahu, syn Elnathanův, sestoupil, aby se vydal
16. do Egypta.

Rub tabulky.

17. a poslal k vůli zásobení
18. Hodawjahu, syna Ahijahuova, s jeho lidmi.
19. Co se týká dopisu Tobjahuova, sluhy králova,
20. jenž přišel k Šallumovi, synu Yadduovu, od proroka
21. s obsahem: „Měj se na pozoru!“ ten poslal
22. tvůj sluha svému pánu.

Nejobtížnější z celé zprávy je místo, kde se Hošajahu hájí proti výtkám svého pána, t. j. v. 8—13. Torczyner a s ním Albright a Hempel překládá zde jinak:

9. Jako že Jahve žije, nikdy se
10. nikdo nepokusil mně přečíst dopis. Tak
11. jsem nečetl dopisu, jenž mne došel
12. a nic jsem z něho neviděl.

Hošajahu, jehož jméno se vyskytuje též v Bibli (Jer. XLII. 1., XLIII. 2.,) byl podle Torczynera obviněn, že čte dopisy, které mu nejsou určeny. Tak se tedy hájí, že číst sám neumí a že mu ani nikdo jiný dopisů nečetl. Albright vysvětluje jinak: Hošajahu se hájí, že dopis, o kterém představený mluví, vůbec neviděl, že tedy žádný nedostal. Ginsberg zase soudí, že Hošajahu se obhajuje proti výtce, jako by neuměl ani číst dopisy a dával je čísti jiným, tím, že poukazuje, že tomu, kdo dokáže tuto výtku, je ochoten dát jakoukoliv cenu. Ve čtení jména vojevůdce je velká různost: Torczyner čte Yikbarjahu, Albright a Hempel Kebarjahu a Jack Kephirjahu.

IV. tabulka.

1. Kéž dá Jahve mému pánu dnešního dne slyšeti
2. šťastné zprávy. A nyní podle toho, co psal můj pán,

3 také učiní tvůj sluha. Dal jsem nápis na bránu (?)
4. podle toho, cos ty mně psal. A co se týká toho, co psal
5. můj pán v záležitosti Beith Harapid, není
6. tam nikdo. A co se týče Semakjahu, toho vzal s sebou Šemajahu a
7. zavedl do města. Tvůj sluha, můj pane,
8. tam napíše. Kde jest

Rub tabulky.

9. ne-li v okolí (města). Učiň vyšetřování
10. a (můj pán) pozná, že signály z Lachisu
11. pozorujeme, podle všech znamení, které
12. dal můj pán, neboť nevidíme Aze-
13. ku.

Tento text, který je zřejmě též listem, má tu výhodu, že je celý bez mezer zachován a že je celkem čitelný. Přes to však pochopit jeho smysl je dosti obtížné. Pozoruhodno jest zvláště poslední slovo v. 4., které Torczyner čte jako „list", totiž papyrusu, kdežto P. Vaux překládá „brána". V 5. v. slovo Beith Harapid jest dle všeho jméno místní, které bohužel blíže z jiných pramenů neznáme. V 7. v. se označuje městem bez bližšího určení Jerusalem.

V. tabulka.

1. Kéž dá Jahve mému pánu
2. slyšeti zprávy míru a štěstí
3. dnes. Kdo je tvůj sluha,
4. pes, proč jsi poslal svému slu-
5. hovi dopis . . .
6. . . . . nyní poslal zpět tvůj sluha listy
7. svému pánovi . . .
8. Kéž Jahve dopřeje spatřiti . . . na vlastní oči
9. Co může učiniti tvůj sluha
10. dobrého nebo zlého pro krále?

VI. tabulka.

1. Mému pánu Jaošovi. Kéž dá Jahve
2. mému pánu v tento šťastný okamžik spatřiti štěstí. Kdo
3. je tvůj sluha, pes, že můj pán poslal list
4. králův a listy velmožů s obsahem:
5. „Čti přece!" A ejhle, způsoby velmožů
6. nejsou dobré k tomu, aby porazily ruce (Chaldejců, a aby)
7. zneškodnily ruce ne(přátel) . . .
8. Ti tam páchají zlo . . . Já pravím, můj pane, zda
9. jim nebudeš psát řka: „Proč jednáte
10. takto a . . . ?"
11. . . . . .
12. . . . Ať žije Jahve, tvůj
13. Bůh! Skutečně pokud tvůj sluha četl
14. listy nebylo pro tvého sluhu . . .

Tento list, jenž jest svým obsahem nejdůležitější, jest právě velmi špatně zachován, že jeho čtení se u různých badatelů podstatně liší.

Význam a výklad střepin.

O významu těchto střepin můžeme říci, že jest to nejdůležitější objev v ohledu písemných památek z doby biblické. Mimo Starý zákon máme totiž ze staré doby hebrejské tak málo textů, že se žádný

listům z Lachisu nevyrovná. Z oné doby jest pouze jeden delší souvislý text z nápisu kanálu Siloe o délce asi 6 řádků, kdežto ostatní nálezy pečetí, tabulky gezerské a střepin samařských nepodávají, leč jména vlastní a několik všeobecně užívaných výrazů.

Pozorujeme-li vnější formu těchto památek, podobu písmen, způsob psaní rydlem a snad i materiál, na němž jest text uchován, můžeme si představit, že tutéž formu měla většina knih biblických St. zákona, zvláště knihy historické, velká část proroků, ba i některé knihy mudroslovné. Epigrafie těchto střepin, kde tak snadno může nastat záměna mezi písmenem R a D, vysvětluje, proč se s podobným zjevem setkáváme tak často v textu masoretském. Rovněž dosti nedůsledné rozdělování slov tečkou může nám odůvodnit nesprávné rozdělení slov u masoretů. Jazyk střepin je úplně týž, jako biblická hebrejština. Z řeči střepin je též patrno, že nebylo rozdílu mezi jazykem literárním a všeobecně mluveným. Výrazy v našich textech jsou téměř všechny doloženy v biblických knihách. Sloh je zde ovšem typicky stručným slohem listovním, s kterým se v Bibli setkáváme jen pořídku. Posvátné jméno boží se vyskytuje ve starší formě JaHVeH místo pozdějšího JaHVe, neboť tetragramaton mohlo být do doby exilia nejen volně psáno, nýbrž i vyslovováno.

A nyní přistupme k historickému výkladu! Není pochyby, že všecky listy jsou adresovány Jaošovi, jenž byl velitelem města, které kryjí dnes zříceniny Tell Duweiru a jež můžeme považovat za starý Lachis. Neboť ve IV. tab. píše podřízený svému veliteli: „Můj pán pozná, že signály z Lachisu pozorujeme podle všech znamení, které dal můj pán.“ Tento dohad potvrzuje též přirozená, daleko viditelná poloha Tell Duweiru, jakož i okolnost, že město leželo na důležité cestě.

Mnohem obtížnější jest ovšem vyložiti obsah listů. Torczyner vychází z předpokladu, že všecky nalezené listy náležejí k soudnímu procesu, v němž jest Hošajahu obžalován ze spojení s prorokem, jenž svým kázáním na sebe uvrhl hněv krále a velmožů. Soud se odehrával před vojenským soudním dvorem ve strážní síni, a proto tam byly střepiny doneseny z královského paláce. Verš 15. III. tab., kde čte Torczyner, že Yikbarjahu, syn Elnathanův, odešel do Egypta, uvádí tento do souvislosti s Jer. XXVI. 20—23:

> Prorokoval také ve jménu Hospodinově Uriáš, syn Semejův, z Kariatiarimu; prorokoval proti městu tomuto i proti zemi této, totéž, co Jeremiáš. Když Joakim, král a všichni důstojníci i činovníci jeho slova ta uslyšeli, král chtěl dáti jej usmrtiti. Uriáš, dověděv se o tom, bál se i utekl a uchýlil se do Egypta. Král Joakim poslal muže do Egypta; a Elnathana, syna Achoborova, s nimi. I vyvedli Uriáše z Egypta a přivedli jej ke králi Joakimovi; (ten) dal ho popraviti mečem a mrtvolu jeho hoditi do hrobu obecného lidu.

Torczyner ztotožňuje tyto dvě události a upravuje biblický text podle zpráv našich tabulek. Jméno Yikbarjahu nutno čísti Akbor nebo Yikbor. Proroka, o němž je řeč v listě, považuje za biblického Uriáše, avšak, poněvadž doba jeho popravení za krále Joakima se neshoduje s listy z Lachisu, opravuje u Jer. jméno Joakim v Sedekiáš.

Poněvadž pak Uriáš podle Jeremiáše pocházel z Kiriath Je'arim, předpokládá, že stanoviště, z něhož Hošajahu píše, je též Kiriath Je'arim. Při žalobě se vytýká Hošajahovi, že zlořečil králi, a že neplní svých vojenských povinností. Aby se Hošajahu obhájil proti těmto výtkám, uvádí svědky, které nám podává první tabulka. Celý proces byl veden podle poznámky ve IV. tabulce: „. . . nevidíme Azeku" v posledních dobách před pádem Lachise, neboť příchodem Chaldejců byl spor přerušen.

V podstatě tentýž výklad podává S. Yeivin, ale neodvažuje se ztotožňovat proroka se zmíněným Uriášem a tím se vyhýbá největším obtížím a libovolným opravám slov Jeremiášových. Tabulky sestavuje v tomto pořadí: II., III., VI., V., IV.

J. W. Jack odmítá výklad Torczynerův a podává svůj. Všecky listy jsou psány během posledních týdnů před pádem Lachise a pocházejí všecky od Hošajahu. Hošajahu byl velitelem nějaké pevnosti, která se nalézala u cesty z Jerusalema k pobřeží, snad u Tell Sandahanna. Za zmíněného proroka považuje Jeremiáše, neboť v té době pod jménem „prorok" nemohl nikdo myslit jiného. Poukazuje při tom, že obsah prorokových kázání podle našich listů odpovídá tomu, co čteme u Jeremiáše XXXVIII. 4.:

> I řekli činovníci (výše jmenovaní) králi: „Prosíme, aby popraven byl tento člověk; neboť úmyslně oslabuje ruce bojujícího mužstva, které zůstalo v tomto městě, i ruce všeho lidu mluvě k nim takové řeči."

Jaoš, jako královský důstojník, jest již svým postavením nucen stíhat Hošajahu, o němž je mu známo, že patří mezi straníky prorokovy. List první podává seznam ostatních straníků Jeremiášových, jak to již patrno z jahvistických jmen.

Jakkoliv důmyslně se pokoušejí tyto dohady obsah listů vyložit, přece mají jednu slabou stránku. Předpokládají totiž, že všecky tyto listy z Tell Duweiru tvoří jeden celek a že se vztahují svým obsahem k jedné a téže záležitosti. Tento předpoklad se nám však jeví tím méně pravděpodobný, uvážíme-li, že vedle čitelných střepin bylo nalezeno na témže místě mnohem více střepin již docela zašlých a nečitelných. Způsob nálezu nás přivádí na myšlenku, že šlo o jakýsi archiv, jenž byl snad přenesen z královského paláce, r. 597 zničeného, na místo k východu města, kde byla obnovena správní budova. Tam bylo sídlo Jaošovo, tam byly uloženy dokumenty, jež měly vztah k jeho úřadu. Můžeme mluvit o jisté souvislosti jen u zlomků II., VI., VII., VIII. a XVIII., neboť pocházejí podle Hardingových rekonstrukcí z jedné nádoby. Ježto však zlomky VII., VIII. nebudou snad nikdy rozluštěny a ze zlomku XVIII. se dají přečíst pouze dva řádky, v nichž se mluví o nějakém listě, který byl odeslán zpět, zůstávají pouze zlomky II. a VI., kterých je možno prakticky použít. Ničím však nelze dokázat, že též list III., IV. a V. jest psán od téhož odesilatele a že jedná se o téže záležitosti.

Narážky v textu listů charakterisují dobu, jako plnou nebezpečí od vojska chaldejského. Přes to však nemusely býti psány listy v době bezprostředně blízké pádu Jerusalema, neboť je ještě volný styk

mezi okolními pevnůstkami a Lachisem (III. tab. 6, v.), jest též volný styk s Jerusalemem (IV. tab. v. 6, 7—8), ba je možno odejít do Egypta (III. tab. v. 14—18). Pouze o IV. listu bychom mohli soudit, že jest psán po obležení Jerusalema, jestli ovšem přijmeme názor, že důvod, proč pisatel Azeku neviděl, bylo její dobytí. Lachis a Azeka byla totiž poslední opevněná města, která odolávala, když již Jerusalem byl obléhán. U Jer. XXXIV. 7. čteme:

> ... kdy vojsko krále babylonského bojovalo proti Jerusalemu a proti (všem) zbývajícím judským městům, proti Lachisi a proti Azece; neboť zbývala z judských měst hrazených.

Otázce, kdo je zmíněný prorok, nelze dáti definitivní odpověď. Jest sice pravda, že prorok jest jmenován v zlomku XV. 5., avšak jest zachován pouze konec jeho jména. Můžeme rekonstruovat tedy (Jirmeja)hu a tuto domněnku potvrzují také narážky na jeho kázání, avšak i zde třeba veliké opatrnosti, neboť u samého Jeremiáše též nacházíme zmínky o četných jiných prorocích, kteří mají rovněž jména jahvistická. (Jer. XXVIII. 1., XXIX. 31., XXIX 21).

Tak i když střízlivost a kritičnost nás nutí posuzovat se vší zdrženlivostí vztahy našich dokumentů k Bibli, přece zůstávají listy z Lachisu neocenitelnou a trvalou hodnotou pro biblická badání.

Následky záboru církevního jmění.

Jiří Sahula. (Č. d.)

Kulturní úroveň českobratrská.

Menší náboženské společnosti v naší vlasti pečovaly o vzdělání svých duchovních vůdců horlivěji a s větší obětavostí než sektářská většina, která po stránce hospodářské byla nejsilnější.

V českobratrských domech byly školy k odbornému vzdělání duchovenstva. Výchova byla velice přísná. Správce bratrského sboru a hospodář v domě byli povinni vésti pacholata k známosti Bible, pobožnosti, poslušnosti a při tom k umění literním u a řemeslné práci. Kromě vyučování bylo tam zbožných modliteb a písní každodenně mnoho. Když pachole dospělo v mládence, bylo na bratrské synodě vyzkoušeno z náboženství a získalo první stupeň kněžské služebnosti. Mládenec zván nyní akolutem nebo učedníkem. Cvičil se dále v bratrském domě v theologii; učil se kázati a posluhoval ve sboru (chrámě). Pomáhal vyučovati malé děti katechismu. Často byl zkoušen, jak v bohosloví pokročil. Když již škola bratrská nestačila, vysíláni učedníci na vyšší vzdělání do ciziny.

Po čase stali se z učedníků jáhnové. Těm ukládáno ještě pilnější studium theologické a horlivější cvičení v kázání; při tom vykonávali různé práce doma, v chrámě i na poli. Než přijali kněžský úřad, musili se vyznamenati jak vědomostmi, tak sebezapíravými ctnostmi. Byliť jejich představení strážci velice úzkostlivými. Před ordinací

musili se jáhnové podrobiti nové zkoušce z theologie. Opatrnost bratrská byla tak veliká, že některý bohoslovec Jednoty zůstal jáhnem až do smrti. Jindy docela pro nějakou vadu byl zbaven na čas anebo i navždy samého jáhenství. (WŽC, 478—83.)

Ovšem odborné vzdělání českobratrského duchovního daleko zůstávalo za vědomostmi katolického doktora bohosloví. Bratřím se učená theologie nezamlouvala, třebaže jí bylo tolik potřebí i k řádnému výkladu Bible a zkoumání různých textů biblických. Ale duchovenstvo českobratrské aspoň pro úkol, jejž si vytkla Jednota, stačilo dobře. Proti vysoké učenosti Bratří ozývali se častěji a důrazněji než kdysi někteří husitští předáci. Přesto však jak Chelčický, tak Řehoř a Lukáš přisvojili si značné vzdělání theologické.

Bratrští starověrci, kteří se od většiny odštěpili, dávali najevo největší odpor proti světské vědě. Jeden z nich napsal: „Bratřím by nejlép sprostnost slušala, a toho nyní očitý důvod jest, kterak sou první Bratří vážněji z sprostnosti mluvili nežli nynější mudrování proměšujíc." Napsal dále, že „svatý Řehoř (zakladatel Jednoty) na smrtelné posteli napomínal Bratra Matěje (předáka bratrského), aby lidi učené na péči měl (dobře na ně pozor dával). Neb to vědomé jest, jak sou učení mezi Bratří vnikli, že hned jejich vroucí dobrota počala tuchnouti." (Goll-Krofta: Chelčický a Jednota v XV. století, 229.)

Pozdější vůdce Jednoty Lukáš jevil větší sklon k pokroku osvěty než Řehoř. Ale zamítl Lutherovu radu, aby se Bratří věnovali studiu jazyků. Prý „doktorování" přináší sváry a pochybnosti. Ačkoli však Lukáš nechtěl slyšeti o učeném studiu bratrských duchovních, horlivě se staral, aby tito kazatelé nabyli důkladných vědomostí o hlavních článcích víry. Pečoval o vydání bohoslovných spisů pro studium, modliteb a písní. (Müller-Bartoš: Dějiny Jednoty bratrské I, 321—2.) Usilovali tedy Bratří horlivě a s velikou obětavostí po stránce hmotné, aby měli duchovenstvo vzorné netoliko úrovní morální, ale i odborným vzděláním.

Po smrti Lukášově († 1528) byli nuceni Bratří přece jenom pro obranu své náboženské společnosti oddati se studiu latiny a jiných řečí, což později Komenský pochválil. Jednota však nepřestávala reptati na pohanskou učenost.

Důkladný příklon ke klasické učenosti nastal mezi Bratřími teprve od polovice XVI. století — hlavně přičiněním osvíceného Bratra Jana Blahoslava (1523—1571). Sektářské universitě pražské jako nedostatečné se vyhýbali Bratří dále, ale posílali nadané synky do lépe řízených, učenějších universit sektářských za hranice. (Kobosil: Dějiny vychovatelství, 132. Winter: Život a učení na part. šk., 65-6.)

Navštěvovali luterský Vitemberk. Ale po roce 1574, kdy tam byl potlačen směr melanchthonský, raději čerpali theologickou vědu na universitách v Heidelberku, Basileji a Ženevě, kde kvetlo bohosloví kalvínské, bližší bratrské věrouce než luterské. Též navštěvovali Štrasburk. (Hrejsa: Česká reformace, 75.)

Když Rudolfovým Majestátem dána Jednotě svoboda, hlavním jejím ohniskem kulturním se měla státi vysoká škola v Soběslavi,

založená skvělým odkazem Petra Voka z Rožmberka. Do účelu školy vloženo, že se nemá mládež zaneprázdňovati pohanskými spisy. Musí-li se již učiti latině a řečtině, nechť se učí ze spisů křesťanských, z doktorů evangelických a z Písem sv., „aby s uměním a jazykem v sebe, jako by s mlékem vpíjela poznání Krista, zbožnost, života počestnost, bázeň Boží a víru nefalešnou". Měly by se styděti křesťanské školy, že podávají mládeži pravidla mravů a života ze samých knih pohanských; měl by v těch školách svítiti Kristus jako slunce moudrosti a spravedlnosti. (Winter d. c., 83—4. SHK z r. 1899, seš. 8, 78—9.)

Tedy toto založení projevovalo veliký odpor proti humanismu, ačkoli mělo poskytnouti vyššího vzdělání. Zvláště postihujeme, že věda ve smyslu moderním byla této škole něčím podezřelým a docela za některých okolností velice nebezpečným. Zato však tato akademie horlivě schvalovala ty discipliny, které sloužily přímo biblické výchově duchovenstva. Zkrátka celá předbělohorská historie českobratrská svědčí, že Jednota na poli kultury hlavně usilovala o vzdělání náboženské.

Zmíněná akademie nabyla rázu kalvínsko-bratrského. Rektorem školy stal se Němec Gehler; jeho dva adjutoři byli také Němci, jimž bylo vyučování české mládeže velmi obtížné. Pro veliké dějinné otřesy nemohl se ústav plně rozvinouti.

Katolické snahy o náležité vzdělání kněžského dorostu.

Rozumí se, že husitským převratem byla velice trapně postižena u nás i kultura katolická. Rozchváceno mnoho statků, z nichž vydržovány důležité církevní ústavy. Universita — založená a zmohutněvší za katolické peníze — své brány před katolíky českými zavírala. Hledali tedy mnozí akademické vzdělání v cizině. Putovali pro universitní grady do Vídně (Wien), Pavie, Bononie a jinam.

Jelikož však tyto studie vyžadovaly velikého nákladu, obyčejně česko-katolický kandidát kněžského stavu (hubeně placeného) spokojoval se latinskou školou městskou; tudíž náležitého stupně odborných vědomostí nedosáhl. Z té příčiny také katolický novosvěcenec pobýval na faře nějaký čas v učení.

Poněkud pomáhala k výchově katolického kléru také zámecká škola katolická, ale ta po nedostatek hmotných prostředků nevalně kvetla. (WŽC, 435—6).

Svatovítská kapitula r. 1547 vznesla k Ferdinandu I. prosbu, aby obnovil pražskou universitu v ten způsob, aby mohla opět vychovávati hodné kněze katolické. Panovník sám vážně přemýšlel, jak by učinil universitu ústavem svým, zeměpanským — k účinné podpoře starých tradic; chtěl, aby ji řídili katolíci a kališníci, takže by tak byla zbudována hráz proti radikálnímu sektářstvu, v jehož táboře tehdy byla velká většina našeho národa. Tehdy ho totiž silně rozčilila vzpoura stavů luterských a českobratrských. Sdělil mistr Jessenius, že pa-

novník, vida nedostatky a záhubu vysoké školy a „neohlédaje se na nezpůsobilost času, profesorů k sobě povolal, předkládaje, že by sám chtěl důchody z svého vlastního nadati a v každém umění bez rozdílu náboženství profesory zříditi, kdyby jemu moc k vyvolení jich dána byla". Ale král narazil na velký odpor sektářských mistrů i stavů; tedy ustoupil. (WDP, 40—1.) Ale pojal jiný praktický plán: odhodlal se do Prahy uvésti jesuity.

Tridentský koncil věnoval velice pečlivou pozornost náležitému vzdělání kněžského dorostu. Správně usoudil, že k výchově a k získání odborných znalostí kandidátů kněžství nejlépe se hodí v každé větší diecési biskupský alumnát, seminář. Proto tedy sněm prohlásil toto:

„Otcové shromáždění viděli, že pramenem všeho zla, které se hrnulo na církev, bylo nedostatečné vychování kněžstva. Vědomosti světské, byť sebe důkladnější, nekvalifikují ještě nikoho za kandidáta stavu duchovního. S výchovou budoucích kněží, pro náklonnost mladého věku ke zlému, je potřebí již záhy počíti, dříve než by náruživosti kořeny zapustily v srdce lidské, neboť nelze jinak bez zázraku udržeti se v kázni církevní. Proto usnesli se na tom, aby v blízkosti katedrály byl zřízen seminář, v němž by dle velikosti a potřeb diecése určitý počet jinochů se vychovával a vyučoval. Jinoši ti nechť jsou nejméně 12 let staří, z manželského lože, náležitých schopností a v předmětech základních vzděláni. Chudí nechť mají přednost před bohatými, ale ani tito se nevylučují, budou-li se vydržovati ze svého."

Hlavní rysy seminářského řádu udány takto: „Alumni denně přítomni budou mši svaté a měsíčně jest jim přijímati sv. svátosti. Mezi vyučovacími předměty první místo míti bude studium Písma sv. a svatých Otců, liturgie a vše, co se vztahuje k udílení sv. svátostí. K tomu ať se druží v druhé řadě předměty profánní." (SHK z r. 1896, sešit 5, 62.)

Tedy patrno, že katolická reformace postupovala zcela jinou cestou než husitská. Bylo v naší církvi v XVI. století více rozvahy a opravdovosti než mezi husity v XV. století. Konfiskovati podle příkladu husitského dovedl každý. Ale ke skutečnému zhojení neduhů se vyžadovalo mnoho důmyslu a obětavosti. Tridentský koncil do světa rozhlásil ten druh zdravé reformace, na který dříve zapomínalo tolik prelátů. Pallavicini praví, že kdyby Tridentinum nebylo nic jiného přineslo, než zmíněný dekret, dosti by bylo vykonalo.

Trident vzal také v pilnou úvahu chatrné finance některých diecésí a proto moudře rozhodl, jak semináře v takových oblastech vydržovati na účet jiných církevních institucí. Ale pro zřízení semináře v Čechách ani taková upozornění neměla valné ceny; vždyť zde byly téměř všecky katolické instituce velice nuzné.

Mnohoslibný obrat ve výchově kněžstva přece u nás nastal, když zásluhou Ferdinanda I. rozvinulo v Praze plně blahodárnou činnost Tovaryšstvo Ježíšovo.

Dvanáct jesuitů k nám se odebralo r. 1556. Ve svých učebnách u sv. Klementa počali činnost 7. července. Přednášena i filosofie a theologie. Škola mohutněla přílivem žáků netoliko katolických, nýbrž

i kališných, protestantských a českobratrských. Brzy se přednášela theologie pečlivě a soustavně. Z malých počátků rychle zkvetla akademie o dvou fakultách. Císař Ferdinand udělil pražské koleji jesuitské r. 1562 právo povyšovati posluchače na hodnosti akademické.

Spasitelné dílo rychle zkvétalo jak horlivostí učených jesuitů, tak značnými dary katolických laiků.

Tato působnost však nestačila k vyplnění úkolů, jaké Trident kladl do seminářů. Církvi šlo o rozmnožení kurátního kleru. Ale z jesuitské akademie vycházelo málo těch, kteří se chtěli věnovati duchovní správě.

(P. d.)

Příspěvky k dějinám hudby a zpěvu při olomoucké katedrále (1614—1780).

Dr. Augustin Neumann. (O.)

XI.

Hlavní pěvecko-hudební úkony dómského sboru.

Poměrně nejvíce záznamů se vztahuje k úctě mariánské. Ke cti P. Marie byla každodenně sloužena mše sv., na niž byly z fundace kanovníka Sazemy týdně 2 groše.[1]) Sbor mansionářů pěl po celý rok mariánské hodinky, což možno sledovati od roku 1519.[2]) Mimo to bylo po celou dobu svatopostní zpíváno „Salve Regina", začež vikáři a prebendáti dostávali jednu hřivnu 10 grošů.[3]) Značnou pozornost věnovali olomoučtí ctitelé mariánští litanii k P. Marii. Na hlavní její svátky byly slavnostní zpívané litanie s instrumentálním doprovodem, jejž obstarával městský turnéř se svými pomocníky.[4]) Účty z roku 1731 zovou tyto pobožnosti litaniemi fundačními. Byly provozovány na Očišťování, Zvěstování, Navštívení a Nanebevzetí P. Marie.[5])

Z dalších pobožností bylo nejvíce těch, které souvisely s vykupitelským utrpením a smrtí Páně. Každý pátek při hlavní mši sv. (in summa missa) zpívali zpěváci responsorium „Tenebrae" a po kantiku „O, Maria" bylo zpíváno „Qui passus es".[6]) V kapli sv. Anny pěli mladíci za vedení kněze hodinky o sv. Kříži, začež dostávali 50 zl.[7]) Mimo to byla konána zpívaná pobožnost ke cti kopí Kristova, kterou fundoval

[1]) Libri distributionum, II, 4b.
[2]) Sedm mansionářů fundoval (1517) dómský kazatel a kanovník Václav z Moštěnic. (Volný, Kirch. Top., Olm. Erzdiöz., I, 158.)
[3]) II, 190.
[4]) Na př. kvitance z r. 1720.
[5]) Tamže.
[6]) Libri distributionum, I, 450.
[7]) U. m.

probošt Ondřej Pavlát obnosem 200 zl.[1]) Ve svatém týdnu byly u Božího hrobu zpívány Žalmy za instrumentálního doprovodu. Byla to t. zv. sepolcra, která dosáhla svého vrcholu koncem 17. století. Protože však v roce 1662 přikázala olomoucká kapitola sakristánovi, aby vyplatil všem účinkujícím odměnu dle starodávného zvyku,[2]) jest tím potvrzeno mínění Helfertovo,[3]) že tato sepolcra působí dojmem opožděných ohlasů středověkých planktů.

V době předbělohorské jsou pozoruhodné fundace pobožností ke cti českých patronů. V roce 1591 fundoval kanovník olomoucký Oldřich Rietman pobožnost ke cti sv. Prokopa úrokem 18 zl., kterýžto důchod byl zajištěn summou 300 zl. zapsanou na Lipníku.[4]) Později snad (rok se mi nepodařilo zjistiti) fundoval kanovník Jan Strnisko (rodák mohelnický) a vikář Pavel Stukelius každoroční oslavu sv. Cyrila a Metoděje. Strnisko věnoval k tomu cíli 200 zl., Stukelius 100 zl., z čehož plynul roční úrok 18 zl. zajištěný na statcích kláštera sv. Kateřiny v Olomouci a na statku lipenském.[5]) V roce 1600 fundoval Albert Losshius, rovněž olomoucký kanovník, pobožnost ke cti sv. Vojtěcha, k čemuž úrok byl vyplácen ze statku mohelnického.[6]) Později přibyla k těmto pravidelným pobožnostem ještě i pobožnost ke cti sv. Jana Nepomuckého, o níž možno říci, že patřila k největším hudebním výkonům, jež bylo možno dosud vůbec při olomoucké katedrále zjistiti. Tento světec byl okázale oslavován již před kanonisací. Tak v roce 1721 a 1722 nestačil turnéř se svými pomocníky, nýbrž musel si objednati na výpomoc ještě cizí hudebníky.[7]) S něčím podobným se nesetkáváme jinak nikde a nikdy. Po kanonisaci, v roce 1731, byl oslavován nový český patron s takovou okázalostí, že v účtech olomoucké kapitoly za celou dobu od roku 1614 až do roku 1780 nelze nalézti položku, která by se aspoň trochu přibližovala svatojanské oslavě z roku 1731. Celkové vydání za slavnost onoho léta totiž obnášelo 1686 rýnských 36 kr.[8])

Kromě toho byly konány na dómě slavnosti rázu mimořádného. Jedny byly povahy prosebné, druhé děkovné. Tak na př. v době třicetileté války potkáváme se v účtech s celou řadou prosebných 40hodinových pobožností, po nich opět s děkovnými oslavami vítězství, na př. po bitvě u Nördlingen. Při všech těchto pobožnostech účinkoval městský turnéř. Jedna z těchto děkovných pobožností byla konána (pro svůj rozhodující význam pro existenci katolictví na celá staletí) na oslavu vítězství nad protestantskými stavy na Bílé hoře. Fundoval ji kapitolní děkan Klaudius ze Soriny.[9])

[1]) Tamže, II, 16b. Dle Volného (Kirchl. Top., Olm. Erzdiöz., I, 199) byl Pavlát proboštem do r. 1553.
[2]) Protokoly z let 1660—1664.
[3]) Hudební barok, 257.
[4]) Libri distributionum, II, 31b.
[5]) Tamže, 11b.
[6]) Tamže, 19b.
[7]) V r. 1721 jim vyplaceno 14 rýn. 39 kr., v r. 1722 13 rýn.
[8]) Účty z r. 1731.
[9]) Libri distributionum, I, 224.

SEZNAM HUDEBNÍCH FUNKCIONÁŘŮ PŘI OLOM. KATEDRÁLE.

Ředitelé kůru.

Lukáš Jeron. Paiger, přijat 15. 7. 1661 za vikáře a kantora († 24. září 1667).
František Pospěch, vikář a regenschori (připomínán) od 14. 4. do 14. 10. 1669.
Filip Jakub Ridler (Rittler), čestný vikář a regenschori, 1679(—1690?).
Tomáš Albertini, kapelník a prebendát, 1693—1728.)
Josef Kurecký (Gurecký) 1762—1769.
Neumann, 1772.
Josef Puschmann, 1780.

Varhaníci.

Mikuláš (po r. 1522),[1]) Jan z Jičína, vikář (po r. 1538),[2]) Petr (po r. 1563).[3])
Fetr Forchmann, 1654.[4])
Trutrich, 1655, 1. I., varhaník.
Eliáš Heen, varhaník a kapitolní amanuensis.
Samuel Zindel z Nisy, přijat 19. 9. 1660 za varhaníka. 1661 jako smluvná síla při dómě (varhaníkem u sv. Mořice).
František Zindel, zástupce Samuelův, 1703—1704.
Karel Josef Einwalt (Einwolt), 1720, 1746.
Josef Kurecký (Gurecký), 1760.
Antonín Hartenschneider, 1762, 1780.

Altisté.

Jiří Richter, 1656.
Jan Zl. Lorenz, po prvé 28. 1. 1661, přijat 28. 10. 1662.
Přezoluský, 1667.
Alex. Ign. Lovatius, 1674.
František Seltsch, 1685.
Jan Petr Rieger, 1686.
Jan Fr. Rieger, 1687.
Jan Hrušovský, 1687.

Tenoristé.

František Xav. Kusche, 1654.
Tomáš Trubrik, 1655.
Ondř. Alois Goldberger, 1655.
Tomáš Nevoral, 1656.
Jakub Jindř. Scobaeus z Příbora, přijat 24. 10. 1660.
Bernard Stan. Korčinský, přijat 16. 10. 1662.
Kořínský, 1664.
Samuel Pryč, vikář, placený zástupce tenoristy, 1668.

Basisté.

Bernard Creuzer (Crucius, Cruciger), 1654—1656.

Městští turnéři.

Jiří Finger od r. 1630. Ještě v r. 1686.
Jan Schweinitz, 1701, zemř. 1709.
Felzman, 1710, 1712.
Jan Carliach (sic), 8. 10. 1710, pomocník turnéřův.
Bernard Němec, 1750.[5])
Antonín Pivoňka, 1762.

---

[1]) Libri distributionum, II, 226. Snad totožný s M. z Bílovce, vikářem a varhaníkem. (Tamže, 89b.)
[2]) Tamže, 208b.
[3]) Tamže, 248.
[4]) Účty, 1654.
[5]) d'Elvert, U. d., 158. Jmenuje Němce turnéřem již při r. 1743.

ak. — Ze školství a výchovy.

Zájem školských odborníků a veřejnosti se v minulém měsíci ještě vracel k novým zatímním učebním osnovám, k jejich pokroku nebo nedostatku. Uspokojuje, jak bylo již konstatováno, spojení dvou hledisk úkolu střední školy, příprava pro vysokoškolské studium a zároveň umožnit, aby se žák snadno dovedl vpravit do jiného praktičtějšího druhu práce. Psala o tom dr. A. Dratvová v Národních listech 22. října. Vyzdvihuje také, že mladší profesoři uvítají také metodické pokyny, jež jsou na počátku osnov. V jednotlivých předmětech se pak přihlíží více k požadavkům doby, na příklad v moderních jazycích. Snad zatímní osnovy potrvají delší dobu, než budou nahrazeny novými, velkorysými. Tu pro budoucnost dr. Dratvová klade důraz zvláště na psychologii, sociologii a národní hospodářství, jež mají tvořit skupinu eminentně výchovných předmětů, mají sloužit k tomu, aby se žák obeznámil se světem a dovedl jej nejen reálně chápat, nýbrž jej i formovat. Předměty ty ovšem musí býti probírány ne jako spekulativní nauky, nýbrž prakticky, aby se žáci naučili znát člověka jako individuum i jeho chování jako člena společnosti, při čemž by se jim zároveň ukázalo, jak těch znalostí v praksi využít. A má-li se žák vychovávat k samostatnosti, je i nutno znát zásady poctivého národního hospodářství. A konečně dr. Dratvová nesouhlasí s přílišnými obavami před přetěžováním. Neboť každý, kdo vynikl, přizná, že nepočítal hodiny, které věnoval svému vzdělání, i když výklad ve škole byl nejlepší a látka byla procvičena. Je nutno, aby škola byla zapojena do celkového sociálního dění, a tu musí zdůraznit to, co je dnes zdůrazňováno, že práce je povinností každého člověka.

O přetěžování bylo popsáno již mnoho papíru. Dnes se o tom již tolik nemluví a nepíše, ježto se požaduje, aby se z mladých lidí vychovávali lidé, kteří se neštítí práce a kteří se nebojí života a tedy i náročnějšího vypětí mozku a svalů. Tedy lidé, kteří ze sebe nedělají mučedníky práce, poněvadž mučednictví jako program je jen zastíráním pohodlnictví a egoismu. Dnes se zdůrazňuje, že každý člověk má především žít, a to znamená, aby rozvinul své možnosti a schopnosti, tedy aby pracoval co nejdokonaleji na svém místě. Mnoho lidí pro samé nářky z přetěžování prací se k ní pak pro nedostatek času nedostanou anebo na ni zapomínají. Ovšem, někdo dostačuje na větší okruh činnosti, někdo na menší. Tu rovnost není a ani nikdy nebude; ta se nedá naporučit žádným nařízením. A tak jistě záleží i na schopnostech studentových. Jde především o to, je-li na svém místě. A jde také o mravní kvality. Někdy ani není tak nedostatek nadání, schopností, jako spíše nedostatek pevné vůle, svědomí a odpovědnosti. Nelze také nemíti zřetel k tomu, není-li dnes rozsah mimoškolního zaměstnání žákova větší, než býval v dobách dřívějších. Je nutno dále pamatovati na počet žáků ve třídě, který zpravidla je dnes větší,

než býval dříve. A tak vskutku bude snad třeba počkat na lepší doby, až nebudou přeplněné třídy; snad potom se ukáže, kde je vina. A konečně bylo jisto, že rozsah učební látky byl vyšší, a tu často hřešívaly některé učebnice příliš obsáhlé. Byl to před časem profesor K. Vorovka, který v Národních listech napsal článek „Přetížené učebnice", v němž upozornil na to, jak většina středoškolských učebnic je přeplněna těžkou učebnou látkou, která často bývá i nepřiměřena duševní vyspělosti žáků. Napsal: „Mnohé z nynějších středoškolských učebnic slouží posluchačům vysokých škol jako dobrá repetitoria ke zkouškám, ač universita své niveau stále zvyšuje." Bylo to tehdy namířeno proti didaktickému materialismu, který byl plodem vládnoucího positivistického směru, proti němuž prof. Vorovka rázně vystupoval. Neboť positivismus zdůrazňoval jen význam fakt objektivně zjištěných a o mravní odpovědnost vědcovu se nestaral. A tak i učitel v duchu positivismu měl jen zjišťovat u žáka znalost namemorovaných dat.

A dále i platí, že životnost se musí projevovat soustředěnou jednotou, myšlenkovou kázní a že učitel se ve své disciplině musí ukázniti sám. A rozhodně ne v poslední řadě záleží na tom, proč kdo jde na studie. Starší lidé sice chválívají rádi doby, kdy byli mladí, a myslí, že oni bývali lepší než je mládež dnešní, ale pozorovateli přece jen neujde, že dříve přece jen asi bylo více studentů, kteří šli na studie proto, že chtěli studovat, byl to jejich životní cíl, kdežto v posledních letech bylo mnoho studentů, kteří nechtěli studovat, ale z různých důvodů museli. Potom však je rozdíl mezi studentem a studentem. Je o tom pěkný článek „Proč také dávají rodiče své děti studovat" v časopise Rodiče a škola IX, čís. 1. Píše se tam, jak rodiče se nechtěli dát poučit ani školou, ani psychotechnickou zkouškou, jež letos v Praze byla povinná, a neústupně trvali na tom, že dítě musí studovat, ač bylo uznáno za méně způsobilé nebo i za nezpůsobilé pro studium na střední škole. Článek končí: „Považme, jaký bude poměr takových rodičů ke střední škole, když tyto děti do ní při zápise proklouznou. Jak budou pro své děti vymáhat známky, vyhrožovat a zostouzet profesory." A tak jistě vždy, když se mluví o přetěžování, je nutno se tázati, kdo, kdy, jak a proč. Dnes se pak stále mluví o novém duchu školy, píše se o pracovní škole a o výchově k podnikavosti, tvůrčí iniciativnosti, vytrvalé a tvrdé osobní práci a kvalitní dokonalosti. A to zajisté předpokládá i nadání a schopnosti.

Učebním osnovám českého jazyka na obecných a měšťanských školách vytkl profesor Fr. Trávníček (Lid. n. 27. X.) ve stati „Mrtvá mateřština" pochybené pošinování základních větoslovných poznatků do pozdějších ročníků, z čehož pak vyplývá další vážná základní závada osnov, přílišné hromadění učebné látky v pozdějších ročnících. Prof. T. pak píše, že potom vůbec učení mateřštině na těchto školách ztrácí souvislost s živým jazykem, že je to často mluvnice pro mluvnici, něco, co jistě nebylo úmyslem autorů osnov, a co se projeví jako brzda, ztížení vyučování, co značně zmenší možnost činné účasti žákovy, spolupráce učitele s žákem.

Dnešní úkol školy je velký a odpovědný, ovšem i rodiny, které

dítě patří především a odkud si do školy přináší mravní základy. Od školy se dnes žádá, aby naučila lépe a vychovala lépe naši mládež. Má to být škola pracující. (J. P. Blažek v Lid. n. 1. XI.) Naučit a vychovat je sice úkol školy, ale zdaří se jen dobrou souhrou všech, kdož mají na obojím zájem. Dnešní škola má učit pracovat, myslit, má i učit umění mlčení, učit solidaritě a vědomí, že za skutek jednotlivce pyká kolektivum. A zvláště, jak píše časopis Rodiče a škola v 3. čísle, jest potřebí nezvratné síly a mravní hodnoty pravdy, práva a spravedlnosti. Neboť mládež „je svědkem relativní platnosti a pomíjejícnosti některých zařízení sociálních, politických a státních. Náhlé přechody z úcty k posměchu a z lásky k nenávisti budí v dospívající mládeži skepsi, pochyby o účelném zařízení světa a podrývají probouzející se náboženské cítění. A přece náboženství svými měřítky věčnosti a nekonečnosti, svými principy absolutní platnosti mravních hodnot může býti nejspolehlivějším vodítkem v labyrintu tohoto světa, jako byly ráj srdce a hlubina bezpečnosti opravdového křesťanství útěchou našemu Komenskému. Ovšem v tomto směru musí býti děti vedeny k náboženské opravdovosti a snášelivosti. V přítomné době jest svrchovaně potřebí rodinné výchovy dětí v duchu národním, křesťanském a etickém, protože v této výchově jest naše národní budoucnost."

To je jistá pravda. Ale náboženské cítění se probouzí za pomoci dospělých, rodičů a učitelů. Říká se, že rozvrh hodin dává rozdělení, osnova náplň a osoba vyučujícího duch celé školní práce. A právě na tom duchu nejvíce záleží. Nebude tedy asi možno jen všeobecně mluvit, uznávat v zásadě důležitost a význam něčeho, a co i zdůrazňovali naši národní vychovatelé — a nemůžeme býti netečni k tradici ani ve výchově — ale v provádění zůstávat při starém a nemít odvahy uskutečnit to nové, ač se doznává, že je to lepší. Výzva pak nechce znamenat výzvu k nezájmu na tom, co ve skutečnosti jest. Masaryk mluvíval o indiferentismu k mravnímu a duchovnímu řádu. A tak když se mluví o důležitosti ducha školy, musí se o něj starati a pečovati, aby byl uskutečňován a pěstován, především ti, kteří jej mají šířiti. Jde o čin. Zmíněný prof. Vorovka největšího nepřítele viděl v naturalistickém a materialistickém positivismu a agnosticismu. Má-li tedy skutečně zavládnouti nový duch, musí býti odstraněny staré předsudky. Je nutná vnitřní reforma vychovatelské práce. Když se dnes přímo cítí nutnost nadčasové a nadprostorové autority a když říkáme, že je to základní požadavek, aby výchova vedla k odpovědnosti a povinnosti, říkáme přece, že má vésti k vědomí, že jsme zavázáni něčemu vyššímu, nadosobnímu. A když tu výchova má vésti, čili když má býti náboženská, křesťanská, nemůže zároveň v praksi býti skeptická, agnostická. Nemůžeme přece zapomínat, že lhostejnost k mravnímu a duchovnímu řádu je pro národy velmi nebezpečná, ježto od lhostejnosti k přestupování není daleko. A mravní řád není výronem mozku jednotlivce. Neboť jak by to vypadalo, kdyby se takovému jednotlivci dostalo takové moci, že by mohl ve všem uplatňovat svou vůli a necítil se vázán ve svém svědomí tou

autoritou, která pro svou smyslovou neviditelnost je agnostikovu mozku nepřístupná! A není jistě třeba míti strach, že by to pak byla pedagogika nevědecká. Neboť vědecký duch je v neustálém zápolení lidského ducha, v hledání, v zkoušení, v kritickém hodnocení, a není to jen souhrn fakt jednou pro vždy hotových. Konečně věda musí míti jediný cíl, hledat pravdu; sleduje-li jakýkoli cíl jiný, pozbývá rázu vědy. —

V listopadu nastaly osobní přesuny na středních a měšťanských školách. Ministerstvo školství povolalo kandidáty profesury z měšťanských škol a ustanovilo je na středních školách. Tak se konečně kandidáti profesury dostali do školy, pro kterou mají kvalifikaci, ač všichni měli již také odborné zkoušky pro školy měšťanské. Je mezi nimi nejvíce dějepisců a zeměpisců, matematiků a fysiků, přírodopisců a chemiků. Ale přesun z měšťanských škol na střední školy způsobil, že zase po nějaký čas nebudou moci býti umístěni noví kandidáti některých oborů a že na měšťanských školách bude nedostatek zkoušených odborných učitelů. —

Snad znakem doby, zaměřené více k praktičnosti, jest ústup řečtiny. Absolventi reálných gymnasií a reformních reálných gymnasií nemusí již konati doplňovací maturitní zkoušku z řečtiny jako podmínku pro připuštění k státní zkoušce z filosofie ve spojení s jiným přípustným předmětem zkušebním, jako i k hlavnímu rigorosu z filosofie na filosofické fakultě. Kandidát ovšem musí o prominutí zkoušky podat žádost, tato musí být doporučena profesorským sborem fakulty a žadatel musí prokázat, že s prospěchem absolvoval v prvních dvou letech svého vysokoškolského studia alespoň dva semestry lektorského kursu řečtiny. Také na přírodovědecké fakultě absolventi uvedených typů škol mohou konat hlavní rigorosum z filosofie bez doplňovací zkoušky z řečtiny.

*

nn. — Paběrky z kapitul. archivu olomouckého.

Hudba u sv. Mořice. (O.)

1587. Suplika Řehoře Tarka, varhaníka u sv. Mořice, k městské radě, kterému zástupce města oznámil propuštění ze služby. Protože mu dochází kvartál, prosí Tarko, aby mu město dalo plat, ježto má bezodkladně odejíti. (St. Mauritz, varia).

Červen, 19. 1702. Magistrát k hr. ze Schröffenheimu, světícímu biskupovi a faráři u sv. Mořice. Dle bull z r. 1465 a 1484 přísluší právo presentace svatomořické školy (a tím i kůru) městu Olomouci a nikoliv kapitule. Věc tato se stala akutní po resignaci Bern. Sokola (16. 12. 1701). Sokol byl presentován magistrátem za prel. Orlíka a za konšela Václava Meixnera „qua Kirchenherren". Stejně tak dostal od města místo tenoristy Karel Janko před 40 lety. Za Schröffenheima samotného (jako administrátora) byl přijat ke sv. Mořici Tom. Finger za tenoristu a muzikanta a Ignác Miderbauer za altistu jménem celého magistrátu (4. 12. 1695). Touže cestou byl dosazen i nynější varhaník Arnošt Friedrich před několika lety. Proto 12. t. m.

jmenovalo město Karla Janko rektorem školy u sv. Mořice a Alex. Edera z Meziříčí „als einen uns gerühmbten Musico". Stalo se tak na základě jejich žádostí podaných městu, Eder dostal místo basisty. Město trvá na tom, že mu patří vydržovati a stanoviti platy školního personálu a přijímati muzikanty ke kostelu sv. Mořice. (Tamže).

(1743.) Magistrát poukazuje na stížnost hr. Schröffenheima, podanou 19. 2. 1684 „wegen schlechter Music bey St. Mauritz". Při tom v čl. 20 měst. rada jasně prohlašuje, „dass die Kirchenbediente nicht von ihme der Kirche, sondern von einem löbl. Magistrat bestellet werden mehrmahlen zugestanden". Uvádí nato několik dokladů. 12. 6. 1702 ustanovilo město rektorem školy u sv. Mořice Karla Janko, který již přes 43 léta byl u sv. Mořice tenoristou. I za tenoristu jej přijal magistrát. Tehdy byl přijat městem i Ignác Meitenauer, který od té doby byl choralistou. 24. 6. 1702 byl přijat Jan Josef Kraulich. Na doporučení hr. z Hodic přijalo město basistu Tobiáše Ant. Müllera. Zároveň prosil regenschori Tom. Finger a s ním i basista Kraulich a tenorista Ferdinand Schindler, aby jim byl přijat na pomoc nový altista (11. 8. 1711). Tak se stal altistou Jindřich Fitzke. Varhaníkem ustanovilo město (11. 5. 1730) Rocha Raaba. Město dále poukazuje, že jemu resignoval v r. 1587 kantor u sv. Mořice Jan Häffner (sic) a město přijalo (1. 4. 1622) za varhaníka Ambrože Conata.

Květen, 31. 1688. Olomouc. Jakub Fr. Ehrler, býv. zpěvák u sv. Mořice, dostává z útrpnosti (pro velikou bídu) od města „vierte Schulhaltung". (Tamže.)

Vydání kostela u sv. Mořice dle majetkového přehledu z 11. září 1747. Kantor 10 rýn. Auditoři 10 rýn. Astanti 12 rýn.

Následují „Grundgelder" v celkovém obnose 60 rýn., při čemž poznámka: „Ex supra dictis proventibus singulis angariis omnibus cantoribus ab inspectore scholae 3 fr. solvuntur, ex quibus discantistae calcei comparantur, reliquum inter eos distribuitur. Rectoris vero interest tam horum, quam illorum pretia exigere atque inter eos pro temporis et diligentiae aequitate partiri. Pro expensis vero auditorum, cantorum et corae singulis septimanis ab inspectore dantur videlicet 1 fr. 9 gr. Ex quibus discantistae 6 gr. pro sustentatione hebdomadatim solvuntur, reliqua media pro carnibus expenduntur, altera inter reliquos et cocam aequaliter dividitur. Ex pixidibus mendicantium, si quid congregaverint, sabbathinis diebus eximitur, ex qua 1 gr. pro sale sumitur, deinde in duas partes dividitur, una cum 1 fr. 9 gr. supra notatis auditoribus, cantori et cocae partitur, altera mendicantibus ab inspectore asservatur soluto Patri eorundem pro virgis et scopis 1 gr. Praeter legumina vero, quae inspector providere solet, additur pro meliori sustentatione singulis Nativitatis Domini, Resurrectionis, Pentecosten et divi Mauritii diebus 1 fr. Ex quo cocae praeter supra notata portionem ratione salarii dantur 6. gr. Reliqua inter cantores et auditores partiuntur. (Tamže.)

Listopad, 29. 1764. Výnos Marie Terezie o vydržování měst. sil. Je nařízeno, že město musí platiti Turner-Meister(a), učitele a muzikanty.

Aristoteles, Politika. Přeložil Antonín Kříž. Vydal Jan Laichter v Praze 1939. Cena brož. výtisku K 48.—, váz. K 66.—.

Novým překladem Aristotelovy Politiky stalo se českému vzdělanci opět přístupným jedno z nejvýznamnějších děl velkého filosofa malého řeckého národa starověku. Po prvé je u nás přeložil zemřelý bývalý redaktor Hlídky dr. Pavel Vychodil v roce 1895. Překlad byl tehdy uvítán také profesorem Masarykem. Dnes je tento překlad rozebrán a Laichterovo nakladatelství, které vydává Platonovy dialogy ve výborných překladech profesora Masarykovy university v Brně Františka Novotného, přikročilo i k vydání významných Aristotelových spisů, jež jsou krásným a nutným doplňkem dialogů Platonových. Předloni vydalo Etiku Nikomachovu a letos se nám dostává do rukou její pokračování, Politika. Je to nesporně záslužný čin Laichterova nakladatelství, že vydáváním Aristotelových spisů pomáhá i u nás poznání aristotelismu, jehož význam v moderním evropském myšlení stále stoupá.

Četba nového překladu je čtenáři usnadněna stručným udáním obsahu jednotlivých knih, kapitol a živými hesly. Překladatel předeslal také úvod, v němž vyzdvihuje hlavní Aristotelovy myšlenky, které nepozbyly pravdivosti a životnosti dodnes, poněvadž jsou vzaty ze života a jemu zase mají sloužit. K překladu jsou dále připojeny poznámky a osobní i věcný rejstřík, který bude umožňovat pohodlnější hledání. A vůbec vnější úpravě knihy byla se strany nakladatelovy věnována péče hodná uznání. Překladatel se snažil o to, aby překlad byl přesný, aby nestíral ráz Aristotelova slohu, ale dbal i toho, aby překlad byl srozumitelný a plynný, pokud je to možno při nesnadnosti Aristetolova slohu. Neboť kdežto sloh Platonových dialogů je vytříbený, urovnaný a k vyjadřování myšlenek Platon užívá uměleckých prostředků, Aristotelovi ve vědeckém zájmu jde především o věc, při čemž často hlavní myšlenka jako by se ztrácela v podrobnostech, vsuvkách a dodatcích, jež ji mají podepříti; jinde je to zase forma úryvkovitá. Je to zaviněno již tím, že konečná úprava Aristotelových spisů nepochází od něho samého; jemu sloužily spíše jako podklad pro přednášky anebo ústní rozhovory.

Politika je spis státovědecký a z prvních sociologií státu vůbec. Aristotela vedl sice zájem vědecký, ale také cíl praktický, pomáhati politickému vzdělání obecenstva, šířiti zdravé politické názory a učiti uvědomělému stanovisku k státním zřízením, jako výsledku předchozího vývoje. A tím spis, od jehož sepsání uplynulo téměř třiadvacet století, byl napsán pravděpodobně před rokem 336 př. Kr., nezestaral a je časový v každé době. Neboť téměř všechna státní zřízení, ústavy, se vyskytly již v době hellenské, a tak zkušenosti a Aristotelova pozorování a poučky z toho vyvozené mají význam i pro nás, nepřihlížíme-li ovšem k menšímu rozsahu tehdejšího

státu, který nepřesahoval pojmu polis, městské obce, města s nejbližším okolím. Slovo politikos, politik, znamenalo pak odborného znalce všeho, co se týká uspořádání a správy obce a života v ní, a odtud pochází také název spisu. Aristotelův spis nemá proto význam jen historický, je to spis časový a již tím se doporučuje sám a opravdu by nemělo být vzdělance, jenž by se s obsahem díla neseznámil.

Poučky Politiky nejsou nějaké konstrukce, dohady, není tu historického apriorismu, nýbrž vyplynuly ze skutečného života, ze skutečnosti a zkušenosti. Aristoteles byl realista a empirik. To byl vůbec ráz Aristotelovy filosofie i metafysiky, nauky o jsoucnu, a tu chápeme i čin sv. Tomáše Akvinského, který křesťanskou filosofii přiklonil k aristotelismu. Když Aristoteles pracoval o Politice, ovládal již patrně rozsáhlý materiál, který obsahoval dějiny a popsání zřízení 158 států, jejž Aristoteles později vydal v jiném spise, v Politeiích, a z něhož na začátku devadesátých let minulého století byla nalezena nejdůležitější, Politeia athénská, mezi papyry, jež v Egyptě získalo britské museum. Ale Aristoteles ve spoustě podrobností dovedl vystihnouti podstatu, smysl a význam jevů a ukázati na hlavní působící síly. Velký význam přikládá již také osobním motivům, osobnosti, jejímž vlivem se někdy vysvětluje i to, co bylo výsledkem celé řady příčin a dějinného rozvoje. Široký rozhled, správné usuzování a kritické stanovisko k událostem a názorům mu umožnily, že jasně chápal, v čem tkvěly příčiny státních a národních pohrom. A v tom poznání se ukazuje i cesta k nápravě.

U Aristotela nalezne čtenář opravu leckterých mylných názorů novodobých, které natropily více škod než dobra. Je to zvláště názor o původu státu, jeho funkci a účelu, názor o cíli výchovy občanů, o poměru státu a jednotlivce, o poměru zákonů a ústav a o hodnocení ústav. Mnohé Aristotelovy věty se staly obecným majetkem evropského lidstva, aniž toto kolikrát ví, že pocházejí od Aristotela. Zvláště pak důležité je Aristotelovo zdůraznění, že člověk jest nejen tělo, nýbrž i duše. Proto Aristoteles napsal i zvláštní spis o duši. Člověk jako tvor tělesně-duchový tvoří most mezi světem hmotným a duchovým, náleží nejen přírodě, nýbrž svou rozumovou činností sahá i nad přírodu. Cílem jeho činnosti a tvoření jest nejen tvoření statků hmotných, nýbrž i tvoření hodnot duchovních. Toto především charakterisuje člověka. Kultura a mravnost jsou cílem lidského života. Proto na lidský život ve státě nelze prostě přenášet zákony přírodní, neboť stát musí býti budován na myšlence spravedlnosti a práva. Člověk pak potřebuje nutně věcí, pokud se týče těla, dober zevnějších, ale tyto mají meze, jsou jen prostředkem k pravému cíli. Především jsou dobra duchovní. Proto všude tam, kde je porušena pravá hierarchie hodnot, vzniká něco škodlivého a záhubného pro lidstvo.

Z tohoto základního poznatku vyplývá, že stát, který tvoří lidé, náleží k oblasti duchovní. Svrchovaným úkolem státu jest chrániti jednotlivce a pomáhati mu k dosažení ctnostného, dokonalého života, nikoliv zneužívati ho jako nástroje mocenského; stát jako organisovaná

moc musí býti přetvořen v právní řád a sloužiti vyšším hodnotám duchovním. V tom smyslu pak Aristoteles hodnotí jednotlivé ústavy. Na to, aby se člověk mohl státi dokonale ctnostným, má přirozené právo. To zase prospívá státu. Neboť žádná jen vnější organisace lidstvo nepovznese. K řádnému soužití lidí ve státě a států mezi sebou je třeba duchovní moci, je třeba změny lidského nitra, výchovy, která přijímá lidi takové, jací jsou, s jejich vrozenými pudy, sklony a vlastnostmi, ale směřuje k tomu, aby je učinila takovými, jací býti mají ve smyslu světového a mravního řádu, který je nezávislý na lidské libovůli, ale je projevem božského rozumu. Jsou tu ještě i jiné důležité poznatky, pro něž je poučno čísti tuto hodnotnou knihu.

—ar—

*

ThDr. P. Augustin Neumann O. S. A., K dějinám husitství na Moravě. Nákladem „Velehradu" v Olomouci. Str. 158. Cena 25 K.

Velice pilný archivní badatel podal veřejnosti práci, jež znamená zvláště v naší kulturní historii značný přínos. Kniha je přímo nabita výmluvnými dokumenty; právě to její cenu zvyšuje, že nejzajímavější poznatky čerpá přímo z archivů. Leckde bylo potřebí značné bystrosti k sestavení přesvědčivé, logicky přirozené mosaiky z různých drobtů pramenných; ale i ve statích vyžadujících nadměrného duševního napětí dobře se autorovi konkluse podařily. Práce Neumannova je výslednicí dlouholetého studia. Její důležitý obsah stává se vábným podnětem k další námaze ve směru tom. Naši historikové v úvahách o době husitské příliš přezírali význam Moravy ve velikém hnutí náboženském. Neumann nyní výmluvně dokázal, jak události moravské vrhají poučné paprsky i na charakter sektářského proudění v Čechách. Také opravil přesvědčivě zastaralé, zkostnatělé omyly v charakteristice viklefského novotářství.

Winter po svědomité přípravě nesměle, se slohovými ornamenty porážel řadu líbivých fantasií liberálních o husitství; Pekař dodal si odvahy k ráznějšímu odmítnutí pseudohusitské lyriky. Neumann pak boří umělkované modlaření se vší statečností, maje po ruce zbraně velice účinné. — Přítomné dílo přináší cenné doplňky k povahopisu pánů z Kunštátu, z Kravař, Jana Tovačovského, M. Stanislava ze Znojma a jiných vynikajících Moravanů za husitského kvasu. Ukazuje, jak světlým zjevem byl olomoucký biskup Jan Železný svou prozíravostí, opravdovostí a energií i ve chvílích pro katolictvo polozoufalých; tento arcipastýř stal se vůdcem katolictva na Moravě v obraně proti viklefství. Neumann podrobně vykládá, jak hořkých chvil se dožily na Moravě obce Olomouc, Znojmo, Brno a jaký význam pro neustávající zápasy měly Jihlava, Hradisko, Kroměříž, Třebíč, Jevišovice a j. V knize též nacházíme velice vítané osvětlení horečných akcí Zikmundových a Albrechtových.

Velmi se nám spisovatel zavděčil, že věnoval pilnou pozornost předzvěstným zjevům a kořenům vzkypění konfesijních vášní a zá-

pasů na Moravě. Odkrývá hrabivost a krutost některých pánů moravských a sleduje účel velice prudké, ničivé války domácí. Takto doplňuje Pekařovu studii o zápasech a lupičství v jižních Čechách, jež podnikány ve službách moravských magnátů. Líčí násilnickou a zištnou povahu markrabího Prokopa; ukazuje, jak i jiní velmoži moravští deptali svobodu svědomitého duchovenstva. Zvláštní pozornost vzbuzuje, jak hrubě postupováno proti hierarchii. Vždyť na příklad pro domácí válku a zavilou nepřízeň magnátů byla olomoucká katedrála 14 měsíců bez bohoslužeb. Zatím co hierarchie se starala o katolickou reformaci, panský pych podporoval zlořády. Tak se nám jeví doba, o níž se dříve bájilo, že činila katolickou církev „všemohoucí". Když po roce 1400 se šířilo na Moravě viklefství, surový despotové bez rozpaků začali hověti náboženskému novotářství. Došlo k boření klášterů, k zabíjení i mučení katolických kněží a řeholníků. Kde vyhnáni z far katoličtí duchovní, tam dosazováni viklefisté z Čech. Proti příboji sektářství neúnavně na poli vědecko-theologickém bojoval klášter kartuziánů v Dolanech.

Trapně na čtenáře působí historikova upozornění, že často zištní šlechtici měnili své stanovisko jak ke katolické církvi, tak k Zikmundovi. Tedy podobná hrabivost a bezpáteřnost, jako u mnoha urozenců českých v téže době.

Z Neumannovy knihy se dovídáme, jak po lipanské bitvě basilejská legace jednala s husity v Brně i Jihlavě o náboženský smír s neobyčejnou trpělivostí. I když zcela zbytečné justamenty husitské dráždily k užití přísnosti, basilejské poselstvo zachovavalo přímo úzkostlivou opatrnost, aby nepřililo do ohně oleje. A přece k svému úžasu seznalo, že husitská ruka vpašovala nepoctivě do kompaktátní listiny falsum.

Autor věcně odmítá tvrzení dřívějších historiků, že legace obelstila husity souhlasem, aby koncese kalicha byla považována pro Čechy za trvalou. Basilejští nic podobného neprohlásili; nechtěli se vůbec tou otázkou tehdy zabývati. Také Neumann ukazuje, jak směle husité lhali, že olomoucký biskup nechce dosazovati do kališných míst kněze podávající pod obojí způsobou. Biskup Filibert, člen legace, odpověděl, že mu je znám pravý opak; vysvětlil skutečný stav. Podobně autor vyvrací i jiné zastaralé omyly, jichž se dopouštěli historikové v minulém století.

Opakujeme, že kniha Neumannova je pokladnicí velice cenných poznatků. Měl by ji čísti každý, kdo má živý zájem o kulturní historii naší vlasti netoliko v ústech, nýbrž i v srdci.

Jiří Sahula.

*

Dr. Jaroslav Beneš, Rozumem k ezdroji pravdy. Nakl. Kropáč a Kucharský, Praha 1939. Str. 148, K 15.—.

Autor zabývá se v tomto spise nejdůležitějšími otázkami, týkajícími se duše, pravdy a Boha. Odpovídá na tyto otázky s hlediska čistě rozumového, podle zásad zdravé filosofie. Když vysvětlil pojem

filosofie, podává v prvé části přehled vzniku a vývoje křesťanské filosofie a na postavách sv. Alberta Velikého a sv. Tomáše Akvinského ukazuje, k jaké dokonalosti filosofie křesťanská dospěla. Ve druhé části (Svět) ukazuje řád a účelnost ve vesmíru. Ve třetí části (Duše) dokazuje podstatný rozdíl mezi duší lidskou a zvířecí, vykládá vztah duše k tělu a podává důkazy nesmrtelnosti duše lidské a svobody vůle. K tomu přidává snadno pochopitelný výklad Freudovy psychoanalysy a zaujímá k ní stanovisko s hlediska filosofie křesťanské. Ve čtvrté části (Pravda) ukazuje vratké základy všeobecného skepticismu a moderního subjektivismu a objasňuje vzájemný soulad mezi poznáním smyslovým a rozumovým. Vykládá, v čem se stal Descartes otcem moderní filosofie, a jaká jest správná cesta k dosažení pravdy a jistoty. Ukazuje na pantheistickou nauku B. Spinozy jako doklad, k jak osudným omylům mohou vésti nesprávné základní pojmy filosofické. V páté části ukazuje, jak lidský duch proniká až ke zdroji veškeré pravdy a podává důkaz existence Boha, nejvyšší příčiny a Tvůrce světa. — Ačkoliv všechny otázky jsou probírány s vědeckou přesností, přece jsou vyloženy tak jasně, že jim porozumí každý čtenář i z nejširších kruhů inteligence, jemuž tato kniha bude příručkou, z níž snadným a zajímavým způsobem pozná důkladně nejdůležitější otázky z filosofie sv. Tomáše, jejíž studium poslední velicí papežové tak vřele doporučují.

*

Vavřinec Vodička O. S. B., Chesterton čili filosofie zdravého rozumu. V knihách Řádu vydalo naklad. „Vyšehrad" v Praze 1939. S frontisp. portretem od O. Stritzka. Str. 134, K 20.—.

Zároveň s Langovým Newmanem vydává „Vyšehrad" první českou podrobnou studii mladého břevnovského benediktina o Chestertonovi, který je — při vší odlišnosti temperamentu — v leckterém smyslu pokračovatelem velkého kardinála. Stejně jako jeho geniální předchůdce i Chesterton bude žít v paměti lidstva především jakožto „křižácký autor", který vítězně probouzel i prohluboval křesťanskou víru i křesťanské cítění. Robustní zjev tohoto tvůrce filosoficky podložených detektivek, plodného epika, satirika, novináře nejvyššího stylu, zábavného dialektika, odívajícího věčné pravdy v roucho zdánlivých paradoxů, je u nás znám z hojných překladů. Chesterton patří také u nás nesporně k nejčtenějším moderním autorům. Stopy jeho jiskřivého stylu najdeme zejména v novější české publicistice, která se jeho působením celkem vymanila z dřívější těžkopádnosti. U leckterého ctitele Chestertona, okouzleného brilantností podání, setkáváme se, bohužel, s nepochopením vlastního myšlenkového jádra jeho mnohotvárného díla. Vodičkova kniha, která je po nedávném prosaickém debutu jeho první delší filosofickou prací, tlumočí se zdarem skutečný smysl Chestertonova díla a zároveň důrazně upozorňuje na jeho vznešené poslání. V osmi svěže psaných

kapitolkách ukazuje, jaký neocenitelný naukový i praktický význam má pro moderního člověka obeznámit se přesně s tímto bojovníkem za zdravý rozum. Pro všechny čtenáře Chestertonových knih je Vodičkova studie vítaným doplňkem i komentářem.

*

„Lumír"

vstoupil právě vydaným prvním číslem do svého 66. ročníku. Je to jistě vzácný úkaz, může-li literární revue hledět zpět na 66 let svého působení. Za tu dobu se vystřídaly ve vedení „Lumíra" mnohé literární osobnosti, ale vesměs to byly právě osobnosti a nikoliv lidé, kteří by byli v „Lumíru" spatřovali svůj nástupní časopis pro vstup do literatury. Po Mikovcovi vedl „Lumír" Vítězslav Hálek. Několik let vidíme ve vedení „Lumíru" jména tak význačná jako Vrchlický, Sládek. Později vede „Lumír" Viktor Dyk a Hanuš Jelínek a dnešní redakci tvoří Hanuš Jelínek, Zdeněk Kalista a Rudolf Medek. První číslo, kterým nový ročník „Lumíru" zahajuje, přináší básně Josefa Hory, Jana Čarka, Václava Renče a Kamila Bednáře, prózy Karla Schulze Jarmily Glazarové a K. J. Beneše, feuilleton Hanuše Jelínka a Jaroslava Durycha, literární přehledy od V. Hrbka a Karla Sezimy, programový článek divadelní „Na prahu druhého Prozatímního divadla" od Josefa Trägra. Číslo je doplněno obvyklými rubrikami. Z obsahu je zřejmo, že „Lumír" v novém rouše se stává revuí, která chce soustředit všechny kladné síly českého literárního tvoření. A v tom je mu nutno přát co nejvíc úspěchů.

*

KNIHOPIS.

Dr. Frant. Cinek, Basilika Velehradská po obnově 1935—1938. Dědictví sv. Cyrila a Metoděje v Brně 1939. Str. 140.

Acta Sacrae Congregationis de Propaganda fide res gestas Bohemicas illustrantia. Prodomus. Opera Ignatii Kollmann. Edidit Comitiorum Bohemiae deputatio. Pragae 1939. Str. fol. 696 + 124 (index).

Sněmy české od léta 1526 až po naši dobu. Vydává Archiv země české. XV. Sněmy roku 1611. III. Rejstříky. Vydal Ph. Dr. Bedřich Jenšovský, ředitel archivu země České. V Praze 1939. Nákl. Českého zem. výboru. Str. fol. 288.

Dr. Jan Strakoš, Bohuslav Balbín. Nový pohled do zjevu velikého Čecha na paměť 250. výročí jeho smrti. Edice Akord v Brně 1939. Str. 24, K 2.50.

Vlastivěda Moravská. II. Místopis. Konický okres. Napsal Boh. Burian. V Brně 1939. Nákl. Musejního spolku. Str. 244. K 22.—.

*

MALBY KOSTELŮ a všechny jiné kostelní práce v každém slohu, materiálem zaručeně nejlepším provádí vkusně, trvanlivě a levně

Fr. Kolbábek, malíř kostelů **v Náměšti n./Osl.**

Je to nejstarší firma toho druhu na Moravě, pracuje výhradně v malbě kostelů nepřetržitě od r. 1894 a vymalovala již 129 kostelů k plné spokojenosti a malba kaple bisk. alumnátu v Brně je 130. Porady na místě, plány a rozpočty nezávazně.

Hlídka

V Brně 31. prosince 1939 • ročník LVI. • číslo 12.

Dějiny Odboru pro zakládání venkovských knihoven v olomouckém semináři 1870-1899.

Dr. Fr. Cinek. (Č. d.)

V ŠKOLNÍM ROCE 1880—1881

opět řídil odbor Josef Prucek jako knihovník slov. knihovny. Byl současně starostou bohosl. Jednoty Velehrad. Šk. rok 1880—1881 započal velmi radostně. „Dne 30. září 1880 — píše Prucek v pamětní knize Jednoty Velehrad — zazněl totiž hlas z Říma, encyklika to (‚Vznešený úkol') věhlasného papeže Lva XIII., jenž radostně překvapil nás a celý slovanský svět. A jak by ne, když tě hlava církve katolické s velkou nadšeností mluví o našich blahoslavených Věrověstech, jakož i o Slovanstvu, když tě mluví s láskou neskonalou a vpravdě otcovskou blahosklonností. Jak bychom nejásali zvláště my Moravané, kteří honosíme se Velehradem, kolébkou naší duchovní, Betlemem naším, my, kteří vlastí svou nazýváme půdu, pro jejíž blaho a spásu tolik pracovali sv. apoštolé slovanští, my, kteří jsme národem Cyrilometodějským. Avšak hlavně my, dá Bůh, příští pracovníci na vinici Páně, kropené potem sv. Věrověstů našich, musíme se radovati. Snažiliť jsme se a snažíme se až dosud přispívati k oslavě sv. apoštolů našich. Nuže, encyklikou papežskou je snaha naše potvrzena, schválena. Roma locuta est. Encyklika papežská ukazuje celému světu jazyku toho posvátnost a starobylou vzdělanost. Jednou navždy rozptýleny a vyvráceny žaloby ty našich ‚svobodomyslných', jako by katolická církev národu našemu byla macochou. Díky, tisíceré díky papeži Lvu XIII. . . . !" Stejně rozradostněně zaregistroval, „že za encyklikou vyšel ‚Sborník Velehradský', roč. I., jehož účelem jest oslavovati památku svatých apoštolů našich a buditi ve věřících vědomí cyrilometodějské . . ."

Dle dochované korespondence a seznamu na konci Zápisků založeny neb rozšířeny byly v šk. r. 1880—1881 tyto knihovny:

1. V Jedlí založena farní — 35 knih.

Na žádost far. úřadu v Jedlí z 21. listopadu 1880. „Lid je tu velmi chudý a nemá potřebné pro vezdejší život, tím méně pro zakoupení nějaké knihy . . .“ V dalším se líčí těžké poměry národní.

2. V Hrubé Vrbce u Velké založena školní.

Na žádost místní škol. rady v Hrubé Vrbce z 2. 12. 1880. Podepsáni: Frant. V. Duffek, učitel, Jan Pavlík, starosta, J. Tomeš, radní, P. Frant. Seelenfreund, katecheta. „Počínáme zakládati školskou knihovnu. Dosud však má jen 11 svazků. Více školní rada pro nedostatek prostředků a neustálé výdaje zaopatřiti nemůže. V obci pak samé žijí mimo nás katolíků také evangelíci (augsb. i helvetského vyznání), kteří v obci naší nejen svůj kostel, ale i svou soukromou evang. školu mají. Naši obecnou školu navštěvují jen děti katolické. V naší obci jest dále sedm usedlých rodin židovských, kteréž veškerý obchod v rukou mají. Jak asi lid sám vzdělán jest, pánové sami si domyslí. Jsme na ubitém Slovácku . . .“

3. V Nové Vsi u Mor. Třebové rozšířena obecní — 30 knih.

Na žádost Frant. Habigra, místního rolníka, bratra P. Josefa Habigra, tehdy kooperátora v Jalubí u Velehradu. Žádost doporučil P. Theodor Augustýn, kooperátor v Trnávce. V žádosti se vyličují těžké poměry národnostní.

4. V Puklicích u Jihlavy založena obecní — 40 knih.

Na žádost místního učitele Jana Bergra ze dne 6. 12. 1880. V žádosti se poukazuje, že zřízení knihovny je příkazem národní sebezáchovy.

Na poděkování ze dne 19. 3. 1881 podepsáni: Jan Neubauer, starosta, a Jan Berger, učitel.

5. V Rusavě u Holešova založena farní (školní?) — 50 knih.

Na žádost místního faráře P. Jana Blažeje ze dne 9. 12. 1880. „Farníci moji jsou velmi nuzní. Není snad na celé Moravě chudšího lidu jako na Rusavě. Přebývá pak zde 400 katolíků a přes 1000 evangelíků . . . Tedy ve jménu svých nuzných farníků a v jménu chudých žáků Vás prosím, byste pro odměnu Boží na Rusavě školní knihovnu založiti ráčili.

Poděkování za 50 knih zasláno 20. 3. 1881.

6. V Karlově u Čejče založena obecní — 30 knih.

Na žádost místního starosty Jiřího Lamáčka a doporučení faráře M. Wintra v Šardicích ze dne 12. 12. 1880. „Lid náš (Slováci) málo jest nakažen všelikými městskými neřestmi, ale jest ještě málo probuzen z duchovní mrákoty . . . Jest naděje, že lid zdejší rád čítávati bude, ježto si rád knihy vypůjčuje a je pilně čte . . .

Na poděkování ze dne 25. 3. 1881 podepsán vedle starosty učitel Ant. Rozsíval, opatrovník knihovny.

7. V Sulkovci u Rovečína (diec. brněnská) založena farní — 50 knih.

Na žádost místního faráře Jos. Hanáka ze dne 11. 12. 1880. „Jsme tu na pomezí českém, obklíčeni samými helvety . . . Mám sám dosti knih, které co bohoslovec a kaplan jsem si zjednal, ale ty už jsou od mnohých přečteny, mnohé velmi poškozeny — a na nové nemám co lokalista při nejlepší vůli žádných peněz . . .“

8. Ve Věrovicích u Nov. Jičína založena obecní — 30 knih.

Na žádost místního představenstva obce z 18. 12. 1880. Podepsáni: starosta Jan Bartoš a duch. správce (kurát) Josef Karhánek. „Obec Věrovská je chudobná, pohorská, živící se na větší díl jen prací nádenickou . . . Obec zařídila na usilování a zásluhou svého duchovního pastýře a p. učitele čtenářsko-pěvecký spolek, ale ano dostatečných prostředků se nedostává, byla by povděčná, kdyby se jí nějakých kněh k zařízení knihovny spolkové a obecní dostalo . . .“

9. Ve Velké Blatnici založena obecní — 35 knih.

Žádost se nedochovala.

10. V Palačově u Nov. Jičína rozšířena školní — 30 knih.

Na žádost místního učitele Frant. Fojtíka a faráře Jana Perútky ze dne 1. 1. 1881. „Při naší škole jest sice knihovna započata, poněvadž ale naše obec nemajetna jest, protož dalejší příspěvky jsou velmi skrovné a takřka žádné."

11. V Osvětimanech založena obecní — 40 knih.

Na žádost obec. zastupitelstva ze dne 5. 1. 1881. Podepsáni členové obecní rady (nečitelně) Ant. Šimek, farář, Jakub Tichý, řídící učitel, Frant. Přikryl, učitel. „Vzhledem na smutný stav duševní naší obce uznává v hluboké úctě nížepsané zastupitelstvo Osvětimanské potřebu zařízení knihovny obecní farnosti Osvětimanské, která by před duševní hnilobou nejen naši obec nýbrž i okolí hájila . . ."

12. V Dalečíně u Jimramova založena farní.

Žádost se nedochovala.

13. V Červené Lhotě u Třebíče založena farní — 40 knih.

Na žádost místního faráře Jana Nešpora ze dne 17. 1. 1881. „Není u nás žádné knihovny pro lid krom skrovné knihovny školní (pouze pro děti), které však jako každá školní knihovna, jest pod dozorem c. k. hejtmanství a pouze knihy, v seznamu od hejtmanství vydaném, míti smí. Dospělejšímu lidu však se nedostává nižádného čtení . . ."

14. Do Sev. Ameriky posláno 150 knih P. Šimoníkovi.

Bližší údaje chybí.

Poznámka v Zápiscích: Dne 27. listopadu 1881 daroval opět na zakládání knihoven kanovník hr. Pötting 100 zl.

Zvláštní seznam darů r. 1880 a 1881 kromě toho vykazuje:

Josef Prucek 1 zl., kurát Šmýd 7 zl., farář Komenský 13 zl., P. Žváček 1 zl., P. Jan Vychodil, kaplan velehradský, 3 zl.

*

Knihovník Jos. Prucek vedl též akci pro šíření duchovních písní k českým patronům.

Dle jeho záznamu v dochovaném zápisníku rozesláno a rozprodáno bylo (od července 1879 do června 1881):

Písní cyrilometodějských 6764, svatováclavských 872, k sv. Ludmile 172, k bl. Janu Sarkandru 49, k sv. Janu Nepomuckému 256, k bl. Anežce Přemyslovně 195, k sv. Prokopu 296, k sv. Vojtěchu 234.

Za písně vydáno celkem 201 zl. 38 kr.

Nástupci Bedřichu Jiříčkovi zůstaveno 15 zl.

V ŠKOLNÍM DVOULETÍ 1881/82—1882/83.

Mimořádný rozmach. Dílo cyrilometodějského horlivce Josefa Vyvlečky.

V šk. r. 1881/82 vedl odbor pro zakládání venkovských knihoven Bedřich Jiříček.[1]) Zápisky poznamenávají, že stále churavěl, „pročež zastával jej ve všem tehdejší místoknihovník (Slov. knihovny) Josef Vyvlečka",[2]) který po prázdninách r. 1882 jako knihovník

[1]) Bedřich Jiříček nar. 14. 3. 1858 v Kelči, gymn. studoval v Olomouci, vysvěcen 1882, koop. v Opatovicích, v Ratajích a ve Zdounkách; od 1. 10. 1894 farářem v Hor. Újezdě, od 1. 2. 1913 ve Vlachovicích, od 1. 11. 1925 odešel do pense. Zemřel 3. 5. 1926 v Loučce.

[2]) Životopisná data bohoslovce Jos. Vyvlečky v úvodní stati této studie.

převzal formálně řízení odboru v šk. r. 1882/83. V tomto dvouletí akce pro zakládání knihoven velmi zmohutněla. Zásluhu o to měl nevšedně agilní horlivec rázu Ondrouškova, Josef Vyvlečka. Věnoval se odboru s celou duší.[1]) Měl jemný smysl pro dochování dokumentů o činnosti odboru. Vděčíme mu, že zachoval pečlivě utříděnou korespondenci. Měl též iniciativní a hlavní podíl na sesbírání starších roztroušených záznamů. Jediné udivuje, že nezůstavil v Zápiscích relaci o dvouletí, v němž vedl odbor.

Značně nás však odškodnil bděle uchovaným korespondenčním materiálem a některými velmi pečlivými seznamy.

O mimořádně agilní činnosti odboru za vedení Vyvlečkova svědčí počet založených a rozšířených knihoven. Pozornost vzbuzuje též veliký počet darovaných knih. Vyvlečka uvádí také (první z dosavadních knihovníků) v poznámkách o vyřízení vedle počtu knih i počet svazků. Hodnota darovaných knih tím mnohem více vyniká. Škoda, že v předcházejících záznamech se k tomu málo přihlíželo.

Stejně jako v dřívějším dvouletí i za Vyvlečky se téměř výlučně upouštělo od zakládání neb rozšiřování školních knihoven (až na několik málo výjimek, kdy mimořádné okolnosti to vyžadovaly). Na žádosti místních školních rad o založení neb rozšíření školní knihovny zpravidla se odpovídalo, že se žádosti vyhoví zařízením obecní neb farní knihovny. Odůvodňovalo se to (jako v předchozím dvouletí) poukazem na postup školních inspektorů a liberálních učitelů, kteří ze školních knihoven, zařízených bohoslovci, odstraňovali knihy náboženské a tak dílo, tolikými obětmi budované, mařili.

---

[1]) Dochovaly se dva jeho cirkuláře, posílané po bohosl. studovnách. V prvním ze dne 6. 10. 1882 píše: P. T. ctihodní páni kollegové IV., III. a II. roč.! Ve jménu neuvědomělého, chudého, však četby milovného lidu našeho venkovského prosím Vás, druzi milení, byste pamětlivi byli šlechetného úkolu, jejž sobě před šesti lety předsevzali bodří předchůdcové naši, zakládajíce a rozšiřujíce knihovny na venkově našem. Kterak vznešený to cíl: usnadňovati lidu našemu přístup ku vzdělání potřebnému, buditi v něm vědomí národní, hájiti a chrániti jej před zhoubnými živly doby naší, ku víře sv. tak chladné! A též utěšeně již rozvil odbor tento činnost svou; o čemž nejlépe svědčí vděčnost obcí, jež knihami obdarovány byly. Podotýkám, že za jediný loňský rok dostalo 20 obcí na dvanáct set knih od bohoslovců olomouckých. Neustávejme tedy v blahodárném podniku tomto a podporujme jej, seč síly naše stačí, příspěvky peněžitými! — V druhém cirkuláři ze dne 11. října 1882 II. ročníku píše: Hodlajíce heslu svému „Církvi a vlasti" bohoslovci olomučtí působiště upraviti a rozsah jeho co možná nejvíce rozšířiti, pojali před šesti lety krásnou myšlenku lidu svého, jednak chudého, jednak neuvědomělého, jednak mravně kleslého, více sobě všímati a skýtati jemu dary vhodných knih nejvydatnější prostředky, jimiž by mu lze bylo přístup ku vzdělání potřebnému otevříti, v něm vědomí národní probuditi a takto před zhoubnými živly doby naší jej uchrániti. Myšlenka to jistotně úchvatná, jakož toho znamenitým jest dokladem prvotního nadšení se strany pp. bohoslovcův a též vděčnost 150 již asi obcí, jež knihami obdarovány byly. Nicméně úkol ten též velmi obtížný, zvláště proto, že nemohouce jako spolek na veřejnost vystoupiti, odkázáni jsme pouze na své příspěvky. A z těchto příčin snažně Vás žádám, pánové, byste velkými dle sil svých příspěvky obor tento podporovali, abychom důstojně v úkolu bodrými předchůdci našimi začatém pokračovati mohli. Probuzení lidu našeho neuvědomělého nejlépe korunovati bude šlechetnou snahu Vaši. Já pak s výborem Vámi vyvoleným věrným chci býti plnitelem tužeb Vašich.

V škol. dvouletí 1881/82—1882/83 (od 30. listopadu 1881 do 23. března 1883) založeny neb rozšířeny byly tyto knihovny:

1. V Příseku u Jihlavy založena obecní — 40 knih (47 svazků).

Na žádost správy místní školy ze dne 20. 10. 1881.

Podepsáni: Em. Havelka, správce školy, a místní farář Jos. Italy. V žádosti se vyličují trudné poměry sociální a národnostní.

Na poděkování za 40 knih ze dne 18. 2. 1882 podepsáni: starosta Tomáš Mattl a učitel Em. Havelka.

2. V Zubří u Rožnova založena farní — 40 knih (54 svazků).

Na žádost místního kooperátora Ferd. Spisara z 26. 10. 1881.

„V celé farnosti, čítající více než 4000 duší, není vůbec žádné knihovny — ani školní . . .“

3. V Želči u Prostějova založena farní — 30 knih (36 svazků).

Na žádost místního faráře Viceníka ze dne 17. 11. 1881.

„Co učiníte teď pro Želč, učiníte pro sebe zároveň . . .“

4. Ve Starých Hamrech u Frýdlantu založena farní — 50 knih (51 svazků).

Na polsky psanou žádost faráře Ant. Nogola na svátek sv. Martina 1881.

„Bardzo mnie to martwi, że prychodząc z polskié stacyi a nie mając tyłko szcupłe dohody tyłko mały zbiór mam książek czeskich, dla tego szukałem łaskawych dobrodziejów a Bóg pobłosławił. Ks. wikary Frantiszek Fluksa z Olomúca raczył mi przysłać sreść dzieł w 23 eksemplarzach. Lecz co to jest dla tak wielu . . . !“

Poděkování zaslal 30. 12. 1881.

5. V Novém Hrozenkově založena obecní — 50 knih (68 svazků).

Na žádost místního faráře Jos. Machálka a starosty Pavla Orsága ze dne 14. 12. 1881.

„N. Hrozenkov je osada příliš chudá . . . Velký počet obyvatelů nemohl za mládí pro přílišnou vzdálenost od školy a kostela potřebných pro život vědomostí nabýti. Jest tudíž poukázán na vzdělání z knih, kterých se mu však úplně nedostává . . .“

6. V Šubířově u Jevíčka založena farní — 35 knih (50 svazků).

Na žádost místního kuráta Frant. Poláška z 9. 12. 1881.

„Farnost Šubířovská patří mezi nejchudobnější farnosti celé diecese . . .“

7. V Martinkově u Mor. Budějovic založena farní — 30 knih (40 svazků).

Na žádost místního faráře Jana Chvátala ze dne 16. 12. 1881.

„Můžete-li něco učiniti pro zdejší farní knihovnu, kterou právě zařizuji, zavděčíte se velice, an bych tím rád zamezil i zde panující zlořád nestřídmého pití. Lid je zde chud a bibliothéka se zde jinak než darovanými knihami nezařídí . . .“ K tomu dodává: „Prosím, abyste mi poslali písně Vámi vydané a oznámené v Hlasu po 2 exemplářích s příslušným hlasem varhan. Rád bych též měl hlas varhan k písni cyrillomethodějské „Ejhle, oltář“, neb se zde rozmanitě hrá. Chci se svým sousedem se postarati o druhé vydání našeho farního kancionálu a tu bych rád připojil písně našich světců. Prosím též o nějaký výtisk litanií Mariánských, jež zde zavésti hodlám. Přikládám zvláště na opis hlasu varhan 1 zl.“

8. Ve Fryčovicích založena farní — 50 knih (69 svazků).

Na žádost místního faráře Jana Spiny ze dne 31. 12. 1881.

V žádosti nářky na chudobu kraje, živelní pohromy a trudné poměry národní.

Poděkování ze dne 25. 1. 1882.

9. V Palkovicích u Místku založena spolková knihovna Čten.-děv. spolku — 40 knih

Na žádost místního čten.-děv. spolku „Ludmil" z 15. 1. 1882.

Podepsáni J. M. Kadlčák, předseda, F. Volný, jednatel. „Zdejší kraj horský obydlen je chudým pracovním lidem, kteryžto musí si vyhledávati denní chléb v okolních hutích jako ve Frýdlantě, Bašce, Lipině, Vítkovicích, v uhelných dolech v Moravské a Polské Ostravě, jakož i v blízkých továrnách, náležejících ponejvíce židům . . ." V dalším stesky na těžkou situaci národní.

Poděkování ze dne 7. 2. 1882.

10. V Bránce u Opavy (rodišti Petra Bezruče) založena obecní — 50 knih.

Na žádost místního učitele Jana Skupiny a předsedy místní šk. rady Ant. Kuzníka ze dne 15. 1. 1882. V žádosti bolestná líceň situace národnostní.

K žádosti poslán 23. 1. 1882 dodatek, v němž se oznamovalo, že žadatelé založí místo knihovny školní knihovnu obecní. Vedle uvedených podepsán (za nepřítomnosti faráře) kaplan Josef Wašica. Poděkování za 50 knih zasláno 5. února 1882.

11. V Hošťálkově založena farní — 30 knih (43 svazků).

Na žádost P. Tob. Tomka ze dne 3. 2. 1882. Žádost je psána německy a adresována superioru semináře Ign. Haasovi. Ten zprostředkoval její vyřízení. Hodno zvláštního povšimnutí, že představený semináře, který zapsal se tak nepříznivě do dějin cyrilometodějských spolků bohosloveckých, zasáhl jako prostředník pro zaslání českých knih do Hošťálkova.

Poděkování z Hošťálkova (české) ze dne 23. 3. 1882.

12. V Lesních Albrechticích u Březové založena obecní — 50 knih (63 svazků).

Na žádost představenstva obce, správy školy a farního úřadu ze dne 11. 2. 1882. Podepsáni: Eduard Haas, představený (s členy obec. zastupitelstva), Čeněk Majvald, učitel, Theodor Stodulka, farář.

„Jak jen dobrá křesťanskými a mravnými tendencemi vedená kniha srdce šlechtit a ducha povznášeti a vzdělávati dovede, tak podobně jest i špatná kniha pravým jedem duší . . ."

Poděkování ze dne 10. dubna 1882 je mimořádně vřelé. („Nikdy bychom se nebyli ani nadáli, že tak mnoho a krásných knih darem obdržíme . . .")

13. V Šitbořicích u Hustopeče založena farní — 40 knih (54 svazků).

Na žádost místního administrátora Frant. Knittla ze dne 17. 2. 1882. Ve věci prostředkoval pražský bohoslovec (rodák ze Šitbořic) Jan Konečný, který napsal dva dopisy knihovníku Bedřichu Jiříčkovi a vyzval administrátora Knittla, aby o založení farní knihovny zažádal.

14. Ve Vel. Kunčicích u Frenštátu založena obecní — 50 knih (60 svazků).

Na žádost far. úřadu, představenstva obce a správy školy ze dne 25. 3. 1882. Podepsáni: Jos. Brázdil, farář, S. Pustka, starosta, Jos. Doležil, správce školy.

„Obec naše je chudobná pohorská vesnice. Protože pak národohospodářským úpadkem dřívější průmysl zdejší za své vzal a půda skrovného jen výtěžku poskytuje, nezbývá lidu prostředků, by o své duševní vzdělání dostatečně pečovati mohl . . ."

Poděkováno dne 7. května 1882.

15. V Rudimově u Bojkovic založena obecní — 50 knih (67 svazků).

Na žádost podepsanou starostou Janem Plaškem, kooperátorem Jos. Dostálem a učitelem Janem Pragrem ze dne 18. 4. 1882.

„V obci není dosud ani knihovny obecní ani školní. Obec je velmi chudá a nemůže z vlastních prostředků pořídit si knihovnu."

Poděkování zasláno 6. 5. 1882.

16. V Lukově u Brodku založena obecní — 40 knih (56 svazků).

Na žádost představenstva obce ze dne 12. 3. 1882. Podepsáni: Tomáš Mackovík, starosta, Josef Doubravský, radní, P. Jan Vepřek, kooperátor v Kokorách.

„Čilý život národní na všech stranách vlasti naší se probouzí a blahé símě krásných a dobrých spisů padá v půdu, jež ovoce dobrého slibuje hojnost. Však což možno očekávati tam, kde svatá tužba pro nedostatek prostředků nemůže uskutečněna býti . . ."

17. Ve Žďáru u Sloupu založena obecní — 50 knih.

Na žádost P. Jos. Mikuláška, faráře ve Fryšavě (rodáka ze Žďáru), ze dne 23. 3. 1882. Žádost adresována P. Ant. Cyr. Stojanovi, kaplanu v Příboře, který ji předal bohoslovcům.

„Zasluhuje tato obec veškeré podpory, a stojím za to, že za každou udělenou podporu budou dobrodinců svých v modlitbách pamětlivi. Vím, že jste příliš zaměstnán, ale nemějte mi za zlé, že Vás obtěžuji . . . Pakli by ctih. pp. bohoslovci darovali nějaké knihy, ať laskavě zašlou je na mne. Já bych je dal vyvázati." Připojuje seznam zdarma odsloužených intencí pro Velehrad a sv. Hostýn.

18. V Císařově založena obecní — 40 knih (58 svazků).

Na žádost místního učitele Frant. Madra ze dne 14. 3. 1882. V žádosti se tlumočila prosba o rozšíření knihovny školní. Bohoslovci však rozhodli (24. 4. 1882) věnovat 40 knih v 58 svazcích jako základ knihovny obecní.

Poděkování ze dne 3. 5. 1882. Správce školy Fr. Madr slibuje, že bude založenou obecní knihovnu svědomitě spravovati.

19. Ve Fryšavě u Nov. Města založena obecní — 50 knih (65 svazků).

Na žádost P. Jos. Mikuláška (viz sub 17) bez data.

20. V Mořicích rozšířena obecní — 40 knih.

Na žádost far. úřadu, představenstva obce a školy ze dne 10. 5. 1882. Podepsáni P. Leopold Otáhal, místoděkan a farář, Frant. Ocásek, starosta, M. Kuřina, radní, F. Stískal, učitel.

„Aby se zabránilo čtení špatných knih a aby se s prospěchem pracovati mohlo proti všeobecné nákaze mravní, jakouž v naší krajině zvláště v posledním desítiletí hojné špatné časopisy, brožury a obrazové romány rozšiřují a pěstují, zřízena jest obětavostí našeho velebného pána a několika občanů před 5 lety v osadě naší občanská knihovna . . . A skutečně, pokud knih dostačovalo, dostála knihovna úkolu svému . . ."

21. V Kelči rozšířena školní — 40 knih (50 svazků).

Na žádost místního kooperátora Fr. Strakoše a řídícího učitele Křičky ze dne 7. 3. 1882.

„Jelikož v letoší zimě více (než doposud tomu bylo) se četlo u nás (nejen školní dítky, nýbrž i odrostlá mládež, ano i jejich rodičové) a knih dobrých se nám k půjčování nedostává, vznášíme na ctih. pp. bohoslovce vřelou prosbu, by naši školní nepatrnou knihovnu některými dobrými knihami obmyslili . . ." Poděkování řídícího Křičky ze dne 31. 5. 1882.

22. V Malhoticích rozšířena obecní — 40 knih (50 svazků).

Na žádost místního učitele Jana Pospěcha, faráře dr. Jana Husičky a Jana Zamazala, starosty. Poděkováno 1. 12. 1882.

23. Ve Vel. Lazníkách rozšířena obecní — 50 knih.

Na žádost obec. zastupitelstva ze dne 12. 10. 1882. Podepsáni: Jos. Mirkl, Vinc. Janák, Karel Kunovský.

„Osada naše nemá ani své školy, ani kostela. Nemá tedy žádného, kdoby nějak zblízka blahodárně na ni působiti mohl . . . Má jen maličkou knihovnu obecní, kterou není možno nazvati knihovnou. Je to jen několik málo knih . . ."

Poděkování ze dne 27. 12. 1882.

24. V Uhřicích u Kyjova rozšířena obecní (založená bohoslovci r. 1880).

Na žádost místní škol. rady z 17. 11. 1882. Podepsáni: Mart. Jandl, předseda, Ant. Poláček, místopředseda. Žádost doporučil farář Matěj Jedlička. V žádosti se

vřele vyzvedá „všestranná obětavá láska k vlasti a národu", kterou bohoslovci projevují zakládáním knihoven obecních a školních. O školních knihovnách se opět praví, že „již na mnohých místech se stalo, že katolické knihy (darované bohoslovci) byly konfiskovány." Vděčně se vzpomíná, že bohoslovci olom. založili v Uhřicích obecní knihovnu r. 1880 a prosí se o její rozmnožení.

25. V Písařově založena obecní — 45 knih.

Na žádost správy školy a představenstva obce ze dne 18. 11. 1882. Podepsáni: Jos. Valenta, správce školy, Benjamin Krobot, starosta, P. Josef Zezula, katecheta.

„Písařov je chudá horská osada, která nestačí svůj lid uživit. Nemá žádné knihovny... Velební pánové, kteří za úkol životní dle vzoru našich věrověstů sv. Cyrilla a Methoděje si berete, pravou osvětu mezi naším lidem šířit, nezapomeňte na ty hory naše..."

Poděkování za 45 svazků ze dne 21. 12. 1882.

26. V Sulkovci rozšířena farní (založená bohoslovci r. 1880) — 50 knih.

Na žádost ze dne 24. 11. 1882. Podepsáni: Jan Rolčík, učitel, Jos. Hanák, farář, Jos. Jílek, starosta.

„Je zde bída k nevypsání.. A přece chudobná obec postavila si v r. 1880/1 novou budovu školní (jednotřídní), čímž velké břemeno na sebe uvalila..."

27. V Mokrých Lazcích založena obecní — 50 knih.

Na žádost ze dne 26. 11. 1882. Podepsáni: Jan Pavlík, farář, Frant. Glabazňa, představený, Frant. Glabazňa, národní učitel.

„Ačkoli obec naše národu našemu a sv. církvi vždy věrná," přece však potřebuje pomoc. „Podpory od obce bohužel očekávati nemůžeme, jelikož jest jí velikou oběť přinésti, kterou škola nová vyžadovati bude..."

Poděkování z 18. 12. 1882.

28. V Nenkovicích u Ždánic založena obecní — 45 knih.

Na žádost ze dne 27. 11. 1882. Podepsáni za obec: Frant. Šuryn, starosta, Edvard J. Mucha, správce školy. Za far. úřad v Želeticích: Albert Vodiš, farář.

„Ohněm, stavbou školy a nyní krupobitím zasáhla naši obec taková rána, že nemožno jí zříditi si knihovnu ani školní ani obecní..."

Poděkování ze dne 26. 12. 1882.

29. Ve Vel. Blatnici rozšířena školní (obecní?) — 35 knih.

Na žádost P. Jos. Koutného, místního kooperátora (bez data).

„Přijda před půl rokem na svou novou štaci, tážu se pana nadučitele, zdali zde mají nějakou školní knihovnu, avšak tu jsem obdržel bohužel zápornou odpověď. I počal jsem se o to zasazovati, bychom aspoň počátek učinili, což se mi i povedlo, takže máme Šmídovy spisy a Zábavnou bibliotéku od Mathona. Avšak což je to pro tolik..."

30. V Kyjovicích u Pusté Polomi založena obecní.

Na žádost místní škol. rady (bez data). Podepsáni: Jan Klobása, správce školy, Jan Bena, předseda škol. rady, pak starosta (podpis nečitelný) a farář v Pusté Polomi P. Jan Šamárek.

„Obec Kyjovice je vůbec chudá, nemající pražádných důchodů, z kterých v čas nouze peníze by bráti mohla. Posud nemá knihovny..."

31. V Mikolajicích u Štáblovic založena obecní — 50 svazků.

Na žádost ze dne 1. 12. 1882. Podepsáni: Jan Martinek, starosta, P. Jos. Prucek, farář, Karel Anderla, učitel.

32. V Bystrci u Jablonné nad Orlicí v Čechách založena farní — 50 svazků.

Na žádost ze dne 1. 12. 1882. Podepsáni: Adolf Scharfenberger, duchovní správce, Josef Kyllar, starosta.

Žadatel velebí vlastenecko-osvětovou činnost olom. bohoslovců, jejíž ohlas proniká až do Čech. Pak prosí o založení far. knihovny.

„Bystrce (Waltersdorf) v hejtmanství Lanškrounském v Čechách je chudá pohorská

vesnice . . Duchovní správce jest tak zvaným 300vým lokalistou, kterýž má na živobytí, zaplacení rozličných daní a platů 80 kr denně a z toho mu není možná nějakou far. bibliothéku pořídíti . . . I národnostně potřebuje obec pomoci."

Poděkováno 28. 12. 1882.

33. V Poteči u Val. Klobouk rozšířena obecní — 30 svazků.

Na žádost učitele Jana Koncera a představenstva obce z 3. 12. 1882. Podepsáni: starosta Jan Onderka, dva radní a tři členové škol. výboru. Žádost doporučena zvláštním přípisem P. Přemyslovského, faráře a děkana ve Val. Kloboucích. Učitel Koncer píše:

„Okolí Val. Klobouckého zdá se z celé Moravy nejvíce zanedbané, čehož příčinou jest chudost kraje, oddanost lidu přílišnému pití kořalky a ta okolnost, že lid se pranic nevzdělává. Což divu, považíme-li, že mnohý vyšed ze školy, kromě chrámu Páně, nikde ničeho řádného neuslyší, žádné knihy si nepřečte (jelikož ji nemá) . . . Zde jest povinností předních vychovatelů lidu, velebného duchovenstva i učitelstva ruce si podati a svorně k společnému cíli, jenž jest povznešení lidu, pracovati; neb jen když se ruka k ruce vine, pak se dílo podaří. Ostatně jsou zásluhy velebného duchovenstva o náš národ neocenitelné. Tato obětavost tohoto velectihodného stavu utvrzuje nás v naději, že snažnou žádost naši vyslyšíte a zdejší chudičké knihovně podporu udělíte . . ."

34. Ve Znorovách založena farní — 25 knih.

Na žádost místního faráře Jana Janáčka ze dne 4. 12. 1882.

„S velikou potěchou četli jsme „Zasláno" v Hlasu, kde v horlivosti své osvědčené pro každou věc dobrou vybízíte náš lid k hojné četbě dobrých kněh a kde i podporu nabízíte na založení knihoven. Ještě téhož dne dostavili se ke mně někteří farníci zdejší a žádali mne, bych farní knihovnu zařídil. Učinil, jsem, seč jsem byl. Daroval jsem své knihy . . . A nyní obracím se na Vás . . ."

35. V Hlubotci u Opavy založena obecní — 40 knih.

Na žádost ze dne 13. 12. 1882. Podepsáni: Jan Juchelka, učitel, Jan Pracný, představený, P. Robert Kavík, katecheta.

„Jsou tomu již přes dvě léta, anž účinkuji co učitel na zdejší obecné škole a ačkoliv jsem se všemožně namáhal založiti v obci knihovnu obecní, přece jsem nepřišel podnes pro chudobu obce k mému přánému cíli . . . Jako již mnohým, račte také i nám k našemu cíli pomocné ruky podati a my vděčně žehnati budeme Vaší dobročinnosti . . ."

Vřelé poděkování 19. 3. 1883.

36. Ve Francové Lhotě rozšířena farní — 35 knih.

Na žádost místního faráře Josefa Fajstla ze dne 14. 12. 1882.

Žádatel líčí chudobu kraje a podává seznam kněh v malé farní knihovně. „Připomínám, že jsem, stěhuje se r. 1880 počátkem března do Francové Lhoty, poslal jsem měch knih do bohosloví po jednom příteli z Hnojic, kdež jsem kapanoval. Co se s těmi knihami stalo, nevím . . . Činíme zde, co můžeme, Založili jsme zde „Jednotu Cyrillskou". Jednota se pilně cvičí . . ."

37. Ve Chvalkovicích u Opavy založena obecní — 40 knih.

Na žádost správce školy Leopolda Bartáka, starosty Jana Hlaváče a P. Tom. Kleina, kooperátora na Hradci u Opavy, ze dne 16. 12. 1882.

Žádá se, by bohoslovci „položili v obci základ k obecní knihovně, kterou si obec sama zjednati nemůže, jelikož poměry peněžité a chudoba tomu nedovolují . . ."

38. Ve Štáblovicích u Opavy rozšířena obecní.

Na žádost nár. učitele Alfonse Greipla, faráře Jos. Prucha a starosty Alexandra Kociána ze dne 18. 12. 1882.

V žádosti se přímo drásavě vyličuje potřeba knihovny.

39. V Henšlově u Troubek založena obecní (?).

Na žádost starosty Jana Skácela ze dne 19. prosince 1882.

Doporučena duch. správou v Troubkách. Podepsán: Jan Oppatz, farář. Ve výb. schůzi 5. 3. 1883 žádost odložena na pozdější dobu, ježto dlužno dáti přednost obcím nuznějším. Žadatel jistě přeháněl, když líčil chudobu hanácké obce: „Obec Henšlovská jest jedna z nejchudších obcí okresu Přerovského, nemajíc skoro žádného příjmu . . ."

40. V Mor. Ostravě rozšířena farní — 35 knih.

Na žádost místního kooperátora Aloise Vychodila ze dne 7. 1. 1883.

„Sotva po šíré Moravěnce shledáte se s místem, kde úsilí Vaše plodnější vydalo by ovoce, kde značněji prospěli byste víře sv. a vlasti, kde tolik bylo by němých prosebníků. Směřuje-li zakládání knihoven k tomu cíli, aby mravnost a kázeň neklesala, aby zbožný mrav se šířil — nikde není tolik nástrah, do nichž klesá mládež i dospělí, jako shledáte v Mor. Ostravě . . . U nás založena jest knihovna farní a že ladem neleží, toho důkazem jest zástup odběratelů, naplňuje každou neděli kaplanskou síň, nedbaje mrazu a dlouhého čekání, ano i v nebezpečí se vydávaje, že odejde s prázdnou, neboť skrovná zásoba kněh nepostačuje, aby všichni byli podělení . . . Odpovíte mi snad, že Mor. Ostrava jest bohatá. Dosvědčuji, leč bohatství se řine do pokladen židů a neznabohů. Ti farní knihovny nepotřebují . . .“

41. Ve Znorovách rozšířena farní — 25 svazků.

Farář Jan Janáček děkuje v přípise ze dne 8. 1. 1883 za 25 knih darovaných farní knihovně (sub 34). Dodává pak: „Nechci býti dotěrným, avšak přece ve jménu svých farníků osměluji se Vás upozorniti, že posud žádné knihovny u nás nestávalo; protož Váš vzácný dar neplatil na rozšíření, nýbrž na založení knihovny, a v případě tom bývá prý ruka Vaše štědřejší. Protož nezazlívejte mi, když ve jménu chudobných farníků svých prosím ještě o nějaký přídavek pro novou naši farní knihovnu . . .“ Na okraj žádosti připsáno: Na doplnění farní knihovny ve Znorovách určil výbor 5. 3. 1883 ještě 25 knih. J. Vyvlečka.

42. Ve V. Hrabové u Mor. Ostravy založena obecní — 45 knih.

Na žádost správce školy Františka Bartoníka a duch. správce P. Ignáce Kowrlicha z 18. 1. 1883. (Dodatečným stručným přípisem ze dne 21. 1. 1883 připojil se místní starosta Lud. Staněk.)

„Podepsaní vytkli sobě za úkol založiti ve zdejší obci knihovnu obecní, pod správou duchovního a řídícího školy . . . V obci Hrabové není posud žádné knihovny vůbec. Vzdělání a ušlechtění lidu je na velmi nízkém stupni, ježto lid drží se jen hostinců, z nichž ve třech nalévají židé . . . Tyto poměry natropily tolik zlého, že mnohé rodiny na mizinu přišly a to jak ze stavu domkařského, tak ze stavu rolnického . . . V obci jest velmi mnoho dělníků v blízkých Vítkovicích a v Ostravě zaměstnaných. Tito místo aby po namáhavé práci denní hledali odpočinku a zábavy v rodinné své společnosti, utrácejí perně dobytý peníz v hostincích, chudobnou rodinu v nedostatku nechávajíce . . .“

Poznamka na okraji: Žádosti této vyhověl knihovní výbor dne 5. 3. 1883, určiv 45 knih na základ obecní knihovny ve V. Hrabové. J. Vyvlečka.

43. V Opatovicích rozšířena farní (obecní?) spolku sv. Cyrilla a Methoděje.

Na žádost místního děkana Frant. Hanáka a kooperátora Bedřicha Jiříčka ze dne 4. 2. 1883.

„Knihovna spolku sv. C. a M. má posud jen několik knih. Protože spolek žádného jmění nemá, jest nám těžko knihy příhodné zakoupiti . . .“

44. V Čáslavicích u Kojetic založena farní — 40 knih.

Na žádost místního faráře Jana Karáska ze dne 8. 2. 1883. Žadatel že půjčoval dosud ze své soukromé knihovny. Ježto však to naprosto nedostačuje, chce zařídit farní knihovnu.

„Mé prostředky materielní však daleko nedostačují dobré vůli. Mám jen třistovou lokálku. Lid je zde chudý a neuvědomělý. Panství (celý velkostatek hraběte V. Chorinského) je pronajato židům, kteří lid zotročují a svěcení dne svátečního četné čeledi své a dělníkům nemožné činí. Povážlivým způsobem rozšiřuje se zde mor kořaleční. V nesnázi této obracím se s plnou důvěrou k ctihodným pánům bohoslovcům, kteří po vlasti naší již tolik knihoven zařídili a rozmnožili, a prosím snažně, by i mně vzácnou podporu svou k zařízení farní knihovny v Čáslavicích neodepřeli. Nejvíce bych si přál Františka Pravdy sebrané povídky pro lid, povídky Boženy Němcové a krátké dějiny Moravy (třeba od Havelky) . . .“

Poděkování ze dne 20. 3. 1883.

45. V Býškovicích u Všechovic rozšířena obecní (?).

Žádost škol. výboru ze dne 10. 2. 1883. Podepsáni: Fr. Oliva, předseda, Frant. Kuchař, starosta, Ant. Kopřiva, nár. učitel, Dr. Jan Husička, farář ve Všechovicích.

„Jelikož v naší obci v školním archivu málo knih k čtení pro školní a odrostlejší mládež se vynachází, a obec letošího roku k stavbě nové školní budovy se chystá a tím nemalé výlohy míti bude, knihy k čtení pro mládež by též ráda rozmnožila . . ."

K žádosti nepřipojena žádná poznámka o vyřízení. Ani ze seznamu nelze bližší ověřiti.

45. Ve Staveších rozšířena obecní — 25 knih.

Poděkování ze dne 18. března 1883. Podepsán Frant. Kopeček, starosta. (Žádost se nedochovala.)

47. V Dalečíně rozšířena farní (založená bohoslovci brněnskými a rozšířená bohoslovci olomouckými).

Žádost místního faráře Fr. Coufala (bez data). Bližší údaj chybí.

48. V Pusté Polomi rozšířena školní obecní (?).

Žádost říd. učitele Lva Lakomého ze dne 23. 3. 1883. K tomu podpisy: Jan Šamárek, farář a katecheta, pak Gemeindevorsteher (podpis nečitelný). Obecní razítko: Gemeindevorstand Wüst Pohlom.

„V roku 1878 jsem s přičiněním zemřelého vdp. děkana Františka Neisera zde zařídil školní knihovnu, ku které zdejší obec větším dílem přispívala. Zdejší dítky a vůbec lid čte nad míru rád, jenže prostředky k tomu bývají brzy vyčerpány, jelikož zásobka kněh (160 svazečků) jest brzy přečtena a obec, jsouc při veliké chudobě velikými peněžními výlohami obtížena, nemůže k zakoupení nových knih mnoho poskytovati . . ."

Prosebným přípisem z Pusté Polomi (z 23. 3. 1883) končí dochovaný korespondenční materiál. Chybí též další údaje v poznámkách seznamu Jos. Vyvlečky.

Sledované dvouletí (1881/82—1882/83) vykazovalo by celkem 48 knihoven.

Ježto však na 7 žádostech chybí údaj o počtu knih neb poznámka o kladném vyřízení, nelze pokládat založení neb rozšíření těchto knihoven za spolehlivě ověřené. Proto těchto 7 knihoven (v Kyjovicích, Štáblovicích, Henšlově, Opatovicích, Býškovicích, Dalečíně, Pusté Polomi) vylučujeme z našeho seznamu. Postupujeme tedy arci přísně.

Vždyť na některých žádostech chybí též poznámka o vyřízení neb počtu knih a přece se dovídáme z dochovaného poděkování o kladném vyřízení. A písemný materiál není úplně dochován. Někde chybí žádost, ale dochovalo se poděkování. Jinde máme žádosti, ale nedochovaly se zřejmě všechna poděkování.

Přes to, trváme-li na údajích bezpečně prokázaných, docházíme k celkovému počtu 41 založených neb rozšířených knihoven.

Za druhou částí tohoto dvouletí dochoval se v Zápiscích tento záznam:

1882/83. Za toto období přijímala Jednota pro zakládání venkovských knihoven příspěvky téměř výhradně od pp. bohoslovců. Patrno to z celkového příjmu. Tento činil 153 zl. 68 kr. a z toho přispěli sami bohoslovci asi 120 zl. Přičítá-li se k tomu 24 zl. jako přebytek z roku předešlého, tu vidno, že Jednota pouze skrovně byla peněžitými příspěvky obmyšlena. Zato však měla tím více dobrodinců, kteří jí darovali mnoho knih, a to buď úplně zdarma, nebo slevili 30—53 %

na kupní ceně. Na prvním místě sluší zde jmenovati českého knihkupce Urbánka, který daroval knih za 109 zl. 50 kr. Na druhém místě pak knihtiskárny: Cyrillomethodějskou a Benediktinskou. Počítáme-li knihy v ceně původní, nesnížené, vydala Jednota za toto období za 443 zl. knih, a to do 17 obcí (každé dáno 20—25 svazků). Rozesílány byly knihy z Dědictví svatojanského, ze Zábavné bibliotéky a tiskárny Cyrillomethodějské, z Dědictví maličkých, spisy Ehrenbergrovy, z Knihovny pro lid a z knihovny Urbánkovy. Pro rok následující zůstalo v knihovní pokladně 1 zl. 44 kr.

*

Tato zpráva Zápisků byla zřejmě psána později. Výkaz založených a rozšířených knihoven byl jistě sestavován později. Není správný. Pisatel nepřihlédl ke korespondenčnímu materiálu, který naprosto bezpečně prokazuje (třebas sahá jen do 23. března 1883), že v škol. r. 1882/83 založeno neb rozšířeno bylo 20 knihoven (nikoli pouze 17); za dvouletí Vyvlečkovo celkem 41.

*

V šk. r. 1881/82 za vedení Bedřicha Jiříčka rozšířeno bylo cyrilometodějských písní 4075,[1]) svatováclavských 209, k bl. Janu Sarkandru 66, k sv. Janu Nepom. 208, různých 436. Vydáno 46 zl. 68 kr.

V šk. r. 1882/83 za vedení Josefa Vyvlečky: cyrilometodějských 3788, svatováclavských 42, k sv. Ludmile 102, k bl. Janu Sark. 52, k sv. Janu Nep. 600, k sv. Prokopu 52. Za písně zaplaceno 45 zl. 26 kr. Tímto záznamem Vyvlečkovým končí všechny záznamy v dochovaném Zápisníku pro šíření písní k sv. patronům českým.

*

V šk. r. 1882/83 křísí se k životu po šestileté nucené přestávce odbor pro zakládání venkovských knihoven v brněnském alumnátu. Na bohosloveckém sjezdě na Velehradě r. 1882 dán byl k tomu podnět. A brněnští bohoslovci nadšeně reagují. Situace se také změnila. Na biskupský stolec brněnský právě jmenován cyrilometodějský horlitel dr. Frant. S. Bauer (15. srpna 1882 vysvěcen na biskupa v Olomouci a první biskupské požehnání posílá na Velehrad).

Plán reaktivace potlačeného odboru byl rozhodnut hned na počátku šk. r. 1882/83. Formálně obnoven usnesením na schůzi Růže Sušilovy 11. ledna 1883. Zároveň usneseno, že všichni členové Růže Sušilovy budou členy odboru.

Od šk. r. 1883/84 zahájena velmi obětavá činnost, v níž ušlechtile pak závodí kněžský dorost obou moravských diecésí. (P. d.)

*

[1]) 1000 cyrilometodějských písní za 12 zl. zakoupil P. I. Wurm na slovanskou pout do Říma.

Následky záboru církevního jmění.

Jiří Sahula. (Č. d.)

Sami jesuité velmi dobře pochopili veliký dobrý význam tridentského hlasu; tudíž i v tom směru se přičinili, pokud jim síly dovolovaly. Jestliže nemohl býti hned založen seminář velký, zřídili r. 1559 aspoň malý — výslovně pro rozmnožení katolického kněžstva. Odtud vycházeli prostí kněží, aby se ujímali osiřelých farností. Těžko se ten ústav udržoval z vyžebraných peněz. Pro nedostatek prostředků byl na několik let zavřen. Znovu uveden v život r. 1581 a vydržován až do času Ferdinanda II. (WŽC, 435. Kryštůfek: Protestantství v Čechách, 110, 113. DVK, 461. Srv. SHK d. c., 64.)

Katolické duchovenstvo zkoumalo zde i onde pilně půdu, odkud by mohla vzejíti pomoc. V artikulích přijatých od katolického kněžstva (snad r. 1560), vysloveny požadavky: „Desátky, kdež při kostelích farářův není, nic méněji aby vybírány byly pro opravu kostela a fary a kněze přístavního aneb nájemního. (Kněz „přístavní" jen někdy měl v takovém místě konati bohoslužby.) A jestliže by co zbejvalo, zvláště v městech a městečkách větších, aby hodným a dobrým mládencům něco vodtud dáváno bylo, aby se na to učiti mohli a zvláště těm, kteříž by se na kněžstvo dáti a jim potom přisluhovati chtěli."

Dále žádáno: „Aby kostelové naši více posluhujících kněží míti mohli, má se v to pilně nahlídnúti, aby klášterové bohatší školy ustanovili a aspoň nejméně o jeden stůl žákův chovali, kteříž by se učili a v kostele zpívati zvykli." — Ale takovych klášterů bylo tehdy příliš málo.

„Pakli někteří klášterové", pokracuje se v starostlivých artikulích, „chudší jsou, však proto aby nějakú pomoc a jistú summu peněz k školám neb k jistým osobám od Jeho Milosti Královské ustanoveným každého roku dávali, aby oni těm, kteříž by někdy kněží anebo správcové škol býti chtěli, na učení vydávali ... Kdež jsou domové křížovníkův a světčí (světští) těch skůro na větším díle užívají, aby na školy a žákovstvo také nakládali a je učiteli křesťanskými opatrovali, dobře by bylo; neb by odtud též služebníci kostela mohli povstávati."

Útočí se prosbou na panovníka: „Jeho K. M. kdyby pro mládence, kteříž by se učili dobrému učení i pobožnosti, nějakú summu peněz dáti anebo ve Vídni na učení chováni býti mohli; to opatřiti ráčila, mnoho užitečného mohlo by z toho pojíti; neb nacházejí se dobří a pilní učení mládencové, ale pro chudobu nemohú v učení prospívati."

I jiné body v artikulích jsou ukazateli, jak by se mohlo trochu peněz vyzískati na výchovu kněžského dorostu. (BJD II, 138—9.)

Neustávaly katolické snahy aspoň o zdárný chod seminářů menších (seminaria minora). R. 1571 jesuité vlivným a horlivým katolíkům radili, aby se zřídil v Praze dobře vybavený seminář k výchově

budoucích schopných dělníků na vinici Páně. Ale peníze potřebné k tomu účelu se nescházely.

Zato však sám papež Řehoř XIII. na žádost nuncia Delphina poskytl prostředků k založení a vydržování konviktu v Praze pro 12 mladých šlechticů českých, kteří by chtěli studovati na kněze. (Protestantští šlechtici často příkře vystupovali proti svým chybujícím duchovním, ale sami své synky ke kněžskému stavu nepřipravovali.) Vyučovati se počalo v září r. 1575. Později přibylo do toho malého semináře mnoho jinochů jiných. Ústav ten spravovali jesuité. (Ráček: Čs. dějiny, II. vyd., 348—9. Kryštůfek d. c., 108, 103. DVK, 461. Hrejsa: Česká konfesse, 202-3, 261, 262.)

Pomoc ta byla ovšem velice vítaná, ale daleko nestačila naléhavé potřebě.

Když se jesuitská škola stala mravenčí pílí vysokým učením, přirozeně vzbudila velikou žárlivost sektářské university, která bolestně zaznamenávala veliký úbytek studentstva. O tom by byla jiná a dosti dlouhá kapitola.

Nám však zde především jde o zjištění, jaké zásluhy si získali jesuitští vychovatelé o vzdělání kněžského dorostu a řeholnictva katolického.

Heslem jesuitů po stránce výchovné bylo: Mravní opravdovost a důkladné vědomosti! Do noviciátu přijímali pouze jinochy zdravé a nadané. Než hoch byl zapsán jako řádný novic, byly jeho vlastnosti zkoumány velice bdělě. Noviciát, který trval obyčejně dva roky, byl určen hlavně cvičbě v askesi, v sebezáporu. Novicové měli si navzájem vytýkati chyby. Z každého chybného kroku se měli vyznávati svým představeným a v určité časy se bičovati. Zbožné úkony předepsány do nejmenších podrobností. Nízká ruční práce se střídala s modlitbou. V druhém roce „nováčkové" pomáhali učiti ve školách katechismu. Tu nebylo žádného lákadla k pokrytectví; za velice tuhou askesi nesklízel jinoch světských odměn.

Když novic dobře obstál, byl připuštěn k prostým slibům chudoby, čistoty a poslušnosti. Nehodil-li se k vyšším studiím, stal se jako „socius" čili „frater" v řádě krejčím, vrátným, truhlářem, kuchařem a pod. Novicové určení k dalšímu literním vzdělání dáni po složení slibů do škol a odtud sluli „scholastici". Nastaly jim studie trvající rok až dvě léta. Pomáhali poněkud ve školách vyučovati. Po dokončení studia humanitního scholastik se stal posluchačem filosofie (zase na jeden nebo dva roky).

Po těchto studiích byl filosof promován za duchovního koadjutora, sluje „scholasticus formatus". Učíval na gymnasiu. Z filosofie nadaní kandidáti byli povoláni k theologickému studiu. Pak teprve vysvěceni na kněze — teprve kolem 30. roku svého věku. Ale hned zase byli nuceni podrobiti se novému noviciátu (tentokrát jednoročnímu). Při tom zastávali již úřady učitelů, kazatelů nebo katechetů. Pak teprve učinili slavné sliby a stali se profesy. Někteří se věnovali vyučování, jiní pěstovali vědu anebo se odebrali daleko na svízelné misie. (WŽC, 759—64. Kryštůfek d. c., 110. KPJ, 76—88. Rejzek: P. Bohuslav Balbín, 70. Stiglmayr: Jesuiten, 43—4, 71—2.)

Tedy jesuita kráčel k žádoucímu kněžství cestou dlouhou, plnou sebezáporu a hlubokých studií. Jejich příklad stal se pro ideální duše přitažlivý. I z těch žáků, kteří vstoupili původně do jesuitských škol výhradně pro sebevzdělání, stávali se druhdy stateční dělníci na vinici Páně.

Již r. 1556 otevřeli jesuité konvikt šlechtický, který znamenitě prospíval, jelikož tam posílali své synky rádi vynikající urozenci. (DVK, 461.) I z těchto aristokratických žáků někteří se stali vzornými, asketickými duchovními.

Začátky nových jesuitských kolejí vznikaly v Čechách a na Moravě dosti brzy: v Olomouci (r. 1566), v Brně (1572), Krumlově (1584), Chomutově (1591), v Jindřichově Hradci (1595).

Tak se šířila zdravá osvěta a spasitelná reformace. Rozkvět ústavů těchto vyžadoval netoliko velikého napětí duševního, nýbrž také značných nákladů. Právě v těch časech se ukazovalo nejzřejměji, že dávné husitské heslo o reformaci ochuzením církve bylo zcela osudné! Konfiskacemi chátrala právě církev husitská po stránce kulturní i mravní očividně.

Katolíci obětovali na výchovné konfesijní ústavy mnoho; ale protestanté byli po té stránce velice zdrželiví, jak zvláště ukazoval smutný stav university.

V XV. a XVI. století stali se velikou ozdobou katolické církve asketičtí světci, kteří žili jako vzory křesťanského odříkání. Ale ani jeden z těchto ušlechtilých velikánů nepovykoval, že mají zabrati církevní jmění světské vrchnosti. V druhé polovině XV. století skládal sv. Tomáš Kempenský († 1471) úchvatný, světoznámý spis „Následování Krista“, jejž čtou do dneška s velikým zájmem i sektáři. Autor hluboce promyšlenými, okouzlujícími sentencemi zde nabádá k asketickému životu. Ale nikde v tom spise nečteš, že by posvátný rozvoj církevního života nabyl zvláštního lesku ochuzením církevních institucí.

Právě nedostatek hmotných prostředků na některých místech silně zdržoval reformační úsilí jesuitských otců. Ale i kdyby byli valně rozšířili rozsah své působnosti, nebyli by stačili dodati náležité množství duchovenstva katolickým koláturám v Čechách a na Moravě.

Značně mohl duchovní potřeby uspokojiti štědře nadaný veliký seminář ve smyslu nařízení tridentského koncilu.

Velikou posilu pocítili katolíci, když od počátku r. 1562 počal církevní věci u nás říditi šlechetný, horlivý a při tom opatrný arcibiskup Antonín Prus (Brus) z Mohelnice. Winter charakterisuje: „Brus byl na onu těžkou dobu nejlepší arcibiskup, jehož mohla česká země si vybrati. Muž vysoce vzdělaný a právě proto trpělivý, mírný k jinověrcům.“ (WŽC, 152.)

Rozumí se, že po předlouhém uprázdnění arcibiskupského stolce očekávali od Antonína katolíci velmi mnoho. I starokališníci hledali u něho příchranu proti mocnému proudění protestantského radikalismu. (BJD II, 62. WŽC, 152. BAB, 9—10.)

Ale upřímné úsilí arcibiskupovo naráželo na tvrdé finanční nesnáze. Sám Prus často se ocitl v značné hmotné nouzi tolik, že postrádal prostředků i na osobní nezbytnosti. Zkrátka Antonín neměl peněz k založení a vydržování velikého semináře.

Referuje Borový: „Arcibiskup začasté žádal císaře i všecky stavy českého království, aby učiněno bylo potřebné nadání k zřízení semináře. Ale většina stavův církvi katolické nepříznivých žádost arcibiskupovu pokaždé odmítla." Z příjmů katolických kněží nebylo možno takový ústav založiti; vždyť od kolátorů sotva tolik mohli vymoci, čeho potřebovali k vlastní výživě. (BAB, 84, 257, 260.)

Ferdinand I. nemohl tu pomoci finančně ani při nejlepší vůli. Tomek dí: „Moc královská v Čechách nacházela se při nastoupení Ferdinanda na trůn ve stavu chatrnějším než za kteréhokoli předchůdce jeho v století před tím. Stálé jmění a důchody korunní při náramném zadlužení nikterak nestačily k zapravení potřeb, a práva královská po delší čas více obmezovaná byla nověji ještě zase všelijak v pochybnost uvedena výminkami, kterým se král poddati musil při svém zvolení." (TDP XI, 107—8.) Po vítězné a nákladné válce 1547 na dlouho nepomohly královské komoře ani konfiskace. (Srv. ČVD IV, 345, 361—2.) Již hmotná podpora Tovaryšstva Ježíšova a pražského arcibiskupa silně zatížila panovníkovu pokladnu. A pak bylo potřebí mnoho peněz na válečné úkony.

R. 1565 olomoucký biskup Vilém Prusinovský, který měl slušné důchody, povolal do své diecése jesuity, jimž svěřil výchovu duchovenstva a mladé šlechty. Také se snažil založiti řádný seminář. Tehdy papež Pius V. již počal viniti Prusa ze zaviněné liknavosti. (SHK d. c., 63.)

Ale Prus ve svém listě z r. 1568 ukázal, jak obtížné okolnosti brzdí ušlechtilou myšlenku. Napsal papežskému nunciovi: „Jak velikou péči jsem věnoval zřízení semináře, beru za svědky samého císaře a české magnáty, které jsem velice povzbuzoval k uskutečnění té věci, ale bez úspěchu. Avšak nepřestanu a v této nejbližší konvokaci prelátů a kněžstva — kterou bez prodlení svolám — již nikoli více svým napomínáním, ale otcovským rozkazem našeho nejvyššího pastýře věc přednesu, abych já, který před tím ani prosbami, ani napomínáním svým ničeho jsem dosíci nemohl, zvítězil aspoň autoritou apoštolské stolice." (BAB, 259.)

Nástupce Antonína Prusa Martin Medek rovněž usiloval, aby konečně vešel v život veliký seminář ve smyslu nařízení tridentského koncilu. Požádal Rudolfa II. o svolení k zřízení kněžského semináře v Praze ve chvíli dosti příhodné r. 1587. Tehdy totiž císařský kuchmistr pán z Breitenbachu odkázal ve své poslední vůli na vydržování příštího semináře několik statků. Ale i upřímná snaha Medkova narazila na tuhý odpor. Arcibiskup tedy se vynasnažil splniti přání papežského stolce aspoň částečně. Založil r. 1581 prozatímní seminář v křižovnickém špitále pro vydržování 20 i více žáků, aby se připravovali řádně ke kněžskému stavu. (BMM, 8, 146.)

Chovanci chodili na vzdělání k jesuitům, ale do kněžského stavu vstupovalo jich málo. (WŽC, 436. SHK d. c., 64.)

Proti dřívější době byl tu slibný pokrok zřejmý; ale co zbudováno, daleko nestačilo. Proto arcibiskup znovu a znovu r. 1587 prosil císaře o založení řádného semináře, aby bylo odpomoženo velikému nedostatku duchovenstva. Jestliže kališná konsistoř posílala světit na kněze čekance neumělé, jak Prus, tak Medek usilovali, aby katoličtí kandidáti byli řádně vzděláni. Ale přes veliké úsilí Medkovo dosaženo jenom drobných pomocí. Císař Rudolf propůjčil Želivský klášter s příslušenstvím strahovskému opatu Janu Loheliovi, aby „podle uvolení svého seminarium v klášteře svém Strahovském vyzdvihl a důchody na vychování osob a bratří mladých, kteří by se pobožnosti a liternímu umění vyučovali, obracoval". Ale Loheliova dobrá vůle narazila na tvrdou překážku. Želivských statků užívali Trčkové, od nichž byly vybaveny teprve r. 1622.

Katolická Plzeň projevila r. 1593 snahu o zřízení alumnátu aspoň pro šest chovanců. Vyjednávala o to s papežským legátem. Kněžská synoda r. 1605 se usnesla, aby z klášterních profesů studoval aspoň jeden u jesuitů theologii, opatové aby drželi aspoň po jednom theologovi, který by klášterníky seznámil s kněžskými úlohami. Ale i tehdy překážela vzniku velikého semináře stará bolest — nedostatek hmotných prostředků. (WŽC, 436—7.)

Ani arcibiskupovi Zbyňku Berkovi z Dubé (druhému nástupci Prusovu) se nepodařilo zříditi řádný seminář. Přemýšlel o založení pilně, radil se s jinými hierarchy, předkládal vlastní návrhy, ale vše nadarmo. Namáhala se v tom směru r. 1605 kněžská synoda, ale rovněž bez žádoucího úspěchu. (SHK d. c., 65—6.) Řádný seminář byl zřízen teprve po převratu bělohorském.

Dokumenty zde uvedené zřetelně svědčí, že zabavení církevního jmění a ochuzení university silně poškodilo rozvoj české kultury; poklesnutí vzdělanosti husitského i pozdějšího nekatolického duchovenstva stalo se brzdou jarého rozletu církevního života. Nepočítáme zde, jak velikou míru majetku měla válečná bouře ponechati k podpoře náboženských snah; ale mělo býti pamatováno aspoň na dobrou výbavu aktualit nejnutnějších. Jmění nemělo obohacovati protekční povýšence (jako v Německu před převratem protestantským anebo ve Francii před velkou revolucí), nýbrž mělo podporovati horlivé duše apoštolské a ústavy jak vzdělávací, tak lidumilné. Ale ideální tužby husitská bouře zklamala.

Rozhledy

as. — Přirozené poznání Boha.

„Bůh je první a poslední" (Is. 41, 4), je „začátek, střed a konec" (Plato). Poznání Boha jest nejdůležitějším úkolem člověka, neboť

v něm jest nejhlubší smysl lidského života. K poznání Boha vedou dvě cesty, prostřednictvím věcí stvořených, t. j. přirozené poznání Boha, a svědectvím samého Boha, t. j. nadpřirozené poznání Boha.

Jsoucnost (existence) Boží jest poznatelna přirozeným lidským rozumem. Je to základní článek katolické víry (Vatikánský koncil sess. 3 can. 1 de revelatione). Zdůrazňuje se zde trojí: a) předmětem rozumového poznání je osobní, nadsvětový Bůh-Stvořitel, nikoliv pantheistická idea Boží; b) jsou dva prameny tohoto poznání, objektivní, t. j. stvořené věci, a subjektivní, t. j. lidský rozum ve stavu dědičného hříchu; c) mluví se tu pouze o možnosti poznání Božího a nepopírá se, že toto poznání je pro padlého člověka obtížné a nejisté. Církev čerpá toto své učení z Písma sv., kde se praví: „Řekl blázen v srdci svém: Není Boha" (žalm 13, 1). Podle sv. apoštola Pavla mají sami pohané na tom vinu, že nepoznávají dostatečně Boha z věcí stvořených (Řím. 1, 19 dd.). O přirozeném poznání Boha se mluví v nejstarší křesťanské tradici. Ba, už pohanští filosofové v době před Kristem považovali popiračе bohů za blázny (Cicero, de nat. deor. II, 44; Plato, zákony X, 888 bc).

Cesty lidského rozumu k poznání jsoucnosti Boží jsou různé. Většího vzdělání a složitých důkazů není u většiny lidí zapotřebí, neboť mají přirozené vědomí o Bohu. Náboženství je nevyhladitelná vloha zdravé a nezkažené přirozenosti lidské. Už staří pohané vyznávali: My lidé potřebujeme bohů (Homer, Odyssea 3, 48), celý svět má pojem o božských mocnostech (Aristoteles o nebi I, 3). A podobně tvrdí i dnešní filosofie, že náboženství patří k pravidelné činnosti lidské, jeho nedostatek znamená poruchu individuálního i společného života (Paulsen, Ethik I[8], 454).

Dvojí pozorování přivádí i nejprostšího člověka k Bohu, a sice pořádek v zevnějším světě a pocit povinnosti v nitru člověka.

Důkaz z řádu a účelnosti světa (teleologický) je v podstatě tento: Na světě spatřujeme podivuhodný pořádek, zákonitost a účelnost. a) Řád a zákonitost ovládá celou přírodu. V říši neživé hmoty platí na př. všeobecný zákon gravitační, přesné zákony světla, tepla, elektřiny, zvuku, zákony chemické atd. Tyto zákony platí také v říši života, na př. při tvoření, dělení a výživě buněk. Přírodní síly budují nesmírně složitým spojením látek buňku, z nich jednotlivé orgány, v nich pak účelné pochody k udržení organismů atd. b) Nerozumné bytosti jsou vyzbrojeny určitými pudy, jimiž dosahují slepě svého cíle, jehož neznají. Prvním cílem tohoto instinktu u zvířete je snaha o zachování druhu, dalším pak rovnováha druhů. Celá příroda je zjevně nejvýš účelně zařízena pro rozvoj organického života. c) Z toho uzavíráme: Nekonečně různé a účelné působení nesčetných přírodních sil může býti dílem pouze myslícího ducha. Přírodní síly nemohou působiti dle libosti, nýbrž, ač slepé, jsou vedeny od vyšší síly, a sice tak, že se dosahuje velké harmonie celého světa.

Tuto celý svět řídící sílu nazýváme Bohem. Tvrditi, že by si nerozumná příroda sama určila cíl svého působení, je nemyslitelné. Musí býti tedy nad světem nejvyšší inteligence, která s nekonečnou moudrostí dala celému světu plán a má také moc celému světu tento plán vnutiti. Z teleologického důkazu existence Boží plyne nejen jsoucnost nadsvětového Pořadatele, nýbrž také Stvořitele celého světa.

Důkaz jsoucnosti Boží ze řádu mravního (z pocitu povinnosti) a ze svědomí postupuje následovně: a) Je skutečností, že každý člověk pociťuje v sobě závazek konati dobré a varovati se zlého. Nemůže činiti všecko. Může sice tento závazek přestoupiti, ale nemůže se ho zbaviti, ani ho vymýtiti ze svého vědomí. Studium národů dokazuje, že celé lidstvo pociťuje v sobě stejně znějící závazek mravní. Je skutečností, že tento mravní zákon zavazuje ve svědomí bezpodmínečně. Odkud tato všeobecnost a bezpodmínečnost? Jistě ne z výchovy, neboť tato není u všech národů stejná. Také ne od člověka samotného, neboť povinnosti, které si uložíme, můžeme sami odsunouti. A tak nás vede toto vědomí odpovědnosti k nejvyššímu Zákonodárci, který může celé lidstvo bezpodmínečně vnitřně zavazovati a od něhož mravní zákon, svědomím poznávaný, pochází.

b) Bez Boha nelze povinnost odůvodniti. Bez uznání a plnění skutečných povinností nemůže stát, ani společnost lidská obstáti. Plnění povinností však vyžaduje často obětí, někdy i života. K absolutní věrnosti může zavazovati pouze odůvodnění povinností v Bohu. Všecko ostatní není dostatečnou silou proti sobectví a náruživostem. Atheismus čili bezbožectví rozkládá společnost lidskou.

c) Bez Boha nemá život smyslu a není spravedlnosti. Není-li Boha, je běh našeho života čirou náhodou. A smrtí všecko přestává. Pilný a lenivý, učený a hloupý, spravedlivý a zločinec, všichni mají stejný konec, nic. Zločin není potrestán, dobro není odměněno. Lidé se mohou státi klidně bestiemi! Tyranie kapitálu, masy nebo diktátora se může udržovati. Pak by bylo pokolení lidské v celku na tom hůř než zvířata, která, když trpí a hynou, aspoň nemají vědomí tragiky svého života. Celý život by neměl smyslu.

d) Bez Boha není pravého štěstí. Každý člověk touží po štěstí. Hledá je v přírodě, umění a vědě, v lásce a bohatství atd. Avšak žádné pozemské štěstí nemůže srdce lidské nadobro uspokojiti. Nikoliv, naše touha po štěstí jde výše, k nepomíjejícímu a duchovnímu dobru. Tato naše přirozená touha musí býti uspokojena.

A proto také nalézáme u všech národů víru v Boha anebo v bohy, t. j. že je něco absolutního, nejvyššího nad námi, od kteréžto bytosti je všecko a také náš život určován (historický důkaz jsoucnosti Boží). Na tuto skutečnost už poukazovali nejstarší spisovatelé jako Plutarch, Cicero a j. Dokazuje nám ji též dnešní ethnologie (studium národů na nízkém kulturním stupni). V tomto souhlasu lidstva nutno spatřovati řeč přírody. Je nemyslitelno, aby se celé lidstvo v tak závažném a důležitém přesvědčení mýlilo.

*

ak. — Ze školství a výchovy.

„Bilance naší školské politiky se letos končí aktivně," napsal J. P. Blažek v Lidových novinách (5. XII.). Školská správa musela zmoci letos mnoho věcí, které byly vyvolány změněnými poměry. Na příklad musela umístit tisíce učitelů, kteří se vrátili mezi nás, bylo třeba zřídit nebo přestěhovat desítky škol a tisíce tříd. Udělalo se však mnohem více, než jen likvidace; byl snížen vysoký počet dětí na třídu na obecných školách, takže na těchto školách je možno věnovat dítěti zvýšenou péči. Byly vydány nové osnovy pro obecné, měšťanské a střední školy, zrevidovaly se učebnice, bylo vydáno vládní nařízení o přestupovém přídavku učitelů měšťanských škol. Školská správa tedy na konci občanského roku může býti spokojena s činností, kterou vykonala za dobu jednoho roku přes tisíce překážek, které se stavěly v cestu přizpůsobováním novým poměrům. Učitelstvo prý však ještě čeká na řešení dalších úkolů, na příklad na řešení otázky učitelského vzdělání a na zavedení povinné docházky do patnácti let.

Zájem školské správy se obrací také k vnitřní stránce vyučování a výchovy. Obecné a měšťanské školy dostaly od ministerstva školství a národní osvěty pokyny k účelné úpravě vyučování. Na obecných školách se má dosáhnout vyučovacího cíle především v čtení, psaní a v počtech. Klade se tedy znovu důraz na nejnutnější základ, jak se po něm volalo již před nějakým časem, kdy se poukazovalo na to, že vyučování na obecné škole je zaplaveno mnoha věcmi, při čemž se opomíjí to nejpotřebnější. Nyní je tedy dovoleno vypustit nebo zkrátit učivo méně závažné a využít hodin jiných učebných předmětů. Učitelé mají učit samostatné práci, navykat žactvo správným pracovním metodám. Projevuje se požadavek tak zvané pracovní školy a individualisace učení. Žactvo se má ve třídě rozdělit do stejnorodých pracovních skupin, u vyspělejších žáků se může využít návodného samoučení, aby se učitel mohl věnovat více žákům méně nadaným a nesamostatným. Počet slohových a početních úkolů se sníží, mají to býti zjišťovací písemné zkoušky. Učitel je opraví, ale opravě se nevěnuje zvláštní hodina. Zvláštní péče se má věnovat žákům, kteří na konci školního roku přestoupí do vyšších škol nebo ukončí povinnou docházku školní a odejdou do praktického života, aby se jim dostalo zaokrouhlených základů obecného vzdělání. Časový postup i rozsah a způsob práce nesmí přepínat tělesné a duševní možnosti dětí, péče o zdraví mládeže má říditi celou práci školy.

Důvod jisté individualisace vyučování a výchovy povede možná také k zavedení tak zvaných osobních archů či kartotékových záznamních lístků pro žáky na obecných, měšťanských i na středních a odborných školách. Budou tu asi kromě obvyklého nacionále záznamy o žákově prostředí, o jeho tělesném vývoji a zdravotním stavu, poznámky o intelektuálních schopnostech, o vlastnostech citových a volních. Nelze neuznati, že zavedení takových psychogramů žáků by mělo význam z důvodů individualisace vyučování a výchovy. Neboť není sporu o tom, že cílem vyučování a výchovy je souladné vypěstění vloh a schopností žákových a že je tedy nutno přihlížeti

k jeho přirozené povaze, aby se vyvíjely stránky dobré a potlačovaly špatné, má-li vůbec býti jaká výchova. Proto je nutno znáti sklony, vlastnosti a schopnosti žákovy. Ovšem na druhé straně nelze si zase zastírati, že na příklad na střední škole individualisace může jíti jen k určitým hranicím, že učitel na střední škole didaktický a výchovný proces nemůže specialisovati a modifikovati do té míry, jak by i mnohdy bylo žádoucí. Neboť to v celém rozsahu není možno v rámci obecného úkolu střední školy; má-li ho býti dosaženo, je nutný jistý stupeň nátlaku a donucování, jako je nutný v každé výchově, a když se také z důvodu sociologické funkce střední školy žádá výběr. Ale je třeba doznat, že na střední škole je nebezpečí nivelisace a uniformity; učitel se nemůže věnovat jen několika žákům, kteří by toho pro své individuální zvláštnosti potřebovali, protože má míti na mysli prospěch celé třídy, i když se slabším žákům věnuje více času a větší péče. Jsou tomu v cestě i přeplněné třídy; v této věci na střední školy ještě nedošlo. A druhá vis maior je střídání učitelů ve třídě; aby bylo dosaženo předepsaného plného učebního úvazku, učitel mnohdy nemůže jít dál se svou třídou, protože předmět, jemuž vyučuje, má ve vyšší třídě o hodinu méně. Aby vyplňování osobních archů mělo skutečně vědeckou cenu, bylo by třeba delšího pozorování žáka a vyžadovalo by to patrně i určitého školení a ovšem pak zkušenosti k zdokonalování. Před časem se mluvilo o školním psychologovi. Ale pro ten úkol by třebas na střední škole sotva stačil jeden pro celou školu. Tělesný vývoj a zdravotní stav by vyplňoval učitel tělesné výchovy, jak se na některých středních školách děje již dnes, ale zase za předpokladu řádné lékařské prohlídky žáka; a to by vedlo k zřízení stálé instituce školních lékařů. A konečně by asi bylo nutno vyhnouti se leckterým požadavkům některých pedagogů, kteří navrhovali vyplňování osobních archů, neboť některé věci se vymykají možnostem bezpečného, objektivního zjištění školy. Tak někteří chtějí tu míti vytčeny i schopnosti a zvláštní nadání rodičů a předků žákových, jejich zvláštních výkonů, příčiny jejich předčasné smrti, sebevraždy, nemoci, náruživosti; nebo jaký je duch rodiny, pokud se týče poměru k výchově vůbec a ke škole, poměr k náboženství a pod. Dotazníky by se sotva dosáhlo pravdy, protože odpovědi by se řídily podle potřeby. Bylo by tedy nutno vyvarovati se upřílišenosti a vybrati jen to, co je podstatné a možné.

Je nesnadný úkol, aby škola, a zvláště střední škola, byla upravena tak, aby vyhověla všem požadavkům, aby uspokojila všechny a aby dostála své sociologické funkci. Má totiž jednak zprostředkovati poznatky — funkce pasivní — nutné pro plnění úkolů ve společnosti, jednak má uschopniti k tvoření a zlepšení — funkce aktivní. A má dále úkol výchovný, při čemž zase má míti jednak konservující funkci výchovnou, má ve vědomí příštích generací udržovati to, čeho bylo dosaženo, a jednak opět má býti připravovatelkou společenských reforem. Proplétají se tu vzájemně výchovný cíl a zájmy společnosti a jednotlivců; k tomu se nutně druží otázka vloh, vlastností a schopností — otázka pedocentrismu proti materiocentrismu. O těchto otáz-

kách se dočítáme v zajímavé knize J. Šímy, Sociologie výchovy (Praha 1938). Výchova je funkce společenská a je proto úzce závislá na sociálním životě toho kterého kmene či národa. Každá společnost buduje školství k svému obrazu (v uvedeném sp. str. 107). Na příklad v úsilí reformních snah pedagogických o demokratisaci naznačuje spisovatel dva směry či stupně: pedagogiku liberalisující, jejímž heslem je „laissez faire", a pedagogiku socialisující, která dbá rovněž svobodné osobnosti, ale staví ji do pracovního řádu spolutvoření a spoluučení ve škole, tak jak odpovídá sociálnímu vývoji posledních desítiletí, který ukazuje novou nutnost zpevnění sociálních vazeb. V politice je tato tendence charakterisována liberalismem na straně jedné a socialismem na straně druhé, v hospodářství vyhraněným individualismem a hospodářstvím plánovitým, tedy vázaným. Po stránce obsahové je zdůrazněna práce produktivní, vzdělání praktické, protože dřívější úzce kulturní, zvláště prý náboženské, estetické a klasické vzdělání bývá mysliteli sociálně-pedagogickými považováno za vzdělání nepracujících sociálních tříd. Od ideologie, praví spisovatel, je ovšem k praxi hezký kousek. Jak dějiny poučují, mnoho ideologie zůstane jen na papíře, ale mnoho se také z ní uskuteční. Skutečnost jde až za ní. Přece však připouští (str. 115), že školská výchova je neustále připravovatelem reforem sociálních. Ovšem ne ve smyslu politickém nebo dokonce revolučním, nýbrž ve smyslu všeobecného kulturního vývoje. Nikoliv tím, že by výchova konala nějakou zvláštní sociálně-reformní funkci, nýbrž tím, že koná svoji běžnou výchovnou a vzdělávací funkci, která sama během vývoje roste. Tím, že se svědomitě sděluje budoucím generacím osvětový pokrok, připravuje se další kulturní vývoj, který s sebou přináší i pozvolný sociální pokrok. Tu znovu připomeneme, že již Aristoteles žádal na výchově, aby, konána společností a ve společnosti, vedla ke společnosti a společenství. A žádá, aby výchova směřovala nikoli k tomu, aby třeba z dítěte učinila dobrého oligarcha nebo demokrata, nýbrž především, aby vychovala člověka dobrého vůbec; tento pak bude i dobrým oligarchem nebo demokratem. Neboť mravní utváření člověka znamená i občanskou hodnotu člověka.

V této souvislosti zajímá knížka Jana Patočky, Česká vzdělanost v Evropě (Svazky úvah a studií, V. Petr, Praha 1939, sv. 6), a to část, kde spisovatel píše o tom, že české osvětářství se svými některými přednostmi a přečetnými nedostatky nikde se nejeví tak výrazně, jako v oboru výchovy. Zmiňuje se tu o našich učitelích, kteří si svou pověst založili zvláště od let osmdesátých svou odpovědností, ale i přímo vášnivou touhou po vzdělání. Byli tu i ideoví vůdci (Masaryk, Drtina, Fr. Krejčí). Ale již nástupci těchto mužů neměli oné výše vzdělání a evropského rozhledu přes mravenčí píli a svědomitou snahu; ideový zájem vyprchal, s příchodem republiky pak celý kulturní boj ztratil svůj mravní „pokrokový" pathos a stará hesla se stala starými frázemi. A tak výsledkem dlouholeté činnosti epigonů byla ztráta důvěry ve smysl vlastní práce a filosofická nejistota a nejasnost nikoho nepřitahovaly. A z myšlenkového úpadku se měla tvořit česká škola. Universitní odborníci se schovali za své tlustopisy a učitelstvo našlo ná-

hradu za pokrokové ideály v politických heslech. Leckde se ještě intensivně pracovalo, zvlášť „experimentálně", s obzorem zúženým na didaktické otázky. Při nedostatku politické ideologie nemohla býti provedena žádná velkorysá reforma školství. Reformy jsme skutečně potřebovali, ale nikoli „jednotných škol", jak je navrhoval Fr. Krejčí již 1919, nýbrž reformy vzdělání naší inteligence ve smyslu většího prohloubení, ve smyslu většího ideového cviku a hlavně daleko větší seriosnosti. Na střední škole se stále více potlačovaly momenty ideové, seriosní, formální, „obtížné", a otázka přetížení žactva se řešila tím, že udělena sankce povrchnosti. Jak povrchní bylo myšlení celých reformních směrů, dosvědčuje Patočkovi na př. parola demokratisace školství, které se silně dovolávali zastánci jednotné školy. Dále P. ukazuje na Masarykův pokus prohloubení české vzdělanosti ideou mravně-náboženskou, ale že české prostředí si jeho zjev zas asimilovalo po svém; vybralo si, co se mu hodilo, a učinilo z něho hlasatele svých vlastních chyb. „Zejména zarytí liberálové, pozitivisté a povrchní racionalisté nedovedli pochopit Masarykovo punctum saliens, poměr ke křesťanství, tím spíše, že jeho výroky, vždy suché a racionalistické, byly právě zde nějak rozpolcené, protichůdné, zmlkající před tím hlavním." A z Masarykova zduchovnělého osvícenství, které by bylo stálo příliš mnoho vnitřního úsilí, stala se jakási mravní sankce osvětářství vůbec.

V téže sbírce (sv. 5) vyšel spisek od Růženy Vackové, Sokrates, vychovatel národa. Spisovatelka se v něm snaží odhaliti hloubku Sokratova učení, jeho osobnosti a vychovatelského působení. Ukazuje, jak Sokrates chtěl vychovávat lidi a v lidech svůj národ k životní moudrosti, nikoli k praktické rozumnosti, ale dokonce proti plochému uspokojení užitkem. Trvalou zůstává Sokratova svrchovanost, s níž ukázal, jak je nepodstatná příliš umná technika sofistického dovozování o poměrnosti každého poznání a nepoznatelnosti všech jistot. Ukázal, že dvojí je o něčem mluvit a chtít něco vědět. Bojuje s mluvením pro mluvení, i když toto je na vysoké filosofické, logické i řečnické úrovni. Je to boj proti samoúčelnému a sebezálibnému artistnímu badatelství a intelektuálství. Sokrates usiluje o vypěstění daných vloh ducha a duše před ostatní výchovou pouze věcnou a odbornou. Ukazuje, že je odpůrcem mravnosti bezmyšlenkovitost a nedbalost v myšlení. Ti, kdo myslí nedbale, samolibě a domýšlivě, či vědí hned všechno lépe než ostatní, jednají neužitečně a zle, proto nemravně. Děsila ho snadnost dobytého vědění a že již ta snadnost komolí mladé duše. Proto byl úporným nepřítelem sofistů, že v nich cítil nebezpečí snadného intelektuálního vědění, ne svého, žitého, kteří pak jako vychovatelé došli k tomu, že každý může rozhodovat o svém vlastním mravním zákonu a mravním jednání, ponechán horšímu či lepšímu založení, poněvadž prý není obecné pravdy a ctnosti. A tak varoval před velikášstvím, ukazuje rozdíl mezi osobností a paosobností až histrionskou, co je to *býti něčím a jenom se jeviti, že něčím jsme*. — Jako pokračováním této myšlenky napsal F. Kratina ve stati „Duchovní společenství" (Lid. n. 5. XII.): „Každé bytí se rodí z namáha-

vého úsilí. Bytí nemůže být zastřeno ani potlačeno zdáním. Zdání falešnou, pozlátkovou fasádu prohlédáme ihned. Fasádníky odplaví čas, jako voda pěnu. Co zbude, je ryzí kov. Oblast etických, náboženských, estetických hodnot je půdou, v níž nemůžeme zbloudit. Kulturní hodnoty jsou opravdovými pilíři našeho života a v jejich službě nalézáme naplnění svého životního smyslu."

Obtíže a překážky vyučování a výchovy, jak byla o nich nahoře řeč, má překonávat metoda aktivismu a dynamismu. Dynamické zařízení veškeré práce školní proti pasivnímu a statickému získávání poznatků zdůrazňují Zatímní osnovy pro střední školy. Praví se v nich, že poznatky mají tenkráte největší výchovný význam, když se jich žák dopracoval vlastním úsilím, byť i pod vedením učitelovým; hlavní pak hodnota duševní práce na střední škole že spočívá v zmáhání překážek, s jakými je spojeno každé dobývání poznatků, a ve cviku v duševní práci, který z toho plyne. Úkol střední školy jest, aby se žák nespokojoval jen s hotovými výsledky lidské práce, nýbrž aby usiloval poznati i cesty, jak lidstvo dospělo k dnešní kulturní úrovni, a aby hleděl získávati další poznatky metodami, jimž se naučil na střední škole. Všemi složkami výchovy (city, charakter, tělesná výchova a ovšem rozum) má střední škola vychovati rozumnou a ušlechtilou osobnost žákovu.

O metodě aktivismu píše salesián ve Vychovatelských listech (č. 8). Metodou aktivismu se tu myslí preventivní systém Don Bosca, zakladatele salesiánských výchovných ústavů. Je to pak obvyklé metody represivní a záleží předně v tom, aby si učitel, resp. vychovatel, získal chovancovu důvěru. U salesiánů se získává t. zv. rekreací (hrou), jíž se vychovatel sám činně účastní jako iniciátor a kde pak vidí žáka bez masky. Tak žák najde v učiteli bratra, který ho chápe, i když vstoupí na katedru, kde zachová něco ze svého jednání v rekreaci, a učitel, který viděl žáka, jaký skutečně je, nemůže s tím nepočítat a poslouží si tím k tomu, aby mu v něčem povolil, něco zakázal, co by před tím nedovolil nebo dovolil. Don Bosco tak s pomocí hry, zábavy dosáhl toho, co bylo možné v dobách křesťanského aktivismu, školu, orientovanou podle psychologického zájmu žáka, školu, ve které žák není měkká masa, po které se šlape, nýbrž činným spolupracovníkem. Slýchali jsme, že prý škola nebo třída byla dosud posluchárnou a že se musí státi laboratoří; v salesiánském smyslu zase škola je nyní většinou laboratoří budící namnoze intelektuální odpor. Ideou Dona Bosca byla reforma celé školy, reorganisace vyučování všech předmětů ve shodě s posláním školy, jejich skutečných a psychologických zájmů. Ovšem obtíže budou vždy i při sebekrásnější aktivitě, ale přemohou se mnohem snáze. Salesián píše: „Zákon lásky — tajemství křesťanského aktivismu. Evangelický zákon lásky k bližnímu obsahuje tajemství lásky k bližnímu. Jaká metoda a jaká psychologie! Láska nás pudí s maličkými státi se maličkými, tak jak chtěl Don Bosco . . . Podívejme se jen na Krista Pána! Velký učitel, kterého máme my všichni následovat. Nestkvěl se povýšeně: vy všichni jste hloupí, já vás poučím. Vidíme Ho, jak se přibližuje se zájmem: Čeho si žádáš?

Co potřebuješ? Vidíme, jak při setkání se Samaritánkou je to On, který začíná prosit: ‚Dej mi píti!' Staví se do postavení nuzného. On hledá." Zásadou salesiánské výchovy je radost, modlitba, práce.

Metody volají po osobnosti učitele a vychovatele a po psychologické zkušenosti. Bylo dávno známo, jak velmi záleží na učiteli, na jeho vlastnostech a působení. Již Quintilián ve své Institutio oratoria v druhé knize mluví o učiteli, jaké má míti vlastnosti a jaké jsou jeho povinnosti. A mluví o tom každá didaktická příručka. Otázkou se zabývají psychologové a pedagogové v nové době (Claparède). Zkoumají typologii učitelskou (Ostwald). Podle Dessoirova schematu u nás Mil. Skořepa, který již dříve napsal Ideologii učitelského povolání, v Školských reformách rozděluje individuality učitelů na pět skupin: typ učitelů tvořivých, typ učitelů s vnitřním zájmem o školu, typ učitelů formálního pořádku, typ bezzájmové lhostejnosti a typ učitele s vnitřním odporem k učitelství. Požehnáním pro školu jsou první dva typy, třetí není zlý, ač má zájmy i jiné, pěstuje hudbu, spisovatelství a pod., je učitel vyrovnaný a koná své povinnosti svědomitě. Ve čtvrté skupině jsou učitelé z chlebařství, kteří konají jen to, co nevyhnutelně třeba. Nejhorší je typ pátý, který se dostal k učitelství omylem, neboť svými zájmy tíhne jinam, k umění, k politice. Je jisto, že při učitelském povolání musí rozhodovati především zájem a schopnosti, nejen zřetele existenční, ježto podle Skořepy učitelské povolání je víc než jen úřednické zaměstnání, je spíše posláním. Je to zajisté poslání důležité.

Je také třeba uvědomiti si meze a hranice vzdělání a vychovávání. Je nutno podříditi se vyššímu řádu a zanechati toho, čemu staří Řekové říkali hybris, démonického pokusu chtíti člověka činiti jen k obrazu svému, nač ani společnost nemá práva, ježto cíl je vyšší, je nad vychovatelem, učitelem i nad společností. Výchova je sice funkce společenská a školství jako celek bývá obrazem sociální struktury společnosti, ale především je výchova duchovní činitel, který láme mechanické, vnější začlenění a zjednává vnitřní společenství. Cílem je celý člověk. Funkce výchovy záleží v uskutečňování přirozených i nadpřirozených hodnot. Hodnoty, ať vitální, tělesné nebo duchovní nelze pragmatisticky chápat jen jako subjektivní splnění potřeby. Papež Lev XIII. v encyklice Rerum novarum praví: „Škola je základem budoucího poslání nejen ve věcech sociálních, nýbrž i ve veškerém řízení společností, a proto je nutno, aby byla zřízena a postavena na pevných zákonech, jako jsou zákony Boží." Proto také sv. Augustin napsal: „Etiam qui imperant, serviunt eis, quibus videntur imperare. Neque enim imperandi cupiditate imperant, sed officio consulendi." Tedy poroučejí ne z vládychtivosti, nýbrž z povinné péče, která jim byla uložena. — Je doba vánoční. Nezapomínejme tedy na Betlem, na nejvyšší ideály a hodnoty, na umocnění svého i národního duchovního světa. Je třeba rozumu. Ale opravdu nejen úvah chladného rozumu, nýbrž i víry a nadšení a modlitby.

*

Dr. Otto Schmidt, Národy na rozcestí. Populační studie. Praha 1939. Nakl. „Orbis", Praha XII. Stran 252, cena K 35.—.

Studie dra O. Schmidta vycházející ve sbírce „Časové otázky", pojednává na základě různých statistik o všech populačních otázkách přítomné doby a snaží se odhadnouti i budoucí vývoj světové populace. Při tom věnuje velkou pozornost zvláště populačním názorům Roberta Malthuse, vyvolaným tímto hnutím v Anglii i v Čechách (str. 116—125). Podle autora byly Čechy už za staré monarchie populačně nejslabší. Pokles porodnosti začíná v Čechách kolem let sedmdesátých a jeho příčinou je podle doc. dr. Boháče hnutí novomalthuské, jehož střediskem se stala Praha, odkudž se rozšířilo i na venkov, nejdříve blízký, pak i vzdálenější. Úhrnně také vypočítává dr. Schmidt příčiny poklesu porodnosti (str. 75—101), při čemž uvádí tyto základní theorie: 1. Pokles porodnosti se vysvětluje zmenšením úmrtnosti. 2. Teorie menší fysiologické zdatnosti. 3. Blahobytová. 4. Odklonu od církve. 5. Teorie rostoucího používání ochranných prostředků proti početí. Autor sám se hlásí k této poslední teorii. Podle jeho slov „vynález prostředků proti početí a jejich šíření novomalthuskou propagandou považujeme za jednu z největších událostí moderní historie" (str. 95). Jedná se tu o celé hnutí, jehož podmínkou nepřímou je individualismus, podmínkou přímou pak rozvoj užívání prostředků proti početí (str. 96). Máme zde před sebou celé hnutí a ubývání porodů je v prvé řadě důsledkem tohoto hnutí (tamže). Obšírně je vylíčen německý boj o populaci (str. 153—191), kde v zákoně o zmírnění nezaměstnanosti z 1. června 1933 je důležité ustanovení o sňatkových půjčkách. Německo je jediným státem západní civilisace, kterému se dosud podařilo zastaviti pokles porodnosti. V roce 1933 mělo Německo nižší porodnost než Francie, Švýcary, Belgie, Velká Britanie, bývalé Česko-Slovensko, r. 1937 stojí Německo daleko nad těmito státy. Od srpna 1933 do konce března 1938 bylo v Německu vyplaceno 925.448 sňatkových půjček. Do konce r. 1936 bylo vyplaceno půjček v hodnotě 420 milionů RM. V letech 1933-35 připadalo na 1000 manželství se sňatkovou půjčkou 306 dětí, bez půjčky jen 220 dětí. Vylidnění se brání také Francie (str. 192—209). Tato země je ve srovnání s jinými zemí starých lidí. Její populační bitva je už vlastně skončena. To, co přijde, budou jen její následky.

Pokud se jedná o populaci bývalého Česko-Slovenska, dospívá autor k těmto závěrům: Za posledních 10 let (od r. 1929) klesl počet živě narozených celkem o 22%, kdežto počet úmrtí jen o 7.7%. Od r. 1933 úmrtnost neklesá (13.3%). Je to způsobeno velkou úmrtností kojeneckou. Od r. 1935 se počíná počet narozených ustalovati. Velký populační deficit Čech působil nepříznivě na celkovou bilanci bývalého státu. Rychlý pokles populačních čísel má také Slovensko (r. 1930

bylo poměrné číslo narozených 30, v r. 1937 už jen 22.6). Podle autorova názoru a jeho výpočtů vzrostla by bývalá republika do r. 1960 pouze na 17 milionů lidí. Jinými slovy, první republika jako populační celek by sdílela osud západu (str. 240 dd.). Ostatní slovanské národy, jako Jihoslovani, Poláci, Bulhaři a Rusové, jsou teprve na začátku velkého populačního růstu. Čechové a Slováci jsou ve směru populačním Slovany jen podle jména. Stavíme se po bok státům prakticky vyřaděným z populačního závodění. Je tedy jasné, že „chceme-li udržeti svůj populační počet v budoucnosti aspoň na téže výši, musíme i za cenu největších obětí zlepšiti svou populační bilanci" (str. 244). — Doporučujeme ke studiu. Dr. A. Salajka.

*

Kořán — Rezek — Svátek — Prášek, Dějiny Čech a Moravy nové doby. Naklad. L. Mazáč v Praze. Vychází v sešitech po 2.60 K.

Nové ilustrované vydání Dějin Čech a Moravy nové doby navazuje časově na Palackého Dějiny národa českého. Palacký skončil Dějiny r. 1526 a projevil přání, aby bylo v jeho práci pokračováno. Toto přání splnili čtyři uvedení historikové a kronikáři. Teprve po 60 letech od prvního vydání dostává se dílu nové úpravy a obrazového doprovodu.

Je to svěží popis událostí, líčený znamenitými vypravěči. Dílo doprovázejí historické obrazy akadem. malíře J. Gotha. Zvláště k výchově nových generací jsou tyto Dějiny vítanou pomůckou. Doporučujeme. Dr. A. S.

*

Dr. Jan Hořejší, Jak studovat. Racionalisace sebevzdělání. I. stupeň, 3. vydání. Praha 1939. Česká grafická Unie, 168 stran, 168 obrázků, 37 tabulek. Cena brož. K 21.—.

Kniha má naučit naše mladé pokolení pořádku, organisaci a plánovitosti při studiu, práci duševní a vzdělávací. Je tedy určena v první řadě studentům, které chce vésti k uvědomělé a radostné součinnosti se školním plánem. První stupeň je pro studenty asi od 11. roku a pro samouky začátečníky. Spis prof. Hořejšího je průkopnickou prací a významným pokusem o vědecky promyšlený návod, jak pracovat a při práci postupovat, aby byla účelně a zdravě racionalisována.

Především podává kniha návod, jaké zápisníky si zaopatřiti, poučuje o lístkové soustavě na různé poznámky, mluví o pracovně a knihovně. Na druhém místě si všímá studenta samého, jeho vloh a sil tělesných a duševních. Obšírně pojednává o tom, jak dlužno studovat, číst, postup studijní v jednotlivých předmětech, o zkouškách a dalších zdrojích vzdělání. — Kniha není napsána suše, nýbrž nabádavě, zajímavě, je v ní uvedeno plno citátů z básníků a filosofů a pod. Profesoři i rodiče mohou knihu doporučiti svým studentům, kteří jistě uznají její přednosti a rozhodně jí nebudou zklamáni. Dr. A. Salajka.

*

Dominik Pecka, Tvář člověka. Edice Akord v Brně 1939. Stran 130, K 12.—.

Ve středu soudobého usilování filosofického jest otázka, co jest člověk. Táže-li se moderní člověk po smyslu své existence s naléhavostí dříve neznámou, jest to tím, že moderní filosofie odpoutavší se od theologie a zbavená vyšších světel nejen že se stává nezpůsobilou odpověděti na tu otázku plně a pochopiti celého člověka, nýbrž, co horšího jest, stává se neschopnou tu otázku správně položiti. Již ve své první anthropologické knížce S m y s l č l o v ě k a postavil se D minik Pecka odmítavě ke všem pokusům o vysvětlení člověka zdola, z nižších vrstev bytí, a zároveň ukázal, že na otázku, jaký jest smysl lidské existence, jest možná jen odpověď náboženská: člověk jest obraz Boží. Odtud vede již cesta k otázce druhé, na kterou hledá Pecka odpovědět v knize T v á ř č l o v ě k a, totiž k otázce, jaký jest člověk. Ani tato otázka není dobře řešitelná v mezích pouhého poznání přirozeného, nemá-li filosof zůstati slep k nejvyšší skutečnosti v člověku — touze po Absolutnu a viděti v člověku jen bytost čiře protikladnou, rozpolcenou, antinomickou, paradoxní a tragickou, marně bojující o překonání svých rozporů. Pravda jest, že člověk jest bytostí jednotnou i nejednotnou zároveň. Nejednotnou potud, pokud jest zapojen do obecné polarity, která jest základním zákonem přírodního dění a pokud se v něm rozvíjí životní napětí látky a tvaru, přírody a ducha, mravní zákonitosti a svobody, prvku mužského a ženského. Jednotnou, pokud se v něm projevuje touha po harmonii, mající základ v bytostné a přirozené, ne snad jen mravní jednotě lidského komposita. Nejdůležitějším kladem knihy Peckovy jest důkaz, že právě jen ve vědomí a pocitu vnitřní jednoty může člověk vyjíti z přítmí tragična a nalézti pravý poměr k Bohu, přírodě, společnosti, ba i k sobě samému, poznati své pravé určení a svou důstojnost v nejhlubších projevech své osobnosti, ve vyšší lásce i mysteriu smrti.

*

B o h d a n C h u d o b a, O d ě j i n á c h a p o k r o k u. Edice Akord v Brně 1939. Str. 140, K 14.—.

Knížka mladého autora, jenž působí jako středoškolský učitel v Brně a je znám našim čtenářům články a studiemi, jež psal už kdysi do Rozmachu a pak do Akordu, chce přispěti k ujasnění základních pojmů, s nimiž dnešní vzdělanec přichází často do styku. Problém poznání a příčinnosti jevů a událostí staví se tu do nového světla, aby se kritickým jeho rozborem dospělo k novému chápání toho, co nazýváme dějinami, pokrokem, kulturou a civilisací. Knížka vyvolá jistě některými svými radikálními závěry, jako na př. vyloučením historie z oblasti vědy, živý ohlas a pozornost a přispěje k tomu, aby se pohnulo stojatými vodami positivistických nauk. Každý přemýšlející vzdělanec měl by ji čísti.

MALBY KOSTELŮ a všechny jiné kostelní práce v každém slohu, materiálem zaručeně nejlepším provádí vkusně, trvanlivě a levně

Fr. Kolbúbek, malíř kostelů **v Náměšti n./O.**

Je to nejstarší firma toho druhu na Moravě, pracuje výhradně v malbě kostelů nepřetržitě od r. 1894 a vymalovala již 129 kostelů k plné spokojenosti, malba kaple bisk. alumnátu v Brně je 130. Návrhy zdarma, plány a rozpočty nezávazně.

LANDES- UND UNIVERSITÄTS BIBLIOTHEK BRÜNN
ZEMSKÁ A UNIVERSITNÍ KNIHOVNA V BRNĚ